

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

D E
H O O G D U I T S C H E
S P R A A K M E E S T E R ,
O F N I E U W E
L E E R Z A A M E è n B E R E D E N E E R D E
H O O G D U I T S C H E S P R A A K - K O N S T ,
O P G E S T E L D
V O L G E N S H E T V O O R S C H R I F T D E R
B E S T E H E D E N D A A G S C H E S C H R I J V E R E N ,
È N V O O R À L V O L G E N S D A T
V A N
M R . D E N P R O F . G O T T S C H E D ,
O P G E D R A A G E N
A A N
M E V R O U W E D E D A U P H I N È .

Vólgens de nieuwe verbeterde en vermeerderde Uitgave
in 't Neêrduitsch vertaald.

D O O R
E R N S T Z E Y D E L A A R .

T e A M S T E R D A M .

Bij STEVEN VAN ESVELDT, Boekverkoopet in
de Kalverstraat, het 3de Huis van de Roomsche Kerk
de Papegaay. 1779.

AAN HAARE
KONINGLIJKE HOOGHEID,

DE

Doorluchtigste Vorstinne én Vrouwe,

VROUWE

MARIA JOSEPHA,
DAUPHINE

Van Frankrijk en Navarre,

Geboorene Koninglijke Prinses' van
Poolen, Hertogin van Saxen, Gulick,
Kleef, Berg, Engern en Westpha-
len, &c. &c.

Ihrer Königlichen Hoheit

Der

Durchlauchtigsten Fürstin und Frau/

F R A U

Marien Josephen/
Dauphinen

von Frankreich und Navarra /

Geborne Königl. Prinzessin in Bohlen/
Herzogin zu Sachsen / Jülich / Cleve / Berg /
auch Engern und Westphalen / 26. 26.

Doorluchtigste Dauphine,

Genadigste Vorstin en Vrouw!

Deese tegenwoordige Hoogduitſche
Sprak-konſt, voor de voeten uwer
KONINGLIJKE HOOGHEID, onderdaa-
nigt neder te leggen, is eene ſtout-
heid die ik enkel daarmede weete te veront-
ſchuldigen: dat uwe KONINGLIJKE HOOGHEID,
haare eigene Moederſpraak in alle derzèlver
ſchoonheid leert ſpreken en ſchrijven.

Frankrijk verëert nóg op dit oogeblik den
dapperen Pharamond en Karel den Grooten, een
twetal Duitſche Helden, als eerſte Stigters
haarer Monarchie. De Frank-Duitſchers van
Oude

Durchlauchtigste Dauphine /

Gnädigste Fürstin und Frau!

uerer Königlichen Hoheit gegenwärtige deutsche Sprachkunst unterthänigst zu Füßen zu legen / das ist eine Kühnheit / die ich bloß damit zu entschuldigen weis; das selbige **Erw. Königl. Hoheit** eigene Muttersprache in aller ihrer Schönheit reden und schreiben lehret.

Frankreich verehret noch diese Stunde an dem tapfern Pharamund / und an Carlen dem Großen / ein Paar deutsche Helden / als die ersten Stifter seiner Monarchie. Die deutschen

O P D R A G T.

Oude Tijden, die ydormals door hunne Wapenen, Galliën bemagtigden, en 't den Romeinen ontrukten, hebben haar heur' naam medegedeeld, wèlken, zij nóg erkentelijk voorbehoudt. En hoe veele verhevene Duitsche Vorstinnen, hebben niet onzen Koningen een gedeelte des besten Helden-bloeds in de aderen gegooten, 't wèlk hèn naderhand door gantsch Europa verëerens-waerdig gemaakt heeft? Hoe konde nu immermeer een dergelijke Spraak den Troone van Frankrijk kwalijk passen, die geheel-en-al eene taal der Helden, en eene vrugtbare Moeder zoo veeler Noordsche Tongvalen, die half Europa spreekt, geworden is?

Dócht war behoekt men dezelve onzen verstantigen Taalkenneren nóg verder aan te prijsen? Alle voortborderelen, die men eertijds van haar ruwheid vnodde, zijn tèn vollen, vervloogen, sedert dat Uwe KONINGLIJKE HOOGHEID, van haare tippen, waaropi alle Gratiën haare zitplaats hebben, midden in Parijs, en aan 't Hóv zèlfs, het Hoogduitsch zoo deftig heeft laten hooren, dat deszèlfs aangenaamheid alle ooren betoyerd heeft.

En hoe gewenscht zijn daarvan de gevolgen niet geweest? Zeér veele, uit de voornaamste Huisen voortgesprootene Persoonen, zijn sedert begeerig geworden, de Moedertaale eener zoo
aan-

Franken irakter Zeiten / die sich vormals durch ihre Waffen Galliens bemächtigten / und es den Römern entriffen / haben ihm seinen Namen ertheilet / den es noch izo erkenntlich beybehält. Und wie viel erhabene deutsche Prinzessinnen haben nicht unsern Königen einen theil des reinesten Heldenblutes in die Adern gegossen / welches sie nachmals in ganz Europa verehrungswürdig gemachet hat? Wie könnte nun immermehr eine solche Sprache dem Throne von Frankreich unanständig seyn / die allemal eine Sprache der Helden / und eine fruchtbare Mutter so vieler nordischen Mundarten / die halb Europa spricht / geworden ist?

Doch was brauchet man dieselbe unsern witzigen Köpfen noch weiter anzupreisen? Alle Vorurtheile / die man sonst von der Raubigkeit derselben geheget / sind ja völlig verschwunden / seit dem Kw. Königl. Hoheit / von Dero Lippen / darauf alle Gratien ihren Sitz haben / mitten in Paris / und bey Hofe selbst / das Deutsche bisweilen so reichend haben hören lassen / daß dessen Anmuth aller Ohren fastbezaubert hat.

Und wie erwünscht sind nicht die Folgen davon gewesen? Sehr viele aus den vornehmsten Häusern entsprossene Personen / sint seit dem begierig geworden / die Muttersprache einer so

aanbidenswaardige Prinses' nader te leeren kennen; eener **DAUPHINE**, die met de grootste eigenschappen des Geestes en des Verstands, ook eene voortreffelijke bevalligheid veréénigt; ja: die bereids het gantsche Rijk met eenen vurigst begeerden Herróg van Bourgondjen beschonken heeft.

Heeft de Saxische Geleerde, wiens régelen men in deese Spraak-konst' voornaam'lijk gevolgd heeft, voordeesen alrede het geluk gehad, **UWER KONINGLIJKE HOOGHEID**, door eenen **Avond-Zang (*)** bekend te worden, wáarmede de Universteit van Leipzig U bij uwen Doortógt opgewagt heeft: zoo hoope ik ook des te gewisser, dat ook zijne Bemoeijingen, wégens de Hoogduitsche Taale, névens zijne hierbijgevoegde Ode, (**) op eene der gelukkigste gebeurtenissen van Frankrijk, eener zoo doorluchtige Prinses', niet onáangenaam zullen zijn.

Mogt nu in 't toekomstige gantsch Frankrijk ijverzugtig wórdén; om de Taal haarer aanstaande Beherscheresse te leeren verstaan en spreken, die zo veel nadruks en bevalligheids heeft, als déése Majesteit en schoonheid bezit; zo zal Duitschland het gewis, enkel aan de on-

ver-

(*) Zie pag. 431. (**) Zie pag. 435.

anbethenswürdigen Prinzessin näher kennen zu lernen; einer Dauphine / die mit den größten Eigenschaften des Geistes und Herzens / auch eine reizende Anmuth verbindet; ja die bereits das ganze Reich durch einen sehulichst erwünschten Herzog von Burgund beseliget hat.

Hat aber der Sächsische Gelehrte / dessen Regeln man in dieser Sprachkunst vornehmlich gefolget ist / sonst schon das Glück gehabt / **Im Königl. Hoheit** / durch eine Serenate * bekannt zu werden / womit Denenelben bey Der Durchzuge die Universität Leipzig aufgewartet hat: so hoffe ich um desto sicherer / daß auch seine Bemühungen um die deutsche Sprache / nebst seiner angehängten Ode / ** auf eine der glücklichsten Begebenheiten von Frankreich / einer so erleuchteten Prinzessin nicht missällig seyn werden.

Wird nun künftig ganz Frankreich eifersüchtig seyn / die Sprache seiner künftigen Beherrscherin verstehen und sprechen zu lernen / die so viel Nachdruck und Anmuth hat / als diese Majestät und Schönheit besitzt; so wird es gewiß Deutschland bloß der unvergleichlichen Dauphine zu verdanken haben / wenn seine

* Pag. 431. ** Pag. 433.

O P D R A G T.

vergelijkelijke Dauphine te danken hebben, wanneer deszélfs Redenaars en Dichters, ja de Voorschrijvers aller Konsten, in 't vervolg, van een zoo uitgestrekt en konstig Volk, meer dan voorheen, zullen gelesfen en hooggeschat worden.

Uwe KONINGLIJKE HOOGHEID, gelieve dit onderdaanigste Offer des Eerbieds, met genégen oogen aan te zien, en mij Allergenadigst te vergunnen, dat ik met de volkomenste onderdaanigheid mij onderschrijven moge,

Doorluchtigste Dauphine,
Genadigste Vorstin en Vrouw,
Uwer Koninglijke Hoogheid's.

Onderdaanigste en
Gehoorzaamste
Dienaar,
De Uitgeever,

AMAND KÖNIG.
VOOR-

Redner und Dichter / ja die Schriftsteller aller
Arten / künftig von einem so wißigen und arti-
gen Volke / mehr als bisher / werden gelesen und
hochgeschätzt werden.

Eure Königl. Hoheit geruhen also dieß
unterthänigste Opfer der Ehrfurcht / mit holden
Blicken anzusehen / und mir gnädigst zu erlau-
ben / daß ich mit der vollkommensten Unterwer-
fung ersterben dürfe /

Durchlauchtigste Dauphine /

Gnädigste Fürstin und Frau /

Eurer Königl. Hoheit.

unterthänigster
und treuehorfamster
Knecht /
der Verleger /

Amand König.

VOORREDE

VOOR DEN EERSTEN DRUK.

Niemant trekt in twijffel' dat de Hoogduitsche Taal, eene der oudste, der rijkste en der voornaamste Taalen van Europa zij. De geenen die zig van deese waarheid niet overtuigen kunnen, kennen 'er, noch de waarde, noch de schoonheid van. Vandaar is 't dat zij haar eene ruw- en eene hardheid toeëigenen, welke zij gewisselijk niet heeft dan in den mond' der geener die verzuimt hebben haar wel te leeren.

Deese soorten van vooroordeelen, die ondertuffchen voor't grootste gedeelte niet dan bij de vreemdelingen gevonden worden, zouden sedert lang verdweenen zijn, bijaldien zij eene goede Spraak-konst gehad hadden, die haar, op eene gemakkelijke wijze, alle de regelen der zuiverheid van die taale, volgens den besten Saxischen Tongvall', onderwees.

Maar gelijk 'er tót nóg toe, niemand geweest is die de moeite heeft willen neemen, om den Vreemdelingen eene toereikende hulpe te bieden, zoo is 't niet te verwonderen, dat wij alle dagen hooren zeggen, dat zij duisenderlei zwaarigheden ontmoeten, om zig met die taal' gemeen te maaken. Ook is 't waar dat alle de Spraak-konsten van welken zij tót hiertoe gedwongen zijn geweest zig te bedienen, bij gebrèk van bétèren, zoo onvolmaakt, zoo wanstallig en met zoo veele valsche Grondregelen vervult zijn, volgens den kwaaden Tongvall' van de geenen die ze opgeiteld hebben, dat 't niet mogelijk geweest is het waare Hoogduitsch te leeren.

Om

Om dit gebrék te verhoeden, hebben wij gemeend iets nuttigs te onderneemen, met het uitgeeven deeser nieuwe Spraak-konst, in welke de nieuwsglerige Néderlanders alle de gemakelijkheid vinden zullen, om tót eene volkomene kenniss' der zuiverheid van de Hoogduitsche Taale te geraaken: eene Taal, die hun van dag tót dag des te noodzaak'lijker wórdt, zoo wél met betrekking tót veele schoone werken in allerlei Weetenschappen, Konsten en Handwerken, welke in die Taal te voorschijn komen; als met opzichte tót de groote Gemeenschapp' welke de Veréénigde Néderlanden met Duitshland hebben.

Niet zonder moeite heeft men 't gewaagd zig aan de Bedilzugt' bloot te stéllen, wier bronnen zoo onuitputbaar zijn, dat zelfs de bésté Werken deeser eeuw van allerhande soort, haare schigten gevoeld hebben. Ook zou 't, vergeefs zijn, zig te vleien dat men dit tegenwoordige Werk, voor haare pijlen, door de allerbeschroomdste opléttenheid en naauwkeurigheid, schut-vrij zoude gesteld hebben.

Ondertusschen kunnen wij verzékeren, dat wij zórgvuldiglijk gevolgd hebben, alle de nieuwe vórdingen, welke men in die Taale, onder een groot getal Geleerden én voornaamelijk door de aanzien'lijke Maatschappije van Leipsig, van welke MR. GOTTSCHED (beroemd Hoogleeráar, door geheel Europa bekend) de Bestierder is, gemaakt heeft. 't Zijn de kundighéden van dien grooten Mann' welke wij van stapp' tót stapp' gevolgd hebben; én zonder den bijstand der Spraakkonst, welke hij tén dienste der Duitschers zélve uitgegeeven heeft, én met eene algemeene aanjuiching ontvangen is (*) zouden wij onéindige moeitens gehad hebben, om ons voorneemen, wiens oogmerk alleen 't algemeene nut is, ter uitvoer te brengen.

B E-

(*) Men heeft 'er reeds zés oplagen van gedaan, zonder te gewaagen van het *Kort Begrip*, door hem, tén dienste der Jeugd, gemaakt, waarvan men in drie Jaaren tijds, twé drukken gemaakt heeft.

B E R I C H T

WEGENS DEN TWEDEN DRUK.

De eerste uitgave dezer Spraak-konste is zoogun-
 stig ontvangen geworden, dat wij, verplicht
 zijnde, eene nieuwe oplage daarvan te doen,
 in den Jaare 1758. (en thans eene Vijfde) onze voornaam-
 ste zorge besteed hebben om ze der goedkeuringe van
 kenneren nog des te waerdiger te maaken, en haar
 dien trap van volmaaktheid te geeven, welke men wen-
 schen kan; en tot welken men gemeenlijk niet dan bij
 verloop van tijd en veele zwaarigheden, klimmen kan.
 Met dit voorneemen baden wij Mr. den Prof. GOTTSCHED,
 hij wilde zelve het werk nazien, en dit verzoek wil-
 ligde hij ons, met zijne gewoone bescheidenheid, in.
 De veranderingen en verbeteringen door Hem daarin
 gemaakt, zijn zoo menigvuldig, dat wij vreesen zou-
 den, ons van partijdigheid te doen verdagt houden,
 door het kleine belang 't welk wij 'er bij hebben, in-
 dien wij hier rekenfchap van wilden geeven. Alleen-
 lijk zullen wij een woord of twee spreken tot dien
 kleinen Aristarchus (*) die ondernomen heeft, onzen
 arbeid te beknibbelen en verdagt te maaken: Wij ken-
 nen de Drijv-veeren die hem in beweging' gebragt
 hebben. Hadd' hij acht geflagen dat, wanneer 't op het
 algemeene Nut aankomt, alle andere belangens zwijgen
 moeten; ongetwijffelt zoude hij zijne beoordeeling ag-
 ter gelaaten hebben. Wij zullen hem de eer niet aan-
 doen van met hem een *Bellum Grammaticale* (Spraak-
 kundigen Oorlog) aan te vangen. Hij weete flegts dat
 onze Spraak-konst, eene *Loetzaame en Beredeneerde*
Spraak-konst is, en wij ons niet verledigen willen om
 den naam van onzen Tegenstander', door onze wederleg-
 ging', beroemd te maaken. .NIEU-

(*) Zie de Voorrede der Eefste Beginfelen der Hoog-
 duitfche Taale, door la Pierre. De Uitgaave van 1757.

N I E U W E
Leerzaame en Beredeneerde
SPRAAK-KONST,
D E R
HOOGDUITSCH E TAALE.

I N L E I D I N G

In welke behandeld wordt

I. VAN DE SPRAAK-KONST IN 'T ALGEMEEN.

De Spraak-konst, in 't algemeen genomen, is eene Wetenschap, of eene kundigheid, die ons leert, duidelyk en vloeybaar, de Taal van een zeker Vólk, volgens haaren besten Tongval en de overeenstemming' haarer beste Schryf'ren, te spreken en te schryven.

Een Tongval (Dialekt) is eene manier van spreken, die in eene zekerer Provincie des Land's in gebruik is, voor zoo verre hij zig onderscheide van de manier' van spreken der andere Provincien, die in den grond eene zelve taal met haar hebben.

De beste Tongval eener Natie is gewoon'lyk die, van welke men zig bedient aan 't Hóv, of in de Hoofdstad van een Land; niet onder het Gemeen, maar bij de Hovelingen en onder de Geleerden.

Ieder

Ieder Tongval heeft zijn gebrek, in den mond der geenen die der regelen hunner Taale onkundig zijn: en de onöplettenheid gevoegd bij de schielijkheid, metwelke men zig, in 't spreken, uitdrukt, maakt deesen Tongval dikwils zeer onovereenkomstig met zig zelve. En gelijk men veel meer acht geeft op 't geene men schrijft, dan op 't geene men zegt, is 't goed zijnen toevlugt te neemen tot het gebruik der beste Schrijvers, om de regelen eener Taale vast te stellen,

De algemeene stem der Faam' en de goedkeuring der verlichtste Leezers, doen ons de beste Schrijvers kennen, die zig door hunn' stijl' en door hunne taale beroemd gemaakt hebben. En zoo 't gebeurt, dat ze niet altijd met elkander overeenstemmen, alsdan moet men zig aan de Analogie der Taale houden.

Door de Analogie in de Spraak-konsten verstaat men de overeenstemming in de Afsleidinge, in de Buiging' en Tijdvoeging' der woorden, en in de verkorting', verlenging' en saamenstelling', zoo wel der woorden als der spreekwijzen. Gelijk men deese Analogie in alle Taalen ontmoet, zoo maaken 't grootste getal van voorbeelden, die deese overeenkomst hebben, eenen regel; en de voorbeelden die 'er van afwijken, verschaffen ons de uitzonderingen van dien Regel'. Want 'er is geene Taal, wier Analogie zoo volmaakt zij, dat zij geene uitzondering lijden zou.

Hieruit ziet men op welk eene wijze men de Taal onderzeker regelen brengen, en zelfs somtijds het gebruik tegen de regelen der Spraakkonst' stellen kan. Want deese regels, uit de Taal' zelve genomen zijnde, overeenkomstig het grootste getal der Voorbeelden, onderwerpt men de Taal niet aan zekere Wetten van eenen Spraak-konstenaar' maar men schikt slechts eenige manieren van spreken, die daar van afwijken, naar de overeenstemming' van het grootste getal der Voorbeelden. Ook stelt men het gezag een's Spraak-kundigen niet tegen het gebruik, maar alleenlijk een algemeen vastgesteld gebruik tegen een ander, wiens grenzen niet zoo uitgestrekt zijn.

Ondertusschen, schoon 't gebruik zig somtijds tegen de regelen verklaare, daaruit volgt niet, dat men alle de voorbeelden tot eene zelfde overeenstemming' brengen moet, door 't verwerven van alle uitzonderingen. Want de Taal is ouder dan de Regels die men 'er uit afscheidt, en bijgevoeg moeten de

Regels

Régels onderdoen voor het geene een algemeen vastgesteld gebruik, tegenstrijdigs ingevoerd heeft. Maar wanneer het gebruik onzeker is, óf dat men 'er verschil in ontmoet, als dan kan een goed Spraakkundigen uitspraak doen over 't goede óf kwaade gebruik; zig schikkende naar de overéén lemming van het grootste getal van voorbeelden óf naar de régelen die 'er uit voortvloeien.

Gelijk de régels van tijd tot tijd veranderen, én 'er ongevoelig zekere manieren van denken én van spreken ingevoerd worden, die eertijds niet in gebruik waren; zoo moet een Spraakkonstenaar zig ook daarnaar schikken, én régelen, overéénkomstig het gebruik zijner Eeuwe, maaken. Hieróm is 'er geen reden om zig te verwonderen; dat de oude Spraakkonsten der leevendige Taaken, eindelijk onvolmaakt geworden én gantsch buiten gebruik geraakt zijn.

't Is goed én zelfs noodzaakelijk voor een' Spraakkonstenaar, niet alleen de beste Tongval zijner Moedertaale, maar ook de Tongvallen der andere Provinciën, die daarvan afwijken, als méde de oudste werken der Spraakkundigen én de oudste boeken van zijn Land, te kennen. Want deese kennis verspreidt veel lichts over de eerste gronden der régelen, én over de veranderingen daarin voorgevallen. Dikwils zelfs wanneer men de verschillende Diälécsten onderling vergelijkt, vindt men middel om ze op te helderen.

Daar is nóg iets, 't wèlk eenen Spraak-konstenaar, in de onderzoekingen die hij wégens de gronden eener Taale doen moet, van grooten dienst weefen kan; namelijk: dat verschillende Diälécsten dikwils eene bijzondere Taal te wége gebragt hebben, welke men *Zuster-taal* noemt, tér oorzaake haarer éénstemmigheid met deese verschillende Diälécsten, én men zig somtijds van die Taal bedienen kan, die 'er nóg betrekking op heeft, om den waaren grond sommiger Régelen te ontdekken. Op deese wijze diend somtijds het Italiäansch én het Spaansch tér ophelderinge van de Fransche Taale: éven gelijk de Engelsche, de Néederduitsche, de Deensche en de Zweedsche Taal dikwils

licht

licht geeven tén bétèren verſtande van de Hoogduitſche Taale. *

Zitdaar de Bronnen, uit wèlken men deeſe grondrégels dér Hoogduitſche Taale geput heeft, zig voornaamelijk ſchikkende naar hèt gebruik dér beſte Tongvallen, hédendaagſch in Duitschland gebruik'lijk; gelijk ook naar de beſte Schrijv'ren én Spraak-kundigen zoo wél ouden als nieuwen; die ons daarròmtrent oor-deelkundige Aanmèrkingen gegeven hebben.

II VAN DE VOLMAAKTHEID EENER TAALE IN 'T ALGEMEEN.

Door de volmaaktheid eener Taale verſtaat men hier niet eene algemeene overéénſtemming van alle de woorden én van alle de ſpreekwijzen, volgens dezèlſde algemeene grondrégelen, zonder eenige uitzondering'. Dit zou juist de volmaaktheid zijn eener Wijsgeerige Taal, tót vermaak uitgevonden, maar die nergens aanwezig is. Men ſpreekt hier alleenlijk van de volmaaktheid eener Taale, voor zoo verre die gevonden wòrdt in de daadelijk aanwezige zijnde Taalen, waarin veele dingen inderdaad onderling eene overéénſtemming, mèt betrèkking' op zékere régelen, hebben, tèrwil anderen wèderòom daarvan afwijken én 'er niet mèé overéénkomen. En in deeſe aanmèrking kan men niet ontkennen óf alle de Taalen dér Waereld hebben eene zékere maate van volmaaktheid.

Om de hoegrootheid deeſer volmaaktheid in zékere Taalen te bepaalen, moet men voor alle dingen de hoeveelheid dér woorden én dér ſpreekwijzen, die overéénſtemmig zijn, in aanmèrking' neemen. Hoe grooter dérzelvet getal zij, hoe volmaakter eene Taal is. Nu zijn 'er Taalen die *arm* én anderen die *rijk* in bewoordingen zijn; én deeſe laatſten zijn gewiſſelijk de volmaakſten, in zoo verre men door middel van dezèlven in ſtaat is om mèer gedagten, dan door de eerſten, uit te drukken. En hèt

* ZIE *le Traité des Langues par du TREMBLAY, l'Art de Parler du P. LAMY* én de *Grammaire raisonnée*; die grote ontdekkingen aan de hand geeven voor de algemeene Grondrégelen dér Spraak-konſten én die zèlfs op de andere Taalen invloedèn.

hèt is geheel buiten kijf, dat de Hoogduitsche Taal hédendaags veel rijker in woorden én in spreekwijzen is, dan zij 't voor twé- óf drie honderd Jaaren was.

De rijkheid én de overvloed dér uitdrukking' dus de eerste volmaaktheid eener Taale zijnde, zoo is 't zéker dat de klaarheid dér uitdrukking' de tweede uitmaakt. Want de Taalen zijn hèt middel, waar van men zig bedient om zijne gedagten uit te drukken, tén einde die een' ander' te doen begrijpen. Maar gelijk men dit oogmérk niet bereiken kan, tén zij de woorden wél verbonden én geschikt zijn, volgens de zékerste én gemakkelijkste régelen; om de grootheid dér volmaaktheid eener Taale te bepaalen, zoo is 'er veel aan gelégen om te weeten, óf zij veele dan óf zij weinige régelz noodig heeft. Hoe minder 'er nu zijn én hoe algemeener zij zijn, dés te minder uitzonderingen heeft zij ook; én dés te grooter is ook háare volmaaktheid, tén zij men door haar middel zijne meening klaarlijk kan te kénnen geeven.

De derde volmaaktheid eener Taale bestaat in haare juistheid in de kragt' én in dén nadrukk' haarer bewoordingen, die ons in staat stélt om mèt weinige woorden veel te zéggen. En in dit stuk, verschillen de thans in gebruik zijnde Taalen, zéér veel. Dikwils kan de eene in twé óf drie woorden zoo veel zéggen als de andere in zés. Maar iedere Taal heeft in tégendeel kórtz uitdrukkingen, die haar eigen zijn, én die niet zoo kórt noch zoo klaar in eene andere kunnen uitgedrukt wórdén. Dus is de eene gemeen'lijk wél de andere waard. Want, indien *bij voorbeeld*, een Duitscher iets uit hèt Fransch vertaalende, 'er eenige woorden méér toe besteedt, dan 'er in dén Téxt gevonden wórdén; zoo zal ook een Franschman, iets naauwkeurig uit hèt Hoogduitsch willende overbréngen, méér woorden én omschrijvingen gebruiken, dan 'er in 't oorspronkéljke zijn.

Dus zou men bijna zéggen kunnen, dat alle de Taalen, door de Geleerden beschaafd, van gelijke volmaaktheid zijn zouden, zoo 'er niet veelen waaren, die geen genoegsaamen overvloed van bewoordingen hebben, om alle hunne denkbeelden uit te drukken. Dit blijkt hèt bésté in de Weetenschappen, ten opzichte der Konst-woorden, waarin zékere Taalen alles

xx Inleiding tót de Hoogduitsche Spraak-konst.

van anderen ontleenen moeten: gelijk *bij v.* De Latijnen ontleenen ze van 't Grieksch, én de Franschen én Engelschen beiden van 't Latijn én van 't Grieksch. De Hoogduitsche Taal nu is vérré wég veel rijker in dit stuk, én men kan, in eenigen opzigte, haar bij de Grieksche vergeleijken, wijl zij bijna alle de Konst bewoordingen, door oorspronkelijk Hoogduitsche woorden uitdrukt.

Ik gaa hier stilzwijgende voorbij eenige andere eigenschappen, welke men gewoonlijk verëischt, om de schoonheid én volmaaktheid eener Taale vast te stèllen, om dat zij niet buiten betwisting' zijn, én niets toebrengen kunnen tót het oogmerk 't welk ik mij voorgesteld hebbe. Ik zal mij dérhálven vergenoegen mèt te zèggen, dat het te wénschen ware, dat de Hoogduitsche Taal zig besténdig houden mogte bij de manier van spreekén én van schrijven, die tháns in *Oppér-Saxen* in gebrúik is: wijl 't zéker is, dat zij dén trap van volmaaktheid bereikt heeft, welke men in eene wélaangekweekte Taale zoeken kan. Want, schoon men gedwongen zij tót de tijden van OPITZ én van FLEMMING op te klimmen, om de gelukkige veranderingen in die Taal voorgevallen, na te spuren: zoo is 't nógtans zéker, dat, gelijk de Fransche Taal tót dén hoogsten trapp' haarer volmaaktheid gekomen is, onder de Regeering van LODÉWYK DEN GROOTEN; men op dezélfde wijze mèt évenveel récht zèggen kan, dat de regeering dér twé AUGUSTUSSEN van SAXEN, dén naam van Gulden Tijd dér Hoogduitsche Taal verdiene. Nu kan men de Diáléct, die tháns in *Oppér-Saxen* in gebrúik is, niet wél bepaalen, zonder éene goede Spraak-konst te geeven, die dérzélfver béste gebrúik onder Régelen bréngé én onder Grondrégelen tén gebrúike dér Vreemdelingen geschikt, die begeerig zijn deése Taal te leeren.

Ondertusschen moet men zig niet verbeelden dat ik voornemens bèn om in deése Spraak-konst' aan de hand te geeven, de fundamenteele réden van alle de manieren van spreekén deése Taale in 't algemeen én van iederé in 't bijzonder. 't Is wél waar dat dit het wérk dér Spraakkonst-Schrijv'ten is, in dén zinn' welken de Ouden aan dit woord hégten. Maar dit zou een' oneindigen arbeid weesen, welke nóg niemant in eenige Taal tér uitvoer gebragt heeft. Men hebbe dérhálven in dee-

deese Spraak-konst' niets te zoeken, dan de algemeenste grondregelen én de aanmerkelijkste uitzonderingen dér woorden én dér uitdrukkingen, die eenen Nieuweling in staat stellen konnen, om deese Taal te spreken én te schrijven, zonder zig door de kwaade voorbeelden, dér geener die hunne Taal bederven, te laten misleiden. 't Overige zullen zij gemakkelijk leeren, door het leefen dér goede Boeken; én hieraan zullen wij trachten toe te brengen, zoo veel ons mogelijk is, door de leerwijze die wij in acht zullen neemen, om bij iederen regel verscheidene Voorbeelden te voegen, om het gebruik derzélver op te helderen én gemakkelijk te maaken.

Niets zékers kan men stellen, wégens de aangenaamheid óf de ruwheid sommiger Diälécen, om dat het denkbeeld 't wèlk men 'er zig van vormt, én de gedagten die men 'er van heeft, bij alle mënshen dezélfden niet zijn, én men zig te vergeefs van de réden bedienen zoude om ze te bewijzen. Alles hangt in deesen van de kieschheid én van de gewoonte dés Gehoors af. 't Schijnt dén Duitschers toe dat de Franschen door dén neus' én de Engelschen door de tanden spreken, én dit komt hun onāangenaam vóór, om dat zij 'er niet aan gewoon zijn. De Franschen in tégendeel; beschuldigen de Duitschers dat ze door de keel' spreken, het geene van de digtste nabuuren dér Franschen waar kan zijn: zonder dat men iets, daar naar zweemende, in de goede Provintiën van Duitschland, én voornaamelijk in *Opper-Saxen* ontwaar kan wóorden. 't Zijn dérhalven de Tongvallen dér naaft aan Italiën en aan Frankrijk grénzende Provintiën, die de Hoogduitsche Taal bij onze Nabuuren in kleināchting' gebragt hebben; én 't is ook eene dér rédenen, waaróm wij beslooten hebben, ons in deese Spraak-konst' te verbinden aan dén Tongvall', thans in *Opper-Saxen* gebrúiklijk, om de geenen die 'er zig zoo nadeelig een denkbeeld van gevórm'd hebben, van 't tégendeel te overtuigen.

III. VAN DE VERSCHILLENDE DEELEN DER SPRAAK-KONST'.

Schoon men alle de Taalen der Waereld, heeft kunnen spreken, voor dat men dezélfen heeft kunnen schrijven, zoo is 't nóg tans zéker, dat ze ruw én zéér ongelijkvórmig geweest zijn, voor dat men de Letters uitgevonden hadd'. Aan deese tékenen zijn zij hunne eerste gedaante verschuldigt, voor zoo verre men daardoor in staat gesteld is gewórd, om alle de woorden in 't gemeen, én elk woord in 't bijzonder naauwkeuriger te onderzoeken. Daar is dérhálfen geen réden om zig te verwonderen dat alle de Spraak-konstenaars, om ons eene Vérfé der Taalen te geeven, gemeen'lijk beginnen mét ons de wijze te doen zien om dezélfen régelmaatig te schrijven. Dit is 't, 't geen 'er mét veel réchts hét eerste deel van uitmaakt, én gewóonlijk mét dén naam van SPÉLKUNDE genoemd wórd.

Ondertusschen kan men niet ontkennen dat 'er zékere Régels in de Spélkunde zijn, wélke men niet wél begrijpen kan, alvóórens de andere deelen der Spraak-konst' wél begreepen te hebben. De réden daarvan is, dat 'er verschillen zijn, alleenlijk gegrondt op de afleiding' én de vórmig' der woorden in hunne verschillende soorten. En dit is 't, 't geen sommige Spraak-konstenaars verpligt heeft dit gedeelte, tót hét laatste der Spraak-konst' te verschuiven. Maar indien men wagten wilde om 'er de Leerlingen in te onderwijfen, térfé tijd toe dat zij dit alles wél begreepen hadden, dan zou men ze daardoor be-rooven van veele voordeelen, wélke zij al aanstonds uit de régelen der Spélkunde trékken kunnen.

Wanneer men de spélling eener Taale geleerd heeft, is 't natuur'lijk dat men létte op de verschillende betékenis' én op de uiterlijke gedaante der woorden. Dit onderscheid ontstaat uit de verscheidenheid der denkbeelden wélke onzen geest zig daarvan vórm: én hunne uitwéndige gedaante geeft te verstaan, door hunne Syllabes én door de Letteren, dat 't ééne woord dészélfs oorsprong van hét andere trékt. Van dit verschil én van deese onderlinge betrékking', wélke de woorden on-

onder elkander hebben, handelt de **WOORDGRONDING**, het tweede Deel der **Spraak-konst'** uitmaakende.

Wanneer men spreken of schrijven wil, kan men zig niet bedienen van de woorden, hoofd voor hoofd, zoodanig als men ze in de **Woordgronding** vindt, maar men moet ze saam verbinden. Het eene moet met het andere overéénstemmen, om 'er een volkomen zin, overéénkomstig onze gedagten, uit te vormen. Deese saamenbinding der woorden moet derhalven gemaakt worden, door 't in acht neemen sommiger **Régelen**, éénstemmig met den aart van ieder woord, en dienende omze behoorlijk saam te binden. En deese **Régelen** van de juiste **Saamenbinding** der woorden zijn 't die 't **Derde Deel** der **Spraak-konst'**, de **WOORDENSCHIKKING** naamelijk, uitmaaken.

Om de verscheidenheden, welken 'er in eene **Taal**, betrekkelijk tot de hoeveelheid der **Lëttergreepen**, te maaken zijn, aan te toonen, is men gewoon om tot het geene wij zoo even zeiden, nóg een vierde Deel der **Spraak-konst'**, onder den naam van **PROSODIE** (**Maatklank**) bij te voegen. En 't is zéker, dat, zoo 'er héden tén dage eene **Taal** zij, die deese aandacht verdiene, 't zonder twijfel de **Hoogduitsche** is; hierin geheel én-ál met de **Grieksche** én met de **Latijnsche Taale** overéénkomstig zijnde. Niet minder onbetwistbaar is 't, dat de juiste waarneeming dier hoeveelheid van **Lëttergreepen**, van eene groote nuttigheid zij om de goede uitspraak te leeren. Maar dit gedeelte der **Spraak-konst'**, te groote zwaarigheden insluitende, om zig te kunnen vleiën, dat de **Vreemdelingen**, die deese **Taal** zouden willen leeren, gezind zouden zijn om zig daarmede het hoofd te breeken; zoo zal men zig vergenoegen met een algemeen Bericht van sommige **Régelen**; hun daarbij beveelende om de beste **Poëten** te leesen, wanneer ze sterk genoeg zijn om ze te verstaan én met vrugt te leesen.

Om ondertusschen dit vierde Deel niet geheel-én-ál over te slaan, oordeelen wij 't voegsaam om 't zélve in eenige korte-Hoofdstukken te besluiten, die de allerweesenlijkste régelen der **Prosodie** aan de hand geeven, én daar door is 't ook dat de **Vreemdelingen** zig een denkbeeld vormen kunnen van de **Hoogduitsche Maatklank**.

Wij

Wij gelooven dan dat, door middel van dit alles, niets gemakkelijker zij, om de Vreemdelingen in staat te stellen; de Hoogduitsche Taal zuiver te spreken én te schrijven, 'er zelfs bijvoegende alles wat hun het gebruik ligter kan maaken, 't geen eigenlijk 't doelwit was, 't welk wij ons voorgesteld hebben.

TAFEL DER HOOFDSTUKKEN.

BEGREEPEN IN DE VIER DEELEN
DEESER SPRAAK-KONST.

I. DEEL. Van de Spéllinge.

Hoofdst.	Pag.
I. Van de Hoogduitsche Letteren én dèrzélfver Uitspraak.	1
II. Van de algemeene Régelen dèr Spéllinge.	25
III. Van de bijzondere Régelen dèr Spéllinge.	29
IV. Van de Onderscheidings-tékenen in de Spéllinge.	38

II. DEEL. Van de Woord-grondinge.

I. Van de Deelen dèr Réden.	39
II. Van 't Lidwoord (Arsjkel).	46
III. Van de Zélfstandige Naamen.	54
Van de Gedaante, én van de verschillende Soorten dèr Zélfstandige Naamen, mèt betrekking' tót hunne Afleiding' én hunne Saamenstelling.	55
Van de onderscheidene Geslachten dèr Zélfstandige Naamen.	61
* Régels van 't Mann'lijke Geslacht.	62
* Régels van 't Vrouw'lijke Geslacht.	69
* Régels van 't Onzijdige Geslacht.	74
* Tafel dèr Zélfstandige Naamen die men zonder régels leeren moet.	79
Van de Buigingen dèr Zélfstandige Naame	86
I. Buiging (Declinatie)	87
II. Buiging	96
III. Buiging	99
IV. Buiging	109
V. Buiging	116

Hoofd.

Hoofdst.	Pag.
IV. Van de Toevoeg'lijke Naamen én van de Getalen.	121
Van de Buigingen dér Toevoeg'lijke Naamen.	123
Van de Vergelijking' dér Toevoeg'lijke Naamen én haare verschillende Trappen.	133
Van de Getalen óf naamen van Getal.	149
V. Van de Perfoon'lijke Vóór-naamen.	155
Bezittende Vóór - naamen.	161
Aanwijzende Vóór - naamen.	165
Ondervraagende Vóór - naamen.	173
Onéigenlijke Vóór - naamen.	175
VI. Van de Werkwoorden én van hunne verschillende soorten.	180
Van de Hulp - Werkwoorden.	184
Van de Daadelijke Werkwoorden.	211
Van de Lijdende Werkwootden.	214
Tafel van de enkel régelmaatige Werkwoorden.	219
Van de onrégelmaatige Werkwoorden.	234
Tafel van de Onrégelmaatige Werkwoorden.	244
Van de Onzijdige Werkwoorden.	254
Tafel van de régelmaatige onzijdige Werkwoorden.	264
Tafel van de onrégelmaatige onzijdige Werk- woorden.	265
Van de Saamengeftelde onrégelmaatige Werk- woorden.	266
Van de Onperfoon'lijke Werkwoorden.	282
VII. Van de Deelwoorden.	285
VIII. Van de Bijwoorden.	287
IX. Van de Voorzetselen.	303
X. Van de Saamenvoegfelen.	305
XI. Van de Tuffchenwérfelen.	308

III. DEEL. Van de Woordenfchikkinge.

I. Van de Schikking' dér Lidwoorden óf Geflacht- woorden.	313
II. Van de Schikking' dér Naamen.	319
* Van de Saamenftelling dér Zélfstandige én Toevoeg- lijke Naamen.	330
III. Van de Schikking' dér Vóór-naamen.	357
IV. Van de Schikking' dér Werkwoorden.	343

I. AF-

Hoofdst.	Pag.
I. AFDEELING. Van den Noemer met het Persoonlijke Werkwoord.	343
II. Van den Teeler met het Werkwoord. * Tafel der Werkwoorden die den Teeler verëiffchen.	346 350
III. Van den Geever met het Werkwoord. * Tafel der Werkwoorden die den Geever verëiffchen.	353 360
IV. Van den Klaager met het Werkwoord.	362
V. Van den Roeper met het Werkwoord.	366
VI. Van den Neemer met het Werkwoord.	368
VII. Van de Schikking der Saamengestelde Werk- woorden.	370
VIII. Van de Schikking der onbepaalde Wijzen.	371
IX. Van het gebruik der Tijden in de Werk- woorden.	374
X. Van de Schikking der Onpersoonlijke Werkwoorden.	376
V. Van de Schikking der Deelwoorden.	379
VI. Van de Schikking der Hulp-werkwoorden.	382
VII. Van de Schikking der Bijwoorden.	385
VIII. Van de Schikking der Voorzetselen.	395
IX. Van de Schikking der Saamenvoegselen.	405
X. Van de Schikking der Tusschenwèrpselen.	410
XI. Van de Verbloemde Woordenschikkinge.	411
XII. Van de Hoogduitsche Spreekwijzen of Manieren van spreken, der Hoogduitsche Taale eigen.	412

IV. DEEL. Van de Prosodia of van den Maatklank.

I. Van de lang- én kórtheid der Lettergreepen.	414
II. Van de verschillende Voeten der Hoogduitsche Vaersen.	422
III. Van de Rijn-klanken der Hoogduitsche Dichtkunde.	426
IV. Van de verschillende soorten van Dichtstukken, bij de Hoogduitschers in gebruik.	430
Avondzang waarmede de Universiteit van Leipsig (den 15. Jan. 1747) de Doortócht van H. K. H. Mevr. de Dauphine, vierde.	431
Lierzang van Mr. Gottsched op de Geboorte van Z. K. H. Mijnen Heere den Hértoge van Bourgondien.	435
Ver-	

Verzaameling der gemeenzaamste Woorden om
de Hoogduitsche Taal te leeren spreken.

Van de Góðheid én van de dingen die haaren dienst betreffen.	442
Van 't Heel-ál en de Elementen.	443
Van dén tijd én de Jaargetijden (Saisoenen).	443
Van het Eeten én van het Drinken.	444
Van de Bloedverwantschapp'.	446
Van dén Ménsch' én zijne Deelen.	447
Van de Toevallen, Ziektens én Onvolmaaktheden van dén Ménsch'.	448
Van de Beroepen én van de Handwérken.	450
Van de Mán- én Vrouwen Kleederen.	451
Van de Studie én de Schrijv-Konst'.	452
Van de Deelen des Huisés én van 't Huisraad.	453
't Geen men in de Keuken' én in dén Kelder' vindt.	455
't Geen men in eenen Stall' vindt én wat 't Rijden betreft.	455
Van 't Tuinwerk, van de Bloemen én van de Boomen.	456
Van de Vogelen.	457
Van de Visschen.	458
Van de Viervoetige Dieren.	459
Van de Kruipende Dieren, Bloedeloofse Dieren én Wórmén.	460
Van de Metaalen én Vêrwen.	460
't Geen men op 't Land én in de Stad ziet.	461
Van 't Danssen én van de Musiek- Instrumentén.	462
Doop Naamen.	463
Van de Landen en Volken.	465
Krijgswóorden.	467
Verzaameling der gebruik'lijkste Bijvoeg'lijke Naamen.	471
Gemeenzaame Saamspraaken.	490
Verzaameling van zommige Hoogduitsche spreekwijfen.	504
Verzaameling van Hoogduitsche Taal-eigens én Spreek- wijfen.	509
Uittréksels der Karakters van Epictétus.	539

N I E U W E

Leerzaame én Beredeneerde

SPRAAK-KONST,

Ó F

GRONDREGELS

D E R

HOOGDUITSCHÉ TAALE.

I. D E E L.

Van de Spelling', von der Rechtschreibung.

I. HOOFDSTUK.

Van de Hoogduitsche Letteren én van derzélver
Uitspraak'.

De Hoogduitsche Taal is eene Moeder-Taal, die haar eigen Letters heeft, van die der andere Taalen verschillende.

Het zijn dezélfde Letters van welke de Latijnen zig, zoo wél in hunne eigene woorden, als in die, welke zij van het Grieksch ontleent hadden, bedienden. Want veronderstelt zijnde, gelijk eenige Schrijvers zeggen; dat verschillende Noórdse Vólkeren,

A

hun-

hunne Letters gehad hebben, zelfs voor dat men van Grieken, of van Romeinen had hooren spreken; veronderstelt insgelijks, dat deezen de hunnen van de oude Duitſche Vólkeren ontleent hebben: niet minder zéker is 't daarom dat de voortplanting van het Kristendom de Latijnsche Letteren eindelijk de overhand heeft doen krijgen, wier gedaante door de Schrijveren van 't afneemende Keiserrijk ongevoelig zyn verándert geworden. Tén tijde dér uitvindinge van de Boekdrukkonst, drukte men nóg het Latijn beide én het Hoogduitſch met dezelfde Letteren; maar ongevoelig heeft men de ronde Letters aan 't Latijn én de anderen aan 't Hoogduitſch toegeweesen.

De Hóllanders én de Engelsen bedienden-zig in dén beginne van de Hoogduitſche Letteren; maar in vervólg van tijd, veele Latijnsche én Fransche woorden in hunne Taale ingevoerd hebbende, die, met Latijnsche Letteren, onder de Hoogduitſche Karakters, gedrukt zijnde, hunne Boeken na een ingeleid Schrijwérk deeden gelijken. In steê van alles met Hoogduitſche Karakters te drukken, om die wanſtalligheid te vermijden, gebruikten zij, op het einde van de XVII. Eeuw, de Latijnsche Karakters in alle hunne gedrukte Wérken. Eenigen zyn van gedagten geweest, dat de Duitſchers het zélfde behoorden te doen; maar méér dan ééne gegronde réden had men, om daarin niet te bewilligen.

De Hoogduitſche Letters wórdten anders geschreeven dan zij gedrukt wórdten, gelijk men uit de volgende verschillende Karakters zien zal; van die Letteren zyn de eenen groote of Kapitaale, de anderen kleine of gemeene: De grooten wórdten aan 't begin, de kleinen in 't midden dér woorden geplaatst.

A. B. C. D. E. F. G. H. I. K.
 A. B. C. D. E. F. G. H. I. K.
 L. M. N. O. P. Q. R. S. T.
 U. V. W. X. Y. Z.
 U. V. W. X. Y. Z.

Handwritten text in a rectangular frame, possibly a list or account. The text is written in a cursive script and is mostly illegible due to fading and noise. Some faint words like "Item" and "pro" are visible. The text is arranged in several lines, with some lines appearing to be grouped or separated by small symbols.

Handboek van 't Hoogouitsche Schrift.

Hoofte Letteren

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

A B C D E

F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Kleine of enkele Letteren.

a b c d e f g h i j k l m n o p

q r s t u v w x y z

a b c d e f g h i j k l m n o p

q r s t u v w x y z

a b c d e f g h i j k l m n o p

q r s t u v w x y z

a b c d e f g h i j k l m n o p

q r s t u v w x y z

Dubbele of Saamengestelde Letteren.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii jj kk ll mm nn oo pp qq rr ss tt uu vv ww xx yy zz

aa bb cc dd ee ff gg hh ii jj kk ll mm nn oo pp qq rr ss tt uu vv ww xx yy zz

aa bb cc dd ee ff gg hh ii jj kk ll mm nn oo pp qq rr ss tt uu vv ww xx yy zz

aa bb cc dd ee ff gg hh ii jj kk ll mm nn oo pp qq rr ss tt uu vv ww xx yy zz

Verzaggte

...Glukslugkat in dielen ...
...ungruwich ...
...willen ...
...Erfolg ...

A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P. Q.
 A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P. Q.
 R. S. T. U. V. W. X. Y. Z.

a. b. c. d. e. f. ff. g. h. i. j. k. l. m. n. o. p. q. r.
 a. b. c. d. e. f. ff. g. h. i. j. k. ck. l. m. n. o. p. q. r.
 s. ff. s. ff. st. t. u. v. w. x. y. z. s.
 f. ff. s. sz. st. t. u. v. w. x. y. z. tz.

A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N.
 A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N.
 O. P. Q. R. S. T. U. V. W. X. Y. Z.

a. b. c. d. e. f. ff. fff. g. h. i. j. k. l. ll. m. n.
 a. b. c. d. e. f. ff. fff. g. h. i. j. k. ck. l. ll. m. n.
 o. p. q. r. s. ff. s. ff. st. t. u. v. w. x. y. z. tz.
 o. p. q. r. s. f. ffz. f. st. t. u. v. w. x. y. z. tz.

Gelijk de Hoogduitsche Lètters, mèt de hand geschreeven, eene andere gedaante schijnen te hebben dan de gedrukte, heeft men dezélve, volgens de hédendaagsche gewoonte, op de névensgaandé Plaat' willen vertoonen, tén einde men ze dés te gemak'lijker van de gedrukte onderscheiden mogte.

Deese Lètters, afzonderlijk genomen zijnde, wórden op de vólgende wijze uitgedrukt.

a. b. c. d. e. f. g. h. i. j. k. l. m. n. o.
 a. be. tse. de. é. ef. ye. ha. i. yod. ea. el. em. en. o.
 p. q. r. s. t. u. v. w. x. y. z.
 pe. cou. err. eff. té. ou. fau. vé. ics. ipsilon tsed.

Alle deese Lètters zijn, gelijk in de andere Taalen, óf Klinkers óf Médeklinkers, én wórden, in de sámenstèlling' dér woorden én dér Lètergreepen, op de vólgende wijze uitgesprooken.

Van de Hoogduitsche Uitspraak.

A/ a/ wordt altijd uitgesproken gelijk in 't Latijn, in 't Italiaansch, in 't Fransch én in 't Hollandsch, *bij voorbeeld.*
 der Abend/ de Avond. der Adel/ de Adel.
 der Affe/ de Aap. der Alabaster/ 't Alabaster.

NB. 't Is eene zeer slegte uitspraak, de a als eene o uit te spreken, én nimmer moet men daarin naervolgen de geenen die het doen. Nooit moet men zeggen jo/ te kennen Willende geeveft ja/ noch worum/ voor warum/ te verstaàn geevende waarom, &c.

B/ b. wordt altijd uitgesproken gelijk in 't Hollandsch; *bij voorbeeld.*
 der Baum/ de Bobm. das Bad/ het Bad.
 das Bleij/ hetLOOD. von oben herab/ van boven.

NB. Men schrijft noch spreekt ze niet meer uit aan het einde der Lettergreepen *an/ in/ um/* 't zij in de enkele woorden, 't zij in de geenen die saamgesteld zijn uit het voorzetsel *um/ bij voorb.* men moet schrijven én uitspreken *warum/ waarom,* én niet *warumb/ lammb/ lam,* én niet *krumb/ krom,* én niet *frumb/ &c.* men moet ook niet schrijven ein Fremder/ voor ein Fremder/ een vreemdeling.

C/ c. Die Letter is eigenlijk eene Latijnsche letter, die zelden aan 't begin der woorden gevonden wordt, dan in de uitheemische woorden, waarin zij de plaats der *t* inneemt. *bij voorb.*
 das Cabinet/ het Kabinet. der Carniol/ het Koralijn.
 der Castor/ het Kastoor. das Chor/ het Choor of Koor.
 die Citadelle/ de Citadel. die Coppen/ De Copije, het afschrift.

De *t* voor *e/ i/ en y/* wordt uitgesproken als *ts.* *bij voorbeeld.*
 der Centner/ het Kwintaal. die Cithar/ de Guitarn. Cypren/ Cyprus, spreek uit *Tsentner, Tzitter, Tzypren.* Het eenigste woord, waarin men de *t* in 't midden ziet, is *Specerij/ specerije.*

De *t* voor *a/ o/ u/* wordt uitgesproken als de *c* der Franschen én als de *k* der Hollanderen, *bij voorbeeld.*
 der Calender/ de Almanak. das Confect/ de Konfituuren.
 die Cubeben/ de bastert-péper.

De *t* voor *l/ r/* wordt uitgesproken als *ca* of *t.* *bij voorbeeld.*
 Claret/ Bleekrooden Wijn. Clivstiv/ Klifsteer, Lavement.
 Credenzijfch/ Buffet. Croatien, Croatiën.

De

De t voor de t worden als eene dubbele t uitgesproken. *bij voorbeeld.* das Stuck / het stuk, lesen / lékken, hacken / hakken.

Ch wordt uitgesproken als ch in 't Fransch, in *Chêne*, eikenboom; *charité*, liefde, en heeft derhalven geene de minste zwaarigheid, *bij voorbeeld,*

der Schatz / de Schat. die Scherbe / het glas, de ruit.

der Schild het Schild. die Schoss / de schoot.

der Schutz / de bescherming. die Asche / de asch óf asche.

sch voorgegaan van een t in 't midden óf aan 't einde der woorden, spreekt men uit met den klank' der t. *bij voorbeeld.*

psittiden / geesselen. quetsden / kwetsen, kneusen.

die Kutsche / de Koets. Deutschland / Duitschland.

Op dezelfde wijze wordt ze uitgesproken, wanneer ze van een n. *voorgegaan wordt.*

der Mensch / de mensch. menschlich / mensch'lijk.

Ch. Die twé Letters bij élkander gevoegt, zonder eene s vooraf te hebben, bevatten eene dér grootste zwaarigheden, welke de Vreemdelingen immer in de Hoogduitsche Taal ontmoeten kunnen. Zij worden geensints uitgesproken als de ch dér Franschen, maar als eene geblaasene gh, óf gelijk de x dér Grieken, wier uitspraak zeer kiesch is.

De eerste zwaarigheid ontmoet men in de Lettergreepen, waarin zij onmiddelijk op de vokaalen, op de twéklanken en op de vloeibaare Letteren volgen, waarin men ze altijd uitspreken moet als de x dér Grieken, *bij voorbeeld.*

Ach! helaas! das Schachspiel / het schaak-spél.

Acht / agt. achtung geben / acht geeven, oplétten.

lachen / lagchen. sprechen / spreken.

raden / wreeken. sich / zig óf zich.

der Sold / de Dólk. richten / richten, oordeelen.

noch / nóg. das Buch / het Boek.

der Münd / de Monnik. durchstossen / doorsteeken.

der Köder / de Pijl-koker. die Furcht / de vrees.

fürchten / vreesen. die Bücher / de Boeken.

De tweede zwaarigheid ontdekt zig in de Lettergreepen, waarin die twé Letters gevolgt worden van eene s of ss in wéls geval zij als eene x uitgesproken worden. *bij voorbeeld.*

die Achsel/ de Schouder.
Drechseln/ draaiën, omkeeren.

der Ochs/ de Os.
der Flach/ het Vlas.

deese uitspraak is in 't minst niet moeielijk voor de vreemdelingen: maar de verscheidenheid in het uitspreken dier twé letteren, is 't die hén verlegen maakt.

NB. Die twé letters ch worden op eene andere wijze én eigenlijk als een f uitgesproken, in 't woord Chur/ én in alle de daarvan aftammende zoo wél, als in de woorden van Griekschen oorsprong. *bij voorbeeld.*

der Churfürst/ de Keurvórst. die Cartwoode/ de Heilige Week.
das Christenthum/ 't Kristendom. das Chor/ het Choor of Koor.

D/ d. wordt als de Hóllandsche d uitgesproken. *bij voorbeeld.*
drey/ drie dort/ daar.
dreyfach/ drievouwdig. drucken/ drukken.

E/e. heeft drieërlei uitspraak, gelijk in 't Fransch én in 't Hóllandsch.
1. klinkt ze als de mannelijke e, in vérité, (waarheid.) téken, zégel &c. *voorb.*

das Element/ het Element. das Ebenholz/ het Ebbenhout.

2. klinkt ze als de vrouw'lijke e in tenir (houden) venir (komen): belvoie, bébbove, of kórt én geslooten, in de laatste Syllabes, van een' Médeklínker gevolgt.

das Gedächtnis/ het geheugen. das Gewerb/ de Koophandel.
das Getümmel/ de opstand. gedenken/ melding maaken.
der Degen/ de dégen. der Regen/ de Régen.

3. klinkt ze helder én open in de monosyllabes (eenlédige woorden) voor de dubbele Médeklínkers, én als der/ de, wer/ wie.
Der Herr/ de Heer, das Fell/ het vél.

ee. aan 't einde der woorden, wordt uitgesproken als de mannelijke e in 't Fransch en in 't Hóllandsch. *bij voorbeeld.*

der Schnee/ de Sneeuw. der See/ het Meer.
das Meer/ de Zee. das Heer/ het Heir.

e. van h gevolgt, wordt als een mannelijke e uitgesproken. *bij voorbeeld.* die Ehre/ de eer. die Ehe/ het huwelijk. NB. de eerste wordt lang, de laatste zeer kórt uitgedrukt.

G/ f. Wórdt, gelijk in 't Latijn, in 't Italiaansch, in 't Fransch én in 't Hóllandisch uitgesprooken. *bij voorbeeld.*

der Graf/ de Graav,	der Fürst/ de Vórst,
die Feder/ de Véder, de Pén.	die Farbe/ de kleur.
der Fuß/ de Voet.	pfeyfen/ fluiten.

G/ a. Wórdt in de Hoogduitsche Taale voor de Vokaalen én voor de Consonanten uitgesprooken, gelijk mén ze in 't Hóllandisch uitspreekt, voor de a/ o/ u/ én voor de conf: gelijk in 't Fransch. *bij voorbeeld.*

der Gang/ de gang.	das Geld/ 't Gélđ.
der Gypfel/ de kruin; de top.	das Gold/ 't Goud.
die Gunst/ de gunst.	die Glocke/ de Klók.
das Glück/ de Fórtuin, 't geluk.	die Gruft/ het Grav.

G voor n/ aan 't begin dér éneke woorden, én in den twéden lettergreep' dér saamengestelde woorden, wórdt noolt uitgesprooken zoo als in de Fransche Syllabes *gna, gne, gni, gno, gnu*, maar bijna als de f voor de n in 't Hoogduitsch, óf als de fransche g voor de r bij voorbeeld.

die Gnade/ de genade.	begnadigen/ begenadigen.
vergünigen/ vergenoegen.	der Magnet/ de Zeilsteen.

G. voor en/ voorgegaan van een n/ aan 't einde dér woorden, wórdt veel zager uitgesprooken dan de f. *bij voorbeeld.*

mengen/ mēgen.	singen/ zingen.
bringen/ brēgen.	strangen/ vertooning maaken.

zoo is 't ook met sommige zélfstandige naamen én vergelijkingen voor er. *bij voorbeeld.*

der Finger/ de Vienger.	die Finger/ de Loeflingen.
länger/ langer.	enger/ ēnger, naauwer.

Deese kieschheid wórdt ook dikwils in acht genomen aan 't einde dér woorden, én voor de f, in de laatste Syllabe op één na. *bij voorbeeld.*

der Berg/ de Bérg.	der Weg/ de wēg,
der Krieg/ de Oorlog.	der Sieg/ de zēge, overwinning.
billig/ billijk.	die Billigkeit/ de billijkheid.
selig/ zalig, gelukkig.	die Seligkeit/ de Zaligheid.

S/ h. Wórdt met eene sterke blaasing' uitgesprooken. 't Is te verwonderen dat de Franschen zoo veel moeite doen om de

Letter uit te spreken, aan 't begin der woorden, téwijl zij die in hunne taal' zeér wél uitdrukken, gelijk in *beros*, (hèld) *bauf* (hoog) *bauteur* (hoogte) &c. De Neêrlanders zijn tót deese uitspraak' béter geschikt.

b heeft haare stérkste blaasing aan 't begin der woorden, *bij voorbeeld.*

das Haus / hèt Huis.
hundert / hondert.

hoch / hoog.
hin und her / hier én-daar.

én in de twéde syllabe der, uif die bijwoorden, saamengestelde woorden. *bij voorb.* wohin waar? daher hier. dahin/ daar. höher/ hooger. erhöhen verheffen, verhoogen.

b: wórdt, aan 't begin der twéde syllabe van een woord, zagter uitgesprooken.

sich nahen / naderen.
wiehern / grinniken.

gehen / gaan.
drohen / dreigen.

b. wórdt niet uitgesprooken agter eenen klinker' én voor eenen medeklinker', wanneer zij slégts dient om de Syllabe te verlengen, maar zij toont alléénlijk dat de voorgaande vokaal lang is. *bij voorbeeld.*

fahren / rijden.

die Bahn de gebaande wég.

bahnen / dén wég baanen.

wählen / kiefen.

führen / voeren, geleiden.

die Fuhr / hèt Rijtuig.

b. agter de *p*. én de *t* wórdt uitgesprooken als *f*ént in *Tbeodofus*, *Iphigenia*, *Philosophie*, *Tbeologie*. &c. *bij voorbeeld.*

Philipp / Filippus.

Pharao / Faraö.

thun / doen,

der Thurn / de Toren.

j / *i*. Wórdt als de Latijnsche *i* uitgesprooken, wanneer ze eene vokaal is, *bij voorbeeld.*

der Fisch / de Visch.

der Tisch / de Tafel.

wij zullen in 't vervolg zien; hoe ze in de distongen uitgesprooken wórdt.

j. de *yod*, of de *i* consonant, wórdt uitgesprooken gelijk in 't Latijn voor de vokaalen, óf gelijk de *Yod* der Hebreuwen. Haare uitspraak is déshalven veel kieffcher dan die van *g* én van *f*. En gelijk men réden heeft om te lagchen over de uitspraak' der geener die ze, in sommige woorden, als een *g* uitspreken; zo ook moet mén vermijden de dwaaling der geener die de *g* als eene *j* uitspreken, én die, in stee van te zeggen:

GOET

G / God., Gabe/ gave, gut/ goed, op hunne wiſe
 Jod Jabe/ jut zeggen. Om dan deeſe Hoogduitſche Letter
 behoorlijk uit te ſpreeken, moet men ze doen klinken als de *y*
 in 't Franſche woord *yeux*, oogen, *bij voorbeeld.*

das Jahr/ het Jaar.
 das Joch/ het Jók.

jemand/ iemand.
 juug/ jong.

juift zoo als mén zegt *envoyer* (zenden,) én in 't Neêrduitſch, *Jaar*,
jók, *jong*.

K / k. Deeſe letter is niets anders dan de *kappa* der Grieken,
 in plaats van wélke de Latijnen zig van de *C* bedient hebben,
 Zij wórdt met een blaafing' uitgesprooken, én dat vrij ſterker dan de
j en de *g* in de woorden: *jähren*, *geeuwen*. *gönnen* *gunnen*,
met benijden, *bij voorbeeld.*

können/ kunnen,
 der Köniq/ de Koning.
 die Kirche/ de Kerk.

küſſen/ kuffen, zoenen.
 die Königin/ de Koningin.
 die Klinge/ de kling, 't lèmmet.

L / l. Wórdt uitgesprooken gelijk in 't Latijn, in 't Italiäanſch,
 in 't Franſch én in 't Neêrduitſch, maar op eene wiſe dat zij
 nimmer vloeibaar zij, gelijk in 't Franſche woord *travail*, (wérk)
recueil (verzameling) &c. *bij voorbeeld.*

die Lage/ de gelégenheid, ligging.
 das Lich/ de Kaers.
 die Luft/ de Lucht.
 ſtillen/ bevrédigen, ſtillen.
 feil/ veil.

die Leber/ de lever.
 das Loch/ het gat,
 fallen/ vallen
 der Groll/ de ingekankerde haat.
 ſtill/ ſtil, bedaart.

M / m. Spreekt men uit gelijk in 't Latijn én in de andere
 vreemde-taalen, én is hierin met de Hóllandſche uitspraak' over-
 éénkomſtig dat zij aan 't einde der woorden zeer ſterk uit ge-
 ſprooken wórdt. *bij voorbeeld.*

schwimmen/ zwemmen.
 die Flamme/ de vlam.

der Kamn/ de Kam,
 der Namen/ de Naam.

N / n. Wórdt ook uitgesprooken gelijk in 't Latijn, én komt
 ook volkomen met de uitspraak' der Néderduitſche *n* overéén,
 verſchillende aan 't einde der woorden zeer van de *n* der Fran-
 ſchen. *bij voorbeeld.*

man kan/ men kan.
 die Streitenden/ de ſtrijdenden.
 die Stolgen/ de hovaerdigen.

ſtrafen/ ſtraffen.
 liegen/ liggen, néderliggen.
 wollen/ willen.

NB. de eenigste plaats waar de *n* niet zoo hard uitgesproken wordt, is, wanneer zij in het midden van een woord, voor eene *g* / van eene vokaal² gevolgt staat, én de uitspraak der *g* moet zig in all' die woorden weinig laten hooren. *als*

der Finger/ de vinger.	verstellungen/ verflinden.
singen/ zingen.	drängen/ dringen.

item aan 't einde der woorden, voor de *g*. *bij voorbeeld.*

lang/ lang.	bang/ bange.
der Gang/ de gang.	der Gesang/ het gezang.

D / o. Wórdt uitgesproken gelijk in 't Latijn, in 't Fransch én voornaam'lijk gelijk in 't Hóllandisch. somtijds klinkt ze als de Fransche *au*. *bij voorbeeld.*

obentm/ ligtelijk.	der Knoten/ de knoop.
das Joch/ het jók.	der Spott/ de gekkernije.
die Noth/ het gevaar.	der Tod/ de dood.

P / p. Spreekt mén uit gelijk in de zoo éven-genoemde taalen, meest komt zij met die der Hóllanderen overéén, én klinkt vrij hárdér dan de *b*. *bij voorbeeld.*

das Paradies/ het Paradijs.	das Paar/ het paar.
der Pudet/ de poeder.	der Priesler/ de Priester.

NB. Wanneer de *p* onmiddelijk van eene *f* gevolgt wórdt, dan wórdén deese twé letters vloeibaar, én uitgesproken op eene wijze waarmede de andere taalen niets gemeens hebben, het geene de uitspraak derzélve voor de vreemdelingen zeer moeièlijk maakt. *bij voorbeeld.*

das Pfand/ het pand.	der Hopsen/ de hóp.
der Pfeffer/ de Péper.	der Keyf/ het hoofd.
der Pfeil/ de Pijl.	der Kroyf/ de króp.

Q / q. Spreekt mén altijd uit met de *u* van wélke zij gevolgt wórdt, én heeft dén klank niet van de Fransche *qu* in *qui-conque*, maar gelijk de latijnsche betrèkk'lijke vóornaam *quiquæ*, *quod*, voornaamelijk gelijk de Hóllandsche *kw*. *bij voorbeeld. die Quaal de kwelling, &c.*

Daar zijn luiden geweest die wilden, dat men in plaats van *qu* / *qw* / zoude schrijven, omdat men die letter zoo uitspreekt; maar zij hebben geene goedkeurders (navólgers) gevonden. Het geene deese manier van de *qu* uit te spreeken nóg méér bevestigt;

De

De *q* altijd als *t* uitgesproken wórdende, is 't wijders zeer onverschillig van wèlk eene vokaal de *qu* gevolgt wórdt, wíl zij altijd de zèlfde uitspraak heeft. *bij voorbeeld.*

die <i>Quelle</i> / de oorsprong	quellen ontspringen, oorsprong
<i>es quillt</i> / hèt ontspringt.	neemen.
	<i>es quollt</i> / hèt ontsprong,

X. r. Wórdt uitgesproken gelijk de Latijnsche *r* én gelijk die dèr andere vreemde taalen. zoo dat die uitspraak aan geene de minste zwaarigheid onderhévig is. *bij voorbeeld.*

das <i>Rad</i> / hèt rad.	die <i>Butter</i> / de boter.
das <i>Roh</i> / hèt Rhee, de Hinde.	der <i>Irthumb</i> / de dwaaling.
der <i>Richter</i> / de Richter.	der <i>Ort</i> / de oord, de plaats.
der <i>Arm</i> / de Arm.	der <i>Fürst</i> / de Vórst.

S / f Wórdt overál mèt eene zagte blaafing' uitgesproken. *als*

singen / zingen.	lesen / leesen.
der <i>Saß</i> / de voorstelling.	der <i>Sommer</i> / de Zomer.

Door eenige van deese voorbeelden zal men zien, dat de *f* somtijds veel kliefscher én zagter uitgesproken wórdt, gelijk in de Fransche woorden, *diocèse* (*bisdom*) *chaïse* (stoel) &c. bij voorbeeld.

ablösen / losmaaken	erlösen / verlossen.
das <i>Haus</i> / hèt huis.	das <i>Loos</i> / hèt lót.

Vermij de slechte uitspraak dèr geener die, om te zèggen *ist* / *bij is*, zèggen *ist*.

NB. Ondertusschen staat 'er op te mèrken dat wanneer de *f* onmiddelijk van een Consonant in 't begin eener Syllabe gevolgt wórdt, zij als dan niet langer als eene enkele *f*, maar als *sch* / uitgesproken wórdt. *bij voorbeeld.*

die <i>Sklaverey</i> / de Slaaverije.	der <i>Sklav</i> / de Slaav.
Sklavonien Slavoniën.	sprechen / spreken.
stehen / overènd staan.	sterben / sterven.

spreek uit *Schklaverey* / *Schklav* / *Schklavonien* / *schprechen* / *schreiben* / *schterben*,

Niet dat 'er geene huiden gevonden wórden, die, zig uitzonderen willende, de *sch* aan 't begin dèr woorden als eene enkele *f* uitspreken, zèggende *bij voorbeeld.* der *Snee* / voor *Schnee* / de sneeuw, der *Slaf* voor *Schlaf* / de Slaap; maar dit is eene wanschikkelijkheid die men vermijden moet. Spreek *sch* altijd uit als *ch* in 't Fransche woord *cher*, liev,

s én **ß** zijn Sluit-letters, van welke men zig nimmer aan 't begin noch in 't midden der woorden bedient, maar altijd aan 't einde. *bij voorbeeld.*

das Haus / het Huis.

der Baß / de Bas.

T / t. Spreekt men uit gelijk in de andere meërmaalen genoemde taalen; maar vrij harder dan de *d.* *bij voorbeeld.*

der Teufel / de Duivel.

die Tafel de Tafel.

U / u. Spreekt men uit gelijk de Italiaänische *u*, gelijk de Fransche *ou* én de Neerduitsche *oe.* *bij voorbeeld.*

das Blut / (*biout*) het bloed. das Gut het goed.

der Mund (*Mound*) de mond. der Grund / de grond, de bodem.

Mén moet hier de uitspraak vermijden der geener, die de *u* kórt, gelijk een *o* uitspreeken, zeggende *Botter* in steê van *Butter* / *boter*. *Motter* in plaats van *Mutter* / *moeder*. Gelijk ook die van andere Provinciën, die *Mueter*, *Bueb* zeggén, in plaats van *Bub*.

Wanneer deese *u* alléén eene Syllabe maakt én van eene *b.* gevolgt wordt, dan wordt ze als de Néederduitsche *u* uitgesproken. als *die Übung* / de oeffening. *überall* / overal.

u wordt een Consonant, wanneer ze op de volgende wijze gevórm is *v.*

V / v. Men noemt ze *van* / doende de *a* én *u* onderscheidenlijk klinken, én men geeft haar voor alle de vokaalen den klank der *f* *bij voorbeeld* *Vater vader*, spreekt men uit als *Fater*, *von van*, als *sonn*.

W / w. Spreekt men uit gelijk de Néederduitsche *wee* óf *dubbele u.* *bij voorbeeld.*

die Wolle / de wol.

der Wille / de wil.

wollen / willen.

die Welt / de waereld.

X / x. Spreekt men uit gelijk de *x* der Franschen tusschen twe vokaalen én gelijk de Hollandsche *ks.* *bij voorb.* *die Xere* / de *xoverbèx*. *die Art* / de *bijl.* *der Xur* / het *zèftigste deel van het opbrengsel eener mijn*, of *daad van een mijn*. *die Xidex* / de *Hagedis*.

Deese letter is van Griekschen oorsprong, én bet. al. en de woorden, zoo éven door ons aangevoert, bedient men 'er zig niet van

van dan in de eigen naamen én die van uitheemschen afkomst zijn, om den oorsprong daar van des te beter aan te toonen, als

Alexander / Alexänder.

Xenophon / Zénofon,

daar is 'er ondertusschen die, in sté van r 'zig van chs / bedienen; maar dit is alleen gebruikelijk wanneer 't op 't onderscheiden van 't ééne woord van 't andere aankomt.

D y. Spreekt men uit gelijk in 't Fransch tusschen twe vokaalen, én gelijk een enkele i voor de consonanten, óf aan 't einde der lettergreepen. *bij voorbeeld.*

die Eyer / de Eieren.

phm / soei.

lyfander / Lyfander.

Pythagoras / Pythagoras.

veelen is 'er die deese letter geheel als een vreemdeling zouden willen verbannen én zig van de enkele i in haare plaats' bedienen; maar De Heer GOTTSCHED bewijst dat zij van hoogduitschen oorsprong én eene saamenstelling van r j is, 't geen nóg nader blijkt door de punten óf streepen wélke men op dezelve zet. Men doet dèrhalven wél, wanneer men dezelve gedeeltelijk behoudt, om hèt onderscheid dèr woorden aan te duiden, gelijk *bij voorbeeld.* om te onderkennen.

fräuen / verheugen. van freyen / trouwen.

mukkn / hèt mijne. van mynen / van meening zijn.

én wijders om zig te beveiligen voor hèt kwaade gebruik in de woorden, die in ey uitgaan, gelijk das Eyi / bet ey, bey / bij, zwey / twe, drey / drie. &c.

Z j. Spreekt men uit gelijk in 't Latijn én in 't Italiäansch, maar vrij scherper dan in 't Fransch óf Hollandsch. én bijgevolg als ts. *bij voorbeeld.*

die Zahl / hèt getal.

der Zahn / de tand.

zehn / tien.

das Zeichen / hèt téken.

der Zorn / de toorn.

zwey und zwanzig / twe-én-twintig.

S. Spreekt men uit als een dubbele s / mén bedient 'er zig van in 't midden dèr woorden tusschen twe vokaalen, én dan heeft ze hèt vermogen van een dubbele s. maar nooit moet men ze agter de Consonanten zetten; dus moet men niet schrijven ~~Sers~~ maar ~~Sers~~ / bet burt, térwil men zeér wél schrijft der Bliß /

't *weérlicht*, *setzen* / *stellen*, *gezetzet* / *gesteld*, óf *gezetzt* / bij verkórtíng'.

Pag. 3. hebben wij reeds gezeid dat alle de Letters zijn, óf *Vokaalen*, óf *Consonanten*. De Vokaalen zijn tén getale van *zès*, te weeten:

a. e. i. o. u. y.
ä. é. í. ó. ú. ij.

Alle de anderen zijn Consonanten. Er is een onderscheid te maaken tusschen die consonanten, tén opzigte van de stem-valleñ, waarvan men zig bedient om ze uit te spreeken.

Zès spreekt men mèt de Lippen uit, te weeten b. f. m. p. v. w.

Vijf mèt de Tong', te weeten d. l. n. r. t

Vijf mèt de Keel', te weeten g. h. k. j. (*yod.*) q.

Vier mèt de Tandén, te weeten, c. s. x. z. én eenige andere saamengestelde.

Dit onderscheid zal in 't vervólg van groot gewigt zijn, wanneer 'er van de verwisseling' dér Letteren gesproken zal wórdén, voor zoo verre de letters van dezelfde soort' dikwils de eene voor de andere gestelt wórdén.

Alle deese Vokaalen, zonder van gedaante te veranderen, veranderen van uitspraak', na dat ze lang óf kórt zijn. Zij zijn lang, wanneer men in 't uitspreeken langer op dezelfde drukt, gelijk in de eerste lettergreepen dér woorden.

Gaben / *leben* / *zieren* / *loben* / *Spuren*.

Zij zijn kórt, wanneer men ze schielijk uitspreekt zonder op dezelfde te drukken, gelijk in de eerste Syllabes dér woorden.

Palast / *Patron* / *Seward* / *Pilatus* / *Bononien Tulpen*.

óf van deese vólgende, voor dubbele medeklinkers.

raffen / *stessen* / *kirren* / *hossen* / *murren*.

'T is waar, dat de eerste lettergreepen deeser vijf laatste woorden, in de uitspraak' de sterkste nadruk hebben, maar dit behoort ons niet in de twijffeling' te stórtén. Want iets anders is eene lange vokaal, iets anders eene lange lettergreep, die dit somtijds wórdt door de plaatfing', óf door de verdubbeling' dér Medeklinkeren. Hier van handelt de Profodia (Maatklink). Maar indien men een nauwkeuriger régel nopens de lang- óf kórtheid dér Vokaalen begeerig is te hebben, heeft men maar op te merken 't geen hier vólg't.

I. De

I. De Vokaalen zijn lang in de Uitspraak?

1. Aan 't einde der eenledige woorden, *bij voorbeeld*
ja / ja; da / hier; he / hé; du / gij, &c.
 zelfs wanneer zij van de letter *h* gevolgt worden. *bij voorb.*
ich sah ik zag; weh, helaas; geh gaa; sieh/ sta; froh/ blijde, &c.
2. In de woorden die verlengt konnen worden, én waarin de Vokaalen van een enkele Consonant gevolgt worden. *bij voorb.*
der Schwan de zwaan; den de; der Ton het geluid;
die Blut / de gloed. das Blut / het bloed; &c.
 Zonder hiervan uit wanneer die syllabe wordt voorgegaan van eene lange syllabe; want dan is de laatste kórt. *bij voorb. gehen gaan.*
3. Wanneer zij van eene *h* in dezelfde syllabe gevolgt worden. *bij voorbeeld.*
die Wahl / de verkiezing. die Zahlen / de getalen.
das Mehl / het meel. der Kohl de kool; ruhen, rusten.
4. Wanneer zij van eene *th* gevolgt worden, die men als eene enkele *t* aanmerken moet. *bij voorb.*
der Rath / de Raad. das Gebeth / het gebed.
ein Bothe / een Bode. muthig / dapper.
 eenigen schrijven kwalijk *Rath / Gebeth / &c.*
5. Wanneer de Vokaalen dubbel zijn. *als*
das Maal / het téken. das Meer / de Zee.
die See / het Meir. der Klee / de Klaver.
6. In de Diftongen (twéklanken) schoon van een' dubb'len medeklinker' gevolgt. *als*
rauschen / ruischen, gelijk 't loopende water.
Weissen / Meissen. Preussen / Pruisen.
schießen / schieten. büßen / boete doen.

II. De Vokaalen zijn kórt in de Uitspraak?

1. Wanneer zij aan 't einde van een woord gevonden worden 't welk uit meer dan eene lettergreep bestaat. *als in liebe / liefde. gebe / geev. die Kälte / de koude. Abba / Abba. die Uih / de Uih.*

2. In

2. In de eenlédige woorden, die nooit eene verlénging in hunnen uitgang verkrijgen, én daarin maar één médeklinker hebben. *bij voorbeeld*, an/ was/ das/ des/ bin/ hin/ bis/ mit/ von/ un/ én andere lidwoorden, die mén hierna zal leeren kennen,

Zonder uit, nun/ tegenwoordig; thun/ doen, et thut. *Bij doet*, die Bunt/ bét gebróedſel.

3. aan 't einde dér woorden van verſcheiden lettergreepen; wier eerſte ſyllabe lang is, niétégénſtaande zij met een' Médeklinker' eindigen. *als*

Japan/ Japan.

aber/ maar.

der Haber/ de Haver.

haben/ beeven.

Emir/ Emir.

4. Voor twé óf verſcheiden Médeklinkers. *bij voorbeeld*.

faſt/ bijna.

haſſen/ haaten.

ſchaffen/ wérken.

bannen/ bezweeren.

nennen/ noemen.

der Blick/ het aanzien.

die Pfarre/ de Parochie.

die Stadt/ de Stad.

Zonder uit de meeſte woorden, waarin de vokaal onmiddelijk van eene enkele r gévolgt wordt.

die Art/ de ſoort, aart.

der Bart/ de Baard.

die Erde/ de Aarde.

werden/ wórdén.

mir/ aan mij.

dir/ aan u.

NB. Met voordágt zéggénwe *de meeſte*; want daar is 'er ook eenigen, wier uitspraak kórt is, vólgens dén vierden régel hier boven. *als*,

der Garten/ de Tuin, de Hóv.

warten/ wágtén.

ſcharf/ ſchérp, bitter.

der Herr/ de Heer.

die Birn/ de Peer.

wird/ wórdt.

der Born/ de Fontein.

der Mord/ de Moord.

der Wurf/ de Wórp, Gooi.

der Gurt/ de górdel, band.

die Bürde/ de Bediening.

die Würde/ de waardigheíd.

En verſcheiden anderen, die een Vreemdeling door de verkeering' leeren zal.

Alle deeſe Letters blijven énkél óf verdubbeln zig in de uitspraak', door anderen van hunne ſoort': op cene wiſſe dat zij eene geheel andere uitspraak hebben. Dit geſchiedt niet alléén in de Vokaalen, maar ook in de Conſonanten. Wij zullen dérhálven handelen.

I. Van

I. Van de Verdubbeling der Vokaalen.

De Verdubbeling der Vokaalen, of de verbindtenis die zij onderling hebben, veroorzaakt de twéklanken, om dat zij bijna een dubbele klank in de uitspraak hebben. *bij voorbeeld.*

aa. spreekt men uit gelijk een lange a. *als*

die *Quaal* / de kwelling. das *Maal* / het mérk, téken.
't zou tégen 't gebruik aanloopen, indien men uit die woorden eene dier Vokaalen wilde uitwérpen.

ae. of ä spreekt men uit als de fransche *ai* in *aimable*, be-

minnelijk. *als*

frage / lui.

wäre / zou zijn.

die *ähnlichkeit* / de gelijkenis.

ärger / érgér, slimmer,

ärgerlich / érgérlijk.

ändern / veränderen.

Men moet de ä niet afzonderlijk schrijven *ae* / gelijk sommigen goedgevonden hebben. Want dit is noch noodzaak'lijk, wijl wij ä op de Drukkerijën hebben; noch betaamelijk, tér oorzaak eener wanstallige uitspraak die daaruit zou geboren worden.

ai spreekt men uit door de a én i / een weinig rond te buigen, omze in eene én een halve Syllabe uit te spreken, gelijk in *Kaiser* / *Keiser*.

au spreekt men uit met den klank' beide van de a én u / gelijk in 't latijn *Autor*, of liever in eene enkele Syllabe, door ze rond te buigen; zonder ondertusschen te veel op de a te drukken. *bij voorbeeld.*

der *Brauch* / het gebruik.

glauben / gelooven.

eine *Schraube* / een schroef.

der *Traum* / de droom.

ay spreekt men uit als ai. *bij voorbeeld.*

der *Mayn* / de Mein, een groote Rivier van Duitschland.

der *Meyn* / het Boschje.

der *May* / de Mei-maand.

ee spreekt men uit als een lange E. *bij voorbeeld.*

die *See* / de Zee, (a).

die *Seele* / de Ziel.

men zou kwalijk doen wanneer men uit die woorden eene Vokaal uitwierp, om dat zij diert tér bepaaling' én tér verlenging van de uitspraak'.

ei / De

(a) Zonderling komt 't mij vóór dat de Hoogduitschers de woorden *See* / én *Meer* / zod onder malkanderen vermengen. Dan is *See* / de Zee; gelijk hier boven, dan wederom *het Meer* gelijk pag. 6. Dan is *Meer* / *het Meer*, dan wederom *de Zee*, én dit zeggen ook de *Woordenboek* en

ei / De beste uitspraak dezer Diftong is, wanneer men die twé Vokaalen wat rond buigt, om ze in ééne Syllabe uit te spreken, zonder te voel op de e te drukken. *bij voorbeeld*

der *Stein* / de steen. des *Bien* / het been.

der *meine* / de mijne. der *Lein* / de zijne.

en spreekt men uit met eene meerdere buiging d'ér lippen dan bij de uitspraak van ei. *bij voorbeeld*. die *Freude* / de vreugde.

Ey spreekt men wat klaarer uit dan *ai*. *als*
des *Ey* / het Ey. *bey* / bij. *beyde* / beide, alle twee.

ie / spreekt men eigenlijk niet anders uit dan eene enkele lange i / of anders zeer kort gelijk in *wie*, *die*. *Ec*.

die / de, *si* / zij, *wie* / hoe, *Geographie* / Aardrijkskunde, somtijds ondertusschen scheidt men ze van elkander, gelijk in de woorden *Disson* / *Comedie* / *Tragedie* / 't welk woorden van vier letters reepen zijn.

ai / wordt dof uitgesproken, bijna als de *ai* in 't Nederduitsch, als

der *Rein* de Koning, *de Vogel* de vogelen.
schön / schoon, fraai. die *Hörner* de hoornen.

ij / spreekt men bijna uit als de Nederduitsche *ij*. *bij voorb.*

grünen / groenen. blühen / bloeien. grüßen / groeten.

Behalven dat, zijn 'er eenige syllabes uit drie Vokaalen bestaande, *bij voorbeeld*.

au / als *drauen* / dreigen. der *Käufer* / de koper.

hüfen / opstapelen. der *Säufer* / de zuiper.

die *Läufer* / de looper.

ay / in 't woord *Bayer*, *Beieren*.

de tong moet ze rond buigen in de uitspraak, en om ze wel na te volgen, moet men ze zig met de leevendige stemm' laten voorzeggén.

II. Van de Verdubbeling' d'ér Consonanten.

De Consonanten worden gemeenlijk agter eene korte Vokaal verdubbelt, om aan haare Syllabe de noodige langheid te geeven. *bij voorbeeld*.

aa / wordt zeer zeldzaam verdubbelt, gelijk in 't woord *Ebbe* / *de eb* d'ér zee, *Abba* / de rib, *Sabb* / jau, *Kabeljau*, en in eenige uitheemsche woorden, zoodanigen, *als*

Abba

Sabb

Sabbath

Daar-

Daarom wordt de **v** altijd agter eene lange Vokaal gevonden. *als*

Bibel / Bijbel.

Saber / Haver.

Nabel / Navel.

Zwiebel / Uyen.

hus zondigt men tégen de uitspraak' wanneer men zegt Sabber / Zwiebel / &c.

E. wordt nooit verdubbelt, tén zij alleen voor de **f**. waar zij agter eene korte vokaal de klank van een dubbele **c** aanneemt, óf liever van eene dubbele **f**, gelijk in
hatten / hakken. die Specken / de Heggens.

De ouden zetteden ze ook voor de **f** maar hedendaags zet men 'er de **ff** die de **ff** maakt, zoo dat men niet meer setten / maar **ff**ten schrijft.

De **E** is ondertusschen eene geheel vreemde Letter, zijnde 'er in 't Hoogduitsch niet eene lettergreep, die met deese letter begint. *bij voorbeeld.*

Camel / Preekstoel.

Kammer / Kamer.

Kloster / Klooster.

Körper / Ligchaam.

deese woorden komen allen van 't Latijn, maar al voor lange heeft men die vrij béter met een **S** geschreeven.

Kanzel / Kammer / Kloster / Körper.

Men moet altijd schrijven Köthen, naam van eene Stad in van een Prinsdom in Saxon, én niet Cöthen, om dat men leesen zou Böthen, insgelijks Kolmar voor Colmar, eene Stad in den Elzas.

NB. *Bödicker* in zijne grondregelen der Hoogduitsche Taale, én *Frisch* in de daarbij gevoegde Aanmerkingen, zijn niet van deese gedagten, én houden staande dat de **E** eene Hoogduitsche letter is, om reden dat de Duitschers 'er zig van bedienen aan 't begin, in 't midden, én aan 't einde der woorden. Zij stemmen ondertusschen toe; dat gelijk de **E** veele zwaarigheden in zig behèlft, wanneer 't op 't spellen van een woord aankomt, men de **S** én de **z** in dèrzélver plaats zou konnen gebruiken.

De laatste geeft ons vervólgens een groote lijst van woorden die met eene **E** geschreeven worden, welke men in gezekte werk * zien kan.

B z

pag. 12.

* *Bödickers Grundsätze der deutschen Sprache, mit Joh. Leonh. Frischens vollständigen Anmerkungen, durch neue Zusätze vermehret von Joh. Jac. Wippel, 8, Berlin 1746.*

pag. 10. & *seqq.* vervólgens bréngt hij pag. 15. veele woorden bij, waarin de **K** thans in plaats van de **C** aangenomen is, gelijk *bij voorbeeld.*

Kaiser/ (*Cæsar*) Keiser.

Keller/ (*Cella*) Kelder.

Kerze/ (*Cereus*) Kaers.

Kicher/ (*Cicer*) érw. t.

Koch/ (*Coques*) Kók.

Kirsche/ (*Cerasus*) Kérs, Kars.

Küster/ (*Custos*) Kóster.

Kämmerer/ (*Camerarius*) Kamer raad.

Kiste/ (*Cista*) Kist.

Käse/ (*Cacrus*) Kaas.

Kerker/ (*Carcer*) Kerker.

Kette/ (*Catena*) Kéten, Ketting.

Katze/ (*Catus*) Kat.

Kümmel/ (*Cuminum*) Komijn.

Kürbis/ (*Cucurbita*) Pompoen.

Kammer/ (*Camera*) Kamer.

Korb/ (*Corbis*) Kórv.

Kuffer/ Kóffer, &c. &c.

D. wórdt bijna nooit verdubbelt, én komt bijgevolg altijd agter eene lange vokaal. *bij voorb.*

Faden/ Draad.

reden/ spreken.

Boden/ Bodem.

Federmesser/ Pénnemés.

daaróm spreekt 't gemeene vólk kwalijk uit.

Fadden/

Bodden/

redden/

Alleen 't woord **Widder/ Ran, Hamel,** wórdt met twé **ts** geschreeven.

F. wórdt dikwils verdubbelt, maar dit geschied alleen wanneer kórté Vokaalen vooraf gaan. *bij voorb.*

rassen/ ontnemen.

treffen/ bereiken.

hoffen/ hoopen.

gaffen/ nieuwsgierig kijken.

schiffen/ vaaren.

die Stufen/ de trappen.

't is een misflag wanneer men ze agter lange Vokaalen verdubbelt, én men moet schrijven.

der Schlaf/ de slaap.

die Strafe/ de boete, de straffe.

die Schafe/ de schapen.

want die woorden wórdén geheel anders uitgesproken dan

schlaff/ lachhartig. schaffen/ wérken, arbeiden. straff/ stijf;

gespannen.

G. wórdt maar in weinig woorden verdubbelt, gelijk in Roggen/ Rógge, 't wélk anderen ook **Rosten** schrijven. Zie 't Hoogduitsche Wordenboek van FRISCH. *Egge/ egge.*

In all' de andere woorden is de **g** maar enkel én wórdt altijd agter lange Vokaalen gezét. *als*

schlagen/ slaan.

siegen/ overwinnen.

legen/ leggen.

lügen/ liegen.

H. wórdt

H wordt niet verdubbelt, tén zij in de *h*, die zoo veel als *hh* is, waar van de Ouden zig in hunne schriften bedienden, *bij voorbeeld, Labben / laggen.*

K wordt inderdaad dikwils verdubbelt, wanneer ze agter eene korte vokaal komt. Maar dan moet men nooit *kk* schrijven, gelijk *Zesus* én de nieuwe Uitbreider van *Boediker* dit hebben willen diets maaken, én gebruikt hebben, schrijvende *pakken / pakken, die Brücke / de brug, löffen / lökken, Muffen / vliegen*: 't geen inderdaad belachelijk is. Men moet die woorden met een *ck* schrijven, die dezelfde klank heeft, de *c* zoo veel vermogen hebbende als de *t*. 't Is derhalven een mislag de *ck* / zoo wél als all' de dubbele letters te willen verwerpen. Want iets anders is ein *Saken* / een haak; iets anders *hacken / hakken, én laken / laken*; wordt geheel anders uitgesproken dan *Wacken / de wang, of der lach / het spaansche lak.*

L wordt dikwils verdubbelt, maar altijd agter de korte Vokaalen; *als*

fallen / vallen.

stellen / stellen.

der Wille / de wil.

die Stille / de gerustheid.

die Stolle / de voet van een tafel.

die Nulle / de Zero, nul.

Maar deese Letter wordt niet verdubbelt agter de lange Vokaalen én agter de Diftongen. *bij voorbeeld.*

malen / maalen.

wählen / kiezen

das Mehl / het meel.

zielen / mikken.

die Kohlen, de koolen.

die Schule, de school.

M wordt veelmaalen verdubbelt, maar altijd agter de korte Vokaalen; *als*

der Kamm / de kam.

kammen / kèmmen.

(deese Diftong wordt kort voor de dubbele *m*)

hemmen / tégenhouden.

nimm / neem.

fromm / vroom, godvrugtig.

frumm / krom.

maar ze blijft enkel agter de lange Vokaalen. *als*

die Namen / de naamen.

grünen / bedroeven.

geziemen / betaamen.

die Blumen / de bloemen.

N wordt ook verdubbelt agter de korte Vokaalen. *bij voorb.*

wann / wanneer.

dann / dan.

dem / want.

darinnen / daarin.

gewonnen / gewonnen.

der Brunnen / de bronnen.

Uitgezonderd de éénelédige woorden *an/ man/ ben/* (wanneer 't het artikel óf de betrekkelijke vóórnaam is) *in/ bin/ von/ &c.* wier vokaalen kórt zijn én schielijk uitgesproken worden, niet-tegenstaande zij maar van eene *n/* gevolgt worden.

Men verdubbelt ze niet agter de lange vokaalen. *bij voorb.*

gethan/ gedaan.

die Bahn/ de loop-baan.

wen/ wie.

der Thron/ de Troon.

nun/ nu.

thun/ doen.

gelijk ook in dén, betrèkk'lijken vóórnaam' *den. als*
den Freund/ den ich such/ de Vriend, die ik zoek.

D. wordt maar in weinig woorden verdubbelt. *bij voorbeeld.*

die Kappen/ de mutsen.

doppelt/ dubbel.

der Eappen/ de vódden.

schleppen/ sleeten, &c.

't geen ondertusschen niet dan agter de kórtte vokaalen geschiedt; agter de lange blijft zij ènkel. Maar de voorbeelden daar van zijn zeer zeldzaam: deese letter meest aan het hoofd der woorden én der lettergreepen gevonden wordende.

Q. wordt nooit verdubbelt; daar bij zèt men ze nimmer alleen; maar voegt 'er altijd eene *u* bij. *bij voorb.*

die Quaal/ de kwelling. die Quitten/ de Kwee-peeren, &c.

Daar is 'er, die in steè van *qu/ qu* hebben willen schrijven; om dat ze dus uitgesproken wordt; maar zij hebben geene Navólgers gehad. Anderen, gelijk *Zesus* én zijne Aanhangers, hebben *qu* willen schrijven. *bij voorb. Quaal/ Quitten/* maar men heeft ze bespót.

X. wordt dikwils verdubbelt én altijd agter de kórtte Vokaalen. *als*

der Pfarrer/ de Paap, Pastoor.

Sperren/ smitten.

verwirren/ verwarren.

murren/ mörren.

zij blijft ènkel agter de lange vokaalen. *als*

gar/ geheel-én-ál.

her/ hier.

mit/ mij, aan mij.

dir/ aan u.

vor/ voor, te vooren.

für/ voor.

wer? wie?

wur/ alleenlijk.

Zoo is 't ook agter de Diftongen én agter de *h/* van verlènging. Maar wanneer ze onmiddelijk van een Consonant gevolgt wordt,

wórdt, dant verdubbelt men ze ook niet, zelfs wanneer ze van eene kórtte vokaal' vooraf gegaan wórdt. *als*

das Garn / 't gaarn.	der Garten / de Hóv.
der Stern / die Star.	die Birn / de Peer.
die Stirn / het Voorhoofd.	wird / wórdt.
der Dorn / de Doorn.	das Horn / het hoorn.
güsten / omgorden.	sürnen / toornig zijn.

S. wórdt zeer dikwils verdubbelt agter de kórtte vokaalen én agter de Diftongen. *als*

hassen haaten.	mussen ontbloot, behoevtig zijn.
geschlossen geslooten.	die Sclöffer / de Sloten, Kasteelen.
müssen moeten.	stessen / vreten, verslinden.

De **ß** verschilt in sommigen opzigte van die **ff** hoewel 't volgens der Ouden meening niet anders dan eene dubbele **z**ij. Want men bedient 'er zig in 't eerste geval niet van, dan aan 't einde der woorden, die eene kórtte vokaal hebben én die ze in hunne verlènging' behouden. *als*

ßuß / vat, ton.	naß / nat, vogtig.
fluß / woed, rivier.	haß / haat.

En in 't tweede geval, wanneer deese woorden met éene óf met twé Lettergreepen verlèngt wórden, óf door eenen uitgang, óf door eene saamenstelling', *als*

háshd / haat'lijk.	fluswasser / rivier-water.

én dat om reden dat de Syllabe geheel blijft. Men zet ze ook agter de lange Vokalen én agter de Diftongen die lang blijven in de verlènging' des woords. *bij voorb.*

groß / groot.	der Stof / de stoot, slag.	der Fuß / de voet.

die men uitspreekt als grooff / Grooff / Suuff.

T. wórdt dikwils verdubbelt, maar altijd agter de kórtte Vokaalen. *als*

ste hatten / zij hadden.	retten / reddén.
mitten / in 't midden.	Butter / boter.
spotten / spóttén.	die Götter / de Goden,

Men zet ze ook aan 't einde der woorden. *als* matt / uitgeput van kragten, mat; satt / verzadigt; das Vlatt / het blad; maar dit alleen in de woorden die verlèngt kunnen wórden, gelijk van matt komt matter / van satt / satter; van Vlatt des Dichtes in genitivo. Maar de **t** wórdt niet verdubbelt in de woorden die geen verlènging dulden, *bij voorbeeld.* in that / daad; mit / met.

Eindelijk waar de Vokaal lang is, daar blijft de t enkel in de éénledige woorden. *als*

die Blut / de gloed.
er thut / hij doet.

das Blut / het bloed.
er that / hij deedt.

om dat die vokaal in de verlenging' dier woorden lang blijft.

NB. Men voegt bij de t ſomtjds eene d / ſomtjds eene h / én dat juist in die Stadt / de Stad, todt / dood; in 't ééne, om 't te onderscheiden van stadt / in plaats; in 't andere, om dat 't komt van Tod / de dood. Maar das Brod / het brood; das Schwert / het zwaert, gescheld / verstandig, &c. vereiſſchen geene dt / maar slegts eene van beiden, gelijk men dit hier na zien zal. De h zét men aan 't begin én aan 't einde dér Lettergreepen, gelijk in die That / de daad, der Rath / de raad, theilen / deelen, er rieth / bij raadde, der Thon / de klei, roth / rood, thun / doen, die Fluth / de vloed, &c.

D. als een Médeklinker, wórdt nooit verdubbelt.

F. wórdt ook niet verdubbelt, zijnde reeds eene saamenstelling van de t én de f.

3. wórdt in haare gedaante niet verdubbelt, maar in haare kragt, -wanneer wij ons van de ð in plaats van de t; dér Ouden, bedienen. Wij schrijven déshalven der Schatz / de ſchat, setzen / zéttén, leggen, rízen / opkrabben, schützen / beschèrmen, puzen / ſchoon maaken. Maar wij schrijven niet der Schazz / sezen / rízen / gehjk ſommigen diets maaken. Men moet daarenboven ook niet altijd eene enkele z béſigen, in 't schrijven van plaz / sezen / blízen / puzen / konnende deese grondregels, volgens de voorschriften dés goeden gebruiks, geen plaats hebben. Want als dan zou de uitspraak de vokaal verlengen.

II. HOOFD-

II. HOOFDSTUK.

Van de algemeene Régelen dér Spellinge
in de Lettergreepen én in de Woorden.

Men weet reeds, zonder dat men hier herhaale, dat van alle deese Letteren zoo wél Vokaalen als Consonanten, de Syllabes én van de Syllabes de woorden gemaakt worden. Men is daarenboven ook niet onbewust wat eene Syllabe (Lettergreep) is, én dat 'er woorden van eene, twee, drie, vier, vijf én van meer Syllabes gevonden worden. Daar leid ons weinig aan gelegen te wèeten, hoe veele verschillende klanken uit hunne onderscheidene plaatsingen kunnen voortspruiten, én wij willen hier de Néderlanders die 't Hoogduitsch begeeren te leeren, niet van 't *A/ b/ Ab/* óf van *B/a/ Ba* doen beginnen. Hieróm zullen wij omtrént alle deese dingen kort zijn én ons vergenoegen met de algemeene régelen dér Spélkunde bij te brengen én daaróver te redeneeren.

I. Algemeene Régel.

Men moet ieder Syllabe schrijven met Letteren die zig in de goede Utspraak' duidelijk laten hooren.

De réden daar van is, dat de Letteren uitgedagt zijn alleen om de klanken van dén mond uit te drukken. Inderdaad; gelijk 't eenen Meester die zingt, niet vrij staat, zijne gezangen met andere nooten te schrijven, dan hij in 't zingen heeft doen hooren; zoo ook moet een man die spreekt, zig niet van andere Letteren in 't schrijven bedienen, dan hij in 't spreken gebruikt heeft.

De verscheidenheid van tongvallen (*Dialecten*) die in de verschillende Landstreeken van Duitschland heerschen, moeten dér juistheid én nétheid van deesen régel' niet naadeelig zijn. 't Zal genoeg zijn zig te herinneren, dat de Tongval van *Opper-Saxen*, zonder tégenspraak', de beste van allen is; gelijk wij dit in onze *Inleiding*' te kènnen gaven; én dat men bijgevolg daaróver niet oordeelen moet dan overéenkómstig het goede gebruik, dat 'er heerscht. Deesen grondrégel eens vastgesteld, ruimt alles uit dén weg wat men tégen onzen régel zou kunnen inbrengen, betrekkelijk veele andere tongvallen, die niet zoo algemeen goedgekeurt zijn.

Maar 'er is nóg een ander middel om alle deeſe verſcheidenheden te ontwijken: Men kan niet ontkennen dat 't natuurlijk én met de billijkheid overéénkomſtig zy, met dezélſde Letteren te ſchrijven, alle de woorden, die eene overéénſtemming met elkanderen hebben, óf die de eene van de andere afgeleid worden, tén einde mén hunne afleiding niet uit 't oog verlieſe. *Zie hier d'erbilven omzen*

II. Algemeenen Régel der Spellinge.

Alle de oorspronkelijke letteren der Wörtelwoorden moeten in alle de afgeleide woorden behouden worden.

Bij voorbeeld van *Gib* als Wörtelwoord, komt *id* gebe/ ik geeve; *id* gab. ik gav; *geeben* / *gegeven*; *die Gabe* / *de gift*. Dus moet men in alle die afſtammelingen de *g* én de *b* des Wörtelwoords behouden. Hieróm kan men al zoo weinig ſchrijven. *Gabe* / als *Kabe* / *ſib* / als *ſib* óf *ſip*; niéttégenſtaande 't tongvallen zijn die ze dus zouden kunnen uitspreken.

Deeſe régel is niet minder betrèkkelijk tót de Vokaalen dan tót de Conſonanten: want zonder dat zou men den oorsprong eens woords in de afleidingen wel haast verloren hebben. Men ſchrijft niet meer gelijk de Ouden: *Peter van Vater* / *Zeuter van Vause* / *Menner van Mann* / *Vogel van Voari*; maar men verándert de *a* / *o* én *u* in *á* / *ó* / én *ú* / én dus ſchrijft men *die Vater de vaders*, van *Vater* / *de vader*; *die Hüter de huizen*, van *Vaus* / *buis*; *die Männer de mannen*, van *Mann* / *de man*; *die Vogel* / *de vogels*, van *Vogel* / *de vogel*.

Hieruit nu volgt ondertuſſchen niet, dat 't noodig zij dat alle de woorden die eenige overéénkomſt met élkander hebben, ook met dezélſde Vokaalen moeten geſchreeven worden. Want daaruit zou de zélſde zwaarigheid ontſtaan, welke wij in *Zefus* én in zijne Navólgereen aanmérken, die ſchreeven *ádel* / voor *edel* / *ſálig* / voor *ſelig* / *gelukkig*; *Anmárkung* / voor *Ahnets* / *Pung* / *Aanmérkingen*; van gedagten zijnde, dat die woorden kwamen van *ádel* / *Sal* en *Wart* / 't geen nérgens op gegrondt was.

Waar deeſe twé régels niet genoeg zijn, daar komt 't gebruik ons tér hulpe én verſchaft den

III. Al-

III. Algemeenen Régel.

Men moet zig in 't schrijven schikken naar het gebruik 't welk van onheuglijke tijden bij een Volk algemeen vastgesteld is.

Bij voorbeeld: 't Is sédert meer dan drie Eeuwen een gebruik, geen enkele i aan 't einde van een woord te stellen, maar eene e daarbij te voegen, of om eene y in plaats van de i te zetten; daarom schrijft men, die de, wie hoe, hie hier, die Melodie de melodije, en op dezelfde wijze bey bij, sey zig, frey vrij, dus Geschrey het geschrei, &c. Zesus en zijne Aanhangers wilden deese e én deese y/ afdanken, oordeelende alleen volgens 't gehoor, én schreeven hi/ wi/ di/ bei/ fei/ frei/ &c. Maar hier in heeft 't gebruik der goede Schrijveren hen altijd tégengesproken.

IV. Algemeene Régel.

Men moet, zoo veel men kan, door de letteren, onderscheiden, de Woorden van verschillende betékenis', die niet de eene van de andere affammen. Want door de Spélling' kan men ze best onderscheiden *bij voorbeeld.*

Sey! hei! das Hey/ het hooi.	Heirathen/ trouwen.
einmal/ éénmaal.	Abendmahl/ Nagtmaal.
der Thon/ de klei,	Grabmaal/ Grav-téken,
der Thau/ de daauw.	der Ton/ de toon of 't geluid.
meine/ mijne.	ein Thau/ een Scheeps-touw.
wähnen/ meenen.	ich meyne/ ik denk.
der Wapn/ het boschje.	gewöhnen/ gewinnen.
	die Heide/ de hei. ein Weide/ een heiden.
wieder/ wéderóm.	wider/ tégen.
die Weide/ de wei.	die Weide/ de wilg.
leiden/ lijden, verdraagen.	eyden/ een stad der Néderlanden.
die Waare/ de koopmanschap.	wahr/ waar.
weiß/ wit.	ich weiß/ ik weet.

Deese régel is gegrondt op de verschillende betékenis' der woorden. Want gelijk 'er niets is 't welk méerder nadeel kan toebrengen aan eene taal dan de dubbelzinnigheid der woorden; zoo én is 'er ook niets juistmaatiger dan, tén minsten in 't schrijven, de woorden van dubbele beduidenis' te onderscheiden,

den, die bijna dénzélfden klank hebben. Door dit middel is 't dat, wanneer men ze leeft, zij zig aanstonds geheel anders vertoonen in de oogén dér Duitschers, zoo wél als in die dér Vreemdelingen, én hén waarfchouwen van zig voor 't misverstand van dezélfen te wagen, 't welke zij 'er ligtelijk in vinden zouden, wanneer men ze met dezélfde letteren schreef. *Dit brengt ons ongevoelig tot dén*

V. Algemeenen Régel.

't Geene in zulk een geval op eenerlei wijze geschreeven wórdt, moet ook in een ander geval zoo geschreeven wórdén.

† *Voorbeeld: die Schuld / bét geduld*, 'er zijn veele ménschen die *Schuld* schrijven, én op dezélfde wijze *geduldig / geduldig; gedulten / geduld. oeffenen* &c. Maar dit is kwaalijk gedaan, én dit blijkt uit dén oorsprong dés woords met de andere van die soort, gelijk bij voorbeeld die *Suld / de gunst*, die *Schuld / de schuld*; want gelijk hunne afstammelingen altijd met een d geschreeven wórdén, moet 't woord *Schuld* zig bij gevólg daarna schikken. 't Is dérhálven de oorsprong die de grondslag van dien régel én de bronwél van veele anderen is. Daar van daan is 't dat van *Berg / bérge*, geschreeven wórdt *Gebirge / gebérge*, én niet *Schúrge*; én van *Werk / wérk*, wírtén / wérken, én niet *wúrten* / om dat de e dikwils in i, maar nooit in u verándert.

VI. Algemeene Régel.

Wanneer twé óf méér van deese régelen élkander tégen-spreeken, moet de eene noodzaak'lijk de vlag strijken.

't Valt niet moeielijk te bewísen dat men zulks somtijds ontmoet; bij voorbeeld van 't Wórtelwoord *hody / boog*, moesten natuurliker wijze gemaakt wórdén de afstammende *hodyer / booger*, die *Hóde / de boogte*; gelijk wij van *flady / plat*, maaken *fládyer / platter*, én die *fláde / de vlakte*. Maar de eerste Régel dér Spellinge is hier van grooter gezags, én mén moet de d in eene énkéle b veránderen én schrijven *hóber / booger*, die *Hóbel / de boogte*,

III.

III. HOOFDSTUK.

Van de bijzondere Régelen dér Spéllinge.

I. Bijzondere Régel.

Nooit moet men dubbele Médeklinkers zetten agter de lange Vokaalen óf agter de Diftongen.

Voorbeeld: In de woorden: *der Schlaf / de slaap, das Schaff / het Schaaap, der Graf / de Graau, die Strafe / de straf, los ontbonden, das loost het lót, Mäuse / Muisen, Ross / Mísch &c.* moet men niet méér dan een Médeklínker schrijven, niéttégenstaande 'er veelen zijn die schrijven *Schlaff / Schaff / Graff / Straffen / loß / Looff.*

De meeste Diftongen zijn ook van 't getal dér lange Vokaalen, uitgezondert de *â / de ô / én de ú / die* allen zeér kórt zijn, in de uitspraak' dér woorden *schágen / schatten, Pallásten / Paleisen, gönnen / niet benijden, gunnen, können / kunnen, müssen / moeten, Flüsse / vloedén, rivieren &c.* én kunnen gevólg'lijk een dubbelen Médeklínker dulden, térwijl mén ze zeér lange uitspreekt in de woorden *Schláse / slaap van 't hoofs, mógen / vermoogen, búßen / boete doen.*

Dit verhindert niet, dat 'er woorden zijn, waarin men eene *ß* óf een *th* zét agter eene lange Diftong. *bij voorbeeld, in zerreíßen / verscheuren, weíßen / wit maaken, Meíßen / meisfen, Reußen / Rusland, Preußen / Prúissen, reíchen / ruiken, &c.* maar dit strijdt geensints tégen onzen régel; die *ß* en *th* geen deel uitmaakende van de eerste maar van de laatste lettergreep, zoo dat mén leesen én schrijven moet: *rie-chen / Meí-ßen / Preu-ßen / én* dus geheel anders dan wanneer zij agter de kóрте Vokaalen gestélt zijn, wanneer men de dubbele Médeklinkers van élkander' scheidt, gelijk in de woorden: *laf-sen / laaten, tref-sen / raaken, bereíken, kúf-sen / kúffen, fal-len / vallen &c.* De *th* alleen kan mén niet verdeelen. Zoo is 't ook met *Fuß / voet, groß / groot, Stof / stoot, slag, én* met hunne afstammelingen *fu-ßen / voeteeren, gaan; slo-ßen / slooten, slaan, ver-gro-ßen / vergrooten.*

II. Bij-

II. Bijzondere Régel.

Wanneer men een woord aan 't einde van eenen régel van élkander' scheiden moet, moet men nimmer dat geene scheidén 't welk mét eene opening van dén mond' uitgesprooken wórdt, om dat dit maar éene Syllabe is.

De Hoogduitsche komt hierin niet mét de Latijnsche Taale overéén. Want zij scheidt zélf demédeklinkers, die men in 't latijn aan malkanderen liet. De Romeinen verdeelden niet in 't midden dér woorden de Consonanten die aan 't begin konden saamengevoegt wórdén. De Duitschers sproeken ook wél uit de *W.* in de woorden *Werd / Paerd, Wad / Pad, voet-pad, Pfund / Pond*: maar zij schrijven ondertusschen ook *én sproeken uit Spufen / springen, Töp-fe / pöffen, sprofsen / énten.*

III. Bijzondere Régel.

De ééntédige woorden, die aan 't einde dés woords nooit vergroot wórdén, én bijgevoég altijd dezélfde blijven, wórdén mét eene enkele lètter geschreeven.

Bij voorb. *ich bin / ik bèn; hin / daar; man / mén, mit / mét, bistót dat, vor / voor, &c.*

Uitgezondert de woorden, die volgens dén IV. Régel anders geschreeven wórdén om zé van de anderen te onderscheiden, *bij voorb.* *das / 't welk, om 't te onderscheiden van dass / dat; denn / want; om 't te onderscheiden van den / bij óf die.*

IV. Bijzondere Régel.

De woorden, die aan 't eind vergrooten, schikken zig reeds in hunne Wórtel-woorden naar de uitpraak dér verlèngde Lettergreepen.

Bij voorb. om te schrijven *das Haus / bét huis*, moet men niet schrijven mét *ß / Hausß*; want men sproekt niet uit *des Hausßes / van bét huis*, nóch die *Häuser / de huizen*; maar *das Hauses / die Häuser*. Zoo ook der *Tod de dood*; en niet *Todt*; om dat men niet zégt *des Todtes / maar des Todes*. *Glas glas, Glas /*

Graß / *gras*, én niet *Glaß* / *Graß* / om dat men zegt, *des Glas* / *van het glas*, *des Graß* / *van het gras*.

Intégendeel moet men schrijven *der Biß* / *de beet*, én niet *der Bis* / om dat men niet zegt *der Bises* / maar *der Bißes* / *van de beet*, én in 't meêrvoudige zegt men niet *die Bis* / maar *die Bißes* / *de beetem*. Insgelijks is 't met de woorden *der Schuß* / *de schuit*, 't *einck*, *der Fluß* / *de vloed*, *der Maß* / *de maat*, *weiß* / *wit*, *heiß* / *heet*, *der Mann* / *de man*, *der Brun* / *de bron*, *das Lam* / *het lam*, *der Stamm* / *de Stam* &c. én dat om dezelfde réden.

Wanneer men aan de Spelling' van een woord twijfelt, moet men in de naamen in ácht neemen én de zijdlingsche Naamvallen én 't meêrvoudige getat, én in de Wérkwoorden op de andere tijden. 't Geene zonneklaar blijkt uit de Voorbeelden hierboven gegeven. De Aftammelingen moeten niet met dezelfde Letteren als hunne Stamwoorden geschreeven worden. Bij voorb. men moet schrijven *der Lästerer* / *de kwaadspreker*, met eene *ä* / om dat 't komt van *Läster* / *läster*. Men moet schrijven *Veränderung* / *verandering*, met eene *ä* als komende van *anders* / *anders*. Men moet schrijven *haußlich* / *huishoudende*, met eene *ä* om dat 't komt van *Haus* / *huus*. Want in de afgeleide woorden verándert de *a* dikwils in *ä* / de *o* in *ö* én da *u* in *ü*; om réden dat dit noodzaaklijk is ter onderscheidinge van 't enkel- én meêrvoud, van 't Stam- én van 't afgeleide Woord.

V. Bijzondere Régel.

Agter een Consonant, moet mén nooit een andere dubbele Consonant, maar slegts eene enkele laten volgen.

Bij voorb. *ff* / *ff* / en *ß* zijn overtóllig in de woorden *werffen* / *wérpen*, *schaffen* / *schéppen*, *die Herden* / *de barten*, *scherffen* / *schéppen*, *schertzen*, *die werke* / *de wérken*, om dat men ze in de uitspraak niet hoort; maar alleen *wer-fen* / *schaf-fen* / *Her-den* / *schert-zen* / *Wer-ten* / *wit-ten* / &c. De hoogduitsche taal verliest daar door veel van de ruwheid die men haar eertijds verweert, uit aanmérking' van die oertóllige Consonanten, die men 'er búiten noodzaake in plaatste, niéttegenstaande ze niet uitgesproken wierden.

Daar is 'er geweest, die, ziende dat men eenige dubbele Consonanten als overtóllig, wégwierp, overéénkomstig met den boven-

bovenstaanden régel, daaruit kwalijk beslooten hebben, dat men alle de dubbele Letters moeste uitwerpen; daarom hebben zij begonnen niet méér dan een enkele Consonant te schrijven, zelfs agter de korte vocaalen, schrijvende: *bij voorbeeld.*

der Sas / *voorstelling*; en *stzen stellen*, in steê van Sas en *stzen*.

der Wis / *verstand*; en *wizig vol verstand*, voor Wis en *wizig*.

der Bli / *weerlicht*, en *bliuen weerlichten*, voor Bli en *bliuen*.

Om deesen wanstal te verbeterén zullen wij geeven, dén

VI. Bijzonderen Régel.

Agter de korte Vokaalen moet men dubbele Consonanten stèllen.

't Is de uitspraak die zulks vórdert, én indien men 't tégen-deel deedt, zou 't weesen als of men schreef *Sas / Bliz / Wis / &c.* 't geen wanstallig zijn zoude. Dérhalven moet men dien régel wél in acht neemen, om in geene ongeléghédén te vervallen.

Veele luiden, die dén oorsprong én de hoedanigheid der *ç* én der *ß* niet kènnen, hebben deese goede letteren uit de hoogduitsche taale willen verbannen én eene *tt* én *zz* in de plaats gebruike. Zij schrijven daarom *das Blatt / bet geluk*, *das Pakt / bet pak*, *hatten / bakken*, *hezen / met geweld jaagen*, *schützen / schatten*, *waardereen*, *rißen / krabben*, &c. maar de moeielijkheid daarvan springt in de oogen én men heeft 't reeds tén tijde onzer Voorvaderen, in *Zesus* veróordeelt. Wij zullen déshalven, om daarin te voorzien, geeven dén

VII. Bijzonderen Régel.

De *ç* én de *ß* moeten altoos in de plaats der dubbele *tt* én der dubb'le *zz* gebesigt wórdén.

Deese régel is gegrondt op 't algemeene gebruik van geheel Dúitschland, sédert méér dan drie Eeuwen, welke wij vastgestelt hebben als dén voornaamsten Régel der Spéllinge in dén derden algemeenen Régel. pag. 27.

Daar is een dubbel misbruik tén opzichte van de letter *h* / 't wèlk noodwéndig moet verbeterd wórdén. *Hét eerste* is dat verschelden Schrijvers dezelve niet dulden konnen in de woorden waarin zij enkel dient om aan te toonen dat de lettergreep lang is,

is, én dat zijze bijna uit de gantsche Hoogduitsche taal zouden willen verbannen; vooral in de woorden die *tehren* / *de onderwijfsingen*, *seht* / *aeër*, die *Wahlzeit* / *de maaltijd*, *der Etabl* / *bèt staal*, die *Wahl* / *de keuse*, die *Gefahr* / *bèt gevaar*, *Kahl* / *kaal*, die *Zahl* / *bèt getal*, én andere van die natuur. Het tweede is, dat 'er veelen zijn die ze, zonder noodzaak'lijkheid, plaatsen naast eenige korte Consonanten, daar 't niet volgens 't goede gebruik is, als in *offenbahr* / *openbaär*, *gahr* / *gebeel*, *Fluhr* / *klaar*, *spahren* / *spaaeren*, *Blubt* / *bloed*, *Fluht* / *vloed*, &c. die men zonder h. schrijven moet. Derhalven moet men hun tegenwerpen den

VIII. Bijzonderen Régel.

Men moet de h schrijven agter de Vokaalen die eene verlènging begoeren, maar agter de geenen die ze niet verèifchen moet men ze niet zetten.

Voorbeeld: Ze is niet noodzaak'lijk in *hollen* / *haalen*, *mollen* / *schilderen*, maar zij is noodzaak'lijk in *wohl* / *wel*, die *Hohle* / *bèt ból*, *Mahlen* / *maalen*, &c. Waarvan 't woord *Wohl* / *meel* afkomstig is.

Wij hebben reeds gezeld dat 'er hoogduitsche woorden zijn, die met een K geschreeven worden, schoon zij van 't Latijn afkomstig zijn, waarin zij met C voorkomen. Zie *bèt eerste Deel der Hoogduitsche Letteren én van hunne uitspraak*, pag. 4. onder *letter C. inzonderheid de NB.* pag. 6. Dit strekt zig nochtans in 't algemeen niet over allen uit, 't geene ons verpligt om hier in te voegen, den

IX. Bijzonderen Régel.

De Latijnsche naamen én woorden, die in de Hoogduitsche Taal aangenomen zijn, moet men met hunne oorsprongk'lijke C schrijven, uitgezondert eenige weinigen waarin de K reeds ingevoort is.

Deesen régel veroordeelt de geenen die overal de K willen zetten, gelijk in *Kandidat* / *Kollege* / *Konpliment* / *Koncept* / *Kon-dition* / *Konfistorium* / *Konferen* / 't geen afzigtig is. Integendeel moet hier overal een C gebruikt worden.

In de woorden zelfs van hoogduitschen oorsprong, staat men dikwils in twijffel, waar men de K moet schrijven óf niet. Daar is 'er

C

die

die 't onbetwiftbaar zijn. En door eene zuivere misvatting met eene **E** of met eene **qu** geschreeven worden: Van dit getal zijn de woorden *Carl / Erben / Erfurft / Cabinet / Equit*, die geschreeven moeten worden *Karl / Kaarl, Röhren / naam van zene Stad en van een Prinsdom in Duitschland, Rurft / Keurvorst, Rabinet / Kabinet, Lottay / Loter*; Want *Karl* komt onbetwiftbaar van 't hoogduitsche woord *Ketl* 't welk eertijds *een dapper man* betekende; zelfs vindt men 't nog altijd in de oude Boeken met een **K** geschreeven; *Rurft* komt van 't oude woord *kürten kiesen*; daar van komt ook die *Wahl / Willekeur, erkoyen / verkoosen, estusen / verkiezen*, &c. Zie hier dan de

X. Bijzondere Régel.

De woorden van Hoogduitschen oorsprong moeten met eene **K** niet met eene **E** geschreeven worden.

De Heer **GOTTSCHE**D schikt ook de Eigen-naamen onder deesen régel, behoudende nochtan *Coblenz* 't welk hij 'er van schijnt uit te zondèren, om dat de naam van die Stad komt van 't Latijnsche *Confluentia*. Niettegenstaande dat, wordt door 't hedendaagsche gebruik eene **K** gevordert, schrijvende *Koblenz*.

Daar is 'er in de voorleden Eeuw ook geweest, die de **Q** uit de Hoogduitsche Taal hebben willen verbannen, en die, in Ree van *Quat / kwelling, Quelle / bron, schreeven Kwahl / Kwelle*; maar dit was eene enkele grilligheid zonder eenigen grond; in tegendeel de oude *Göttische Taal, Moeder van de Hoogduitsche, had eene Q*.

XI. Bijzondere Régel.

De **Qu** moet behouden worden in alle de Hoogduitsche en Latijnsche woorden, waarin zij tot nu toe is gebruikt geworden; maar nimmer moet men 'er in **qu** veranderen.

Voorbeeld: Men moet schrijven *quit / kwijt*, die *Quittung / de kwijtschelding, die Quitten de Kweepeeren*, en niet *Qwit / Quitting / Qwitten*; en zoo ook met de woorden die van 't Latijn komen.

XII. Bij-

XII. Bijzondere Regel.

De Gebiedende Wijzen, als de wórtels of eerſte grondwoorden der Werkwoorden zijnde, moeten mer een dubbele Conſonant geſchreeven worden, wanneer de andere Wijzen der Werkwoorden zulks vereiſſchen.

Voorbeeld: triff bereik, én niet trif / om dat men ſchrijft ik treffe ik bereik, getroffen bereikt, treffen bereiken; iſſ eet, eſſen eeten; miſſ meet, én niet miſ / om dat men ſchrijft ik meſſe / ik meet, gemeſſen gemeeten, meſſen meeten.

XIII. Bijzondere Regel.

Wanneer men twijfelt of men in de afleiding der Woorden *ig* of *lich* gebruiken moet, dan heeft men zig maar te ſchikken naar den enkelvoudigen Genitiv. of naar 't meêrvoudige getal.

Bij voorbeeld: men ſchrijft zeer wêl ewig / eeuwig, om dat men in Genitivo zegt des ewigen én niet des ewiden. Men ſchrijft zeer wêl zeitig / riip, brúnſtig beêt, om dat men in 't meêrvoud zegt zeitige / brúnſtige / én in genitivo des zeitigen / des brúnſtigen. Men ſchrijft zeer wêl freundlich / ménſchlijk, ſpraakſaam, herzlich / van goeder harte, ſchuldig blinkend, want men zegt die freundliche / herzlich / ſchuldiſche.

Zêlf moet men deeſe Spelling in acht neemen in de ſaamengeſtelde woorden, die in *teit* eindigen, als die Freundlichkeit / de ſpraakſaamheid, die Bierlichkeit / de gierlijkheid, én niet Freundligheit / Bierligheit / én nóg minder Bierlicheit.

XIV. Bijzondere Regel.

De Vokaal *e* is van een uitgeſtrekt gebruik in de Hoogduitſche Taale, maar men moet 'er 't kwaade van vermijden.

Het gebruik deeſer Letter is zoo uitgeſtrekt, dat men ze bij de Naamen, bij de Werkwoorden én bij de Deelwoorden voegt, om derzêlver Geyallen, Getalen én Tijden aan te wijzen; maar men plaatſt ze ſomtjids te onrégté. *Dit geſchiedt*

1. In de uitgangen in *inn/ niff* en *ung/* wanneer men 'er eene *e* bijvoegt/ als in die *Klagesime/ de Verzoekster*, die *Sunterniff/ de duisternis*, die *Hoffnung/ de hoop*.

2. Wanneer men ze voegt agter de woorden die *Hand/ de band*, *der Held/ de held*, &c. Schrijvende *Munde/ Melde/* in dén noemer'.

3. Wanneer men ze nutteloos laat invloeiën in 't midden van een woord, als *männlich* voor *männlich/ mannelijk*, *leidlich* voor *leidlich/ lijdelijk*, *vergeblich* voor *vergeblich/ te vergeefs*.

4. Wanneer men ze bij de Gebiedende Wijse voegt, tén wase het in de régelmaatige Wérkwoorden zijn mogte; om 'er de uitspraak des te zagter door te maaken, *b. v.* 't is béter te schrijven *schreib/ schrijv* dan *schreibé/* *bleib* dan *bleibe/* om dat 't onrégelmaatige wérkwoorden zijn; *komm* *komt*, dan *komme/ thu* *doet*; dan *thue/ leid/ lijd*, *streit/ strijd*, *meid/ vermeid*.

5. Wanneer men ze zét aan 't einde der onvolm. voorl. tijden der onrégelmaatige Wérkwoorden: *b. v.* *ich gabe/ ik gav*, *ich thate/ ik deed*, *ich nahmé/ ik nam*, &c. daar niet méér nodig is dan *gab/ that/ nahm*.

Men moet de noodzaak'lijke *e* wél onderscheiden van de geene die 't niet is. De noodzaak'lijke *e* is voornamelijk de eind *e* die I. het Geslacht aantoonst.

1. In de toevoeg'lijke vrouw'lijke naamen daar 't artikel *eine/* voorafgaat, *b. v.* *eine groffe/ eene groote*.

2. In de toevoeg'lijke naamen van alle de Geslachten, daar de drie artikelen *der/ die/ das* vooraf gaan, als *der groffe de groote*, *die groffe/ de groote*, *das groffe/ het groote*.

3. In de zélfstandige Vrouw'lijke naamen, als *die Länge de lengte*, *die Höhe/ de hoogte*, *die Breite/ de breedte*.

II. Zij toont van zékere Naamvallen, de *Dativus* en de *Ablativus*, van de zélfstandige mann'lijke én onzijdige naamen.

Bij voorbeeld: der Mund/ de mond, *dem Munde/ aan den mond*, *in dem Munde/ in den mond*, *das Bett/ het bed*, *dem Bette/ aan 't bed*, *von dem Bette/ van het bed*.

III. Zij

III. Zij toont 't meêrvouwd van zekere naamen, bij v.

der Tisch / de tafel.	die Tische / de tafels.
die Hand / de band.	die Hânde / de banden.
der Fuß / de voet.	die Füße / de voeten.
der Kopf / het hoofd.	die Köpfe / de hoofden.

Uitgezondert de eenvoudige zélfstandige naamen in er eindigende, als der Bürger / de Burger, men zegt niet die Bürger / de Burgers, der Bruder / de broeder, niet die Brüdere / de broeders, der Burgemeister / de Burgemeester, niet die Burgemeistere / de Burgemeesters, das Geschwister / Broeders en Zusters, men zegt niet in 't meêrvouwd (Geschwistere) maar die Geschwister; der Kutscher / de Koetsier, die Kutscher / de Koetsiers, der Becker / de bakker, niet die Bechere / maar die Becker / de bakkers, &c.

IV. Men zet ze bij eenige pèrsoonen der Wèrkwoorden, &c.

1. Bij de eerste pèrsoon' des tégenwoordigen tijds der toonende én der Bijvoegende wijze, als ich lebe / ik leeve, daß ich lebe / dat ik leeve, ich rede / ik spreek, daß ich rede / dat ik spreek, &c. NB. De géenen die ze niet hebben zijn onrégelmatig: als ich soll / ik moet, ich bin / ik ben, ich kan / ik kan, &c.

2. bij de derde pèrsoon' des Tégenwoordigen tijds der Bijvoegende wijze; als
er sage / bij zegge, er rede / bij spreek, &c.

3. in de gebiedende wijze der Wèrkwoorden, die in de tweede pèrsoon' de Vokaal der Toonende wijze niet régelmatig veranderen: als

rede / spreek. sage / zegt. lache / lacht, &c.

4. bij de eerste én derde pèrsoon' van den onvolmaekten tijd der Bijvoegende Wijze, der Onrégelmatige Wèrkwoorden, b. v. ich schlinge / ik sloege, er schlinge / bij sloege.

IV. HOOFDSTUK.

Van de Onderscheidings-tékenen in de Spellinge.

't Héddendagsche vastgestelde gebruik in Duitschland is dat men hoofdléters zette.

1. Aan 't begin van iedere reden.

2. Agter ieder punt; óf aan 't begin eener periode.

3. Aan 't hoofd der woorden die eene waardigheid aanduiden.

4. Aan 't hoofd van éiken zélfstandigen naam, én van élk woord dat als zélfstandig genomen wórdt; zoodanige als de bijvoeglijke woorden des onzijdigen geslachts, eenige vóor-naamen, wérkwoorden, voorzétfels in sommige gevallen, &c.

5. Aan 't begin van ieder Vaers in de Poésije;

Mén móet wél in 'aanmérking' neemen én wél plaatsen de tékens dér zinscheidinge óf de punctuatie in eene réde, om ze daar door des te verstaanbaarer te maaken. De gewóone tékenen in de Hoogduitsche Taalé zijn

1. De comma (,) waarvan men zig bedient, wanneer de réde nog onvolkomen is, en de woorden eene onderscheiding vórdren.

2. De punt (.) waarvan men zig bedient als de réde t'ééne-maal geëindigt is.

3. De dubbelpunt (:) wéik men gebruikt wanneer de réde halv geëindigt is, én men 'er nóg iets bijvoegt: gelijk in 't réden geeven, óf in 't bijbréngen van vóórbeelden, in de vergelijkingen, in 't aanvoeren der woorden van temant anders, &c.

4. De comma-punt (;) wanneer de eerste hélfst eener réde eene onderscheiding vóordig heeft.

5. Hét vraag-téken (?) waarvan men zig bedient aan 't einde eener vragge.

6. Hét téken 't wéik onze verwondering óf eenige uitroep aanduidt (!).

7. Hét Tusschenstéllings-téken () om eenige tusschen-stélling aan te toonen.

8. Hét Saamenvoegings-téken in de saamgestelde woorden- én van verdeeling' aan 't einde dér régels (*).

TWEDE

T W E D E D E E L.

V A N D E

HOOGDUITSCH E S P R A A K - K O N S T.

Behelzende

D E W O O R D - G R O N D I N G.

I. H O O F D S T U K.

Van de Deelen der Rede.

De Woordgronding is een gedeelte der Spraak-konst, des te noodzaaklijker in de beoeffening der Taalen, om dat zij 't is die ons de bron, de oorzaken en de voornaamste vormingen ontdekt.

Gelijk de Spelling alléénlijk van de Letteren en Lettergrepen buiten verband handelt; zoo heeft de woordgronding alléén tén onderwerpe, den aard der woorden buiten hunne samenstelling.

De Hoogduitsehe Taal heeft, gelijk de Grieksehe, de Italijansehe, de Fransche en de Nederduitsehe taal, négen deelen der rede, in de Spraak konst gewoonlijk dus genoemd, naamtelijk:

1. Het Geslacht-woord, *das Geschlechtswort.*
2. De Naam, *das Nennwort.*
3. De Voor-naam, *das Fürwort.*
4. Het Werkwoord, *das Zeitwort.*
5. Het Deelwoord, *das Mittelwort.*
6. Het Bijwoord, *das Nebenwort.*
7. Het Voegwoord, *das Bindewort.*
8. Het Voorzetsel, *das Vornwort.*
9. Het Tuuschenwérpsel, *das Zwischenwort.*

De woorden van iedere Taale zijn eigenlijk de tékens der gedagten, én in de réde, neemmen zij 'er de plaats van in. Iedere taal moet dérhalven zoo veelerhande soorten van woorden hebben als noodig zijn om de verschillende soorten onzer gedagten uit te drukken. Was 'er eene taal die eene eenige soort van die woorden miste, zij zoude daar door buiten staat zijn om aan andere haare gedagten in de verkeerig' duidelijk móde te deelen. 't Geene zoo wár is, als dat de geenen die dén aart der uitdrukkingen niet wél verstaan, zig altijd kwalijk uitdrukken.

De Wijsgeeren nu hebben aangemerkt, dat 'er voornaamelijk niet méér dan drieërlei soorten van gedagten zijn. Want, óf wij *denken*, in de eerste plaats, aan dingen die van zigzélven bestaan, óf die men als zoodanig aanmerkt, én aan hunne toevalligheden én eigenschappen: bij v. aan den *Hemel* én aan de *Aarde*, aan de *Starren*, aan de *Beeften*, aan de *Planten*, aan de *Steenen*, aan de *Metaalen*, &c. én aan alles wat men aan dezélfen bespéurt; als daar is hunne *beweging*, hunne *rust*, hun *leeven*, én hun *dood*, hunne *koude*, én hunne *bite*, &c. Een goed gedeelte deeser dingen vallen in de zinsien, de andere worden alléénlijk door de redeneering' begreepen, als bij v. een *geest*, de *deugd*, de *ondeugd*, de *weetenschap*, de *konst*, &c.

Naamen nu noemen wij alle de woorden, die deese eerste soort van gedagten, nopens deese verschillende zaaken én hunne eigenschappen, uitleggen.

Of wij denken in de tweede plaats' aan de veranderingen die wij in de dingen ontwaar worden, met betrekking tot hun *doen* óf tot hun *lijden*. Want niets in deese waereld standvastig blijvende in dén staat' waarin 't zig bezint, zoo zien wij dat 'er dingen zijn die *werken* én anderen die *lijden*; én daar door van staat' verwisselen. Alle deese veranderingen zijn óf tegenwoordig óf voorleeden óf toekomstig, én worden tot een' zekeren tijd' betrokken. bij v. *ik schrijv'*, *ik heb'* *geschreeven*, *ik zal schrijven*, de *briev is* *geschreeven*. Daar door is 't dat wij noemen daadelijke' óf lijdende Werkwoorden, alle de woorden die deese tweede soort van gedagten, naamelijk van *bè*, *doen* én van *bè* *lijden* uitdrukken.

Of wij denken in de derde plaats' aan de verschillende bepalingen der dingen, met betrekking' tot hun *doen* óf tot hun *lijden*, én om ze uit te beelden, heeft men veele kleine Lidwoorden noodig gehad, die in alle de taalen gevonden worden. bij v. De *Zomer is een Naam*; *voorbijgaan is een Werkwoord*. Het een

een en ander samengevoegt, zegt: *de Zomer gaat voorbij*. Maar wanneer ik den korten tijd zijner duuringe bepaalen will', voeg ik 'er nóg de bepaaing, *snèllijk*, bij. Deese derde soort van woorden noemen wij derhalven Lid woorden.

In deese drie soorten leggen alle de woorden der hoogduitsche taale opgeslooten, welke wij in *negen Redens-deelen* of *deelen der rede* verdeelt hebben, gelijk gemeenlijk in de meeste Spraakkonsten geschied. 't Is natuurlijk veel gemakkelijker om 'er drie deelen dan om 'er negen aan te merken. Maar om de geenen die gewoon zijn *negen deelen der rede* te stellen niet in de war' te brengen, zal ik deese drie soorten van woorden, te weten de *Naamen*, de *Werkwoorden* en de *Lidwoorden*, tót hunne verschillende soorten brengen, om klaarlijk te doen zien dat 't altijd dezelfde zaak is, en dat al het verschil daarin bestaat, dat deese manier veel gemakkelijker is.

Wanneer de Naam eener zaake, buiten de schikking', een volkomene gedagte uitlevert, of eene zaak die van zigzelve bestaat, of welke wij voor zodanig aanmerken, noemen wij hem

Zelfstandige Naam, efn Hauptwort.

Bij v. *Gott* *Gód*, der *Mensch* *de mensch*, das *Thier* *bèt dier*.
die *Tugend* *de deugd*, die *Wissenschaft* *de weetenschap*, &c.

Maar wanneer de naam geen volkomene gedagte oplevert, zoo hij niet bij een' zelfstandigen naam gevoegt worde, noemen wij hem

Toevoeglijke Naam, efn Beywort.

Bij v. *groß* *groot*, *weise* *wijs*, *mild* *wild*.
lieblich *beminnelijk*, *erhaben* *edel*, &c.

Alle deese woorden beduiden niets volkomens, wanneer men 'er geen zelfstandige naam bijvoegt, als bij voorbeeld.

der *große* *Gott* / *de* *grootte* *Gód*.
ein *weiser* *Mensch* / *een* *wijs*, *verstandig* *man*.
ein *wildes* *Thier* / *een* *wild* *Dier*.
die *liebenswürdige* *Tugend* / *de* *beminnelijke* *deugd*.
die *erhabene* *Wissenschaft* / *de* *edele* *Weetenschap*.

En deese twee foorten van woorden worden *Naamwoorden* genoemd.

Het is het zêlde met all' de woorden, welke zelfstandig genomen worden, het zelfstandige waarop zij betrekking hebben, uitlatende, *bij v.* das *Stärke und Schwache*, *bêt sterke en 't zwakke*, das *Essen und Trinken* *bêt eten en drinken*, das *Hoben und Niedrige* *bêt hooge en 't laagte*, &c. Want dan ziet men dez lven als *zelfstandige Naamwoorden* aan.

Men bedient zig somtijds van zelfstandige Naamwoorden, en somtijds zee men 'er anderen in hunne plaats, om de langheid en de lastige herhaaling te mijden, *bij voorb.* Zoo Dido in Virgilius aan Enéas wilde zeggen, dat zij hem liev hadd', zoo zou zij uitdrâkkelijk moeten zeggen: *Dido liebt den Enéas* / *Dido brett' Enéas' lied*: maar zoo het zelve dikwils gezegd moet worden, zoo zou 't lastig vallen. Men heeft dan kleine woorden uitgevonden, welke men in de plaats der zelfstandige naamwoorden zet en welke veel koster zijn. Alzoo heeft Dido dan maar tot Enéas te zeggen *Idi' luba diti' ik heb' u liev*. En deese kleine woorden worden *Vóórnamen*, *Sijnwörter*, geheeten. *bij voorb.*

id / ik.	wir / wij.	der meine / het mijne.
du / gij.	ihre / gijl.	der deine / het uwe.
er / hij.	sie / zij.	der seine / het zijne.

De mênſchen en de beesten, twee foorten van geslachten, manlijk en vrouwlijk, en 'er veele dingen zijnde welke noch van 't eene noch van 't andere zijn: zijn bij gevolg van het onzijdige geslachte, zoo heeft men in de taalen drie foorten van geslachten der naamwoorden ingevoerd, het *Manlijke*, *bêt Vrouwlijke* en *bêt Onzijdige*. Om deese verschillende geslachten te kennen te goeven, hebben eenigen deeser taalen zekere kleine woorden uitgevonden, welke men vóór de zelfstandige naamwoorden zet. En dit is het Hoogduitsche gelijk der Nederduitsche taale en verscheiden anderen met de Grieksche, gemeen. Men zegt *bij v.* ein *Berg* *zen berg*, eine *Biese* *een weide*, ein *Feld* *een veld*, of wêl der *Mann* *de man*, die *Frau* *de vrouw*, das *Kind* *bêt kind*. Deese woorden sijn *eine / ems / en der / si / das /* sijn die geenen welke men *Lidwoorden*, *Geslachtswörter* noemt.

En hoewel deesen veel betrekking hebben op de *Vóórnamen*, zoo onderscheiden zij zig daarvan genoeg, daarin dat de

voornaamen zonder de naamwoorden en op hun plaats gezet daar de Lidwoorden altijd voor de naamen geplaatst worden. Daarom handelt men in de Spraak-konsten niet over de Voornaamen dan na de naamwoorden; maar men handelt er over de Lidwoorden voor dat men tot de Naamwoorden overgaat, omdat deesen dezelve niet zouden kunnen missen.

Zie daar dan de Naamwoorden, zoo zélfstandigen als bijvoeglijken; en all' de woorden welke zélfstandig genomen worden, geschikt met de voornaamen en de Lidwoorden onder deese eerste Klasse onzer gedagten, of onder deese eerste soorten van woorden welke wij Naamwoorden, *Nemwörter* noemen.

Laaten we nu tot de tweede soorte, ik wil zégen tot de woorden welke de *Daad en de Lijding* te kennen geeven, overgaan. Deesen zijn ook van twé soorten.

1.) De eerste geeft enkel de daad en de lijding in eenen bepaalden of onbepaalden tijd te kennen, en wordt altijd voorgegaan van eenen zélfstandigen Naam of Voornaam, zoo men een volkomene gedagte moet uitdrukken; gelijk bij v. *ich lees ik lees, du schrijft gij schrijft, der Vogel is gestogen de vogel heeft geulogen; der Fijsh wird idwinnen de visch zal zwemmen, &c.* Deese soort van woorden heet *Werkwoord, Zeitwort* / en heeft met het Naamwoord niets gemeens.

2.) De tweede soort geeft wel de daad en de lijding in eenen zékeren tijd te kennen, naar het zelve besluit met één een denkbeeld, 't welke alleen het voorwerp der gedagte kan uitmaken, en in het naamwoord enigzins gelijk is, gelijk bij v. *ich Schriebender een die schrijft, der liebende die bemint, etwas geschriebenes iets geschreevens, die geliebte de bemindte persoon, &c.* Deese Lidwoorden doen dezelve deel hebben aan de natuur des Naamwoords: en gelijk zij aan de natuur van 't *Werkwoord* ook deel hebben, met de daad en de lijding te kennen te geeven, zoo noemt men die woorden *Deelwoorden, Mittelwörter*.

Zie daar dan de *Werkwoorden* en de *Deelwoorden* onder de tweede Klasse onzer gedagten geschikt, of onder deese tweede soort van woorden, welke wij *Werkwoorden* noemen.

Daar blijft ons niet over om te beschrijven dan de derde soort, die op de bepaalingen ziet, en deesen komen op vierderlei soorten van woorden uit.

1.) De

1.) De Werkwoorden geeven dikwils de daad én de lijding op eene zeer onbepaalde wijze te kennen. Want wanneer men zegt: *bij v. er studiret, bij studeert, er geht bij gaat, er arbeidet bij arbeide, er kam bij kwam*; zoo weet men nóg niet óf hij slecht vlijt g, studeert, óf hij start óf *anatom / bara* óf *langzaam* gaat, óf hij veel of weinig / *veel* óf *weinig* arbeide, óf hij ruite óf gellern / *giffen* óf *béden* kwam. Het zijn dan deese kleine woorden welke de betekenis der Werkwoorden bepaalen, én om dat men dezélfen altijd bezijden de Werkwoorden plaatst, zoo is dat ook de reden waaróm men ze *Bijwoorden, Nebenwörter* noemt.

2.) Er is nóg een andere soort van bepaalinge, welke men voor de zélfstandige Naamen én voor de Vóornaamen zet, én welke dienen om allerhande kleine omstandigheden, die dezélfen verzéllen, te bepaalen, *bij v.*

Alexander kommt zum Diogenes.

Alexänder komt tot Diogenes.

Der Diener grüßet von seinem Herrn.

De dienaar groet van wégens zijnen meester.

Der Soldat flühet vor dem Feinde /

De Sóldaat vliht voor den vijand.

Er schreibt mit Verstande /

Hij schrijft met verstand.

Gelijk nu all' deese kleine woorden gemeenlijk voor de zélfstandige én voor de Vóornaamen, én zélf ook vóór de Bijvoeglijke naamen gezet worden, zoo noemt men dezélfen *Voorzetsels, Vorwörter*.

3.) Het gebeurt dikmaals dat men eenige gedagten óf eenige denkbeelden van ééne soort te saamen wil voegen. *bij v.* wanneer men zéffen wil:

Gód heeft niet alleen den Hémel, maar ook de aarde, én zélf al wat 'er op is, geschaapen.

moet men bepaalingen hebben die deese saamenbinding in 't hoogduitsch te kennen geeven:

Das hat nicht nur den Himmel / sondern auch die Erde /
ja alles was darinnen ist / erschaffen.

25 (1)

In

In dit voorbeeld zijn de bepaalingen, *nicht nur / niet alleen*; *sonder auch / maar ook*; *ja7 en zelfs*, &c. En gelijk deese woorden én hunn's gelijken dienen om de andere woorden te saamen te binden, zoo noemt men dezélfen *Saamenvoegfels*, *Bindewörter*.

4.) Soms tijds moet men nóg de gelegenheid des verstands, waarin zig de spreekende persoon bevindt, bepaalen; want de mensch, de uitwerking zijner driften en van zekere innerlijke bewegingen welke hem overkomen, gevoelende zoo heeft men zekere kleine woorden moeten uitvinden, die dezélfen konden uitdrukken, *bij voorb.*

O! O! Ach! ah! Weh! bélaas! weg! wég!
 pfuy! fœi! sieh! zie! lustig! lustig!

Gelijk nu deese soort van bepaaling hare bijzondere plaats in de rede niet heeft, én dat men dezélfen gemeenlijk zet op de plaats, welke hun het beste past, zoo noemt men ze *Tusschenwérpsels*, *Zwischenwörter*.

Uit al het geene wij zoo éven gezeid hebben, ziet men ligt dat alle de woorden van elke taal, én bij gevolg ook die geenen der Hoogduitsche taal, dienen

I. om de zaaken te noemen. én zijn

1. *Lidwoorden*, *Gesplechts wörter*.
2. *Naamwoorden*, *Nennwörter*.
 - a) *Zelfstandigen*, *Hauptwörter*.
 - b) *Bijvoeglijken*, *Beiwörter*.
3. *Voornaamen*, *Namwörter*.

II. om de daad én de lijding of het lijdén te doen kennen, én zijn

1. *Werkwoorden*, *Zeitwörter*.
2. *Deelwoorden*, *Mittelwörter*.

III. om de daad én het lijdén te bepaalen, én zijn

1. *Bijwoorden*, *Nebenvörter*.
 2. *Voorzetsels*, *Vornwörter*.
- Saamenvoegfels*, *Bindewörter*.
Tusschenwérpsels, *Zwischenwörter*.

II. HOOFD-

II. HOOFDSTUK.

Van het Lidwoord.

'Er is in de Hoogduitsche taal twe' soorten van Lidwoorden, gelijk in 't Grieksch, het *Onbepaalde*, en het *bepaalde Lidwoord*.

Het onbepaalde Lidwoord bestaat in de woorden *ein / eine / ein* welken men gebruikt wanneer men in 't algemeen van eene onzekere en onbepaalde zaak spreekt *bij voorb.*

ein Hund / een hond. eine Kette / eene ketting. ein Haus / een huis.

Het bepaalde Lidwoord bestaat in de woorden, *der / die / das*, het welk de zaak veel beter bepaalt, *bij voorb.*
der Hund / de hond. die Kette / de ketting. das Haus / het huis.

Het onbepaalde en het bepaalde Lidwoord geven in de Hoogduitsche taal het verschillende Geslacht der Naamwoorden te kennen; *ein* betekent het Manlijke, *eine* het Vrouwlijke, *ein* het Onzijdige, *der* het Manlijke, *die* het Vrouwlijke, *das* het Onzijdige.

Dit van eene zeer groote angelégenheid in de Hoogduitsche Taale zijnde, zoo zullen we de Buiging hier van in 't breede geeven, na alvorens aangemerkt te hebben dat 't Hoogduitsch van 't Fransch in het *Onzijdige Geslacht* verschilt, het welk 't Fransch niet heeft, maar de gevallen en getalen zijn 'er dezelfden als in 't Fransch.

De Buiging van 't Lidwoord, gelijk die van den vóornaam en van het Deelwoord geschiedt niet gelijk in 't Fransch, door den uitgang van 't Lidwoord alléén te veranderen, maar gelijk in 't latijn, door die van den naam, van den vóornaam en van 't Deelwoord ook te veranderen.

Hier moet men aanmerken dat in 't Hoogduitsch, gelijk in 't Grieksch en in 't Latijn het onzijdig geslacht altijd drie gelijke gevallen heeft, te weteen; de Noemer, de Aanklaager en de Roeper.

Bui-

Buiging van het Onbepaalde Lidwoord.

ein/ eine/ ein.

Enkelvoud.

Manlijk.

Vrouwlijk.

Onzijdig.

- N. Ein/ een. Eine/ een. Ein/ een.
 T. eines/ eenes, van eenen. einer/ eener of van eene. eines/ van een.
 G. einen/ eenen of aan eenen. einer/ eener of aan eene. einem/ aan een.
 A. einen/ eenen. eine/ een. ein/ een.
 R. o du/ o gij. door de drie Geslachten.
 N. von einem/ van eenen. von einer/ van eene. von einem/ van een. (*)

Dit onbepaalde Lidwoord zou van verscheiden niet gezeid kunnen worden; daarom bedient men zig van den naam zonder Lidwoord in 't meêrvoud zoo dikwils de Franschen zig van 't verdeelend lidwoord *des* bedienen, *bij voorb. Männer Mannen, Frauen Vrouwen, Kinder kinderen*; zoo dat het schijnt dat dit lidwoord, hoewel afweesend, 'er tegenwoordig zij, *bij v.*

Männer müssen nicht wie Kinder fedten;
 Mannen moeten niet gelijk kinderen vetten.

Buiging van 't Bepaalde Lidwoord.

der/ die/ das/

Enkelvoudig.

Manlijk.

Vrouwlijk.

Onzijdig.

- N. der/ de die/ de. das/ het.
 T. des/ des of van den der/ der of van de des/ des of van het.
 G. den/ den, of aanden der/ der of aan de. dem/ den of aan het.
 A. den/ den. die/ de. das/ het.
 R. o du/ o de. o du/ o de. o du/ o het.
 N. von dem/ van den von der/ van de. von dem/ van het.

* Die eenige kennis van de regelen onzer Néerduitsche Taale heeft, zal de groote overeenkomst tuschen haar en de Hoogduitsche, ras bemerkken.

Meer-

Meêrvouwd.

N.	die	de	} in alle drie de geslachten.
T.	der	dér of van de	
G.	den	dén of aan de	
A.	die	de	
R.	o ihr	o de	
N.	von den/	van de	

Aanmerking.

Gelijk de Franschen geen *Onzijdig geslacht* in hunne taal hebben, zoo zetten ze het woord *das* door hun bepaald Lidwoord *le, la*, over, volgens het geslacht van het zélfstandige, het welk zij willen uitdrukken, *bij voorb. das Dudy het boek, (le livre) das Fleischt het vleesch, (la viande) das Gehör het geboor (l'ouïe).*

Dit bepaald Lidwoord wordt dikwils door smelting met het Voorzetsel het welk het zelve vóorgaat, geplaatst; zoo dat deese twé woorden te saamen één uitmaaken, tér oorzaake van de smelheid dér tonge, welke de zaak mogelijk maakt.

Bij voorbeeld: men schrijft

an	voor an dem	bij v.	an Tage /	aan dén dag.
ans	an das	— —	ans Licht /	in het licht.
aufs	auf das	— —	aufs Feld /	op het veld.
aufm	auf dem	— —	aufm Haupte /	op het hoofd.
aufm	auf dem	— —	aufm Kopfe /	uit het hoofd.
durchs	durch das	— —	durchs Wasser /	door het water.
fürs	für das	— —	fürs Geld /	voor het geld.
im	in dem	— —	im Himmel /	in dén hemel.
ins	in das	— —	ins Feuer /	in het vuur.
vom	von dem	— —	vom Ubel /	van het kwaad.
vors	vor das	— —	vors Fenster /	voor het vénster.
vorn	vor dem	— —	vorn Thore /	buiten de deur.
überm	über dem	— —	überm Feuer /	over het vuur.
übers	über das	— —	übers Meer /	over zee.
unterm	unter dem	— —	unterm Kopfe /	onder het hoofd.
widers	wider das	— —	widers Verboth /	tégen het ver-
zum	zu dem	— —	zum Guten /	tén goeden. [bód.
zur	zu der	— —	zur Güte /	tót zagtheid.

Deese

Deese Lidwoorden dienen ook dikwils om de betekenis van zekere woorden te bepaalen, die buiten dat, éénsluitend schijnen te zijn, vooral wanneer men de uitspraak niet wél in acht neemt. *bij voorb.*

der Aal/ de Aal.	die Ahe/ de els.
der Alp/ de nagtmerrie.	die Alpen/ de Alpen.
die Armuth/ de armoede.	das Armuth/ de armen.
der Aft/ foort van pót.	die Afte/ de affchen.
der Bât/ de beer.	die Beere/ het graan.
der Bann/ de ban van uitsluiting.	die Bahn/ het pad.
der Band/ de band van een boek.	das Band/ de band.
der Bauer/ de boer.	das Bauer/ de kooi.
die Beule/ het gezwel.	das Beil/ de bijl.
die Blüte/ de bloeifem.	das Blut/ het bloed.
der Borch/ de bode.	das Boot/ de boot.
die Borte/ het galon.	das Bort/ het boord.
die Buche/ de beukenboom.	das Buch/ het boek.
der Bund/ het verbond.	das Bund/ de bós.
der Busen/ de boesem.	die Busse/ de boetvaardigheid.
die Ente/ de Eendvogel.	das Ende/ het einde.
die Esse/ de schoorsteen.	das Essen/ het eeten.
der Fall/ de val.	die Falle/ de strik.
die Feyer/ de viering.	das Feuer/ het vuur.
die Felte/ de tobbe.	das Geld/ het geld.
die Mitgift/ de huwelijksgift.	das Gift/ het vergift.
der Grind/ de schuift.	die Grinde/ de bewijfen.
die Güter/ de landen.	das Gitter/ de rooster.
der Heerd/ de haard.	die Heerde/ de kudde.
der Heide/ de heiden.	die Heide/ de heide.
der Hut/ de hoed.	die Hut/ de hoede.
der Keil/ bijtel om te klooven.	die Keule/ de knóts.
der Kien/ sparenhout.	das Kinn/ de kin.
der Kohl/ de kool.	die Kohle/ de kool.
der Lachen/ de modderpoel.	das Lachen/ het lagchen, <i>risus.</i>
die Laube/ de wijngaard.	das Laub/ het loof.
der Laut/ het geluid.	die Laute/ de luit.
die Lehne/ de steun.	das Lehn/ het leen.
der Lein/ het vlas.	die Leine/ de lijn.
der Leisten/ de leest.	die Leiste/ de leiband.

D

der

der Leuchter/ de kandelaar.
 die Maas/ de Maas, Riv.
 die Mandel/ de amandel;
 der Marter/ demarter, (Sabel-dier.)
 der Messer/ de meeter,
 der Mund/ de mond.

die Misse/ de leege tijd.
 der Nabel/ de navel.
 der Pracht/ de overdaad.
 der Rath/ de raad.
 der Raub/ de buit.
 der Reis/ de rijst.
 der Reiche/ de rijke.
 der Reuse/ de reus.
 der Schein/ de schijn.
 der Schild/ het schild.
 der Schmach/ de smaak.
 der Schoß/ de belasting.
 der See/ het meer.
 der Segen/ de zegen.
 der Staat/ de staat.
 der Stiel/ de steel.
 der Taube/ de doove.
 der Thau/ de dauw.
 der Theil/ het deel van een

Boek.

der Thor/ de dwaas.
 die Thüre/ de deur.
 der Wagen/ de wagen.
 der Weise/ de wijze, verstandige.
 der Wind/ de wind.
 der Zank/ de twist.
 die Zither/ de guitar.

die Leuchte/ de lantaarn.
 das Maas/ de maat.
 das Mandel/ de vijftien stuks.
 die Marter/ de martelaar.
 das Messer/ het mes,
 die Munde/ de mond van eene
 rivier.

das Misse/ pap.
 die Nabe/ het middel.
 die Pracht/ de pragt.
 das Rad/ het rad.
 die Raube/ de rups.
 das Reis/ het spruitje.
 das Reich/ het rijk.
 das Reif/ de riem.
 die Scheuer/ de schuur.
 das Schild/ het vaandel.
 die Schmach/ de smaak.
 die Schoß/ de boesem.
 die See/ de zee.
 die Säge/ de zaag.
 die Stadt/ de stad.
 die Stille/ de stilte.
 die Taube/ de duif.
 das Tau/ de kabel.
 das Theil/ het deel, gedeelte.

das Thor/ de deur.
 das Thier/ het dier.
 die Wage/ de weegschaal.
 die Weise/ de wijze, manier.
 die Winde/ de dommekragt.
 die Zange/ de nijptang.
 das Zither/ de beeving.

Geen één hoogduitsch woord kan zonder Lidwoord geplaatst worden, vooral in 't Enkelvoud, wanneer het op eenen zekeren persoon, of op eene zekere zaak betrekking heeft.

De hoogduitsche taal dult geene manier van spreken van die natuure. Men zou niet kunnen zeggen, *bij v. Ich liebe Mann*

Mann om te zeggen *ich liebe den Mann* / *ik beminn' dien man*. *Wir ehren Fürsten* om te zeggen *den Fürsten* / *wij eeren den Vorst*.

En wanneer men spreekwijzen ontmoet, waarin zulks gedult wordt, dan wordt 'er het onbepaalde verdeelende Lidwoord onder verstaan; *bij v. Ich esse Brod* / *ik eet' brood*; *ich trinke Wein* / *ik drink wijn*; *ich genieße Lust* / *ik geniet' vermaak*; *er hat Sorge* / *bij heeft zorgen*; *er fühlet Kummer* / *bij voelt kommer*.

'Er is nog een ander geval waarin zulks in de hoogduitsche taal' gebruikt wordt. Dat is wanneer men met gierlijkheid en met veel nadruks wil spreken. *bij v. Fürsten sind Menschen und können ja nicht helfen* / *Vorsten zijn menschen, en kunnen niet helpen*. *Ohne Glauben ist unmöglich Gott zu gefallen* / *zonder geloove is 't onmogelijk Gode te bevaagen*.

Maar van deesen moet men uitzonderen.

I. De manieren van spreken daar 't onbepaalde verdeelende Lidwoord onder verstaan, en in 't Fransch door *du* of *des* uitgedrukt wordt, gelijk *boire du vin*, *Wein trinken* / *Kerffen eeten*, *Kirshen essen*.

II. Die nadrukkelijke spreekwijzen, welken wij zoo even bijgebragt hebben, en verscheiden anderen van die natuure.

III. Het woord *Gott* / *God*, wanneer het zelve het eeuwigoopper-wesen betekent: want dan voegt men 'er in all' de gevallen geen lidwoord bij. Men zegt, bij voorbeeld:

N. *Gott hat alle Dinge gemacht* / *God heeft alle dingen gemaakt*.

T. *Gottes Wort bleibt ewig* / *Gods Woord blijft eeuwiglijk*.

G. *Gott allein die Ehre* / *Godé zij alleen de eere*.

A. *Gott muß man lieben* / *Godt moet men beminnen*.

R. *O Gott du seinst Richter!* / *O God! gij rechtvaardige Richter*.

N. *von Gott kommt alles Gute* / *van God komt alles goeds*.

Maar buiten dat geval, en wanneer 'er van eenen valschen God der Heidenen gesproken wordt, of dat het zelve een bijzonder denkbeeld van het godlijke Weesen betekent, dan voegt men 'er zeer wel het een of ander lidwoord bij. *bij v.*

De God des Oorlogs, *der Gott des Krieges.*
 De God der Zee, *der Gott des Meeres.*
 Gij zijt geen God, welke in godloosheid behaagen schèpt.
 Du bist nicht ein Gott / dem gottlos Wesen gefaßt.

Deese manieren van spreken moeten den Néderlanderen geen zwaarigheid doen maaken; wijl beiden in hunne eigene taal in gebruik zijn.

Van den Régel hierboven zonderen wij uit.

IV. De eigen-Naamen die gemeen'lijk zonder lidwoord geplaatst worden. Want hoewel 'er luiden zijn, die ónbedagtelijk zeggen: *der César hat Gallien erobert*, om te zeggen: *César heeft Gallien veróvert*; *der Cicero war ein großer Redner* om te zeggen: *Cicero was een groot Rédenaar*: Dat laat niet na gantschlijk tégenstrijdig te zijn met den aard der hoogduitsche taale; én om zig door een ander voorbeeld wel uit te drukken, moet men zeggen: *Saul hat tausend geschlagen / und David zehntausend / Sa: l heeft 'er duisend verslagen, en David tien-duisend. Hermann hat die Römer überwunden / Arminius heeft de Romeinen overwonnen.*

Nógtans zou deese uitzondering geen plaats kunnen hebben in de drie verschillende gevallen, welken ik gaa bijbréngen.

1. Wanneer de eigen-Naam voor eenen bijvoeglijken gaat die hem tót toevoeglijk diént: *bij v. der große Karl, Karel de groote; der tapfere Hermann, de dappere Arminius; der weise Salomon, de wijse Salomon.*

In wèlk geval de naamen die eene waerdigheid of een ampt te kennen geeven, begreepen zijn, gelijk

<i>Kaiser / Keiser.</i>	<i>König / Koning.</i>
<i>Kurfürst / Keurvorst.</i>	<i>Gräf / Graaf.</i>
<i>Nobis / Raadsheer van 't Hóv.</i>	<i>Doctor / Dóktor.</i>

zij worden wèl veel sjerlijker zonder, dan met het lidwoord geplaatst: *Kaiser Franz, König Ludwig, Kurfürst Maximilian.*

2. Wanneer men hunnen uitgang niet zou kunnen veranderen, gelijk 't de meesten der eigen - hoogduitsche Naamen doen, die

die daarom zonder Lidwoord geplaatst worden: daar de vreemde woorden altijd dezelfde blijven, zoo voegt men'er somtijds het lidwoord bij, om de gevallen te onderscheiden. *bij v. Balbus / des Balbus / dem Balbus / den Balbus / o du Balbus / von dem Balbus.* Dus zegt men ook: *Tirsis liebet die Doris / Tirsis bemint Doris, Amarillus haaset den Koridon / Amarillus haat Koridon.*

3. Wanneer de eigen naamen in de plaats der gemeenen geplaatst zijn, om eene goede of kwaade hoedanigheid te kennen te geeven. *bij voorb.*

Er ist der Cicero seiner Zeit / Hij is de Cicero zijner Eeuwe.
Sie ist die Messalina ihrer Zeit / Zij is de Messalina van haaren tijd.

Van den Regel hierboven zonderen wij nóg uit.

V. Zelfs de gemeene Naamen die voor een Bijvoeglijken gaan, voor 't welk men het onbepaalde lidwoord kan uitlaaten, wanneer men aan deesen Bijvoeglijken de eindigende letter van het lidwoord geevt. Dus, in plaats van te zeggen *er ist eines aufgeräumten Gemüths*, zoo kan men zeggen, *er ist aufgeräumt des Gemüths* / *bij is vrolijk*; In plaats van te zeggen, *ich versichere dich einer aufrichtigen Freundschaft*, zoo kan men zeggen *aufrichtiger Freundschaft* / *ik verzeker u van eene oprechte vriendschap*. In plaats van te zeggen *nach einem reifen Ernesen* / zoo kan men zeggen, *nach reifem Ernesen* / *na een rijp overleg*; laatende dus de *s* / *r* en in van het Lidwoord, het welk men uitlaat, overgaan in het bijvoeglijke 't welk voor zijn zelfstandigen gaat.

Men moet zig dan wél wagten deese letteren bij het bijvoeglijke te voegen, wanneer men dezelfde bij het lidwoord voegt; het zou één van de lompte mislagen zijn, te zeggen: *Er ist eines aufgeräumtes Gemüths. Ich versichere dich einer aufrichtiger Freundschaft. Nach einem reifem Ernesen*; het bijvoeglijke, het teken van 't Lidwoord niet behoevende te draagen, wanneer dit het zelve voorafgaat.

III. HOOFDSTUK.

Van de Zelfstandige Naamwoorden.

Het Zelfstandige * Naamwoord is een woord voor het welke men het lidwoord *der / die / das / of ein / eine / ein /* kan zetten, *bij voorb.*

*der Himmel / de hemel. die Erde / de aarde. das Meer / de zee.
ein Mann / een man. eine Frau / eene vrouw. ein Kind / een kind.*

• NB. Om de Beschrijving van het zelfstandige Naamwoord voor de Jeugd en voor de Jufferen bevattelijker te maaken, zoo kan men zeggen, dat *het Zelfstandige Naamwoord een woord is, het welk de dingen die in weesen zijn, of de dingen in zig zélf, te kennen geeft, bij v. het woord Baum / boom, is een zelfstandig woord; want het geeft te kennen eene zaak die in weesen is.*

Het Zelfstandige Naamwoord is twéderlei; *het eigen en het gemeene. Het eigen Naamwoord is een naam die op eene zaak alléén past, of op sommige naamen van dezelfde natuure, maar niet op allen.*

Voorbeeld: *Europa Europa*, is een eigen-naam, die maar op één gedeelte der waereld past. *Deutschland / Duitschland*, is een eigen-naam, die één land alléén toekomt. *Elbe de Elbe*, is een eigen-naam, op één' stroom alléén ziende. *Leipzig Leipzig*, is een eigen-naam, die op éene Stad alléén past. *Peter Pieter*, is een eigen-naam, welke op één of op verscheiden persoonen van dezelfde soort, of zoo gij wilt, op verscheiden weefens van dezelfde natuure, maar niet op allen, past.

Het gemeene Naamwoord is een naam, welke op alle dingen van een en dezelfde natuure past.

Voorbeeld: Het woord *Stern Star*, is een gemeene naam, die allen hémelschen ligchaamen voegt, dezélfen zijn dan ook vaste- of dwaal- of Staartstaren. Het woord *Baum boom*, voegt allen vrugt- en geen vrugt-draagenden boomen. Het woord *Dhier /* past op allerlei soorten van dieren.

Om

* Zie wat er van den Zelfstandigen Naam gezeld geweest is in 't 1. Hoofdstuk van de Deelen der Rede, pag. 41.

Om deese stóf grondig te verhandelen, zullen wij dit hoofdstuk in drie Afdeelingen deelen, én in de eerste zullen wij spreken.

I. *Van de gedaante én van de verschillende soorten van Zelfstandige Naamwoorden, tén aanzien van derzélver afleiding én saamenstellinge.*

in de II. *van bunne verschillende gestachten; en*

in de III. *van bunne buiginge.*

I. A F D E E L I N G.

Van de gedaante én van de verschillende soorten van zelfstandige Naamwoorden, tén aanzien van derzélver afleiding én saamenstellinge.

De hoogduitsche zelfstandige Naamwoorden zijn van verscheidenerei soorten, tén aanzien van derzélver afleidinge én saamenstellinge. Daarom verdeelt men dezelven in *Oorsprongkelijken* én in *Ontleenden*.

De Oorsprongkelijken zijn die geenen wélken van geen ander woord worden afgeleid, gelijk die *Hand de hand*, der *Fuß de voet*, das *Band de band*, der *Baum de boom*, der *Arm de arm*, die *Brust de borst*, der *Tod de dood*.

De oorspronglijken zijn meestendeels woorden van ééne lettergreep, uitgenomen eenige weinige woorden, gelijk der *Finger de vinger*, das *Wunder bét wonder*, der *Kammer de kommer*, der *Eitel de ésel*, die *Kammer de kamer*, &c. Maar hêt is daarom niet gezeid dat êlk éénledig woord, een oorsprongkelijk woord zij.

De Ontleenden zijn die geenen wélken hunnen oorsprong ontleenen uit een ander gedeelte dër Réde.

Daar zijn 'er van vierderlei soorten: die afgeleid worden én hunnen oorsprong ontleenen

I. Van een ander zelfstandig óf bijvoeglijk naamwoord, gelijk *bij v. der Gärtner de tuinier*, van *Garten tuin*; die *Finster niß de duisternis* van *finster duister*.

II. van een Werkwoord, *bij v. der Bauer de boer*, van *bauen bouwen*, *aankweeken*.

III. van een Bijwoord, *bij v. die Wohlthat de weldaad*, van *wohl wél* én *thun doen*.

IV: van een voorzetsel, *bij v. der Begint de tegenpartijder, van tegen tegen.*

De zelfstandige Naamwoorden verdeelen zig nóg in *enkelen én in saamgesteld.*

Door een *enkel Naamwoord* verstaat men, een naam die niet verdeelt kan worden in gedeelten die afzonderlijk genomen zijnde, iets betékenen: Het zijn dezélfden als de oorsprongkelijken, gelijk *bij v. der Tisch de tafel, die Bank de bank, der Kopf hét hoofd, das Ohr hét oor, das Auge hét oog, die Feder de pen.*

Door een' *saamgesteld Naamwoord* verstaat men intégen-deel, een' naam, wélke twé óf verscheidene woorden insluit, waar van elk afzonderlijk genomen, iets betékenen kan, gelijk *bij v. der Theetisch | de té-tafel, die Spelbank | de schaavbank, der Stockknopf de rötting-knöp, das Efelrohr hét efels-oor, das Schalksaugé hét schalks-oog, die Schreibfeder de schrijv-pen.*

NB. De hoogduitsche taal is in deese soorten van saamgestelde woorden zeér rijk, én daarin is ze zélf boven de Grieksche taal te verkiefen; want zij is in staat om woorden niet alleen van twé, maar zélf van drie, van vier én van eene nóg veel grooter ménigte van andere woorden saamen te stellen, én daar door eene onéindige ménigte van gedagten uit te drukken, *bij v. Oberberghauptmann | eerste Opzigtbébber over de mijnen, Oberlandjägermeister | Groot Jaager-meester.*

Men vraagt, *of men deese Saamgestelde Woorden afzonderlijk moet schrijven, door een (=) tusschenbeiden te zétten, of aan malkanderen, zonder afscheiding?* Daar is 'er veel in wélken geen afscheidings-tékens zijn, om dat men lang gewend is geweest dezélfven aan elkanderen te schrijven: gelijk *bij voorb. Sonntag Zondag, Montag Maandag &c. Frühjahr Voorjaar, Faschnacht Vastenavond, Handschuh handschoen, Großvater | Grootvader, Stiefsohn Schoonzoon, Vorsatz voorneemen, Nachtheil nadeel, Springbrunn Spring bron, &c.* Maar daar zijn Hoogduitschers die zwaarigheid maaken om de woorden van nieuwe Saamenstelling aan malkander te schrijven; daarom schrijven zij *bij voorb. Hof-Kath Raadsbeer van 't Hóv, Schlaf-Wülge Slaapmuts, Last-Wagen Lastwagen.* Nóg tans, om dat 'er geen réde is wélke ons moet belétten deese woorden aan malkander

cer

der te zetten, gelijk de voorigen; zie hier den regel die de beste Schrijvers ons hier van geven.

In de woorden die van twee of drie alleen zijn saamgesteld, moet men der ouden ingevoerde wijze volgen, naamelijk alles aan malkander te hegten, zonder eenig afscheidings-teken, gelijk bij voorb. *Hofstath / Schlasmütze / Reiskroet*, &c.

Van deesen regel moet men uitzonderen.

De woorden, saamgesteld van twee of drie naamen van krijgs- of burgerlijke ampten, daar de noodzaaklijkheid een teken van onderscheid in eischt, bij v. wat voorwèrp zoude het niet weesen, zoo men alles aan één woord wilde schrijven *Reichs-general-feldmarschall-leutenant / Luitenant-Generaal Veld-Marschall van 't Rijk*? Men moet 't dan noodzaaklijk aldus schrijven: *Reichs-General-feldmarschall-leutenant*. Maar de woorden, die maar van drie stukken zijn saamgesteld, worden zeer wel zonder afscheiding geschreeven, bij v. *Feldzeugmeister / Veldtuigmeester, Oberaufseher / eerste Opziener, Oberzahlmeister / groot-Scatmeester, Kriegsbaumeister / Krijgsbouwmeester*.

Indien men vraagt van welke woorden een zelfstandig Naamwoord kan saamgesteld zijn? Zoo antwoord men, wanneer men het zelve kan saamenstellen.

I. Van een ander zelfstandig Naamwoord, invoegen dat het laatste het algemeene denkbeeld uitdrukt: én het eerste, het toevallige denkbeeld, door het gemelde algemeene denkbeeld bepaalt wordt. Dus zegt men, bij voorbeeld.

der Hundskopf / de hondskop.
der Meiderzahn / de tand des nijds.

das Kopweh / de hoofdpijn.
die Zahnschmerzen / de tandpijn.

der Taubenhalz / de duiven-hals.
der Reisehut / de reis-hoed.

das Halsstuck / de das.
das Quatband / het heelkoord.

58 Van de gedaante der Zelfstandige Naamwoorden.

II. Hetzelve kan saamgesteld zijn van een zelfstandig én van een bijvoeglijk woord, *bij voorb.*

der Großvater / de grootvader. der Schwarzsäber / de zwartv'erwer.
der Freyherr / de Baron. der Rostgäcker / de rondgietcr,
die Langmuth / de toegeevenheid. Neuburg, Nieburg, stad.

III. Van een' Zelfstandigen naam' én van een Werkwoord het wèlk hetzelve vóórgaat, *bij voorb.*

Brennöl / brand-olie. ein Reitsperd / een rijpaerd.
die Nähnael / de naald. der Schermmeister / de Scherm-
meister.
das Trinkgeschloß / de drinkschaak. der Grabstichel / het graveer-tijser.
der Schleifftein / de slijpsteen. der Bratspieß / het braadspit.

IV. Van een' Zelfstandigen naam', én van eene bepaling', door het zelfstandige altijd het laatste te plaatsen, *bij voorb.*

der Vortheil / het voordeel. der Nachtheil / het nadeel.
das Vordortheil / het voorste deel. die Lijst / de list.
Niederland / Néderland. das Widerspiel / het tégendeel.
das Ebenmaaß / de évenredigheid. das Gegengewicht / het tégen-
gewicht.

V. Zonder een' zelfstandigen naam', maar van andere verschillende deelen der Réde, *bij voorb.*

ein Taugenidts, een deugniet. ein Nimmerfakt / een onverzadigd
mensch.

De Onbepaalde wijsen der wèrkwoorden, zoo enkelen als saamgestelden, wóóden ook van die soorten van zelfstandigen saamgesteld, wanneer men 'er geen anderen heeft om dezelve zaak te kènnen te geeven, *bij voorb.*

das Daseyn / het weesen. das Nachgeben / het nageeven.
das Spotten / het spóóten. das Essen und Trinken / het eeten
én drinken.

VI. Door zekere uitgangen, die in de Hoogduitsche Taal' den zin van zekere andere Deelen der Réde bepalen.

Wij

Wij hebben bij voorbeeld de uitgangen in
ſchaft / heit / keit / ung / ey / niß / thun / ſal / &c.
 welke wij zien in de woorden:

die Freundschaft / de vriendschap.	die Bekantschaft / de kennis.
die Liſternheit / de begeerte.	die Sicherheit / de zekerheid.
die Naeſtigheit / de naerſtigheid.	die Redlichkeit / de opréchtheid.
die Besserung / de bétering.	die Hoffnung / de hoop.
die Kinderen / de kindsheid.	die Ländelei / de beuſelágtigheid.
die Finſterniß / de duifternis.	die Hinderniß / de hindernis.
das Fürſtentum / het vorſtendom.	das Biſthum / het biſdom.
der Irrſal / het doolhof.	die Trübsal / de bezoeking &c.

Hier bij voegen zig nóg de uitgangen in *er* voor de manlij-
 ke, én in *in* voor de vrouw'lijke naamen, gelijk

der Wagnen / de wagenmaaker.	der Schuſter / de ſchoenmaaker.
der Schneider / de ſnijder.	der Gerber / de leerbereider.
die Nachbarn / de buurvrouw.	die Gebietſterin / de Meevrouw.
die Königin / de koningin.	die Fürſtin / de vorſtin.

Ik zal hier niets zéggen van de verſchillende uitgangen der
 vreemde woorden, de Seften én méér andere dingen aanwijsen-
 de, die men in de Woordenboeken kan vinden: Ik zal al-
 leen van de *Verminderende* woorden ſpreken, welke de
 Hoogduiſchers gemeen'lijk in *lein* eindigen, *bij voorb.*

Mann / man.	Männlein / mannetje óf manneken.
Frau / vrouw.	Fräulein / jufvrouw.
Kind / kind.	Kindlein / kindje óf kindeken.
Knab / jongen.	Knäblein / jongetje óf jongſken.

Deefe uitgang *lein* wordt zoo verſcheidénlijk, naar de ver-
 ſchillende bijspraaken, uitgesproken, dat men dikwils niet weet
 waar men is; de eenen *el* / anderen *lin* / anderen *le* én anderen
 nóg la uitſpreekende; het beſte is te doen gelijk de Saxen,
 welken, in plaats van *lein* / *en* ſchrijven én uitſpreken, *bij v.*

Mann / man.	Mändchen / mannetje.
Lamm / lam.	Lämmchen / lammetje.

Deefe

Deefe manier van fpreeken gaat in het beſte gedeelte van Duitschland in zwang. Maar nógtaas verwéert men niet gantschlijk den uitgang in *lein*, om dat dezelve dikwils in de heilige Schrift én in godvrugtige boeken gevonden wórdt; ook zégt men altijd ein *Fräulein* om eene *Jufrouw van aanzien* te kennen te geeven, hoewél men in den ommeegang veel liever wil zégen ein *Stäbchen een Stokje*, ein *Thierchen een diertje*, ein *Händchen een bondje*.

'Er is nóg eene zaak noopens de faamenſtelling dër zelfftandige Naamwoorden aan te merken. Dat is, gelijk dèrzélfver betekenis dikwils door de uitgangen, wélken mén 'er bijvoegt, bepaalt, is, zoo wórdzena ook dikwils voorgegaan van eene lettergreep, wélke mén aan hun hoofd plaatst, én die den zin daarvan evenéens bepaalt.

Dusdanig zijn bij v. de Lettergreepen *Er*, *Utr*, *Un* / & *Mis*, die dikwils aan het hoofd dër zelfftandige Naamen gevonden wórdzen.

Het woord *Er* is een lettergreep, die aan de zinnen dër woorden eene bijzondere verhévenheid bijzet. bij v.

*Er*water / Aardsvader.

*Er*zhertog / Aardshertog.

*Er*bischof / Aardsbischof.

*Er*priester / Aardspriester.

*Er*zuliger / een aardsleugenaar.

*Er*znarr / een aards gek.

De lettergreep *Utr* doet dezelfde uitwérking, men zégt bij v.

eine *Utr*kunde / een bewijs.

eine *Utr*sache / eene oorzaak.

ein *Utr*prung / een oorsprong van geboorte.

eine *Utr*quelle / een oorsprong van water.

ein *Utr*großvatter / een Overgrootvader, &c.

daarvan daan is 't dat men ook zégt utalt *overöud Utr*ältern *Vooröuders*.

De lettergreep *Un* beneemt somtijds den woorden al hunne kragt, bij v.

der *Un*sch / de mënſch.

der *Un*menſch / een onmënſchliedend mënſch.

das *Un*gluck / het geluk.

das *Un*glück / het ongeluk.

mögligh mogelijk.

unmöglich onmogelijk.

wahrscheinlich waarschijnlijk. unwahrscheinlich onwaarschijnlijk.

Som-

Somtijds deelt zij hun eene geheel andere gedachte mede.

ein Unfern een onheil.

ein Unhold/ een toveraaz.

ein Unthier een boos dier.

eitt Ungehefzet een ongedierte.

Het is hetzelfde met de Lettergreep **Wis**. bij voorb. zij be-
neemt de kragt der volgende woorden.

das Vertrauen het vertrouwen.

das Mistrauen het mis-
trouwen.

die Gunst/ de gunst.

die Misgunst/ de nijd.

eine Handlung/ een daad.

eine Mishandlung/ een
kwaade daad.

Zij geeft hun eenen geheel anderen zin in deese woorden.

das Geschick/ het noodlot.

ein Misgeschick een ongeluk.

die Geburt de geboorte.

eine Misgeburtt een monster.

der Verstand het verstand.

ein Misverstand een misverstand.

das Verstandniß het vernuft.

das Misverstandniß de onëenig-
heid.

II. AFDEELING.

Van de verschillende Geslachten der Zelfstan-
dige Naamwoorden.

De Zelfstandige Naamwoorden hebben in de Hoog-
duitsche taal drieërlei soorten van geslachten, te weeten: het Manlijke, het Vrouwlijke en 't Onzijdige.

Wij hebben 't reeds bekend gemaakt sprekende van de Lid-
woorden, welke voor de naamwoorden geplaatst zijnde, deese
drie verschillende geslachten duidelijk te kennen geeven: het
geen den vreemden tot een grooter hulp is in 't leesen en in
het verstaan van 't Hoogduitsch; dewijl zij daar door het Ge-
slacht der Naamwoorden overal kunnen erkennen. Maar dit
niet genoegzaam zijnde, wanneer het op 't spreken aankomt,
daar zij dikwils twijffelen, of zij der/ die of das moeten zeg-
gen; moet men 'er noodzaaklijk eenige regelen van geeven, om
hun het regte verschil daarvan aan te toonen; hoewel 't het ge-
bruik zij, hetwelk dezelve heeft ingevoerd, en dat het 't ze-
kerste en 't gemakkelijkste middel zou zijn, de goede Woor-
denboeken altijd raad te vraagen, en de Lidwoorden naauw-
keurig in aanmerking te neemen, wanneer men de woorden
van buiten leert.

Alc

Alle de Régeleu wólke men van de verschillende Geslachten der Zelfstandige Naamwoorden in de Hoogduitsche taale geeven kan, wórden, óf uit hunne betekenis, óf uit hunnen uitgang getrokken, óf ontleent.

De betekenis der zélfstandige Naamwoorden lévert ons hier van *algemeene Régele*: én hun uitgang geeft 'er ons *bijsonder*en van.

Régele van 't Mannelijke Geslacht.

Van 't mánlijke Geslachte zijn in de Hoogduitsche taal.

I. De Naamen van mannen, zoo wél eigen als gemeenen: *bij voorb.*

der Peter / Pieter.

der Mann / de man.

der König / de Koning.

der Bürger / de burger.

der Vater / de vader.

der Mensch / de ménsch (*in de algemeene betekenis.*)

der Christian / Christiaan.

der Herr / de heer.

der Kaiser / de Keiser.

der Bauer / de boer.

der Sohn / de zoon.

én all' de anderen van die natuure zonder eenige uitzondering.

II. De Naamen van viervoetige dieren, *bij v.*

der Affe / de aap.

der Esel / de ésel.

der Löwe / de leeuw.

der Bär / de beer.

der Wolf / de wólv.

der Fuchs / de vós.

Van deesen régel moet men uitzonderen, die *Gemse de das*, die *Maus de muis*, die *Ratse de rat*, én all' de geenen wélke de sexe uitdrukkelijk aantoonen.

III. De Naamen van vogelen, én in 't algemeen van alles wat gevogelte heet, *bij voorb.*

der Adler / de arend.

der Pau / de paauw.

der Strauß / de struisvogel.

der Falk / de valk.

der Storch / de oievaar.

der Sperling / de musch.

Zonder uit van deesen régel, die *Amstel de merel*, die *Dole de bontekraai*, die *Drossel de lijster*, die *Eiſter de okſter*, die *Eule de uil*, die *Kraabe de kraai*, die *kerche de leeuwrik*, die *Meiſe de koolmees*, die *Nachtigall de nagtegaal*, die *Schwalbe de zwalwip*, die *Taupe de duiv*, die *Wachtel de wagtel*, én de anderen, die ook de sate te kennen geeven.

IV. De Naamen van viſſchen zijn van 't manlijke geslachte, *bij voorb.*

der *Aal* / de aal.

der *Delfhin* / de dolſijn.

der *Krebs* / de kreeft.

der *Bärsch* / de baars.

der *Necht* / de snoek.

der *Laich* / de zalm.

Zonder uit van deesen régel: die *Kalraupe of Quappe de Spiering*, die *Barbe de barbeel*, die *Bricke of Neumange de lampreij*, die *Forelle de forel*, die *Karauſche de koras*, die *Ekke die Schmersle foort van viſch*, die *Scholle of Plateis de pladijs*, de *Schol*, &c.

V. De Naamen van Infekten én van kruipende dieren, *bij voorbeeld.*

der *Drach* / de draak.

der *Froſch* / de kikvörsch.

der *Scorpion* / de ſcorpioen.

der *Floh* / de vloed.

der *Käfer* / de kéver.

der *Wurm* / de wörm.

Zonder uit van deesen régel: die *Amesse de mier*, die *Bierte de bije*, die *Branſe de kapruin*, die *Eidere de bagedis*, die *Fliege de vlieg*, die *Hornisse de wesp*, die *Hummel de hommél*, die *Krötte de pad*, die *Laus de luis*, die *Wade foort van wörm*, die *Mäcke de mug*, die *Otter de adder*, die *Kaupe de rups*, die *Schlange de slang*, die *Wanze de wandluis*, die *Wespe de wesp*, &c.

VI. De Naamen van Góð, van Engelen, van Geesten, van Duivelén én van verdichte Goden, *bij v.*

der *Got* aller Gnaden und Barmhertigkeit.

de *Góð* aller genade én barmhartigheid.

der *Gabriel* / Gabriël.

der *Engel* / de Engel.

der *Michael* / Michaël.

der *Erzengel* / de Aards-Engel.

der

der Cherub/ de Cherubin.
 der Teufel/ de Duivel.
 der Jupiter/ Jupiter.
 der Apollo/ Apollo.

de Serap/ de Sérafijn.
 der Astarob/ Astaróth.
 der Mars/ Mars.
 der Saturnus/ Saturnus.

VII. De Naamen van bergen, van kruiden, van winden, van stormwinden, van tijden én van Saisoenen, gelijk ook alle de Naamen in *berg* eindigende, *bij voorbeeld.*

der Musenberg/ de Parnassus.
 der Salat/ de staa.
 der Haup/ de hénnip.

der Vesuv/ de berg Vésuvius.
 der Klee/ het Klaveblad.
 der Beyfuß/ St. Janskruid,
 bijvoet.

der Ost/ het oosten.
 der Súd/ het zuiden.
 der Sturm/ de storm.
 der Thau/ de daauw.
 der Frost/ de vorst.
 der Hagel/ de hagel.
 der Frühling/ de lente.
 der Herbst/ de hérfst.
 der Sonntag/ de zondag.

der West/ het westen.
 der Nord/ het noorden.
 der Wind/ de wind.
 der Regen/ de régen.
 der Schnee/ de sneeuw.
 der Donner/ de donder.
 der Sommer/ de zomer.
 der Winter/ de winter.
 der Montag/ de maandag.

én
 hunne
 saam-
 gestel-
 den.

én alle de andere dagen der weeke.

Zonder van deesen régel uit, die *Niße de bitte*, die *Kälte de koude*, das *Jahr bét jaar*, das *Jahrhundert de eeuw*, die *Woche de week*, die *Mittewoche de woensdag*, die *Nacht de nagt*, die *Witternacht de middernagt*, die *Stunde de ure*, die *Minute de minut*, die *Secunde de seconde*.

VIII. De woorden die in *ahn/ al/ all/ alm/ and/ arm/ ang/ ant/ apf/ auch* én *aum* uitgaan, zijn van 't manlijke geslachte, *bij voorbeeld.*

ahn { der *Rahn/* de sloep, ook de schimmel.
 { der *Wahn/* de verwaandheid. der *Zahn/* de tand.

Uitgenomen die *Bahn/* de weg.

al of *abl* { der *Pfahl/* de paal. der *Saal/* de zaal.
 { der *Stahl/* het staal. der *Stral/* de bliksem.

Uitge-

Uitgenomen, die *Wahl de verkiezing*, die *Duaal de kwaan*, die *Zahl bèt getal*, das *Wahl de taak*, das *Zhal bèt dal*, das *Liniaal de liniaal*.

all	{	der Ball / de bal.	der Fall / de val.
		der Schall / hèt geluid.	der Wall / de wal.
		der Staal / de stal.	der Schwall / de overstroming.
alm /	der Halm / de stroohalm.	der Qualm / dikke damp.	

and /	{	der Band am Buche / de band.	der Brand / hèt brandhout.
		der Rand / de rand.	der Sand / hèt zand.
		der Stand / de stand.	der Strand / de (hèt) strand.

Uitgenomen, die *Hand de band*, die *Wand de wand*, das *Band de band*, das *Land bèt land*, das *Pfund bèt pand*, das *Gewand bèt gewaad*.

arm /	{	der Arm / de arm.	der Darm / de darm.
		der Harm / hèt verdriet.	der Schwarz / de zwerm.
ang én ant	{	der Drang / de perssing, drukking.	der Hang / de genégenheid.
		der Klang / de klank.	der Gesang / hèt gezang.
		der Dank / de dank.	der Zwang / hèt geweld.
		der Zank / de twist.	der Stank / de stank.

Uitgenomen: die *Bank / de bank*.

apf /	der Napf / de kom.	der Zapf / de pin óf pén.
auch /	der Hauch / de adem.	der Schlauch / leeren pijp, &c.
aum /	der Baum / de boom.	der Daum / de duim.
	der Saum / hèt gehémelte.	der Raum / de ruimte.

IX. De woorden, die in *el / elm / en / er / eig / eim én eist* uitgaan, zijn van 't manlijke geslachte, *bij voorb.*

el /	{	der Mangel, hèt gebrék.	der Nagel / de nagel.
		der Kiegel / de gréndel.	der Spiegel / de spiegel.
		der Ziegel / de klinker.	der Zügel / de toom.

Uitgenomen de woorden die met *Ge* beginnen; gelijk das *Gesügel bèt gevogelte*, das *Gesümmel de óf bèt oproer*, insgelijks ook *E* hèt

het woord *Exempel* *exempel*. Men moet ook de vrouwlij-
ken uitzonderen, gelijk die *Sichel* de *ékel*, die *Geistpandman*,
die *Geißel* de *roede*, die *Gurgel* de *keel*, die *Inkel* het *ailem*,
die *Kachel* de *kagchel*, die *Nadel* de *naald*, die *Orgel* het *Orgel*,
die *Regel* de *régel*, die *Zwikel* het *bieslook*.

elst/	der <i>Helm</i> / de <i>helm</i> .	der <i>Sehelm</i> / de <i>schelm</i> .
en/	der <i>Boden</i> / de <i>bodem</i> .	der <i>Braten</i> / het <i>gebraad</i> .
	der <i>Graben</i> / de <i>floot</i> .	der <i>Schinken</i> / de <i>ham</i> .
	der <i>Beggen</i> / de <i>zegen</i> .	der <i>Wagen</i> / de <i>wagen</i> .

Uitgezonderd: das *Kloffen* de *aakmoes*, das *Becken* het *bek-
ken*, das *Küssen* het *kussen*, das *Wapen* de *wapenen*, das *Zeis-
chen* het *teken*. Men moet de woorden die van de onbepaalde
wijzen saamengeleid worden, ook uitzonderen, bij v. das *Lesen*
het *leesen*, das *Schreiben* het *schrijven*, &c.

er/	der <i>Hammer</i> / de <i>hamer</i> .	der <i>Jammer</i> / de <i>jammer</i> .
	der <i>Kammer</i> / de <i>doersheid</i> .	der <i>Schlummer</i> / de <i>sluimertig</i> .

Uitgezonderd: die *Kammer* de *kamer*, die *Schlummer* de *kram*,
das *Messer* het *més*, das *Wasser* het *water*, das *Zimmer* het
ventrek.

eig/	der <i>Steig</i> / het <i>pad</i> .	der <i>Zeig</i> / het <i>deeg</i> .
	der <i>Zweig</i> / de <i>takt</i> .	der <i>Zeig</i> / de <i>stof</i> .
eim/	der <i>Keim</i> / de <i>knóp</i> .	der <i>Leim</i> / de <i>lijm</i> .
	der <i>Reim</i> / het <i>rijm</i> .	der <i>Schleim</i> / de <i>sljm</i> .
eis/	der <i>Fleiss</i> / de <i>naerftigheid</i> .	der <i>Preis</i> / de <i>prijs</i> .
	der <i>Streiss</i> / de <i>grijfsart</i> .	der <i>Schweiss</i> / het <i>zweet</i> .

Uitgenomen de woorden welke met *Ge* beginnen, bij v. das
Gebet het *gebed*, das *Geschmeich* de *vuiligheid*, das *Geretz* de
haastigheid om een ding te hebben.

X. De woorden die in *ieb/ ich/ idst/ ieg/ irba/ isb/ éa/ is/*
uitgaan zijn van het manlijke geslacht, bij v.

ieb/	der <i>Dieb</i> / de <i>diev</i> .	der <i>Hieb</i> / de <i>houw</i> .
	der <i>Trich</i> / de <i>lust</i> , <i>genegenheid</i> .	

Uitgenomen: das *Sieb* de *zeev*.

ich/

sch/ { der Stief/ de streek. der Strich/ de streek.
 icht/ { der Dieftich/ de dief sleutel.
 der Bericht/ het. berigt. der Boefwicht/ de booswigt.

Uitgenomen; die *Sicht de fluisp*, *das Licht het licht*, En ook de woorden die met de lettergreep *Ge* beginnen, bij v. *das Gedicht het gedicht*, *das Gesicht het gezigt*, *das Gewicht het gewigt*.

ieg. der Krieg de krijg, de oorlog. der Sieg de zegen.
 irbs/ der Knirbs/ een klein gebog- der Karbs/ de pompoen.
 cheld man.

isch/ { der Fisch/ de visch. der Plisch/ zeker fluweel.
 der Tisch/ de tafel. der Wisch/ de vaatdoek.

Uitgenomen: de woorden die met *Ge* beginnen, gelijk *das Gebüsch het boschje*, *das Gemisch het mengsel*, *das Geisch de fluiting*; *fiffing* &c.

ig/ { der Blij/ de blijfem. der Nij/ de niet.
 der Sig/ de zétel. der Wis/ het verstand.

Uitgenomen *das Antlij/ het aangezigt*.

XI. De woorden die in *ock/ of/ ol/ oll/ old/ oyl/ orn/ ort/ ost/* en *og* uitgaan, zijn van 't manlijke geslacht, bij v.

ock/ { der Block/ de stam. Pflock/ een spitse stok.
 og/ { der Rock/ de rok. der Trog/ de trög.
 ol/ { der Stock/ de stök. der Hof/ het höv.
 der Coff/ de drank. der Croff/ de stök.

Uitgenomen, *das Schock/ de zeltig stuka*.

ohn { der Hohn/ de haon. der Lohn/ het loon.
 en { der Spion/ de spion. der Thron/ de throon.
 on { der Ton/ de klei. der Thon/ de toon.

ol { der Pohl/ de pool. der Spaniol/ de spaansche tabak.
 en { der Kuhl/ de kool. der Stoll/ de veröuderde haaz.
 oll { der Knoll/ het blök. der Toll/ de töl.
 olch. { der Dold/ de pook. der Wold/ de salamander.

opf/	{	der Knoop/ de knoop.	der Kroop/ de króp.
		der Schop/ de hóppe.	der Top/ de pót.
		der Troop/ de druppel.	der Zoop/ de bos hair.
den/	{	der Born/ de put.	der Dorn/ de doorn.
		der Zorn/ de toorn.	

Uitgenomen, das Horn *bèt boorn*, das Korn *bèt koorn*.

oet én ord	{	das Wort/ hèt strand.	der Hoort de hoop.
		der Ort/ de plaats.	der Moort/ de moord.
		der Noort/ hèt Noorden.	der Hoort/ de haven.

Uitgenomen, das Wort/ *bèt woord*.

oft/	{	der Frost/ de koude.	der Most/ de móst.
		der Kost/ de rooster.	der Trost/ de troost.

Uitgenomen, die Kost *de kóft*, die Post *de póft*.

og/	{	der Klok/ de stam.	der Plok/ eensklaps.
		der Kof/ de snót.	der Trok/ de spijt.

sommigen zeggen ook *das Klok/ de struik óf stam*.

XII. De woorden die in uch/ uct/ umpf/ unk/ und/ us/ én us/ uitgaan, zijn van 't manlijke geslacht, *bij voorb.*

uch/	{	der Besuch/ hèt bezoek.	der Bruch/ de vrédebreuk.
		der Fluch/ de vloek.	der Geruch/ de reuk.
		der Versuch/ de proev.	der Spruch/ de spreuk.

Uitgenomen, das Buch *bèt boek*, das Besuch *bèt onderzoek*, das Tuch *bèt laken*.

uct/ én ug/	{	der Druck/ de druk.	der Schmuck/ hèt ciéraad
		der Schluck/ de teug in 't drinken.	der Spuck/ hèt spóg.
		der Zug/ de bogt.	der Flug/ de vlugt.
		der Krug/ de kruik.	der Pflug/ de ploeg.
	{	der Trug/ hèt bedróg.	der Zug/ de trék.

umpf/	{	der Klump/ de klomp.	der Rump/ de romp.
		der Strump/ de kous.	der Sump/ hèt moeras.
		der Triump/ de triomf.	der Trump/ de troev.

unk/ der Strunk/ de stronk. der Trunk/ de dronk.

und

und	{	der Bund/ het verdrag.	der Fund/ de vond.
		der Grund/ de grond.	der Mund/ de mond.
		der Schlund/ de muil, de smoel.	

Uitgenomen das Pfund *bèt pond*, das Kund *bèt roud*, das Bund *de bas bout*.

uß /	{	der Fluß/ de rivier.	der Genuss/ het genót.
		der Gruß/ de groeting.	der Guß/ de smelting.
		der Kuß/ de kus.	der Ruß/ het roet.
		der Schluß/ het besluit.	der Schuß/ de schoot.
		der Fuß/ de voet.	der Verdruß/ het verdriet.

Uitgenomen, die Nuß/ *de noot*.

utz/	{	der Nutz/ het gebruik.	der Putz/ het optooisel.
		der Schutz/ de beschèrming.	der Stuß/ eensklaps, met één stoot.
		der Truß/ de spijs.	

Régels van 't Vrouw'lijke Geslacht'.

Van 't Vrouw'lijke Geslacht' zijn in de hoogduitfche taal.

I. De Naamen van Vrouwen, zoo eigen als gemeenen, *bij voorbeeld*.

die Elisabeth/ Elisabeth.	die Salome/ Salomé.
die Frau/ de Vrouw.	die Jungfrau/ de Jufvrouw.
die Mutter/ de moeder.	die Tochter/ de dógter.
die Königin/ de Koningin.	die Fürstin/ de Vórstin.
die Gräfin/ de Graavin.	die Freyherrin/ de Baronnéffe.
die Köchin/ de Keukenmeid.	die Schäferin/ de Hérderin.

Uitgenomen.

I. das Weib (*bèt wijf*) das Mensch (*dógter óf vrouw van geringe afkomst*) waarvan men zig niet bedient, dan wanneer men van eene gemeene perfoone spreekt.

II. das Frauentimmer/ het woord Frauentimmer is heden in Duitfchland in gebruik, maar men misbruikt het zélve groot'lijks wanneer men 't tót eene perfoone alleén zegt, daar men 't alleen aan een gezelschap van Vrouwen óf aan de Schoone Sexe in 't algemeen toeëigenen moest.

III. De Diminutiva of zinverminderende woorden zijn van 't onzijdige Geslacht; *bij v. das Fräulein / edele Jufvrouw, das Mädchen of Mäddchen bet doigtertje &c.*

II. De Naamen van Rivieren, van Boomen, van Bloemen én van Vrugten zijn van 't Vrouw'lijke Geslacht, *bij vobrbaestd.*

Rivieren	{	die Donau / de Donau.	die Elbe / de Elbe.
		die Seine / de Seine.	die Tyber / de Tyber.
		die Theuse / de Teems.	die Weichsel / de Weissel.

Uitgenomen der Euphrat de Eufraat, der Ganges de Ganges, der Mayn de Mein, der Nil de Nijl, der Po de Po, der Prægel de Prægel, der Rhein de Rhijn, der Dnieper of Nieper de Nieper, der Koerber de Kocber, der Nectet de Nekker, der Tagus de Taag, &c.

Boomen	{	die Birke / de Berkenboom.	die Bube / de beukenboom.
		die Eide / de eikenboom.	die Erle / de elzenboom.
		die Fichte / de pijnboom.	die Linde / de lindenboom.

Uitgenomen der Busch de braampofch, der Holder of Holunder de vlierboom; der Wacholder de genêverboom, én all' de boomen die in baun uitgaan, *bij v. der Kirschbaum de kerssenboom, der Wurbaum de palmboom, &c.*

Bloemen	{	die Niazinthe / de hijacint.	die Kaiserkrone / de keiserskroon.
		die Lillie / de lèlie.	die Narcisse / de narcisse.
		die Nelke / de anjelier.	die Rose / de roos.

Uitgenomen der Klee / het klaverblad, der Lavendel, de lavendel, das Taufendfchön de fluwelbloem, &c.

Vrugten	{	die Apricofe / de abrikoos.	die Beer / de beere, het zaad.
		die Birne / de peer.	die Erdbeere / de aardbeere.
		die Frijel / de vijg.	die Rosine / de druiv.
		die Pflaume / de pèrzik.	die Pflaume / de prulm.

Uitgenomen der Appel / de appel, der Knoblauch de knoflook, der Kurps de karnwoerden, der Dfop de biffop, én eenige anderen.

III. De naamen die in *acht* / *ht* / *ast* én *au* / *uitgaan*, zijn van 't Vrouw'lijke geslacht', *bij voorb.*

acht/	{ die <i>Acht</i> / de baan.	die <i>Fracht</i> / de vragt.
	{ die <i>Macht</i> / de magt.	die <i>Obacht</i> / de zorg, 't opzigt.
	{ die <i>Dacht</i> / de dragt in kleeren.	die <i>Wacht</i> / de wacht.

Uitgenomen der *Pacht* / de pagt, der *Schacht* im Bergwoest *gragt*, *mijn*; sommigen zeggen der én die *Pracht* de *pragt*, de *overdaad*.

ht/	{ die <i>Facultet</i> / de faculteit.	die <i>Majestät</i> / de majesteit.
	{ die <i>Quantität</i> / de menigte.	die <i>Unversität</i> / de universiteit.

ast/	{ die <i>Nacht</i> of <i>Verhaft</i> / het gevangenhuis.	
	{ die <i>Kracht</i> / de deugd, de kragt, én alle die <i>geenen</i> wélke in <i>Wacht</i> / <i>uitgaan</i> , bij v.	
	{ die <i>Burgerschaft</i> / de burgerschap (a) die <i>Erbschaft</i> de erfenis, érvénis.	
	{ die <i>Freundschaft</i> , de vriendschap.	die <i>Gesellschaft</i> het gezelschap.

Uitgenomen der *Erft* het *sep*, der *Schaft* de *schage* of *loop* van een' *Snaphaan*, der *Last* de *tas*.

au/	{ die <i>Au</i> / de weide.	die <i>Klau</i> / de nagel.
	{ die <i>Sau</i> / het varken.	die <i>Schau</i> / de uitflaling.

Uitgenomen, der *Bau* het *gebouw*, der *Mau* de *paauw*, der *Tbau* de *daauw*, dat *Tau* het *touw*, de *kabel*.

IV. Al' de woorden die in een kórté e *uitgaan*, zijn van 't Vrouw'lijke geslacht', *bij woord*.

die <i>Ahre</i> / de kooru-air.	die <i>Ebbe</i> / de ebbe, de stroom.
die <i>Eere</i> / de eer.	die <i>Gabe</i> / de gift.
die <i>Bloede</i> / de libk.	die <i>Genade</i> / de genade.
die <i>Haube</i> / de kap, de huif.	die <i>Laube</i> / de wijngaard.

Zonder uit van deesen regel:

der <i>Glaube</i> / het geloov.	der <i>Name</i> / de naam.
der <i>Saame</i> / het zaad.	der <i>Knabe</i> / de jongen.
der <i>Kabe</i> / de raav.	der <i>Bube</i> / de kwaade jongen.

E 4

Er

(a). De *Burgerschap* in onze Néderd. Taal is de *Schaare* der *Burgenen*; het *burgerschap* is de waardigheid van burger te zijn.

'Er is 'er nógtans die gelooven dat men zou moeten schrijven én uitspreeken *Glaub/ Knab/ Kab/ Bub/* zonder *e/* op dien voet zouden *Name* én *Same* alleen uit te zonderen zijn; én zélf zou mén 't béter schrijven *der Namen/* én *der Samen.*

NB. Hier door ziet men dat 't zeer slégt gedaan is dat men dén Vrouwlijken woorden hunne eindigende *e* beneemt, én schrijft die *lieb/ die Snad.* En 't is ook geen minder mislag hêtzélve bij de manlijken zonder réde te voegen, én te zéppen ein *Pohl/* in plaats' van ein *Pohl/ een Polak/* ein *Franjok/* in plaats' van ein *Franjos/ een Franschman/* ein *Turke een Turk/* voor ein *Türk/ ein Herre een meester/* voor ein *Herr/ ein Fürste een vórst/* voor ein *Fürst een Prins/ &c.*

Men moet ook geen *e* voegen bij de woorden die met *Ge* beginnen, én meest onzijdig zijn, die de zélve in 't geheel niet dulden. *bij v.* Zeg én schrijf dan niet, *das Gesichte/ das Gerüchte/ das Gedichte/ das Gespräch/ das Geheule/* men moet zéppen én schrijven,

das Gesicht/ hêt gezigt. *das Gerücht/* hêt gerugt.
das Gespräch/ hêt gesprek. *das Geheul/* hêt gehuilt.

Want buiten dat, is 't de régels én de geslachten geheel én al te verwarren.

V. De woorden die in *heit/ feit/ em/* én *ey/* uitgaan, zijn van 't Vrouwlijke geslacht', *bij voorb.*

heit/ { *die Bescheidenheit/* de bescheidenheid. *die Ergebenheit/* de toegewendheid.
 { *die Gemogenheit/* de genegenheid. *die Zufriedenheit/* de vergeenoeging.

feit/ { *die Bitterkeit/* de bitterheid. *die Mäßigkeit/* de matigheid.
 { *die Fröhlichkeit/* de vrolijkheid. *die Sterblichkeit/* de sterfelijkheid.

em/ { *die Condolenz/* de rouw-beklaaging. *die Eminenz/* de hoogwaardigheid.
 { *die Excellenz/* de uitneemendheid. *die Magnificenz/* de pragt.

ey/ { *die Bettelery/* de bedelarije. *die Dieberey/* de dieverij.
 { *die Schelmerey/* de schelmerij. *die Zauberey/* de toverij.

Uitge-

Uitgenomen *der Brey de brij*, *das Ey het ei*, en de woorden die met *Ge* beginnen, gelijk *das Geschrey het geraas*, *geroep*, &c.

VI. De woorden die in *it/* in *ie/* woorden van één en twé lettergreepen, uitgaan, *stem* in *ist/* *miss* en de vreemde on zijn van 't vrouw'lijke geslacht, *bij voorb.*

die <i>Arithmetik/</i>	die <i>Botanik/</i>	die <i>Hydraulik.</i>
die <i>Metaphysik/</i>	die <i>Optik/</i>	die <i>Pneumatik.</i>

Uitgenomen de woorden van hoogduitsche afkomst.

<i>der Blick/</i> de aanblik.	<i>der Strick/</i> de strik, het touw.
<i>das Genick/</i> de nek.	<i>das Glück/</i> het geluk.

ie van één lettergreep { die *Astronomie/* die *Astrologie/*
 { die *Geographie/* die *Philosophie.*

ie van twee lettergreepen { die *Ceremonie/* die *Historie.*
 { die *Glorie/* die *Memorie.*

ist/ { die *Witgift/* het huwelijksgoed. die *Schrift/* het schrift.
 { die *Trift/* de weide.

Uitgenomen *das Gift het vergift*, *das Stift het sticht*, *Bisdam*, *der Stift het nestelbeslag*, de punt van een nestel.

miss/ { die *Aergernis/* de érgernis. die *Betrobniß/* de droevheid.
 { die *Erkenntniß/* de érkentenis. die *Saumnisß/* het uitstel.

vreemde on { die *Ambition/* die *Communion.*
 { die *Nation/* die *Oration.*

Uitgenomen de hoogduitsche woorden *der Lohn de smaad*, *der Lohn het loon*, *der Ton de toon*, *het geluid*, *der Thron het leem*, *der Thron de thron*.

VII. De woorden die in *ucht/* *uft/* *uld/* *unst/* *ung/* *ur/* en *uch/* uitgaan zijn van 't vrouw'lijke geslacht, *bij v.*

ucht/ { die *Flucht/* de vlugt. die *Frucht/* de vrugt.
 { die *Sucht/* de zucht, besmettelijke ziekte. die *Zucht/* de tugt.

ust/ { die Duff/ de damp. die Gruff/ het keldertje.
 die Kluff/ de kloove. die Luff/ de lucht.

sommigen zeggen der Duff/ der Luff/ maar zeer kwalijk.

uld/ { die Geduld/ het geduld. die Guld/ de gunst.
 die Schuld/ de schuld.

de woorden *das Dult de lessenaar*, en der *Tumult/ de oproer*, behooren tot deesen regel niet.

unst/ { die Anknst/ de aankomst. die Vernunft/ het vernuft.
 die Biederkunst/ de woler- die Kunst/ de kunst.
 komst.

ung/ { die Verandering/ de verandering. die Beförderung/ de bevoor-
 dering.
 die Lasterung/ de lastering. die Meynung/ de meening.

Uitgenomen der Sprung *de sprong*.

ur/ { die Cur/ de geneezing. die Fuhr/ het ritstuig.
 die Natur/ de natuur. die Spur/ het spoor.
 die Statur/ de gestalte. die Uhr/ het uurwerk.

urth/ { die Armut/ de armoede. die Brot/ het broekel.
 die Demuth/ de nedrigheid. die Blut/ de gloed.
 die Ruth/ de roede. die Wuth/ de woede.
 die Großmuth/ de groot- die Kleinmuth/ de kleinmoedigheid.
 moedigheid.

Uitgenomen *das Armut/ de armen* (in 't algemeen) *das Blut/ het bloed*, *das Gut/ het goed*, *der Hut/ de hoed*, ook *der Wuth/ de woede*, en all' de saamengestelden van *Ruth/ gelijk bij voorb.*, *der Eoelmuth/ de edelmoedigheid*, *der Heldemuth/ de grootmoedigheid*, *der Wankelmuth/ de onstandvastigheid*, *der Uermuth/ de boogmoed*, *der Unnmuth/ de zwaarmoedigheid*, *der Zwetelmuth/ de onzekerheid*, Uitgenomen ook *der Strutt/ overblijffel van een' afgebrooken gebouw*, *der Calcut/ de kalkoensche baan*.

Regels van 't Onzijdige Geslacht.

I. Alle naamen van Dieren, die beiden Sexen eigen zijn, zijn van 't onzijdige Geslacht. *bij voorb.*

das Dier / het dier.	das Vee / het vee.
das Kind / de ós.	das Wild / het wild.
das Ofsd / het paerd.	das Gewurm / het ongedierte.
das Ingevefer / het ongedierte in 't gemeen, (de insecten).	

Uitgenomen der Mensch *de mēsch*, der Vogel *de vogel*, der Fijch *de vifch*, der Elephant *de elefant*, der Worm *de worm*, der Eoora *de oijevaar*, der Raab *de raab*, en alle de woorden die in e uitgaan, en die bij gevolg reeds onder den regel der Vrouw'lijken zijn.

II. Alle de naamen van Landen of Landfchappen van Steden, Burgten en Dorpen; de naamen van Me-taalen en van de letteren des Alfabet's zijn van 't on-zijdige Geslacht, *bij voorb.*

das volkreide Deuffchland / het volkrijke Duitfchland.
das reiche Brittanien / het rijke Brittanjen.
das prachtige Dresden / het pragtige Drēden.
das fchone Leipzig / het fchoone Leipzig.
das berohme Lügen / het beroemde Lutzen.
das nahe bey Strasburg gelegene Illkirch / het nabij Straas-burg gelegene Dōrp Illkirch.

das Gold / het goud.	das Silber / het zilver.
das Kupfer / het koper.	das Zinn / het tin.
das Meffing / het geele koper.	das Eifen / het ijfer.
das Blei / het lood.	das Erz / het erts.
das Metall / het metaal.	das A. B. C. het A. B. C.

Zonder uit van deefen regel; die Mark *de Mark*, die Schweiz *Zwitferland*, die Pays *de Pays*, die Laufig *de laufig*, en alle de Landfchappen die in fchaft uitgaan, gelijk die Graafchaft *des Graafchaf*, en in eijl gelijk Lombardien *Lombardien*, die Bulgaren *Bulgariē*, die Walachen *Walachiē*, der Haag *de Haag*, der Stahl *het ftaal*, der Tombak *het tombak*, der Zant *de boorn*, &c.

III. Alle de verminderende en alle de Zelfstandige Naamen die van de Werkwoorden faamengestelt worden, dezelve met de lettergreep Ge- beginnende, of enkel van de onbepaalde wijfe, zijn van 't onzijdige Geslacht', *bij voorb.*

das

das Männlein/ het mannetje. das Weiblein/ het wijfje.
 das Knäblein/ het jongentje. das Lödterlein/ het dógtertje.
 das Thierchen/ het diertje. das Hündchen/ het hondje.
 das Getummel/ het oproer, *van tumulen met baasigheid te werk gaan.*
 das Gepräng/ de pragt, *van prangen met pragt verschijnen.*
 das Leben/ het leeven. das Sterben/ het sterven.
 das Wesen, het weesen, *als een oude onbepaalde wijs, in plaats van das Daseyn/ het zijn.*

IV. De woorden, die in ad/ at/ ech/ et/ ier/ én to/ uitgaan, zijn van 't onzijdige Geslacht, bij voorb.

ad/ { das Bad/ het bad. das Ead/ een vaatje, een ton.
 at/ { das Canonicat/ het kanonikaat. das Decanat/ het dékenschap.
 das Rectorat/ het réctoraat. das Seniorat/ het senioraat.

Uitgenomen der Pfad *bèt pad*, der Rath *de raad*, der Staat *de staat*, die Saat *bèt zaad*.

ech. das Blech/ het blik. das Pech/ het pik, &c.
 et/ { das Baret/ priesters, leeraars, óf ander ampts muts.
 das Cabinet/ het kabinet. das Lazaret/ het Lasarushuis.
 das Privet/ het sekreet, gemak. das Tapet/ het tapijt.
 ier/ { das Bier/ het bier. das Clavier/ het klavier.
 das Pappier/ het papier. das Revier/ streek van een land.

Uitgenomen, die Begier *de begeerte*, die Bier *bèt gieraad*.
 iv. das Perspectiv/ de verrekijker. das Vomitiv/ het braakmiddel.

V. De woorden die in och/ ot/ or/ os/ én oos/ uitgaan zijn van 't onzijdige Geslacht', bij voorb.

och { das Joch/ het jók. das Loch/ het gat.
 én { das Brot/ het brood. das Loth/ het loot.
 ot { das Schroot/ het schroot. das Morgenrod/ de dageraad.

Uitgenomen der Spott *de spót*,

or/ { das Chor/ het choor. das Ohr/ het oor.
 das Rohr/ de rötting; het riet. das Thor/ de deur.
 Uitgenomen der Flór *bèt floers*, der Moor *de moriaan*.
 oos { das Loos/ het lót,
 én { das Ross/ het paerd. das Moos/ het schuim.
 os { das Geschoß/ de verdieping. das Schloss/ het slót.

Uitge-

Uitgenomen der Kloof *kloof, bol, van deeg, det Stof de stoot,*
 der Trof *de bagagie van een léger, die Schoof de schoot,*
 der Schoof *de schatting.*

VI. De woorden die in um/ thum én unamet/ uitgaan,
 zijn van 't onzijdige Geslacht, *bij voorb.*

das Monopolium/ de opkoopng. das Seculum de eeuw.
 das Christenthum/ het kristendom das Heiligthum/ het heiligdom.
 das Stummel/ het na-gras. das Kunnstet/ de halsband, &c.

Zonder uit van deesen régel der Ruhm *de faam, de roem,*
 der Thum/ *de Domkerk.*

Aan het einde deeser afdeeling zal men eene Tafel der woorden,
 die onder deese régels begreepen zijn, vinden, om zig de-
 zelve door 't leesen, gemeenzaam te maaken.

Daar zijn nóg drie aanmérkingen over deese stof te maaken.

I. Dat 'er woorden zijn, welke in verschillende zinnen
 genomen, een verschillend Geslacht hebben. Men kan in 't II. Hoofdstuk van 't Lidwoord pag. 49. én 50. zien,
 alwaar wij een vrij goed gedeelte van soortgelijke woorden hebben neêrgeestelt, derzélver hérhaaling laten wij hier uit.

II. Dat 'er ook woorden zijn waarāan men een verschillend Geslacht geeft in de verschillende Landfchap-
 pen van Duitschland. Wij zullen 'er hier eenigen bijbrengen,
 door die geenen altijd welke in goed gebruik zijn de eersten te plaatsen.

der Altar	==	das Altar / het outaar,
der Bach	==	die Bach / de beek.
die Butter	==	der Butter / de boter.
die Duft	==	der Duft / de damp.
die Dunst	==	der Dunst / de uitwaasseming.
die Ecte	==	das Ect / de hoek.
die Finsterniß	==	das Finsterniß / de duisternis.
die Gewalt	==	der Gewalt / het geweld,
die Gelübde	==	das Gelübde / de belófte.
der Gift	==	das Gift / het vergift,
die Grúge	==	der Grúge / de górt.

det

der Stog	=	das Stog / het houten blok.
der Last	=	der Last / de last, de laading.
die Lust	=	der Lust / de lust.
der Markt	=	das Markt / de markt.
die Schwulst	=	der Schwulst / het gewel.
das Zeyter	=	der Zeyter / de scepter.

III. Dat de van twee of van verscheiden zelvstandigen saamgestelde woorden, van het onzijdige Geslacht zijn, *bij voorbeeld.*

das Thor / de deur.	das Stadthor / de stads-poort.
das Haus / het huis.	das Rathhaus / het stadhuis.
die Jagd / de jacht.	die Hirschjagd / de herten jacht.
der Mann / de man.	der Hauptmann / de hoofdman.

De réde daarvan is dat het woord het welk deese saamgestelden eindigt, ons altijd de voornaamste gedagten levert. Daar men van spreekt, téwijl de anderen hunne bepaling alleen uitdrukken, *bij v. das Thor* is van 't onzijdige geslacht, hoewel die Stadt van het vrouw'lijke geslachte zij, om dat Thor de voornaamste gedagte is daar men hier van spreekt.

Het is hetzelfde met die geenen welke van drie, van vier én van vijf woorden zijn saamgesteld, *bij v.*

der Ober-Kriegs-Commissarius /
De groote Krijgs-kommissaris.
das General-Keids-Directorial-Amt /
Het algemeene Rijks-Directoriaal-Ampt.
das General-Ober-Keids-Post-Amt /
Het algemeene Kantoor over de bestiering der Posten van 't Rijk.

Zonder van deesen régel uit de van éenen Zelvstandigen naam én van eenig lidwoordje saamgestelde woorden, die altijd van 't geslacht van het voornaamste woord zijn, *bij v. die Lust de lust; die Unlust de onlust, der Wis het verstand, der Aferwig de buitenspoorigheid.* Zie ook het geen wij van 't woord *Wuth* pag. 74 gezeld hebben.

in F.

Manl.	{	der Brief / de brief.	der Griff / het gevoel.
		der Hauf / de hennip.	der Huf / de hoeve.
		der Kauf / de koop.	der Kramp / de kramp.
		der Lauf / de loop.	der Stoff / de teug.
		der Keif / de kring.	der Reif / de rijp.
		der Torf / de turf.	der Wurf / de wórp.

Vrouwl.	{	<i>Deesen hebben allen een e na bun eindigende f.</i>	
		die Kuife / de kuip.	die Hufe / de morgen lands.
		die Schleife / de slede.	die Seife / de zeep.
		die Weife / het braadspit.	

Onzijd.	{	das Dorf / het dorp.	das Huf / de hoef van 't paerd.
		das Schiff / het schip.	

in G.

Manl.	{	der Balg / het vél.	der Berg / de berg.
		der Ring / de ring.	der Teig / het deeg.
		der Ursprung / de oorsprong.	der Trog / de tróg.
		der Bug / de teug.	der Zeug / de getuigen.
			der Zweig / de tak.

Vrouwl. die Burg / de burt, het schanswérk, de citadél.

Onzijd.	{	das Beding / het beding.	das Ding / het ding.
		das Zeug / de stóf.	

in H.

Manl.	{	der Bach / de beek.	der Bauch / de buik.
		der Hauch / de blaasfing.	der Schlauch / de leeren darm.
Vrouwl.		die Milch / de mèlk.	die Schmach / de schaamte.
Onzijd.	{	das Buch / het boek.	das Dach / het dak.
		das Fach / de lade.	das Fleisch / het vleesch.
		das Gemach / het vertrek.	das Reich / het rijk.
		das Stroh / het stroo.	das Tuch / het laken.

in R.

in R.

<i>Manl.</i>	{	der Dreef / de drék.	der Fleeft / de vlak.
		der Kalk / de kalk.	der Kork / de kurk.
		der Quart / de stront.	der Kooft / de rók.
		der Schurk / de schurk.	der Marktsteet / de burgt.
<i>Vrouwl.</i>	die Bank / de bank.	die Markt voor Gránze / de grénzen. (1)	
<i>Onzijd.</i>	{	das Gelenk / het gewrigt.	das Mart / het mérg.
		das Volk / het volk.	das Werk / het wérk.

in S.

<i>Manl.</i>	{	der Pfeil / de pijl.	der Nagel / de nagel, de spijker.
		der Hebel / de handboom.	der Winkel / de hoek.
		der Wirbel / de dwarfwind.	der Zirkel / het kompas.
		én all' de geenen waaróver de IX. regel van het manlijke geslacht handelt, pag. 65.	
		der Keel / de hoek.	
<i>Vrouwl.</i>	{	die Diefel / de distel.	die Eichel / de eikel.
		die Zeifel / de zweep.	die Gurgel / de keel.
		die Insel / de Infel.	die Insel / het Eiland.
		die Kachel / de kagchel.	die Kugel / de kogel.
		die Nadel / de naald.	die Orgel / het órgel.
		die Regel / de régel.	die Schaufel / de schop. (ken.)
		die Scheitel / de schédel.	die Schindel / het dakbórd.
		die Schüffel / de schotel.	die Semmel / het wittebrood.
		die Sichel / de zeis.	die Spindel / de klós.
		die Staffel / de trap.	die Stoppel / de stóppel.
die Trommel / de trommel.	die Windel / het windsel dás kinderen.		
die Ziel / de schagt van de pén.	die Zwiebel / de ajuin, uije.		
<i>Onzijd.</i>	{	das Advheil / het agtste.	das Lágel / het halfronnd vaat.
		das Beil / de bijl.	das Linial / de liniáal. (je.)
		das Exempel het voorbeeld.	das Maul / de mond.
		das Fell / het vél.	das Mehl / het meel.
		das Heil / het heil.	das Mittel / het middel.
		das Inseigel / het zégel.	das Oel / de olie.
das Knäuel / het kluwen.	das Pistol / het pistool.		

F

das

(1) Hiervan *Markgraaf*, Grénsgraaf.

das Protocol / het protocol.	das Spiel / het spel.
das Räthsel / het raadfel.	das Thal / het dal.
das Segel / het zail.	das Theil / het deel.
das Seil / het touw.	das Viertel / het vierde deel.
das Siegel / het zegel.	das Ziel / het oogmerk.

in M.

Manl.	{	der Scherfem / de gehoorzaamheid.	der Gram / de doevheid.
		der Kram / de kraam, de winkel.	
Vrouwl.		die Form / de vorm.	die Scham / de schaamte.
Onzijd.		das Larm / het alarm.	das Gedarm / de darmen.

in N.

Manl.	{	der Aalm / de alain.	der Stern / de star.
		der Bann / de banning.	der Beinn / de beining.
		der Born / de put.	der Toorn / de toorn.
		der Doorn / de doorn.	der Net / het net.
Vrouwl.		die Pein / de pijniging.	die Scirn / het voorhoofd.
		die Person / de persoon.	
Onzijd.	{	das Garn / het garen.	das Horn / het of de hoorn.
		das Gehirn / de hersens.	das Linn / de lin.
		das Gessirn / het gessernte.	das Korn / het graan.

in P.

Manl.	der Syrup / de stroop.
Vrouwl.	Deesen hebben een e na hun eindigende p. die Koppe / de kap. die Puppe / de póp.
Onzijd.	Ik hebb' 'er geen gevonden, welken met p eindigen.

in R.

Manl.	der Altar / het of de altaar.	der Staat / de Spreeuw, de Sanfonnet, de cataract.

Vrouwl.

spél.
dal.
t deel.
het vierde
deel.
oogmerk.

<i>Vrouwl.</i>	{	die Begier/ de begeerte.	die Creatur/ het schepsel.
		die Figur/ de gedaante.	die Schik/ de pligt, het loon.
		die Gefahr/ het gevaar.	die Zugehör/ het toebehooren.
<i>Onzijd.</i>	{	das Gespör/ het gehoor.	das Geschir/ het gereedschap.
		das Haar/ het hair.	das Jahr/ het jaar.

Oran/ de
oerheid.

in S.

chaamte.
de darmen.

<i>Manl.</i>	{	der Bis/ de beet.	der Schoß/ de schatting.
		der Klotz/ de kluit.	der Stoß/ de stoot, de twist.
		der Riß/ de reet.	der Troß/ de trein van 't léger.
		der Schooß/ de schoot.	

star.
beining.
oom.
et net.

<i>Vrouwl.</i>	{	die Ameis/ de mier.	die Laus/ de luis.
		die Geiß/ de geit.	die Maus/ de muis.
		die Gans/ de gans.	die Platsch/ de pladjs, visch.

voorhoofd

<i>Onzijd.</i>	{	das Kas/ het doode lichaam van een beest.	das Haus/ het huis.
		das Eis/ het ijs.	das Maas/ de maat.
		das Gras/ het gras.	das Mus/ de pap.
		das Seis/ het rijspoor.	das Wasch/ het wasch.
			das Wambus/ het wambus.

de hoon.
n.
aan.

in St.

e póp.
p eindigen

<i>Manl.</i>	{	der Ast/ de tak.	der Durst/ de dorst.
		der Bast/ de bast.	der Forst/ het woud.
		der Dunst/ de damp.	

reew, de
e catand.

<i>Vrouwl.</i>	{	die Angst/ de angst.	die Last/ de last.
		die Brunst/ de geilheid.	die List/ de list.
		die Brust/ de borst.	die Lust/ de lust, het vermaak.
		die Faust/ de vuist.	die Pest/ de pést.
		die Geschwulst/ de zwelling.	die Schwulst/ het gezwel.
		die Kunst/ de konst.	die Wurst/ de wórst.

<i>Onzijd.</i>	{	das Fest/ het feest.	das Nest/ het nest.
		das Gespenß/ de schim.	

Vrouwl.

in L.

Manl.

der Part / de baard.
 der Contract / hêt contract.
 der Draat / het ijferdraad.
 der Einhalt / de hinderpaal.
 der Gurt / de gord-riem.
 der Koth / de mōdder.
 der Pult / de lessenaar.
 der Kitt / hêt staatig gerit.

der Schnitt / de snede.
 der Schritt / de schrede.
 der Tritt / de tred.
 der Unrath / de spaanders.
 der Vorrath / de voorraad.
 der Werth / de waardije.

Vrouwl.

die Andacht / de godsvrugt.
 die Anfuhr / de toevor.
 die Anstalt / hêt toebereidsel.
 die Arunth / de armoede.
 die Art / de wijze.
 die Art / de bijl.
 die Einfalt / de éénvouwdigh.
 die Fahrt / de doortocht.
 die Furcht / de vrees.
 die Gurt / de waadbaare plaats
 in een rivier.
 die Geburt / de geboorte.
 die Gegentart / de tégenpartij.
 die Gegentart / de tégenwoor-
 digheid.
 die Gestalt / de gedaante.
 die Gewalt / hêt geweld.

der Zierrat / hêt cieraad.
 die Blut / de gloed.
 die Haut / de huid
 die Heimath / hêt vaderland.
 die Jagt / de jagt.
 die Naht / de naad.
 die Noth / de nood
 die Predigt / de preek.
 die Schrift / de (hêt) schrift.
 die Statt / de plaats.
 die Sucht / de vallende
 ziekte.
 die Vernunft / hêt vernuft.
 die Welt / de waereld.
 die Zeit / de tijd.

Onzijd.

das Amt / hêt ampt.
 das Blat / hêt blad.
 das Blut / hêt bloed.
 das Bret / de plank.
 das Brod / hêt brood.
 das Edict / de willekeur' hêt Edikt.
 das Element / hêt élément.
 das Gebod / hêt gebod.
 das Gemächt / de schamelheid.
 das Geschlecht / hêt geslacht.
 das Gut / hêt goed.

die Zucht / de tugt.
 die Zuversicht / hêt toe-
 verzigt.
 das Haupt / hêt hoofd.
 das Heft / hêt heft van
 een mēs.
 das Jahrhundert / de
 eeuw.
 das Kraut / de koolen.
 das Licht / hêt licht.
 das Recht / hêt récht.
 das Scheit / hêt brandhout.
 das Schwert / hêt zwaerd.
 das Sticht / hêt sticht.
 das Verbod / hêt verbod.
 das Unschilt / hêt kaarsvet.
 das Zelt / de tēnt.

in K.

fnede.
 Schrede.
 d.
 spaanders.
 voorraad.
 waardije.
 gieraad.
 bed.
 id
 aderland.
 t.
 ad.
 od
 oreek.
) schrift.
 aats.
 vallende
 ziekte.
 t vernuft.
 aereld.
 d.
 ugt.
 hēt toe-
 zigt.
 et hoofd.
 t heft van
 en mēs.
 dert / d
 eeuw.
 e koolen.
 licht.
 récht.
 brandhout.
 hēt zwaerd
 t sticht.
 hēt verbod
 et kaarsvet.
 ént.

in X.

Manl. { der Kup / gedeelte van eene zilver mijn.
 der Dir / naam van eene Water - Nimph om de kin-
 deren bang te maaken.
 der Styr / de Styr, *belsche stroom.*

Vrouwl. die Taxe / de schatting. die Eydere / de hagedis.

Onzijd. das Crucifix / de kruisverbeelding.

in 3.

Manl. { der Furz / de scheid. der Tanz / de dans.
 der Platz / de plaats. der Kranz / de krans.
 der Lag / stuk van klee- der Mug / scheldwoord.
 dingē; der Pelz / de péls.
 der Pug / hēt optooifel. der Schwanz / de voorschoot.
 der Schwanz / de staert. der Umsturz / de omverstor-
 der Sturz / de val. ting.
 der Schmeltz / de brandverw. der Saß / de stand.

Vrouwl. { die Balz of Falz / tijd wanneer de haanen in liefde
 verhit zijn.
 die Jagz / de honden-jagt.
 die Milz / de milt. die Pfalz / de Palts.
de anderen zijn van een e gevolgt, gelijk
 die Hitze / de hitte. die Mütze / de muts.
 die Stütze / hēt steunsel. die Würze / de kruiden.

Onzijd. { das Erz / hēt koper. das Malz / hēt mout.
 das Gesetz / de wet. das Netz / hēt net.
 das Geschut / hēt geschut. das Salz / hēt zout.
 das Herz / hēt hart. das Schmalz / hēt ge-
 das Kreuz / hēt kruis. smolten vet.

in X.

III. A F D E E L I N G.

Van de Buigingen d'ér Zelfstandige Naamwoorden.

Zoo wij onze gedagten willen nagaan, zullen wij vinden, dat wij somtijds aan één ding alléén, én somtijds aan verscheiden van één én dezélfde soort denken. Dit onderscheid moet dan in de Zelfstandigen, die de naamen d'ér zaaken zijn, getékent weesen: daarom heeft men 'er dat onderscheid in getragt te doen zien, door de klinkers óf medeklinkers, óf somtijds zélf's heele Lettergreepen te veranderen, *bij v.*

Een alken.

der Mann / de man.
 die Frau / de vrouw.
 das Haus / het huis.
 die Hand / de hand.
 der Mangel / het gebrék.

Verscheiden.

die Männer / de mannen.
 die Frauen / de vrouwen.
 die Häuser / de huizen.
 die Hände / de handen.
 die Mängel / de gebréken.

Daar worden 'er maar eenigen uitgezondert, die altijd dezélfden blijven in 't Enkel- én Meêrvouwd, én die men niet dan door het lidwoord óf door déa saamenhang kan onderscheiden, *bij voorb.*

der Engel / de engel.
 der Bürger / de burger.
 der Stängel / de steel.

die Engel / de engelen.
 die Bürger / de burgeren.
 die Stängel / de steelen.

Dit is het geene den Spraak-kundigen oorzaak heeft gegeven, om van de verschillende getalen d'ér Zelfstandige, d'ér Bijvoeglijke én d'ér Vóórnaam-woorden te spreken, dat is van 't enkel én-meêrder getal, gelijk wij 't reeds gezéid hebben van de Lidwoorden /sprekende. Deese getalen zijn dezélfden, zoo wél in de hoogquitsche taal als in all' andere taalen, én dit is het geene zij aanwijft in de meesten d'ér Zelfstandigen door zekere Letteren óf Lettergreepen, waaraan men oerként óf 'er van ééne óf van verscheiden zaaken gehandelt wórdt. Men ziet door de voorbeelden die wij 'er zoo éven van gegeven hebben, dat het geheele onderscheid óf in de verandering d'ér

klin-

ord.

G.

Naam-

nden, dat
erscheiden
moet dan
getekent
t te doen
elfs heele

nen.
ven.

n.
éken.

ijd dezel-
niet dan
scheid en.

elen.
rgeren.
teelen.

t gegeven
r Bijvoeg-
van 't en-
nen van de
sden, zoo
, en dit is
n door ze-
ent of 'er
dt. Men
gegeven
dering der
klij-

klinkeren, of in de eindigende Letteren bestaat: En deese let-
teren zijn maar vier in getale, te wooten: *e/ en/ n/ et/ bij v.*

das *Hand/* de hand.

die *Hande/* de banden.

die *Taube/* de duif.

die *Tauben/* de duiven.

die *Trommel/* de trommel.

die *Trommeln/* de trommels.

das *Keis/* de tak.

die *Keiser/* de takken.

De hoogduitsche taal heeft vijf Buigingen.

De I. begrijpt de zelfstandige Naamwoorden, welke in 't Meêrvouwd van hun Enkelvoud in hun uitgang niet verschillen, gelijk der *Teufel/* de duivel, die *Teufel/* de duivelen.

De II. veyat die geenen welke 'er de letter n alléén bijvoegen, gelijk die *Regel* de régel, die *Regeln* de régelen of régels.

De III. begrijpt die geenen welke een s in 't Meêrvouwd aannemen, gelijk der *Hand* de hand, die *Hande* de handen.

De IV. begrijpt die geenen welke 'er de Lettergreep en bijvoegen, gelijk die *Frau* de vrouw, die *Frauen* de vrouwen.

De V. begrijpt eindelijk die geenen welke in 't Meêrvouwd de Lettergreep et die zij in 't Enkelvoud niet hadden, aannemen, gelijk der *Hand* het Pand, die *Hande* de panden.

I. Buiging.

Deese eerste Buiging heeft maar drieërlei uitgangen, te wooten: de woorden die in *e/ a/ é/ en/ n* uitgaan, én onder welken 'er van verschillende soorten zijn. Sommigen deeser woorden veranderen niet in 't Meêrvouwd, én hebben een *s* in dén Enkelvoudigen Teeler én een *n* in dén Meêrvoudigen Geever én Nemer. De anderen veranderen alléén hun klinker in 't Meêrvouwd, dat is, *a* in *â/ o* in *ô/ u* in *û/* gelijk men 't zien zal door de verschillende voorbeelden, welken wij daarvan zullen geeven.

Voorbeelden van dén eersten uitgang in *e/* die een *e/* in dén Enkelvoudigen Teeler, én een *n* in dén Meêrvoudigen Geever én Nemer heeft.

Enkelvoud.

N. der Himmel / de hémel.
 T. des Himmels / dés hémels.
 G. den Himmel / dén hémel of
 aan dén hémel.
 A. den Himmel / dén hémel.
 R. o du Himmel / o hémel!
 N. von dem Himmel / van dén
 hémel.

Meêrvoud.

die Himmel / de hémelen.
 der Himmel / dér hémelen.
 den Himmeln / dén hémelen,
 aan de hemelen.
 die Himmel / de hémelen.
 o ihr Himmel / o hémelen!
 von den Himmeln / van de hé-
 melen.

Volgens dit voorbeeld is 't dat de hierönder aangetekende zoo Manlijke als Onzijdige woorden geboogen worden.

Manlijken.

der Adel / de adel.
 Beuel / de schoft.
 Beutel / de beurs, buidel.
 Bügel / de beugel.
 Engel / de engel.
 Flegel / de vlegel.
 Flügel / de vleugel.
 Gipsel of Siebel / de kruin.
 Gumpel / roodbörstje, vogel.
 Gürtel / de gordel.
 Hagel / de hagel.
 Haspel / de haspel.
 Hebel / de handboom.
 Hengel / het hengsel.
 Nobel / de schaav.
 Hügel / de heuvel.
 Ägel / de egel.
 Kegel / de kegél.
 Knobel / de knuppel.
 Knöchel / de pén.
 Kringel / de kraakeling.
 Kümmel / de komijn.
 Löffel / de lépel.
 Lummel / de lompert.
 Mörkel / de vijfel.
 Nabel / de navel.
 Nebel / de nével, de mist.
 Nöbel / het graauw.

der Prügel / de stök.
 Kiesel / de gréndel.
 Säbel / de sabel.
 Schimmel / de schabel.
 Schimmel / de schimmel.
 Schlägel / de beukhamer.
 Schlinnael / de deugniet.
 Schlüssel / de sleutel.
 Spargel / de spérgie.
 Speichel / het spög.
 Spiegel / de spiegel.
 Sprengel / de sprenkel.
 Stämpel / de stampers.
 Stängel / de steel, stam.
 Stiefel / de stével.
 Tadel / het verwijt.
 Tempel / de témpel.
 Teufel / de duivel.
 Ziegel / de pan.
 Zöpsel / de domdör.
 Zupfel / de tepel.
 Bedel / de waaier.
 Biegel / de pan.
 Bipsel / het einde.
 Birkel / de kring.
 Bügel / de toom.
 Zweifel / de twijffeling.
 Zwicfel / de hoek.

Onzij-

Onzijdigen.

das Exempel / het voorbeeld.	das Sägel / het halfronnd vaatje.
Safel / het speenvarken.	Mittel / het middel.
Geflügel / het gevogelte.	Rathfel / het raadfel.
Geflüngel / het geluid van de klók.	Egel / het zeil.
Samurmel / de mórring.	Siegel / het zégel.
Sevögel / het gevogelte.	Ubel / het kwaad.

Voorbeeld van dén twéden uitgang in *er* / hebbende een *s* in dén Enkelvoudigen Teeler én een *n* in dén Meêrvoudigen Geever én Neemer,

Enkelvoud.

Meêrvoud.

N. der Bürger / de burger.	die Bürger / de burgers.
T. des Bürgers / dés burgers.	der Bürger / dér burgeren.
G. dem Bürger / dén burgere.	den Bürgern / dén burgeren.
A. den Bürger / dén burger.	die Bürger / de burgeren.
R. o du Bürger / o burger!	o ihr Bürger / o burgeren!
N. von dem Bürger / van dén burgere.	von den Bürgern / van de burgeren.

Vólgens dit Voorbeeld is 't dat de vólgende zoo Manlijke als Onzijdige woorden geboogen wórdén , te weetén

De Manlijken.

der Adler / de arend.	der Brauer / de brouwer.
Anger / de drooge vlakten.	Büttner / de kuiper.
Anker / het anker.	Centner / het eéntenaar.
Apotheker / de Apothéker.	Deckel / de dekker.
Arbeiter / de arbeider.	Dichter / de dichter.
Aufpasser / de oppasser.	Donner / de donder.
Aufseher / de opziener.	Drechsler / de draaier.
Bader / de baader.	Drescher / de dórscher.
Bäcker / de bakker.	Drucker / de drukker.
Bauer / de boer.	Emmer / de emmer.
Bereiter / de stalmeester.	Färber / de verwer.
Beschützer / de beschérmer.	Faulenzer / de luiñart.
Bettler / de bedelaar.	Fechter / de vègter.
Beutler / de handschoenmaaker.	Fischer / de vischer.
Binder / de binder.	Fleischer / de slaager.
Böndler / de kuiper.	Führer / de leidsman.
Bohrer / de boor.	Gärtner / de tuinier.

der Geiger / de viool-speeler.

Gerber / de looier.

Geyer / de gier.

Glaser / de glazenmaaker.

Glöckner / de klökluider, de kof.

Gräber / de graaver. (ter.

Gürtler / de draagbandmaaker.

Gypfer / de kalkman.

Haber / de haver.

Häfter / de geréchts-dienaar.

Hentler / de beul.

Hubler / de lantaarn-maaker.

Hüter / de hoedenmaaker.

Jäger / de jaager.

Kater / de kater.

Kaiser / de keiser.

Kerker / de kerker.

Kläffer / de snapper.

Klempner / de blikslaager.

Klipper / de ijfersmit.

Köder / het lókäas.

Köbler / de koolkoopet.

Körper / het lijv.

Köcher / de pijlkoker.

Kober / de körv.

Kraamer / de kraamer.

Kreyer / de kreuter, *Duitsch*
göld.

Kürschner / de bontwérker.

Küster / de kóster.

Kutscher / de koetsier.

Lastierer / de lasteraar.

Lauser / de looper.

Leuser / de dagdier.

Lecker / de lékkerbék.

Leudter / de kandelaar.

Lügner / de leugenaar.

Macher / de maaker.

Mahner / de maaner.

Mätler / de makelaar.

der Maler / de schilder.

Marter / de marter (sabel-dier).

Märtyter / de martelaar.

Maurer / de métselaar.

Mautner / de tollenaar.

Meister / de meester.

Mesger / de slaager.

Mörder / de moordenaar.

Müller / de Molenaar.

Münzer / de munter.

Nader / de naakdenmaaker.

Vater / de vader.

Peiser / de buiter.

Pfeiler / de pijlaar.

Pfüscher / de kladder.

Praler / de pogcher.

Pranger / de kaak.

Priester / de priester.

Quackzaker / de kwakzalver.

Räuber / de struikroover.

Rauser / de krakeeler.

Reyer / de rijget.

Reiter / de ruitet.

Retter / de redder.

Richter / de richter.

Riemer / de leerbeteider.

Ritter / de ridder.

Römer / de Romein.

Roibgießer / de geelgieter.

Sänger / de zinger.

Sammler / de collecteur.

Säuser / de zuiper.

Sattler / de sadelmaaker.

Schäfer / de hërder.

Schagener / de provjantmeester.

Schiffer / de schipper.

Schimner / het schémérlicht.

Schinder / de beul.

Schläfer / de slaaper.

Schläger / de slaager, klöpper.

Schloffer / de slotemaaker.
Schlummer / de slumming.
Schnaucher / de smooker.
Schnarcher / de snórker.
Schneider / de kleërmaaker.
Schornsteinsager / schoorsteen-
 veeger.
Seiger / de zijper, doorloop.
Schuster / de schoenmaaker.
Seiler / de lijnslager.
Sieder / de zieder.
Sperber / de spreeuw.
Spiler / de speeler.
Spötter / de spötter.
Springer / de springer.
Sticker / de stikker.
Stricker / de breiër.
Stümpfer / de kladder.
Sudler / de morssel.
Tadler / de berisper.
Tänzer / de danser.
Täuber / het mannetje van
 de dulv.
Täufer / de dooper.
Taucher / de dusker.
Teller / het bórd, assiët.

der Törmner / de torenwagter.
Tschiler / de schrijwërker.
Töpfer / de póttebakker.
Traber / de draaver.
Träger / de draager.
Treffer / het trekkende lote-
 rij-briefje.
Trichter / de trécter.
Triller / de drilling.
Trödler / oude kleerkoper.
Tuchmacher / een lakenbereider.
Wägter / de wagter.
Wagner / de wagenmaaker.
Wakker / de vulder.
Wäpfer / de praater.
Werber / de wërver.
Wibber / de ram.
Wijner / de wijngaardenier.
Würger / de wurger.
Wäfler / de betaaler.
Wijzer / de wijzer.
Zieler / de mikker.
Zober / de tobbe.
Zunder / de tonder.
Zuschauer / de aanschouwer.
Zwitter / de hermaphrodit of
 halfslachtig mentsch.

Onzydigen.

is Fenster / het venster.
Feuer / het vuur.
Fieber / de koorts.
Fuder / de wagen vol.

Fütter / het voeder der bees-
 ten, item de voering
 der kleëren.

Gatter of Giner / het tralie-
 wèrk.

Gewässer / de overstroming.
Gewinner / de storm.
laster / de ondeugd.
leder / het léder.
Messer / het mès.

das Münster / de hoofdkerk.

Muster / het model.

Opiet / de offerhande.

Pflaster / het pleister, ook de
 vloer.

Polster / het kussen.

Pulver / het kruit.

Ruder / de riem.

Uter / de oever.

Ungewitter / het onwéder.

Ungeziefer / de insécten.

Wasser / het water.

Weder / het wéder.

Zimner / het vertrek.

De

De derde uitgang in *en* heeft dit bijzonder, van *wégen* zijn eindigende *n*, dat hij dezelve in den meêrvoudigen Geever én Neemer niet neemt én dat hij altijd dezelfde blijft, hêt zij hij van klinker verándert óf niet.

Voorbeeld van den dèrden uitgang in *en*, hêbbende een *s* in 't Enkelvoud, zonder nóg een *n* in 't meêrvoud te neemen.

Enkelvoud.

N. der Kragen / de kraag.
 T. des Kragens / des kraags.
 G. der Kragen / dén kraage.
 A. den Kragen / dén kraag.
 R. o du Kragen / o kraag!
 N. von dem Kragen / van dén kraage.

Meêrvoud.

die Kragen / de kraagen.
 der Kragen / dér kraagen.
 den Kragen / dén kraagen.
 die Kragen / de kraagen.
 o ihr Kragen / o kraagen!
 von den Kragen / van de kraagen.

Vólgens dit voorbeeld is 't dat de vólgende Manlijke woorden geboogen wórden.

der Balken / de balk.
 Besen / de bésen.
 Bissen / hêt stuk.
 Boden / de bodem.
 Braten / hêt gebraad.
 Degen / de dégen.
 Faden / de draad.
 Gladen / de koek.
 Flecken / hêt vlék.
 Frieden / de vréde.
 Funcken / de vonk.
 Galgen / de galg.
 Gatten / de tuín.
 Glauben / hêt geloov.
 Karpen / de karper.
 Karren / de kar.
 Kassen / de kasten.
 Kragen / de das.

der Ladden / de vijver.
 Ladden / de winkel.
 Magen / de maag.
 Nachen / de sloep, boot.
 Orden / de órder.
 Regen / de régen.
 Roggen / de rógge.
 Rücken / de rug.
 Segen / de zégen.
 Schatten / de schaduw.
 Schlitten / de fleé.
 Sparren / de balk.
 Spaten / de spa.
 Wagen / de wagen.
 Weizen / de tarw.
 Willen / de wil.
 Zapfen / hêt spit.

zoo wél als alle de onbepaalde wijsen, als zélfstandigen genomen, die van 't Onzijdige Geslachte zijn, gelijk das **geben**

den / *bèt* geeven, *das* Hören / *bèt* booren, *das* Nehmen *bèt* nemen, én een onēindig aantal van foortgelijke anderen; elken geen meêrvouwd hebben, én die men zig bijgevołg wél niet wagten met de zelfftandigen, die daar betrekking op hebben te verwarren, *bij v.* *das* Reden und Schweigen *bèt* spreken én zwijgen, hebben geen meêrvouwd, maar die Rede / de redeneering, *bèt* gesprek, heeft zijn meêrvouwd, die Reden / redeneeringen, de gesprekken.

II. Hèt is goed dat men zig hier herinnere' dat wij de naamen deeser eerste buiging' in *twé klassen* verdeelt hebben.

Van de *eerste Klasse* zijn die geenen, wêlken in 't meêrvouwd niet veranderen, én een *s* in den enkelvoudigen Teeler, én een *n* in den meêrvoudigen Geever én Neemer hebben, én die zijn die geenen waarvan wij tót hier toe voorbeelden gegeven hebben.

Van de *twéde Klasse* zijn die geenen, wêlken hun klinker in 't meêrvouwd allēen veranderen, én allen gelijk de voorigen voogen wórdē, ieder naar hunnen uitgang. Daarvan behoeven wij dan geen voorbeelden te geeven, én hèt zal genoeg eenigen van alle de drie uitgangen daarvan alhier bij te brengen, *bij v.*

Eerste Uitgang. *el.*

er Apfel / de appel.	die Apfel / de appelen.
er Hammel / hèt schaap.	die Hammel / de schaapen.
er Mangel / de misflag.	die Mangel / de misflagen.
er Mantel / de mantel.	die Mantel / de mantels.
er Nagel / de nagel.	die Nagel / de nagels.
er Vogel / de vogel.	die Vogel / de vogels.

Twéde Uitgang. *er.*

er Bruder / de broeder.	die Brüder / de broeders.
er Hammer / de hamer.	die Hämmer / de hamers.
er Vater / de vader.	die Väter / de vaders.
die Mutter / de moeder.	die Mütter / de moeders.

Dérde Uitgang. *er.*

er Boden / de bodem.	die Böden / de bodems.
er Laden / de winkel.	die Läden / de winkels.
er Magen / de maag.	die Mägen / de maagen.
er Wagen / de wagen.	die Wägen / de wagens.

Gelijc

Dit woord is bét eenigste onder alle de Vrouw'lijken, bét welk hier plaats kan hebben.

Gelijk de voorbeelden die wij tot hier toe gegeven hebben, alleen op het Manlijke en Onzijdige Geslacht zien, en dat 'er tévens woorden van 't Vrouwlijke geslacht zijn, die in el en in er uitgaan, zoo zullen wij daarvan de tweede Buiging samenstellen.

NB. Om den Vreemdelingen de middelen om de beginselen van ieder Buiging in 't wérk te stellen ligter te maken, zoo zullen wij 'er altijd drie soorten van voorbeelden bijvoegen, de eersten met de Néderduitsche uitlegging, de twéden, zonder uitlegging om dezelve in 't Néderduitsch te vertaalen, en de derde in 't Néderduitsch om dezelve in 't hoogduitsch over te zétten.

Voorbeelden om de beginselen deeser eerste Buiging in 't wérk te stellen.

I. In 't Hoogduitsch, met de Néderduitsche uitlegging.

Der Himmel ist durchs Wort des Herrn gemacht / und all sein Herr durch den Geist seines Mundes.

Der Gott des Himmels und der Erde.

Dem Himmel ist auf Erden nicht zu vergleichen.

Betrachte den Himmel / so wirst du an der Weisheit und Allmacht Gottes nicht meer zweifeln.

O du Himmel! wie lieblich bist du in den Augen derer / die ihre Hoffnung zu Gott richten.

Von dem Himmel können wir uns in dieser Sterblichkeit keinen vollkommenen Begriff machen.

Die Himmel erzählen die Ehre Gottes / und die Erde verkündigt seiner Hände Werk.

De hémelen zijn door het woord des Heeren gemaakt, en al hun heir door den Geest zijn's monds.

De God des Hémels en der aarde.

Daar is niets op aarde bij den hémel te vergelijken.

Aanschouw den hémel, zoo zult gij aan Góds Wijsheid en Almagt niet meer twijffelen.

O hémel! hoe aangenaam zijt gij in de oogen der geenén, die hun hoop op God stellen!

Wij können ons in deese waereld geen volkomen begrip van den hémel vormen.

De hémelen vertellen Góds eer, en het uitspanfel verkondigt zijner handen wérk.

Gott is größer denn der weiteste Umkreis der Himmel/ und aller Himmel Himmel können ihn nicht begreifen.

Den Himmeln hat der weise Schöpfer eine sonderbare Kraft der Bewegung beigelegt.

Die Leiter/ welche Jakob der Erwarter im Traum sah reichte von der Erde bis an die Himmel.

O ihr Himmel! wer will eure weite Erstreckung abmessen?

Von den Himmeln redet der Apostel Paulus in der vielfachen Zahl/ wenn er sagt: Er sey entzückt worden bis in den dritten Himmel.

Gód is grooter dan het wijde uitspanfel dér hémelen én de hémelen dér hémelen zouden hem niet kunnen begrijpen.

De wijse Schépper heeft eene bijzonders kragt van beweeging dén hémelén gegeven.

De ladder, wélken de Aardsvader Jakob in dén droom zag, reikte van de aarde tót aan dén hémel.

O hémelen! wie zal uwe wijde uitgestrektheid afmecten.

De Apostel Paulus spreekt van de hémelen in hét méer-vouwdig getal, wanneer hij zegt: dat hij tót in dén dérden hémel opgenomen wierd.

II. In 't Hoogduitsch zonder uitlegging, om in 't Nederduitsch te vertaalen.

Der Bürger ist vor Gott nicht besser als der Bauer.

Die Schuldigkeit des Bürgers ist/ gegen seine Oberkeit gehorsam zu seyn.

Dem Adler schreiben die Naturkündiger die sonderbare Eigenschaft zu/ das er das hellglänzende Licht der Sonne mit unverwandten Augen anschauen kann.

Der Prinz hat den Adler aus der Luft herab geschossen.

O du Adler! wie edel ist dein Exempel! denn dankt Iehress tu uns/ wie wir unsere Gnadensonne mit unverwandten Augen des Glaubens anschauen sollen.

Von dem Becker kauft man das Brod/ und das Bier von Brayer.

Die Bürger einer Stadt sollen in allen Nöthen treulich zusammen halten.

Die Freyheiten der Bürger sind verlohren gegangen.

Den Bürgern sind viele Wohlthaten erwiesen worden.

Ich lobe die Bürger/ die in ihrer Stadt kein Unrecht leiden.

O ihr Bürger! haltet jederzeit treulich zusammen/ und befördert die gemeine Wohlfahrt.

Von den Bürgern muß man nichts fordern/ als was recht und billig ist.

III. In

III. In 't Néderduitsch, om dezélven in 't Hoogduitsch, te vertaalen.

Hèt gevogelte is hier zeér goed koop (*Besügel / gevogelte.*)
De liefhebbers van 't gevogelte zullen hier hun genoegen vinden.
Ik weet' niet wélken zin ik hèt raadfel, waarvan gij spreekt,
geeven zal. (*Rathfel raadfel.*)

Ik zou dit Speenvarken niet kunnen dóórsnijden, neem de
moeite om hetzelfde aan stukken te breeken, (*Settel Speenvarken.*)

O Gevogelte! wat smaakt gij goed.

Ik eet nooit Gevogelte.

De zeilen zijn de vleugels van een Schip (*Segel zeil.*)

De kragt dér riemen doet de galeien voortgaan. (*Ruder riemen.*)

Dat gelijkjt dén aardbesien die mén in Spanje brengt, (*Kragen aardbesie.*)

O balken! waaróm stórt gij niet in, op deese godloofen?
(*Balken balk*) (*instürten einstürzen.*)

Ik hebb' van de kraagen niets te zeggen, (*Kragen kraag.*)

II. Buiging.

Van deese Buiging' zijn all' de woorden, die in 't Enkelvoud in el én er uitgaan, én die een enkelen in 't Meêrvoud aanneemen. Zij zijn veel in getale én meest allen van 't Vrouwlijke Geslachte. Hiervan zullen wij een paar voorbeelden geeven.

Enkelvoud.

N. die Amsel / de mérel.

T. der Amsel / dés mérels.

G. der Amsel / dén mérele.

A. die Amsel / dén mérel.

R. o du Amsel / o mérel!

N. von der Amsel / van dén mérel.

Meêrvoud.

die Amseln / de mérelen.

der Amseln / dér mérelen.

den Amseln / dén mérelen.

die Amseln / de mérelen.

o ihr Amseln / o mérelen!

von den Amseln / van de mérelen.

Enkelvoud.

N. die Auster / de oester.

T. der Auster / dés oesters.

G. der Auster / aan dén oester.

A. die Auster / dén oester.

R. o du Auster / o oester!

N. von der Auster / van dén oester.

Meêrvoud.

die Austern / de oesters.

der Austern / dér oesteren.

den Austern / dén oesteren.

die Austern / de oesters.

o ihr Austern / o oesters!

von den Austern / van de oesteren.

Daar

Daardoor ziet men dat deese woorden noch in 't Enkel- noch in 't Meêrvoud veranderen, en dat zij dus geene zwaarigheid vervatten, het Lidwoord en deszelfs veranderingen, alleen aan gemerkt moerende worden.

Volgens deesen regel is 't, dat alle de woorden in el en in er uitgaande, welken wij gaan bijbrengen, gebodgen moeten worden.

Woorden in el uitgaande.

die Achsel / de schouder.

Angel / de angel.

Aurikel / de auricula.

Bibel / de bijbel.

Capfel / het kapsel.

Carfunkel / de karbonkel.

Cymbel / de cymbaal.

Dattel / de dag-tekening.

Deichfel / de deksel.

Distel / de distel.

Drossel / de lijst.

Eichel / de eikel.

Fabel / de fabel.

Fackel / de fakkel.

Fibel / tafel van 't a. b. c.

Fidel / de viool.

Fuchtel / de dégen.

Gabel / de vork.

Geißel / de roede.

Grindel / de grondeling.

Gurgel / de keel.

Haspel / de haspel.

Hekel / de hekel.

Hummel / de homm.

Insel / de mijter.

Insel / het eiland.

Kachel / de kagchel.

Kangel / de predikstoel.

Klingel / het schelletje.

Kugel / de kogel.

Kunfel / de Spinstok.

Mandel / vijftien stuks.

Mispel / de mispel.

die Morchel / de morille.

Musfel / de mostel.

Naedel / de naald.

Nessel / de brandnetel.

Nestel / de nestel.

Nichtel / de nig.

Orgel / het orgel.

Pappel / de maluwe.

Ramunkel / de renonkel.

Rasfel / de rasp.

Regel / de regel.

Schachtel / de doos.

Schaufel / de schiop.

Scheitel / de hoofd-schedel.

Schymbel / de dak borden.

Schüssel / de schotel.

Semmel / het witte brood.

Sichel / de zeis.

Spindel / de klós.

Sportel / de onkosten.

Staffel / de trap.

Stoppel / de stoppel.

Striegel / de roskam.

Tafel / de tafel.

Tarantel / de tarantula.

Trummel / de trommel.

Wagtel / de wagnet.

Wassel / de wafel.

Weichsel / de Weiffel, *stroom*.

Windel / de luuren.

Wispel / maat voor 't koor.

Wustel / de wústel.

Zwiebel / de biellook.

Woorden in er uitgaande.

die Ader / de ader.	die Klammer / de kram.
Altefter / de oudste.	Klapper / de kinderbel.
Ammet / de morel.	Leber / de lever.
Blatter / de puist.	Leiter / de ladder.
Dauer / de duur.	leyer / de lier.
Ecker / de eijkl.	lorber / de lauwrterboom.
Eller / de els, <i>beem.</i>	Marten / het Martelaarschap.
Elfter / de exster.	Mauer / de Muur.
Feder / de véder, de pén.	Matter / de slang.
Feyer / het feest.	Nummer / de nommer.
Folter / de pijniging.	Otter / de adder.
Goldamiter / de Goudvink.	Schulter / de schouder.
Halfter / de halfter.	Schwester / de zuster.
Nummer / de zoekreeft.	Schwieger / de schoonmoeder.
Junfer / de maagd.	Steuer / de schatting.
Kammer / de kamer.	Trauer / de rouw.
Ketter / de pers.	Vesper / de vesper.
Kiesel / het kaakebeen.	Ziffer / de cijffer.
Klafter / de vadem, roede.	Ziner / de guitarn.

Daar zijn ook eenige manlijke woorden, die van deze buiginge zijn, maar in zeer kleinen getale. Het zijn de naamen van Volkeren welken in er en er uitgaan, gelijk der Barbar (*de Barbaar*), der Tartar *de Tarsaar*, der Araber *de Arabier*, der Dommer *de Pomeranier*, der Unger *de Hongaar*, &c. Zij verschillen egter van de Vrouwelijke naamen, daar zij een s in den enkelvoudigen Teeler aaneemen, 't geen deesen nooit doen. Nóg zijn 'er die schrijven des Barbarn / des Ungern / &c.

Voorbeelden om de Beginselen deeser twéde Buiginge in 't wérk te stellen.

I. In 't Hoogduitsch met de Nederduitsche uitdging.

Die Amsel singet sehr lieblich / doch nicht so schön als die Nachtigall.

Der Gesang der Amsel ist ein-ner der schönsten unter den Waldvögeln.

Was gibt man der Amsel zu fressen?

De Merel zingt zeer lievelijk maar niet zoo fraai als de Nachtegaal.

Het gezang van den Merel is een van de aangenaamsten onder de bosch-vogelen.

Wat geeft men den Merel te eeten?

Ich höre die Nächtegal und die Amsel überaus gern singen.

O du liebliche Amsel! singe nur fort.

Von der Amsel muß man es nicht nehmen; und den Sperlingen geben.

Die Amseln und die Drosseln lassen sich morgens und abends mit ihren Waldgesänge am schönsten hören.

Das Stechen der Taranteln machet; das muß sich zu tode tanzen muß.

Die Wachteln sind am besten; wann sie gebraten sind.

Von den Muscheln werde ich nichts genießen.

Ik hoor den Nachtegal en den Merel boven alle gaerne zingen.

O lievljke Merel! zing nu voort.

Van den Merels moet men niet neemen, om 't den mofch te geeven.

De Merels en de Lijsters laaten hun boschgezang 's morgens en 's avonds betér op 't schoonste hooren.

De beet van de Tarantula maakt, dat men zig dood dansen moet.

De wagtels zijn 't beste, wanneer zij gebraden zijn.

Ik zal van deese mosselen niets eeten.

II. In 't Hoogduitsch, zonder uitlegging, om in 't Neêrduitsch te vertaalen.

Die Auster ist unter allen Muschelsischen der beste.

Man isset die Austern roh; in ihrer eigenen Brühe mit Citronensaft; oder auch in den Schalen gebraten mit frischer Butter.

Der Saft der Austern ist das Angenehmste davon.

Man sagt gemeiniglich von den Austern; das sie hart zu verdauen sind; und das ein gut Glas Wein darauf geböret.

III. In 't Neêrduitsch, om in 't Hoogduitsch te vertaalen.

De vork, welke gij mij gegeven hebt, is tót mijn gebruik niet goed.

Men bedient zig niet meêr van den vork om het gevogelte en 't vleesch te snijden, tén zij voor het geene in saus is.

Men hielt eertijds het gevogelte aan den vork gereegen om 't in de lucht te snijden.

De vorken - steeken deugen niet; want dezêlven maaken altijd meêr dan één gat.

III. Buiging.

Deese Buiging vervat all' de Zelfstandige Naamen, die een e in 't Meêrvouwd aanneemen; zij zijn van verschillende Geslachten, bij voorb.

der Stand / de stand.
 die Hand / de hand.
 das Thier / het dier.

die Stände / de standen, stenden.
 die Hände / de handen.
 die Thiere / de dieren.

Deese Zelfstandige naamen neemen de Lettergreep **as** in den Teeler en de letter **e** in den Geever en Neemer van 't Enkelvoud, en de letter **n** in den Geever en Neemer van 't Meêrvoud. De Vrouwliken zijn 't alléén, wêlken daarvan uitgezondert wôrden, en die altijd dezêlven blijven in 't Enkelvoud; gelijk men 't door de volgende Voorbeelden zien zal.

Manlijk.

Enkelvoud.

N. der Stand / de stand.
 T. des Standes / van den stand.
 G. dem Stande / aan den stand.
 A. den Stand / dén stand.
 R. o du Stand / ô stand!
 N. von dem Stande / van den stand.

Meêrvoud.

die Stände / de standen.
 der Stände / dér standen.
 den Ständen / aan de standen.
 die Stände / de standen.
 o ihr Stände / ô standen!
 von den Ständen / van de standen.

Vrouwlijk.

Enkelvoud.

N. die Hand / de hand.
 T. der Hand / der of van de hand.
 G. der Hand / dér of aan de hande.
 A. die Hand / de hand.
 R. o du Hand / ô hand!
 N. von der Hand / van de hand.

Meêrvoud.

die Hände / de handen.
 der Hände / dér handen.
 den Händen / dén handen.
 die Hände / de handen.
 o ihr Hände / ô handen!
 von den Händen / van de handen.

Onzijdig.

Enkelvoud.

N. das Thier / het dier.
 T. des Thiers / des diers.
 G. dem Thiere / dén diere.
 A. das Thier / het dier.
 R. o du Thier / ô dier!
 N. von dem Thiere / van het dier.

Meêrvoud.

die Thiere / de dieren.
 der Thiere / dér dieren.
 den Thieren / dén dieren.
 die Thiere / de dieren.
 o ihr Thiere / ô dieren!
 von den Thieren / van de dieren.

NB. Naar deese voorbeelden is 't dat zig alle de volgende woorden schikken, waarvan de Manlijken en Vrouwlijken in 't Meêrvoud hun **a** / **o** / **u** in **â** / **ô** / **û** veranderen, têrwijl de Onzijdigen hunne Vokaalen zonder daar iets aan te veranderen, behouden.

Manlijken.

Enkelvoud.

der Aft / de tak.
 Band / de band van een boek.
 Barsch / de baars.
 Bart / de baard.
 Baud / de buik.
 Baum / de boom.
 Boek / de bok.
 Born / de put.
 Brand / het brandhout.
 Dam / de dam.
 Dampf / }
 Duft / } de damp.
 Dunst / }
 Fall / de val.
 Fang / de vangst.
 Flor / het floers.
 Fuch / de vös.
 Fuß / de voet.
 Fund / de vond.
 Gang / de gang.
 Gant / het paerd.
 Gesang / het gezang.
 Grund / de grond.
 Gruf / de groetenis.
 Guß / de gieting.
 Hahn / de haan.
 Kahn / de floep.
 Kamin / de kam.
 Kamp / het gevégt.
 Klang / de klank.
 Kopf / het hoofd.
 Krug / de kruik.
 Kus / de kus.
 Lauf / de loop.
 Markt / de markt.
 Maf / de kom.
 Palast / het paleis.
 Pfahl / de paal.

Meêrvoud.

die Aeste / de takken.
 Bände / de banden.
 Barsche / de baarzen.
 Barte / de baarden.
 Bände / de buiken.
 Bäume / de boomen.
 Böcke / de bokken.
 Borne / de putten.
 Brande / de brandhouten.
 Dämme / de dammen.
 Dämpfe / }
 Däfte / } de dampen.
 Dunste / }
 Fälle / de vallen.
 Fänge / de vangsten.
 Flöre / de floerfen.
 Füße / de vöffen.
 Füße / de voeten.
 Funde / de vondten.
 Gänge / de gangen.
 Gänle / de paarden.
 Gesänge / de gezangen.
 Gründe / de gronden.
 Grüsse / de groeteniffen.
 Güsse / de gietingen.
 Hähne / de haanen.
 Kähne / de floepen.
 Kämme / de kammen.
 Kämpfe / de gevégten.
 Klänge / de klanken.
 Köpfe / de hoofden.
 Krüge / de kruikken.
 Küsse / de kuffen.
 Läufe / de loopen.
 Märkte / de markten.
 Mäße / de kómmen.
 Paläste / de paleifen.
 Pfähle / de paalen.

der Pfloet / de spitse stók.

Pfuhl / de poel.

Platz / de plaats.

Rath / de raad.

Raum / de ruimte.

Rausch / de slémperijje, de roes.

Rock / de rok.

Saal / de zaal.

Sarg / de doodkist, de zark.

Saam / de zoom.

Schat / de schat.

Schlaf / de slaap van 't hoofd.

Schlag / de slag.

Schlauch / de pijp.

Schlund / de keel.

Schlus / het slot.

Schmaus / het gastmaal.

Schuss / de schoot.

Schwamm / de spons.

Schwan / de zwaan.

Schwanz / de staert.

Sohn / de zoon.

Span / de spaander.

Sprung / de sprong.

Stall / de stal.

Stamm / de stam.

Stein / de steen.

Stock / de stók.

Stoß / de stoot.

Strom / de stroom.

Strumpf / de kous.

Strunk / de strónk.

Stuhl / de stoel.

Sturm / de storm.

Ton / de toon.

Traum / de droom.

Trog / de tróg.

Thurm / de toren.

Trumpf / de troev.

Wurm / de wórm.

de Pfloete / de spitse stókken.

Pfuhle / de poelen.

Plätze / de plaatsen.

Rathe / de raaden.

Räume / de ruimten.

Rausche / de slémperijjen.

Röcke / de rókken.

Säle / de zaalen.

Särge / de doodkisten, &c.

Säume / de zoomen.

Schätze / de schatten.

Schláse / de slaapen van 't
hoofd.

Schläge / de slagen.

Schläuche / de pijpen.

Schlünde / de keelen.

Schlüsse / de sloten.

Schmause / de gastmaalen.

Schüsse / de schooten.

Schwämme / de sponzen.

Schwäne / de zwaanen.

Schwänze / de staerten.

Söhne / de zoons.

Späne / de spaanders.

Sprünge / de sprongen.

Ställe / de stallen.

Stämme / de stammen.

Steine / de steenen.

Stöcke / de stókken.

Stöße / de stooten.

Ströme / de stroomen.

Strümpfe / de kousen.

Strünke / de stronken.

Stühle / de stoelen.

Stürme / de stormen.

Töne / de toonen.

Träume / de droomen.

Träge / de tróggén.

Thürme / de torens.

Trümpfe / de troeven.

Würme / de wórmén.

der Zahn / de tand.
 Baum / de toom.
 Baum / de haag.
 Röll / de röl.
 Zug / de pijf.

die Zähne / de tanden.
 Bäume / de toomen.
 Bäume / de haagen.
 Rölle / de töllen.
 Züge / de pijen.

Vrouwlijken.

Enkelvoud.

die Bank / de bank.
 Braut / de bruid.
 Brand / de brand *it. de geil-*
heid.

Brust / de börst.
 Gans / de gans.
 Grub / het graf.
 Gunst / de gunst.
 Haut / de huid.
 Kluff / de spelonk.
 Kraft / de kragt.
 Kuh / de koei.
 Kunst / de konst.
 Laus / de luis.
 Luft / de lucht.
 Luft / de luft.
 Magd / de meid.
 Macht / de magt.
 Maus / de muus.
 Naht / de naad.
 Noth / de nood.
 Nuss / de noot.
 Sau / de zeug.
 Stadt / de stad.
 Wand / de wand.
 Zunft / de schatting.

Meeroud.

die Bänke / de banken.
 Bräute / de bruiden.
 Brünste / de branden, &c.

Brüste / de börsten.
 Gänse / de ganzen.
 Gräfte / de graven.
 Günst / de gunsten.
 Haute / de huden.
 Klüfte / de spelonken.
 Kräfte / de kragten.
 Kühe / de koeien.
 Künste / de konsten.
 Läuse / de luisen.
 Lüfte / de luchten.
 Lüfte / de lusten.
 Mägde / de meiden.
 Mächte / de magten.
 Mäuse / de muusen.
 Nähte / de naaden.
 Nöthe / de nooden.
 Nüsse / de nooten.
 Säue / de zeugen.
 Städte / de steden.
 Wände / de wanden.
 Zünfte / de schattingen.

Onzijdigen.

Enkelvoud.

das Band / de band.
 Beil / de bijl.
 Bein / het been.

Meeroud.

die Bande / de banden.
 Beile / de bijlen.
 Beine / de beenen.

das Bier / het bier.
 Brod / het brood.
 Ding / het ding.
 Erz / de erts.
 Fell / het vel.
 Gehirn / de herssen.
 Geschwür / de zweer.
 Handwerk / het ambagt.
 Heer / het léger.
 Huf / de hoey.
 Kameel / de kameel.
 Kreuz / het kruis.
 Land / het land.
 Licht / het licht.
 Loos / het ló.
 Loth / het half Once.
 Maas / de maat.
 Meer / de zee.
 Metall / het metaal.
 Pferd / het paerd.
 Pfund / het pond.
 Pult / de lessenaar.
 Rohr / het riet.
 Ross / het paerd.
 Salz / het zout.
 Schaf / het schaaap.
 Schild / het Uithangbord.
 Schwein / het zwijn.
 Seil / het touw.
 Tau / de kabel.
 Thor / de deur.
 Werk / het wérk.
 Wort / het woord.
 Zeug / de stóff.
 Ziel / het oogmérk.

die Biere / de bieren.
 Brodte / de brooden.
 Dinge / de dingen.
 Erze / de ertsen.
 Felle / de vellen.
 Gehirne / de herssenen.
 Geschwüre / de zweeren.
 Handwerke / de ambagten.
 Heere / de légers.
 Hufe / de hoeven.
 Kameele / de kameelen.
 Kreuze / de kruiffen.
 Lande / de landen.
 Lichter / de lichten.
 Loofe / de loten.
 Lothe / de looten (gewicht.)
 Maasse / de maaten.
 Meere / de zeën.
 Metalle / de metaalen.
 Pferde / de paerden.
 Punde / de ponden.
 Pulte / de lessenaars.
 Rohre / de rieten.
 Rosse / de paerden.
 Salze / de zouten.
 Schaafe / de schaapen.
 Schilde / de Uithangborden.
 Schweinte / de zwijnen.
 Seile / de touwen.
 Tauve / de kabels.
 Thore / de deuren.
 Werke / de wérken.
 Wortte / de woorden.
 Zeuge / de stóffen.
 Ziele / de oogmérken.

Van deesen régel moet mén uitzonderen.

I. De manlijke-naamen, die, gelijk de Onzijdigen, hun a/w/u/ in 't Meêrvouwd niet veranderen én die 'er voor 't meefte gedeelte geen hebben, gelijk

Der Aal / de aal.	die Aale / de aalen.
Arm / de arm.	Arme / de armen.
Blij / de bliksen.	Blijge / de bliksenen.
Dienst / de dienst.	Dienste / de diensten.
Draat / de draad.	Draate / de draaden.
Feind / de vijand.	Feinde / de vijanden.
Vriend / de vriend.	Vreunde / de vrienden.
Gewinft / de winft.	Gewinfte / de winften.
Grad / de trap.	Grade / de trappen.
Greis / de oude man.	Greife / de oude mannen.
Habicht / de havik.	Habichte / de havikken.
Hecht / de snoek.	Hechte / de snoeken.
Haring / de haring.	Haringe / de haringen.
Hirfch / het hert.	Hirfche / de herten.
Hund / de hond.	Hunde / de honden.
Keil / de hoek.	Keile / de hoeken.
Kiel / de fchagt.	Kiele / de fchagten.
Kranich / de kraanvogel.	Kraniche / de kraanvogels.
Lachs / de zalm.	Lachse / de zalmen.
Pfeil / de pijl.	Pfeile / de pijlen.
Pilz / de kampernoelje.	Pilze / de kampernoeljen.
Port / de zeehaven.	Porte / de zeehavens.
Preis / de prijs.	Preife / de prijzen.
Punct / het ftip.	Puncte / de ftippen.
Reim / het rijm.	Reime / de rijmen.
Riß / de kloov.	Riffe / de klooven.
Schliß / de voorbroek, ook de fpleet.	Schliße / de voorbroeken, de fpleeten.
Siß / de zétel.	Siffe / de zétels.
Sperling / de mofch.	Sperlinge / de mofchen.
Staar / de fpreeuw.	Staaere / de fpreeuwten.
Steg / de trap.	Stege / de trappen.
Stiel / de fteel.	Stiele / de fteelen.
Stier / de ftier.	Stiere / de ftieren.
Strauß / de ftruisvogel.	Strauße / de ftruisvogels.
Streich / de flag.	Streiche / de flagen.
Tag / de dag.	Tage / de dagen.
Theil / het deel.	Theile / de deelen.
Tifch / de tafel.	Tifche / de tafels.
Weg / de wég.	Bege / de wégen.
Wein / de wijn.	Weine / de wijnen.

der Wind / de wind.

Zweef / het voornemen.

Zweig / de tak.

die Winde / de winden.

Zweete / de voornemens.

Zweige / de takken.

II. De woorden die in 't Enkelvoud alléén in gebruik zijn, het zij om datze reeds eene soort van méêrderheid te kénnen geeven, óf datze in het Meêrvoud niet kunnen geplaatst wórdén, getijk 2er zijn

Manlijken.

der Argwaan / de argwaan.

Bund / het verbond.

Glanz / de glans.

Gram / het hartzeer.

Kummer / het verdriet.

Leim / het lijn.

Mund / de mond.

Nijd / de nijd.

Pug / het optooisfel.

Rauch / de rook.

Risf / de rijp.

Sand / het zand.

Schmuck / het sieraad.

Sund / de zee engte.

Thau / de daauw.

der Harm / de droefheid.

Haß / de haat.

Klee / het klaverblad.

Kram / de kraam.

Torf / de turf.

Trost / de troost.

Tros / de spijt.

Tug / het bestróf.

Verstand / het verstand.

Wahn / de meening.

Wiß / het vernuft.

Zant / het krakkeel.

Zwang / het geweld.

Zwirn / de draad.

Vrouwlijken.

die Ankunft / de aankomst.

Burg / het kasteel.

Einsicht / de doordringen-
heid.

Kenntnis / de kennis.

Pracht / de pragt.

Rückkunft / de terugkomst.

die Schand / de schandte.

Schwulst / het gezwel.

Vernunft / het vernuft.

Zier / het sieraad.

Zug / de tugt.

Zukunft / de toekomst.

Onzijdigen.

das Bast / de bast.

Bley / het lood.

Dacht / het semmet.

das Heu / het hooi.

Kupfer / het koper.

Mehl / het meel.

das

das Garn / het gaarn.
 Gedächtnis / het geheugen.
 Gefieder / de pluimaadje.
 Nest / het nest.
 Gerås / het geraas.
 Gold / het goud.

das Diefftaag / het geelkooper.
 Moos / het mos.
 Silber / het zilver;
 Stroh / het stroo.
 Vieh / het vee.
 Unkelt / het kaers-smeer.

Voorbeelden om de Beginfelen deefer dérde Buiging
 in 't wérk te ftellen.

I. In 't Hoogduitsch mèt de Néderduitsche uitlégging.

Der Stand der Unschuld war für die ersten Menschen ein rechter Stand vollkommener Glückseligkeit.

Ein jeder muß die Pflichten des Standes erfüllen / darinnen er sich befindet.

Der Mensch soll jederzeit dem Stande gemäß leben / woein ihn Gott gesetzt hat.

Der Mensch fiel durch Ungehorsam / aus dem Stande der Unschuld und der Gnade / in den Stand der Sünden und der Verdammnis.

O du glückseliger Stand ! warum ist der Mensch nicht in dir geblieben ?

Von dem Stande der Vollkommenheit sind wir alle in dieser Welt noch weit entfernt.

Die Stände des Königreichs Schweden haben in den Staats-Gesetzen sehr viel zu sagen.

Der Entschluß der Stände beförderte den Frieden.

Er hat sich zu den Ständen des Reichs gewendet / um die Erstattung des Schadens zu erhalten.

De staat der onnoselheid was voor de eerste menschen een rechten staat van volkomene gelukzaligheid.

Een ieder moet de pligten des Staats vervullen, daar hij zig in bevindt.

De mensch moet altijd leven ingevolge den staat, waarin God hem geplaatst heeft.

De mensch viel door zijne ongehoorzaamheid van den staat der onschuld én der genade in den staat van zonde én verdoemenis.

O gelukkige staat ! waarom is de mensch daarin niet gebleeven ?

Van den staat van volkomenheid zijn wij allen in deese wereld nóg verre af.

De Staaten (a) des Koninkrijks Zweden hebben in de Staatszaaken veel te zeggen.

Het besluit der Staaten bevorderde den Vrede.

Hij heeft zig naar de Stenden des Rijks gewéndt om vergoeding van schade te verkrijgen.

Der

(a) Staaten kan men ook door Stenden vertaalen.

Der König in Pohlen hat die Stände des Reichs auf den allgemeinen Reichstag nach Warschau beschieden.

O ihr Stände! an euch lieget die Wohlfart des ganzen Landes.

Der Graf Moriz von Sachsen war von den Ständen von Curland zum Herzoge erwählt worden.

De Koning van Polen heeft de Staaten des Rijks, op den algemeenen Rijksdag te Warschau doen vergaderen.

o Sténden! van u lieden hangt de wélvaart van het gantsche Land af.

De Graav Maurits van Saxon was door de Staaten van Courland tot Hértog verkoren geweest.

II. In 't Hoogduitsch, om dezélven in 't Neêrduitsch over te zéttén.

Die Hand des Allerhöchsten erhält die ganze Welt.

Die Wünsche der Braut sehnen sich nach dem Bräutigam.

Was sollen der Kuh Muscaten?

Die Hand des Fleißigen ernähret das Haus / und bauet das Land.

O du Sau! packe dich von hinten.

Die Arbeit gehet ihm nicht von der Hand.

Die Hände der Missethäter werden mit Ketten und Banden belegen.

Das Auslegen der Hände war zur Zeit der Apostel ein christliches Mittel zur Genesung.

Den Künsten wird durch den Fleiß der Gelehrten täglich ein neuer Glanz beygelegt.

In die Hände des Herrn befehle ich meinen Geist.

O ihr Hände des Allerhöchsten! euch habe ich mein ganzes Wesen / und meine Erhaltung zu danken.

Von den Mörden / die mich druckten / hat mich der Herr errettet.

III. In 't Neêrduitsch, om dezélven in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Het brood is het sterkste én beste voedsel voor den mensch; (das Brod hét brood.)

Wee den geenen die het téken des diers op hun voorhoofd draagen, (das Thier hét diër.)

Die zig door alle winden doen beweegen, zijn 't riet gelijk; (das Rôp hét riet.)

Zet

Zet het licht op de tafel, op dat hetzelfde het geheele ver-
trék verlichte, (das *licht* *het licht*.)

O dom dier daar gij zijt! zult gij nooit wijs worden?

De ménsch leeft niet alleen van 't brood, maar van alle woord
dat dén mond' Góds uitgaat.

De dieren voeden zig mèt het gras dés velds.

De natuur dér beesten onderwijft hun wat goed voor hun is.

Men geeft den Kameele eenen wél veel zwaarderén last, dan
dén muil-éselen én paerden.

Opent de deuren uwer harten, op dat de Koning dér eere
ingá.

O schaapen! gij draagt wél wol, maar zij is niet voor u.

Door de deugd én door deréde wórdt de ménsch van de bees-
ten onderscheiden.

Men gebruikt de armen tót dén arbeid; (der *Armen* *de armen*.)

De bánden zijn niemant aangenaam, (das *Band* *de band*.)

De konstwérktuigen wórdén door het ijserdraad bestiert, (der
Draad *het ijserdraad*.)

De trappen van bloedverwantschap zijn verschillende, (der
Stad *de trap*.)

Men moet de honden op de jagt afrégten, (der *Hond* *de hond*.)

De léssenaars zijn gemaklijk om op te schrijven, (das *Dult* *de*
léssenaar.)

De dagen vólgen op malkanderen, maar zij lijken malkanderen
niet, (der *Dag* *de dag*.)

IV. Buiging.

Van deese Buiging' zijn all' de Zélfstandige naamen,
die en in 't Meérvouwd aanneemen, hoewel zij hetzelfde
in 't Enkelvoud niet hébben. Want die wélken
reeds in 't Enkelvoud in en uitgaan, gelijk der *Garten*
de tuin, die *Gärten* *de tuinen*, zijn van de eerste buiging;
maar die wélken deese Lettergreep alléén in 't Meér-
voud ontvangen, zijn ook van verschillende geslachten,
want daar zijn 'er Manlijken, Vrouwlijken én
Onzijdigen, gelijk men 't zien zal door de volgende
voorbeelden.

Man-

Manlijk.

Enkelvoud.

- N. der Mensch / de mensch.
- T. des Menschen / des menschen.
- G. dem Mensch / den mensche.
- A. den Menschen / den mensch.
- R. o du Mensch / ô mensch!
- N. von dem Menschen / van den mensche.

Meêrvoud.

- die Menschen / de menschen.
- der Menschen / der menschen.
- den Menschen / den menschen.
- die Menschen / de menschen.
- o ihr Menschen / ô menschen!
- von den Menschen / van de menschen.

Vrouwlijk.

Enkelvoud.

- N. die Flur / de banne.
- T. der Flur / der banne.
- G. der Flur / der of aan de banne.
- A. die Flur / de banne.
- R. o du Flur / ô banne!
- N. von der Flur / van de banne.

Meêrvoud.

- die Fluren / de bannen.
- der Fluren / der bannen.
- den Fluren / aan de bannen.
- die Fluren / de bannen.
- o ihr Fluren / ô bannen!
- von den Fluren / van de bannen.

Onzijdig.

Enkelvoud.

- N. das Ohr / het oor.
- T. des Ohres / van het oor, des oors.
- G. dem Ohre / aan het oor.
- A. das Ohr / het oor.
- R. o du Ohr / ô oor!
- N. von dem Ohre / van het oor.

Meêrvoud.

- die Ohren / de ooren. (ren.)
- der Ohren / der ooren, van de ooren.
- den Ohren / aan de ooren.
- die Ohren / de ooren.
- o ihr Ohren / ô ooren!
- von den Ohren / van de ooren.

Door deese Voorbeelden ziet men

I. dat de Manlijke naamen deeser Buiginge tén eersten en in den Enkelvoudigen Teeler, Geever, Aanklaager en Neemer aanneemen, zoo dat de Roeper alléén den Neemer gelijk blijft.

II. Dat 'er geen s in den Teelenden Naamvall' zijn moet, gelijk 'er veelen zijn, die deese kwaade gewoonte hebben van 'er de s bij te voegen, en te zeggen des Menschen / des Herrns, &c.

III. Dat

III. Dat de Vrouwlijken naamen nóch in 't Enkel-, nóch in 't Meêrvouwd veranderen, én dat men dus eenen mislag be- gaat niet en bij 't woord Frau te voegen, in den Enkelvouw- digen Teeler, Gaever én Aanklaager.

IV. Dat de Onzijdige naamen den Manlijken in 't geheel ge- lijk zijn, ten ware dat de Enkelvoudige Noemer, Aanklaager én Roeper altijd de een als de andere blijven.

Volgens deese régelen is 't dat de volgende woorden, zoo Manlijken én Vrouwlijken als Onzijdigen geboogen worden.

Manlijken.

der Aeff / de aap.	die Affen / de aapen.
Achrisl / de Godlochenaar, <i>én all' de woorden, die in isluitgaan.</i>	Bären / de beeren.
Bär / de beer.	Basilisten / de basiliken.
Basilisk / de basiliskus.	Bauern / de boeren.
Bauer / de boer.	Böthen / de boden.
Both / de bode.	Brunnen / de putten.
Brunn / de put.	Buben / de jongens.
Bub / de jongen.	<i>én all' de woorden die in ant én ent uitgaan.</i>
Communiant / de nagtmaal- ganger.	
Deliquent / de misdadiger.	<i>én all' de naamen van Volke- ren, uitgenomen die geenen, welken in et uitgaan, gelijk der Perker / der Spanier, &c. daarvan hebben wij pag. 98 gesproken.</i>
Deutsche / de Hoogduitscher.	
die Deutschen / de Hoogduitschers.	
der Franzos / de Franfchman.	
die Franzosen / de Franschen.	
der Eremit / de Heremajt, <i>én all' de woorden in it uitgaande.</i>	die Falken / de valken.
Falk / de valk.	Fürsten / de Vörsten.
Fürst / de Vörst.	Grafen / de Graaven.
Graf / de Graav.	Hansen / de Jannen.
Hans / de Jan.	Helden / de helden.
Held / de held.	Herren / de heeren.
Herr / de heer.	Knaben / de jongens.
Knab / de jongen.	
der Knapp / <i>Dus noemt men in Duitfchland de Jongens,</i>	
die Knappen / <i>welken in de Mijnen, in de Molens én in de Lakenweeverijen werken</i>	
der Komet / de komeet.	die Kometen / de komeeten.
Leu / de leeuw.	Leuen / de leeuwen.
Mohr / de Moriän.	Mohren / de Moriäanen.
Monb / de maan.	Monden / de maanen.

der

der Dact / de gek.

Ochs / de ós.

Oath / de gevader.

Pfaff / de monnik.

Pfarrherr / de Priester.

Pau / de paauw.

Phantasi / de eigenzinnige.

Poet / de dichter.

Prinz / de Vórst.

Prophet / de Profeet.

Schmerz / de smért.

Sclav / de slaav.

Soldat / de soldaat.

Thor / de gek.

Türk / de Turk.

die Narren / de gekken.

Ochsen / de óssen.

Oathen / de gevaders.

Pfaffen / de monniken.

Pfarrherren / de Priesters.

Pfaue / de paauwen.

Phantasien de eigenzinnigen.

Poeten / de dichters.

Prinzen / de Vórsten.

Propheten / de Profeeten.

Schmerzen / de smerten.

Sklaven / de slaaven.

Soldaten / de soldaaten.

Thoren / de gekken.

Türken / de Turken.

Vrouwlijken.

die Begegnung / de ontmoeting.

Belagerung / de belégering.

Brustwehr / de bórstweering.

Brut / hèt broeisel.

Drohung / de dreiging.

Erbarmung / de érbarming.

Fahrt / de vaart.

Festung / de vèsting.

Figur / de figuur.

Fluth / de vloed.

Fracht / de vragt.

Frólichkeit / de vrolijkheid.

Furcht / de vrees.

Gasterey / de maaltijd.

Geend / de oord

Gesinnung / hèt gevoelen.

Glut / de gloed.

Hinderung / de hindernis.

Hoffnung / de hoop.

Kleidung / de kleeding.

Leistung / de afléggings.

Maur / de muur.

die Begegnungen / de ontmoetingen.

Belagerungen / de belégeringen.

Brustwehren / de bórstweeringen.

Bruten , de broeisels.

Drohungen de dreigingen.

Erbarmungen / de érbarmingen.

Fahrten / de vaarten.

Festungen / de vèstingen.

Figuren / de figuren.

Fluthen / de vloeden.

Frachten / de vragten.

Frólichkeiten / de vrolijkheden.

Furchten / de vreesen.

Gastereyen / de maaltijden.

Genden / de oorden.

Gesinnungen / de gevoelens.

Gluten / de gloeden.

Hinderungen de hindernissen.

Hoffnungen de hoopen.

Kleidungen / de kleedingen.

Leistungen / de afléggings.

Mauern . de muuren.

die

die Machtigall / de nagtegaal.
 Nation / de natie.
 Natur / de natuur.
 Neigung / de neiging.
 Papagey / de papegaai.
 Pflicht / de pligt.
 Post / de pofft.
 Quittung / de ondertékening.

die Machtigallen / de nagtegaalen.
 Nationen / de natien.
 Naturen / de natuuren.
 Neigungen / de neigingen.
 Papageyen / de papegaaiën.
 Pflichten / de pligten.
 Posten / de pofften.
 Quittungen / de onderté-
 ningen.

Regung / de beweeging.
 Saat / hêt zaat.
 Schlacht / hêt gevégt.
 Schuld / de fchuld.
 Spur / hêt fpoor.
 That / de daad.
 Tracht / de dragt.
 Tugend / de deugd.
 Uhr / hêt uurwérk.
 Zeit / de tijd.

Regungen / de beweegingen.
 Saaten / de zaaden.
 Schlachten / de gevégten.
 Schulden / de fchulden.
 Spuren / de fpooren.
 Thaten / de daaden.
 Trachten / de dragten.
 Tugenden / de deugden.
 Uhren / de uurwérken.
 Zeiten / de tijden.

En in 't algemeén all' die geenen wélken in 't Enkelvoud
 in e in in én in feit uitgaan, gelijk

die Taube / de duiv.
 Königin / de Koningin.
 Schuldigkeit / de pligt.

die Tauben / de duiven.
 Königinnen / de Koninginnen.
 Schuldigkeiten / de pligten.

Onzijdigen.

Daar zijn 'er zeer weinig van dat Geslacht, wij plaatsen 'er

das Aug / hêt oog.
 das Bett / hêt bed.
 das Hemd / hêt hémde.
 das Ohr / hêt oor.

die Augen / de oogen.
 die Betten / de bedden.
 die Hemden / de hémden.
 die Ohren / de ooren.

NB. das Herz *bêt hart*, zou wél onder dat getal moeten zijn,
 maar om dezélf's Enkelvoud wél te buigen, insgelijks als hêt
 woord Schmerz / plaatsen wij dezélfen hier zoo als 't behoort.

das Herz / hêt hart.
 des Herzens / van hêt hart.
 dem Herzen / aan hêt hart.
 das Herz / hêt hart.

der Schmerz / de smért.
 des Schmerzens / dér smérte.
 dem Schmerzen / aan de smérte.
 den Schmerzen / de smért.

o du Hertz / o hart!
von dem Herzen / van het hart.

o du Schmerz / o smert!
von dem Schmerzen / van de smert.

Voorbeelden om de Beginfelen dezer vierde Buiging'
in 't wérk te stellen.

I. In 't Hoogduitsch met de Nederduitsche uitlegginge.

Der Mensch ist unter allen
Geschöpfen das edelste.

Die Weisheit des Menschen
ist ein himmlisches Geschenk.

Dem Menschen ist's gesetzt
einmal zu sterben.

Gott schuf den Menschen
nach seinem Bilde / zum Bilde
Gottes schuf er ihn.

Das ist der alte Band:
Mensch! du mußt sterben.

Von dem Menschen sprach
Gott nach den Sündenfalle:

Nun ist der Mensch worden wie
unser eine / daß er weis das Gute
von dem Bösen zu unterscheiden.

Die Menschen sind meistens
an ihrem eigenen Verderben
schuld.

Der meiste Theil der Men-
schen lebet in Aberglauben.

Die Vernunft dienet dem
Menschen stat einer Richtschnur
aller ihrer Gedanken / Worte
und Werke.

Jedoch / wenn man die Men-
schen nebst ihren Thun und Laf-
sen wohl erwägt / so sollte man
fast denken / sie hätten gar keine
Vernunft.

O ihr sterblichen Menschen!
bedenket doch die Ewigkeit.

De mensch is het édelste on-
der alle schepfelen.

De wijsheid des menschen is
een hemelsch geschenk.

Het is den mensche gezet
éénmaal te sterven.

Gód schiep den mensch naar
zijnen beelde, naar den beelde
Góds schiep hij hem.

Dat is de oude wét; o mensch!
gij moet sterven.

Van den mensche sprak Gód
na den val: Nu is de mensch
geworden gelijk onzer één, dat
hij het goede van 't kwaade
weet te onderscheiden.

De menschen zijn meest de
oorzaak van hun eigen verdérf.

Het meeste deel der mén-
schen leevt in blijgeloovigheid.

De rede dienet den menschen
tót eene richtsnoere aller hunner
gedagten, woorden én wér-
ken.

Nógtans wanneer men de
menschen én al hun doen én
zaaten wél beschouwt, zoo zou
men haast denken dat ze geen
vernunft hebben.

O stervelijke menschen!
denkt doch aan de Eeuwigheid.

Was kan men van den
Menschden Gutes hopen / so lan-
ge sie in ihrem Aberglauben ver-
harren.

Wat kan men van de men-
schen goede verwagten , zoo
lange zij in hunne bijgeloovig-
heid volhardten.

*II. In 's Hoogduitsch, om dezelve in 's Nederduitsch
te vertaalen.*

Die ganze Flux unserer Stadt hat dieses Jahr recht schöne
Früchte getragen.

Die Kraft der Natur und den Segen Gottes hat man an
der reichen Erde deutlich wahrgenommen.

Der Natur muß man die Wirkungen der göttlichen Gnade
nicht zuschreiben.

Treib die Natur hinaus / sie kömmt doch immer wieder.

O süße Nachtigall! wie lieblich ist der Schall deiner reizen-
den Stimme.

Von dem Fürsten haben wir diese Günst erlanget / daß wir
von aller Dienbarkeit frey sind.

Die Zeiten ändern sich / und alles gewinnt mit der Zeit eine
andere Gestalt.

Das letzte Ziel der Zeiten ist die unendliche Ewigkeit.

Den Basireyen und andern Frölichkeiten wohnt ein weiser
Mensch mit vieler Mäßigung bey.

Erfülle die Pflichten / die dir obliegen / so gut als du kannst /
so wirst du jederzeit wohl bestehen.

O ihr Zeiten! o ihr Sitten! wenn wird sichs mit euch bessern?
Von den Drohungen seiner Feinde stirbt man nicht.

*III. In 's Nederduitsch, om dezelve in 's Hoogduitsch
te vertaalen.*

Het oor is 't werktuig van 't gehoor, gelijk het oog dat van
't gezigt is.

De afbeelding van het gehoor én van het oog zijn een uit-
muntende getuigenis van 's Schepers wijsheid.

Al 't te hard én te geweldig geruisch schaadt het oor.

Die het oog gemaakt heeft zou die niet zien? Die het oor ge-
maakt heeft, zou die niet hooren?

O téder oog! hoe gemaklijk kan men u beschadigen!

Van 't Oor is 't dat 't gehoor komt.

De ooren zijn gemeenlijk met ringen én ketenen vergierd.

Het verlies dér ooren verraadt gemeen'lijk de dieven.
Men moet zig op 't gehoor altijd niet vertrouwen; want het
getuigenis dér oogen is altijd béter.

Men moet de oogen dés harten voor het licht dér genade
niet sluiten.

O licht der oogen, dat het hart vermaakt.

Men verliest niet gaern' iets van zijne oogen, nóch van zijne
ooren.

V. Buiging.

Van deefe Buiginge zijn alle de woorden, die
in 't Meêrvouwd de lettergreep *er*/ die zij in 't Enkel-
vouwd niet hebben, aanneemen. Zij zijn allen Man-
lijk óf Onzijdig, én veranderen gemeen'lijk hunne
a/ o/ u/ in á/ ó/ ú/ in 't Meêrvouwd, gelijk:

das Land / het land.

der Ort / de plaats.

das Huhn / de hèn.

die Länder / de landen.

die Orter / de plaatsén.

die Hühner / de hènén.

Zie hier twé daarvan, die tót voorbeelden voor de buiginge
van alle anderen dienen zullen.

Manlijk.

Enkelvoud.

N. der Mann / de man.

T. des Mannes / dés mans.

G. dem Manne / dén manne.

A. den Mann / dén man.

R. o du Mann / ó man!

N. von dem Manne / van dén
manne.

Meêrvouwd.

die Männer / de mans.

der Männer / dér mannen.

den Männern / dén mannen.

die Männer / de mans.

o ihr Männer / ó mannen!

von den Männern / van de man-
nen.

Onzijdig.

N. das Amt / het ampt.

T. des Amtes / dés ampts.

G. dem Amte / dén ampte.

A. das Amt / het ampt.

R. o du Amt / ó ampt!

N. von dem Amte / van het ampt.

die Ämter / de ampten.

der Ämter / dér ampten.

den Ämtern / dén ampten.

die Ämter / de ampten.

o ihr Ämter / ó ampten!

von den Ämtern / van de ampten.

Men ziet wél ligt dat de Teeler in *es* én de Geever én Aanklaager in *e* in 't Enkelvoud uitgaat, téwijl 'er in tégen-deel een *n* in dén meêrvoudigen Geever én Aanklaager is; én dit is het geene deese vijfde Buiging mèt de derde gemeen heeft. Voor 't overige zijn meest all' de woorden van deese Buiginge, van 't Onzijdige Geslachte; gelijk men 't zien zal door de volgende aanwijfing.

Onzijdigen.

das Bad / het bad.	die Bäder / de baden.
Band / het lint.	Bänder / de linten.
Bild / het beeld.	Bilder / de beelden.
Blatt / het blad.	Blätter / de bladen.
Brett / de plank.	Breter / de planken.
Buch / het boek.	Bücher / de boeken.
Dach / het dak.	Dächer / de daken.
Dorf / het dorp.	Dörfer / de dorpen.
Faß / het vat.	Fässer / de vaten.
Feld / het veld.	Felder / de velden.
Floß / het vlót.	Floßer / de vlóttten.
Geld / het geld.	Gelder / de penningen.
Gewölb / het verwulft.	Gewölber / de verwulften.
Glas / het glas.	Gläser / de glazen.
Glied / het lid.	Glieder / de leden.
Grab / het grav.	Gräber / de graven.
Gras / het gras.	Gräser / de groentens.
Gut / het goed.	Güter / de goederen.
Haupt / het hoofd.	Häupter / de hoofden.
Haus / het huis.	Häuser / de huizen.
Holz / het hout.	Hölzer / de houten.
Horn / de hoorn.	Hörner / de hoornen.
Kalb / het kalv.	Kälber / de kalven.
Kind / het kind.	Kinder / de kinderen.
Kleid / het kleed.	Kleider / de kleederen.
Korn / de kórn, de kén.	Körner / de kórten.
Kraut / het kruid.	Kräuter / de kruiden.
Kreuz / het kruis.	Kreuzer / de kruiffen.
Lamm / het lam.	Lämmer / de lammeren.
Licht / de kaars.	Lichter / de kaarffen.
Lied / het lied.	Lieder / de liederen.

das Loch / het gat.
 Maal / het teken.
 Maul / de muil.
 Nest / het nést.
 Pand / het pand.
 Rad / het rad.
 Regiment / het regiment.
 Reis / de tak.
 Rind / de ós.
 Scheit / het brandhout.
 Schloß / het kasteel.
 Schwert / het zwaerd.
 Stift / het sticht.
 Thal / het dal.
 Wammes / de bórstrók.
 Weib / het wijf.
 Wort / het woord.
 Zelt / de tént.

die Löcher / de gaten.
 Malet / de tékenen.
 Mauler / de muilen.
 Nester / de nésten.
 Pander / de panden.
 Räder / de raden.
 Regimenten / de regimenten.
 Reiser / de takken.
 Rinder / de óssen.
 Scheiter / de brandhouten.
 Schloffer / de kasteelen.
 Schwertter / de zwaerden.
 Stifter / de stichten.
 Thäler / de dalen.
 Wammser / de bórstrókken.
 Weiber / de wijven.
 Wörter / de woorden.
 Zelter / de ténten.

Manlijken.

der Dorn / de doorn.
 Fleck / de lap.
 Halm / de stroohalm.
 Kloss / de kluit.
 Kloss / de stam.
 Klump / het blók.
 Leib / het lijf.
 Pfloetz / de spitse stók.
 Rand / de rand.
 Schild / het schild.
 Strauß / de ruiker.
 Wald / het woud.
 Wurm / de wórm.

die Dörner / de doornen.
 Flecker / de lappen.
 Hälmer / de stroohalmen.
 Klösser / de kluiten.
 Klösser / de stammen.
 Klumpfer / de blókken.
 Leiber / de lijven.
 Pfloetzer / de spitse stókken.
 Ränder / de randen.
 Schilder / de schilden.
 Straußner / de ruikers.
 Wälder / de wouden.
 Würmer / de wórmnen.

Ik herinner mij niet één vrouwlijke naam van deese Buijginge, ten zij die *Spreu* / *gebakte stroo*, die *Spreuer* / het welk men zelden in 't Meervouwd gebruikt.

Voorbeelden om de Beginselen deeser vijfde Buiging
in 't wêrk te stellen.

I. In 't Hoogduitsch met de Nederduitsche vertaling.

Der Mann ist des Weibes
Haupt / und die Häupter soll
man in Ehren halten.

Des Mannes Pflicht ist / dass
er Weib und Kinder versorge /
und sein Haus wohl regiere.

Dem Manne gebühret vor
andern / den seinigen mit gutem
Beispiele vorzugehen.

Den Mann kennet man an
seiner Ausführung / wie den Vo-
gel an den Federn.

O Mann Gottes! der Tod
ist Löpfen.

Das Weib ist von dem Man-
ne genommen.

Die klugen Männer sind die
Ehre / und die streitbaren Män-
ner die Brustwehr einer Stadt.

Der Rath der klugen Män-
ner beståtigt den gemeinen Ru-
bestand und die Sicherheit eines
Landes.

Auch den klügsten Männern
fehlet es zuweilen an Vorsich-
tigkeit.

Um eines Fehlritzes willen
muß man die Männer nicht ver-
achten.

O ihr Männer / lieben Brö-
der! was sollen wir thun?

Das ist genug von den Män-
nern.

De man is het hoofd der
Vrouwe, én de hoofden moet
men in eere houden.

Des mans pligt is, voor zij-
ne vrouw én kinderen te zör-
gen, én zijn huis wél te re-
geeren.

Het past den manne voor
alle andere, den zijnen met een
goed voorbeeld voor te gaan.

Men kent den man aan zijns
gedrag, gelijk den vogel aan
zijne véderen.

O man Gods! de dood is in
den pót.

De vrouw is van den mann'
genomen.

De wijse mannen zijn de
roem, én de dappere mannen
de borstweering van eene stad.

De raad der voorzigtige man-
nen versterkt de gemeene rust
én de zékerheid van een Land.

De voorzigtigheid ontbreekt
dikwils den wijsten mannen.

Men moet de mênschen om
eenen kwaaden tred niet ver-
achten.

O mannen! lieve broeders!
wat zullen wij doen?

Dat is genoeg van de man-
nen gesproken.

II. In 't Hoogduitsch, zonder uitlegging, om in 't Neêrduitsch over te zètten.

Das Amt mag so gering seyn / als es will / so ist es doch darum nicht weniger wichtig.

Wer ein Amt hat / der warte des Amtes / auf daß er nicht zur Verantwortung gezogen werde.

Dem ihm anvertrauten Amte muß ein kluger Mann allezeit wohl vorsehen.

Man wird ihm das Amt nehmen / und einem andern geben.

Ich weis wohl was ich thun will / wenn ich von dem Amte gesetzt werde.

Die Aemter werden an vielen Orten verkauft / und das macht schiffige Lente / das Geld / so man dafür ausgelegt hat / wieder zinzubringen.

Die Würde der Aemter ist meistens viel größer / als die Würde.

Wer sich in die Aemter bringet / der vertaät entweder seine Leichtsinzigkeit / oder seinen Ehrgeiz.

III. In 't Neêrduitsch, om dezèlven in 't Hoogduitsch te vertaalen.

De meeste onzer Heeren én Jufvrouwen zijn naar 't bad gegaan.

Het gebruik der baden is heden zeer in gebruik.

Mén eigent den warmen baden eene geheel bijzondere deugd toe, om zekere ziekten te geneesen.

Ik houd' veel van de baden van Plombières om de bijzondere menging hunner wateren.

Laaten wij van de baden van Bourbon én van die van Aken, als van iets uitmuntends, spreken.

Zie daar een schoon beeld; ik zie gaarn de beelden van dat fatsoen.

Wij bidden de beelden niet aan, om dat Gódt verboden heeft.

De winter nadert; want de bladeren verwelken én vallen reeds van de boomen af.

Deese planken zijn te dun om dit vertrék te bevloeren; zij moeten dikker zijn.

IV. HOOFDSTUK.

Van de Bijvoeglijke Naamwoorden én van de Getalen.

De tweede foort van Naamwoorden is die waarvan wij hooger gesproken hebben, dat zij de eigenschappen én de gevallen der zaaken te kennen geeven, én dat zij geen volmaakte gedagten bevatten, óf zij moesten bij-eenen zélfstandigst naam gevoegt worden. Tén opzigte van deesen zullen wij onderzoeken.

I. Hunne Buiging met én zonder Lidwoorden.

II. Hunne Vergelijking door haare verschillende trappen.

III. De verschillende Getalen die daar toe behooren.

Dit is het geene mij deese stóf in drie Afdeelingen zal doen verdeelen, na dat wij van te vooren eerst zullen hebben doen zien, hoe het grootste én beste gedeelte der Bijvoeglijke Naamwoorden saamen gestelt wórd.

Daar is een ménigte van Bijvoeglijke Naamwoorden welken van de Zélfstandigen saamengestelt worden, zekere Lettergreepen daarbij voegende. Gelijk bij voorbeeld wanneer men den uitgang 'er bij voegt.

ig / van *Macht* / *magt*, wórdt *máchtig* / *magtig*, van *Snade* / *genade*, wórdt *ánádig* / *genádig*, saamengestelt.

isch / van *Himmel* / *bemel*, wórdt *himmlisch* / *bémelisch*; van *Erde* / *aarde*, wórdt *irrdisch* / *aardsch*, saamengestelt.

lich / van *God* / *Gód*, wórdt *gótlich* / *gódlich*; van *Herr* / *beer*, wórdt *herrlich* / *beerlich*, saamengestelt.

icht / van *Stein* / *steen*, wórdt *sténicht* / *steenúchtig*; van *Berg* / *berg*, wórdt *bergicht* / *bergúchtig* saamengestelt.

bar / van *Ehre* / *eer*, wórdt *ehrbár* / *eerlich*; van *Mann* / *man*, wórdt *mámbár* / *manbár* saamengestelt.

sam / van *Arbeid* / *arbeid*, wórdt *arbeitsam* / *arbeidsaam*; van *tugend* / *deugd*, wórdt *tugendsam* / *deugdsam* saamengestelt.

bast / van *Herr* / *barr*, wórdt *herrbást* / *herrbástig* / *moedig*; van *Mann* / wórdt *mámbást* / *mámbástig* / *manlich* saamengestelt.

bástig / van *Schaam* / *schaamte*, wórdt *schaambást* / *schámbástig*; van *Laster* / *ondeugd*, wórdt *lasterbást* / *lasterbástig* / *ondeugend* saamengestelt.

- reich** / van *Sich visch*, wordt *fischreich vischrijk*; van *Dolt volk*, wordt *volkreich volkrijk*; of *wel beubkt*; van *Geest geest*, wordt *geistreich geestrijk*, saamengesteld.
- en** / van *Eide eike*, wordt *eiden eiken*; van *Gold goud*, wordt *golben gouden*; van *Seide zijde*, wordt *leiden zijden* saamengesteld.
- ern** / van *Holz hout*, wordt *hölzern houten*, van *Kupfer koper*, wordt *köpfern koperen*; van *ledet leder*, wordt *ledern lederen*; van *Silber zilver*, wordt *sibern zilveren*, saamengesteld.
- los** / van *Ehre eer*, wordt *ehelos eerloos*; van *Gott god*, wordt *gottlos godloos*; van *Grund grond*, wordt *grundlos grondeloos*; van *Sprach spraak*, wordt *sprachlos spraakloos* saamengesteld.

Daar zijn ook Bijvoeglijke Naamwoorden, die van de Wérkwoorden saamengesteld worden, bij de Onbe-
paalde wijs, sommigen van dezelve Lettergreepen als bij de Zelfstandigen voegende, en de Lettergreep en in tégendeel wegneemende, of van sommigen de n alléén, bij voorbeeld.

- bar** / van *brauchen gebruiken*, wordt *brauchbar gebruikbaar* saamengesteld; van *danken danken*, *dankbar dankbaar*; van *strafen straffen*, *strafbar strafbaar*, &c.
- haft** / van *haben hebben*, wordt *habhaft die heeft*, saamengesteld; van *plaudern babbelen*, *plauderhaft babbelagtig*; van *wohnen wonen*, *wohnhaft woonagtig*, &c.
- sam** / van *rathen raaden*, komt *rathsam raadzaam*; van *spaten spaaren*, *sparsam spaarzaam*; van *wirken werken*; *wirksam werkszaam*, &c.
- ig** / van *gehören / zugehören behooren*, komt *gehörig zugehörig behoorende*; van *bluten bloeden*, komt *blurig bloedig*; van *willfahren naar iemants wil doen*, *willfahrig / geboorzaam, schikkelijk*, &c.
- isch** / van *murren mörren*, komt *mürrisch kabrrig*; van *nachlaufen naloopen*, *nachläufisch die na loopt*; van *jantlen krakeelen*, *jantisch krakeelig*, &c.
- lich** / van *dienen dienen*, komt *dienstlich dienstig, nuttig*; van *erfordern vörderen*, *erforderlich vörderlijk*; van *sterben steroen*, *sterblich sterulik*; van *erschrecken verschricken*, *erschrecklich verschrickelijk*, &c.

Wij

Wij zullen op zijn' plaats zien de geenen die van de Vóórnaamen komen. Egter zijn 'er ook verscheiden welke van de Bijwoorden schijnen saamengesteld te zijn geweest, door de Lettergreep et daarbij te voegen, *bij voorb.*

Bijwoorden.

alt/ oud.
bös/ boos.
gut/ goed.
jung/ jong.
kurz/ kórt.
lang/ lang.
schön/ schoon.

Bijvoeglijke Naamwoorden.

ein alter / een oude.
ein böser / een boose.
ein guter / een goede.
ein junger / een jonge.
ein kurzer / een kórté.
ein langer / een lange.
ein schöner / een schoone.

I A F D E E L I N G.

Van de Buiging' dér Bijvoeglijke Naamwoorden.

De Bijvoeglijke Naamwoorden worden op drieërlei soorten van verschillende wijzen geboogen.

- I. met 't onbepaalde Lidwoord, ein / eine / ein /
- II. met 't bepaalde Lidwoord, der / die / das /
- III. zonder Lidwoord.

Tén welken opzigte 'er aan te mérken is, dat in alle deese verschillende wijzen van buigingen dér Bijvoeglijke Naamwoorden, zij zig moeten régelen naar de Zélfstandigen, én dat zij bij-gevolg naar de drie Geslachten, *Manlijk*, *Vrouwlijk* én *Onzijdig*, geschikt moeten zija, hèt geen in elke Buigingé hun ook drie verschillende uitgangen geevt.

Enkelvoudig.

Manlijk.

- N. Ein junger Mann / een jong man.
- T. eines jungen Mannes / een's jongen mann's.
- G. einem jungen Manne / eenen jongen manne.
- A. einen jungen Mann / eenen jongen man.
- R. o ein junger Mann / ó een jong man!
- N. von einem jungen Manne / van eenen jongen manne.

Enkel-

Enkelvoudig. Vrouw'lijk.

- N. eine junge Frau / eene jonge vrouw.
 T. einer jungen Frau / van eene óf eener jonge vrouwe.
 G. einer jungen Frau / aan eene óf eener jonge vrouwe.
 A. eine junge Frau / eene jonge vrouw.
 R. o eine junge Frau / ó eene jonge vrouw!
 N. von einer jungen Frau / van eene jonge vrouw.

Enkelvoudig. Onzijdig.

- N. ein junges Kind / een jong kind.
 T. eines jungen Kindes / van een jong kind óf een's jongen kinds.
 G. einem jungen Kinde / aan een jong kind, eenen jongen kinde.
 A. ein junges Kind / een jong kind.
 R. o ein junges Kind / ó een jong kind!
 N. von einem jungen Kinde / van een jong kind.

Wij hebben reeds in het II. Hoofdstuk van den Oorsprong pag. 47, van 't onbepaalde Lidwoord spreekende gezeid, dat het zelve van veelen niet zoude kunnen gezeid worden, en dat het dus in 't Meêrvouwd verdwijnt, maar zoo dat 't afweesig zijnde, tégenwoordig schijnt te zijn. 't Is ook het geen hier gedaan wordt, waar het Néderduitsche verdeelende Lidwoord stilzwigende wordt uitgedrukt.

*Meêrvouwd.**Manlijk.**Vrouw'lijk.**Onzijdig.*

N. junge Männer/ jonge mannen,	Frauen/ vrouwen,	Kinder. kinders.
T. junger Männer/ van jonge mannen.	Frauen/ vrouwen,	Kinder. kinderen.
G. jungen Männern/ aan jonge mannen,	Frauen/ vrouwen,	Kindern. kinderen.
A. junge Männer/ jonge mannen.	Frauen/ vrouwen,	Kinder. kinders.
R. o ihr jungen Männer/ ó gij jonge mannen!	Frauen/ vrouwen.	Kinder. kinderen.
N. von jungen Männern/ van jonge mannen,	Frauen/ vrouwen,	Kindern. kinderen.

Vólgens dit voorbeeld wórdén alle de Bijvoeglijke Naamwoorden vóór hunne Zelfstandigen geplaatst met het onbepaalde Lidwoord gebogen.

Voorbeel-

Voorbeelden om de Beginselen van de eerste Buiging der Bijvoeglijke Naamwoorden in 't werk te stellen.

In 't Hoogduitsch met de Nederduitsche uitlegginge.

Ein weiser Man hat mit den Rath gegeben / daß ich mich niemals einem gottlosen Menschen anvertrauen soll.

Ich sehe in diesem Briefe die Schrift einer schönen Hand.

Einem muthigen Pferde braucht man die Sporen nicht zu geben.

Ich habe einem braven Soldaten angeworben / eine schöne Jungfer geheiratet / und ein gutes Pferd gekauft.

Ich habe diesen Degen von einem tapfern Ritter vererbt bekommen.

Diesen Ring kommt von einem jungen Fräulein.

Een wijs man heeft mij geraaden, dat ik nooit op een godloos mensch vertrouwen moet.

Ik zie in deesen brief het schrift van eene schoone hand.

Een moedig paerd behoevt men de sporen niet te geven.

Ik hebb' eenen dapperen Soldaat geworven, eene schoone vrouw getrouwt, en een goed paerd gekogt.

Ik hebb' deelen degen van eenen dapperen Ridder verëert gekreegen.

Deese ring komt van eenen jonge Jufvrouw.

In 't Hoogduitsch, om in 't Nederduitsch te vertaalen.

Große Könige haben lange Arme.

Schöner Weiber keusches Auge / reicher Frauen betuschiget Sinn / alter Männer freigebige Hände sind ein dreifaches Wunderwerk.

Klugen Männer kann man mit einem Worte viel zu verstehen geben.

Reichen Kindern ist gut ratzen / armen aber swertlich zu helfen.

Von eigensinnigen Leuten sagt man selten etwas schmeichliches.

In 't Nederduitsch, om in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Bekwaame meesters komen ligt door de waereld.

Men moet niet dan schoone meisjes zoeken,

Schoone meisjes hebben geen blanketsel van nooden.

Ik hebb' dit van verstandige mannen hooren zeggen.

Kwa-

Kwaade voorbeelden bedérven goede zéden.

Laaten wij van édelmoedige Vórstén spréeken, die hunne getrouwe onderdaanen nooit overlaaden.

II. Buiging dér Bijvoeglijke Naamwoorden mét hêt bepaalde Lidwoord.

Enkelvoudig, Manlijk.

- N. der arme Mann / de arme man.
- T. des armen Mannes / des armen mans.
- G. dem armen Manne / dén armen manne.
- A. den armen Mann / dén armen man.
- R. o du armer Mann / ó arme man!
- N. von dem armen Manne / van dén armen manne.

Enkelvoudig, Vrouwlijk.

- N. die arme Frau / de arme vrouw.
- T. der armen Frau / dér arme vrouw.
- G. der armen Frau / aan de óf dér arme vrouwe.
- A. die arme Frau / de arme vrouw.
- R. o du arme Frau / ó arme vrouw!
- N. von der armen Frau / van de arme vrouw.

Enkelvoudig, Onzijdig.

- N. das arme Kind / hêt arme kind.
- T. des armen Kindes / des armen kinds.
- G. dem armen Kinde / dén armen kinde.
- A. das arme Kind / hêt arme kind.
- R. o du armes Kind / ó arm kind!
- N. von dem armen Kinde / van hêt arme kind.

Meêrvoudig.

	<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouwlijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
N.	die armen Männer / de arme mannen.	Frauen / vrouwen.	Kinder. kinderen.
T.	der armen Männer / dér arme mannen.	Frauen / vrouwen.	Kinder. kinderen.
G.	den armen Männern / dén arme mannen.	Frauen / dér arme vrou- wen.	Kindern. dén arme kinderen.

A.	die armen Männer / de arme mannen,	Frauen / vrouwen,	Kindet. kinderen.
R.	o ihr armen Männer / ô arme mannen!	Frauen / vrouwen!	Kindet. kinderen!
N.	von den armen Männern / van de arme mannen,	Frauen / vrouwen,	Kindern. kinderen.

NB. der/ die/ das/ een bepaald Lidwoord zijnde, zoo moet men noodzaaklijk een n bij het Meêrvouwd van het Bijvoeglijke Naamwoord, welke hetzelfde volgt, voegen; de e voor het Bepaalde, zoo wél als voor het Onbepaalde niet genoeg zijnde, *bij voorb.* men zegt zeer wél: *Gelehrte Leute sind einem Lande unentbehrlich / een land kan geen geleerde mannen missen.* Maar men zou niet kunnen zeggen: *die gelehrte Leute sind der Meinung / de geleerde mannen zijn van meeninge;* men moet zeggen: *die gelehrten Leute:* het is dan een misflag de n daar uit te laten.

I. Voorbeelden in 's Hoog- en Neêrduitsch.

Der arme Mann dauret mich
von Herzen.

Die arme Frau ist zu beklagen.

Das arme Kind ist übel dran.

Wer solte sich des armen Mannes/
der armen Frau und des armen Kindes nicht annehmen?

Man muß dem armen Manne
und der armen Frau in der die Arme greifen.

Dem armen Kinde ist fast nicht mehr zu helfen.

Die reichen Leute sind sterblich wie die armen.

Ik hebb' medelijden met den
armen man.

De arme vrouw is te beklagen.

Dat arme kind is 'er kwaalijk aan.

Wie zou den staat des armen mans,
der arme vrouw en van het arme kind niet ter harten neemen.

Men moet den armen mannen en der arme vrouwe eenigen bijstand leenen.

Het arme kind is bijna niet meer te helpen.

De rijke luiden zijn sterflijk gelijk de armen.

II. In 's Hoogduitsch, om in 's Neêrduitsch te vertaalen.

Ich habe den armen Mann / davon ihr mir saget / in einem weit elendern Zustande gesehen.

Die arme Frau / die da liegt / solte man wohl in ein warmes Bett bringen.

Das

Das arme Kind / das weder Vater noch Mutter hat / sollte man wohl versorgen.

O du armer Mann / o du arme Frau / o du armes Kind / wer wird dir helfen?

Nehmet doch nichts von der armen verlassenen Frau / die in dieſem Hause wohnt.

Der armen Männer / die man im Spital verpfleget / ſind wölſe an der Zahl.

III. In 't Nederduiſch, om in 't Hoogduiſch te vertaalen.

De arme vrouwen, die gij gezien hebt, zijn voor de poorte van het gaſthuis overléden.

De arme kinderen, die deeſe begraavenis bijwoonen, zijn die van 't Wees-huis.

Gód zórgt altijd voor arme mannen, vrouwen én kinderen. (pflegen zórgen.)

Geev dier arme kinderen een' aalmoes.

Brèng mij de arme luiden, die gij op dén wèg zult vinden.

O arme luiden! vertrouwt op Gód, hij is 't die voor ul. zórgen zal.

Men moet dén armen luiden niets afvérgen.

III. Buiging van de Bijvoeglijke Naamwoorden zonder Lidwoord.

Het is onmogelijk de Bijvoeglijke Naamwoorden dus op alle de Zelfſtandigen toe te paſſen, én dat geſchiedt alléén tén opzichte van die geenén, wèlken in eenen zeer algemeenen én onbepaalden zín genomen wórdén, gelijk zijn: *Luft lucht, Waſſer water, Milk mèlk, Bier bier, Wein wijn, Brod brood, &c.* Zoo dat men die alléén én zonder lidwoord gebruiken kan; want gelijk ik kan zèggen.

Wein iſt beſſer als Bier / wijn is béter dan bier.

Fleiſch ohne Brod iſt nicht geſund / vleechſch zonder brood is niet gezond.

Milk iſt nahrbafter als Waſſer / mèlk is voedſaamer dan water.

Luft ſchöpfen / lucht ſchèppen. Holz kaufen / hout koopen, &c.

Dus

Dus kan men ook zeggen.

a'ter Wein / oude wijn. gutes Bier / goed bier.
 fettes Fleisch / vèt vleesch. süße Milch / zoete melk.
 das Kleid ist aus feinem Tuche gemacht / Dat kleed is van sijn laken.
 dieß Tuch ist von guter Farbe / dat laken is van goede yérwe.
 treuem Ratze muß man folgen / trouwen raad moet men volgen.

Dit alles komt geheel overéén mèt hêt gebruik van hêt Onbepaalde verdeelende Lid woord dér Fransche taal, gelijk wij reeds gezeid hebben.

Zie hier dan de wijze hoe men dezéven zonder lidwoord moet buigen.

Enkelvoudig.

Manlyk.

- N. starke Wein /
sterke wijn.
- T. starke Weines /
van sterke wijn.
- G. starke Weine /
aan sterke wijn.
- A. starke Weins /
sterke wijn.
- R. o starke Wein /
o sterke wijn!
- N. von starke Weine.
van sterke wijn.

Vrouwlyk.

- feine Haut /
zagt vél.
- feiner Haut /
van zagt vél.
- feiner Haut /
aan zagt vél.
- feine Haut /
zagt vél.
- o feine Haut /
o zagt vél!
- von feiner Haut /
van zagt vél.

Onzijdig.

- zartes Papier.
sijn papier.
- zartes Papiere.
van sijn papier.
- zartem Papiere.
aan sijn papier.
- zartes Papier.
sijn papier.
- o zartes Papiere.
o sijn papier!
- von zartem Papiere.
van sijn papier.

Meêrvouwdt.

- N. starke Weine /
sterke wijnen.
- T. starke Weine /
van sterke wijnen.
- G. starke Weinen /
aan sterke wijnen.
- A. starke Weinen /
sterke wijnen.
- R. o starke Weine /
o sterke wijnen.
- N. von starke Weinen.
van sterke wijnen.

- feine Häute /
zagte véllen.
- feiner Häute /
van zagte véllen.
- feinen Häuten /
aan zagte véllen.
- feine Häute /
zagte véllen.
- o feine Häute /
o zagte véllen.
- von feinen Häuten /
van zagte véllen.

- zarte Papiere /
sijne papieren.
- zarter Papiere.
van sijne papieren.
- zarten Papiere.
aan sijne papieren.
- zarte Papiere.
sijne papieren.
- o zarte Papiere.
o sijne papieren.
- von zarten Papiere.
van sijne papieren.

Daardoor ziet men dat deese Buiging van de twé voorige verschillende is: in déese geeft de Teeler van 't Enkelvoud, aan het Bijvoeg'tijke Naamwoord de s én r / t welk het Lidwoord in gééne had, én dus om zoo te spreeken de afweesendheid daar van wéder invuld. Hét is hetzelfde met de m van dén Geever én Neemer van 't Enkelvoud, én met de r van dén Teeler van 't Meêrvoud. 't Is dan een' groven mislag begaan, deese uitgangen in dérgelijke gevallen te verwaarloosen, of zig hierin, tén opzigte van de andere Buigingen, te willen schikken. *Bij voorb.* Hét zou kwaalijk gesproken zijn te zèggen: Sind sie voll süßen Weins / zij zijn vol zoeten wijns. Want men moet zèggen: Sie sind voll süßes Weines. Seyd gutes Muths / zijt goed moeds. Hét zou kwaalijk gesproken zijn te zèggen: guten Rathe muß man folgen / men moet zèggen gutem Rathe / te meer om dat 't de Geever én niet de Aankhaager is. Om diezèlfde réde moet men altijd zèggen, aller Orten und Enden / vieler Orten / én niet allen Orten of vieler Orten.

'Er zijn nóg drie dingen, tén opzigte van de Buiging dér Bijvoeg'tijke Naamwoorden, aan te mérken.

I. Wanneer de Bijvoeg'tijke Naamwoorden zèlfstandig genomen worden, zoo worden zij met all' de hierboven aangehaalde Lidwoorden geboogen, én behouden alle de uitgangen dér gevallen, die zij als Bijvoeg'tijken hadden, *bij v.*

Ein Weiser ist besser als ein Starke / 2 de wijse is bétér dan Der Weise ist besser als der Starke / 3 de stérke.
Eine Schöne bezwingt oft einen Stärken.

Eene schoone zégepraak dikwils over eenen stérken (dat is, over eenen stérken man.)

Men dwaalt wanneer men zegt: Ein Weise een wijse, einer Schöne aan zijne schoone, von meiner Liebste van mijne lieffe, men moet zèggen: ein Weiser / seiner Schönen, von meiner Liebsten. Maar soortgelijke woorden zou men in 't Meêrvoud zonder Lidwoord niet kunnen gebruiken: want men zègt: die Gelehrten sagen / de geleerden zèggen, én niet Gelehrten sagen. die Schönen wissen es / de schoonen wèeten 't, én niet schönen wissen es.

II. Wanneer de Bijvoeg'tijke Naamwoorden agter de zèlfstandigen geplaatst worden, zoo verliezen zij alle hunne tékenen van Lidwoord van Naamval én van Getal, én worden dan zoo onbuigzaam als de Bijwoorden, *bij voorb.*

des

der Held ist groß / de held is groot, (én niet groot.)

Helena ist schön / Helena is schoon, (én niet schone.)

Das Land ist reich / het land is rijk, (én niet reiches.)

Die Menschen sind sterblich / de menschen zijn' sterflijk, (én niet sterbliche.)

Die Blumen werden welk / de bloemen verwelken, (én niet welke.)

Het is een gebruik dér hoogduitsche taale bijzonder eigen én waarvan men naauwlijks in andere Taalen een voorbeeld zal vinden, tén zij in die welke 'er betrekking op hebben. En dit is het geene het welk dén Vreemdelingen het gebruik dér hoogduitsche Bijvoeg'lijke Naamwoorden dés te gemak'lijker maakt.

III. Dat gelijk men zeer wél zegt, in een zélfstandigen veranderen, door 't Bijvoeglijke etwas Vorreffliches iets voortreffelijks, etwas Gelehrtes iets geleerds, etwas Schönes iets schoons, zoo kan men ook zeggen: ein Großes / ein Kleines / ein Vieles / bij v. Dieses Geſetz trägt ein Großes zur gemeinen Wohlfahrt bey / deese wet brengt dér gemeene welvaart veel toe; über ein Kleines / over eene kleine; ein Langes und Breites / een lang én een breed; die Schönheit der Sprache thut ein Vieles zu dem Ruhme eines Volks / de schoonheid dér taale brengt dén roem eener natie veel toe. Men moet dan niet zeggen: dieses trägt vieles dazu bey / dat doet veel aan de zaak, zonder bij 't woord vieles het lidwoord ein te voegen: want wanneer men het lidwoord ein wil uitlaaten, zoo moet men enkel zeggen: Es trägt viel dazu bey.

I. Voorbeelden om deese déerde Buiging werkelijk te maaken.

Starker Wein tauget nicht für tolle Köpfe.

Der Misbrauch starkes Weines macht bald trunken.

Starken Weine muß man nicht viel trauen.

Die starken Wein oft zu trinken pflegen / verderben ihren Geschnack.

Stérke wijn deugt niet voor dollé hoofden.

Hét misbruik van sterken wijn maakt schielijk dronken.

Men moet op sterken wijn niet veel vertrouwen.

Die dikwils sterken wijn drinken, bederven hunnen smaak.

O sterker Wein! wie wohl O sterke wijn! hoe wél be-
 bekomst du dem Schwachen komt gij den zwakken maage.
 Magen.

In starken Weine steckt große In sterken wijn steekt veel
 Kraft. kragts.

II. In 's Hoogduitsch, om in 's Neêrduitsch te vertaalen.

Zartes Papier schick sich nicht zu scharfer Dinte.

In dieser Schreibstube wird ein Haufen zartes Papiers ver-
 braucht.

Zartem Papiere Kann leicht ein Schaden geschehen.

Wir schreiben auf lauter zartes Papier.

O zartes Papier! wie bist du so durchsichtig.

Dieses Buch ist von zartem Papiere.

Süße Früchte schmecken wohl / saure aber übel.

Süßer Trauben Saft erquicket das Herz.

Saurer Kirshen benimmt der Zucker den herben Geschmack.

Das ist aller Orten und Enden im Brauche.

Vergleichen Obst trifft man vieler Orten nicht an.

Ein langer ist besser als ein kurzer.

Die Streckenden lassen die Hände sinken.

Die Malzeit war klein / die Speisen aber schmackhaft und
 lieblich.

Wenn die Tage lang sind / so sind die Nächte kurz.

Die Schönheit ist vergänglich / die Jugend aber preiswürdig.

III. In 's Neêrduitsch, om in 's Hoogduitsch te vertaalen.

Ik hebb' grooten lust om in schoone tuinen te gaan wandelen.

De fortune moest édele zielen alléén begunstigen.

De blik van schoone vrouwen is aangenaam.

Eens vaders eere is wél-ögevoedde kinderen te hebben.

Mijn verstand is vol droefheids én mijn ziel zonder troost.

Water is bij goeden wijn niet te vergelijken.

Jésus Kristus heeft den Apóstelen belast, het Evangelium,
 in alle de plaatsen dér waereld te prédiken.

Een rijken heeft meêr gélds dan een armen.

De kleine schrijft héter dan de grootte.

Eene geleerde is iets zeldzaamers dan een geleerden.

De kleine heeft meêr verstands dan de grootte.

De klaarzienden zijn nooit blind geweest.

De stad Weenen is groot én bevat veel vólks.

Men heeft ongelijk wanneer men zegt dat de beesten verstandig zijn.

Men heeft gelijk wanneer men zegt, dat de schimmen onzichtbaar zijn.

Een blaauwe behaagt mij meér dan een roode.

Ik moet iets fraais hebben.

Ik hebb' 't op eenen kórtten gemeeten, én hebb' 't op eenen langen gevonden.

Mijns vaders zorgen hebben tót de hérstélling' mijner gezondheid veel toegebracht.

- Dit toeval heeft veel tót mijne fórtuin' gedaan.

II. A F D E E L I N G.

Van de Vergelijking' dér Bijvoeg'lijke Naamwoorden én van hunne verschillende Trappen.

Wij bepaalen onze gedagten altijd niet om de hoedanigheden óf de eigenschappen dér zaaken te kénnen: wij vergelijken dezélfen dikwils bij de hoedanigheden dér anderen, oordeelende óver de overéénkomst die onder dezélfen is, *bij v. Cajus is gelehrt / Cleopatra schön / und Penelope tugendhaft / Cajus is geleerd, Cleopatra schoon, én Penelope deugdzaam. Alleen Titius is noch gelehrtter / Helena schöner / und Lucretia tugendhaster / maar Titius is nóg wijser, Helena schooner, én Lucretia deugdzaamer.* Zie daar dan een trap van vergelijking' die de wijsheid; de schoonheid én de deugd van die perfoonen in een hooger gezicht-punt stelt.

Maar ons dunkt dikwils dat deese hoedanigheden dén hoogsten trap van volmaaktheid bereikt hebben, én datze alle de andere zaaken van die natuure overtréffen, én dat geeft tót een' nieuwen trapp' van vergelijkinge plaats. *bij voorb.*

der gelehrteste Mann / de geleerdste man.

die schönste Frau / de schoonste vrouw.

das tugendhasteste Fräulein / de deugdzaamste jufvrouw.

Men telt dan in de Hoogduitsche Taale, gelijk in de andere taalen, drie Trappen van Vergelijkinge dér Bijvoeg'lijke Naamwoorden, te wéeten, *dén Stéllenden, den Vergelijgenden, én den Overtréffenden trap.*

De Stellende, of de eerste trap van Vergelijking' is, wanneer men aan eene zaak eene zekere hoedanigheid enkel toeschrijft, bij v. Hector ist tapfer / Hector is dapper.

De Vergelijkende, of de tweede trap van Vergelijking' is, wanneer men eene zaak met de andere vergelijkende, dezelve op eenen hoogerem trapp' stelt. bij v. Achilles ist tapferer / Achilles is dapperer.

De Overtreffende, of de derde trap van Vergelijking' is, wanneer men aan eene zaak den hoogsten trap van volmaaktheid ten opzichte van haare hoedanigheden toeschrijft, bij v. Alexander ist der tapferste / Alexander is de dapperste.

Door deese voorbeelden ziet men wél dat deese soort van opklimminge in de hoogduitsche taale door twé lettergreepen wórd uitgedrukt, die men bij den stellenden trap voegt, welke is, ieder Bijvoeglijk Naamwoord in de enkele betekenis genomen, te weeten, door *er* én *stet* of *ste* / bij v. *groß groot*, *größer grooter*, *der größte de grootste*; *schön schoon*, *schöner schooner*, *der schönste de schoonste*.

Zie daar, hoe 't met de Bijvoeg'lijke Naamwoorden in hunne vergelijkinge, gelégen is, wanneer men dezélfen zonder Lidwoord én zonder Zélfstandigen gebruikt: Maar zij veranderen een weinig van gedaante, wanneer men 'er dezélfen bijvoegt.

Zie hier hoe men dezélfen met 't Onbepaalde Lidwoord plaatst.

ein großer /	ein größerer /	} De Overtreffende trap ontbreekt hier, om dat bij het onbepaalde lidwoord niet duidt.
een groot,	een grooter,	
eine schöne /	eine schönere /	
eene schoone,	een schoonere,	
ein wildes /	ein wilderes /	
eene wilde,	eene wildere,	

Zie hier in tégendeel hoe men dezélfen met het bepaalde Lidwoord schikt.

der reiche. /	der reichere /	der reichste Fürst.
de rijke,	de rijker,	de rijkste Vórst.
die gnädige /	die gnädigere /	die gnädigste Fürstin.
de genadige,	de genadigere,	de genadigste vorstin.
das glückliche /	das glücklichere /	das glücklichste Volk.
het gelukkige,	het gelukkigere,	het gelukkigste vólk.

Wij

Wij zullen niets meêr van dén Stéllenden trapp' zeggen, wjl all' de Bijvoeg'lijke Naamwoorden dénzélfen verbeelden. Wat dén Vergelijkenden én Overtréffenden trap betrêft, zoo is 'er nóg aan te mérken, dat in de voornaamste Lettergreep van het Bijvoeg'lijke naamwoord, *a/ o én u/ in á/ ó én ú/* verándert worden, *bij voorbeeld.*

lang /	länger /	der lánge,
lang,	langer,	de langste.
nab /	náher /	der nádyte.
na,	nader,	de naaste.
schwach /	schwächer /	der schwácherste.
zwak,	zwakker,	de zwakste
schwarz /	schwárzer /	der schwárzeste.
zwart,	zwarter,	de zwartste.
stark /	stárker /	der stárkste.
stérk,	stérker,	de stérkste.
bloß /	blóßer /	der blóßeste.
bloot,	blooter.	de blootste.
fromm /	frómmer /	der frómme.
vroom,	vroomer,	de vroomste.
groß /	gróßer /	der gróßeste.
groot,	grooter,	de grootste,
dumm /	dümmer /	der dümme.
dom,	dommer,	de domste.
gesund /	gesúnder /	der gesúndeste.
gefond,	gesónder,	de gefondste.
turz /	túrzer /	der túrze.
kört,	kórter,	de kórtste.

De *h* wórdt somtijds in *ch* in dén Overtréffenden trapp' verándert, *bij v.* nahe *na*, náher *nader*, der nádyte *de nauwie*, én somtijds wórdt de *ch* in dén Vergelijkenden trapp' in *h* verándert, *bij voorb.* hoch *hoog*, hóher *hooger*, der hóchste *de hoogste*,

De woorden *herhaft moedig*, én *grausam wreed* veránderen hunne *a* niet, omdat hij in de voornaamste lettergreep' niet is. Dé woorden van verscheiden lettergreepen veránderen hunne vokaal ook niet. All' de anderen die reeds deese twéklanken óf andere Vokaalen in dén stéllenden trapp' hebben, behouden dezélfen in alle de drie trappen van Vergelijkinge, zónder daar iets aan te veránderen, *bij voorb.*

spät /	später /	der späteste.
laat,	laater,	de laatste.
stühn /	stühner /	der stünste.
stout,	stouter,	de stoutste.
bös /	böser /	der böseste.
boos,	booser,	de booste.
schön /	schöner /	das schönste.
schoon,	schooner,	het schoonste.
früh /	früher /	das früheste.
vroeg.	vroeger,	het vroegste.
schlecht /	schlechter /	der schlechteste.
slégt,	slégter,	het slégtste.
frei /	freier /	das freieste.
vrij,	vrijër,	het vrijste.
wild /	wilder /	das wildeste.
wild.	wilder,	het wildste.

Uitgenomen de volgende, die a/ o én u/ in ä/ ö én ü,
niet gaerne veranderen.

bunt /	bunter /	der bunteste.
bont,	bonter,	de bontste.
gerad /	gerader /	der geradeste.
régt,	régter,	de régtste.
hohl /	höbler /	der holestte.
hól,	höller,	de hólste.
lahm /	lahmer /	der lahmsste.
lam,	lammer,	de lamste.
los /	loser /	der loseste.
loos,	looser,	de loosste.
rund /	runder /	der rundeste.
rond,	ronder,	de rondste.
sant /	santter /	der santste.
zagt,	zagter,	de zagste.
schlanf /	schlanfter /	der schlankste.
ongedwongen,	ongedwongener,	de ongedwongenste.
straf /	straffer /	der straffeste.
stijv,	stijver,	de stijvste.
stumm /	stummer /	der stumste.
stom,	stommer,	de stomste.
teif /	teifler /	der teifste.
dol,	doller,	de dolste.

lahm/

zabm /
tam,

zabmer /
tammer,

der zabmste.
de tamste.

De Onrégelmaatigen zijn de vólgenden.

bald /
vroeg,
gerne /
gaerne,
gut /
goed,
viel /
veel,

eber /
eerder,
lieber /
liever,
besser /
beter,
mehr /
meer,

am ehesten.
het vroegste.
am liebsten.
het liefste.
am besten.
het beste.
am mehresten of am meisten
het meeste.

Het schijnt dat de onrégelmatigheid deeser vier woorden aléén voortkomt. om dat de stéllende trap méér naar Bijwoorden dan naar Bijvoeg'lijke naamwoorden gelijk. Zou men hieróm niet kónnen zéggen, dat de Vergelijking deeser woorden gebrékkig was, om dat zij dén stéllenden trap, die hier door het Bijwoord verplaatst is, ontbeeren? Het voorbeeld van 't woord *minder* *minder*, am *mindesten* *het minste* geeft 't genoeg te kénen, daar men zig van het Bijwoord *wenig* *wenig* bedieën moet, om daarvan dén stéllenden trap, die ontbreekt, te maaken, én welke daarenboven in de drie trappen van vergelijkinge, wél régelrégt schijnt te weesen om dat men zéggen kan:

wenig /
wenig,

weniger /
minder,

der wenigste.
het minste.

Nógtans dénzélven van allen kant beschouwende, schijnt 't dat de Stéllende, zoo wél, als de Vergelijkende trap altijd méér een Bijwoord dan een Bijvoeg'lijk naamwoord verbeelden.

Het woord *der* *laatste*, is van dén Overtréffenden trap, daar 't dén Stéllenden én Vergelijkenden trap ontbreekt.

Zie hier de réden waaróm in dén Overtréffenden trapp' de Létter e dan bijgevoegt, én dan uitgelaaten wórdt. *bij v. der langste de langste, der kúrste de kúrste.* Dat geschied om dészélf's uitspraak woeiender én minder hard te maaken. Men laat 'er de e uit, wanneer 'er Médeklínkers van eene zagte uitspraak vóór dénzélven gaan, *bij v. agter a/ b/ l/ m/ n/* Intégendeel wórdze agter harde Médeklínkers bijgevoegt, gelijk agter *d/ f/ s/ p/ r/ t/ z/* Egter behoeven de Dichters deese aanmérking niet t'eerbiedigen. Zie hier de plaats, daar men die geenen móet waarfchuwen, die de e in i in dén Overtréffenden trapp'

ongerijmdelijk veranderen, wanneer zij zeggen én schrijven ge-
 ehtijst in plaatse van geehtijst *de geeerdste*, werthijst in plaatse
 van wertbest *de waardste*. Dit laat de goede spraak niet toe.

Somtijds voegt men kleine woorden bij dén Verge-
 lijkenden én Overtreffenden trapp', om dérzélver betéke-
 nis te verhoogen óf te vernéderen, te weeten *etwas/*
noch/ viel/ ungleich/ um ein grosses/ in dén Vergelijkenden
 trap, *bij voorb.*

etwas besser / iets béter.

noch grösser / nóg grooter.

viel klüger / veel wijser.

ungleich besser / ongelijk béter.

um ein grosses schöner / zeer veel schooner.

En 't woord *aller* in dén Overtreffenden trapp', *bij v.*

das beste óf das allerbeste / het béste van allen.

das schönste óf das aller schönste, het schoonste van allen.

Wat de buiging van dén Vergelijkenden én Overtreffenden
 trapp' aangaat, zie hier waar naa mén zig schikken kan.

I. De Vergelijkende trap bulgt zig gelijk de enkele Bijvoeg'-
 lijke naamwoorden, het zij met het Onbepaalde, het zij met het
 bepaalde Lidwoord, het zij eindelijk zonder Lidwoord, zoo vóór
 de zélfstandigen, waarmede hij door all' de gevallen én door de
 twé getalen geboogen wórd, als agter de Zélfstandigen, waar-
 agter hij altijd in dészélf stand als het Zélfstandige blijft, van
 wat geslacht' óf van wat getal hij ook zijn mag. Zie hier Voor-
 beelden van.

I. Buiging van dén Vergelijkenden trapp' met het On-
 bepaalde Lidwoord.

Enkelvoud, Manlijk.

N. ein lieberer Mann / een beminder man.

T. eines lieberrn Mannes / eens beminderen mans.

G. einem lieberrn Manne / eenen beminderen manne.

A. einen lieberen Mann / eenen beminderen man.

R. o ein lieberen Mann / ó beminder man!

N. von einem lieberrn Manne / van eenen beminderen manne.

Enkel-

Enkelvoud, Vrouw'lijk.

- N. eine liebere Frau / eene bemindere vrouw.
 T. einer lieberen Frau / van eene bemindere vrouw.
 G. einer liebem Frau / aan eene bemindere vrouw.
 A. eine liebere Frau / eene bemindere vrouw.
 R. o ein liebere Frau / ô beminder vrouw!
 N. von einer liebem Frau / van eene bemindere vrouw.

Enkelvoud, Onzijdig.

- N. ein lieberes Kind / een beminder kind.
 T. eines liebem Kindes / van een' of eens beminderen kinds.
 G. einem liebem Kinde / aan eenen beminderen kinde.
 A. ein lieberes Kind / een beminder kind.
 R. o ein lieberes Kind / ô beminder kind.
 N. von einem liebem Kinde / van eenen beminderen kinde.

Meêrvouwd.

<i>Manlijk,</i>	<i>Vrouwlijk,</i>	<i>Onzijdig,</i>
lieberer Männer /	Frauen /	Kinder.
bemindere mannen,	vrouwen,	kinderen,
lieberer Männer /	Frauen /	Kinder
van bemindere mannen,	vrouwen,	kinderen.
lieberem Männern /	Frauen /	Kindern.
aan bemindere mannen,	vrouwen,	kinderen.
liebere Männer /	Frauen /	Kinder.
bemindere mannen,	vrouwen,	kinderen,
o ihr lieberem Männer /	Frauen /	Kinder.
o bemindere mannen!	vrouwen!	kinderen!
von liebem Männern /	Frauen /	Kindern.
van bemindere mannen,	vrouwen,	kinderen.

II. Buiging van den Vergelijkenden trapp' met het Bepaalde Lidwoord.

Enkelvoud, Manlijk.

- N. der höhere Berg / de hoogere berg.
 T. des höhern Berges / des hoogerem bergs.
 G. dem höhern Berge / den hoogerem berge.
 A. den höhern Berg / den hoogerem berg.

- R. o du höherer Berg / ó hoogere berg!
 N. von dem höhern Berge / van den hoogerem berge.

Enkelvoud, Vrouwlijk.

- N. die höhere Macht / de hoogere magt.
 T. der höhern Macht / dér hoogerem magte.
 G. der höhern Macht / dér hoogere magte.
 A. die höhere Macht / dér hoogere magt.
 R. o du höhere Macht / ó hoogere magt!
 N. von der höhern Macht / van de hoogere magte.

Enkelvoud, Onzijdig.

- N. das höhere Haus / het hoogere huis.
 T. des höhern Hauses / des hoogerem huises.
 G. dem höhern Hause / den hoogerem huise.
 A. das höhere Haus / het hoogere huis.
 R. o du höheres Haus / ó hooger huis!
 N. von dem höhern Hause / van den hoogerem huise.

Meêrvoud.

Manlijk, Vrouwlijk, Onzijdig.

N.	die höhern Berge / de hoogere bergen.	Mächte / enz.	Häuser. enz.
T.	der höhern Berge /	Mächte /	Häuser.
G.	den höhern Bergen /	Mächten /	Häusern.
A.	die höhern Berge /	Mächte /	Häuser.
R.	o ihr höhern Berge /	Mächte /	Häuser.
N.	von den höhern Bergen /	Mächten /	Häusern.

III. Buiging van den Vergelijkenden trapp' zonder Lidwoord.

N.	stärkerer Wein / stérker wijn.	bessere Butter / béter boter.	feineres Papier. sijner papier.
T.	stärkeres Weines /	besserer Butter /	feineres Papiers.
G.	stärkerem Weine /	besserer Butter /	feinerem Papiere.
A.	stärkern Wein /	bessere Butter /	feineres Papier.
R.	stärkerer Wein /	bessere Butter /	feineres Papier.
N.	stärkern Weine /	besserer Butter /	feinerem Papiere.

II. Met

II. Mèt dén Overtreffenden trap is 't anders gelégen; want hij duld't hèt onbepaalde Lidwoord niet; én 't is de natuur d'ér gedagten, wélke hèt zoo hebben wil, *bij 'v.* Men zou niet kunnen zéggén: ein gelehrtester Mann, een geleerdste man, én wíj hèt hoogste in elke soórt alléén eene eenige bepaalde zaak moet zéjn: zoo moet mèn altijd zéggén der gelehrtesten Mann / de geleerdste man; als óf mèn hém mèt dén vinger wees. Hij wórdt dan door all' de gevallen van hèt een én hèt ander getal geboogen gelijk wíj 't door hèt vólgende voorbeeld zien.

Buiging van dén Overtreffenden trapp' mèt 't Be-
paalde Lidwoord.

Enkelvoud, Manlijk.

- N. der kürzesten Weg / de kórtste wég.
- T. des kürzesten Weges / d'és kórtsten wégs.
- G. dem kürzesten Wege / d'én kórtsten wége.
- A. den kürzesten Weg / d'én kórtsten wég.
- R. o du kürzester Weg! ó kórtste wég!
- N. von dem kürzesten Wege / van d'én kórtsten wége.

Enkelvoud, Vrouwlijk.

- N. die kürzeste Zeit / de kórtste tijd.
- T. der kürzesten Zeit / d'és kórtsten tijds.
- G. der kürzesten Zeit / aan d'én kórtsten tijd.
- A. die kürzeste Zeit / d'én kórtsten tijd.
- R. o du kürzester Zeit! ó kórtste tijd!
- N. von der kürzesten Zeit / van d'én kórtsten tijde.

Enkelvoud, Onzijdig.

- N. das kürzeste Holz / hèt kórtste hout.
- T. des kürzesten Holzes / d'és kórtsten houts.
- G. dem kürzesten Holze / aan hèt kórtste hout.
- A. das kürzeste Holz / hèt kórtste hout.
- R. o du kürzestes Holz! ó kórtste hout.
- N. von dem kürzesten Holze / van hèt kórtste hout.

Meer-

Meêrvouwdig.

Manlijk,	Vrouwlijk,	Onzijdig.
N. die Kürzesten Wege / de kórtste wégen.	Zeiten	Hölzer.
T. der Kürzesten Wegen /	Zeiten /	enz.
G. den Kürzesten Wege /	Zeiten /	Hölzer.
A. die Kürzesten Wege /	Zeiten /	Hölzern.
R. o ihr Kürzesten Wege /	Zeiten /	Hölzer.
N. von den Kürzesten Wegen /	Zeiten /	Hölzern.

'Er is nóg eene soort van trappen van Vergelijking' in de Hoogduitsche taal', hierin bestaande, dat men vóór het Bijvoeglijke Naamwoord, woorden, die met hetzelfde overéénkomen, plaatst. *bij voorbeeld.*

weiß wit.	Schneeweiß / sneeuw-wit.
schwarz zwart,	{ speckschwarz / pik-zwart. { kohlschwarz / kopl-zwart.
roth rood,	{ blutroth / bloed-rood. { feuerroth / vuur-rood.
nackt naakt,	{ fasnackt / } vinger-naakt. { fingernackt / }
blaß bleek,	todtenblaß / dood-bleek.
gelehrt geleerd,	grundgelehrt / grond-geleerd.
hart hard,	steinhart / steen-hard.
hoch hoog,	himmelhoch / hémel-hoog.
arm / arm,	bettelarm / bédel-ärm.
süß / zoet,	honigsüß / honig-zoet.
alt oud,	steinalt / steen-oud.
schön schoon,	wunderschön / wonder-schoon.
kalt koud,	eis-kalt / ijs-koud.
blind blind,	stockblind / steeken-blind.
finster duister,	stockfinger / pik-donker.
sauer zuur,	essigsauer / zoo zuur als eek.
dumm dom,	erzdumm / dom in den hoogsten top.
tholl dol,	rasendtholl / rasend-dol.
bekannt bekend,	weltbekannt / overal-bekend.

Daar zijn ook zékere Bijwoorden die eene opklimming te kennen geeven, óf die de een den anderen altijd overtréffen, *bij voorb.*

beliebt

beliebt bemind,	hochbeliebt / zeer bemind, höchstbeliebt / het meeste bemind.
berühmt beroemd,	sehr berühmt zeer beroemd, überaus of ungemein berühmt ongemeen beroemd.
erfahren ervaren.	besonders of über die meisten erfahren bijzonder ervaren.
schlecht légt,	gar schlecht zeer légt, unerhört schlecht ongemeen légt.
schön schoon,	besonders schön bijzonder schoon, unglaublich schön ongelooflijk schoon, unvergleichlich schön onvergelyklijk schoon.

Men moet alleen oppassen dat men 'er geen woorden, strijdig met den zin, bijvoegt, én dat men niet zegt, *bij voorbeeld.*

enseliglich schön / ontzachtlijk schoon.
 abscheulich gelehrt / afschuw'lijk geleert.
 grausam beliebt / schrikk'lijk bemind.
 erbärmlich schön / erbarm'lijk schoon.

te meêr wyl het eene geheel aanstootelijke tégenstelling zou maaken.

Voorbeelden om de beginselen van de Vergelijking' der Bijvoeg'lijke Naamwoorden in 't wêrk te itellen.

I. In 't Hoog- en Nederduitsch

Neerland ist eine große Stadt in Italien / Venedig ist noch größer / Kom aber die größte unter allen.

Momyne war schön / Cleopatra noch schöner / Helena die schönste unter allen.

Der Wolf ist ein wildes Thier / der Löw ein noch wilderes / der Tiger aber das wildeste Thier unter allen.

Milaan is eene groote stad in Italiën, Venetiën is nóg grooter, maar Rome is de grootste van allen.

Monyma was schoon, Cleopatra nóg schooner, Helena de schoonste van allen.

De Wólf is een wild dier, de Leeuw is nóg wilder, maar de Tijger is het wildste dier van allen.

II. In 't Hoogduitsch, om in 't Nederduitsch te vertaalen.

Reich seyn ist gut / mässig seyn ist noch besser / vergnugt seyn mit dem was man hat / ist am besten.

Schön seyn ist viel / reich seyn ist mehr / tugendhaft seyn ist am meissen.

Du kümst bald / dein Bruder kam noch eher / dein Vetter am ehesten.

Du dienst deinem Nächsten gern / deiner Schwester noch lieber / und deiner Base am liebsten.

Paris ist uns nahe / Keims noch näher / Mes aber am aller-nächsten.

Dem Bruder ist hoch angesehen / du noch höher / und dein Vater am höchsten.

Dieses Messer ist gut / jenes etwas besser / und das lange am allerbesten.

Du bist klug / dein Vater aber viel klüger.

Er ist ein gelehrterer Mann / als sein Bruder.

Eure Schwestern sind bessere Haushälterinnen als unsere.

Das ist die That einer großmüthigen Frau / als deine Schwester ist.

Du hättest die nicht eine liebere Frau wählen können.

Ich habe nie keine redlichern Männer / keine standlichern Frauen / und keine frömmern Kinder gesehen.

Die höhern Verge sind nicht so vruchtbar / als die niedrigen.

Die höhere Macht stehet bey der Obrigkeit / die höchste aber allein bey Gott.

III. In 't Nederduitsch, om dezétoon in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Daar is nergens sterker wijn dan in Spanjen, beter boter dan in Hólland, vetter vleesch dan in Polen, grooter ijver dan in dén koophandel, meer arbeid dan in dén oorlog, en langere maaltijden dan aan de Tafels dér Rijken.

De vader is wijser dan de zoon, de moeder voorzigtiger dan de dögter, het huis grooter dan de gang.

De Grieken waren wijser, én de Hoogduitschers dapperer dan de Romeinen.

De Schoolieten zoeken altijd dén langsten wég om naar s'chool, én dén kortsten om naar hun vermaak te gaan.

De kórtste wégen zijn niet altijd de besten.
Mijn waard heeft mij op eén zeer koud bed doen leggen.
Hij geeft mij woorden zoo zoet als honig.

III. A F D E E L I N G.

Van de Getalen, óf Naamen van Getal.

De Hoogduitschers plaatfen de Getalen onder de Bijvoeglijke naamen, omdat men dezélfen ook vóór de zelfftandige naamen zet, om dérzélfver betekenis te bepaalen.

Die Getalen zijn in de hoogduitsche taal dezélfden als in andere taalen, te weteen:

- I. De Hoofd-getalen, die *Grundzahlen*.
- II. De Getalen van Schikking, die *Ordnungszahlen*.
- III. De évenredige Getalen, die *theilenden Zahlen*.
- IV. De Verzaamelende Getalen, die *vermehrenden Zahlen*.
- V. De Verdeelende Getalen, die *eintheilenden Zahlen*.

I. De *Hoofd-getalen* wórdén met spréeken óf alléén óf met eén' zelfftandigen naam' geplaatst, maar invoegen dat men, dezélfen alléén plaatsende, altijd iets in de gedagte heeft, het geen mén teld.

Tót twaalf zijn 't maar enkele woorden, maar vervólgens zijn 't woorden met getalen én tienén saamengesteld, zoo dat men het kleinste getal altijd vóór het grootste plaatst, gelijk men door de volgendé tafel zien zal.

1. eíns óf ein / een.	11. elf / élv.
2. twee / twé.	12. twólff / twaalf.
3. drey / drie.	13. dreyzehn / dertien.
4. vier / vier.	14. vierzehn / veertien.
5. fünf / vijf.	15. funfzehn / vijftien.
6. sechs / zes.	16. sechzehn / zestien.
7. sieben / zéven.	17. siebzehn / zéventien.
8. acht / agt.	18. achtzehn / agttien.
9. neun / négen.	19. neunzehn / négentien.
10. zehn / tien.	20. zwanzig / twintig.

K

21. ein

21. ein und zwanzig / één-én-twintig.
22. zwey und zwanzig / twee-én-twintig.
23. drey und zwanzig / drie-én-twintig.
24. vier und zwanzig / vier-én-twintig.
25. fünf und zwanzig / vijf-én-twintig.
26. sechs und zwanzig / zes-én-twintig.
27. sieben und zwanzig / zeven-én-twintig.
28. acht und zwanzig / agt-én-twintig.
29. neun und zwanzig / négen-én-twintig.
30. dreysig of dreyßig / dertig.

En insgelijks met de anderen, 40. viertig veertig, 50. funftig vijftig, 60. fedzig zestig, 70. siebenzig zeventig, 80. achtzig tachtig, 90. neunzig negentig, 100. hundert hondert.

Wanneer men boven de *hondert* is, zoo moet men aanmerken dat onder 't tellen de grootste getalen altijd vóór, én de kleinen agter gaan. Want zoo men de kleine getalen vóór zette, zoo zou dat de honderden vermeerderen, *bij v. 101. hundert und eins*, betekent slegts *hondert-én-één*. *110. Hundert und zehn* / maakt alléén *hondert-én-tien* uit. *103. Hundert und drey* / is slegts *hondert-en-drie*. Maar zoo men 't kleinste getal vóorzettende, zoo zou men de honderden vermeerderen. *300. Drey hundert* / zou *drie hondert*, in plaats van *hondert-én-drie* uit, maaken. *1000. Zehnhundert* / zou *duizent*, in plaats van *hondert-én-tien* uitmaaken.

Het overige dér vermeerderende Getalen wordt op de volgende wijze uitgesproken.

200. (w. v) Hundert / twee hondert.	1000. (ein) Tausend / duisent.
300. drey Hundert / drie hondert.	2000. zwey Tausend / twee duisent.
400. vier Hundert / vier hondert.	3000. drey Tausend / drie duisent.
500. fünf Hundert / vijf hondert.	4000. vier Tausend / vier duisent.

10000. zehn Tausen / tien duisent.
 20000. zwanzig Tausend / twintig duisent.
 30000. dreysig Tausend / dertig duisent.
 100000. hundert Tausend / hondert duisent, &c. &c.

Wat de *Buiging dér Hoofd-getalen* betreft: wanneer men dezelven vóór de zélfstandige naamen plaatst, zoo wordenze op de volgende wijze geboogen.

Enkel-

Enkelvoud.

Manlijk.

Vrouwlijk.

Onzijdig.

Nur ein Mann/
den éénig man,
nur eines Mannes/
nur einem Manne/
nur einem Mann/

nur eine Frau/
eene éénige vrouw,
einer Frau/
einer Frau/
eine Frau/

nur ein Kind.
een éénig kind.
eines Kindes.
einem Kinde.
ein Kind.

De Roeper is niet in gebruik.

nur von einem Manne/ von einer Frau/ von einem Kinde.

Dit getal, hetwelk de éénheid te kennen geeft, weinig van 't Onbepaalde Lidwoord verschillende, zoo voegt men 'er somtijds bij *énig* / *éénig* of *alleén*, bij v. (in *enig*er Mann *een éénig man*, *eue einige* Frau) *eene éénige vrouw*, *ein einziges* Kind *een éénig kind*, om daar door het Hoofdgetal van 't Onbepaalde Lidwoord te onderscheiden.

Maar gelijk de natuur der éénheid met de meerderheid of veelvuldigheid tegenstrijdig is, zoo is 't goed hier te waarfchouwen dat men zig van 't hoogduitsche Getal ein niet zou kunnen bedienen, gelijk de Franschen zig van hun Hoofdgetal bedienen wanneer zij zeggen: *les uns & les autres*: (*bèt Hoogduitsch vertaakt hetzelfde door het woord enige, zelfs somtijds door alle beyde* / *alle zwey* én dat dan het getal *zwey* *zwey*, deszelve plaats bekleed; éven als de andere getalen, gelijk wij gaan zien.

Meêrvoud.

Manlijk.

Vrouwlijk.

Onzijdig.

Zweene Männer/
twé mannen,
zweener Männer/
van twé mannen,
zween Männern/
aan twé mannen.
zweene Männer/
twé mannen,
o ihr zween Männer/
ô gij twé mannen!
von zweenen Männern/
van twé mannen,

zwo Frauen/
twé vrouwen,
zwoer Frauen/
van twé vrouwen,
zwoen Frauen/
aan twé vrouwen.
zwo Frauen/
twé vrouwen,
zwo Frauen/
twé vrouwen!
zwoen Frauen/
van twé vrouwen,

zwey Kinder/
twé kinderen.
zweyer Kin er.
van twé kinderen.
zweyen Kindern.
aan twé kinderen.
zwey Kinder.
twé kinderen,
zwey Kinder.
twé kinderen!
zweyen Kindern.
van twé kinderen.

K 2

Het

Hèt getal *drey dries* is van alle de geslachten, én wórdt aldus geboogen.

drey Männer /	Frauen /	Kinder.
drie mannen,	vrouwen,	kinderen.
dreyer Männer /	Frauen /	Kinder.
dreyen Männern /	Frauen /	Kindern.
drey Männer /	Frauen /	Kinder.
o. ihr drey Männer /	Frauen /	Kinder.
von dreyen Männern /	Frauen /	Kindern.

vier / *funf* / *sechs* / *vier*, *vijf*, *zès*, én all' de anderen blijven onbuigbaar, uitgenomèn wanneer men dezélfen zonder zélfstandige gebruikt, gelijk men 't terstond zien zal.

Deese Getalen hebben eene geheel andere gedaante, wanneer men dezélfen mét 't Bepaalds Lidwoord plaatst. Dan geeft hèt Lidwoord hèt geslacht dér Zélfstandige naamen te kènnen, én hèt getal verándert niet, blijvende hètzelvé in all' de geslachten, *bij v.*

Eins / Een.

Manlijk.

der eine Baum /
de éénige boom,
des einen Baumes /
dem einen Baume /
den einen Baum /

Vrouwlijk.

die eine Blume /
de éénige bloem,
der einen Blume /
der einen Blume /
die eine Blume /

Onzijdig.

das eine Thier.
hèt éénige dier.
des einen Thieres.
dem einen Thiere.
das eine Thier.

De Roeper is niet in gebruik.

von dem einen Baume / von der einen Blume / von dem einen Thiere. (re.)

Hèt is anders mét *zwey* / *twé*, gelégen.

Zwey /

die zween Bäume /
de twé boomen,
der zween Bäume /
den zweenen Bäumen /
die zween Bäume /
o. ihr zween Bäume /
von den zweenen. = =

die zwei Blumen /
de twé bloemen,
der zwei Blumen /
den zween Blumen /
die zwei Blumen /
zwei Blumen /
von den zween = =

die zwey Thiere.
de twé dieren.
der zwey Thiere.
den zweyen Thieren.
die zwey Thiere.
zwey Thiere!
von den zweyen = =

drey

drey drie, vier vier, fünf vijf én all' de andere getalen blijven dezélfven in all' de gevallen, tén zij datze en in den Geevenden én Neemenden Naamvall' aanneemen *bij v. dreyen met drie, von dreyen van drie*, et erfáhet mit *vieren* mit *sechsen* mit *achsten* zonder het zélfstandige, *bij rijdt met vier, vijf, agt (paerden.)*

Hét is nóg anders met die Getalen gelégen, wanneer mén zig daarvan als van Vóórnaamen bedient, zonder lidwoord én zonder zélfstandigen, want dan neemen zij dérzélfver uitgang om de gevallen én de gellachten te kénnen te geeven, *bij v.*

Enkelvoud.

<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouw'lijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. einer / een.	eine / eene.	eins / een.
T. eines / van eenen.	einer / van eene.	eines / van een, eenes.
G. einem / aan eenen.	einer / aan eene.	einem / aan een.
A. einen / eenen.	eine / eene.	eins / een.
R. o du einer, ô een!	o du eine / ô eene!	o du eins / ô een!
N. von einem / van eenen,	von einer / van eene.	von einem, van een.

Meêrvouwd.

<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouw'lijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>		
zweete /	zwo /	zwoen /	drey /	vier.
twé,	twé,	twé,	drie,	vier.
zweeter /	zwoer /	zwoer /	dreyer	vierer.
van twé,	van twé,	van twé,	van drie,	van vier.
zweenen /	zwoen /	zwoen /	dreyen /	vieren.
aan twé,	aan twé,	aan twé,	aan drie,	aan vier.
zweene /	zwo /	zwoen /	drey /	vier.
twé,	twé,	twé,	drie,	vier.
o ihr zweene /	zwo /	zwoen /	drey /	vier.
o gij twé!	twé,	twé,	drie,	vier.
von zweenen /	zwoen /	zwoen /	dreyen /	vieren.
van twé,	van twé,	van twé,	van drie,	van vier.

Hét is bijna hetzelfde met *fünf* én de andere getalen, tót de saamengestelden toe, die het laatste gedeelte van 't woord alléén veranderen. Mén zegt bij voorbeeld: mit *sechzehn* met *zèrtien*, mit *fünf* und *zwanzigen* met *vijs-én-twintig*, *Ec.* én niet mit *sechsen* zehen / óf *fünfen* und *zwanzigen*. *hundert* *hundert*, én *tausend* *duisent*, worden op dezelfde wijze verandert, wan-

meer men 'er geen zelfstândigen van maakt, gelijk wij 't hiernâ zullen zeggen.

II. De *Getalen van Schikking* worden meest van de vooregaanden afgeleid, maar zij neemen andere uitgangen, naar dat men zig daarvan bedient met of zonder de Lidwoorden en de Zelfstândige naamen. Men plaait dezêlven ook met het onbepaalde Lidwoord, *bij z.*

Der zweyte Mann sehet ein ersten voraus.
 De tweede man veronderstelt een' eersten.
 Es ist ein zweyter und dritter Thal davon heraus.
 'Er is een tweede en een derde Deel van uitgekomen.
 Ich habe es von einer dritten Person gehört.
 Ik hebb' 't van een' derden persoon gehoort.

Buiging.

<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouwlijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
ein zweyter/ een tweede, eines zweyten/ van eenen twéden, einen zweyten/ aan eenen twéden, einen zweyten/ eenen twéden, von einem zweyten/ van eenen twéden.	eine zweyte/ eene tweede, einer zweyten/ van eene tweede, einer zweyten/ aan eene tweede, eine zweyte/ eene tweede. <i>zonder Roeper,</i> von einer zweyten/ van eene tweede.	ein zweytes. een tweede. eines zweyten. van een tweede. einem zweyten. aan een tweede. ein zweytes. een tweede. von einem zweyten. van een tweede.

Zoo moet men ook de andere buigen.

der Dritte de derde.	der Zwölfte de twaalvde.
Vierte de vierde.	Dreizehnte de dertiende.
Fünfte de vijfde.	Vierzehnte de veertiende.
Sechste de zesde.	Fünfzehnte de vijftiende.
Sie erste de zevende.	Sechzehnte de zestiende.
Achte de agste.	Siebzehnte de zeventiende.
Neunte de negende.	Achtzehnte de agt tiende.
Zehnte de tiende.	Neunzehnte de negentiende.
Eilfte de elfde.	Zwanzigste de twintigste.

der

Der Eén u. wanzigste/ de 21ste.
 Twee u. wanzigste/ de 22ste.
 Drey u. wanzigste/ de 23ste.
 Dier u. wanzigste/ de 24ste.
 Fünf u. wanzigste/ de 25ste.
 Sechs u. wanzigste/ de 26ste.
 Sieben u. wanzigste/ de 27ste.
 Acht u. wanzigste/ de 28ste.
 Neun u. wanzigste/ de 29ste.

Dreyßigste/ de dertigste.
 Ein u. dreißigste/ de één-en-dertigste.
 Hundertste/ de hondertste.
 Taufentste/ de duisentste.
 Zehntausendste/ de tienduissentste.
 Zehnmahl hundert tausendste/ de tienmaal hondert duisentste.
 Tausendmaltausendste/ de duisentmaal duisentste.

Deese Getalen zijn wel meer in gebruik met het Bepaalde Lid woord der/ die/ das, gelijk wij gaan zien.

Enkelvoud.

Manlijk.
 der erste Mann/
 de eerste man,
 des ersten Mannes/
 des eersten mans,
 dem ersten Manne/
 den eersten manne,
 den ersten Mann/
 den eersten man,
 o du erster Mann/
 o eerste man!
 von dem ersten Manne/
 van den eersten man,

Vrouw'lijk.
 die erste Frau/
 de eerste vrouw,
 der ersten Frau/
 der eerste vrouw,
 der ersten Frau/
 aan de eerste vrouw,
 die erste Frau/
 de eerste vrouw,
 o du erste Frau/
 o eerste vrouw!
 von der ersten Frau/
 van de eerste vrouw,

Onzijdig.
 das erste Kind.
 het eerste kind.
 des ersten Kindes.
 des eerste kinds.
 dem ersten Kinde.
 aan het eerste kind.
 das erste Kind.
 het eerste kind.
 o du erstes Kind.
 o eerste kind!
 von dem ersten Kinde.
 van het eerste kind.

Meêrvoud.

Manlijk.
 Die ersten Männer/
 de eerste mannen,
 der ersten Männer/
 der eerste mannen,
 den ersten Männern/
 den eerste mannen,
 die ersten Männer/
 de eerste mannen,
 o ihr ersten Männer/
 o eerste mannen!
 von den ersten Männern/
 van de eerste mannen,

Vrouw'lijk.
 Frauen/
 vrouwen,
 Frauen/
 vrouwen,
 Frauen/
 vrouwen,
 Frauen/
 vrouwen,
 Frauen/
 vrouwen,
 Frauen/
 vrouwen!
 Frauen/
 vrouwen,

Onzijdig.
 Kinder.
 kinderen.
 Kinder.
 kinderen.
 Kindern.
 kinderen.
 Kinder.
 kinderen.
 Kinder.
 kinderen!
 Kindern.
 kinderen.

Zoo worden ook gebogen der *vierte* / der *vierte* / der *vierte* / &c. &c. in plaats van te zeggen: der *vierte de tweede*, zoo zegt men ook, der *andere* / maar niet der *anderte*. Men zou toch beter doen zig van dit woord niet te bedienen dan na der *andere*.

Men gebruikt eindelijk die Getalen van Schikkinge met de Zelfstandige naamen, zonder lidwoord, éndan wordenze saamengestelt gelijk wanneer men het onbepaalde Lidwoord uitlaat, *bij voorb.*

Eener Theil / Eerste deel.

Zweytes Buch / Twéde boek.

Dritter Abschnitt / Dérde afdeeling.

Maar op deese wijze zou men de gevallen niet kunnen saamenstellen, zonder 'er een Lidwoord bij te voegen. Men kan in 't Meervouwd niet zeggen: *Siebente Jahre der Dienenden sind gefährlich* de *zevende jaaren der menschen zijn gevaarlijk*, want men moet zeggen *die siebenten* / of het geen nog beter is, hetzelfde in 't Enkelvoud zetten *das siebente Jahr &c. het zevende jaar, &c.*

't Is een misslag dat men deese getalen van schikkinge somtijds met groote of kapitale letteren schrijft, *bij v.* Ludwix der Sunsebnte *Lodewijk de XVde*, in plaats van Ludwix der sunsebnte.

III. De *Ephenrdige* Getalen zijn van drieërlei foorten, want men voegt, om dezelve saamen te stellen. 1.) de Lettergreep *tsch* 2.) het woord *fältig* 3.) de Lettergreep *ma* bij de Hoofd Getalen, *bij v.*

fach

einfach / enkel.

zweifach / dubbel

dreifach / drie-dubbel.

viertach vier-dubbel.

fünffach / vijfmaal zoo veel.

zehnfach / tienmaal zoo veel.

zwanzigfach / twintigmaal zoo veel.

dreißigfach / dertigmaal zoo veel.

hundertfach / hondert-vouwd.

tausendfach / duifentmaal zoo veel.

fältig

einfältig / enkel.

zweifältig / dubbel.

dreifältig / drie-dubbel.

viertältig vier-dubbel.

fünffältig / vijfmaal zoo veel.

zehnältig / tienmaal zoo veel.

zwanzigfältig / twintigmaal zoo veel

dreißigfältig / dertigmaal zoo veel.

hundertfältig / hondert-vouwd.

tausenfältig / duifentmaal zoo veel.

mak

mal of mahl

einmahl / eenmaal.
 zweymahl / twemaal.
 dreyemahl / driemaal.
 vieremahl / viermaal.
 funfemahl / vijfmaal.

zehnemahl / tienmaal.
 zwanzemahl / twintigmaal.
 dreyzigemahl / dertigmaal.
 hundertemahl / honderdmaal.
 tauzendemahl / duisentmaal.

Hoewél deese getalen, enkel als grondgetalen aangemerkt, onhuigbaar zijn, zoo kan men dez. lven évenwél bij de Zélfstandigen plaatsén, én dan neemenze verscheiden uitgangen van geslacht' en van getal aan, naar dat men dezélfen mét hèt onbepaalde Lidwoord plaatst.

Zie hier hoe men dezélfen mét hèt onbepaalde lidwoord plaatst.

Manlijk.

- N. ein einfacher Zeug / een enkel stóf.
- T. eines einfachen Zeuges / van een enkel stóf.
- G. einem einfachen Zeuge / aan een enkel stóf.
- A. einen einfachen Zeug / een enkel stóf.
- R. o einfacher Zeug / ó enkel stóf!
- N. von einem einfachen Zeuge / van een enkel stóf.

Vrouw'lijk.

- N. eine zweyfache Schnur / eene dubbele snoer.
- T. einer zweyfachen Schnur / van eene, óf eener dubbele snoere.
- G. einer zweyfachen Schnur / aan eene óf eener dubbele snoere.
- A. eine zweyfache Schnur / eene dubbele snoer.
- R. o zweyfache Schnur / ó dubbele snoer!
- N. von einer zweyfachen Schnur / van eene dubbele snoere.

Onzijdig.

- N. ein dreyfaches Tuch / een driedubbel laken.
 - T. eines dreyfachen Tuches / van een driedubbel laken.
 - G. einem dreyfachen Tuche / aan een driedubbel laken.
 - A. ein dreyfaches Tuch / een driedubbel laken.
 - R. o dreyfaches Tuch / ó driedubbel laken!
 - N. von einem dreyfachen Tuche / van een driedubbel laken.
- Men schrijft zweyfach én zweyfach maar niet zweyfach noch zwofach.

Buiging mét het bepaalde Lidwoord.

der/ die/ das tweyfáltige/ • • • tweymáligé.
 der/ der/ des dreyfáltigen/ • • • dreyymáligén.
 dem/ der/ dem viersfáltigen/ • • • vierymáligén.
 den fúnffáltigen/ die/ das/ fúnffáltige/
 o du sechsfáltiger/ sechsfáltige/ sechsfáltiges.
 von dem/ von der/ von dem siebenfáltigen.

Het Meervouwd is altijd hetzelfde in all' de geslachten én in all' de gevallen. Men zegt ook tweyfáltig én zwintfáltig/ maar nooit tweensfáltig noch twosfáltig. Men zegt tweymálig/ maar nooit twiemálig.

IV. De *Verzaamelende Getalen* zyn die geenen welken zélfstandig worden, wanneer men dezélfen afzonderlijk anschouwen én de andere getalen naar deesen meeten wil, *bij voorb.*

das Zehnd / het tiental.	das Hundert / het hondert.
das Duzend / het duusijn.	das Tausend / het duisent.
das Mandel / het vijftiental	das Schock / het schók óf de
óf de vijftien-stuks.	zestig-stuks.

'Er is niets sánte merken zén opzigte van deesen, dan dat dezélfen allen Onzijdig zyn. Uitgenomen eine Zehn/ een tien, eine Neune een négen, eine achte een agt &c.

V. De *Verdeelende Getalen* zyn onbuigbaar, én dienen om de dingen in zoo veele gelijke deelen als men wil, te onderscheiden óf te verdeelen. *bij v.*

erffich/ eerstelijk.	zweyerley / tweérlei.
tweytens / tén tweéde.	dreyerley / drieérlei.
drítens / tén derde.	viererley / vierderlei.
viertens tén vierde &c.	fünferley / vijfderlei.
je eins und eins/ een voor een.	sechserley / zesderlei.
je zwey und zwey/ twé én twé.	siebenerley / zévenderlei.
je drey und drey/ drie én drie.	achterley / agtérlei.
je vier und vier/ vier én vier.	neunerley / négenderlei.
je fünf und fünf/ vijf én vijf.	zehnerley / tienderlei.
je sechs und sechs/ zes en zes.	elferley / élfderlei.
achterley / eenerlei.	zwölferley / twaalfderlei.

drey.

veertigerley / dertigenderley	taufenderley / duifenderley.
veertigerley / twintigderley.	hutaufenderley / tienduifenderley.
veertigerley / dertigderley.	
honderterley / honderderley.	

All' deefe Getalen hebben geene zwaarigheid in zig, én men zal zig hier mèt de voorbeelden, wélken wij daarvan gegeven hebben, vergenoegen, wíjl 't ons niet lust eene beknópte herhaaling daar van te doen, die zeer onnodig én tév. ns verdrietig zou zijn.

V. HOOFDSTUK.

Van de Vóór-naamen, van den Gúr-wórtern.

De Vóór-naamen dér Hoogduitsche taale zijn,

- I. *Persoon'lijke, Persónliche.*
- II. *Besittende, Sueignende.*
- III. *Aanwíjvende, Anzeigende.*
- IV. *Betrekkelijke, Beziehende.*
- V. *Ondervraagende, Fragende.*
- VI. *Onéigenlijke, Uneigenliche.*

En gelijkze allen kunnen bijzondere buiging hebben, zoo zullen wij ze ook elk in 't bijzonder onderzoeken.

I. Van de Persoon'lijke Vóór-naamen.

De hoogduitsche Vóór-naamen zijn in kunne-Buigingen alzoó weinig eenpaarig, a's die d'r andere taalen; somtijds merklijk van hunnen stamh' afwijkende, vóór-naamlijk *de Persoon'lijken.*

Deesen zijn van *drieerlei soórtten*, te weeten: van den eersten, van den twéden, én van den derden persoon. *De éérste* is, die spreekt. *De twéde*, tót wien men spreekt. *De úrde*, van wien men spreekt. Dus *Ich ik*, én *Wir wij*, zijn de eerste persoon van 't Enkel- én Meérvóúwd. *Du gij*, én *Ihr gij*.

gij, *zij* 'er de tweede van. *Er bij*, *Gie zij*, in 't Enkelvoud; *Gie zij* in 't Meêrvoud, maaken 'er de derde van uit. Want men onderscheidt het geslacht in den derden perfoon van 't Enkelvoud.

Buiging van de Perfoon'lijke Vóór-naamen.

I. Perfoon.

<i>Enkelvoud.</i>	<i>Meêrvoud.</i>
N. <i>ich / ik.</i>	N. <i>wir / wij.</i>
T. <i>meiner / van mij.</i>	T. <i>unser / van ons.</i>
G. <i>mir / mij, aan mij.</i>	G. <i>uns / ons.</i>
A. <i>mit / mij.</i>	A. <i>uns / ons.</i>
R. <i>o ich / ô ik!</i>	R. <i>o wir / ô wij!</i>
N. <i>von mir / van mij.</i>	N. <i>von uns / van ons.</i>

II. Perfoon.

<i>Enkelvoud.</i>	<i>Meêrvoud.</i>
N. <i>du / gij.</i>	N. <i>ih / gijlieden.</i>
T. <i>deiner / van u.</i>	T. <i>euer / van u lieden.</i>
G. <i>dir / aan u.</i>	G. <i>euch / aan u lieden.</i>
A. <i>dich / u.</i>	A. <i>euch / gij lieden.</i>
R. <i>o du / ô gij!</i>	R. <i>o ih / ô gij lieden.</i>
N. <i>von dir / van u.</i>	N. <i>von euch / van u lieden.</i>

III. Perfoon.

<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouw'lijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>
N. <i>er / hij.</i>	<i>se / zij.</i>	<i>es.</i>
T. <i>seiner / van hem.</i>	<i>ihrer / van haar.</i>	<i>seiner.</i>
G. <i>ihm / hem, aan hem.</i>	<i>ih / haar, aan haar.</i>	<i>ihm.</i>
A. <i>ih / hem.</i>	<i>sa / haar.</i>	<i>es.</i>
R. <i>o o o o</i>	<i>o o o o</i>	<i>o o o o</i>
N. <i>von ihm / van hem.</i>	<i>von ihr / van haar.</i>	<i>von ihm.</i>

Meêrvoud van den III. Perfoon.

N. <i>se / zij.</i>	} <i>door all' de drie Geslachten.</i>
T. <i>ihrer / van hun, van haar.</i>	
G. <i>ihnen / aan hun, hun, haar, aan haar.</i>	
A. <i>se / hén, haar.</i>	
R. <i>o o o o</i>	
N. <i>von ihnen / van hun, van haar.</i>	

Wat

Wat hêt gebruik deeser Vóór-naamen betrêft, zoo moet men aanmêrken, dat de oude Hoogduitschers, névens de Grieken én de Romeinen, dezêlven in hunne natuurlijke betékenis' gebrúikten, van wat bijzondere hoedanigheid de persoonēn aan wien zij spraken, ook zijn mogten. Zoo bediende zig ook altijd Diogenes, tót Alexander dēn grooten, Cicero, tót César én Plinius, tót Trajanus spreekende, van dēn persoon'lijken Vóór-naam van dēn twéden persoon, *Gij, Du.* Dit is ook hêt geen waarbij men blijven moet, wanneer men de Ouden vertaalt: én onze Dichters doen wél, zoo in 't Hoogduitsch als in 't Fransch, dēn Koningen én Vórstēn in hunne Dichten niet dan door *Du/ gij* aan te spreken: want dit is veel déstiger én spaart veele omwégen.

't Is égtér lang geléden dat men, om dēn aanzienlijke persoonēn, tót wêlken men spreekt, méér beleefdheids, én ontzags te kēnnen te geeven, in-gantsch Europa de manier heeft ingevoert van zig in 't spreken van dēn twéden persoon van 't Meêrvouwd *Jhr Gijl.*, in plaats' van dēn twéden van 't Enkelvoud, *Du gij*, te bedienen. En deese manier van spreekē de goedkeuring van 't Gemeen hoelangs zoo méér wéggedraagen hébbende, wêrde zoo gemeen, dat, tén tijde van Keiser Karel dēn V. de persoonēn van eenen middelmaatigen staat zig reeds mêt deese beleefdheid aanspraken. Hierbij zijn de Franschen én de Engelschen tót hier toe gebleeven, gebrúikende altijd hun *Vous* én hun *Tou*, wanneer zij tégen hunne Koningen én Vórstēn spreken. En hiervandaan is 't dat de Hoogduitschers nóg gewoon zijn te zéggen, aan Grooten spreekende én schrijvende: *Eure Majestât / Uwe Majesteit; Euer Durchlauchtē / Uwe Doorlugtige Hoogheid, &c.*

Maar men is daar niet bij gebleeven. Duitschland én Italiēn meenden in de voorige eeuw' eenen hoogerē trap van beleefdheid gevonden te hébben, mêt zig te bedienen van dēn dērden persoon van 't Enkelvoud *Er* én *Sie* / in plaats' van dēn twéden *du / gij*. Zoo dat men, in plaats' van te zéggen, *du hat mit es gesaqt / gij hebt 't mij gezeid*, zeide; *er hat mit es gesaqt / óf sie hat mit es gesaqt / bij óf zij heeft 't mij gezeid*. En zoo spraken ook tōē de beschaavste persoonēn, én de Italiāners spreken nóg alzo. Maar in dēn beginne van deese Eeuw heeft mén de zaak nóg hooger gebragt, beginnende zig te bedienen van dēn dērden persoon van 't Meêrvouwd, in plaats' van dēn twéden van 't Enkelvoud. Zoo dat, in plaats' van te zéggen gelijk men 't hier boven ziet, zégt men hēden: *Sie haben mit*

wir es gesagt / gij. hebt 't mij gezeid, Ich werde Ihnen das ge-
ben / ik zal u. dat geeven. Ich bitte Sie / ik bidde u. (De Ita-
liäners doen bidden bet zélve.)

Sédert eenigen tijd is 'er in deese manieren van spreken eenen
misflag ingesloopen, 'en het is noodzaaklijk dénzelfven te verbe-
teren. Dat is, dat veele luiden zeggen 'en spreken *Ibro* 'en
Duro / in plaats van *Ihre* *Ihrer* *Eure*: Dus eenen Koning,
of eenen Koninginne aanspreekende, in plaats van te zeggen:
Ibro *Maj.* / zoó moet men zeggen *Eure* *Majestät* / *Uwe*
Majestät. En van eenen afweefigen Koning spreekende; moet
men zeggen, *Seine* *Majestät* *zijnne* *Majestät*, 'en van eenen af-
weeflige Koninginne: *Ihre* *Majestät* *Haare* *Majestät*, gelijk
onze hédendaagsche Schrijvers doen

Men voegt dikwils bij deese Persoon'lijke Vóór naamen zekere
kleine woorden, om dezelve persóon beter te kennen te gee-
ven, 'en deese woorden zijn dan buigbaar 'en dan onbuigbaar,
daar zijnze: *selbst* / *selb.* of *selb.* *en* *zélve*. Want men zegt.

ich selbst / }	ik zélve.	du selbst / }	gij zélven.
ich selber / }		du selber / }	
er selbst / }	hij zélven.	sie selbst / }	zij zélve.
er selber / }		sie selber / }	

Maar wanneer 't de Teeler is, zoó zegt men niet *meiner* *selber* /
van mij zélve; *deiner* *selber* / *van u zélven*; *seiner* *selber* / *van*
hem zélven; noch in het Meêrvouwd *unser* *selber* / *van ons zélven*,
om dat 't hard voor 't gehoor is; maar men zegt: *meiner* *selbst* /
deiner *selbst* / *seiner* *selbst* / *unser* *selbst* / 'en zoó moet men 't
ook schrijven. Voor 't overige zegt men zeer wél:

wir selbst / }	zij zélven.	ihr selbst / }	gij. zélven.
wir selber / }		ihr selber / }	
wir selbstien / }		ihr selbstien / }	
sie selbst / sie selber / sie selbstien / }	zij zélven.		

Onder dit getal behoort ook de wéderhoorige Vóór-naam *sich*
zig, *seiner* *van zig*, welke op de volgende wijze gebogen wórdt.

Enkelvoud.

Meêrvouwd.

- N. = = = = =
- T. *seiner* / *ihrer* / *seiner* / *van zig*.
- G. *sich* / *zig*, *door all' de geslachten*.
- A. *sich* / *zig*.
- R. = = = = =
- N. *von sich* / *van zig*.

- N. = = = = =
- T. *ihrer* / *van zig*.
- G. *sich* / *zig*.
- A. *sich* / *zig*.
- R. = = = = =
- N. *von sich* / *van zig*.

Men

Men moet wél oppassen dat men in 't Enkelvoud van den Geevenden én Neemenden Naamvall' niet zette, ihr én von ihnen / voor sich én von sich / én dus moet men zeggen: sich selbst, zig zélfen, von sich selbst van zig zélfen, én niet ihr selbst én von ihnen selbst.

Voorbeelden om de beginselen deeser Persoon'lijke én wéderhoorige Vóór-naamen in 't wérk te stelten.

I. In 't Haag- en Néérduitsch

Ich lese und du schreibst.
Er reibet die Farben / und sie mahlet.

Es scheint / als wenn er nicht recht bey Sinnen wäre.

Gedenke meiner / mein Gott / im besten.

Ich habe deiner nicht mit einem Worte gedacht.

Ich bin seiver fast müde.

Ich habe ihrer genug.

Das dumme Thier meynet / mann könne seiner nicht enscheyren.

Du hast mir einen rechten Dossen bewiesen.

Ich will dir schon weisen / wie du dich aufführen sollst.

Ich will ihm schon die Meynung sagen.

Ich habe ihr deutlich ge'aget / was sie thun soll.

Wir haben ihm reistlich nachgedacht.

Du wirst mich hoch verpflichten / wenn du mir das zu gefallen thust.

Ich werde dich wohl finden.

Ich habe ihn noch nicht gesehen.

Ich habe sie treulich ermahnet /

Ik lees' én gij schrijft.

Hij maakt de verwen én zij schildert.

Het schijnt of hij niet regt bij zijn' zinnen is.

O God, gedenk mijner ten besten!

Ik hebb' van u geen één woord gesproken.

Ik ben hem haast moede.

Ik ben haarer heel zat.

Dat domme dier meent dat men hem niet kan ontbeeren.

Gij hebt mij eene léljke pots gespeelt.

Ik zal u wél wijzen, hoe gij u moet gedraagen.

Ik zal hem wél zeggen, wat hem te zeggen staat.

Ik hebb' haar duidelyk gezéid wat zij doen moet.

Wij hebben 'er rijplijk op gedagt.

Gij zult mij zeer verpligten, zóó gij mij die dienst doet.

Ik zal u wél vinden.

Ik hebb' hem nóg niet gezien.

Ik hebb' hem trouwlijk vermaant

net / von ihrer bösen Gewohnheit abzustehen.

Wir haben es bereits gethan.

O ich elender Mensch!

O du schlummer Vogel!

Ihr habt euch in eurer Rechnung sehr geirret.

Sie haben des rechten Weges verkehlet.

Erbarne dich uns / o Herr!

Ich werde jederzeit eurer eingedenk seyn.

Es wolle Gott uns gnädig seyn.

Euch wird ein Unglück begehen / wenn ihr euch nicht wohl in acht nehmet.

Es ist ihnen nirgend besser / als zu Hause.

Hasset uns nicht ohne Ursache.

Wir werden euch nicht zehen lassen / bis ihr euch hierüber deutlich erkläret.

Ich habe sie fleißig gesucht / und nicht gefunden.

Von uns haben sie keine Hilfe zu erwarten

Von euch spricht man in der ganzen Stadt.

Von ihnen wird man sich keine Besche verschreiben lassen.

maant zig van zijne kwaade gewoonte te ontdoen.

Wij hebben 't reeds gedaan.

O ik ééndig mensch!

O gij kwaade guit!

Gij hebt u in uwe rekening zeer vergist.

Zij hebben den régten wég niet genomen.

O Heer, erbarm- u onzer!

Ik zal altijd aan u denken.

God will' ons genadig zijn.

Daar zal u een ongeluk overkomen, zoo gij niet wél op u zélven past.

Zij zijn nergens béter dan t'huis.

Haat ons niet zonder oorzaak.

Wij zullen u niet laten gaan voor dat gij u hieróver duidelijk verklaart hebt.

Ik hebbe ze vlijtig gezocht, maar niet gevonden.

Van ons hebben zij geen hulp te verwagten.

Men spreekt van u door de gantsche stad.

Men zal zig van hun goene wétten laten voorschrijven.

II. In 't Hoogduitsch, om in 't Neêrduitsch te vertaalen.

Wer hat diesen Brief geschrieben? Ich selbst oder selber.

Du bist selbst Ursach daran. Er hat es selber gesagt.

Sie ist selber damit nicht wohl zufrieden.

Sie hat solches selbst angeponnen.
 Ich habe meiner selbst darüber ganz vergessen.
 Du wirst wohl deiner selbst schonen.
 Ich will mir selber hart seyn/ und mich nicht schonen.
 Du wirst dir selber schaden/ wenn du dich dessen unterfangst.
 Er steht sich selber in Wege.
 Sie hat sich selbst eine Grube gegraben.
 Er hat selbst Hand an sich geleyet.
 Ich kann mich selbst dessen wohl bescheiden.
 Von mir selbstem werde ich wohl nichts anfangen.
 Er kam von sich selbstem zu mir.
 Sie hat das von sich selbstem gesagt.
 Wir selbst wissen es nur gar zu wohl.
 Ihr selber könnet die Sache nicht läugnen.
 Sie selbstem werden mein Verfahren billigen müssen.
 Unser keiner lebt ihm (sich) selber / unser keiner stirbt ihm (sich) selbst.
 Uns selbstem wiederfährt oft etwas dergleichen.
 Euch selbstem wird es nicht besser ergehen.
 Ich will euch selbstem dessen überzeugen.
 Wir vermögen nichts von uns selbstem / als von uns selbstem.

II. In 't Nederduitsch, om in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Hij heeft zig zélven vergeeten. Zij zélven zijn gevallen.
 Men benadeelt zig zélven dikwils.
 Wij zien dat elk zig zélven bemint.
 Elk denkt bij zig zélf, dat hij béter is dan zijn naasten.
 Wij hebben 'er voor ons zélven genoeg.
 Maakt dat zij hèt zélf zèggen.
 Haare Majesteit de Koningin belaft hèt u.

II. Van de Bezittende Vóór-naamen.

De Bezittende Vóór-naamen zijn, óf *Saamenvoegend*
 óf *Absolut* (volstrékt.) De Saamenvoegende zijn die gee-
 nen wélken voor de Zélfstandige Naamen geplaatst wór-
 den. De *Absoluten* intégèndeel wórden alléén én zonder
 Zélfstandigen geplaatst, op de wijze als volgt.

Buiging dér Bijvøeg'lijke Bezittende Vóór-naamen.

Enkelvoud.

	<i>Manlijk,</i>	<i>Vrouwlijk,</i>	<i>Onzijdig.</i>
Noem.	mein Mann/ mijn man,	meine Frau/ mijne vrouw,	mein Kind. mijn kind.
Teel.	meines Mannes/ meinem Manne/ meinen Mann/ o mein Mann/ von meinem Manne/	meiner Frau/ meiner Frau/ meine Frau/ o meine Frau/ von meiner Frau/	meines Kindes. meinem Kinde. mein Kind. o mein Kind. von meinem Kinde.

Meêrvoud.

Noem.	meine Männer/ mijne mannen,	Frauen/ vrouwen,	Kinder. kinderen.
Teel.	meiner Männer/ meinen Männern/ meine Männer/ o meine Männer/ von meinen Männern/	Frauen/ Frauen/ Frauen/ Frauen/ Frauen/	Kinder. Kindern. Kinder. Kinder. Kindern.

Vølgens dit voorbeeld wórdén ook de vijf vølgende geboogen:

dein/ uw.	deine/ uwe.	dein/ uw.
sein/ zijn.	seine/ zijne.	seine/ zijn.
ihre/ zijn. (<i>bun</i>)	ihre/ zijne, (<i>baar</i>)	ihre/ zijn, (<i>bun</i>)
unser/ onze.	unser/ onze.	unser/ onze.
euer/ ulieder.	eure/ ulieder.	euer/ ulieder.

Door dit voorbeeld ziet men dat zij vølgens de Geslachten in 't enkelvoud, maar niet in 't meêrvoud veranderen.

Men moet ook als iets, dér hoogduitsche taale bijzonder eigen aanmerken, dat de naamen van 't Vrouw'lijk geslachte altijd dén Vóór-naam *ihre/* in plaats' van dén Vóór-naam *sein* aannemen. Dus, wanneer men in 't latijn zegt: *Femina suam habet dotem*, én in 't néerduitsch: *de Vrouw heeft haar huwelijksgoed*, zoo zegt men niet in 't hoogduitsch: *die Frau hat sein Herrathsgut/* maar *ihre Herrathsgut/* om dat hetzelfde op dén Zélfstandigen Vrouw'lijken naam *Frau* betrekking heeft.

Gebruik

Gebruik der volstrèkte Bezittende Vóór-naamen.

Deese zélfde Vóór-naamen, zonder Zélfstandigen geplaatst zijnde, zijn volstrèkt. Daar zijn 'er twé soorten, naamelijk:

I. Die, waar van men zig in dien zin zonder lidwoord bedient, welken de zélfden zijn als de voorgaanden maar met dit onderscheid, dat het manlijke in den enkelvoudigen neemt een *ni* / En 't onzijdige een *es* neemt, op de volgende wijze:

mijner/ de mijne.	meine/ de mijne.	meines/ het mijne.
deiner/ de uwe.	deine/ de uwe.	deines/ het uwe.
seiner/ de zijne.	seine/ de zijne.	seines/ het zijne.
ijner/ de zijne (<i>de</i> <i>bunne</i>)	ihre/ de haare, (<i>de</i> <i>be-</i> <i>ne</i>)	ihres/ het zijne, (<i>de</i> <i>bunne</i>)

II. Die, daar men het bepaalde lidwoord bijvoegt, die van de voorgaanden saamengestelt worden, en de volgende zijn:

Enkelvoud.

Manlijk.

Vrouw'lijk.

Onzijdig.

der Meinige/ de mijne.	die Meinige/ de mijne.	das Meinige/ het mij-
des Meinigen/	der Meinigen/	des Meinigen. (ne,
dem Meinigen/	der Meinigen/	dem Meinigen.
den Meinigen/	die Meinige/	das Meinige.
" " " "	" " " "	" " " "
von dem Meinigen/	von der Meinigen/	von dem Meinigen.

En zóó worden ook de volgende geboogen.

der Deinige/ de uwe.	die Deinige/ de uwe.	das Deinige/ het uwe.
der Seinige/ de zijne.	die Seinige/ de zijne.	das Seinige/ het zijne.
der Ihrige/ de zijne.	die Ihrige/ de haare.	das Ihrige/ het zijne.
der Unfrige/ de onze.	die Unfrige/ de onze.	das Unfrige/ het onze.
der Eurige/ de uwe.	die Eurige/ de uwe.	das Eurige/ het uwe.

Het Meêrvouwd is hetzelfde in all' de geslachten, *bij v.*

Noem. die Meinigen/ de mijnen,	die Deinigen/ de uwen,	die Seinigen/ de zijnen.
Noem. die Unfrigen/ de onzen,	die Eurigen/ de uwen,	die Ihrigen/ de hunnen.
Teel. der Meinigen/ van de mijnen,	der Deinigen/ van de uwen,	der Seinigen/ van de zijnen.
Teel. der Unfrigen/ van de onzen;	der Eurigen/ van de uwen,	der Ihrigen/ van de hunnen.

En zoo met 't overige door all' de gevallen én geslachten, zijnde 'er niets dat in deese Buising verándert dan het Lidwoord.

I. Voorbeeld in 't Hoog- én in 't Nedrduitsch.

Mein Vater ist verreiset / und
meine Mutter ist nicht zu Hause.
Mein Kind lieget sehr krank
darnieder.

Meines Bruders einzige Tochter / und meiner Schwester liebster Sohn sind vor etlichen Jahren gestorben.

Meinem Schwager und meiner Schwester hat man eine gute Heirath angetragen.

Meinem Hauke has das Wetter stark zugefeket.

Er hat seinen Vater / seine Mutter und sein Kind umgebracht.

Von deinem Bruder / von deiner Schwester und von deinen Kindern will ich gar nichts sagen.

Meine Weinberge / Wiesen und Felder sind wohl beseset.

Die Wohlhart meiner Freunden und Anverwandten lasse ich mir sehr angelegen seyn.

Meinen Kindern übersehe ich keine Bosheit.

Meine Bücher / Schriften und andere Sachen habe ich noch nicht empfangen.

Von meinen Gütern ziehe ich jährlich ziemliche Einkünfte.

Mijn vader is op reis, én mijne moeder is niet t'huis.

Mijn kind is zeer ziek.

De eenigste dóchter van mijn' broeder, én de liefste zoon van mijne zuster zijn voor eenige jaaren overleeden.

Men heeft mijnen zwager én mijner zuster een goed huwelijk voorgesteld.

De storm heeft mijn huis zeer beschadigt.

Hij heeft zijnen Vader, zijne Moeder én zijn Kind vermoort.

Ik wil van uwen broeder, van uwe zuster én van uwe kinderen niets zeggen.

Mijne wijngaarden, mijne weiden én mijne velden zijn wél bezórgt.

Ik laat' mij den welvaart mijner vrienden én nabestaanden zeer aangelégen leggen.

Ik verschoon geen kwaad in mijne kinderen.

Ik hebb' mijne boeken, mijne schriften, én mijne andere zaaken nóg niet ontvangen.

Ik trekk' alle jaaren redelijke goede inkomsten van mijne goederen.

II. In 't Hoogduitsch, om in 't Nedrduitsch over te zetten.

Dein Degen und deine Feder sind eingeschlossen.

Deines Vatters Pferd hat uns funfzig Thaler gekostet.

Unsere

Unsern Freunden ist viel daran gelegen / daß du ihnen schreibst / und das Deinige wohl in acht nimmest.

Er hat seine Aeltern und Geschwister in große Angst gesetzt.

Von eurem Vater und von unserer Mutter haben wir Briefe empfangen / die eudy angehen.

Deiner Freunde kanst du dich nicht versichern / ich aber bin der Meinigen versichert.

Ich geniesse das Meinige im Frieden / und ich bin zufrieden mit dem Meinigen.

Liebest du die Meinigen / so liebe ich die Deinigen / und ee die Semigen / sie aebet die Ybrigen.

Wir lieben die Uafrigen / und werden geliebet so wohl von den Eurigen als auch von den Ybrigen.

III. In 't Nöderduitsch, om in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Zijn vader én zijne moeder zijn zeer-eerlijke luiden.

Zij heeft brieven van haaren mann' én van haare zuster ontvangen.

Wij schrijven aan haaren Neev én aan haare Nigt.

Zijne broeders én zijne zusters zijn zeer onpasselijk.

Onze vrienden zijn uwe dógters én hunne broeders gaan zoeken.

't Is lang geleden dat onze knégts onze meiden te gemoet zijn gegaan.

Uw moeder is eene deugdzaame vrouw, maar de mijne is nóg deugdzaamer.

Ik hebb' nóch van de onzen nóch van de uwen nóch van de hunnen hooren spreken.

III. Van de Aanwijfende Vóór-naamen.

De Aanwijfende Vóór-naamen zijn in groot getal. Zie hier de voornaamsten, waarvan wij de buiging zullen doen zien.

<i>Manlijk.</i>	<i>Vrouwlijk.</i>	<i>Onzijdg.</i>
der /	die /	das /
deese, die.	deese, die,	dit, dat.
dieser / (dieß)	diese /	dieses / (dieß)
deese, die.	deese, die.	dit, dat.
jener /	jene /	jenes /
deese, die, de andere.	deese, die, de andere.	dit, dat.

folcher / zulke, felziger / derfelte / derfelbige / diejenige /	felche / zulke. felbige / diefelbe / diefelbige / diejenige /	folches / zulke, felbigs / dasselbe / dasselbige / dasjenige /	} deefe hij	} deefe zij	} dat én dit.

Zie hier, hoe men dezélfen buigt.

Enkelvoud.

Manlijk.

der / deefe.
deffen / van deefen.
dem / aan deefen.
den / deefen.
von dem / van deefen.

Vrouwlijk.

die / deefe.
detcn / van deefe.
der / 'aan deefe.
die / deefe.
von der / van deefe.

Onzijdig.

das / dit, dat. (dat.
deffen / van dit, van
dem aan dit, aan dat.
das / dit, dat.
von dem / van dit,
van dat.

Meêrvoud.

die / deefe, die.
deter / van deefe.
denen / aan deefe, deefen.
die / deefe.
von denen / van deefe.

} door alle drie de geflachten.

NB. Men moet zig wél wagten deefen Aanwijfenden Vóór-naam met het bepaalde Lidwoord, der / die / das, te verwarren.

Enkelvoud.

Manlijk.

diefet / deefe.
diefes / van deefen.
diefem / aan deefen.
diefen / deefen.

Vrouwlijk.

diefe / deefe. (se.
diefet / deefe, van dee-
diefet / aan deefe.
diefe / deefe.

Onzijdig.

diefes / dit.
diefes / van dit.
diefem / aan dit.
diefes / dit.

von diefem / van deefen. von diefet / van deefe. von diefem / van dit.

Meêrvoud.

diefe / deefe.
diefet / van deefe.
diefen / aan deefe.
diefe deefe.
von diefen / van deefe.

} door alle drie de geflachten.

Vólgens het voorbeeld van diefet / diefe / dieses / buigt zig ook jener / jene / jenes; folcher / folche / folches; felziger / felbige / felbigs.

Wan-

Wanneer men den Vóór-naam *dieſe* / wil verkórten, in den enkelvoudigen Noemer, zoo moet men niet ſchrijven *diſ* óf *diſſ*; want daar door zou men 'er twé vokaalen van afnijden: maar men moet ſchrijven, *dieſe* / ééne vokaal alléén afnijdende.

De andere Vóór-naamen van deeſe klaffe zijn van het bepaalde Lidwoord ſaamengeſtelt; daarom wórdten zij ook een weinig anders geboogen: gelijk men 't door het vólgende voorbeeld ziet.

Enkelvoud.

Manlijk.

Vrouw'lijk.

Onzijdig.

<i>derſelbe</i> / die.	<i>dieſelbe</i> / deeſe.	<i>däſſelbe</i> / dit óf dat.
<i>deſſelben</i> / van dien.	<i>derſelben</i> / van deeſe.	<i>deſſelben</i> / van dat.
<i>denſelben</i> / aan dien.	<i>derſelben</i> / aan deeſe.	<i>denſelben</i> / aan dat.
<i>denſelben</i> / dien.	<i>dieſelbe</i> / deeſe.	<i>däſſelbe</i> / dit óf dat.
“ “ “ “ “	“ “ “ “ “	“ “ “ “ “
von <i>denſelben</i> / van dien.	von <i>derſelben</i> / van deeſe.	von <i>denſelben</i> / van dat.

Meêrvouwd.

- dieſelben* / die, deeſe, die.
- derſelben* / van die, van deeſe, &c.
- denſelben* / aan die, aan deeſe, &c.
- dieſelben* / die, deeſe, die.
- “ “ “ “ “
- von *denſelben* / van die, van dee ſe, &c.

door alle drie de geſlachten.

Men brigt évenéens *derſelbige* / *dieſelbige* / *däſſelbige*: *derſenige* / *diejenige* / *dasjenige*. En wij hebben hier aan te merken, dat men in 't meêrvouwd niet zéggten noch ſchrijven moet *dererſelben* / *dererſelbigen* / *denenſelben* / *denenſelbigen* / *dererſenigen* / *denenſenigen* / voor zoo veel het bepaalde Lidwoord, waarvan deeſe Vóór-naamen zijn zaamengeſtelt deeſe verlénging niet eifcht. Men moet ook niet zéggten, *dieſelbe Männer* / *diejenige Freunde* / maar merf moet zéggten, *dieſelben* óf *dieſelbigen Männer* / *die mannen*, *diejenigen Freunde* / &c. om dat het bepaalde Lidwoord *die* / deeſe n in 't meêrvouwd dér Bijvoeg'lijke naamen eifcht.

De Vóór naamen *dieſe* én *jene* / zijni ook van die natuure, dat de bijvoeg'lijke naamen, waarvan zij gévolgt zijn, eene n in 't Meêrvouwd moeten aanneemen, *bij v. dieſe gelehrten Leute* / *deeſe geleerde luiden*, *jene ſchöne Kinder* / *die ſchoone kinderen*. Het kleine hoogduitsche woord eben wórdt zeer dikwils vóór de aanwijzende Vóór-naamen gezét, om dérzelver betekenis meer luyſter bij te zéttten, *bij voorb.*

Enkelvrouw.

eben der /	} dezelfde.	eben die /	} dezelfde.	eben das /	} hetzelfde.
eben diefer /		eben diefe /		eben diefes /	
eben derfelbe /		eben diefelbe /		eben daffelbe /	
eben derjenige.		eben diejenige /		eben daffelbige /	

Meêrvrouw.

eben die/ eben diefe/
eben diefelben/ eben diefelbigen/ } dezelfde. } door alle drie de
gestachten.

En in deefe gelegenheid geeut het woord eben / bij die Vóór-naamen gevoegt. te kennen, dat het juist die geene is, welken men aanwiften, of waarvan men fpreeken wil, *bij v.* eben diefer hat mir es gefagt / juist deefe beeft 't mij gezeid; eben derfelbe / welch das Kleid geftohlen / hat auch das geld geftohlen / dezelfde, (of juist wie) welke het kleed geftoolen beeft, beeft ook het geld geftoolen.

Wij merken ook aan dat de Vóór-naam foldet / op verfcheiden plaatsfen het onbepaalde lidwoord ein / eine / eins / vóór zig dult, om dat men zeggen kan, *bij v.* ein foldet / wie ihr feyd / kann Geld genug geben / een zulke; gelijk gij, kan gèlds genoeg geeven.

I. Voorbeelden in 't Hoog- en Neêrduitsch.

Der ist klug der sich in alle
Fälle zu schicken weis.

Die geene is wijs, welke zig
naar alle voorvallen weet te
fchikken.

Die ist schön genug, welche
sich mit dem Glanze der Tu-
gend schmückt.

Die is schoon genoeg, wel-
ke zig met den glans der deugd
verciert.

Das ist es eben / wovon wir
neulich redeten.

Dat is 't juist, waarvan wij
laatst spraken.

Die sind fromm / die vor Gott
richtig wandeln.

Die zijn vroom, welken voor
Gód réchtvaardig wandelen.

Dieser Tag ist es / den wir zu
diesem glücklichen Erfolge be-
stimmet haben.

Deefe dag is 't, welken wij
tót dit gelukkige voorval be-
stemt hebben.

Dieser Mann ist weis groß-
mächtiger als jener.

Deefe man is veel grootmoe-
diger dan die.

Diese Jungfrau ist weit sit-
tamer als jene; selbige aber ist
die gestreute.

Deefe Jufvrouw is veel zedi-
ger dan de andere; maar die
is de zedigste.

Die-

Dieses Pferd ist viel besser abgerichtet / als jenes.

Ich rede nicht von diesem / sonder von jenem.

Diese und jene taugen nichts
Dit is gewis etwas recht
feltsaams.

Dit paerd is veel beter afgerégt dan dat.

Ik spreek niet van deesen ,
maar van dien.

Deese én die deugen niet. ¶
Dit is zékerlijk iets zeldzaams.

II. In 't Hoogduitsch, om in 't Neêrduitsch over te zétten.

Eben derselbe Geist / der meinem Bruder erschienen ist / ist auch mir erschienen /

Gebt es nur eben derselben / welche gestern bey uns gewesen.

Von eben derjenigen begehre ich keine Bitte anzunehmen.

Ein solcher ist mein Freund / ein solcher ist er.

Redet mir von solchen / die sich selbst zu beschneiden wissen.

Einem solchen würde ich ja nicht mein Leben anvertrauen.

Ein solches Guth / wie er hat / ist halb gestohlen.

Die Tochter desselbigen Mannes wird sich morgen verheirathen.

Selbige Frau ist nicht recht bey Verstande.

Diesebigen sind recht unbesonnen / die wider besser Wissen und Gewissen handeln.

Ihr redet von seiner Schwester ; ich kenne dieselbe gar wohl.

Diejenigen handeln wider sich selosten / die nicht erkennen wollen / was zu ihrem Frieden dienet.

III. In 't Neêrduitsch, om in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Men moet deese kast in die kamer zétten.

Dit bed is niet wél geplaatst, én dit geld is kwaalijk besteed geweest.

Geev mij het geene ik u vraag'.

Ik hebb' veel vriendschap voor dien mann', voor die vrouw', én voor die kinderen.

Zie daar twé Soldaaten van hetzelfde régiment, maar deese is de dapperste, én de andere is lafhartig.

Van welken der Bourgondische Wijnen houdt gij het meeste van dien van Beaume, van dien welke oud is, óf van dien welke gij sedert kórt hebt laten komen ?

Welke van deese twé stoffen zult gij kiezen ? Deese óf die ?

Welken van deese hoeden wilt gij hebben? deesen óf dien?
Dit is prijswaardig, én dat is eens eerlijken mans onwaardig.
De Rhijsche wijn is gefonder dan de Spaansche.

IV. Van de Betrèkkelijke Vóór-naamen.

'Er is eigenlijk in de Hoogduitsche taale, niet dan de betrèkkelijke Vóór-naam, *welcher / welder / weldes / welke, welke, welk*, hoewél men dénzélven ook onder het getal dér ondervraagende Vóór-naamen kan plaatfen, wanneer men dénzélven tót eene vraag gebruikt. *Zie hier zijne Buiging.*

Enkelvoud.

Manlijk.
welcher óf der /
welke,
weldes óf dessen /
van welken,
weldem óf dem /
aan welken.
welchen óf den /
welken.

Vrouwlijk.
weldje óf die /
welke.
welcher óf deren /
van welke.
welcher óf der /
aan welke
weldje óf die /
welke.

Onzijdig.
weldes / óf das /
welk.
weldes / óf dessen.
van welk.
weldem / óf dem.
aan welk.
weldes óf das.
welk.

von welchem / von welder / óf deren / von welchem / óf dem /
van welken. van welke, waarvan, van welk.

Meêrvoud.

weldje óf die / welken.
welcher / óf deren / van welken.
welchen / óf denen / aan welke, welken.
weldje / óf die / welken.

von welchen / denen / van welken.

} door alle drie de
Geslachten.

De aanwijfende Vóór-naam *der / die / das / die* gij naast *welder* &c. geplaatst zet, heeft alle zichtbaare betrèkkingen met dien betrèkkelijken Vóór-naam, én hij is zélf *betrèkkelijk* alzoó wél als *aanwijfend*.

De enkelvoudige Neemer van 't Vrouwlijk geslacht, én de meêrvoudige Teeler verschillen alléén met dén, aanwijfenden Vóór-

Vóór-naam; *bij voorb. die Frau / von deren Kindern eins ins Wasser gefallen / ist untröstbar / de vrouw, één der kinderen van welke in 't water gevallen is, is troosteloos. Kann man auch diejenigen lieben / deren Laster die ganze Welt verabscheuet? kan men die geenen liev hebben, wier misdaaden de gantsche wereld verfoeit.*

Wij hebben ook wél aan te merken, dat het woordje *das* / (onzijdig van onzen betrèkkelijken vóór-naam) zeér dikwils in eene réde voorkomende, niet verwart worde met het bepaalde lidwoord *das* óf met *dén* aanwijfenden Vóór-naam *das* / óf zélf met *bèt* saamenvoegende Kóppelwoord *das* / dat bij v.

Das Haus / das ehemals hölzern war / und das (óf welches) ansto steinern da steht &c. béthuis, bétwèlk voorbeén van hout was, én nu van steen is, etc.

Ich sage dir / daß ich ihm befohlen habe / er soll das thun / das seiner Pflicht obliegt / ik zégg' u; dat ik bém bevoolen bétb', te doen, wat zijn pligt is.

NB. In plaats' van het laatste *das* / in dit laatste voorbeeld én in alle de soortgelijken zet men veel cierlijker *was* / zeggende: er soll *das* thun / *was* seiner Pflicht obliegt.

Somtijds bedient men zig ook, in plaats' van *dén* betrèkkelijken Vóór-naam *welches* / *das* / *was* / van 't kóppelwoord so / wanneer het zélve op een onzijdig geslacht, óf op verscheiden woorden van verschillende geslachten betrèkking heeft: want dit kóppelwoord is gemakkelijk, zijnde van alle geslacht én van alle getal, zonder ooit te veranderen, *bij v. dasjenige / so sie mir geschrieben / bét geene gij mij geschreeven bétb.* Der Mann und die Frau / so zuerst in die Kirchen getreten / de man én de vrouw, wèlken bét eerst de Kerk zijn ingetreden. Die Braut und das leben / so er sich erwählet hat / De bruid én de leevenswijs wèlken bij verkoosen heeft.

Merken wij eindelijk aan, dat het Neêrduitsche kóppelwoord van dikwils betrèkking heeft op onzen betrèkkelijken Vóór-naam, *bij v. Er hat großen Reichthum / aber er genießt dessen nicht / Hij bezit groote rijkdommen, maar bij heeft 'er geen genót van.*

I. Voorbeelden In 't Hoog- én Neêrduitsch.

Es ist eben derjenige / welcher uns so hart ansuhr.

Es ist die Frau nicht / die ihr m. p. n. e. t.

't Is juist de geene, welke ons zoo hard aansprak.

Hèt is de vrouw niet, welke gij meent.

Das

Das ist das Pferd / so mein Bruder verkauft hat.

Das sind die Kleider und die Bücher / so mir meine Schwester geschicket hat.

Das ist der Mann / um welkes willen die ganze Stadt die Waffen ergriffen hat.

Das ist die Person / um welcher willen mein Bruder so bekümmert ist.

Das ist der Bauer / welchem ich heute die hundert Thaler gescheuen habe.

Der Weinberg / von welchem wir reden / ist hier ganz nahe.

Dat is het paerd, hetwelk mijn broeder verkógt heeft.

Zie daar de kleederen én de boeken, welken mijn zuster mij gezondend heeft.

Zie daar de man voor welken de gantsche stad de wapenen heeft opgevat.

Zie daar de persoon, om wiens wille mijn broeder zoo bekommert is.

Zie daar de boer welken ik heden de hondert kroonen geleent hebbe.

De wijngaard van welken wij spreken, is hier digte bij.

II. In 't Hoogduitsch, om in 't Neêrduitsch over te zetten.

Die Bücher / welche ihr von Paris erwartet / sind schon unterwegs.

Die Sachen / welche ihr in eurem Briefe Meldung gethan / sind bereits angelanget.

Die Leute / welchen ihr euer Geld geliehen habt / sind böse Zahler.

Helena / um deren willen Troja zerstóret worden ze.

Verlange nicht / daß ich dir das gebe / was du willst.

Das / was du mir gesaget hast / werde ich wohl nicht thun.

III. In 't Neêrduitsch, om in 't Hoogduitsch over te zetten.

De Koopluiden, vanwelken gij die waaren gekógt hebt, zijn op wég bestolen geweest.

Ik spreek' niet van den mann' welke u die boter én dien rooden wijn gegeven heeft.

Gij zijt van die luiden, die zig door belóften in den grond helpen, én die nooit hun woord houden.

Gij kent die geenen niet wél, welken u die kwaade gedagte van zijn drag gegeven hebben.

Zoudt gij wél doen, het geen hij denkt te doen?

V. Van

V. Van de Ondervraagende Vóór-naamen.

De Hoogduitschers hebben eigenlijk niet dan één enigen Ondervraagenden Vóór-naam *wer? wie?* die te gelijk voor 't Manlijke én voor 't Vrouw'lijke dient, én *was? wat?* voor 't Onzijdige.

Zie hier dészélfs buiging, hèt Onzijdige heeft niet dan één Noemer én dén Aanklaager, maar zelden dén Neemer.

*Enkelvoud.**Manlijk én Vrouw'lijk.**Onzijdig.*

wer? wie? wie is 't?	was? wat, wat is 't?
wessen? wiens? van wie is 't?	" " " "
wem? wien? aan wien is 't?	" " " "
wen? wie? wie is 't?	was? wat, wat is 't?
" " " "	" " " "
von wem? van wie? van wie is 't?	von was óf wovon? waarvan?

Die Vóór-naam heeft geen Meêrvoud.

Men bedient zig ook zeer gemeenlijk van de woorden, *wescher?* én *was für einer?* als van ondervraagende Vóór-naamen. Hèt eerste is weefenlijk ook van dat getal, gelijk wij 't reeds in de voorige afdeeling' hebben te kennen gegeeven, hoewel hetszélve ook betrekkelijk zij, wanneer 'er niet gevraagd wórdt. Zie dészélfs buiging pag. 170. Hèt andere is zeer gedwongen én régelt zig in zijne Buiging, naar die van 't getal *einer / eine / eins* (vólgens pag. 149.) Men moet wél oppassen van niet te zeggen: *was vor einer / maar was für einer /* gelijk men hèt in de woorden-schikking', van de voorzetsfels spreekende, zal doen zien.

*Enkelvoud.**Manlijk.**Vrouw'lijk.**Onzijdig.*

was für einer?	was für eine?	was für eines?
wèlk? wat voor een?	wèlke? wat vooreene?	wèlk? wat voor een?
was für eines?	was für einer?	was für eines?
van wèlken?	van wèlke?	van wèlk?
was für einem?	was für einer?	was für einem?
aan wèlken?	aan wèlke?	aan wèlk?

was

was für einen?
wèlken?

was für eine?
welke?

was für eins?
wèlk?

von was für einem?
van wèlken?

von was für einer?
van welke.

von was für einem?
van wèlk?

Meêrvouwd.

was für welche? wèlken zijn 't?

was für welcher? (*zelden in gebruik,*)

was für welchen? aan wèlken?

was für welche? wèlken?

door alle drie de
Geslachten.

von was für welchen? van wèlke?

Voorbeelden.

I. In 's Hoog- en Nêrduiſch.

Wer hat das gethan? Sein
Bruder/ teine Schwester.

Was ist das? Es ist kein
Fuchs/ und ist kein Haas.

Wessen ist diesen Kleid? mei-
nes Vaters/ meines Veters.

Wem bringet ihr das? Meinen
Brüdern/ meinen Schwestern.

Wen habet ihr zu Gaste gela-
den? eure Freunde/ und meine
Nachbarn.

Vom wem habet ihr diesen
Brief erhalten? vom Herrn
Alexander.

Was? was sagt ihr? ich
weis nicht was.

Was für ein Längenticht hat
diese Scheibe zerbrochen?

Welcher unter euch hat das
gethan?

Was für ein Jungfrau wöl-
let ihr euch zur Braut erwählen?

Was für eins wollet ihr von
diesen zwey Pferden?

Wie heeft dat gedaan? zijn
broeder, zijne zuster.

Wat is dat? het is geen vos,
nóch geen haas.

Wiens kleet is dit? het is dat
van mijn' vader, van mijn' neev.

Wien brèngt gij dat? mijnen
broederen, mijner zusteren.

Wie hebt gij genodigt? uwe
vrienden én mijne buuren.

Van wien hebt gij deesen
briev ontvangen? van mijnen
Heere Alexander.

Wat? wat zegt gij? ik weet
niet wat.

Wat voor een deugniet
heeft deese glafen gebroken?

Wie onder u heeft dat ge-
daan?

Wat voor een meisje zult gij
tót uwe bruid kiezen?

Wèlk van deese twé paerden
wilt gij hebben?

III. In 't Hoogduitsch, om in 't Neêrduitsch te vertaalen.

Welches gefällt euch am besten? dieses oder jenes?
 Da sind zwei Sackuhren; welche wolleth ihr haben?
 Welcher von beyden gebet ihr den Vorzug?
 Welche darunter / wäre euch am liebsten?
 Von welchen gelehrten Leuten habt ihr geredet?
 Was für einer hebt ihr dieses Bild gegeben?
 Man hat mir drey Bücher geschenkt / was für eins wolleth ihr
 davon? und aus welchem hebt ihr diese Historie abgeschrieben?
 Von was ist das gemacht? von Zucker.

III. In 't Neêrduitsch, om in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Wie zou meêr moeds hebben dan gij?
 Wien hooren de kinderen toe, die zoo wêl danffen?
 Wat zult gij mij voor mijn' hoed geeven?
 Wat hebben u die Heeren gezeid?
 Tégen wien hebt gij zoo veel gélds gewêdt?
 Wêlken wilt gij dat ik u brênge?
 Ik wénschte wêl te weten van wien wij géld zullen hebben?
 Gaa vraagen wie ons zal komen bezoeken?
 Wêlk huis hebben zij in brand gestoken?
 Waarvan is dat gemaakt? van Suiker. •

VI. Van de Onëigene Vóór-naamen.

Deese laatste Klasse vervat eene ménigte van hoogduitsche woorden, die men alle *Onëigene Vóórnaamen* noemen kan, om dat dezêlven weinig met de hoedanigheden dér vijf voorige Klassen overéenkomen.

Hier zijnze; én wij zullenze êlk in 't bijzonder onderzoeken.

man / men. es / het.
 einer / iemand. de eene.
 etwas / } iets.
 einiges / }
 etliche / eenigen, sommigen.
 jemand / iemand.

feiner / geen.
 mancher / iemand, zulk een.
 beyde / beiden.
 alle / allen.
 niemand / niemant.

jedermann •

jedermann / ieder . een ieder.

folcher / zuik een.

der eine der andere / de een de ander.

ieder een.

een ieder /

ein jeglicher /

} ieder , een ieder ,
een iegelijk .
ein und andere / de een én de
ander.

Hèt woord, *man / men*, dat onbuigzaam is, zegt bijna zoo veel als iemand; *iemant*. Voorb.: *Es wird jemand kommen / dir diek Neugierde zu erzählen / 'er zal iemand komen om u deese tijding te verbaalen.* of, *man wird kommen / ꝛ. men zal komen, &c. &c.*

Hèt woord *es / èt*, wórdt dikwils aan 't einde dër woorden geplaatst, dészèlfs e verwèrpènde, *bij v.* *Ich hab's ihm gesagt / in plaats' van ich habe es ꝛ. ik heb' 't hem gezaid.* *Er hat's gekh'n / in plaats' van er hat es gekhen / bij beest 't gèzien.* *Geht mir's / in plaats' van mir es / geef 't mij.* *Sie wird's thun / in plaats' van sie wird es thun / zij zal 't doen.* 't Is ègter goed te weeten dat dit bétèr in 't spreekèn, dan in 't schrijvèn in acht genomen wórdt.

Hèt woord *einer* is hier geen enkel getal, wanneer men zegt: *Was einer nicht gelernt hat / das kann 'er auch nicht; want hèt wil hier zoo veel zeggen als: Was man nicht gelernt hat / das kann man auch nicht / èt geen men niet geleert beest, dat kan men ook niet.*

Keiner / geen, Met een, wórdt op de vóigende wijze geboogen.

Enkelvoud.

Manlijk.

Keiner / geen.

Keines / geen's.

Keinem / geenem.

Keinen / geen.

von Keinem / van geenem.
nen.

Vrouw'lijk.

Keine / geene.

Keiner / geener.

Keiner / aan geene.

Keine / geene.

Keiner / van geene.

Onzijdig.

Keines / geen.

Keines / geens.

Keinem / aan geen.

Keines / geen.

von Keinem / van geen.

Meêrvoud.

Keitte / geene.

Keiter / van geene, geener.

Keiten / aan geene, geenem.

Keine / geenem.

von Keiten / van geenem.

} door alle drie de Geslachten.

Vólgens dit voorbeeld buigt zig *mander / fólcher / zulk een, iemand, én einer eene*, behalven dat dit laatste geen Meêrvouwd heeft; maar *beyde / beide*, ook *alle / allen*, dat geen Enkelvoud heeft, kan voor zijn Meêrvouwd doorgaan, wij zullenze hier bij voegen.

Enkelvoud.

Manlijk.

Vrouwlijk.

Onzijdig.

einer /
een,
eines /
van eenen,
einem /
aan eenen,
einen /
eenen,

eine /
éene,
einer /
van eene,
einer /
aan eene,
eine /
eene,

eins.
een.
eines.
van een.
einem.
aan een.
eins.
een.

von einem /
van eenen,

von einer /
van eene,

von einem.
van een.

Meêrvouwd.

beyde / beiden,
beyder / van beiden,
beyden / aan beiden,
beyde / beiden,
o ihr beyde / ó beiden!
von beyden / van beiden.

alle / allen.
alles / van allen.
allen / aan allen.
alle / allen.
o ihr alle / ó allen!
von allen / van allen.

Alzoo buigen zig ook *ein jeder / ein jeglicher / een ieder, ein einziger / een éénige*, zoo dat het woord *ein* ook gebogen wordt.

Enkelvoud.

ein jeder /
een ieder,
eines jeden /
eens ieders,
einem jeden /
eenen ieder,
einen jeden /
een ieder.

eine jede /
een iedere,
einer jeden /
van een iedere,
einer jeden /
aan een iedere,
eine jede /
een iedere.

ein jedes /
een ieder.
eines jedes /
eens ieders.
einem jeden /
aan een ieder.
ein jedes.
een ieder.

von einem jeden /
van eenen ieder,

von einer jeden /
van een iedere,

von einem jeden.
van een ieder.

M

Wat

Wat deese twé Vóór-naamen ein jeder / ein jeglicher / betreft, zoo hebben zij geen meêrv., maar wat ein einziger aangaat, zoo zegt men zeer wél in 't meêrv. die einzigen / én dan buigt 't zig onbuigzaamlijk met hêt bepaalde lidwoord. Hêtzélve kan ook geboogen wórdén met dén aanwîsende Vóór-naam *dieser / diese / dieses / zeggende, dieser enige Mann / deese éenige man; diese enige Frau / deese éenige vrouw; dieses enige Kind / dat éenige kind.* De vólgende drie anderen zijn niet évenéens, zij hebben hunne buiging geheel bijzonder, gelijk wij gaan zien.

Enkelvoud.

Jemand /
iemant,Jemand's /
van iemant,Jemanden /
aan iemant,Jemanden /
iemant,von Jemanden /
van iemant,Niemand /
niemant,Niemand's /
van niemant,Niemanden /
aan niemant,Niemanden /
niemant,von Niemanden /
van niemant,Jedermann /
ieder.Jedermann's /
van ieder.Jedermann /
aan ieder.Jedermann /
ieder.von Jedermann /
van ieder.

Men kan zig in 't Meêrv. daarvan niet bedienen, wîj hêt met dêrzélver natuur strijdig is.

Gelijk hêt réchte gebruik der Onëigene Vóór-naamen de vreemden niet alléén, maar zélf's veele Hoogduitschers verlégen maakt, zoo gelooven wij niet kwaalijk te doen, dêzélven dóór eene menigte van voorbeelden op te hêlderen om dêrzélver gebruik te verligten.

I. Voorbeelden in 't Hoog- en Neêrduitsch.

Man sagt viel / das nicht wahr
ist.

Man thut viel / das man nicht
saget.

Man wird's (wird es) schon
erfahren / wenn ich es gleich ver-
schweigen wollet.

Man hat's (hat es) aus seinem
eigenen Munde vernommen.

Men zegt veel dat niet wáár
is.

Men doet veel, dat men
niet zegt.

Men zal 't wél verneemen
óf schoon gij 't zoudt willen
verbergen

Men heeft 't uit zijn' eigen-
mond vernomen.

Wem

Wenn einer nicht will / so kann man ihn nicht zwingen.

Kein Mensch könnte Wunder thun.

Er hat kein Geld und kein Brod.

Ich habe keine Frau noch sol- cher Schönheit gesehen.

Es hat noch kein Pferd einen Wolf gefressen.

Keiner unter euch kann sagen / daß ich ihm etwas schuldig bin.

Er ist keines Menschen Freund / Das sind keiner Frauen Beschäfte.

Wir bedürfen keines Geldes.

Man kann keinen Feinde / keiner bösen Frau und keinem Pferde strafen.

Wir haben diesen Monat noch keinen Regen / keine Blumen / und noch kein Kraut gesehen.

Ich werde von keinem etwas sagen.

Glaube mir / es wird manchem Angst werden.

Zoo iemand niet wil, zoo kan men hem niet dwingen.

Geen mensch kan wonderen doen.

Hij heeft noch geld noch brood.

Ik hebb' geen vrouw van zulk' een' schoonheid gezien.

Nooit heeft een paerd eegen wolf gegeten.

Niemant onder u kan zeggen dat ik hem iets schuldig ben.

Hij is een menschen-vreemde. Het zijn geener vrouwen be- schiften.

Wij hebben geen geld nodig.

Men kan zig op geen vijand, op geen ondeugende vrouw, op geen paerd, vertrouwen.

Wij hebben deese maand noch regen, noch bloemen, noch kruiden gezien.

Ik zal of niets van zeggen.

Gelooft mij dat zal veel menschen moeite verschaffen.

II. In 't Hoogduitsch, om in 't Nederduitsch over te zetten.

Mancher urtheilt wonderlich von mir / und hat doch keinen Grund von meinem Thun und Lassen.

Alle wissen meine Unschuld / und nicht ein einziger hat etwas darwider.

Ich habe niemanden Unrecht gethan / und doch kann ich kein Recht finden.

Lebet jemand so wie ich / so leidet er jämmerlich / denn ich muß jedermanns Fußschanel seyn.

Ein jeder für sich / und Gott für uns alle / frucht der Geizhals / der sich der armen Nothdurft nicht annehmen will.

Ein jeglicher wird erkennen / daß dieß die Wahrheit ist.

Er hat einiges Geld empfangen / aber es ist nicht genug.
 Aller Augen sind auf ihre Schönheit gerichtet.
 Ich werde sie beide zum Dank hinaus jagen.
 Es sind nur einige reich / aber nicht alle.
 Wenn der eine will / so will der andere nicht.
 Es ist schon ein und anderer aus diesem Geschlechte gestorben.
 Der Zorn hat schon manchen uns Leben gebracht.
 Von etlichen haben wir es empfangen / von allen aber noch nicht.
 Eure Kinder werden von Jedermann gelobet.
 Er hat uns ein und anders von seinen Kunststücken gewiesen.

III. In 's Nederduitsch, om in 't Hoogduitsch over
 te zetten.

Ik hebbe ze beiden afgedankt.
 Wij zijn verzekert, dat eenigen het voor ons zullen doen.
 Iedereen weet wat 'er van is, en dat zoodanig een niets deugt.
 Hebt gij iets nieuws gehoord?
 Iemant heeft ons gezegd dat de één rijk, en de ander arm was.
 Op zulk een uur, zoekt u niemand t'huis.
 Zeg het niemant, bidd' ik u.
 Zie daar genoeg van d'een en d'ander, zelfs van allen.

VI. HOOFDSTUK.

Van de Werkwoorden, van derzelver verscheidene Soorten en Tijdvoeging.

Wij hebben reeds boven (pag 44.) gezegd, dat een Werkwoord een woord is, het welk de daad of de lijding, en den tijd van beiden te kennen geeft. Schoon 'er maar drie soorten van Tijden zijn: de *Tegenwoordige*, de *Voorledene* en de *Toekomende*, bij v. *ich schreibe*, *ik schrijf*, *ich habe geschrieben*, *ik hebbe geschreeven*, *ich werde schreiben*, *ik zal schrijven*; zoo moet men egter aanmerken dat de *Voorledene Tijd* zig in drie verschillende Trappen onderscheidt. Want 'er zijn dingen die nauwelijks voorbijgegaan zijn, of die, om zóo te spreken, even weg zijn, bij v. *ich schrieb*, *ik schreef*. Daar is 'er anderen die geheel en al voorbij zijn; bij v. *ich habe geschrieben*, *ik hebbe geschreeven*. En 'er is 'er nog anderen, die sedert lang voorbij zijn: *ich hatte geschrieben*, *ik hadde geschreeven*. Dus heeft ieder Werkwoord, in de hoogduitsche taal, vijf tijden: te weten:

1. De

1. De Tegenwoordige Tijd, die tegenwoordige Zeit.
2. De Onvolmaakte Voorleden Tijd, die kaum vergangene Zeit.
3. De Volmaakte Voorleden Tijd, die völlig vergangene Zeit.
4. De meer dan Volmaakte Voorleden Tijd, die längst vergangene Zeit.
5. De Toekomende Tijd, die zukünftige Zeit.

De vier eerste Tijden geen zwaarigheid duldende door de uitlegging die wij 'er zoo even van gegeven hebben, zoo blijft ons de Toekomende Tijd alléén over. Wij zullen 'er in deese Sprak konste slechts twee aanneemen, te wecten:

1. De zekere of afstrèkte Toekomende Tijd, bij v. id) werde seyn / ik zal zijn.
2. De Conditioneële Toekomende Tijd, bij v. id) wårde seyn / ik zou zijn.

Zij zijn beiden saamengesteld van het behulpzaame Werkwoord *worden* én van de onbepaalde wijs van het werkwoord 't welk men voegt. Daar zijn egter andere behulpzaame werkwoorden waarvan de hoogduitsche Taal de verschillende tijden haarer voegingen, én vooral de Toekomende Tijden, saamstelt: maar om de vreemden niet onnodig verlegen te maaken, zoo beveefen wij hun aan; zig slechts de drie voornaamsten zeer gemeenzaam te maaken, welken zijn

seyn zijn, haben hebben, werden worden.

De Zeven anderen wullen willen, sollen moeten, können können, mogen mogen, en verwaerdigen dürfen dürfen, lassen laten of doen, müssen moeten, dienen alléén tot omschrijvinge én om der Werkwoorden, vóór welken menze somtijds plaatst meer kléms bij te zetten. Een weinig gebruiks en sommige voorbeelden die wij somtijds zullen geeven, zullen alle zwaarigheden, uit zoo veele behulpzaame Werkwoorden voortspruitende, wegneemen. Men zal hier nóg aanmerken dat de *Conditioneële Toekomende Tijd* niets anders is dan de *Onvolmaakte Tijd* der *Bijvoegende wijs* der *Franfchen*.

De Werkwoorden eene daad of lijding te kennen geevende, onderscheiden zig van zélf in tweelei soorten, naamlijk: in *Daadlijke Werkwoorden*, gelijk *ich liebe / ik bemine*; *ich baffe / ik baar*; *ich trage / ik draag*; en in *Lijdende Werkwoorden*, gelijk *ich werde geliebet* / *gehaaset*; *getragen*; *ich worde bemind*, *gebaat*, *gedragen*.

Maar 'er zijn ook *Onzijdige Werkwoorden*, die een' zekeren toestand van de zaak, die nóch bepaalde daad nóch lijding is, te kennen geeven, gelijk *ich sit* / *ik zit*; *ich ste* / *ik sta*; *ich lebe* / *ik leev*; *ich sterbe* / *ik sterf*; én men erkend dezéven hieraan, dat men in 't hoogduitsch niet zou kunnen zeggen, *ich worde gesessen* / *geflanden* / *gelebet* / *gestorben* / dat is, datze geene Lijding hebben.

Er is in de Hoogduitsche taal geen andere soorten van Wèrkwoorden dan deesen; of men zou het weinige der Wèrkwoorden, die onder eene daadlike gedaante eene lijdende betekenis hebben, daarvan moeten onderscheiden, gelijk ich hoor, ik hoor, d' sijn, ik voel; d' lide, ik lijd &c. Maar men kanze zeer wel onder het getal der Onzijdige Wèrkwoorden plaatsen. Wij hebben dan maar drie soorten van Wèrkwoorden, te weten:

1. De Daadlike Wèrkwoorden, *ibidige* Zeitwörter.
2. De Lijdende Wèrkwoorden, *leidende* Zeitwörter.
3. De Onzijdige Wèrkwoorden, *mittlere* Zeitwörter.

Het geen gedaan of geleden wordt, wordt dan gedaan of geleden door deesen of geenen, door één of door verscheiden.

Ieder Tijd der Wèrkwoorden heeft ook zijne Persoonen en Getalen, naar dat de daad of de lijding één of verscheiden personen aangaat. Want de Hoogduitsche taal zou gelijk de Fransche, haare Wèrkwoorden niet kunnen voegen zonder den bijstand der Vóór-naamen *ich, du, gij, er, bij, (sie, zij,) wir, wij, ihr, gijl., sie, zij, man, men, es, het.* Ieder tijd heeft dan twee Getalen.

1. Het *Enkelvoud*, dat van één persoon alléén spreekt.
2. Het *Meervoud*, dat van verscheiden spreekt.

Een ieder Getal heeft drie personen, te weten:

- De 1. *Persoon*, die spreekt.
2. *Persoon*, tot wien men spreekt.
3. *Persoon*, van wien men spreekt.

Om die zélve rede is 't dat de Wèrkwoorden zig nóg onderscheiden.

1. in *Persoonlijken*, die zig in huare tijdvoeging van de Vóórnaamen, *ich, du, er, wir, ihr, sie, u, l.* bedienen.
2. in *Onpersoonlijken*, die zig met de Vóórnaamen *es, het,* of *man, men* vergenegen bij *v.* *man, sagt, man, zegt, es, regnet, het, regent.*

Maar het is nóg niet genoeg de Wèrkwoorden in verscheiden soorten, Tijden, Getalen en Persoonen onderscheiden te hebben; derzélve *versobitende* *Wisen* moeten nóg worden aangetoont. Daar zijn *er vier*, die haare verscheiden betekenis te kennen geven. De eerste betekent enkel de daad én de lijding, gelijk; *ich liebe, ik hemdan;* *ich merde, gelubet, ik word hemind;* én gelijk zij slegts aantoon, zoo noemt men dezelve **DE TOONENDE WIJS.** De tweede geeft een gebod van 't doen of laten te

kennen gelijk *gib / geev; frid / spreek; vraag / vraag; schon / verschoon*; én men noemt dezelve **DE GEBIEDENDE WIJS**. De derde betekent de saamenbinding met het geenevoorafgaat, gelijk: *ich wryute / das er kame / giengt / of thut / ik meende dat bij kwam, dat bij ging, dat bij stierf*, én men noemt dezelve **DE BIJVOEGENDE WIJS**. Eindelijk is 'er een betekenis der Werkwoorden onbepaald, ten opzichte van all' die dingen, gelijk: *gehen / gaan; stehen / staan; zahlen / betaalen, &c.* én men noemt dezelve **DE ONBEPAALENDE WIJS**. Zie dat dan vier verschillende wijzen der Werkwoorden; naamelijk:

1. *De Toonende Wijs, die anzeigende Art.*
2. *De Gebiedende Wijs, die gebietende Art.*
3. *De Bijvoegende Wijs, die verbindende Art.*
4. *De Onbepaalde Wijs, die onbestimmte Art.*

NB. Men zou met eenige réden in de hoogduitsche taale een *wenscbende Wijs* kunnen saamenstellen. Want men gebruikt dikwils in de voeging' der hulp-werkwoorden *mögen / können / wollen / sollen / &c. bij v. Ich möchte es wissen / ik wenschte het wél te weten; ich konnte es thun / ik zoud' het kunnen doen*. Men zegt zelfs zonder hun behulp: *o sábe ich das! o zag ik dat! o wúste ich das! o wist ik dat!* Maar gelijk dit alléén geschiedt door de Verzaaming der woorden die wij reeds in de vier wijzen die wij aangenomen hebben, ontmoeten, zoo kan men daarbij blijven.

Alvoorens tot de tijdvoeginge deeser verschillende soorten én wijzen van Werkwoorden over te gaan, zoo moeten wij de hulp-werkwoorden bijzonderlijker leeren kennen. Want gelijk wij slégts twé Tijden in de hoogduitsche Taal door enkele woorden kunnen uitdrukken, naamelijk den *Tegenwoordigen* én den *Onvolmaakten Tijd*, bij v. *ich liebe / ik beminn'*; *ich liebete ik beminde*; zoo moeten wij alle de anderen met behulp der Hulp-werkwoorden saamenstellen, bij v. *ich bin beschonket geworden / ik ben beschonken geworden; ich habe geliebet / ik heb' bemind; ich hatte gegeben / ik had' gegeven, ich werde geben / ik zal geeven, &c.* En dit is 't geen de Italiaansche, Fransche én Spaansche taal van de hoogduitsche taal geleert hebben; Hunne moeder, welke de latijnsche Taal is, deese Hulp-werkwoorden nooit hebbende nodig gehad, ten zij in de saamengestelde Tijden van het Lijdende Werkwoord. Het is dan voorál volstrekt noodzaaklijk deese Hulp-werkwoorden door alle hunne Wijzen, Tijden, Getalen én Persoonen te leeren tijdvoegen, eer men tot die der andere Werkwoorden kan overgaan.

I. AFDEELING.

Van de Hulp-Wérkwoorden.

Het Getal der Hulp-Wérkwoorden in de hoogduit-
sche Taal, strekt zig tót *tien* uit, te weeten:

1. ich bin / ik bèn.	6. ich kann / ik kan.
2. ich habe / ik hebb'.	7. ich mag / ik mag.
3. ich werde / ik wórd'.	8. ich darf / ik durv'.
4. ich will / ik will'.	9. ich lasse / ik laat', ik doe.
5. ich soll / ik moet.	10. ich muß / ik moet.

Alle deese Hulp wérkwoorden wórdén méér óf min bij de an-
dere Wérkwoorden gevoegt, *bij v.*

ich bin gegangen / ik bèn gegaan.	ich kann lesen / ik kan leesen.
ich habe gegeben / ik hebb' gegeeten.	ich mag trinken / ik mag drinken.
ich werde sterben / ik zal sterven.	ich darf sprechen / ik durv' spreken.
ich will leben / ik wil leeven.	ich lasse schreiben / ik laat' schrijven.
ich soll glauben / ik moet gelooven.	ich muß schweigen / ik moet zwijgen.

De drie eersten ontmoeten zig óf komen geduurig wéder in
de réde; daaróm moeten wij 'er eene omstandige tijdvoeging van
geeven. Dat zal de Leerlingen bereiden om alle andere wérk-
woorden dés te ligter te kunnen leeren. Maar men moet zig
niet verwonderen dat alle deese wérkwoorden zeer ónrégelmaa-
tig zijn; wijze het wél in all' de taalen, én zélf in de latijn-
sche zijn.

Tijdvoeging van het Hulp-Wérkwoord.

Seyn / Zijn.

TOONENDE WIJS.

Tégenwoordige Tijd.

Enkelvoud.

Ich bin / ik bèn.
du bist / gij zijt.
er (sic) ist / hij is, (zij is.)

Meêrvoud.

Wir sind / wij zijn.
ihr seid / gijl. zijt.
sie sind / zij zijn.

Onvol-

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

<i>Ich</i> war / ik was.	<i>Wir</i> waren / wij waren.
<i>Du</i> waarest / gij waart.	<i>Ihr</i> waaret / gijl. waart.
<i>Er</i> war / hij was.	<i>Sie</i> waren / zij waren.

Volmaakte Voorleden Tijd.

<i>Ich</i> bin gewesen / ik ben geweest.	<i>Wir</i> sind gewesen / wij zijn geweest.
<i>Du</i> bist gewesen / gij zijt geweest.	<i>Ihr</i> seyd gewesen / gijl. zijt geweest.
<i>Er</i> ist gewesen / hij is geweest.	<i>Sie</i> sind gewesen / zij zijn geweest.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

<i>Ich</i> war gewesen / ik was geweest.	<i>Wir</i> waren gewesen / wij waren geweest.
<i>Du</i> waarest gewesen / gij waart geweest.	<i>Ihr</i> waaret gewesen / gijl. waart geweest.
<i>Er</i> war gewesen / hij was geweest.	<i>Sie</i> waren gewesen / zij waren geweest.

1. Toekomende Tijd.

<i>Ich</i> werde seyn / ik zal zijn.	<i>Wir</i> werden seyn / wij zullen zijn.
<i>Du</i> wirst seyn / gij zult zijn.	<i>Ihr</i> werdet seyn / gijl. zult zijn.
<i>Er</i> wird seyn / hij zal zijn.	<i>Sie</i> werden seyn / zij zullen zijn.

2. Toekomende Tijd.

<i>Ich</i> würde seyn / ik zou zijn.	<i>Wir</i> würden seyn / wij zouden zijn.
<i>Du</i> würdest seyn / gij zoudt zijn.	<i>Ihr</i> würdet seyn / gijl. zoudt zijn.
<i>Er</i> würde seyn / hij zou zijn.	<i>Sie</i> würden seyn / zij zouden zijn.

GEBIEDENDE WIJS.

<i>Tég.</i>	<i>Tijd.</i>	<i>Enk.</i>	<i>Sey</i> du / zijt gij.
		<i>Meêrv.</i>	<i>Seyd</i> ihr / zijt gijl.
<i>Toek.</i>	<i>Tijd.</i>	<i>Enk.</i>	{ <i>Du</i> sollst seyn / dat gij zijt.
			{ <i>Er</i> soll seyn / dat hij zij.
		<i>Meêrv.</i>	{ <i>Laßt</i> uns seyn / laat ons zijn.
			{ <i>Ihr</i> sollt seyn / dat gijl. zijt.
			{ <i>Sie</i> sollen seyn / dat zij zijn.

BIJVOEGENDE WIJS.

Tégenwoordige Tijd.

<i>Enkelvouw.</i>	<i>Meêrvouw.</i>
dat <i>ich</i> sey / dat ik zij.	dat <i>wir</i> seyn / dat wij zijn.
dat <i>du</i> seyst / dat gij zijt.	dat <i>ihr</i> seyd / dat gijl. zijt.
dat <i>er</i> sey / dat hij zij.	dat <i>se</i> seyn / dat zij zijn.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Daß ich wäre / dat ik ware.

Daß du wärest / dat gij waart,

Daß er wäre / dat hij ware.

Daß wir wären / dat wij waren.

Daß ihr wäret / dat gijl. waart,

Daß sie wären / dat zij waren,

Volmaakte Voorleden Tijd.

Daß ich gewesen sey / dat ik ge-
weest zij.

Daß du gewesen seyst / dat gij ge-
weest zijt.

Daß er gewesen sey / dat hij ge-
weest zij.

Daß wir gewesen seyn / dat wij ge-
weest zijn.

Daß ihr gewesen seyd / dat gijl. ge-
weest zijt.

Daß sie gewesen seyn / dat zij ge-
weest zijn.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Daß ich gewesen wäre / dat ik ge-
weest ware.

Daß du gewesen wärest / dat gij
geweest waart.

Daß er gewesen wäre / dat hij ge-
weest ware.

Daß wir gewesen wären / dat wij
geweest waren.

Daß ihr gewesen wäret / dat gijl.
geweest waart.

Daß sie gewesen wären / dat zij ge-
weest waren.

1. Toekomende Tijd.

Daß ich seyn werde / dat ik zijn zal.

Daß du seyn werdest / dat gij zijn
zult.

Daß er seyn werde / dat hij zijn zal.

Daß wir seyn werden / dat wij zijn
zullen.

Daß ihr seyn werdet / dat gijl. zijn
zult.

Daß sie seyn werden / dat zij zijn
zullen.

2. Toekomende Tijd.

Daß ich seyn würde / dat ik zijn
zou.

Daß du seyn würdest / dat gijl. zijn
zoudt.

Daß er seyn würde / dat hij zijn
zou.

Daß wir seyn würden / dat wij
zijn zouden.

Daß ihr seyn würdet / dat gijl.
zijn zoudt.

Daß sie seyn würden / dat zij zijn
zouden.

ONBEPAAALDE WIJS.

Teg. Tijd. seyn / zijn.

Voorl. Volm. Tijd. gewesen seyn / geweest zijn.

Supin. gewesen / geweest.

Gerund.

Gerund. im seyn / met te zijn.
zu seyn / van te zijn
am zu seyn / om te zijn.

Deelwoorden.

Teg. Tijd. ein Befender / een die is. *
Volm. Tijd. ein Gewesene / een die geweest is.
Toek. Tijd. einer der da seyn wird / een die zijn zal.

Voorbeelden om de Beginsel van het Hulp-werkwoord *Seyn / zijn*, in 't werk te stellen.

Ich bin aufrichtig und sage meine Meynung rund heraus.

Du aber bist einer von denen / die gern hinter dem Berge halten.

Dein Bruder ist ein ehrlicher Mann / er ist viel aufrichtiger als du.

Wir sind alle vielen Widerwartigkeiten unterworfen.

Ihr seyd alle wohl versorget / und in weit besserem Stande als wir.

Die Menschen sind alle so geartet / daß sie mit dem / was sie haben / nicht zufrieden sind.

Ich war noch jung / als ich die Ehre hatte / Sie kennen zu lernen.

Ihr waret aber nicht viel älter als ich.

Sie waren / wie ich höre / gestern nicht in der Stadt.

Wo waren sie denn / wenn ich fragen darf?

Ich war zu Kolmar.

Ik ben oprécht en zeggerond, uit mijne meening.

Maar gij zijt één van de geenen die zig altijd verborgen houden.

Uw broeder is een eerlijk man, hij is veel opréchter dan gij.

Wij allen zijn veeler wederwaardigheden onderworpen.

Gij zijt allen wél voorzien en in veel beter staat dan wij.

Alle menschen zijn sóó gezind, datze niet te vréde zijn mét het geene zij hebben.

Ik was nóg jong, wanneer ik de eer' hadd' u te leeren kennen.

Maar gij waart niet veel ouder dan ik.

Gijl. waart gisteren niet in de stad, gelijk ik hoor'.

Waar waart gij dan, zoo ik 't u vraagen mag?

Ik was te Kólmár.

30

* Ein Befender is alléén in de saamgestelden in gebruik, bij v Ein Abwesender / een afweesende, ein Anwesender / een die tegenwoordig is.

Ich bin heute nicht in der Kirche gewesen.

Seyd ihr nicht zu Dresden gewesen?

Nein mein Herr / ich bin nicht daselbst gewesen

Wo war euer Herr Bruder gewesen / als er von Berlin wieder kam?

Er war zu Paris gewesen.

Werdet ihr morgen zu Hause seyn?

Ja / ich werde zu Hause seyn.

Sey du stumm.

Sey du ein andermahl klüger.

Sey du nicht so einfältig.

Höre! ich sage dir / du sollst nicht so nachwillig seyn.

Du meynest / daß ich auch so ungerecht seyn / als du.

Denke nicht / daß wir so einfältig seyn.

Wir wären wohl einfältig wenn wir das glauben wollten.

Wenn ich so einfältig gewesen wäre / so hätte ich mich betrogen.

Wenn ich werde zu Londen gewesen seyn.

Wenn ihr zu Paris werdet gewesen seyn; so werdet ihr die Hoflichkeit besser gelernet haben.

Ach! Nein / es kann nicht seyn.

Ich bin sehr geneigt euer Freund zu seyn.

Ich habe die Ehre euer Diener zu seyn.

Um ein Ediger zu seyn muß man gut Gedächtniß haben.

Ik ben van daag niet in de Kerk geweest.

Zijt gij niet te Dresden geweest?

Neen. Mijn heer, ik ben 'er niet geweest.

Waar was Mijnheer uw broeder geweest, toen hij van Berlin te rugg' kwam.

Hij was te Parijs geweest.

Zult gij morgen t' huis zijn?

Ja, ik zal 'er zijn.

Weest verstandig.

Weest een andermaal voorzigtiger.

Weest zoo eenvoudig niet.

Hoor! ik zegge 't u, gij moet zoo moedwillig niet zijn.

Gij meent, dat ik zoo onrechtvaardig ben als gij.

Denk niet, dat wij zoo eenvoudig zijn.

Wij waren wel eenvoudig, zoo wij dat wilden gelooven.

Zoo ik zoo eenvoudig ware geweest, zoo zoudt gij mij bedrogen hebben.

Wanneer ik te Londen zal geweest zijn.

Wanneer gij te Parijs zult geweest zijn, zoo zult gij de beleeftheid beter geleert hebben.

Och neen, dat kan niet zijn.

Ik ben zeer geneigt uw vriend te zijn.

Ik heb de eer uw Dienaar te zijn.

Om een leugenaar te zijn, moet men een goed geheugen hebben.

Tijd.

Tijdvoeging van het Hulp - werkwoord.

Haben / Hebben.

TOONENDE WIJS.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelvoud.

Meêrvoud.

Ich habe / ik heb.

Wir haben / wij hebben.

Du hast / gij hebt.

Ihr habet / gijl. hebt.

Er (he) hat / hij heeft.

Sie haben / zij hebben.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Ich hatte / ik hadde.

Wir hatten / wij hadden.

Du hattest / gij hadt.

Ihr hattet / gijl. hadt.

Er hatte / hij hadde.

Sie hatten / zij hadden.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich habe gehabt / ik heb gehad.

Wir haben gehabt / wij hebbe gehad.

Du hast gehabt / gij hebt gehad.

Ihr habet gehabt / gijl. hebt gehad.

Er hat gehabt / hij heeft gehad.

Sie haben gehabt / zij hebben gehad.

Meêr dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich hatte gehabt / ik had gehad.

Wir hatten gehabt / wij hadde gehad.

Du hattest gehabt / gij hadt gehad.

Ihr hattet gehabt / gijl. hadt gehad.

Er hatte gehabt / hij hadt gehad.

Sie hatten gehabt / zij hadden gehad.

1. Toekomende Tijd.

Ich werde haben / ik zal hebben.

Wir werden haben / wij zullen hebben.

Du wirst haben / gij zult hebben.

Ihr werdet haben / gijl. zult hebben.

Er wird haben / hij zal hebben.

Sie werden haben / zij zullen hebben.

2. Toekomende Tijd.

Ich würde haben / ik zou hebben.

Wir würden haben / wij zouden hebben.

Du würdest haben / gij zoudt hebben.

Ihr würdet haben / gijl. zoudt hebben.

Er würde haben / hij zou hebben.

Sie würden haben / zij zouden hebben.

GEBIEDENDE WIJS.

Teg. Tijd. Enkelv.

Habe du / hebt gij.

Meêrv.

Habet ihr / hebt gijl.

Toek. Tijd. Enkelv.

Du sollst haben / gij zult hebben.

Meêrv.

Er soll haben / dat hij hebbe.

Laßt uns haben / laat ons hebben.

Ihr sollt haben / dat gijl. hebt.

Sie sollen haben / dat zij hebben.

MEMO

BIJVOE-

BIJVOEGENDE WIJS.

Tégenwoordige Tijd.

Enkelvoud.

dat **ich** habe / dat ik hebbe.
 dat **du** habest / dat gij hebt.
 dat **er** habe / dat hij hebbe.

Meervoud.

dat **wir** haben / dat wij hebben.
 dat **ihc** habet / dat gij. hebt.
 dat **se** haben / dat zij hebben.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

dat **ich** hatte / dat ik hadde.
 dat **du** hattest / dat gij haddet.
 dat **er** hatte / dat hij hadde.

dat **wir** hatten / dat wij hadden.
 dat **ihc** hattet / dat gij. hadt.
 dat **se** hatten / dat zij hadden.

Volmaakte Voorleden Tijd.

dat **ich** gehabt habe / dat ik gehad hebbe.
 dat **du** gehabt habest / dat gij gehad hebt.
 dat **er** gehabt habe / dat hij gehad hebbe.

dat **wir** gehabt haben / dat wij gehad hebben.
 dat **ihc** gehabt habet / dat gij. gehad hebt.
 dat **se** gehabt haben / dat zij gehad hebben.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

dat **ich** gehabt hätte / dat ik gehad hadd.
 dat **du** gehabt hättest / dat gij gehad hadt.
 dat **er** gehabt hätte / dat hij gehad hadde.

dat **wir** gehabt hätten / dat wij gehad hadden.
 dat **ihc** gehabt hättet / dat gij. gehad hadt.
 dat **se** gehabt hätten / dat zij gehad hadden.

1. Toekomende Tijd.

dat **ich** haben werde / dat ik hebben zal.
 dat **du** haben werdest / dat gij hebben zult.
 dat **er** haben werde / dat hij hebben zal.

dat **wir** haben werden / dat wij hebben zullen.
 dat **ihc** haben werdet / dat gij. hebben zult.
 dat **se** haben werden / dat zij hebben zullen.

2. Toekomende Tijd.

dat **ich** haben würde / dat ik hebben zou.
 dat **du** haben würdest / dat gij hebben zoudt.
 dat **er** haben würde / dat hij hebben zou.

dat **wir** haben würden / dat wij hebben zouden.
 dat **ihc** haben würdet / dat gij. hebben zoudt.
 dat **se** haben würden / dat zij hebben zouden.

ONBE-

ONBEPAALENDE WIJS.

	<i>Tég. Tijd.</i> Haben / hebben.	
<i>Voort. Volm. Tijd.</i>	gehabt haben / gehad hebben.	
<i>Supin.</i>	gehabt / gehad.	
<i>Gerund.</i>	{	im haben / mèt te hebben.
		zu haben / van te hebben.
		um zu haben / om te hebben.

Deelwoorden.

<i>Tég. Tijd.</i>	ein habender / eine habende / ein habendes / een of eene die heeft.*
<i>Volm. Tijd.</i>	ein gehabter / eine gehabte / ein gehabtes / dat men gehad heeft.
<i>Toek. Tijd.</i>	einer der da haben wird / een die hebben zal.

Voorbeelden om de Beginselen in 't wérk te stéllen van het Hulp - Wérkwoord.

Haben / Hebben.

Ich habe zwar nicht viel; was ich aber habe / das steht dir zu Diensten.

Du hingegen hast ein großes Vermögen / und behältst alles für dich.

Dein Bruder hat viel Geld / aber er leiht niemanden.

Wir haben große Freude über das Glück / so euch wiederfahren ist.

Ich hatte gestern die Ehre euch zu sehen.

Ich habe noch nicht das Glück gehabt.

Nachdem ich die Ehre gehabt habe / ihn kennen zu lernen / sah

Ik hebb' niet veel; maar het geene ik hebb', is tot uw' dienst.

Gij hebt in tegendeel groot vermogens; en gij houdt alles voor u.

Uw broeder heeft veel gèlds, maar hij leent niemand.

Wij zijn zeer verheugt over het geluk, dat u overgekomen is.

Ik hadd' gisteren de eer van u te zien.

Ik hebb' dat geluk nóg niet gehad.

Zoo dra ik de eer gehad hebb', hem te leeren kennen.

* ein habender is in de saamengestelden alléén in gebruik bij v. ein wohlhabender Mann / een man die goed heeft.

ich gleich / daß man sich auf ihn verlassen könnte.

Wenn werde ich die Ehre haben / Sie bey mir zusehen?

Habe du acht auf deine Sachen.

Ich sage dir / daß du acht haben sollest.

Ich glaube nicht / daß ich so viel bey mir habe.

Wenn ich so viel hätte / so wäre mir es lieb.

Glaubet ihr / daß ich jemals Gelegenheit dazu gehabt habe?

Wenn ich Gelegenheit gehabt hätte / so hätte ich mir solche wohl zu Nutze gemacht.

Wenn ich die Ehre werde gehabe haben / euch bey mir zu sehen / so will ich auch zu euch kommen.

Mann kann nicht alles haben / was man wünschet.

Nachdem ich die Ehre gehabt / euch eine gute Nacht zu wünschen / legte ich mich zur Ruhe.

Ich hoffe noch heute die Ehre zu haben.

zag ik, dat men zig op hém kon vertrouwen.

Wanneer zal ik de eer hebben u bij mij te zien?

Pas op uwe dingen.

Ik zègg' u, pas op.

Ik geloov' niet dat ik zoo veel bij mij hebb'.

Indien ik zoo veel hadd', zoo ware hèt mij liev.

Geloovt gij, dat ik ooit gelegenheid daartoe gehad hebbe?

Zoo ik de gelegenheid gehad hadd', zóu ik dezelve waargenomen hebben.

Wanneer ik de eer zal gehad hebben u bij mij te zien, zoo zal ik u ook gaan bezoeken.

Men kan alles niet hebben wat men wénst.

Na de eer gehad te hebben u eene goede nagt te wénchen, ging ik naar bed.

Ik hoop' van daag nóg die eer te hebben.

Tijdvoeging van hèt Hulp-Wérkwoord,

Werden / Wórdén.

TOONENDE WIJS.

Tégenwoordige Tijd.

Enkelvoud.

Ich werde / ik wórdt.
Du wirst / gij wórdt.
Er wird / hij wórdt.

Meêrvoud.

Wir werden / wij wórdén.
Ihr werdet / gijl. wórdt.
Sie werden / zij wórdén.

Onvol-

Onvolmaakte. Voorlêden Tijd.

<i>Ich</i> ward of wurde / ik wierd.	<i>Wir</i> wurden / wij wierden.
<i>Du</i> wardst / of wurdet / gij wierdt.	<i>Ihr</i> wurdet / gijl. wierdt.
<i>Er</i> ward / of wurde / hij wierdt.	<i>Sie</i> wurden / zij wierden.

Volmaakte Voorlêden Tijd.

<i>Ich</i> bin geboren / ik ben gewórden.	<i>Wir</i> sind geworden / wij zijn geworden.
<i>Du</i> bist geboren / gij zijt geboren.	<i>Iht</i> seydt geboren / gijl. zijt geboren.
<i>Er</i> ist geboren / hij is gewórden.	<i>Sie</i> sind geworden / zij zijn geworden.

Meêr dan Volmaakte Voorlêden Tijd.

<i>Ich</i> war geworden / ik was gewórden.	<i>Wir</i> waren geworden / wij waren geworden.
<i>Du</i> warest geworden / gij waart geworden.	<i>Ihr</i> wartet geworden / gijl. waart geworden.
<i>Er</i> war geworden / hij was gewórden.	<i>Sie</i> waren geworden / zij waren geworden.

1. Toekomende Tijd.

<i>Ich</i> werde werden / ik zal wórden.	<i>Wir</i> werden werden / wij zullen wórden.
<i>Du</i> wirst werden / gij zult wórden.	<i>Ihr</i> werdet werden / gijl. zult wórden.
<i>Er</i> wird werden / hij zal wórden.	<i>Sie</i> werden werden / zij zullen wórden.

2. Toekomende Tijd.

<i>Ich</i> würde werden / ik zou wórden.	<i>Wir</i> würden werden / wij zouden wórden.
<i>Du</i> würdest werden / gij zoudt wórden.	<i>Ihr</i> würdet werden / gijl. zoudt wórden.
<i>Er</i> würde werden / hij zou wórden.	<i>Sie</i> würden werden / zij zouden wórden.

GEBLEDENDE WIJS.

Teg. Tijd. Enkels. *Werde* du / wórdt gij.
Meêrv. *Werdet* *ihr* / wórdt gijl.
Took. Tijd. Meêrv. *Laft* ons werden / laat ons wórden.
Ihr sollet werden / wórdt gijlieden.
Sie sollen werden / dat zij wórden.

N

BIJVOE-

BIJVOEGENDE WIJS.

Tégenwoordige Tijd.

Enkelvoud.

dat ik worde / dat ik worde.
 dat du werdest / dat gij wordt.
 dat er worde / dat hij worde.

Meêrvoud.

dat wij worden / dat wij worden.
 dat gij werdet / dat gijl. wordt.
 dat zij worden / dat zij worden.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

dat ik wêrde / dat ik wêrde.
 dat du wêrdest / dat gij wierdt.
 dat er wêrde / dat hij wierdt.

dat wij wêrden / dat wij wêrden.
 dat gijl. wêrdet / dat gijl. wierdt.
 dat zij wêrden / dat zij wêrden.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. dat ik geworden sey / dat ik geworden zij.
 dat du geworden seyft / dat gij geworden zijt.
 dat er geworden sey / dat hij geworden zij.

Meêrv. dat wij geworden seyn / dat wij geworden zijn.
 dat gijl. geworden seyt / dat gijl. geworden zijt.
 dat zij geworden seyn / dat zij geworden zijn.

Meêr dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. dat ik geworden wêre / dat ik geworden ware.
 dat du geworden wêrest / dat gij geworden waart.
 dat er geworden wêre / dat hij geworden was.

Meêrv. dat wij geworden wêren / dat wij geworden waren.
 dat gijl. geworden wêret / dat gijl. geworden waart.
 dat zij geworden wêren / dat zij geworden waren.

1. Toekomstige Tijd.

Enkelv. dat ik werden werde / dat ik worden zal.
 dat du werden werdest / dat gij worden zult.
 dat er werden werde / dat hij worden zal.

Meêrv. dat wij werden werden / dat wij worden zullen.
 dat gijl. werden werdet / dat gijl. worden zult.
 dat zij werden werden / dat zij worden zullen.

2. Toekomende Tijd.

- Latijn.* daß ich werden würde / dat ik worden zou.
 daß du werden würdest / dat gij worden zoudt.
 daß er werden würde / dat hij worden zou.
Meêrv. daß wir werden würden / dat wij zouden worden.
 daß ihr werden würdet / dat gij. zoudt worden.
 daß sie werden würden / dat zij zouden worden.

ONBEPAAALDE WIJS.

- Teg. Tijd.* werden / word en.
Volm. Tijd. geworden seyn / zijn geworden.
Supin. geworden / geworden.
Gerund. } in werden / met te worden.
 } zu werden / van te worden.
 } um zu werden / om te worden.

Deelwoorden.

Teg. Tijd. ein werdendet / die wordt; *maar hetzelfde is niet
 meer in gebruik.*

Volm. Tijd. geworden seyn / zijn geworden.

Toek. Tijd. einet der da werden wird / een die worden zal.

Men moet hier aanmerken dat het Hulp- Werkwoord *werden* geheel én- al door het Werkwoord *Zijn* in de Saamenstelling der Lijdende Werkwoorden uitgeleget wordt, gelijk men 't op zijn plaats zien zal. Dit Werkwoord, bij andere werkwoorden geplaatst zijnde, verwerpt overal de Lettergreep *Ge*. Zie de V. Régel van de schikking' der Hulp-werkwoorden; pag. 384.

Voorbeelden op het Werkwoord *Werden* / *Worden*.

Es ist ein Gluck für uns / wen wir durch fremden Schaden klug werden.

Es wird Tag / Nacht.

Es wird warm / kalt.

Es ward auf einmal ganz finstet.

Du bist stolz geworden / und er ist gar zum Narren geworden.

Es fehlet noch viel / bis du ein Redner wirst.

't Is een geluk voor ons, wanneer wij op een's ander- man's kosten wijs worden.

Het begint dag, nacht te worden.

Het begint warm, koud te worden.

Het wordt op éénmaal gantsch donker.

Gij zijt trots, én hij is geheel én-al gek geworden.

Daer scheelt nog veel aan, eet dat gij een Redenaar wordt.

Es kann vor Nacht leicht anders werden / als es am frühen Morgen war.

Was will aus dem Kindlein werden?

Wie wird es noch mit mir werden?

Er ist Burgermeester geworden.

Sein Anschlag wird zu nichts werden.

Dieses Brod ist zu Stein geworden.

Seyd still / ich dörfte sonst im Jählen irre werden.

Ihr werdet es wohl inne werden.

Van den morgen tot den avond kunnen de zaaken wel van gedaante veranderen.

Wat zal 'er van dat kind worden?

Wat zal 'er nog van mij worden?

Hij is Burgermeester geworden.

Zijn aanslag zal tot niet worden.

Dat brood is tot steen geworden.

Zwijg stil, anders zou ik kunnen mistellen.

Gij zult het wel voelen.

Zie daar de wijze waarop het Werkwoord *worden* / geschikt wordt, wanneer hetzelfde niet behulpzaam is. Maar wanneer 't behulpzaam is, zoo gebruikt men hetzelfde alléén om Toekomende Tijden saamen te stellen, daar de twee eersten *Seyn / zijn*, én *haben / hebben*, dienen om all' de anderen saamengestelde Tijden te formeeren. Wat de zeven andere Hulp-werkwoorden aangaat, men schikt dezélfen alléén met de Onbepaalde wijs' der andere Werkwoorden.

Tijdvoeging van het Hulp - Werkwoord,

Wollen / Willen.

TOONENDE WIJS.

Tégenwoordige Tijd.

Enkelv.

Ich will / ik will.

Du willst / gij wilt.

Er will / hij wil.

Meerv.

Wir wollen / wij willen.

Ihr wollet / gijl. wilt.

Sie wollen / zij willen.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Ich wollte / ik wilde.

Du wolltest / gij wildet..

Er wollte / hij wilde.

Wir wollten / wij wilden.

Ihr wolltet / gijl. wildt.

Sie wollten / zij wilden.

Vol-

Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* Ich habe gewollt / ik hebb' gewilt.
 Du hast gewollt / gij hebt gewilt.
 Er hat gewollt / hij heeft gewilt.
- Meêrv.* Wir haben gewollt / wij hebben gewilt.
 Ihr habet gewollt / gijl. hebt gewilt.
 Sie haben gewollt / zij hebben gewilt.

Meêr dan Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* Ich hatte gewollt / ik hadd' gewilt.
 Du hattest gewollt / gij hadt gewilt.
 Er hatte gewollt / hij hadt gewilt.
- Meêrv.* Wir hatten gewollt / wij hadden gewilt.
 Ihr hattet gewollt / gijl. hadt gewilt.
 Sie hatten gewollt / zij hadden gewilt.

1. Toekomende Tijd.

- Enkelv.* Ich werde wollen / ik zal willen.
 Du wirst wollen / gij zult willen.
 Er wird wollen / hij zal willen.
- Meêrv.* Wir werden wollen / wij zullen willen.
 Ihr werdet wollen / gijl. zult willen.
 Sie werden wollen / zij zullen willen.

2. Toekomende Tijd.

- Enkelv.* Ich würde wollen / ik zou willen.
 Du würdest wollen / gij zoudt willen.
 Er würde wollen / hij zou willen.
- Meêrv.* Wir würden wollen / wij zouden willen.
 Ihr würdet wollen / gijl. zoudt willen.
 Sie würden wollen / zij zouden willen.

GEBIEDENDE WIJS.

- Teg. Tijd.* wolle du / wilt gij.
 wollet ihr / wilt gijl.
- Toek. Tijd.* lasset uns wollen / laat ons willen.
- Het overige wôrds zelden gebruikt.

BIJVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige Tijd.

- Enkelv.* Das ich wolle / dat ik wille.
 das du wollest / dat gij wilt.
 das er wolle / dat hij wille.
- Meêrv.* das wir wollen / dat wij willen.
 das ihr wollest / dat gijl. wilt.
 das sie wollen / dat zij willen.

Onvolmaakte. Voorleden Tijd.

- Enkelv.* das ich wollte / dat ik wilde.
 das du wolltest / dat gij wildet.
 das er wollte / dat hij wilde.
- Meêrv.* das wir wollten / dat wij wilden.
 das ihr wolltet / dat gijl. wildt.
 das sie wollten / dat zij wilden.

Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* das ich gewollt habe / dat ik gewilt hebba.
 das du gewollt habest / dat gij gewilt hebt.
 das er gewollt habe / dat hij gewilt heeft.
- Meêrv.* das wir gewollt haben / dat wij gewilt hebben.
 das ihr gewollt habet / dat gijl. gewilt hebt.
 das sie gewollt haben / dat zij gewilt hebben.

Meêr dan Volmaakte. Voorleden Tijd.

- Enkelv.* das ich gewollt hätte / dat ik gewilt hadd'.
 das du gewollt hättest / dat gij gewilt hadt.
 das er gewollt hätte / dat hij gewilt hadt.
- Meêrv.* das wir gewollt hätten / dat wij gewilt hadden.
 das ihr gewollt hättet / dat gijl. gewilt hadt.
 das sie gewollt hätten / dat zij gewilt hadden.

1. Toekomende Tijd.

- Enkelv.* das ich wollen werde / dat ik zal willen.
 das du wollen werdest / dat gij zult willen.
 das er wollen werden / dat hij zal willen.
- Meêrv.* das wir wollen werden / dat wij zullen willen.
 das ihr wollen werdet / dat gijl. zult willen.
 das sie wollen werden / dat zij zullen willen.

2. Toekomende Tijd.

- Enkelv.* *dat* ich wollen wárde / dat ik zou willen.
dat du wollen wárdest / dat gij zoudt willen.
dat er wollen wárde / dat hij zou willen.
- Meerv.* *dat* wir wollen wárden / dat wij zouden willen.
dat ihr wollen wárdet / dat gijl. zoudt willen.
dat sie wollen wárden / dat zij zouden willen.

ONBEPAALENDE WIJS.

- Teg. Tijd.* wollen / willen.
Volm. Tijd. gewollt haben / gewilt hebben.
Supin. gewollt / gewilt.

- Gerund.* { in wollen / met te willen.
 { zu wollen / van te willen.
 { um zu wollen / om te willen.

Deelwoorden.

Teg. Tijd. ein *Wollender* / een *willende*, is niet in gebruik, mén zegt liever, *cinet der da will.*

De andere Deelwoorden ontbreeken.

Voorbeelden op het Wérkwoord *Wollen / Willen.*

- Wie viel Geld wolltet ihr?* Hoe veel géld wilt gij hebben?
Ich will nicht mehr als nur zwey Thaler. Ik will' niet méét dan twé kroonen.
Eure Freunde wollten es nicht. Uwe vrienden wilden hêt niet hebben.
Das er nicht gewollt, so ist der Schade keine. Heeft hij niet gewilt, zoo heeft hij 't zig zélve te wijten.
Ja / ja / ihr hattet gewollt. Ja, ja, gij hadt gewilt.
Werdet ihr das wollen / so wird er es auch wollen. Zoo gij dat wilt, hij zal 't ook willen.
Sie würden es wohl wollen / wenn es nur möglich wäre. Zij zouden 't wél willen, zoo hêt moogelijk ware.
Wolltet so lange als ihr wolltet. Wilt zoo lang als gij wilt.

lasset uns das bey seibe nicht
wollen.

Bildet euch nicht ein, dasß ich
es wollte.

Wenn ich dieses gewollt hätte,
so hätte ich es auch gewollt

Wünschet nicht, dasß er dieses
gewollt hätte.

Laat ons dat volstrékt niet
willen.

Beeldt u niet in, dat ik 't
wilde.

Zoo ik deesen gewilt hadde,
zoo hadt gij 't ook gewilt.

Wénich niet dat hij dit ge-
wilt hadt.

Wat de andere Hulp-wérkwoorden betréft, wij zullen hier al-
leen den eersten persoon van ieder Wijs én van ieder Tijd bij-
brengen, het overige is ligt te weeten volgens de Voorbeelden,
die wij 'er zoo éven van gegeven hebben. *Zie hier hoe men
dezélfen voegt:*

Sollen / Moeten.

Toonende Wijs.

Tég. Tijd. { Ich soll / ik moet.
Du sollst / gij moet.

Onvolm. Tijd. { Er soll / hij moet.
Ich sollte / ik moest.

Volm. Tijd. { Ich habe gefollt / ik
hebb' moeten.

Meér dan Volm. Tijd. { Ich hatte gefollt /
&c.

Toek. tijd. { Ich werde sollen / &c. ich sollen werde / dat ik zal moeten.
{ Ich würde sollen / &c. ich sollen würde / dat ik zou moeten.

De Gebiedende Wijs ontbreekt.

Onbep. Wijs. sollen / moeten.
gefollt haben / hebbende moeten.

Supin. gefollt / moeten / of / gemooten.

Deelwoord. ein Sollender / een die moet, *maar het-
zelve is niet in gebruik, men zegt eener der da soll.*

Voorbeelden op het Wérkwoord Sollen / Moeten.

Ich soll singen / und habe es
doch niemals gelernt.

Du sollst dies sehen lassen.

Er soll nicht kommen.

Sollen wir ihn beschimpfen?

Ihr solltet mit's verreisen.

Sie sollen sterben.

Ich sollte nicht so reden.

Ik moet zingen, én hebb'
het toch nooit geleert.

Gij moet dat laten staan.

Hij moet niet komen.

Maeten wij hém beschimpfen?

Gijl. moet niet vertrekkén.

Zij moeten sterven.

Ik moest zoo niet spreken.

Ihr

Ihr solltet ihm zur Ader gelassen haben.

Ich habe es gefollt / aber nicht gewollt.

Es ist wahr / ich hat gefollt.

Werden wir bald sollen in euch kommen?

Nach eurer Meynung würde ich es nicht thun sollen.

Aber ich wollte / daß ich es thun sollte.

Ich glaube nicht / daß er es gefollt hätte / wenn er es nicht selbst gewollt hätte.

Gijl. hadt. hem moeten doen laten.

Ik hebb' 't gemoeten, maar niet gewilt.

't Is waar, ik hadd' moeten.

Zullen wij haast bij u moeten komen?

Volgens uwe meening, zou ik het niet moeten doen.

Maar ik zou willen dat ik het moest' doen.

Ik geloov' niet dat hij zou hebben moeten, zoo hij het zelfs niet hadd' gewilt.

Können / Konnen, Weeten.

Toonende Wijs.

Bijvoegende Wijs.

<i>Teg. Tijd.</i>	{	Ich kann / ik kan.	daß ich könne / dat ik kon.
		Du kannst / gij kondt.	du könnest / dat gij kondt.
		Er kann / hij kan.	er könne / dat hij kon.
		Wir können / wij kunnen.	wir können / dat wij kunnen.
<i>Onv. Tijd.</i>	{	Ihr könnet / gijl. kondt.	ihr könnet / dat gijl. kondt.
		Sie können / zij kunnen.	sie können / dat zij kunnen.
<i>Volm. Tijd.</i>		Ich konnte / ik kon.	daß ich konnte / dat ik kon.
<i>Volm. Tijd.</i>		Ich habe gekonnt / ik hebb' gekonnen.	ich gekonnt habe / dat ik gekond hebbe.
<i>Meer dan Volm. Tijd.</i>		Ich hatte gekonnt / ik hadd' gekonnen.	ich gekonnt hätte.
<i>Toek. Tijd.</i>	{	Ich werde können.	ich können werde.
		Ich würde können.	ich können würde.

De Gebiedende Wijs ontbreekt.

Onbep. Wijs. können / konnen, gekonnt haben / gekonnen hebben, gekonnt / gekonnen.

Supin, Deesw. ein Kömender, een die kan, is niet in gebruik, men zegt einer der da kann.

Voorbeelden op het Wérkwoord Können / Konnen.

Ich kann nicht länger auf sich warten.

Ik kan niet langer naar u wagten.

Können ihr heute zu mir kommen?

Kondt gij van daag bij mij komen?

Die Stadt war schon verschlossen und wir konnten nicht mehr hinein kommen.

De stad was reeds geslooten, én wij konden 'er niet meer inkomen.

Können eure Brüder griechisch lesen?

Konnen uwe broeders het Grieksch leesen?

Sie haben mancherley Kunst gekonnt.

Zij hebben ménigertlei kónsten gekonnen.

Wir werden morgen nicht schreiben können.

Wij zullen mórgen niet konnen schrijven.

Er würde seine Lektion wohl können wenn er nicht gespielt hätte.

Hij zou zijn les wél kennen, zoó hij niet gespeelt hadt.

Ich wollte daß ich könnte was ihr könnent.

Ik wénschte dat ik konde, wat gij kondt.

Ich wünschte daß eure Brüder so viel gekonnt hätten als eure Schwestern.

Ik wénschte dat uwe broeders zoo veel gekonnen hadden als uwe zusters.

Dürfen / Durven.

Toonende Wijs.

Bijvoegende Wijs.

Teg. Tijd. { Ich darf / ik durv'.
 Du darfst / gij durvt.
 Er darf / hij durvt.
 Wir dürfen.
 Ihr dürft.
 Sie dürfen.

Ich darf / dat ik durv'.
 Du darfst / dat gij durvt.
 Er darf / dat hij durvt.
 wir dürfen.
 ihr dürft.
 sie dürfen.

Onv. Tijd. Ich dürfte óf ich burste.

Ich dürfte óf burste.

Volm. Tijd. Ich habe gedurft.

ich gedurft habe.

M. dan T. Tijd. Ich hätte gedurft.

ich gedurft hätte.

Toek. Tijd. Ich werde dürfen.

ich dürfen werde.

2° Toek. Tijd. Ich würde dürfen.

ich dürfen würde.

De Gebiedende Wijs ontbreekt.

Onbep. Wijs dorfen / durven.

gedorft haben / gedurvt hebben.

Supin. gedorft / gedurvt.

Deelw. ein Dörfender / ein die durvt, maar het is niet in gebruik, om dat men bij omschrijving beter zegt einer der da darf.

Nota. Dit Werkwoord *Dorfen* met andere Werkwoorden verbonden zijnde, kan altijd door *Durven* niet worden overgebracht. Wij gaan in de volgende Voorbeelden zien, op hoe veelere wijzen men hetzelfde in 't Neêrduitsch kan overbrengen.

Voorbeelden op het Werkwoord *Dorfen / Durven.*

So viel Geld darf ich nicht wagen.

Es darf niemand zu euch kommen.

Der Kranke darf noch nicht ausgehen.

Du darfst nur zu mir kommen / wenn du willst.

Ihr dürftet nur noch diesen Thaler verlieren / darnach hätte ihr gar kein Geld mehr.

Ein Mann wie er / darf wohl noch freyer reden.

Wie glauben nicht / daß er darf wieder in sein Vaterland kommen.

Ich dürfte ihm keine solche Antwort geben / wie ihr gethan habt.

Mein Herr! Darf ich Sie wol etwas fragen?

Nein! ihr dürft nicht.

Darf ich mich auf euer Wort verlassen?

Ik durv' zoo veel geld niet wagen.

Het is niemand geoorlooft u te komen bezoeken.

Het is den zieke nog niet geoorlooft uit te gaan.

Gij hebt maar bij mij te komen wanneer gij wilt.

Gij moest die kroon maar verliezen om daarna geen geld meer te hebben.

Een man als hij, kan nog veel vrijmoediger spreken.

Wij gelooven niet, dat 't hem geoorlooft zij in zijn vaderland te rugg' te keeren.

Ik zou hem niet durven antwoorden, gelijk gij gedaan hebt.

Mijn heer! zou ik u wel iets durven vragen?

Neen! het is u niet geoorlooft.

Kan ik mij op uw woord verlassen?

Er darf sich seines Standes nicht schämen.

Wir haben uns um nichts kümmern dürfen.

Er darf sich nichts vor mir blicken lassen.

Hij moet zig over' zijn' staat niet schaamen.

Wij hebben ons om niets durven bekommeren.

Het is hem niet geoorloovt zig voor mij te vertoonen.

Mögen / Konnen, willen, verwaerdigen.

Toonende Wijs.

Bijvoegende Wijs.

Teg. Tijd. { Ich mag.
Du magst.
Er mag.
Wir mögen.
Ihr möget.
Sie mögen.

daß ich möge.
du mögest.
er möge.
wir mögen.
ihr möget.
sie mögen.

Onv. Tijd. Ich möchte.

Volm. Tijd. Ich habe gemocht.

M. dan V. Tijd. Ich hatte gemocht.

Toek. Tijd. Ich werde mögen.

2° Toek. Tijd. Ich würde mögen.

daß ich möchte.

daß ich gemocht habe.

daß, ich gemocht hätte.

daß ich mögen werde.

daß ich mögen würde.

De Gebiedende Wijs ontbreekt.

Onbep. Wijs, mögen willen.

gemocht haben / gewilt hebben.

Supin. gemocht / gewilt.

Deelw. ein Mögendet / een die wil, maar het is niet in gebruik dan in de saamengestelden. bij v. ein Vermögendet / een man die goed heeft, ein Wohlvermögendet / een man die veel goed heeft. Die Höchmogenden Herren General Staaten von Holland. De Hoogmogende Heeren Staaten Generaal van de Veréénigde Néderlanden.

Nota. Wij zullen door Voorbeelden zien, op hoe veelé wijfen het Wérkwoord mögen in 't Neêrduitsch kan overgebracht worden.

Voorbeelden

Voorbeelden op het

Wérkwoord Mōgen.

Ich mag nichts damit zu thun haben.

Gelte! ihr möchtet nicht gern naß werden?

Sie mögen sagen/ was sie wollen / so geschieder es doch nicht.

Er möchte wohl/ wenn er nur dürste.

Ich könnte es wohl/ wenn ich nur möchte.

Ich möchte nicht in seiner Haut stecken.

Wer möchte nicht lieber reich als arm seyn?

Ein solches Glück möchten wir auch gehabt haben.

Er hat sich so verhasst gemacht/ daß ihn kein Mensch mehr mag ansehen.

Möchtet ihr mir nicht den Gefallen thun?

Ihr möget es glauben oder nicht glauben/ so gilt mirs gleich.

Es mag wahr seyn oder nicht.

Sie mag noch so schön seyn/ so ist sie doch verachtens würdig.

Möchte er wohl die Wahrheit gelagt haben?

Ik will' mij daar mede niet bemoeien.

Is 't niet waar, gij zoudt niet gaerne nat willen worden?

Laaten zij zeggen, wat zij willen, het zal toch niet geschieden.

Hij zou wél willen, indien hij kon.

Ik zou wél kunnen, indien ik mogt'.

Ik zou in zijne plaats' niet willen weesen.

Wie zou niet liever rijk dan arm willen zijn?

Zulk een geluk mogten wij ook gehad hebben.

Hij heeft zig zoo verachtelijk gemaakt, dat niemant zig meer verwaardigt hem aan te zien.

Zoudt gij mij dien dienst niet doen?

Gijl. moogt het gelooven of niet, het is mij onverschillig.

Het zij waar of niet.

Zoo schoon als zij is, is ze toch verachtens-waerdig.

Zou hij de waarheid wél kunnen gezeld hebben?

Müssen/ Moeten, Verplicht zijn.

Toonende Wijs.

Bijvoegende Wijs

Teg. Tijd. { Ich muß.
Du müßt.
Er muß.
Wir müssen.
Ihr müßt.
Sie müssen.

daß ich müsse.
du missest.
er müsse.
wir müssen.
ihr misset.
sie müssen.

Onv.

Onv. Tijd. Ich mußte.

daß ich mußte.

Konn. Tijd. Ich habe gemußt.

daß ich gemußt habe.

M. dan v. Tijd. Ich hätte gemußt.

daß ich gemußt hätte.

Toek. Tijd. Ich würde müssen.

daß ich müssen würde.

2e Toek. Tijd. Ich würde müssen.

daß ich müssen würde.

De Gebiedende Wijs. ontbreekt.

Onbep. Wijs. müssen / moeten.

gemußt haben / hebben moeten.

Sops. gemußt / moeten of gemeeten.

Deelw. ein Müßender is niet in gebruik, men zegt liever einet der da muß / een die moet.

Voorbeelden op het Werkwoord Müßen / Moeten.

Ich muß nicht, wenn ich nicht will.

Ik ben niet verplicht zoo ik niet wilt.

Ihr müßt wohl, wenn ihr gleich nicht wollt.

Gij moet wel, of schoon gij niet wilt.

Alle Menschen müssen sterben.

Alle menschen moeten sterben.

Es muß einmahl gestorben seyn.

Men moet vroeg oflaat sterben.

Das muß so seyn, und nicht anders.

Dat moet zoo zijn én niet anders.

Muß ich denn immer in Streit leben?

Moet ik dan altijd in strijd leeven?

Ihr müßt nicht immer so böse seyn.

Gij moet altijd zoo boos niet zijn.

Ich müßte viel zu thun haben, wenn ich auf alle Fragen antworten sollte.

Ik zou veel te doen hebben, indien ik op alle vragen moest antwoorden.

Er muß wissen, mit wem er zu thun hat.

Hij moet weeten, met wien hij te doen heeft.

Was man thun muß, das soll man gern thun.

Wat men doen moet, dat moet men gaerne doen.

Etwas aus Müß thun.

Iets door dwang doen.

Lassen /

Lassen/ Laaten.

Toonende Wijs.

Tég Tijd. { Ich lasse / ik laat.
 Du lassest /
 Er lasse /
 Wir lassen.
 Ihr lasset.
 Sie lassen.
Onvolm. Tijd. Ich ließe.
Volm. Tijd. Ich habe gelassen.
M. dan V. Tijd. Ich hatte gelassen.
Toek. Tijd. { Ich werde lassen.
2e Toek. Tijd. { Ich würde lassen.

Bijvoegende Wijs.

daß ich lasse / dat ik laate.
 du lassest.
 er lasse.
 wir lassen.
 ihr lasset.
 sie lassen.
 daß ich ließe.
 daß ich gelassen habe.
 daß ich gelassen hätte.
 daß ich lassen werde.
 daß ich lassen würde.

Gebiedende Wijs.

laß du.
 lasset ihr.
 lasset uns.
 lasset euch.
 lasset sie.

Onbepaalde Wijs.

Tég. Tijd. lassen.
Volm. Tijd. gelassen haben.
Supin. gelassen.
Gerund. { im lassen.
 zu lassen.
 um zu lassen.

Deelwoorden. *Tég. Tijd.* ein lassender. *Volm. Tijd.* ein Ges
 lassener. zijn niet in gebruik dan alleen in hunne Saamengestelde
 bij v. ein Freygelassener een vrijgelaatene; het is tóch beter te
 zeggen ein Befreyter een bevrijdde.

Voorbeelden op het Werkwoord Lassen/ Laaten.

Ich lasse es nicht geschehen /
 daß er dieses thue.
 lasset mich ungeschoren:
 lasset ihn herein kommen.
 Da habe ihr Geld/ lasset euch
 ein neues Kleid machen.
 Das muß man ihn lassen /
 daß er geschickter ist / als alle
 andere.
 lasset euch darum unbeküm-
 mert.

Ik laat' niet toe dat hij dat
 doe.
 Laat mij met vréde.
 Laat hem inkomen.
 Daar hebt gij geld, laat u
 een nieuw kleed maaken.
 Dat récht moet men hem na-
 geeven, dat hij geschickter is dan
 all' de anderen.
 Bekommer- u daar niet over.

Er hat mich von sich gelassen.
Wir lassen es euch wohlsein.
Lasset uns der Sache nach-
denken.

Er weis sich vor Zorn nicht
zu lassen.

Die Kasse läst das Mausfen
nicht. Spreekwoord: 's welk
beteekent.

Er kann seine Tüde nicht las-
sen.

Hört ihr Herren / lasset euch
sagen / die Glocke hat wolte ge-
schlagen.

In seiner Krankheit ließ er
alles unter sich.

Wir wijsen uns vor Angst
nicht zu lassen.

Man muß ihn nur reden
lassen.

Nam kann ihn nicht zu die-
sem Amte lassen.

Das läst sich nicht so leicht
thun.

Einen fahren lassen.

Und dabey wolten wir es
diepmal betwenden lassen.

Hij heeft n ij afgedankt.

Wij laaten 't u goed koop.

Laat ons deese zaak naden-
ken.

Hij weet zijn' toorn niet in
te houden.

De kat laat het muisen niet.

Hij is altijd éven boos-
aardig

Lustter Heeren, men zegt
u, dat het middernacht is.

In zijne ziekte liet hij alles
loopen.

Wij weeten niet wat wij van
angst doen zullen

Men moet hem maar laten
spreeken.

Men kan hem tót dat ampt
niet aanneemen.

Dat laat zig zoo ligt niet
doen.

Een wind laten.

En daarbij zullen wij het dit-
maal laten.

NB. Dit onderscheid bemérkt men in all' die Hulp - Wérk-
woorden, naamelijk, dat 'er zéven zijn, die de Lettergreep te/
in dén Onvolmaakten, én een t in dén Volmaakten Tijd heb-
ben. De drie anderen hebben geen te/ maar eene geheel anders
einigende Lettergreep in dén Onvolmaakten, én een en in
dén Volmaakten Tijd. De Zéven eersten zijn:

ich darf /

ich habe /

ich kann /

ich maa /

ich muß /

ich soll /

ich will /

ich dorste / dorste.

ich hatte / hätte.

ich konnte / könnte /

ich mochte / möchte /

ich mußte / mußte /

ich sollte /

ich wollte /

ich habe gedorft.

ich habe gehabt.

ich habe gekonnt.

ich habe gemocht.

ich habe gemußt.

ich habe gesollt.

ich habe getwollt.

Zie

Zie hier de drie anderen.

ich bin /
ich lasse /
ich werde /

ich war /
ich ließ /
ich ward /

ich bin gewesen.
ich habe gelassen.
ich bin geworden.

Daar heeft in alle andere Wérkwoorden plaats, en lévert ons de reden om de Tijdvoeging der hoogduitsche Wérkwoorden op twee wijzen te vertoonen. De eerste is de tijdvoeging der *regelmaatige Wérkwoorden*; de tweede die der *onregelmaatige Wérkwoorden*. De volgende Afdeeling zal met de eerste, als met de gemakkelijkste beginnen. De tweede zal onmiddellijk daarop volgen, waarbij wij eind'lijk eenige Wérkwoorden, die anders saamengevoegt worden, zullen voegen.

II. A F D E E L I N G.

Van de Tijdvoeging der Regelmaatige Wérkwoorden.

Door den Naam' van Regelmaatige Wérkwoorden verstaat men die geen en welken een *te* in den Onvolmaakten, én een *et* in den Volmaakten Tijd hebben; *bij voorbeeld.*

Sich baue /
Ik bouwe.
ich lebe /
Ik leevde.
ich liebe /
Ik beminne.
ich lobbe /
Ik loove.
ich ruhe /
Ik ruste.

ich bauete /
Ik bouwde.
ich lebete /
Ik leevde.
ich liebete /
Ik beminde.
ich lobete /
Ik loowde.
ich ruhete /
Ik rustte.

ich habe gebauet.
Ik hebb' gebouwt.
ich habe gelebet.
Ik hebb' geleevt.
ich habe geliebet.
Ik hebb' bemint.
ich habe gelobet.
Ik hebb' geloovt.
ich habe geruhet.
Ik hebb' gerust.

Deesen zijn de talrijksten in de hoogduitsche taal, en men bemerkte dat dezéven door alle de Geslachten, Wijzen en Tijden, én zelfs in alle de Persoonen, hunne oorspronkelijke Vokaal behouden, *bij v.* het wérkwoord *bauen* / behoudt altijd zijn *a* / *leben* zijn *e* / *lieben* / zijn *ie* / *loben* zijn *o* / én *ruhen* zijn *u*. Dat maakt de tijdvoeging deeser Wérkwoorden zeer gemakkelijk, én wijze allen eveneens gevoegt worden, zoo is 't onnoodig meer dan één voorbeeld hier van te geeven.

O

Daar.

Daarin is égtér éene kleine uitzondering te maaken. Naamelijk dat 'er eenigen van deese Wérkwoorden zijn, die, hoewel régelmatig voor 't overige, évenwél in sommigen opzichte hunne Vokaal veranderen, *bij v. ich kenne / ik kenn'*; *ich nenne / ik noem'*; *ich brenne / ik brand'*; hebben régelmatiglijk in den Onvolmaakten Tijd *ich kenne / nemme / brenne*; én in den Volmaakten Tijd *ich habe gekennet / genennet / gebrennet*: Maar een zékere verandering in de uitspraak heeft het gebruik ingevoert, om niet alléén te zéggen, maar ook te schrijven in den Onvolmaakten Tijd *kante / nannte / brante*; én in den Volmaakten Tijd *kannt / genannt / gebrannt*. 't Is een soort van éene zeer gemeene sméltung in de Grieksche taal, maar het wélk voor 't overige in de tijdvoeging' niets verandert. Het is hetzelfde met de Wérkwoorden *bringen / brengen*, én *denken / denken*: want deesen hebben niet *ich bringe / gebinge*; *ich denke / gedente*; maar zij hebben in den Onvolmaakten Tijd: *ich brache / ich dachte*; én in den Volmaakten Tijd: *ich habe gebracht / ich habe gedacht*. Voor 't overige zijnze régelmatig.

Wij hebben reeds van de oorspronglijke Lettergreep der Wérkwoorden gesproken én men vraagt nu waar men die zoeken moet. Sommigen zoeken dezélve in den eersten persoon van den Tegenwoordigen Tijd der Toonende wijs; anderen in de Onbepaalde wijs; én anderen eindlijk én met veel méér reden in de Gebiedende Wijs. Want 1) is de Gebiedende wijs voor het grootste gedeelte maar een woord van éene Lettergreep, gelijk: *komm / kom*; *gib / geev*; *nimm / neem*; *geh / gaa*; *steh / staa*; *ieh / eet*; *treib / drijv*; &c. En 2) is 't waarschijnlijk, dat van den eersten oorsprong der taalen af, het de Gebiedende wijs is, die den ménschen, wélken tót dien tijd tóe stom waren geweest den mond géopend heeft. Het is nógtans ook wáár dat alle de Gebiedende Wijsen niet van éene Lettergreep zijn, gelijk wij hooren zullen.

Zie hier dan de Saamenstelling van de verschillende Tijden der Wérkwoorden in de régelmaatige tijdvoeging'.

Van de Gebiedende Wijs *lob / komt* de eerste Persoon van den Tegenwoordigen Tijd van de Toonende Wijs met een *e* / daarbij te voegen, én vóór dezélve den Vóórnaam *ich* stellende; *bij v. ich love / ik loove*. Bij die *e* voegt men alléén de letter *n* / én daarvan heeft men de Onbepaalde wijs *loben / looven*. Zoo men den Onvolmaakten Tijd wil hebben, behoeft men slegts een *e* in plaats van de *n* te zétten; *bij v. ich lobete / ik loovde*. Deese laatste *e* / *wegwérpente*; én de Lettergreep *ge /*

voorstellende heeft men den Volmaakten Tijd *gelobet / geloovt*; 't welk ook den Meer dan Volmaakten Tijd uitmaakt. De Toekomende Tijd wordt van het Hulp-wérkwoord *ik werde* en van den Tégenwoordigen Tijd van de Onbepaalde Wijs, *ik werde loben / ik zal looven*, saamengefelt. Van de Onbepaalde wijs komen ook de Tégenwoordige Tijd van het Deelwoord, de Lettergreep *der* daarbij voegende; en *lobender / een die loovt*, en de Volmaakte Tijd van het Deelwoord, de Lettergreep *er* daarbij voegende; en *gelobeter / een die geloovt is*.

De Onbepaalde Wijs dér régelmaatige Wérkwoorden eindigt altijd in en. Want hoewel de e door de schielijke uitspraak in sommigen schijnt verlooren te gaan, gelijk wanneer men zegt: *gehn / stehn / sehn / geschehn / thun / &c.* zoo zou men eigenlijk moeten zeggen: *gehen / gaan; stehen / staan; sehen / zien; geschehen / geschieden; thun / doen; &c.* Zelfs in de woorden in *en* en *ern*: die eene uitzondering in den régel schijnen te maaken, *bij v. mangeln / klingen / segeln / hindern / rudern / schijnt* de e alléén verlooren te gaan, om dat dezelve tusschen twé helderluidende médeklinkers óf halve Vokaalen is. En men vindt nog in de oude boeken, *segelen / hinderen / klingen / etc.*

Tijdvoeging dér Régelmaatige Wérkwoorden en

I. Van het Daadlijke Wérkwoord.

T O O N E N D E W I J S.

Tégenwoordige Tijd.

Enkelvoud.

Ich loben / ik prijs.
Du lobest / gij prijft.
Er lobet / hij prijft.

Meervoud.

Wir loben / wij prijsen.
Ihr lobet / gijl. prijft.
Sie loben / zij prijsen.

Onvolmaakte Voorlédén Tijd.

Ich lobete / ik prees.
Du lobetest / gij preest.
Er lobete / hij prees.

Wir lobeten / wij preesen.
Ihr lobetet / gijl. preest.
Sie lobeten / zij preesen.

Volmaakte Voorlédén Tijd.

Ich habe gelobet / ik hebb' gepreessen.
Du hast gelobet / gij hebt gepreessen.
Er hat gelobet / hij heeft gepreessen.

Wir haben gelobet / wij hebben gepreessen.
Ihr habet gelobet / gijl. hebt gepreessen.
Sie haben gelobet / zij hebben gepreessen.

Meêr dan Volmaakte Voorlêden Tijd.

Ich hatte gelobet / ik hadd' gepreesen.	Wir hatten gelobet / wij hadden gepreesen.
Du hattest gelobet / gij hadt gepreesen.	Ihr hattet gelobet / gijl. hadt gepreesen.
Er hatte gelobet / hij hadt gepreesen.	Sie hatten gelobet / zij hadden gepreesen.

1. Toekomende Tijd.

Ich werde loben / ik zal prijfen.	Wir werden loben / wij zullen prijfen.
Du wirst loben / gij zult prijfen.	Ihr werdet loben / gijl. zult prijfen.
Er wird loben / hij zal prijfen.	Sie werden loben / zij zullen prijfen.

2. Toekomende Tijd.

Ich würde loben / ik zou prijfen.	Wir würden loben / wij zouden prijfen.
Du würdest loben / gij zoudt prijfen.	Ihr würdet loben / gijl. zoudt prijfen.
Er würde loben / hij zou prijfen.	Sie würden loben / zij zouden prijfen.

GEBIEDENDE WIJS.

<i>Tég. Tijd.</i> lobe du / prijft.	lobe er / dat hij prijfe.
	lobe sie / dat zij prijfe.
	lobet ihr / prijft gijl.
<i>Toek. Tijd.</i> lasset / (of last) ons loben / laat ons prijfen.	ihr sôlt loben / dat gijl. prijft.
	sie sôlten loben / dat zij prijfen.

BIJVOEGENDE WIJS.

Tégenwoordlge Tijd.

<i>Enkelv.</i>	<i>Meêrv.</i>
daß ich lobe / dat ik prijfe.	daß wir loben / dat wij prijfen.
du lobest / dat gij prijft.	ihr lobet / dat gijl. prijft.
er lobe / dat hij prijfe.	sie loben / dat zij prijfen.

Onvol-

Onvolmaakte Voorlédén Tijd.

Enkelv. *daß* ich lobete / dat ik prees. *daß* wir lobeten / dat wij preesen.
daß du lobetest / dat gij preest. *ihr* lobetet / dat gijl. preest.
daß er lobete / dat hij prees. *sie* lobeten / dat zij preesen.

Volmaakte Voorlédén Tijd.

Enkelv. *daß* ich gelobet habe, dat ik gepreesen hebbe.
 du gelobet habest / dat gij gepreesen hebt óf hebbet.
 er gelobet habe / dat hij gepreesen hebbe.
Meêrv. *daß* wir gelobet haben / dat wij gepreesen hebben.
 ihr gelobet habet / dat gijl. gepreesen hebt.
 sie gelobet haben / dat zij gepreesen hebben.

Meêr dan Volmaakte Voorlédén Tijd.

Enkelv. *daß* ich gelobet hätte / dat ik gepreesen hadde.
 du gelobet hättest / dat gij gepreesen hadt óf haddet.
 er gelobet hätte / dat hij gepreesen hadde.
Meêrv. *daß* wir gelobet hätten / dat wij gepreesen hadden.
 ihr gelobet hättet / dat gijl. gepreesen hadt.
 sie gelobet hätten / dat zij gepreesen hadden.

1. Toekomende Tijd.

Enkelv. *daß* ich loben werde / dat ik prijzen zal.
 du loben werdest / dat gij prijzen zult.
 er loben werde / dat hij prijzen zal.
Meêrv. *daß* wir loben werden / dat wij prijzen zullen.
 ihr loben werdet / dat gijl. prijzen zult.
 sie loben werden / dat zij prijzen zullen.

2. Toekomende Tijd.

Enkelv. *daß* ich loben würde / dat ik prijzen zou.
 du loben würdest / dat gij prijzen zoudt.
 er loben würde / dat hij prijzen zou.
Meêrv. *daß* wir loben würden / dat wij prijzen zouden.
 ihr loben würdet / dat gijl. prijzen zoudt.
 sie loben würden / dat zij prijzen zouden.

ONBEPAALENDE WIJS.

Ttg. Tijd. loben / looven óf prijzen.
Volm. Tijd. gelobet haben / geloovt hebben.
Sup. gelobet / geloovt.

Gerund. { un loben / mèt te looven.
 ju loben / van te looven.
 um ju loben / om te looven :

Deelw. ein lobender / een die loovt óf prijft.

'Er is eigenlijk in de hoogduitsche taal geen Deelwoord in den Toekomenden Tijd, want de omspraak, eukt der da lobet wird / een die prijzen zal, verdient dien naam niet, wijl 't alléén de uitlegging is van het Latijnsche Deelwoord, *laudaturus*. De Franschen hebben 'er ook geen. Voor het overige zijn die Deelwoorden dezélfen, als de Toevoeglijke Naamen van drie uitgangen, waarvan wij hierboven reeds gesproken hebben. Ik wil zéffen, dat men dezélfen alzóó wél bij 't onbepaalde lidwoord, ein lobender / eine lobende / ein lobendes / als bij 't bepaalde Lidwoord / der / die / das lobende / plaatfen kan, én dezélfen door alle naamvallen die anderen Toevoeglijken gemeen zijn, buigen kan.

* * *

Zie daar de daadlijke betekenis van 't Werkwoord loben; zien wij nu deszélfs lijdende betekenis. Deese wórdt van den Volmaakten Tijd van 't Daadlijke Werkwoord mèt toedoen van 't Hulp-werkwoord, ich werde / saamgesteld, bij v. ich werde gelobet / ik wórdt gepreessen, &c. Zie hiervan een staaltje.

II. Van het Lijdende Werkwoord.

TOONENDE WIJS.

Tégenwoordige Tijd.

Enkelv. Ich werde gelobet / ik wórd gepreessen.
 Du wirst gelobet / gij wórdt gepreessen.
 Er wird gelobet / hij wórdt gepreessen.
Meerv. Wir werden gelobet / wij wórdn gepreessen.
 Ihr werdet gelobet / gijl. wórdt gepreessen.
 Sie werden gelobet / zij wórdn gepreessen.

Onvol-

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* Ich wurde gelobet / ik wierd gepreessen.
 Du wurdest gelobet / gij wierdt gepreessen.
 Er wurde gelobet / hij wierd gepreessen.
- Meêrv.* Wir wurden gelobet / wij wierden gepreessen.
 Ihr werdet gelobet / gijl. wierdt gepreessen.
 Sie wurden gelobet / zij wierden gepreessen.

Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* Ich bin gelobet worden / ik ben gepreessen geworden.
 Du bist gelobet worden / gij zijt gepreessen geworden.
 Er ist gelobet worden / hij is gepreessen geworden.
- Meêrv.* Wir sind gelobet worden / wij zijn gepreessen geworden.
 Ihr seid gelobet worden / gijl. zijt gepreessen geworden.
 Sie sind gelobet worden / zij zijn gepreessen geworden.

Meêr dan Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* Ich war gelobet worden / ik was gepreessen geworden.
 Du warest gelobet worden / gij waart gepreessen geworden.
 Er war gelobet worden / hij was gepreessen geworden.
- Meêrv.* Wir waren gelobet worden / wij waren gepreessen geworden.
 Ihr waret gelobet worden / gijl. waart gepreessen geworden.
 Sie waren gelobet worden / zij waren gepreessen geworden.

1. Toekomende Tijd.

- Enkelv.* Ich werde gelobet werden / ik zal gepreessen worden.
 Du wirst gelobet werden / gij zult gepreessen worden.
 Er wird gelobet werden / hij zal gepreessen worden.
- Meêrv.* Wir werden gelobet werden / wij zullen gepreessen worden.
 Ihr werdet gelobet werden / gijl. zult gepreessen worden.
 Sie werden gelobet werden / zij zullen gepreessen worden.

2. Toekomende Tijd.

- Enkelv.* Ich würde gelobet werden / ik zou gepreessen worden.
 Du wärest gelobet werden / gij zoudt gepreessen worden.
 Er würde gelobet werden / hij zou gepreessen worden.
- Meêrv.* Wir würden gelobet werden / wij zouden gepreessen worden.
 Ihr würdet gelobet werden / gijl. zoudt gepreessen worden.
 Sie würden gelobet werden / zij zouden gepreessen worden.

GEBIEDENDE WIJS.

- Tég. Tijd.* { Werde du gelobet / wórdt gepreesen.
 { Werdet ihr gelobet / wórdt gijl. gepreesen.
- Toek. Tijd.* { Du sollst gelobet werden / dat hij gepreesen wórdet.
 { Er soll gelobet werden / dat hij gepreesen wórdet.
 { Wir sollen gelobet werden / dat wij gepreesen wórdet.
 { Ihr solltet gelobet werden / dat gijl. gepreesen wórdet.
 { Sie sollen gelobet werden / dat zij gepreesen wórdet.

BIJVOEGENDE WIJS

Tégenwoordige Tijd.

- Enkelv.* dat ich gelobet werde / dat ik gepreesen wórdet.
 du gelobet werdest / dat gij gepreesen wórdt.
 er gelobet werde / dat hij gepreesen wórdet.
- Meerv.* dat wir gelobet werden / dat wij gepreesen wórdet.
 ihr gelobet werdet / dat gijl. gepreesen wórdt.
 sie gelobet werden / dat zij gepreesen wórdet.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* dat ich gelobet wúrdet / dat ik gepreesen wierde.
 du gelobet wúrdest / dat gij gepreesen wierdt.
 er gelobet wúrdet / dat hij gepreesen wierde.
- Meerv.* dat wir gelobet wúrdet / dat wij gepreesen wierden.
 ihr gelobet wúrdet / dat gijl. gepreesen wierdt.
 sie gelobet wúrdet / dat zij gepreesen wierden.

Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* dat ich gelobet worden sey / dat ik gepreesen zij geworden.
 du gelobet worden sey / dat gij gepreesen zijt geworden.
 er gelobet worden sey / dat hij gepreesen zijt geworden.
- Meerv.* dat wir gelobet worden seyn / dat wij gepreesen zijn geworden.
 ihr gelobet worden sey / dat gijl. gepreesen zijt geworden.
 sie gelobet worden seyn / dat zij gepreesen zijn geworden.

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* dat ich gelobet worden wáre / dat ik gepreesen waer geworden.
 du gelobet worden wárest / dat gij gepreesen waer geworden.
 er gelobet worden wáre / dat hij gepreesen waer geworden.
- Meerv.*

Meêrv. daß wir gelobet worden wáren / dat wij gepreessen waren geworden.
 ihr gelobet worden wáret / dat gijl. gepreessen waart geworden.
 sie gelobet worden wáren / dat zij gepreessen waren geworden.

1. Toekomende Tijd.

Enkelv. daß ich werde gelobet werden / dat ik gepreessen zal wórdem.
 du werdest gelobet werden / dat gij gepreessen zult wórdem.
 er werde gelobet werden / dat hij gepreessen zal wórdem.

Meêrv. daß wir werden gelobet werden / dat wij gepreessen zullen wórdem.
 ihr werden gelobet werden / dat gijl. gepreessen zult wórdem.
 sie werden gelobet werden / dat zij gepreessen zullen wórdem.

2. Toekomende Tijd.

Enkelv. daß ich gelobet werden würde / dat ik gepreessen zou wórdem.
 du gelobet werden würdest / dat gij gepreessen zoudt wórdem.

Meêrv. daß wir gelobet werden würden / dat wij gepreessen zouden wórdem.
 ihr gelobet werden würdet / dat gijl. gepreessen zoudt wórdem.
 sie gelobet werden würden / dat zij gepreessen zouden wórdem.

ONBEPALDE WIJS.

Teg. Tijd. gelobet werden / gepreessen wórdem.
Volm. Tijd. gelobet wor en senu / gepreessen zijn geworden.
Deelw. ein Gelobter / een die gepreessen is geworden.

Vólgens dit voorbeeld is 't dat all' de Wérkwoorden die men pag. 219. vinden zal onder den Tijtel: *Tafel der enkele én r'ge'maattge Wérkwoorden der Hoogduitsche Taale*, gevoegt worden met dit onderscheid, dat 'er een groote ménigte is, die geen Lijding hebben, om dat zij onzijdig zijn.

I. Voorbeelden over de Tijdvoeging' der Daad'lijke én Lijdende Wérkwoorden.

Ich lobe meine Freunde / und werde von ihnen gelobet.

Du lobest mich ohne Ursache / und darinn wirst du von mir nicht gelobet.

Ik prijs mijne vrienden én wórdem van hun gepreessen.

Gij prijft mij zonder oorzaak, én daarom wórdt gij van mij niet gepreessen.

Wir loben unsre Schwes-
tern / aber wir werden von ih-
ren nicht gelobet.

Ihr lobet solche Sachen / die
nicht sollen gelobet werden.

Ich lobete euch neulich / man
sagt mir aber / daß ihr nicht
von jederman gelobet werdet.

Man hat euch aber eure Ver-
dienste gelobet.

Ihr seyd zu sehr gelobet wor-
den / and daarom werdet ihr stolz.

Sie wären sehr gelobet wor-
den / wenn sie sich wohl aufge-
führet hätten.

Wir werden euch loben / und
von euch gelobet werden.

Lobet Gott / den er allein
soll gelobet werden.

Wij prijzen onze Zusters,
maar wij worden van haar niet
gepreesen.

Gij prijst dingen die niet
gepreesen moeten worden.

Ik prees u laatst , maar men
zeide mij , dat gij van iederēen
niet wierdt gepreesen.

Men heeft u boven uwe ver-
diensten gepreesen.

Gij zijt te zeer gepreesen ge-
worden en daarom wordt gij
hovaerdig.

Zij zouden zeer gepreesen
zijn geworden , zoo zij zig wél
hadden gedraagen.

Wij zullen u prijzen , en wij
zullen van u gepreesen worden.

Loovt God , want hij moet
alleen gepreesen worden. ●

II. In 't Neêrduitsch , om in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Wanneer ik u prijzen zal , en dat gij van anderen zult gepree-
sen zijn geworden , zoo zult gij 'er u over beroemen.

Men prees u , en gij wierdt van iederēen gepreesen tēr oor-
zaak van die schoone daad.

Gij hebt een groot getal hujsbediendens , geloovt gij dat men
'er u over zal prijzen ?

Denk niet dat ik u prijs , noch dat ik gepreesen wil worden.

Ik wénchte wél dat gij mij preest , het zou een téken zijn dat
ik het verdiende.

Het ware te wénchen dat gij gepreesen wierdt , dat zou ons
te kennen geeven dat gij eens wél gedaan zoudt hebben.

De grootste lóv , is van eerlijke lieden gepreesen te worden.

T A F E L

DÉR ENKELE REGELMAATIGE WERK-
WOORDEN,

DÉR HOOGDUITSCH E TAALE.

Abmüßigen / (sich) zig van dén arbeid onttrekken.	beben / beeven.
abfeimen / afschuimen.	bedauern / beklagen.
achten / achten.	beiden / beëdigen.
ackern / ploegen.	beerdigen / begraven.
adeln / veradelen.	befriedigen / bevredigen.
äcken / kermen.	befleittigen / (sich) zig bevlijtigen.
äffen / spotten.	begaben / begiftigen.
abnden / gevoelen.	begegnen / ontmoeten.
ahnen / voorspellen.	begehren / begeeren.
älteln / & } oud beginnen te älteln / } worden.	beglücken / gelukkig maaken.
ändern / veranderen.	begnadigen / begenadigen.
ängsten / angstig maaken.	besahen / bevestigen.
anberaumen / bepaalen.	bejammern / beklagen.
ansinden / haaten.	beizen / bijten.
angeln / hængelen.	betöffen / köstvrj houden.
ankern / ankeren.	belieben / behaagen.
ärntern / maaijen.	bedürfteln / bedekken.
arbeiten / arbeiden.	bemühen / moeite neemen.
äßen / voeden. (nen.)	benedryen / zégenen.
aufmuntern / aanzetten, verma-	bereiten / bereiden.
ängeln / zagte oogen zètten.	bereichern / verrijken.
argwöhnen / verdenken.	beseelen / bezielen.
arten / aarden.	befeligen / gelukkig maaken.
ausfenstern / kijven.	beten / bidden.
Baden / baader.	betheuren / betuigen.
bähen / roosten, droogen, koestè-	bethören / verleiden.
bähen / baanen. (ren.)	betiteln / tijtelen.
bändigén / temmen.	betrachten / overleggen.
balbieren / scheeren.	betteln / bedelen.
balgen / knórren.	betten / bedden, het bed maaken.
ballen (sich) tót een bal wórdén.	beunruhigen / bedroeven.
balsamiren / balsemen.	beurlauben / afdanken.
bannen / bannen.	beugen / buigen.
bauen / bouwen.	beuteln / builen, ziften.
	bewahren /

bewahren / bewaaren.
 bewähren / beweeren.
 bewehren / wapenen.
 bewegen / beweegen.
 beweiben / trouwen.
 bewirthen / iemand onthaalen.
 bezigen / zig vertoonen.
 bezugen / betuigen.

bezichtigen / beschuldigen.
 biegnen / strijken.
 bilden / vormen.
 blähen / zwellen.
 blättern / bladeren.
 bläuen / rókammen.
 blinken / blinken.
 blingen / knipöogen.
 blißen / weerkhten.
 blöcken / bulken.
 blößen / blooten, ontblooten.
 blühen / bloeien.
 bluten / bloeden.
 bohren / booren.
 borgen / börgen.
 braden / óndelven, omploegen.
 brämen / boorden.
 brauen / brouwen.
 brausen / bruiffen.
 breiten / uitbreiden.
 brennen / branden.
 brocken / brókkelen.
 brüßen / brullen.
 brüsten / groots zijn.

brummen / brómman.
 brunjen / piffen.
 brüten / broeien.
 buchstabiren / spēllen.
 buhlen / vrijen.
 laden / laaden.

bürgen / börgen.
 bürsien / schuieren.
 burjeln / buitelen, tuimelen.
 bússen / boeten.
 buttern / boteren, boter kernen.
 Dampfen / dampen.
 dämmen / tammén.
 dampfen / smooren, uitdooven.
 danken / danken.
 darben / derven, ontbeeren.
 dauen / verteeren.
 dauern / duuren.
 decken / dékken.
 dehnen / uitspreiden.
 demüthigen / veróotmoedigen.
 deuten / vertólken.
 dichten / verzinnen, bedenken.
 dielen / vloeren.
 dienen / dienen.
 dingen / bedingen.
 dörren / droogen, verdórrén.
 dollmetschen / uitleggen.
 donnern / donderen.
 doppeln / verdubbelen.
 drängen / dringen.
 dräuen / dreigen.
 dreheln / draaien, schrijnwérken.
 drehen / draaien.
 dröhen / dreigen.
 drücken / drukken (boek).
 drücken / drukken.
 duften / waassemen.
 dünken / denken.
 dulden / dulden.
 düngen / rooken, mēsten.
 dunsten / dampen, waassemen.
 dußen / iemand met *gij* aansprece.
 Egen / eggen. (ken.
 ehelichen / trouwen.
 eifern / ijveren.

eigen /

eigenen / eigenen.
 eilen / zig haasten.
 einafschern / tót affchen maaken.
 einfadinen / vademen, draaden.
 einhândgen / behandigen.
 einfarren. in een Kérfpél zetten.
 eiffen / het ijs breeken.
 eiern / etteren.
 ekeln / een afkeer hebben.
 empören / optillen.
 enden / eindigen.
 endigen / eindigen, voltooien.
 entfremden / ontvreemden.
 enthaupten / onthoofden.
 entfröffen / ontzenuwen.
 entledigen / verlossen.
 entleihen / ontleenen.
 entmannen / ontmannen, lubben.
 entfeelen / dooden.
 entübrigen / ontslaan.
 entzweyen / verwarren.
 erachten / meenen, denken.
 erâugen / (fid) aankomen.
 erbarmen / erbarmen.
 erben / erven.

erbeuten / buit haalen.
 erblaffen / bleek worden.
 erboffen (fid) toornig worden.
 erdroffeln / wurgen.
 erfrifchen / verfrifchen.
 ergângen / voltooien, afdoen.
 ergrimmen / vergrammen.
 erheffen / fchijnen.
 erinnern / erinneren.
 erkalten / verkouden.
 erfargen / door karigheid bijeen fchraapen.
 erkiefen / verkiefen.
 erklâren / verklaaren, (ftouten).
 erkühnen / zich verkloeken, ver-
 erkundigen / (fid) verneemen.

erlabnen / verlammen.
 erlangen / verkrijgen.
 erlauben / toestaan.
 erledigen / verlossen.
 erlegen / betaalen.
 erlâutern / verlichten.
 erluftigen / verluftigen.
 ernahnen / vermaanen.
 ermatten / afmatten.
 ernâden / vermoelen.
 ernuntern / aanmoedigen.
 erneuern / vernieuwen.
 erniedrigen / vernederen.
 erobern / veroveren.
 erörtern / befliffen.
 erquicken / verkwikken.
 erflatten / herftellen.
 erflaunen / verwonderen.
 erflücken / verftikken.
 erftummen / ftom worden.
 erübrigen / fpaaren.
 erwâhnen / vermelden.
 erweichen / week maaken.
 erweitem / wijder maaken.
 erwiedern / antwoorden, weder-
 leggen.

erwifchen / grijpen, vangen.
 Fabeln / droomen. (den.
 faden / in 't vierkant onderfchet-
 facten / facteln / flickeren, glin-
 fâden / fâdeln / doorrijgen. (ren.
 fâlfchen / vervalſchen.
 falten / ploaien.
 falen / vouwen.
 färben / verwen.
 farjen / een wind laaten.
 fafeln / krankzinnig zijn.

faften / vasten.
 faulen / rôtten.
 faulenz / lui zijn.
 fegen / veegen, (de ſchoorſteen).

fehlen /

fehlen / in gebreken blijven.
 feilen / vijlen.
 feilfeyen / dingea.
 ferteln / jonge varkens werpen.
 fetnen / verwijdesen.
 fertigen / afdoen.
 feffeln / boeien, kluifteren.
 fehen / knijpen.
 feuchten / vochten.
 feuren / vuuren.
 feyern / vieren.
 fideln / op de viool fpeelen.
 fiedern / voeren, garneeren.
 filyen / kijven, beftaaffen.
 fingern / met de vingers fpeelen.
 firmiffen / verniffen, verlakken.
 fifchen / viffchen.
 flactern / flikkeren.
 flammen / vlammen.
 flattern / heen-én-weer vliegen.
 flecken / vlakken, (vladderen).
 flehen / bidden, smeeken.
 flennen / weenen.
 flieten / verftellen.
 flöhen / vlooiën.
 flöffen / laaten drijven.
 fluchen / vloeken.
 flüchten / vlugten.
 fodern / vóderen.
 folgen / vóigen.
 foltern / folteren, pijnigen.
 foppen / fchertzen.
 fördern / vóderen, befchieten.
 formen / vórmén.
 forfchen / peilen, navorfchen.
 fragen / vraagen.
 freveln / wrevelig zijn.
 freuen / zig verheugen.
 freyen / vrijen.
 friffen / verlengen.

frobloeden / juichen, opspringen.

fröhnen / karweidoen.
 fröfteln / zagt vriefen.
 fruchten / voordeelig zijn, gedijen.
 fuchteln / végtén, fchermtufelen.
 fugen / zig voegen, fchikken.
 filgen / voegen, hégtén, laffen.
 fügen / (fich) paffen, gefchieden.
 fühlén / voelen.
 führen / voeren.
 füllen / vullen.
 funkeln / flikkeren.
 fürchten / vreesen.
 fuffen / zig op iets véften.
 füttern / voeren, voederen.

Gaffen / gaapen, geeuwen.
 gähnen / geeuwen.
 gaffiren / onthaalen.
 gatten / koppelen.
 gauteln / góchelen.
 gebrauchen / gebruiken.
 gedulden / lijden, gedoogen.
 gehordyn / gehoorzaamen.
 geifern / kwijlen.
 geigen / op de viool fpeelen.
 geiffeln / geeffelen.
 geizen / vrékkig, gierig zijn.
 gelangen / kómen, geraaken.
 gellen / tuiten, ruiifchen.
 geloben / belooven, toezéggén.
 gehüffen / begeeren.
 gemahnen / gelijken.
 gerben / looiën, reeden.
 gefellen / (fich) veréénigen.
 gewarten / wagten, hoopen.
 gewohnen / gewennen.
 gewöhnen / (fich) zig gewennen.
 gepfemen / betaamen, voegen.

girren /

girren / kirren.
 glânzen / glinsteren.
 glasuren / verglaafen.
 glâten / polijsten.
 glanben / gelooven.
 gliesten / glijën.
 glucten / klókken, kakelen.
 glucten / bitter weenen, kermen.
 glûen / gloeien.
 genügen / genoeg zijn.
 gönnen / gunnen.
 grasen / graafen.
 grauen / gruwen.
 grausen / schrikken, ijsen.
 greuten / grijnen, schreijën.
 grânzen / grénzen.
 grûbelen / wroeten.
 grûnden / gronden.
 grûnen / groenen.
 grûßen / groeten.
 gucken / zien, aanschouwen.
 gûrten / górden.
 gypfen / plaasteren, bestrijken.
 haaren / (sich) zig hairen, pluifen.
 häckeln / hakken.
 hacken / hakken.
 hadern / krakeelen.
 hasten / hégten.
 hageln / hagelen.
 hägen / voeden, onderhouden.
 halbiren / half door-deelen.
 halstern / den halster aandoen.
 hassen / klinken.
 hammers / mèt den hamer slaan.
 handlen / handelen, handel drij-
 ven.
 handhaben / handhaaven.
 handbieren / hanteeren.
 handlangen / de hand leenen.
 hänseln / nieuwelingen aannee-
 men, bij bespóttelijke plé-
 tigheden.

harken / hërken.
 barnen / pissen.
 barren / harden, verduuren.
 bärmen / (sich) zig bedroeven.
 bärten / verharden.
 bärzen / mèt harst overstrijken.
 baschen / neemen.
 basetten / maaken, stoeien.
 bassen / haaten.
 haspeln / haspelen.
 häuben / kappen.
 hauchen / ademen, fuisven.
 häucheln / huichelen.
 häusen / ophoopen.
 hauen / hoouwen.
 hausen / huishouden.
 hausiren / van huis tót huis tekoop.
 häuten / zig schillen. (draagen).
 bedeln / hékelen.
 hecken / broeien.
 besten / hësten.
 hegen / koesteren.
 heilen / heelen.
 heiligen / heiligen.
 heirathen / trouwen.
 heischen / eischen.
 heitern / opheldereren.
 heizen / warmen.
 hemmen / staande houden.
 hengen óf henden / hangen.
 herbergen / herbergen.
 herbitten / wijnógsten.
 herrschen / heerschen.
 herzen / streelen.
 heßen / hitsen, aanhitsen, jaagen.
 heulen / huilen.
 himmeln / hémelen, sterven.
 hindern / hinderen.
 hinken / hinken.
 hobeln / schaaven.

hossen

hoffen / hoopen.
 höhnen / hoonen, spönnen.
 hōlen / hōllen, uithōllen.
 holpern / hōbbelen.
 horden / luiſeren.
 hören / hooren.
 hornen / hoornen.
 hubeln / knoſien, brōddelen.
 huldigen / huldigen.
 hungern / hongeren.
 huren / hoereeren.
 huſten / hoefien.
 hüten / hoeden.
 Jagen / jaagen.
 jammern / jammeren.
 jäten / wieden.
 jauchen / juichen.
 jehen / iemant in 't veelvoudig
 getal aanspreken.
 jempfen / enten.
 jirren / dwaalen.
 jubiliten / feest vieren.
 judjen / hufa, heifa roepen, tieren.
 jucken / jeuken.
 jungen / jongen.
 Kalben / kälbern / kalven.
 kalten / kälben / in de loog zēten.
 kalmdüſern / bedillen, vitten.
 kälten / killen, tintelen.
 kammern / kammen.
 kämpfen / kampen.
 kappen / kappen.
 kargen / als een gierigaard leeven.
 karren / karren.
 karren / een zaak naar zijn zin
 kauen / kaauwen. (ſchikken).
 kausen / kōppen.
 kēgeln / kēgelen.
 kehren / keeren, veegen.
 keiden / zwaar hijgen.
 keiſen / kijven.

keimen / keemen, ſpruiten, ſchie-
 ttern / möſt, wijn, perſien. (ten).
 kennen / kēnnen.
 kerben / kērvēn; inkērvēn.
 kertern / gevōngen zēten.
 kelen / verveeren (*van vogelen.*)
 kieſen / kieſen.
 kieren / baaren.
 kippen / kippen. (raden).
 kirren / kraaken, knarſſen, gelijk de
 Plaffen / kēffen, ſnappen.
 klaftern / mēt de roede meeten.
 klagen / klaagen.
 klammern / vaſt krammen.
 klappen / klafſchen / klappen.
 klafſchen / klikken.
 kläuben / verleeſen, pluifen.
 klauen / krabben.

kleben / kleeven.
 kleben / genoeg zijn.
 kleiden / kleeden.
 kleiſtern / plakken, pappen.
 klemmen / klēmmen.
 kleppeln / kanten maaken.
 klēttern / klauteren.
 klimmen / klimmen.
 klingeln / ſchellen.
 klingeln / klingelen.
 klinken / klinken.
 klopfen / klōppen.
 klügeln / klügeln / vitten, muggē-
 knacken knakken. (ziſten).
 knallen / klappen.
 knappen / hinken.
 knarren / kraaken.
 kneten / kneeden.
 knien / knielen.
 knirren / knirſen / knarſſen.
 kniſchen / verhoſſelen, kreukelen.
 knöpfen / knoopen.

knäpfen /

Knäpfen / knoopen.	lästern / lasteren.
Kochen / kooken.	läuten / luiden.
Kollern / schichtig, vervaard zijn.	läugnen / loochenen.
Köpfen / het hoofd afslaan.	lauren / loeren, gluuren.
Koppeln / kóppelen.	laufen / luifen.
Kosten / proeven, kósten.	läutern / louteren, zuiveren.
Köfen / braaken, overgeeven.	läutern / zuiveren, laxeeren.
Krächen / kraaken.	leben / leeven.
Krähen / kraaien.	leben / lékken.
Kraamen / kraamen, uitkraamen.	ledigen / verlóffen.
Kranfen / ziek zijn.	leeren / leegen.
Kränken / bedroeven.	legen / léggen.
Kränzen / kroonen.	lehnen / leunen.
Krazen / krabben.	lehren / leeren.
Kraufen / krullen.	leichten / verlighten.
Kräuteln / kruidenleesen, plukken.	leimen / lijmen.
Krebsen / kreeften vangen.	leissen / leenen.
Kreiden / krijten.	leiten / leiden.
Kreuzen / kruiffen.	lenken / stieren, leiden.
Kreuzigen / kruiffigen.	lernen / leeren.
Kriegern / krijgen, oorloogen.	lesen / vaarwél zeggen.
Kronen / kroonen.	leuchten / schijnen, lichten.
Krümmen / krommen, buigen.	leizen / op de lier speelen.
Fuqeln / schuiven, rólén.	lieben / beminnen.
Fühlen / koelen, verkoelen.	liebkoosen / lievkoosen.
Fundschaften / bespieden.	liefern / léveren.
Funstein / kónstig bewérken.	lindern / verzagten.
Fürzen / korten, verkórtén.	lispeln / lispén, stamelen.
Furweilen / kórtswéilen.	loben / looven.
Füssen / kuffen.	löchern / gaten booren.
Fügeln / kittélén.	locken / lokken.
Laben / laaven, verkwikkén.	lodern / vlammen.
lachen / lagchen.	loshen / beloonen.
lächeln / glimlagchen.	löschén / léschén, blusschen.
lagern / légeren.	lösen / lössen, vrij maaken.
lähmen / verlammen.	loosen / löttén, looten.
lassen / snappen, tatewaalen.	löthen / looden, sóldéren.
landen / landen.	ludern / ligtmissen.
langen / langén, toereiken.	lüssen / lucht geeven.
lärmen / alarm maaken.	machen / maaken.

malen / schilderen.	naschen / snoepen, smuigen.
mâfeln / makelen.	naïen / naaien.
mâben / maaïen.	nâhern / naderen, naaken.
mâlzen, mouten, meeten.	nâhren / voeden.
mabnen / maanen.	nebeln / névelen, misten.
mangeln / mangelen, ontbreeken.	neiden / benijden.
markten / markten.	neigen / nijgen.
marmeln / marmelen.	nennen, nôemen.
martern / martelen.	nêhen / natten, vógten.
mâßigen / matigen.	nieten / nikken.
mâßen / mésten.	niefen / niesfen.
mauren / métselen.	nieren / neérklinken, klóppen.
mausen / muifen.	niffen / néstelen.
mehren / vermeêrderen.	nóthigen / noodigen.
meiffen / meesteren, bedillen.	nunnirren / nommeren.
melden / mêlden.	nuzen / nutten, nuttigen.
melken / mêlken.	Defnen / openen.
mengen / mēngen.	opfern / ófferen.
merken / mérken.	ordnen / schikken.
meßeln / meßgen / slagten.	orgeln / op 't órgel speelen.
meppen / meenen.	Paaten / paaren.
miefen / huuren.	padten / pagten.
mildern / verzagten.	packen / pakken.
mindern / minderen.	pappen / pappen, lijmen.
mifchen / mēngen.	passen / lētten, loeren.
missen / missen.	patfchen / klappen.
miffen / misten.	peinigen / pijnigen.
miteln / middelen, bemiddelen.	priffchen / geesselen. (zētten.
modeln / vórmēn.	pfâhlen / staaken met paalen be.
morden / moorden, vermoorden.	pfândēn / panden, straffen.
muckfen / kikken, mikken.	pfarren / van een kerspel zijn.
mûnzen / mûnten, gēld slaan.	pfessern / péperen.
murmeln / murren / mórren,	pferschen / insluiten, omheinen.
mómpelen.	pfplanzen / planten.
mu'tern / monfteren.	pfplâstern / plaveïen, bevloeren.
muthmaßen / giffen, vermoeden.	pflegen / bezórgen.
Nagen / knaagen.	pflocten / stóppen, próppen.
nageln / nagelen.	pfstúcten / plukken.
nâhen / nâderen.	pfstúgen / ploegen.
narren / zótte kuuren aanrēgten.	pfstúchen / kladden, bróddelen.

pichen /

pichen / pikken, pikken.
 picfen / pikken.
 picfeln / omfpijten.
 piffen / piffen.
 pitschieren / zegelen.
 placken / kraauwen, knevelen.
 plagen / kwellen.
 planiren / waffchen.
 plätten / plätten, plat slaan.
 plagen / plaffen, berften.
 plaudern / fnappen, reutelen.
 plerren / huilen, fchreeuwen.
 plumpen / plompen, in 't water
 plündern / plönderen. (ploffen.
 pochen / slaan, kloppen.
 poliren / polijften.
 pol ern / met kuffens voorzien.
 poltern / raafen, woelen.
 pofaunen / op de bazuine blaafen.
 prägen / pränten, ftampelen.
 pralen / praalen, roemen.
 praffen / kaatsen.
 prangen / pronken.
 praffen / braffen, ftampen.
 praßeln / kraaken, knarffen.
 predigen / prédiken.
 preffen / wippen.
 preffen / perffen, drukken.
 puitschen / met de plak, den ftök
 probieren / beproeven. (flaan.
 proceffiren / pleiten. (zeggen.
 prophezeihen / profeteeren, voor-
 prüfen / proeven.
 prügeln / flaan.
 pudern / poeieren.
 pülvern / met ftóf bedekken.
 puffen / ploffen.
 pußen / opfchikken.
 Quacksalbern kwakzalven.
 quacken / kwaaken, kwakkeri.

quackeln / fnappen.
 quälen / kwellen.
 qualstern / kwalfteren.
 quetschen / kwetsen.
 Rächen / wreken.
 radbrechen / radern / radbraaken.
 räuchern / rooken.
 räumen / ruimen.
 räufpern / rogchelen.
 raffeln / wegneemen.
 rammeln / rammelen.
 rasen / raafen.
 raspeln / raspen.
 ratzeln / ratelen.
 rasen / rusten.
 rauben / rooven.
 rauchen / rooken.
 raufen / plukhairen.
 rauschen / ruiſſchen.
 rechnen / rekenen.
 redten / réchten.
 rechtsfertigen / réchtvaardigen.
 reden / fpreken.
 regen / beweegen.
 regieren / regeeren.
 regnen / régenen.
 registriren / in 't register aantekē
 reifen / reiken, langē. (nen.
 reifen / rijpen, murw worden.
 reimen / rijmen.
 reinigen / reinigen.
 reifen / reifen.
 reizen / tarten, aanzetten.
 rennen / rénnen.
 retten / reddēn.
 reuen / berouwen.
 reuten / uitroeien.
 richten / richtēn.
 riegnen / grēndelen.
 reifen / rijpen, ijzelen.

rieſeln/ vlieten, froomen.
 ringeln/ ringen, krullen.
 ringern/ verminderen.
 riſen/ krabben.
 röheln/ reutelen.
 rollen/ rollen.
 röſten/ rooſten.
 roſten/ roeſten.
 röthen/ rood worden.
 rotten/ faamenröſten.
 rücken/ rukken.
 rubern/ roeien.
 rügen/ betijgen, betigten.
 ruhen/ ruſten, ſlaapen.
 rühmen/ roemen.
 rühren/ aanroeren.
 rūpfen/ riſpen, oprispen.
 rumoren/ een geweld maaken.
 rumpeln/ rommelen.
 rūmpfen/ dén neus fronſſen,
 ophaalen.
 runder/ rond maaken.
 ruzeln/ rimpelen.
 rupfen/ plukken.
 rüſten/ ruſten.
 ruſchen/ kruipen.
 rütteln/ wrikken, löſwrikken.
 Säbeln/ neerſabelen.
 ſäcken/ zakken, inzakken.
 ſäckeln/ in dén zak ſteeken.
 ſäen/ zaaien.
 ſägen/ zaagen.
 ſagen/ zeggen.
 ſalzen/ zouten.
 ſammlen/ zamelen.
 ſätrigen/ verzadigen.
 ſatteln/ zadelen.
 ſaubern/ zuiveren.
 ſaugen/ zuigen.
 ſäumen/ vertoeven, verzuimen.

ſauren/ zuur worden.
 ſauſen/ ſuiſen, bruiſſchen.
 ſchaben/ ſchaaven.
 ſchaden/ ſchaaden.
 ſchaffen/ werken.
 ſchallen/ galmen.
 ſchälen/ ſchellen, pellen.
 ſchämen/ zig ſchaamen.
 ſchänden/ ſchänden.
 ſchanzen/ ſchanſen.
 ſcharmütſeln/ ſchermütſelen.
 ſcharren/ ſchraapen.
 ſchattiren/ verdiepen in 't ſchil-
 ſchäden/ ſchatten. (deren.
 ſchäubern/ huiveren, trikken van
 ſchauen/ aanzien (koude.
 ſchaufeln/ ſchoffelen.
 ſchäumen/ ſchuimen.
 ſcheffeln/ ophoopen.
 ſcheitern/ ſtranden.
 ſchellen/ ſchellen.
 ſchenken/ ſchénken, tappen.
 ſcherzen/ ſchértsen.
 ſchenden/ wégjaagen.
 ſcheuen/ ſchuiven.
 ſcheuren/ ſchuwen.
 ſchicken/ zenden.
 ſchielen/ ſcheel zien.
 ſchienen/ de banden van een rad
 vaſt maaken.
 ſchiſſen/ vaaren.
 ſchildern/ ſchilderen.
 ſchimmeln/ ſchimmelen.
 ſchimmern/ flikkeren.
 ſchimpfen/ ſchimpfen.
 ſchuppen/ ſchoffelen, ſchuppen.
 ſchürmen/ beſchürmen.
 ſchirren/ de paarden tuigen.
 ſchlachten/ ſlagten.
 ſchlammern/ verkwiſten.

ſchlan

- schlaudern / langzaam gaan.
 schlecten / lékken.
 schleimen / zuiveren, dén slijm
 wègneemen.
 schläntern / slingeren.
 schleppen / sleepen.
 schleppern / mèt eene sluier dékken.
 schlichten / slégten.
 schlimmern / érger wórdén.
 schlißen / slijten, klieven.
 schloßtern / schudden, hangen.
 schlucken / slikken.
 schlummern / sluimeren.
 schlupfen / sluipen.
 schlürfen / slurpen.
 schmähen / smaaden, lasteren.
 schmachten / smagten.
 schmählen / bedillen.
 schmählern / naauwer maaken.
 schmälzen / mèt boter begieten.
 schmarozen / smarótsen, panlék-
 schmausen / smullen. (ken.
 schmaßen / smakken, *ander 't*
eeeten.
 schmacken / smaaken.
 schmelzen / smélten.
 schmerzen / smérten.
 schmieden / smeeden.
 schmieren / smeeren.
 schminken / blankétten.
 schmitzen / smijten.
 schmoßten / zig érnstígg aanstèllen.
 schmoren / stooven.
 schmúfen / vercierén.
 schmuhen / bevuilén, bemórfen.
 schnábeln / trèkkébékken, zoenen.
 schmafen / snaakerijén vertèllen.
 schmaffen / géspen.
 schnappen / ná iets snappen,
 happen.
 schnarchen / snórken.
 schnarren / brouwen, hispen.
 schnattern / snateren.
 schnaufen / snuiven, blaasen.
 schnáugen / snuiten.
 schnellen / iets in de hoogtewér-
 schnigen / snijden. (pen.
 schnorren / snórken.
 schnüffeln / snofneusen.
 schnupfen / snuffen, snoffen.
 schnüren / snoeren, rijgen.
 schnurren / preutelen.
 schonen / verschoonen, spaaren.
 schöpfen / schèppen, opschèppen.
 schossen / schieten, spruiten.
 schrammen / schrammen, schrab-
 ben.
 schránken / kruisselings léggén.
 schrapen / schraapen.
 schrecken / schrikken.
 schröpfen / kóppen, schérvén.
 schroten / breeken, maalen.
 schrumpfen / schrompelen, rim-
 pels trèkken.
 schultern / op zijn schouder lèg-
 schuppen / schubben. (gen.
 schürén / stookén.
 schürzen / opschorén.
 schüßeln / opdisschen.
 schüteln / hutfelen.
 schütten / schudden, opschudden.
 schützen / beschèrmen.
 schwáchen / verzwakken.
 schwemmen / zwemmen, *drinken*
laaten in 't Wéd.
 schwánken / zwenken.
 schwánken / spoelen.
 schwángern / bezwangeren.
 schwängen / rooven, bedriegen.
 schwärmen / zwèrmen.
 schwärzen / zwart maaken.
 schwáßen / snappen.
 schweben / zweeven.
 schwefeln / zwavelen, luchten.
 schweifen /

schmeifen / hól afronden.
 schweimeln / zwijmelen.
 schwaifen / bloeden, zweeten.
 schwelgen / zwelgen.
 schwirren / zwieren, snóren.
 schwißen / zweeten.
 segeln / zeilen.
 segnen / zégenen.
 seifen / zeepen, mèt zeep smeeren.
 seigen / zügen, klénissen.
 senden / zénden.
 senzen / zèngen.
 senten / sinten, zaken.
 setzen / zètten.
 senzen / zugten.
 sichern / verzékeren.
 sichten / ziften.
 sicken / ziek zijn.
 siegeln / zégelen.
 siegen / zégevieren, overwinnen.
 sommern / sommen / in de zon zét-
 sorgen / zórgen. (ten.
 sortiren / sórteeren.
 spáhen / verspieden.
 spaliren / tégen de latten óf hei-
 ning planten.
 spalten / spalken.
 spannen / spannen.
 sparen / spaaren.
 speisen / spijsen, voeden.
 sperren / toesluiten.
 spicken / spékken.
 spiegelu / spiegelen.
 spielen / speelen.
 spießen / spitten.
 spizen / spitzen, punten.
 splintern / splitten.
 spornen / de spooien geeven.
 spotten / spóttten.
 spreizen / steunen, leunen.
 sprengen / spréngen, bespréngen.

spreukeln / spréukelen.
 sprigen / spuiten, spatten.
 sprosen / spruiten, uitknóppen.
 spülen / spoelen.
 spünden / sponden, planken sa-
 menvoegen.
 spüren / bespeuren.
 stallen / stallen, pissen.
 stammen / afftammen.
 stámmen / leunen, stil staan.
 stammeln / stamelen.
 stámpeln / stémpelen.
 stampfen / stampen.
 stántern / twist verwékken.
 stárken / stérken.
 starren / verstijven.
 stáuben / stuiven.
 stáupen / mèt de roede slaan.
 stecken / insteeken.
 steifen / stijven, versterken.
 stellen / stellen.
 steuern / belètten, voorkomen.
 stiefeln / zig stévelen.
 stiften / stigten, gronden.
 stillen / stillen.
 stimmen / stèmmen.
 stocken / haperen, strèmmen.
 stolpern / struikelen.
 stolpiern / groots zijn.
 stopfen / stoppen.
 stoppeln / stóppelen.
 stören / stooren.
 stochern / steeken.
 stralen / straalen.
 strafen / straffen.
 stranden / stranden.
 strángeln / wurgen.
 stráuben / zig verzètten, aankan-
 stráubeln / struikelen. (ten.
 streben / streeven.
 strecken / strékken.

streicheln /

streichen / stroelen.	torkeln / wankelen.
strogen / zwèllen, opzwellen.	traben / draaven.
streifen / stooten, eenigfins bezee-	trachten / dragen. •
stricken / breijèn. (ren.)	trampeln / stampen, trippelen.
stümpeln / bróddelen.	tränken / drénken.
stümpfen / stompen.	trauen / trouwen, betrouwen.
stügen / stutten.	träufeln / druipen.
stürzen / stórtten, neér-stórtten.	träumen / droomen.
stuzen /	trauren / treuren.
	trennen / tórtten, optórtten.
suchen / zoeken.	triumphiren / zégepraalen.
	trocknen droogen.
sudeln / zoetelen, kladden.	trödeln / lompen, vódden verkoo-
	(pen.)
sühnen / verzoenen.	trossen / (sich) zijne biesen pakken.
summen / snórtten, brommen.	trompeten / trompétten.
summiren / de som opmaaken.	tröpfen / druppelen.
sündigen / zondigen.	trösten / troosten.
Tadeln / laaken, berispen.	trogen / trótsseeren, tarten.
täfeln / mèt houtwérk beschie-	trüben / troebel, drabbig maaken.
tagen / daagen. (ten.)	trummeln / trommelen.
tändeln / toeven, talmen.	tunneln / een paerd berijden.
tanzén / danffen.	
tappen / tastelings gaan.	tündchen / witten, pleisteren.
tassen / tasten.	tunfen / indoopen, sóppen.
tauchen / duiken, dompelen.	turniren / geraas maaken.
taufen / doopen.	tyrannifiren / onmensch'lijk han-
taugen / deugen, dienen.	leben / oeffenen. (delen.)
taumeln / tuimelen.	überlisten / in list overtréffen.
tauschen / tuiffchen, kwanfelen.	verarmen / verärmen.
tauen / daauwen.	verbittern / verbitteren, térgen.
theeren / beteeren.	verblenden / verblinden.
theilen / deelen.	verblinden / blind wórdten.
thránen / traanen, traanen stórt-	verblümen / verbloemen.
zilgen / dèlgen. (ten.)	verderben / verdérvén.
tischen / over tafel zitten, nóg	verdeutschén / verduitschen.
tituliren / titeleeren. (eeten.)	
toben / woeden, raafen.	verewigen / verëeuwigen.
tödtén / dooden.	verfertigen / volëinden.
tönen / klinken, luiden.	verfinstern / verduisteren.

vergällen/ vergassen/ vergallen.
 vergeuden/ verkwisten.

vergewissen/ verzekeren.
 vergiften/ vergeeven.
 vergittern/ met traliën sluiten.
 vergnügen/ vergenoegen.
 vergötmern/ vergooden.
 vergroßern/ vergrooten.
 vergolden/ vergulden.
 verheerlijken/ verheerlijken.
 verjaßren/ zig verjaaren.
 verjüngern/ verjongen.
 verkeilen/toepinnen, toebeitelen.
 verkeßern/voor ketter uitmaaken.
 verkleiben/ toepappen.
 verkleinern/ verkleinen, veräch-
 verkündigen/ verkondigen. (ten.
 verläumben/ lasteren.
 verlarven/ vermommen.
 verloben/ verlooven.
 vermachen/ toemaaken, bij uiter-
 ste wille vermaaken.

vermählen/ trouwen.
 vernähnen/ vermaanen.
 vernalebedeyen/ vervloeken.
 vernunnen/ vermommen.
 verneimen/ ontkennen.
 vernieuen/ vernieuwen.
 vernichten/ vernietigen.
 vernünfteln/ redeneeren.
 verordnen/ verördnen, beßchik-
 herpadyten/ verpagten. (ken.
 verrenken/ verrécken, verstuiken.
 vergeringern/ verminderen.
 versanden/ verzanden, met zand
 vullen.

versauern/ verzuuren.
 verschanzen/ verschanssen.
 verschlimmern/ verslimmeren.
 verschwägern/ verzwageren.
 verschwenden/ verfpillen.
 versilbern/ verzilveren.

verspäten/ ophouden.
 verspänden/ toemaaken, toe-
 stoppen met een bom.
 verstecken/ versteeken.
 versuunnen/ verstommen.
 vertheidigen/ verdédigen.
 verthuren/ duurder worden.
 vertuschen/ bedécken.
 verwahren/ bewaaren.
 verweilen/ uitstellen.
 verwesen/ verróttén.
 verwildern/ verwilderen.
 verwöhnen/ verwennen.
 verwunden/ wonden.
 verwüßten/ verwoesten.
 verzáunen/ betuinen, afheinen.
 verzeunden/ vertienden.
 verziimen/ vertinnen.
 verziren/ schétsen.
 viertheilen/ vieréndeelen.
 vollenden/ voléinden.
 umarmen/ omarmen:

umringen/ omringen.
 irlauben/ afsdanken.
 urtheilen/ oordeelen.
 Wacken/ waaken.
 wackeln/ wagchelen.
 wädeln/ met dén staart waaien.
 waten/ waaden, doorwaaden.
 waffnen/ wapenen.
 wagen/ waagen.
 wahlen/ kiesén.
 wäbnen/ waanen, meenen.
 wassen/ wassfabrten/ bédevaart
 walsen/ róllen, vullen. (reisen.
 walzen/ bestieren.

wälzen/ róllen, wéntelen.
 wanken/ wankelen.
 wandeln/ wandelen.
 wandern/ reisen.
 wapnen/ wapenen.

wärmen/

wärmen / warmen.

wässern / wateren.

wähen / waaien.

wechseln / wisselen.

wehren / weeren.

weiden / weiden.

weigern / weigeren.

weihen / wijen.

weinen / weenen.

weisen / witten.

wellen / doen kooken, zieden.

wenden / wénden.

wetten / wedden.

wegen / wetten.

wickeln / wikkelen.

wischen / met wach overtrekken.

wiegen / wiegen.

willigen / bewilligen.

willfahren / toestaan.

wimmeln / wémelen, krielen.

wimmern / jammeren.

winken / wénken.

windeln / winden.

winseln / schreien, huilen.

wintern / winteren.

winsen / wijnöogsten.

wippen / wippen.

wirbeln / dwarlen, warlen.

wirken / wérken, wrógten.

wischen / wisschen.

witern / donderen.

wohnen / woonen.

wuchern / woekeren.

wühlen / wroeten.

wundern / zig verwonderen.

wünschen / wénschen.

würdigen / verwaerdigen.

würfeln / dóbbelen.

würgen / wurgen.

wurzeln / wórtelen schieten.

wüten / in de uiterste woeden
zijn.

Zagen / wanhópen.

zahlen / betaalen.

zählen / tellen.

zähmen / tammen, tèmmen.

zanken / twisten, krakeelen.

zapfen / tappen.

zappeln / stampvoeten.

zärteln / troetelen, streelen.

zätern / zig vézelen.

zaubern / toveren.

zaudern / vértóeven.

zäumen / toomen.

zaunen / tuinen, heinen.

zausen / bij de haren trékken.

zehen / in een kroeg teeren.

zehren / verkwisten.

zeichnen / tékenen.

zeigen / toonen.

zeihen / beschuldigen, betigten.

zeitigen / rijp wórdén.

zergliedern / hét ligchaam ver-

zergliedern / ontleeden. (scheuren.)

zertumpen / zijne kleederen ver-

zermalmen / vermaaten. (slénfen.)

zestücken / aan stukken maaken.

zestümmeln / verminken.

zerrén / heen-én weér trékken.

zetteln / uitstrooien.

zeugen / betuigen.

zielen / mikken.

zieren / vercierén.

ziffern / cijfferen.

zimmern / timmeren.

zinsen / schatting geeven.

zirkeln / een cirkel maaken.

zischen / sissen.

zittern / zidderen.

zollen / tóllen, tól geeven.

züchtigen / tugtigen.

ꝓlsten / klóppen, beweegen.
 ꝓuctern / suikeren.
 ꝓnstugen / oprégten.
 ꝓünden / verlichten.
 ꝓürnen / toornig zijn.
 ꝓupfen / rukken.
 ꝓwacfen / knijpen.

ꝓweefen / tót oogmérk hebben.
 ꝓwicfen / knijpen.
 ꝓweifeln / twijffelen.
 ꝓwiebeln / slaan.
 ꝓwirnen / strèngelen.
 ꝓwitschern / ꝓwignern / kweelen.

NB. Deese Tafel dér Régelmaatige Wèrkwoorden dér hoogduitsche Taale heeft men hier alléén geplaatst, om 't groote getal dérzélven te doen zien, waar van de Onrégelmatigen hèt agtste gedeelte niet uitmaaken, hèt geen de schoonheid deeser Taale duidelijk aanwijft. Men heeft zoo veel hèt mogelijk geweest is, niet dan enkele Wèrkwoorden daarin doen voorkómen, om dat de Saamengestèlden ontelbaar zijn, én nógtans op dezélve wijze gevoegd wórdén. Van deese laatsten zal men 'er alleen die geenen in vinden, wélkers enkel Wèrkwoord niet meér in gebruik is, óf geheel iets anders beteként. Wij zouden de tafel deeser Wèrkwoorden al te veel hebben uitgebreid, zoo wij de Wèrkwoorden, wélken hèt gemeen naar hun' eigen zin smeed, daarin hadden doen komen: én tót wat een getal zouden wij niet geraaken, wanneer wij de Wèrkwoorden van vreemden oorsprong daarbij zouden willen voegen, *bij voorb. contrahiren / creditiren / disputiren / &c.* die allen enkele régelmaatige Wèrkwoorden zijn, door de dwaasheid verduitscht, én die van niemant voor goed hoogduitsch érkénd wórdén; Nógtans heeft hèt misbruik dézélven zoo stérk in de konsten én ambagten ingevoerd, dat bestudeerde lieden dézélven niet zonder moeite geheel én al uit de hoogduitsche taal zoeken te verdrijven. En tót een bewijs dat men reeds daarin wél geslaagt heeft, behoevt men slégts een goed nieuw hoogduitsch boek open te slaan; hèt is zèldzaam daarin dérgelijke wanspraaken te zien.

III. AFDEELING.

Van de Onrégelmaatige Wèrkwoorden.

De twéde Klasse dér Hoogduitsche Wèrkwoorden is veel minder in getal dan de eerste; ook is dérzélver Tijdvoeging zoo régelmatig niet: Want ze veranderen hunne oorsprongkelijke Vokaal op verscheiden wijzen, *bij v.* van hèt Daadlijk Wèrkwoord *gib geev*; komt de eerste persoon van dén Tégenwoordigen Tijd dér Toonende Wijs, *ich gebe / ik geeve*; de twéde, *ij giebt / gij*

gij geeft, én de Onvolmaakte Tijd, *ich gab / ik gav.* Alzoo is 't dat van *schlag / slaa*, komt du *schlágst / gij laat*, én *ich schlug / ik sloeg*, &c.

De Onvolmaakte Tijd in deese Wérkwoorden eindigt niet méér in *te /* maar op verscheiden wijzen; *bij v. gab / gav; schlug / sloeg*, én niet *gebete / schlaget*. En de Volmaakte Tijd eindigt niet méér in *et /* gelijk *bij v. gegeben / geschlaget /* maar in *en / gegeben / gegeben; geschlagen / geslaagen*.

Daardoor ziet men dat niéttegenstaande al de schijnbaare onrégelmatigheid deeser Tijdvoegingen, dezélfen nógtans vatbaar zijn voor een zékere órder, wélke aan zékere Régels onderwórpén is. Want zoo dra men ziet dat een Wérkwoord zijn oorspróngkelijke Vokaal verándert, én dat het zélve geen *te in* dén Onvolmaakten én *et in* dén Volmaakten Tijd heeft, zoo is het een zéker téken, dat het een onrégelmatig Wérkwoord is. Wij gaan de Régels daarvan nóg naauwkeuriger mét eenige Voorbeelden ophélderen.

Ich spreche / ik spreek', *ich schreibe / ik schrijv'*; *ich fließe / ik vliet'*; *ich stehe / ik staa*; zijn *bij v.* van 't getal dier onrégelmaatige Wérkwoorden. Nu bemérkt men datze hun Onvolmaakten Tijd mét dezélve Vokaal niet saamenstellen, maar altijd mét een woord van ééne Lettergreep, want men zégt, *bij v.*

<i>ich spreche /</i>	<i>ich sprach /</i>	<i>ich habe gesprochen.</i>
<i>ik spreek'</i> ,	<i>ik sprak,</i>	<i>ik hebb' gesproken.</i>
<i>ich schreibe /</i>	<i>ich schrieb /</i>	<i>ich habe geschrieben.</i>
<i>ik schrijv'</i> ,	<i>ik schreev,</i>	<i>ik hebb' geschreeven.</i>
<i>ich fließe /</i>	<i>ich floß /</i>	<i>ich bin geflossen.</i>
<i>ik vliet'</i> ,	<i>ik vliette,</i>	<i>ik hebb' gevliet.</i>
<i>ich stehe /</i>	<i>ich stand /</i>	<i>ich bin gestanden.</i>
<i>ik staa,</i>	<i>ik stond,</i>	<i>ik hebb' gestaan.</i>

Daarvan ontspruit de eerste régel deeser Onrégelmatige Wérkwoorden.

I. Régel.

Hun Onvolmaakte Tijd moet nooit uitgaan in *e /* maar altijd van ééne Lettergreep zijn, én mét een' Médeklinker eindigen.

NB. Hét is dan een mislag te schrijven, *ich ware / ik was*, *ich sahe / ik zag*; *ich gabe / ik gav*; *ich name / ik nam*; *ich ließe / ik liet*; *ich litte / ik leed*; *ich fandt / ik vond*. Men moet schrijven én uitspreken, *ich wár / ich sab / ich gab / ich nahm / ich ließ / ich litt / ich fand /* gelijk alle ménschen zéppen: *ich that / ich kam / ich stund / ich lag / ich gieng /* én niet *thate / fame /* &c. Want

Want een klein getal van kwaade voorbeelden vermag niets tegen de overéenkómst van de taal én het gebruik dér béste Schrijveren.

II. Régel.

De Onvolmaakte Tijd van ééne Lettergreep dér Toonende Wijs', neemt een e in de Bijvoegende Wijs aan, én verándert zijn Vokaal a/ o/ u/ in á/ ó/ ú/ *bij voorb.*

van ich sah / ik zag, wórdt daß ich sähe / dat ik zag.
saamengestelt

van ich loag / ik loog, - - - daß ich löge / dat ik loog.

van ich schlug / ik sloeg, - - - daß ich schlüge / dat ik sloeg.

Die geenén wélken geen a/ o óf u hebben neemen égter een e in de Bijvoegende Wijs aan. *bij voorb.*

van ich viel / ik viel, wórdt daß ich fielen / dat ik viel.
saamengestelt.

van ich gieng / ik ging, - - - daß ich giengen / dat ik ging.

van ich schrieb / ik schreef, - - - daß ich schriebe / dat ik schreef.

De derde régel is zoo algemeen niet als de voorigen; maar dezélve is régelmatig tén opzichte van de meesten; hier is ze:

III. Régel.

De tweede én derde persoon van dén Tégenwoordigen Tijd dér Toonende Wijs veránderen gemeenlijk de Vokaal van dén eersten persoon in eenen Twéklank óf in eene andere Vokaal, *bij voorb.*

ich schlage /	du schlägst /	er schlägt.
ich trage /	du trägst /	er trägt.
ich komme /	du kommst /	er kommt.
ich sehe /	du siehst /	er sieht.
ich gebe /	du gibst /	er gibt.
ich stieße /	du stoßest /	er stößt.
ich triefe /	du triffst /	er trifft.
ich fliehe /	du fliehst /	er flieht.
ich nehme /	du nimmst /	er nimmt.
ich spreche /	du sprichst /	er spricht.
ich breche /	du brichst /	er bricht.

NB.

NB. Deese régel hindert niet dat men zeggen kan: er flieft / er gieft / er schieft / er triegt / er fliegt / er liegt. Egter is het gebruik van de eu ouder én kragtiger, vooral in de Dicht-konst.

Er is nóg aan te merken, dat gelijk de Gebiedende Wijs dér régelmaatige Wérkwoorden altijd van twé Lettergreepen die dér Onrégelmaatigen intégendeel (bijna) altijd van ééne Lettergreep is, *bij voorb.*

Régelmaatige.
lebe/ liebe. lobe.
leev, bémin, loov.

Onrégelmaatige.
sprich/ nimm/ komin.
spreek, neem, kom.

Tijdvoeging van een daadlijk onrégelmatig Wérkwoord.

TOONENDE WIJS.

Tégenwoordige Tijd.

Enkelv.

Meêrv.

Ich sehe / ik zie.
Du siehest / gij ziet.
Er siehet / hij ziet.

Wir sehen / wij zien.
Ihr sehet / gijl. ziet.
Sie sehen / zij zien.

Onvolmaakte Voorlédén Tijd.

Ich sah / ik zag.
Du sahst / gij zaagt.
Er sah / hij zag.

Wir sahen / wij zagen.
Ihr sahet / gijl. zaagt.
Sie sahen / zij zagen.

Volmaakte Voorlédén Tijd.

Ich habe gesehen / ik hebb' gezien.

Wir haben gesehen / wij hebben gezien.

Du hast gesehen / gij hebt gezien.

Ihr habet gesehen / gijl. hebt gezien.

Er hat gesehen / hij heeft gezien.

Sie haben gesehen / zij hebben gezien.

Meêr dan Volmaakte Voorlédén Tijd.

Ich hatte gesehen / ik hadd' gezien.

Wir hatten gesehen / wij hadden gezien.

Du hattest gesehen / gij hadt gezien.

Ihr hattet gesehen / gijl. hadt gezien.

Er hatte gesehen / hij had gezien.

Sie hatten gesehen / zij hadden gezien.

1. Toekomende Tijd.

Ich werde sehen / ik zal zien.
 Du wirst sehen / gij zult zien.
 Er wird sehen / hij zal zien.

Wir werden sehen / wij zullen zien.
 Ihr werdet sehen / gijl. zult zien.
 Sie werden sehen / zij zullen zien.

2. Toekomende Tijd.

Ich würde sehen / ik zou zien.

Wir würden sehen / wij zouden zien.

Du würdest sehen / gij zoudt zien.

Ihr würdet sehen / gijl. zoudt zien.

Er würde sehen / hij zou zien.

Sie würden sehen / zij zouden zien.

GEBIEDENDE WIJS.

Tég. Tijd. { sieh du / ziet gij.
 siehet ihr / ziet gijl.

Toek. Tijd. { laßt uns sehen / laat ons zien.
 ihr sollt sehen / gijl. zult zien.
 sie sollen sehen / zij zullen zien.

BIJVOEGENDE WIJS.

Tégenwoordige Tijd.

Enkelv.

daß ich sehe / dat ik zie.
 daß du siehst / dat gij ziet.
 daß er sehe / dat hij zie.

Meêrv.

daß wir sehen / dat wij zien.
 daß ihr sehet / dat gijl. ziet.
 daß sie sehen / dat zij zien.

Onvolmaakte Voorlêden Tijd.

daß ich sähe / dat ik zag.
 daß du sähest / dat gij zaagt.
 daß er sähe / dat hij zag.

daß wir sähen / dat wij zagen.
 daß ihr sähet / dat gijl. zaagt.
 daß sie sähen / dat zij zagen.

Volmaakte Voorlêden Tijd.

daß ich gesehen habe / dat ik ge-
 zien hebb'.
 daß du gesehen habest / dat gij ge-
 zien hebt.
 daß er gesehen habe / dat hij ge-
 zien heeft.

daß wir gesehen haben / dat wij
 gezien hebben
 daß ihr gesehen habet / dat gijl.
 gezien hebt.
 daß sie gesehen haben / dat zij ge-
 zien hebben.

Meêr

Meér dan Volmaakte Voorlêden Tijd.

daß ich gesehen hätte / dat ik ge- zien hadd'.	daß wir gesehen hätten / dat wij gezien hadden.
daß du gesehen hättest / dat gij ge- zien hadt.	daß ihr gesehet hättet / dat gijl. gezien hadt.
daß er gesehen hätte / dat hij ge- zien had.	daß sie gesehen hätten / dat zij ge- zien hadden.

1. Toekomende Tijd.

daß ich sehen werde / dat ik zien zal.	daß wir sehen werden / dat wij zien zullen.
daß du sehen werdest / dat gij zien zult.	daß ihr sehen werdet / dat gijl. zien zult.
daß er sehen werde / dat hij zien zal.	daß sie sehen werden / dat zij zien zullen.

2. Toekomende Tijd.

daß ich sehen würde / dat ik zien zou.	daß wir sehen würden / dat wij zien zouden.
daß du sehen würdest / dat gij zien zoudt.	daß ihr sehen würdet / dat gijl. zien zoudt.
daß er sehen würde / dat hij zien zou.	daß sie sehen würden / dat zij zien zouden.

O N B E P A A L D E W I J S.

Tég. Tijd. sehen / zien.
Volm. Tijd. gesehen haben / gezien hebben.
Supin. gesehen / gezien.

Gerund. { im sehen / mèt te zien.
 zu sehen / van te zien.
 um zu sehen / om te zien.

Deelw. sehend óf der / die / das Sehende / gelijk ook ein Sehender / ziende, óf een die ziet.

Tijd:

Tijdvoeging van een Lijdènd Onrégelmatig
Wèrkwoord.

TOONENDE WIJS.

Tégenwoordige Tijd.

- Enkelv.* Ich werde gesehen / ik wórd gezien.
Du wirst gesehen / gij wórdt gezien.
Er wird gesehen / hij wórdt gezien.
- Meérv.* Wir werden gesehen / wij wórdn gezien.
Ihr werdet gesehen / gijl. wórdt gezien.
Sie werden gesehen / zij wórdn gezien.

Onvolmaakte Voorléden Tijd.

- Enkelv.* Ich wurde gesehen / ik wierd gezien.
Du wurdest gesehen / gij wierdt gezien.
Er wurde gesehen / hij wierdt gezien.
- Meérv.* Wir wurden gesehen / wij wierden gezien.
Ihr würdet gesehen / gijl. wierdt gezien.
Sie wurden gesehen / zij wierden gezien.

Volmaakte Voorléden Tijd.

- Enkelv.* Ich bin gesehen worden / ik bèn gezien gewórdn.
Du bist gesehen worden / gij zijt gezien gewórdn.
Er ist gesehen worden / hij is gezien gewórdn.
- Meérv.* Wir sind gesehen worden / wij zijn gezien gewórdn.
Ihr seyd gesehen worden / gijl. zijt gezien gewórdn.
Sie sind gesehen worden / zij zijn gezien gewórdn.

Meér dan Volmaakte Voorléden Tijd.

- Enkelv.* Ich war gesehen worden / ik was gezien gewórdn.
Du warst gesehen worden / gij waart gezien gewórdn.
Er war gesehen worden / hij was gezien gewórdn.
- Meérv.* Wir waren gesehen worden / wij waren gezien gewórdn.
Ihr waret gesehen worden / gijl. waart gezien gewórdn.
Sie waren gesehen worden / zij waren gezien gewórdn.

i. Toekomende Tijd.

- Enkelv.* Ich werde gesehen werden / ik zal gezien wórdn.
Du wirst gesehen werden / gij zult gezien wórdn.
Er wird gesehen werden / hij zal gezien wórdn.

Meérv.

Metrv. Wir werden gesehen werden / wij zullen gezien worden.
Ihr werdet gesehen werden / gij. zult gezien worden.
Sie werden gesehen werden / zij zullen gezien worden.

2. Toekomstende Tijd.

Enkelv. Ich würde gesehen werden / ik zou gezien worden.
Du würdest gesehen werden / gij zoudt gezien worden.
Er würde gesehen werden / hij zou gezien worden.

Metrv. Wir würden gesehen werden / wij zouden gezien worden.
Ihr würdet gesehen werden / gijl. zoudt gezien worden.
Sie würden gesehen werden / zij zouden gezien worden.

GEBIEDENDE WIJS.

Teg. Tijd. { werde du gesehen / wórdt gij gezien.
 { werdet ihr gesehen / wórdt gijl. gezien.

Toek. Tijd. { Du sollst gesehen werden / dat gij gezien wórdt.
 { Er soll gesehen werden / dat hij gezien wórdt.
 { Wir sollen gesehen werden / dat wij gezien wórdt.
 { Ihr solltet gesehen werden / dat gijl. gezien wórdt.
 { Sie sollen gesehen werden / dat zij gezien wórdt.

BIJVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordigé Tijd.

Enkelv. daß ich gesehen werde / dat ik gezien wórdt.
 du gesehen werdest / dat gij gezien wórdt.
 er gesehen werde / dat hij gezien wórdt.

Metrv. daß wir gesehen werden / dat wij gezien wórdt.
 ihr gesehen werdet / dat gijl. gezien wórdt.
 sie gesehen werden / dat zij gezien wórdt.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. daß ich gesehen würde / dat ik gezien wierd.
 du gesehen würdest / dat gij. gezien wierdt.
 er gesehen würde / dat hij gezien wierd.

Metrv. daß wir gesehen würden / dat wij gezien wierden.
 ihr gesehen würdet / dat gijl. gezien wierdt.
 sie gesehen würden / dat zij gezien wierden.

Q

Volmaakte

Volmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. dat ik sey gefehen worden / dat ik gezien ben geworden.
 du feyft gefehen worden / dat gij gezien zijt geworden.
 er fey gefehen worden / dat hij gezien is geworden.

Meêrv. dat wij feyn gefehen worden / dat wij gezien zijn geworden.
 ihr feyd gefehen worden / dat gijl. gezien zijt geworden.
 fie feyn gefehen worden / dat zij gezien zijn geworden.

Meêr dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. dat ik wâre gefehen worden / dat ik gezien was geworden.
 du wâreft gefehen worden / dat gij gezien waart geworden.
 er wâre gefehen worden / dat hij gezien was geworden.

Meêrv. dat wij wâren gefehen worden / dat wij gezien waren
 geworden.
 ihr wâret gefehen worden / dat gijl. gezien waart geworden.
 fie wâren gefehen worden / dat zij gezien waren geworden.

1. Toekomende Tijd.

Enkelv. dat ik werde gefehen werden / dat ik gezien zal worden.
 du werdest gefehen werden / dat gij gezien zult worden.
 er werde gefehen werden / dat hij gezien zal worden.

Meêrv. dat wij werden gefehen werden / dat wij gezien zullen worden.
 ihr werdet gefehen werden / dat gijl. gezien zult worden.
 fie werden gefehen werden / dat zij gezien zullen worden.

2. Toekomende Tijd.

Enkelv. dat ik gefehen werden würde / dat ik gezien zou worden.
 du gefehen werden wûrdet / dat gij gezien zoudt worden.
 er gefehen werden wûrde / dat hij gezien zou worden.

Meêrv. dat wij gefehen werden wûrden / dat wij gezien zouden
 worden
 ihr gefehen werden wûrdet / dat gijl. gezien zoudt worden.
 fie gefehen werden wûrden / dat zij gezien zouden worden.

ONBEPAALENDE WIJS.

Têg. Tijd. gefehen werden / gezien worden.

Volm. Tijd. gefehen worden feyn / zijn gezien geworden.

Deelwoorden.

Têg. Tijd. einer der da gefehen wird / of ein Gefehener / een die
 gezien wôrdt.

Volm.

Volm. Tijd. einer der da ist gesehen worden / een die gezien is geworden.
Loek. Tijd. einer der da wird / soll of muß gesehen werden / een die gezien zal worden.

In 't Werkwoord *sehen* / en in sommige anderen, die in den Volmaakten Voorleden Tijd de Vokaal van den Tegenwoordigen Tijd behouwen, bespeurt men bijna niet het onderscheid tusschen een Lijdend régelmatig en onrégelmatig Werkwoord; uitgenomen dat de régelmatigen op t uitgaan, gelijk *gelobet* / en de Onrégelmatigen op *en* / gelijk *gesehen*.

Maar daar zijn 'er zeer weinigen welken op deese onrégelmatige wijze gevoegd worden: en gelijk de verandering der Vokaalen, de grootste zwaarigheid daarvan uitmaakt, zoo moet men noodzaaklijk eene tafel van alle de Ontégelmaatige Werkwoorden geeven, en 'er de verschillende wijze, waarop zij allen hunne tijden voegen, aantekenen, het onmoogelijk zijnde die veranderingen tot zekere regels te brengen.

Wij merken hier alléén aan, dat 'er vijferei soorten zijn, waar van wij vijf verschillende klassen zullen saamenstellen, volgens de Vokaalen van den Onvolmaakten Tijd.

- I. Daar is 'er die eene *a* in den Onvolmaakten Tijd, en een *i* in de Gebiedende Wijs hebben, gelijk *ich befehle* / *ik beveel*; *ich befahl* / *ik bepal*; *befehl* / *beveel*. En deesen maaken de eerste Klasse uit.
- II. Daar is 'er anderen die eene *e* in den Onvolmaakten Tijd aanneemen, en die in de Gebiedende Wijs de Vokaal van den Tegenwoordigen Tijd behouden, gelijk *ich bläse* / *ich blies* / *blas* / en deesen behooren onder de tweede Klasse.
- III. Daar is 'er, welken in den Onvolmaakten Tijd eene enkele *i* hebben, verzelf van eenen dubbelen medeklinker, gelijk *ich leide* / *ich litt* / *leide* / en deesen zijn van de derde Klasse.
- IV. Daar is 'er welken in den Onvolmaakten Tijd een *o* aanneemen, gelijk: *ich beuge* / *ich bog* / *beug*; en deesen behooren onder de vierde Klasse.
- V. Daar is 'er eindelijk, welken in den Onvolmaakten Tijd een *u* hebben, gelijk: *ich bucte* / *ich bud* / *buct*; en deesen zijn van de vijfde Klasse.

De Onrégelmaatige Werkwoorden zijn maar 180. of 190. in getal; daar 'er 13. of 1400. régelmatigen zijn; het geen aantoonst dat de hoogduitsche Taal régelmatig genoeg is, en dat de zwaarigheid om dezelve te leeren, zoo groot niet is, als veele luiden zig wel inbeelden.

T A F E L

VAN DE ONREGELMAATIGE WERK- WOORDEN:

DER HOOGDUITSCH E TAALE.

Verdeelt in vijf Klassen.

I. K L A S S E.

Bevelende die geenen wêlken eene a in den Onvolmaakten Tijd, èn eene i in de Gebiedende Wijs aanneemen.

Befehlen / bevelen.	Ich befehle, du befehlst/ er befehlt. 2c. ich befahl/ befohlen/ befehl.
Beginnen / beginnen.	Ich beginne / du beginnst/ er beginnt. 2c. ich begann/ begannen/ begann.
Bergen / berge.	Ich berge/ du birgst/ er birgt. 2c. ich barg/ geborgen/ birg.
Versten / barsten.	Ich verste/ du birstest/ er birst. 2c. ich barst/ geborsten/ birst.
Besinnen / verzinnaen.	Ich besinne/ du besinnst/ er besinnt. 2c. ich besann/ besonnen/ besinn.
Binden / binden.	Ich binde/ du bindest/ er bindet. 2c. ich band/ gebunden/ bind.
Bitten / bidden.	Ich bitte/ du bittest/ er bittet. 2c. ich bat/ gebeten/ bitt.

NB. Men moet het regelmaatige Werkwoord *beten* / *God bidden* met *bitten* / *verzoeken*, niet verwarren.

Brechen / breeken.	Ich breche/ du brichst/ er bricht. 2c. ich brach/ gebrochen/ brich.
Dringen / dringen.	Ich dringe/ du dringst/ er dringt. 2c. ich drang/ gedrungen/ dring.
Empfinden / gevoelen.	Ich empfinde/ du empfindest/ er empfind. ich empfand/ empfunden/ empfand.
Erschrecken / verschrikken.	Ich erschrecke/ du erschrickst/ er erschrickt. ich erschrock/ erschrocken/ erschrick.
Essen / eeten.	Ich esse/ du isstest/ er isst. 2c. ich aß/ gegessen/ isß.

Sinden/

Sinden / vinden.	Ich finde/ du findest/ er findet. 2c. ich fand/ gefunden/ find.
Stressen / vreeten.	Ich presse/ du pressst/ er presst. 2c. ich fraß/ gefressen/ friss.
Gebähren / baaren.	Ich gebähre/ du gebährst/ er gebährt. 2c. ich gebahr/ geböhren/ gebiehr.
Geben / geeven.	Ich gebe du gibst/ er giebt. 2c. ich gab/ gegeben/ gib.
Gelten / gelden.	Ich gelte/ du gilst/ er gilt. 2c. ich galt/ gegolten/ gilt.
Genezen / geneesen.	Ich geneze/ du genehst/ es genehet. 2c. ich gehst/ genesen/ genehe.
Geschehen / geschieden.	Es geschieht/ es geschah/ es ist geschehen.
Gewinnen / winnen.	Ich gewinne/ du gewinnst/ er gewinnt. ich gewann/ gewonnen/ gewinn.
Helpen / helpen.	Ich helfe/ du hilfst/ er hilft. 2c. ich half/ geholfen/ hilf.
Klingen / klinken.	Ich klinge/ du klingst/ er klinget. 2c. ich klang/ geklungen/ kling.
Kommen / komen.	Ich komme/ du kommst/ er kommt. ich kam/ gekommen/ komm.
Lesen / leesen.	Ich lese/ du liest/ er liest. 2c. ich las/ gelesen/ lis.
Messen / meeten.	Ich messe/ du misst/ er misst. 2c. ich maß/ gemessen/ miß.
Nehmen / neemen.	Ich nehme/ du nimmst/ er nimmt. 2c. ich nahm/ genommen/ nimm.
Pflegen / pleegen.	Ich pflege/ du pflegst/ er pflegt. 2c. ich pfleg/ gepflogen.
NB. Men moet het regelmaatige Werkwoord <i>pflegen</i> <i>zorgen</i> , met het onregelmaatige <i>pflegen</i> / <i>pleegen</i> , niet verwarren.	
Ringen / wörstelen.	Ich ringe/ du ringst/ er ringt. 2c. ich rang/ gerungen/ ring.
Rinnen / lékken.	Ich rinne/ du rinnst/ er rinnt. 2c. ich rann/ geronnen/ rinn.
Schelten / schélden.	Ich schelte/ du schiltst/ er schilt. 2c. ich schalt/ gescholten/ schilt.
Schlingen / sliken.	Ich schlinge/ du schlingst/ er schlingt. 2c. ich schlang/ geschlungen/ schling.

Schwimmen / zwemmen.	Ich schwimme / du schwimmst / er schwimmt. ich schwamm / geschwommen / schwimm.
Schwinden / krimpen / sla- ken.	Ich schwinde / du schwindst / er schwindt. ich schwand / geschwanden / schwind.
Schwingen / wippen.	Ich schwinde / du schwingst / er schwingt. ich schwang / geschwangen / schwing.
Sehen / zien.	Ich sehe / du siehst / er sieht. 2c. ich sah / gesehen / sieh.
Sinken / zinken.	Ich sinke / du sinkst / er sinkt. 2c. ich sank / gesunken / sink.
Singen / zingen.	Ich singe / du singst / er singt. 2c. ich sang / gesungen / sing.
Sinnen / denken.	Ich sinne / du sinnst / er sinnt. ich sann / gesonnen / sinn.
Sitzen / zitten.	Ich sitze / du sitzt / er sitzt. 2c. ich saß / gesessen / sitz.
Spinnen / spinnen.	Ich spinne / du spinnt / er spinnt. ich spann / gesponnen / spin.
Sprechen / spreken.	Ich spreche / du sprichst / er spricht. 2c. ich sprach / gesprochen / sprach.
Springen / springen.	Ich springe / du springst / er springt. 2c. ich sprang / gesprungen / spring.
Stechen / steeken.	Ich steche / du stechst / er sticht. 2c. ich stach / gestochen / stech.
Stehen / staan.	Ich stehe / du stehst / er steht. 2c. ich stand (of stond) / gestanden / steh.
Stehlen / steelen.	Ich stehle / du stiehst / er stiehlt. 2c. ich stahl / gestohlen / stiehl.
Sterben / sterven.	Ich sterbe / du stirbst / er stirbt. ich starb / gestorben / stirb.
Stinken / stinken.	Ich stinke / du stinkst / er stinkt. 2c. ich stank / gestunken / stink.
Thun / doen.	Ich thue / du thust / er thut. 2c. ich that / gethan / thu.
Treffen / bereiken.	Ich treffe / du triffst / er trifft. 2c. ich traf / getroffen / triff.
Treten / vertreedem.	Ich trete / du trittst / er tritt. 2c. ich trat / getreten / tritt.
Trinken / drinken.	Ich trinke / du trinkst / er trinkt. 2c. ich trank / getrunken / trink.

Verder

Verderben / vergaan. Ich verderbe/ du verderbst/ er verderbt. *ic.*
ich verderb/ verderben/ verderb.

NB. Men moet het onzijdige Wérkwoord verderben / vergaan met het daadlijke verderben / bederven, niet verwarren, om dat dit laatste niet onregelmaatig is.

Vergessen / vergeeten. Ich vergesse/ du vergiffest/ er vergiffet. *ic.*
ich vergas/ vergessen/ vergis.

Verschen / verzien als sehen.

Verschwunden / verdwijnen. Ich verschwinde/ du verschwindest/ er verschwindet. *ic.*
ich verschwand/ verschwunden/ verschwind.

Werben / werven. Ich werbe/ du wirbst/ er wirbt. *ic.*
ich warb/ geworben/ wirb.

Werfen / werpen. Ich werfe/ du wirfst/ er wirft. *ic.*
ich warf/ geworfen/ wirf.

Winden/winden, ophijsen. Ich winde/ du windest/ er windet. *ic.*
ich wand/ gewunden/ wind.

Zwingen / dwingen. Ich zwinge/ du zwingst/ er zwingt. *ic.*
ich zwang/ gezwungen/ zwing.

NB. Tén opzichte sommiger deeser Wérkwoorden moet men aanmerken, dat, hoewel zij eene *a* in den Onvolmaakten Tijd van de Toehende Wijs hebben, zij évenwél eene *u* in de Blijvengende Wijs hebben, *bij v.* ich storb/ ich stürbe; ich verderb/ ich verdürbe; ich warb/ ich würbe; ich warf/ ich würfe/ *ic.*

II. K L A S S E.

Behélzende de Onregelmaatige Wérkwoorden die een *ie* in den Onvolmaakten Tijd aanneemen, en hunne Vokaal in de Gebiedende Wijs behouden.

Blasen / blaasen. Ich blase/ du blasest/ er bläst/ *ic.*
ich blies/ geblasen/ blas.

Bleiben / blijven. Ich bleibe/ du bleibst/ er bleibt. *ic.*
ich blieb/ geblieben/ bleib.

Braten / braaden. Ich brate/ du brättest/ er brät. *ic.*
ich briet/ gebraten/ brät.

Fallen / vallen. Ich falle/ du fällst/ er fällt/ *ic.*
ich fiel/ gefallen/ falle.

Sangen / vangen. Ich fange/ du fängst/ er fängt. *ic.*
ich sang/ gefangen/ fang.

Gedriben / gedijen.	Ich gebeihel / du gebeihst / er gebeihet. 2c. ich gebieh / gebiehet / gebeih.
Gefallen / behaagen.	Ich gefalle / du gefällst / er gefällt. 2c. ich gefiel / gefallen / gefall.
Gehen / gaan.	Ich gehel / du gehst / er geht. 2c. ich gieng / gegangen / geh.
Halten / houden.	Ich halte / du hältst / er hält. 2c. ich hielt / gehalten / halt.
Hängen / hängen.	Ich hänge / du hängst / er hängt. 2c. ich hieng / gehangen / hänge.

NB. De Werkwoorden *hengen* of *honten* / *hangen*, zijn régelmaatig, daar van daar komt der *Wenter* / *de beut*.

Zaen / houwen.	Ich haue / du haust / er haust. 2c. ich hieb / gehauen / hau.
Zeissen / heeten.	Ich heisse / du heisst / er heisst. 2c. ich hieß / geheissen / heiß.
Zessen / laaten.	Ich lasse / du lässtst / er lässt. 2c. ich ließ / gelassen / laß.
Zausen / loopen.	Ich lause / du lausst / er läuft. 2c. ich lief / gelaufen / lauf.
Leiben / leenen.	Ich leibe / du leihst / er leihet. 2c. ich lieb / geliehen / leih.
Meiden / mijden.	Ich meide / du meidst / er meidet. 2c. ich mied / gemieden / meid.
Preisen / preisen.	Ich preise / du preisst / er preist. 2c. ich pries / gepriesen / preis.
Rathen / raaden.	Ich rathe / du rätst / er rät. 2c. ich rieth / gerathen / rath.
Reiben / wrijven.	Ich reibe / du reibst / er reibt. 2c. ich rieb / gerieben / reib.
Rufen / roepen.	Ich rufe / du rufst / er ruft. 2c. ich rief / gerufen / ruf.
Scheiden / scheiden.	Ich scheid / du scheidst / er scheidet. 2c. ich schied / geschieden / scheid.
Scheinen / schijnen.	Ich scheine / du scheinst / er scheint. 2c. ich schien / geschienen / schein.
Schlafen / slaapen.	Ich schlafe / du schlaffst / er schläft. 2c. ich schlief / geschlafen / schlaf.
Schneyen / sneeuwen.	Es schneuet / es schneit / geschneuet.

Schrei:

Schreiben / schrijven.	Ich schreibe / du schreibst / er schreibt. 2c. ich schrieb / geschrieben / schrieb. 2c.
Schreiben / schrijven.	Ich schreibe / du schreibst / er schreibt. 2c. ich schrie / geschrieben / schreie.
Schweigen / zwijgen.	Ich schweige / du schweigst / er schweigt. 2c. ich schwieg / geschwiegen / schweig.
Speien / spouwen, over- (geeven).	Ich speie / du speest / er speet. 2c. ich spie / gespien / spie.
Steigen / stijgen.	Ich steige / du steigst / er steigt. 2c. ich stieg / gestiegen / steig.
Stossen / stooten.	Ich stosse / du stößest / er stößt. 2c. ich stieß / gestoßen / stoß.
Treiben / verdrijven.	Ich treibe / du treibst / er treibt. 2c. ich trieb / getrieben / treibe.
Verzeihen / vergeeven.	Ich verzeihe / du verzeihst / er verzeiht. 2c. ich verzieh / verziehen / verzieh.
Weisen / wijzen.	Ich weise / du weisst / er weist. 2c. ich wies / gewiesen / weis.
Zeihen / beschuldigen.	Ich zeihe / du zeihst / er zeiht. 2c. ich zieh / gesehen / zeibe.

III. K L A S S E.

Behêlzende die geenen wêlken in dên Onvolmaakten Tijd een i met een dubbelen Médeklinker aanneemen.

Befleissen / zôrg draagen. Ich befeise / du befeiest / er befeist. 2c.
ich befiß / beflissen / befeiß.

NB. befeissen en befeisigen zijn eenoluidende, nôgtans is het eerste onregelmatig, en het tweede regelmatig; men schikt het eerste met het Hulp-werkwoord *seyn* / zeggende *ich bin beflissen / ik bebb' zôrg gedraagen*; en het tweede met het Werkwoord *haben* / zeggende: *ich habe mich befeisiget / ik bebb' mij bevlisigt*.

Beissen / bijten. Ich beiße / du beißest / er beißt. 2c.
ich biß / gebissen / beiß.

Gleichen / gelijken. Ich gleiche / du gleichst / er gleicht. 2c.
ich gleich / geglichen / gleich.

Gleissen / blinken. Ich gleiße / du gleitest / er gleißt. 2c.
ich gliß / geglitten / gleiß.

Gleiten / glijên. Ich gleite / du gleitest / er gleitet. 2c.
ich glitt / geglitten / g'eit

Greifen/ grijpen.	Ich greife/ du greiffst/ er greift. 2c. ich griff/ gegriffen/ greif.
Kneifen/ knijpen.	Ich kneife/ du kneiffst/ er kneift. 2c. ich kniff/ gekniffen/ kneif.
Kneipen/ knijpen.	Ich kneipe/ du kneipst/ er kneipt. 2c. ich knipp/ geknuppen/ kneip.
Leiden/ lijden.	Ich leide/ du leidest/ er leidet. 2c. ich litt/ gelitten/ leid.
Pfeifen/ pijpen. <i>fluiten.</i>	Ich pfeife/ du pfeiffst/ er pfeift. 2c. ich pfiß/ gepfiffen/ pfeif.
Reifen/ tékenen.	Ich reife/ du reiffst/ er reift. 2c. ich riß/ geriffen/ reiß.
Reiten/ rijden.	Ich reite/ du reitest/ er reitet. 2c. ich ritt/ geritten/ reit.
Scheißen/ schijten.	Ich scheiße/ du scheiffst/ er scheidt. 2c. ich schiß/ geschiffen/ scheiß.
Schleichen/ kruipen.	Ich schleiche/ du schleichst/ er schleicht. 2c. ich schlich/ geschlichen/ schleich.
Schleifen/ slijpen.	Ich schleife/ du schleiffst/ er schleift. 2c. schliff/ geschliffen/ schleif.
Schleifen/ scheuren.	Ich schleife/ du schleiffst/ er schleift. 2c. ich schliß/ geschliffen/ schleiß.
NB. schleifen/ scheuren, is verschillend van schließen/ <i>sluiten</i> , <i>eindigen</i> .	
Schmeißen/ smijten.	Ich schmeiße/ du schmeiffst/ er schmeißt. 2c. ich schmiß/ geschmissen/ schmeiß.
Schneiden/ snijden.	Ich schneide/ du schneidst/ er schneidet. 2c. ich schnitt/ geschnitten/ schneid.
Schreiten/ gaan.	Ich schreite/ du schreitest/ er schreitet. 2c. ich schritt/ geschritten/ schreit.
Streichen/ strijken.	Ich streiche/ du streichst/ er streicht. 2c. ich strich/ gestrichen/ streich.
Streiten/ strijden.	Ich streite/ du streitest/ er streitet. 2c. ich stritt/ gestritten/ streit.
Verbleichen/ verbleeken.	Ich verbleiche/ du verbleichst/ er verbleicht. ich verblid/ verblidhen/ verbleich.
Vergleichen/ vergelijken.	Ich vergleiche/ du vergleichst/ er vergleicht. ich verglich/ verglichen/ vergleich.
Weichen/ wijken.	Ich weiche/ du weichst/ er weicht. 2c. ich wich/ gemichen/ weich.

IV. KLASSE.

IV K L A S S E.

Behelzende die geenen welken eene o in den Onvol-
maakten Tijd aanneemen.

Biegen/ bulgen.	Ich biege/ du beugst/ er beugt. 2c. ich bog/ gebogen/ beug.
Betrügen/ bedriegen.	Ich betrüge/ du betrugst/ er betruagt. 2c. ich betrog/ betrogen/ betrug.
Bewegen/ beweegen.	Ich bewege/ du bewegst/ er beweegt. 2c. ich bewog/ bewogen/ beweg.
NB. bewegen in den zedelijken zinn' is onregelmatig, maar hetzelve is regelmatig in den natuurlijken zinn'.	
Bieten/ bieden.	Ich biete/ du beust/ er beut. 2c. ich bot/ gebothen/ beut.
Dreschen/ dörstchen.	Ich dresche/ du drischest/ er drischt. 2c. ich drosch/ gedroschen/ drisch.
Erschallen/ weergalmen.	Es erschallet/ es erscholl/ es ist erschollen.* * het oorsprongkelijke schallen is regel- matig.
Erwägen/ weegen.	Ich erwäge/ du erwägst/ er erwägt. 2c. ich erwog/ erwogen/ erwäg.
Sechten/ schermen.	Ich sechte/ du sichts/ er sicht. 2c. ich socht/ gesochten/ sicht.
Slechten/ vlechten.	Ich slechte/ du sichts/ er sicht. 2c. ich flocht/ geflochten/ sicht.
Siegen/ vliegen.	Ich siege/ du fliegst/ er fliegt. 2c. ich flog/ geflogen/ flieg.
Slieben/ vlieden.	Ich fliehe/ du fliehst/ er flieht. 2c. ich floh/ geflohen/ flucht.
Fließen/ vlieten.	Ich fließe/ du fließest/ er fließt. 2c. ich floß/ geflossen/ fließ.
Frieren/ koud zijn.	Ich friere/ du frierst/ er friert. 2c. ich fror/ gefroren/ frier.
Gebieten/ gebieden.	Ich gebiete/ du gebiest/ er gebiet. 2c. ich gebot/ gebothen/ gebiet.
Genieffen/ genieten.	Ich genieße/ du genießest/ er genießt. 2c. ich genoß/ genossen/ genieß.
Gießen/ gieten.	Ich gieße/ du gießest/ er gießt. 2c. ich goß/ gegossen/ gieß.
Glimmen/ rooken.	Ich glimme/ du glimmst/ er glimmt. 2c. ich glümm/ geglommen/ glimm.

oben /

Zeben/ houden.	Ich zehbe/ du zehbest/ er zehbt. 2r. ich hob/ gehöben/-heb.
Brijden/ kruipen.	Ich brieche/ du brieuchst/ er brieucht. 2r. ich kroych/ gekroychen/ kroych.
Löschen/ blusschen.	Ich lösche/ du löschest/ er löschet. 2r. ich lösch/ gelöschten/ lösch. in 't Onz. ijdlige.
Lügen/ liegen.	Ich lüge/ du leugst/ er leugt. 2r. ich log/ gelogen/ leug.

hetzélve is onregelmatig, in 't Daadlijke regelmatig.

Melken/ melken.	Ich melke/ du melkst/ er melket. 2r. ich wolk/ gemolten/ melt.
Quellen/ kwellen.	Ich quelle/ du quillst/ er quillt. 2r. ich quell/ gequollen/ quell.
Riechen/ raiken.	Ich rieche/ du rieuchst/ er rieucht. 2r. ich rody/ gerödyen/ reuch/ & riedy.
Sausen/ zaipen.	Ich sause/ du säuffst/ er säuft. 2r. ich soff/ gefoffen/ sauf.
Saugen/ zuigen.	Ich sauge/ du saugst/ er saugt. 2r. ich sog/ gefogen/ saug.

NB. säugen/ zuigen is verschillend van 't Werkwoord,

Scheren/ scheeren.	säugen/ zoogen, 't welk regelmatig is. Ich schere/ du schierst/ er schiert. 2r. ich schor/ geschoren/ schier.
Schieben/ ghjen.	Ich schiebe/ du schiebst/ er schiebt. 2r. ich schob/ geschoben/ schieb.
Schießen/ schieten.	Ich schieße/ du schienstest/ er schienst. 2r. ich schoß/ geschossen/ schenß.

De meeste Hoogduitsche Zwitsers verwarren de uitspraak van schießen/ schieten, met schießen/ schijten.

Schließen/ sluiten.	Ich schließe/ du schliesstest/ er schliesst. 2r. ich schloß/ geschlossen/ schluß.
Schmelzen/ smelten.	Ich schmelze/ du schmelzest/ er schmilzt. 2r. ich schmoly/ geschmolzen/ schmilz.

NB. schmelzen als Daadlijk is regelmatig.

Sieden/ zieden.	Ich siede/ du siedest/ er siedet. 2r. ich sott/ gefotten/ sied.
Sprießen/ spruiten.	Ich sprieße/ du spriestest/ er spriest. 2r. ich sproß/ gesprossen/ sprieß.
Stieben/ stuiven.	Ich stiebe/ du stiebst/ er stiebt. 2r. ich stob/ gestoben/ stieb.

Schweten/

Schweren/ zweeren.	Es schwert/ es schwor/ geschworen.
Erriesen/ druipen.	Ich triebe/ du treust/ er treut. <i>ic.</i> ich troff/ getroffen/ troff.
Verdrissen/ verdrieten.	Es verdreift/ verdross/ es hat verdrossen.
Verhülen/ verschuilen.	Ich verhöle/ du verhölst/ er verhölt/ <i>ic.</i> ich verhol/ v. rholen/ verhöl.
Verlieren/ verliesen.	Ich verliere/ du verlanst/ er verleurt. <i>ic.</i> ich verlohre/ verlohren/ verleurt.
Verwirren/ verwarren.	Ich verwirre/ du verwirrst/ er verwirrt. <i>ic.</i> ich verworr/ verworren/ verwirrt.
sommigen gebruiken hetzelfde ook regelmatig.	
Wiegen/ weegen.	Ich wiege/ du wiegst/ er wiegt. <i>ic.</i> ich wog/ gewogen/ wieg.
	NB. wiegen/ eggen, is regelmatig.
Ziegen/ trekken.	Ich ziehe/ du zuehst/ er zueht/ <i>ic.</i> ich zog/ gezogen/ zueht.

NB. Er is aan te merken dat in alle deese Wérkwoorden, welken eu in den twéden én dérden persoon van den tegenwoordigen tijd van de Toonende Wijs, én in de Gebiedende Wijs hebben, men ie in deszélfs plaats kan zetten én zeggen, *bij v.* ich reiche/ du reichst/ er reichet reiche; ich schliesse/ du schliesst/ er schliesst/ schliesse; ich schieße/ du schiest/ er schießt/ schieße/ &c. Dit is nieuwer, het ander ouder.

V. K L A S S E.

Behélzende die geenen welken eene u in den Onvolmaakten Tijd aanheemen.

Backen/ bakken.	Ich backe/ du bäckst/ er bäckt. <i>ic.</i> ich buch/ gebacken/ back.
Fahren/ vaaren.	Ich fahre/ du fährst/ er fährt. <i>ic.</i> ich fuhr/ gefahren/ fuhr.
Gelingen/ gelukken.	Es gelingt/ es gelang/ es ist gelungen.
Graben/ graaven.	Ich grabe/ du grabst/ er grabt. <i>ic.</i> ich grab/ gegraben/ grab.
Laden/ laaden.	Ich lade/ du ladst/ er ladet. <i>ic.</i> ich lud/ geladen/ lad.
Mahlen/ maalen.	Ich mahle/ du mahlst/ er mahlt. <i>ic.</i> (ich muhl/ maar hetzelfde is niet meer in gebruik.) gemahlen/ mahl.

Schaffen

Schaffen/ werken.	Jch schaffe/ du schaffst/ er schafft. 2c. ich schaff/ geschaffen/ schaff.
Schinden/ villen.	Jch schinde/ du schindst/ er schindet. 2c. ich schind/ geschunden/ schind.
Schlagen/ slaan.	Jch schlage/ du schlägst/ er schlägt. 2c. ich schlag/ geschlagen/ schlag.
Schlingen/ opslikken.	Jch schlinge/ du schlingst/ er schlingt. 2c. ich schling/ geschlungen/ schling.
Schwingen/ wannen.	Jch schwinde/ du schwingst/ er schwingt. ich schwing/ geschwungen/ schwing.
Schwören/ zweeren.	Jch schwöre/ du schwörst/ er schwört. 2c. ich schwör/ geschworen/ schwör.
Singen/ zingen.	Jch singe/ du singst/ er singt. 2c. ich sing/ gesungen/ sing.
Sinken/ zinken.	Jch sinke/ du sinkst/ er sinkt. 2c. ich sink (& ich sank) gesunken/ sink.
Springen/ springen.	Jch springe/ du springst/ er springt. 2c. ich spring/ gesprungen/ spring.
Stinken/ stinken.	Jch stinke/ du stinkst/ er stinkt. 2c. ich stink (& ich stank) gestunken/ stink.
Tragen/ draagen.	Jch trage/ du trägst/ er trägt. 2c. ich trag/ getragen/ trag.
Trinken/ drinken.	Jch trinke/ du trinkst/ er trinkt. 2c. ich trink & ich trank/ getrunken/ trink.
Wachsen/ wasschen.	Jch wachse/ du wachst/ er wächst. 2c. ich wach/ gewachsen/ wach.
Waschen/ wassen.	Jch wasche/ du wäschst/ er wäscht. 2c. ich wasch/ gewaschen/ wasch.
Wissen/ weeten.	Jch weis/ du weißt/ er weiß. 2c. ich weiß/ gewußt/ wisse.

IV. AFDEELING.

Van de Onzijdige Werkwoorden.

Gezien hebbende hoe de daadlijke én lijdende zoo regelmattige als onregelmattige Werkwoorden gevoegd worden; zoo hebben wij de Onzijdige Werkwoorden nog veel naauwkeuriger te overweegen:

Deesen zijn den Daadlijken genoegzaam gelijk, behalven dat ze geene lijdende betekenis kunnen hebben, bij v. ich lebe/ ik leewe;

id)

ich sterbe / ik sterfe; dulden dezelve niet in de Hoogduitſche Taale, én men zou niet kunnen zeggen, ich werde gelebet / ich werde geſtorben. De gróndredé daarvan is, dat die woorden eenen ſtaat, én niet eene daad des menſche uitdrukken. In tégen-deel ich lebet ik maak *leevendig*; ich tódtet ik *doodte*, drukken eene daad uit; daarom kan men zeggen: ich werde belebet / ik wórd *leevendig gemaakt*; ich werde getódtet / ik wórd *gedoodt*. En hoewel het ſchijnt dat 'er daadlijke Wérkwoorden zijn, die niet dulden dat men het Hulp-wérkwoord ich werde vóór zet, gelijk bij v. ich rathe / ik raade; ich werde gerathen: zoo zegt men egter onperſoonlijk: es wird mir gerathen: *men raad' mij*.

'Er is nóg een téken waaraan men een Onzijdig Wérkwoord kénnen kan, maar hetwelk allén in het grootſte gedeelte ont-moet wórdt. Dat is dat de Daadlijke Wérkwoorden zig in den Volmaakten én méér dan Volmaakten Tijd van het Hulp-wérk-woord ich habe / ich hatte bedienen, om hunne perſoonen én het getal te kénnen te geeven, daar de Onzijdigen vóór 't grootſte gedeelte het Hulp wérkwoord gebruiken, ich bin / ich war / bij v. ich ſterbe / heeft niet ich habe geſtorben / maar ich bin geſtorben / ik *bén geſtorven*; ich gehe / heeft niet ich habe ge-gangen / maar ich bin gegaan / ik *bén gegaan*; &c. Zoo deeſe régel algemeen was, zou 'er niets gemakkelijker weſſen dan dat. Maar daar is 'er veelen, die anders gevoegd worden. bij v. ich lebe heeft ich habe gelebet / ik *bebb' geleevd*, hoewel hetzelfde onzijdig zij. Wij zullen van die geenen welken twijfelagtig zijn niet ſpreken.

Naardieh de Hoogduitſchers zelfs ſomtíds eene goede gids tén dien opzichte van nooden hebben, zo is 't buiten twijfel, dat de Vreemdelingen dénzelven nóg méér van nooden hebben, dikwils niet weetende, of zij het Wérkwoord ſijn of haben ge-bruiken moeten. Want het is alzóo belagchelijk te zeggen, ich bin gelebet / ik *bén geleevd*, als te zeggen, ich habe geſtorben / ik *bebb' geſtorven*. 't Is dan zeer noodzaaklijk hun daarin licht te verleenen. Maar wij zien niet dat het moogelijk zij een zoo onſtandvaſtig gebruik tot régels te brengen. 'Er is dan geen ander middel dan eerst een voorbeeld van de tijdvoeging' deeſer Onzijdige Wérkwoorden te geeven, én vervolgens eene Alpha-bétíſche Tafel te léveren van die geenen die zig van 't Wérk-woord Seyn bedienen, én zig met het Wérkwoord Haben niet kunnen ſchikken. De anderen gelijk de daadlijke Wérk-woorden gevoegd wórdende, zoo zullen wij niet van nooden hebben hier een voorbeeld hunner tijdvoeginge te geeven.

Maar gelijk deeſe Onzijdige Wérkwoorden of *regelmaatig* of *onregelmaatig* zijn, zoo zullen wij een ſtaetje van de eene én andere ſoort geeven.

Tijd-

Tijdvoeging van een Onzijdig Régelmatig Wérkwoord.

T O O N E N D E W I J S.

Tégenwoordige Tijd.

Enkelvoud.

Ich reisē / ik reisē.
Du reisest / gij reist.
Er reisēt / hij reist.

Meêrvoud.

Wir reisēn / wij reisēn.
Ihr reisēt / gijl. reist.
Sie reisēn / zij reisēn.

Onvolmaakte Voorlédén Tijd.

Ich reisete / ik reisde.
Du reisetest / gij reisde.
Er reisete / hij reisde.

Wir reiseten / wij reisden.
Ihr reisetet / gijl. reisde.
Sie reiseten / zij reisden.

Volmaakte Voorlédén Tijd.

Enkelv. *Ich* bin gereisēt / ik hebb' gereist.
Du bist gereisēt / gij hebt gereist.
Er ist gereisēt / hij heeft gereist.

Meêrv. *Wir* sind gereisēt / wij hebben gereist.
Ihr seyd gereisēt / gijl. hebb' gereist.
Sie sind gereisēt / zij hebben gereist.

Meêr dan Volmaakte Voorlédén Tijd.

Enkelv. *Ich* war gereisēt / ik hadd' gereist.
Du warst gereisēt / gij hadt gereist.
Er war gereisēt / hij had gereist.

Meêrv. *Wir* waren gereisēt / wij hadden gereist.
Ihr waret gereisēt / gijl. had gereist.
Sie waren gereisēt / zij hadden gereist.

1. Toekomende Tijd.

Enkelv. *Ich* werde reisēn / ik zal reisēn.
Du wirst reisēn / gij zult reisēn.
Er wird reisēn / hij zal reisēn.

Meêrv. *Wir* werden reisēn / wij zullen reisēn.
Ihr werdet reisēn / gijl. zult reisēn.
Sie werden reisēn / zij zullen reisēn.

2. Toeko-

2. Toekomende Tijd.

- Enkelv.* Ich würde reisen / ik zou reisen.
 Du würdest reisen / gij zoudt reisen.
 Er würde reisen / hij zou reisen.
Meêrv. Wir würden reisen / wij zouden reisen.
 Ihr würdet reisen / gijl. zoudt reisen.
 Sie würden reisen / zij zouden reisen.

GEBIEDENDE WIJS.

- Tég. Tijd.* { reise du / reis gij.
 reiset ihr / reist gijl.
 du sollst reisen / dat gij reist.
 er soll reisen / dat hij reise.
Toek. Tijd. { laßt uns reisen / laat ons reisen.
 ihr sollt reisen / dat gijl. reist.
 sie sollen reisen / dat zij reisen.

BIJVOEGENDE WIJS.

Tégenwoordige Tijd.

- Enkelv.* daß ich reise / dat ik reise.
 du reigest / dat gij reist.
 er reise / dat hij reise.
Meêrv. daß wir reisen / dat wij reisen.
 ihr reiset / dat gijl. reist.
 sie reisen / dat zij reisen.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* daß ich reisete / dat ik reisde.
 du reisetest / dat gij reisde.
 er reisete / dat hij reisde.
Meêrv. daß wir reiseten / dat wij reisden.
 ihr reisetet / dat gijl. reisde.
 sie reiseten / dat zij reisden.

Volmaakte Voorleden Tijd.

- Enkelv.* daß ich gereiset sey / dat ik gereist hebbe.
 du gereisest sey / dat gij gereist hebbe.
 er gereiset sey / dat hij gereist hebbe.

Meerv. dat wt gereiset seyn / dat wij gereist hebben.
 ihr gereiset seyd / dat gijl. gereist hebt.
 sie gereiset seyn / dat zij gereist hebben.

Meer dan Volmaakte Voorkeden Tijd.

Enkelv. dat ich gereiset wāre / dat ik gereist hadde.
 du gereiset wārest / dat gij gereist hadt.
 er gereiset wāre / dat hij gereist hadde.

Meerv. dat wt gereiset wāren / dat wij gereist hadden.
 ihr gereiset wāret / dat gijl. gereist hadt.
 sie gereiset wāren / dat zij gereist hadden.

1. Toekomende Tijd.

Enkelv. dat ich reisen werde / dat ik reisen zal.
 du reisen werdest / dat gij reisen zult.
 er reisen werde / dat hij reisen zal.

Meerv. dat wt reisen werden / dat wij reisen zullen.
 ihr reisen werdet / dat gijl. reisen zult.
 sie reisen werden / dat zij reisen zullen.

2. Toekomende Tijd.

Enkelv. dat ich reisen würde / dat ik reisen zou.
 du reisen würdest / dat gij reisen zoudt.
 er reisen würde / dat hij reisen zoude.

Meerv. dat wt reisen würden / dat wij reisen zouden.
 ihr reisen würdet / dat gijl. reisen zoudt.
 sie reisen würden / dat zij reisen zouden.

O N B E P A A L D E W I J S.

Teg. Tijd. reisen / reisen.

Volm. Tijd. gereiset seyn / gereist hebben.

Supan. gereiset / gereist.

Gerund. { im reisen / reisende.
 zu reisen / te reisen.
 um zu reisen / om te reisen.

Deelwoorden.

Teg. Tijd. ein Reisender / een reisiger, of der / die / das
 Reisende / die reift.

Voorl. Tijd. ein Gereiseter / een man die gereist heeft.

NB. Het onzijdige Wérkwoord *reisen*/ *reisen*, alzoó wét als het Wérkwoord *wandeln*/ *wandelen*, bedient zig somtijds van 't Hulp-wérkwoord *haben*/ vooral het eerste in de volstrekte betékenis', om te zéggen, *dat een man gereist heeft*, gelijk wij 't hierna zullen zien; maar dat hindert niet dat men bij den Régel blijve. Ook zullen wij door de vólgende Voorbeelden zien dat *reisen*/ wanneer men 'er zig met het Hulp-wérkwoord *haben*/ van bedient, geheel eenen anderen zín heeft, en het is goed dénzélven aan te merken.

Voorbeelden in 's Hoog- en Nederduitsch.

Ich bin noch niemals nach Paris gereiset.

Ich reise gar gern/ weil ich auf der Reise immer gesúnder bin als zu Hause.

Wo reiset ihr hin?

Ich reise nach Leipzig.

Euer Bruder reiset immer.

Ja/ er ist nur erst gestern wieder verreiset.

Wir reisten mit einander/ als er krank wurde und starb.

Ich war noch nicht nach Hamburg gereiset/ als ihr von Reisen wieder nach Hause kamet.

Wenn werdet ihr nach Genf reisen?

Wir werden úbermorgen dahin verreisen.

Ich will nicht/ daß er reise.

Ihr wolltet sonder Zweifel gern/ daß ich reiseté.

Ich glaube nicht/ daß er noch verreiset sey.

Ich wollte/ daß er schon verreiset wáre.

Ik hebb' nóg nooit naar Parijs gereist.

Ik reis' zeer gaerne, om dat ik op reis altijd gezonder ben dan t'huis.

Waar reist gij naar toe?

Ik reis' naar Leipzig.

Uw broeder reist geduurig.

Ja, hij is gisteren, weér op reis gegaan.

Wij reisden met elkanderen, toen hij krank werd en stierv.

Ik hadd' de reis naar Hamburg nóg niet voltooid, wanneer gij van twee reis te rugg' kwaamt.

Wanneer zult gij naar Genève reisen?

Wij zullen overmorgen daar heen reisen.

Ik will' niet dat hij reise.

Gij zoudt zonder twijffel gaerne willen, dat ik reisde.

Ik geloov' niet dat hij nóg vertrokken is.

Ik wénschte dat hij al vertrokken was.

Bei diesem Wetter ist gar
reisen.

Ich habe keine sonderliche
Lust zum reisen.

Ein Reiserder ist allerley Un-
gemach und Gefährlichkeit un-
termorsen.

Reise du/ so lang du willst/
ich mag nicht mehr reisen/ denn
ich habe mein Tage genug ge-
reist.

Er weiß nicht/ daß ich gereist
habe.

Wenn ihr gereist häuet/ so
wäset ihr besser/ wie es in der
Welt gehet.

Wenn ich merde gereist ha-
ben/ werde ich kläger sein.

Bij zulk een schoon weer is
't goed te reisen.

Ik hebb' weinig lust om te
reisen.

Een reisiger is allerlei onge-
makken en gevaaren onder-
worpen.

Reist zoo lange als gij wilt/
voor mij/ ik will' niet meer
reisen; want ik hebb' van mijn
leven genoeg gereist.

Hij weet niet dat ik gereist
hebbe.

Wanneer gij gereist hadt
zoo zoudt gij beter weten, hoe
't in de waereld gaat.

Ik zal wijser zijn, wanneer
ik gereist zal hebben.

Tijdvoeging van een Onzijdig Onregelmatig Werkwoord.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelvoud.

Ich gebe/ ik gaa.

Du gebst/ gij gaat.

Er gebt/ hij gaat.

Meervoud.

Wir geben/ wij gaan.

Ihr gebet/ gij gaat.

Sie geben/ zij gaan.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Ich gieng/ ik ging.

Du giengst/ gij ging.

Er gieng/ hij ging.

Wir giengen/ wij gingen.

Ihr gienget/ gij gingt.

Sie gienget/ zij gingen.

Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich bin gegangen/ ik ben ge-
gaan.

Du bist gegangen/ gij zijt ge-
gaan.

Er ist gegangen/ hij is gegaan.

Wir sind gegangen/ wij zijn ge-
gaan.

Ihr seid gegangen/ gij zijt ge-
gaan.

Sie sind gegangen/ zij zijn ge-
gaan.

Meer

Meer dan Volmaakte Voorleden Tijd.

Ich was gegangen / ik was ge- *Wir* waren gegangen / wij waren
gaan. *gegaan.*
Du waarest gegangen / gij waart *Ihr* waart gegangen / gijl. waart
gegaan. *gegaan.*
Er was gegangen / hij was ge- *Sie* waren gegangen / zij waren
gaan. *gegaan.*

1. Toekomende Tijd.

Ich werde gehen / ik zal gaan. *Wir* werden gehen / wij zullen
gaan.
Du wirst gehen / gij zult gaan. *Ihr* werdet gehen / gijl. zult
gaan.
Er wird gehen / hij zal gaan. *Sie* werden gehen / zij zullen
gaan.

2. Toekomende Tijd.

Ich würde gehen / ik zou gaan. *Wir* würden gehen / wij zouden
gaan.
Du würdest gehen / gij zoudt *Ihr* würdet gehen / gijl. zoudt
gaan.
Er würde gehen / hij zou gaan. *Sie* würden gehen / zij zouden
gaan.

GEBIEDENDE WIJS.

Teg. Tijd. { *geh* du / gaa.
 { *geht* ihr / gaat gij lieden.

Toek. Tijd. { *du* sollst gehen / dat gij gaat.
 { *er* soll gehen / dat hij gaa.
 { *laßt* uns gehen / laat ons gaan.
 { *ihr* sollt gehen / dat gijl. gaat.
 { *sie* sollen gehen / dat zij gaan.

BIJVOEGENDE WIJS.

Tegenwoordige Tijd.

Enkelv. *daß* ich *gehe* / dat ik gaa.
 du *gehest* / dat gij gaat.
 er *gehe* / dat hij gaa.
Meêrv. *daß* *u* *r* *gehen* / dat wij gaan.
 ihr *gehet* / dat gijl. gaat.
 sie *gehen* / dat zij gaan.

Onvolmaakte Voorleden Tijd.

Enkelv. *daß* ich *gieng* / dat ik ging.
 du *giengest* / dat gij gingt.
 er *gieng* / dat hij ging.

Meêrv. *daſſ* wir giengen / dat wij gingen.
ihr gienget / dat gijl. gingt.
ſie giengen / dat zij gingen.

Volmaakte Voorlêden Tijd.

Enkelv. *daſſ* ich gegangen ſey / dat ik gegaan zij.
 du gegangen ſeyſt / dat gij gegaan zijt.
 er gegangen ſey / dat hij gegaan zij.

Meêrv. *daſſ* wir gegangen ſeyn / dat wij gegaan zijn.
ihr gegangen ſeyd / dat gijl. gegaan zijt.
ſie gegangen ſeyn / dat zij gegaan zijn.

Meêr dan Volmaakte Voorlêden Tijd.

Enkelv. *daſſ* ich gegangen wâre / dat ik gegaan ware.
 du gegangen wâreſt / dat gij gegaan waart.
 er gegangen wâre / dat hij gegaan ware.

Meêrv. *daſſ* wir gegangen wâren / dat wij gegaan waren.
ihr gegangen wâret / dat gijl. gegaan waart.
ſie gegangen wâren / dat zij gegaan waren.

1. Toekomende Tijd.

Enkelv. *daſſ* ich gehen werde / dat ik gaan zal.
 du gehen werdeſt / dat gij gaan zult.
 er gehen werde / dat hij gaan zal.

Meêrv. *daſſ* wir gehen werden / dat wij gaan zullen.
ihr gehen werdet / dat gijl. gaan zult.
ſie gehen werden / dat zij gaan zullen.

2. Toekomende Tijd.

Enkelv. *daſſ* ich gehen wârde / dat ik gaan zou.
 du gehen wârdeſt / dat gij gaan zoudt.
 er gehen wârde / dat hij gaan zou.

Meêrv. *daſſ* wir gehen wârden / dat wij gaan zouden.
ihr gehen wârdet / dat gijl. gaan zoudt.
ſie gehen wârden / dat zij gaan zouden.

ONBEPALDE WIJS.

Têg. Tijd. gehen / gaan.

Volm. Tijd. gegangen ſeyn / gegaan zijn.

Sup. gegangen / gegaan.

Gerand. { in gehen / met te gaan.
 } zu gehen / te gaan.
 } um zu geh'n / om te gaan.

Deelwoorden.

Teg. Tijd. ein Gehender / of der/die/das Gehende/ een die gaat.

I. Voorbeelden om in 't Hoog- en Neêrduitsch te vertaalen.

Ich gehe alle Tag zweymal in die Kirche wenn ich gesund bin.

Ik ga alle dagen twemaal t'er Kerk, als ik gezond ben.

Ihr aber gehet niemals hinein, wenn ihr euch gleich noch so wohl befindet.

Maar gij, gij gaat 'er nooit naar toe of schoon gij u nóg zoo wél bevindt.

Warum gehet ihr nicht in den Garten?

Waaróm gaat gij niet naar den tuin?

Wo gieng euer Bruder hin / als er gestern vor unserm Hause vorüber gieng?

Maar gij, gij gaat 'er nooit naar toe of schoon gij u nóg zoo wél bevindt.

Er gieng in den Weinberg.

Waaróm gaat gij niet naar den tuin?

Ist eure Schwester nach Hause gegangen?

Waaróm gaat gij niet naar den tuin?

Nein sie ist auf den Markt gegangen.

Waaróm gaat gij niet naar den tuin?

Ihr seyd gewiß schon hingegangen?

Waaróm gaat gij niet naar den tuin?

Er war nach Hause gegangen / er ist aber wieder gekommen.

Hij ging naar den Wijngaard. Is uw Zuster naar huis gegaan?

Wir werden diesen Nachmittag spaßiren gehen.

Neen, zij is naar de markt gegaan.

II. In 't Neêrduitsch, om in 't Hoogduitsch te vertaalen.

Wilt gij dat ik naar uwen broeder gaa?

Ik wilde wél dat gij 'er naar toe gingt.

Ik geloov' niet dat hij naar het Stadhuis is gegaan.

Wij zouden 'er naar toe zijn geweest, zoo gij met ons hadt willen komen.

Ik ben gereed om 'er naar toe te gaan.
 Als wij weg zijn, zoo zukt gij de Koffy zétten.
 Het is tijd om naar de Komédie, naar de Opera te gaan.
 Hij is 'er zoo éven naar toe geweest, Hij kleedt zig om 'er
 naar toe te gaan.
 'Er naar toe gaande zullen wij den Kleermaaker spreken.

NB. Het is oorbaar, dat wij hier de Onzijdige Werkwoorden, zoo regelmaatige, als onregelmaatige plaatsen, welke het Werkwoord seyn tot hulp hebben; maar ben zullen alléén de enkele Werkwoorden zijn; want de saamgesteldén den régel der enkelen altijd volgende, zoo is 't onnoodig dezélfen daarin te laten vóelen.

T A F E L

DER

ONZIJDIGE REGELMAATIGE WERK- WOORDEN.

welke het Werkwoord seyn tot hulp hebben.

Akten / aarten, een aart hebben.	ich bin gearter.
Begegnen / ontmoeten.	= = begevnet.
Bemühen / bemoëfen,	= = b.mühet.
Beweiben / trouwen.	= = bewebet.
Eilen / zig haasten.	= = geellet.
Ergrimmen / zig vertoornen.	= = ergrimmet.
Erfalten / verkouden.	= = erkaltet.
Erlahmen / lam worden.	= = erlahmet.
Erstaunen / bedeefen, verbaafen.	= = erstaunet.
Erstarren / verstijven.	= = erstarret.
Erstummen / zwijgen.	= = erstummet.
Flattern / vlódderen.	= = geflattert.
Flügeln / vleugelen.	= = geflügelt.
Folgen / volgen.	= = gefolget.
Gelangen / bereiken.	= = gelanget.
Gewohnen / gewennen.	= = gewohnt.
Klettern / klauteren.	= = geklettert.
Lagern / légeren.	= = gelagert.
Landen / landen.	= = gelandet.
Prallen / weërom stuiten.	= = geprallt.
Reifen / reifen.	= = gereist.

Rennen /

Kennen / kennen,	ich bin	gekennet.
Rollen / rôllen,	" "	gerollet.
Segeln / zeilen,	" "	gezeget.
Stolpern / struikelen,	" "	gestolpert.
Stranden / stranden,	" "	gestrandet.
Straucheln / struikelen,	" "	gestrauchelt.
Stugen / stutten,	" "	gestugt.
Traben / draaven,	" "	getrabet.
Veralten / veröuden,	" "	veraltet.
Verarmen / verärmen,	" "	verarmet.
Verblinden / blind worden,	" "	verblindet.
Verfaulen / zuur worden,	" "	verfauert.
Verwefen / verróttten,	" "	verweft.
Verwildern / verwilderen,	" "	verwildert.
Verzagen / wanhoopen.	" "	verzaaget.
Wandeln / gaan.	" "	gewandelt.
Wandern / reifen.	" "	gewandert.

T A F E L

DER ONZIJDIGE ONRÉGELMAATIGE
WERKWOORDEN.

die het Wérkwoord Seyn tot hulp hebben.

Besseffen / (sich) zórgen,	ich bin	bessissen.
Bergen / bérgen,	" "	geborgen.
Bersten / barsten,	" "	geborsten.
Bleiben / blijven,	" "	geblieben.
Dringen / noodzaaken,	" "	gedrungen.
Erstieren / bevríesen,	" "	erstorren.
Erschallen / weërgalmen,	" "	erschollen.
Erschrecken / verschrikken,	" "	erschrocken.
Fahren / vaaren,	" "	gefahren.
Fallen / vallen,	" "	gefallen.
Fliegen / vliegen,	" "	gestogen.
Fliehen / vlugten,	" "	gestohen.
Fließen / vlieten,	" "	gestossen.
Fríeren / vríesen,	" "	gefroren.
Gedejen / gedeien,	" "	gediehen.
Gehen / gaan,	" "	gegangaen.
Geneesen / geneesen,	" "	geneesen.

Glimmen / klimmen,	ich bin geglimmen.
Gleiten / gleijen,	" " geglitten.
Kommen / komen,	" " gekomen.
Kriechen / kruipen,	" " gekrochen.
Laufen / loopen,	" " gelaufen.
Reiten / rijden,	" " geriten.
Rinnen / rinnen,	" " geronnen.
Scheiden / scheiden,	" " geschieden.
Schleichen / sluipen,	" " geschlichen.
Schreiten / schreiden, stappen.	" " geschritten.
Swellen / zweëlen,	" " geschwollen.
Schwimmen / zwemmen,	" " geschwommen.
Schwinden / krimpen, slinken,	" " geschwunden.
Sinken / zinken,	" " gesunken.
Sitzen / zitten,	" " gefessen.
Springen / springen,	" " gesprungen.
Stehen / staan,	" " gestanden.
Steigen / stijgen,	" " gestiegen.
Sterben / sterven,	" " gestorben.
Verbleichen / bleek worden,	" " verblichen.
Verderben / vergaan,	" " verderben.
Verlöschen / uitgaan,	" " verloschen.
Verdwinden / verdwijnen,	" " verdwunden.
Wachsen / wassen,	" " gewachsen.
Weichen / wijken,	" " gewichen.
Werden / worden,	" " geworden.

NB. Sommigen deeser Wérkwoorden hebben het Wérkwoord Haben / tót hulp, wanneer dezélfen wéderhoorig worden. All' de anderen welken in deese twé Tafelen niet begreepen zijn, hebben hêtzélve ook tót hulp. Hêt is dan onnoodig dezélfen hier te plaatsén.

V. A F D E E L I N G.

Van de Saamengestélde èn Onrégelmaatige Wérkwoorden.

Van 't.groote getal van ènkele Wérkwoorden, waarvan wij tót hier toe gewaagd hebben, wórdt 'er in de Hoogduitsche Taal' een veel grooter ménigte van Saamengestélden gefórmeert, om in die taal' de verschillende denkbeelden van de daad én de lijding uit te drukken.

Dees

Deese saamenstelling dér Wérkwoorden geschied door toedoen van zékere *afscheydelijke* óf *onáfscheydelijke* voorzétfels.

De Onáfscheydelijke voorzétfels zijn maar négentien in getal. Hier zijnze.

- Aster/** *bij v.* asterreden / kwaadspreeken ; *er* asterredet / hij spreekt kwaad ; *je* asterreden / *zij* spreeken kwaad. NB. *dit Wérkwoord is weinig in gebruik.*
- Be/** " " befinden / vinden ; begrüßen / groeten ; besehen / zien , befragen / vraagen , &c.
- Emp/** " " empfangen / ontvangen ; empfehlen / aanbeveelen , empfinden / gevoelen , &c.
- Ent/** " " entführen / vervoeren ; entwaffnen / ontwapenen ; entwenden / steelen , &c.
- Er/** " " erfinden / uitvinden ; ergeben / zig overgeeven ; erhöhen / verhoogen ; ersehen / met het gezigt bereiken , &c.
- Ge/** " " gedeihen / gedeien ; gedenken / denken ; gelusten / begeeren ; gefallen / behaagen , &c.
- Hinter/** " " hintergeben / bedriegen ; hinterlassen / agterlaaten ; hinterlegen / in bewaaring' leggen , &c.
- Mis/** " " misfallen / mishaaagen ; misslingen / mislukken ; misrathen / afraaden ; misgonnen / misgunnen &c.
- Ver/** " " versündigen / zondigen , vergeben / vergeeven ; vermeiden / vermijden , verthun / verkwisten , &c.
- Verab/** " " verabsolaen / overgeeven ; verabreden / besluiten ; verabscheyden / vonnissen , &c.
- Verun/** " " verunehren / ontëeren ; verunglimpfen / laaken ; verunreinigen / veröntreinigen ; verunzieren / ontzieren ; &c.
- *Voll/** " " voubringen / vollführen / volenden / vollziehen / volbrèngen , volvoeren , volèinden , verrigten.
- Über/** " " überdenken / overdénken , übergeben / overgeeven : überfallen / overvallen ; überliefern / overléveren ; &c.
- Um/** " " umgeben / umringen / omringen ; umfangen / umfassen / umarmen / omhélzen , omärmen , &c.
- Unter/** " " unterfangen / unternehmen / untersehen / onderneemen : unterschreiben / ondertékenen , &c.
- Ur/** " " urkunden / betuigen , urtheilen / oordeelen.
- Beur/** " " beurlauben / afdanken.

Verur/

Verur / • • • verurtheilen / veroordeelen; verurfsachen / veroorzaaken, &c.
Zer / • • • zerbreuen / verbrijfelen; zerstoren / afbreeken; zerreiffen / verscheuren; zerfireuen / verstrooien, &c.

*NB. Wanneer voll *vól* betekent, zoo is het een afscheidelijk Voorzetsel, *bij v.* vollgiefen / vollmaden / *vol gieten*, want dan voegd zij dat Wèrkwoord, *ich giefte voll / ich made voll / ik gief vól.* én niet, *ich voll giefte / ich vollmade / &c.* Het is hetzelfde tén opzigte van het voorzetsel *unter /* én van het voorzetsel *um /* in de woorden *unterleagen / onderleggen; unterlauten / onderloopen; unterdharren / begraven; untertrauchen / dompelen; umbringen / ombrèngen; umbauen / ombouwen; umkehrn / onwènden; welken dan afscheidelijk zijn, én in veele anderen die het gebruik leeren zal.*

'Er zijn ook Wèrkwoorden, die van twé woorden zijn saamengesteld, welken onafscheidelijk zijn, hoewel dezélfen geen voorzetsels zijn, *bij v.*

antworten / antwoorden.	handhaben / handhaaven.
kurzweilen / kortswijlen.	liebquælen / lonken.
rathbreuen / rabraaken.	rathschlagen / raadpleegen.
lieblosen / lievkoosen.	willfahren / toestaan.
brandschagen / brandschatten, &c.	

Deese onafscheidelijke voorzetsels in de saamenstelling' van een Wèrkwoord tredende, blijven onafscheidelijk door alle de perfoonen, door alle de tijden, én door alle de wijzen zijner Tijdvoeginge, *bij voorbeeld.*

ich beseh / ik overlèg,	ich besah / ik overlèide,
ich habe besehen / ik hebbe overlèid.	ich werde besehen / ik zal overlèggen.

besieh / overlèg. besehet / overlègt.

Het voorzetsel blijft 'er zélf zoo onafscheidelijk aan verbonden, dat het de Lettergroep *ge* van den Volmaakten Tijd verdriegt, waarvan hetzelfde, het gemeene teken is, want in plaats' van te zeggen *besehen /* of *gebesehen /* zegt men enkel *besehen.*

Voorbeelden van deesen régel, *mishbrauchen / mishruiken; én urkundn / bewiffen;* die in den Volmaakten Tijd *gemishbraucht* én *geurkundet* hebben.

de volgende saamengestelde woorden zijn nochtans afscheidelijk.

fund thun / openbaaren.	wahr aen / waarzeggen.
wahrnehmen / bemerken.	wundernehmen / onpersoonlijk Wèrkwoord, es nimt mich wunder / dat verwondert mij.

De

De afscheidelijke Voorzetsels zijn wél veel méér in getal, 't zijn kleine woorden, waarvàn men zig afzonderlijk bedienen kan, en dit is de reden waaróm dezélfen niet onafzonderlijk aan de Wèrkwoorden, in wèlkers saamenstelling' zij treden, gebonden wòrden, hèt geen dén Vreemdelingen zeer ongemeen voorkomt.

Voorbeelden van Wèrkwoorden van een afscheidelijk Voorzetsel saamgesteld.

- Ab/** *bij v.* = abgehen / vertrèkken; afschreiben / affchrijven; afschneiden / afshijden; abschlagen / afflaan.
- acht/** = acht haben / acht geeven; in acht nehmen in acht neemen; acht geben / acht geeven.
- an/** = anmelden / verkòndigen; anzünden / aansteeken; anfangen / aanvangen.
- auf/** = aufstehen / opstaan; aufstehen / uitstellen, aufsetzen / opzètten; aufschreiben / aantèkenen.
- aus/** = anslegen / uitlèggen; ausdrücken / uitdrukken; ausbauen / verdraagen; austrinken / uitdrinken.
- bey/** = beyfügen / bijvoegen; bespringen / bjspringen; befallen / overèenstemmen, befehlen / toewijzen.
- dar/** = darthun / bewijzen, darlegen / darstellen / vertoonen; darbieten / aanbieden.
- daran/** = ich bin daran / ik ben 'er; daranliegen / aangelègen zijn; daran haben / daaraan hebben; daran hängen / daaraan hengen.
- darauf/** = darauf halten / hèt uithouden; darauf verlassen / zig daaròp verlaaten.
- davon/** = davon laufen / wègloopen; davon bringen / wègbrengen; davon gehen / wèggaan; davon thun / wègneemen.
- darunter/** = darunter mischen / daarònder mèngen, darunter legen / daarònder lèggen.
- darwider/** = darwider handeln / hèt tegendeel doen; darwider setzen / zig tegenstellen; darwider können / daartegen können.
- darzwischen/** = darzwischen legen / daar tusschen lèggen; darzwischen kommen / daartusschen komen.

durch/

durch/	<i>bij v.</i>	durchlesen/ doorleesen; durchlassen/ doorlaten; durchreisen/ doorrijden.
ein/	=	einblafen/ inblaazen; einbringen/ frèngelen; einfließen/ invloeden; einbringen/ indringen.
entgegen/	=	entgegen kommen/ tegen komen; entgegen halten/ vergelijken.
entzwey/	=	entzwey sagen/ in tweeën zaagen; entzwey brechen/ in tweeën breeken.
fehl/	=	fehlslagen/ mislaan; fehlstraten/ mislappen.
fort/	=	fortlaufen/ voortloopen; fortfahren/ voortvaren; fortkommen/ voortkómen; fortnachen/ voortmaken.
fur/	=	fürbitten/ voorbidden; <i>NB. bij overige wordt beter met voe gezeld, bij v. vorbringen/</i> voorstellen, &c.
gleich/	=	gleich sein/ gelijk zijn; gleich kommen/ gelijk komen; gleich achten/ gelijk achten.
heim/	=	heimführen/ naar huis brengen; heimkommen/ t' huis wéderkeeren; heimgehen/ bezoeken.
her/	=	herholen/ haalen; herlegen/ hier leggen; hernehmen/ neemen; her schreiben/ hérwaarts schrijven.
herab/	=	herabrufen/ afroepen; herabschmeißen/ afsmijten; herabfallen/ afvallen.
heran/	=	herannahen/ naderen; heranbrechen/ aanbreeken.
herauf/	=	heraufkommen/ opgaan.
heraus/	=	herausfordern/ aanbieten; herausfallen/ uitvallen; herausgehen/ uitgaan.
herbey/	=	herbeybringen/ bijbrengen; herbeykommen/ herbeynemen; herbeytreten/ bijkomen.
herein/	=	hereintreten/ intreedden; herennötigen/ innoedigen; hereinbringen/ inbrengen.
hervor/	=	hervorblicken/ blinken; hervorkommen/ voortkomen; hervortreten/ zig vertoonen.
hernach/	=	hernachtraben/ nadraaven; hernachtrinken/ nadrinken.
hernieder/	=	herniederfallen/ nedervallen; herniederkommen/ herniederlassen; afkómen.
herüber/	=	herüberbringen/ overbrengen; herüberspringen/ overspringen.
herum/	=	herumgehen/ omdraaien; herumtrinken/ ronddrinken; herummickeln/ omwikkelen.

berunter/

beruiter /	bij v.	beruitertragen / naar beneden draagen; beruiterfehen / naar beneden zien.
herzu /		herzunahen / naderen; herzunlaufen / naar toe loopen; herzunfihren / naar toe voeren.
hin /		hingehen / heengaan; hinrichten / om hals brengen; hinschreiben / schrijven; hinsinken / in zinken.
hinab /		hinabstürzen / neêrstorten; hinabfchluden / opflikken; hinabkommen / afkomen.
hinan /		hinanrücken / naderen; hinanziehen / naar zig trekken.
hinauf /		hinauffluchern / opklauteren.
hinaus /		hinausgehen / uitgaan, hinausfallen / uitvallen.
hinein /		hineinführen / invoeren; hinein thun / indoen.
hinweg /		hinwegtragen / wêgdraagen; hinwegleihen / leenen.
hinzu /		hinzukommen / toekomen; hinzutreten / toetreden.
in ôfinnig		inhaben / bezitten; inhaltig / inhouden; innerwerden / bemerkten.
los /		loslassen / loslaten; losprechen / vrijspreeken; losdrucken / losmaaken; loskaufen / loskoopten.
mit /		mitessen / meê-êeten, mitmachen / meêdoen; mitkommen / meêkomen.
nach /		nachschicken / nazênden; nachjagen / najaagen; nachsinnen / overdênken.
nieder /		niederfallen / nedervallen; niederknien / nêderknien; niederlassen / nêderlaten.
ob /		obliegen / verplicht zijn; obliegen / zegenpraalen.
um /		umreißen / afbreeken; umsehen / omzien; umbringen / ombrengen.
unter /		untertauchen / onderdompelen; untergehen / ondergaan.
voll /		vollmachen / volmaaken; vollsaufen / vol zuipen.
vor /		vorbauen / voorkomen, vorfallen / voortvallen; vorschreiben / voorschrijven; vorbehalten / voorbehouden.
voran /		vorantehen / voorantehen / voranfahren / vooraangaan, voranrêiden, voranvaaren.
voraus /		voraussetzen / voorônderstellen; vorausbezahlen / voor uit betaalen.

vorbey /

- voorbij / *bij v.* voorblijfsen / voorbij vlieten; voorbelaufen /
 verberstreichen / voorbij loopen.
 vorher / *z.* vorhergehen / voorgaan; vorherfragen / voorafvragen;
 vorherfahren / vooruit zenden.
 vorüber / *z.* vorüberfahren / vooruit rijden.
 weg / *z.* wegblasen / wegblaaften; wegkommen / wègkomen;
 wegnehmen / wègneemen; wegschicken / afweefig zijn.
 wieder / *z.* wiederbrauchen / wederom gebruiken; wiederbringen / wederbrengen.
 zu / *z.* zubüssen / verliezen, zudecken / toedekken, zugeben / toegeeven.
 zusammen / *z.* zusammenrufen, zusammenrufen; zusammenlegen /
 vouwen; zusammentragen / opzaamelen.

Zoo dat, wanneer een Wèrkwoord saamengesteld is, die Vóorzetsels niet vóór het Wèrkwoord blijven, gelijk de *Onafscheidelijken*, maar dezèlven worden agter het Wèrkwoord, in den Tègenwoordigen én Onvolmaakten Tijd gezet. 't Goen hiet nóg aan te merken is, dat is dat dezèlven 'er de Lèttergreep ge niet van afdoen, gelijk wij 't van de *Onafscheidelijken* hebben aangemerkt, die Lèttergreep blijft tusschen het Wèrkwoord en het Vóorzetsel, gelijk men 't in de volgende Voorbeeldén zien zal.

't Is hetzelfde met het Vóorzetsel *zu* in de Onbepaalde wijs. Want *bij v.* van 't Wèrkwoord *anzeigen* / *aanwijzen*, komt *anzeigen* / én van *fortlaufen* / *voorloopen*; *fortzulaufen*, &c.

I. Tijdvoeging van het daadlijke regelmaatige Saamengestelde Wèrkwoord *Vorlegen* / *Voordienen*, met Voorbeelden.

Toonende Wijs, *Tegenwoordige Tijd.*

Ich lege vor.	Ik dien' voor.
Ich lege den Gästen die Speisen vor.	Ik dien den Gasten de Spijsen voor.
Warum leget du nicht vor?	Waarom dient gij niet voor?
Warum leget er mir nicht vor?	Waarom dient hij mij niet voor?
Wir haben schon vorgelegt.	Wij hebben al voorgediend.
Wir legen gemeiniglich den Fremden zuerst vor?	Wij dienen gemeenlijk den Vreemden het eerste voor.
Leget ihr heute vor?	Dient gij heden voor?
Nein! sie legen vor.	Neen, zij dienen voor.

Onvol-

Onvolmaakte Tijd.

Ich legte gestern die Speisen vor / und man war damit nicht zufrieden.

Warum legtest du mir Knochen vor?

Er legte sonst vor / nun doet nicht meer.

Wie legten die Suppe mit dem Löffel / und das Fleisch mit der Gabel vor.

Ihr legetes ja gestern nicht vor.

Sie legeten erst vor einem Augenblik den Datan vor.

Ik diende gisteren de Spijzen voor. en men was daarmee niet te wreden.

Waarom dient gij mij beenen vóór?

Hij diende eertijds voor, maar nu niet meer.

Wij dienden de Sóp met den lepel en het Vleesch met de Vork voor.

Gij diende gisteren niet voor.

't Is een oogenblik geleden, dat zij het gebráad voorgediend hebben.

Volmaakte Tijd.

Man hat noch nicht vorgeleget.

Man hat schon vorgeleget.

Ich habe euch eben vorgeleget.

Wir haben den Fisch noch nicht vorgeleget.

Ihr haben mir keinen guten Bissen vorgeleget.

Man heeft nog niet voorgediend.

Men heeft al voorgediend.

Ik heb' u even voorgediend.

Wij hebben den Vifch nog niet voorgediend.

Gij hebt mij geen goed itak voorgediend.

Meer dan Volmaakte Tijd.

Wir hatten schon vorgeleget / als er kam.

Eie hatten noch nicht vorgeleget.

Wij hadden reeds voorgediend, toen hij kwam.

Zij hadden nog niet voorgediend.

1. Toekomende Tijd.

Ich werde heute die Speisen nicht vorlegen.

Werdet ihr nicht vorlegen?

Ik zal heden de Spijzen niet voordienen.

Zult gij niet voordienen?

2. *Toekomende Tijd.*

Ich würde vorlegen / aber Ich zou voordien, maar
weil man mich nicht darum an- wijf men 'er hij niet om ver-
geschroven / so will ich mich vor- zegt heeft, zo zal ik niet
legen. voordien.

Gebiedende Wijs.

Sege du vor! dien voor! : Esst und vorlegen / laet ons
voordien.
Seget ihr vor / dient gij voor! : Esst sollen vorlegen / laeten zij
voordien.

Bijvoegende Wijs, *Tegenwoordige Tijd.*

Wollet ihr / daß ich vorlege? Wilt gij dat ik voordien?
Wenn ich will nicht haben / Neen, ik will niet dat gij
daß ihr vorleget. voordien.

Onvolmaakte Tijd.

Ich mochte gern / daß ihr Ich wénchte wél, dat gij
vorlegeter. voordiende.

Volmaakte Tijd.

Ich glaube nicht / daß man Ik geloov' niet dat men
sich vorgeleget habe. voorgediend heeft.

Meer dan Volmaakte Tijd.

Wenn man mir etwas von Indien men mij van deesen
diesem Fische vorleget hätte / so Visc' voorgediend had, zo zou
hätte ich davon gegessen. ik 'er van gegessen hebben.

1. *Toekomende Tijd.*

Bildet euch nur nicht ein / daß Beeld u niet in dat ik mor-
ich morgen vorlegen werde. gen zal voordien.

2. *Toekomende Tijd.*

Glaubet er daß ich ihm vor- Geloovt hij dat ik hem zou
legen würde? voordien?

Onbepaalde Wijs.

Man muß vorlegen / sonst Men moet voordien, an-
wird das Essen kalt. ders wordt het eten koud.
Es ist an euch vorzulegen. 't Is uw beurt om voor te
Nehmet einen Löffel zum dienen. Neem een lépel om
vorlegen. voor te dienen.

NB. Het

NB. Het lijdende Werkwoord is geheel overeenkomstig met dat der andere Werkwoorden, en sluit geene zwaarigheid in zig.

II. Tijdvoeging van het onzijdige Onregelmaatige Saamengestelde Werkwoord, davonkommen / ontkomen, door Voorbeelden.

Toonende Wijs, Tegenwoordige Tijd.

Ich komme ~~hoffentlich~~ wohl davon. Ik hoop dat ik het ontkomen zal.
 Du kommst so wohlfeil nicht davon. Gij zult het zoo gemakkelijk niet ontkomen.

Onvolmaakte Tijd.

Er kam glücklich davon. Hij ontkwam het gelukkig.
 Wir kamen so glücklich nicht davon. Wij ontkwamen het zoo gelukkig niet.

Volmaakte Tijd.

Da bist noch wohl davon gekommen. Gij zijt het nog wel ontkomen.

Meer dan Volmaakte Tijd.

Er war schon davon gekommen / aber man hat ihn wieder erwischt. Hij was al ontsnapt, maar men heeft hem weer gekreegen.

1. Toekomende Tijd.

Wir werden ohne Gefahr nicht davon kommen. Wij zullen het buiten gevaar niet ontkomen.

2. Toekomende Tijd.

Wenn der Kopf nicht allzu sehr verwundet wäre, so würde er wohl davon kommen. Indien zijn hoofd niet zoo zeer gewond was, zoo zou hij het wel ontkomen.

Gebiedende Wijs.

Komme du davon / wie du kannst. Ontkome het zoo als gij kunt.
 Meinethalben komme er davon. Mijnehalve laat hij het ontkomen.

Bijvoegende Wijs, Tegenwoordige Tijd.

Ich denke nicht / daß er kommt Ik denk' niet dat hij het ont.
 komme.

Onvolmaakte Tijd.

Wir hätten nicht gekynet / Wij hadden niet gedacht dat
 daß ihr davon kämet. gij het ontkomen zoudt.

Volmaakte Tijd.

Es glaubet niemand / daß er Niemand gelooft, dat hij
 davon gekommen sey. het ontkomen zij.

Meer dan Volmaakte Tijd.

Wer hätte sollen denken / daß Wie zou gedacht hebben, dat
 er davon gekommen wäre? hij het ontkomen ware.

1. Toekomende Tijd.

Man sahe / daß er nicht davon Men zegt dat hij het niet
 kommen werde. ontkomen zal.

2. Toekomende Tijd.

Wir haben getvettet / daß sie Wij hebben gewed dat zij
 davon kommen würden. her ontkomen zouden.

Onbepaalde Wijs.

Er kann nicht davon kommen. Hij kan het niet ontkomen.
 Sie mögten wohl davon ge- Zij wenschten wel het ont-
 kommen seyn. komen te zijn.

**III. Schikking dér Hulp-Wérkwoorden niet
 Toevoeglijke Naamen, Voorzetsels, óf
 Deelwoorden.**

'Er is eené zaak die veel betrekking heeft op die Saamenge-
 stelde Wérkwoorden; dat is wantheer men de Hulp-Wérkwoor-
 den met Deelwoorden, Voórnaamen, Voorzetsels óf Toevoeg-
 lijke Naamen schikt. *bij v.*

ich bin beliebt / ik ben bemind. ich habe genug / ik hebb' genoeg.
 ich bin traurig / ik ben bedroefd. ich werde gut / ik verbeter mij.

Men moet op deese spreekwijzen in de boeken én in den om-
 gang wel passen; want het is ons niet geoorlooft dezélfen te

schik-

schikken zoo als wij zouden wisten; én wanneer men 'er zig wél van bedient, zoo léverenze eene der grootste schoonheden der Hoogduitsche Taal' uit; terwijl dezélfen het oor kwetsen, wanneer men dezélfen kwalijk schikt, gelijk wanneer men in zekere Landschappen zegt: *ich bin bange* / om te zeggen: *mir ist bange* / ik ben bang, 't geen éven eens is als óf eene persoon van de schoone Sexe zeide: *Ik hébb' koud*, om te zeggen: *ik ben koud*. Men zegt dan zeer wél: *wie ist mir doch so herzlich bange!* *wat ben ik benaauwt!* En alzoó min als men zeggen kan: *mir ist traurig* / in plaats' van te zeggen: *ich bin traurig* / *ik ben bedroevd*, alzoó min is 't geoorlooft te zeggen: *ich bin bange* / *ich bin angst*.

De Tijdvoeging van die soorten van schikkingen zou geene zwaarigheid kunnen doen ontstaan bij die geenen, die hunne Hulp-wérkwoorden wél kénnen, gelijk wij dezélfen in de eerste Afdéeling van dit Hoofdstuk bijgebracht hebben. 't Is altijd dezelfde régel, 't zijn altijd dezelfde beginselen waarin de Toevoeglijke naam, het Bijwoord, de Voornaam én het Voorzetsel altijd onbuigbaar blijven, *bij v.*

Toonende Wijs, Tegenwoordige Tijd.

<i>Ich bin beliebt / und ich habe genug.</i>	Ik ben bemind, én ik hébb' genoeg.
<i>Du bist nicht so beliebt als ich.</i>	Gij zijt zoo bemind niet als ik.
<i>Er ist noch so sehr beliebt / als wir beyde.</i>	Hij is nóg eens zoo veel bemind als wij beider.
<i>Wir sind alle beliebt / wenn wir uns wohl anführen.</i>	Wij zijn allen bemind, wanneer wij ons wél gedraagen.
<i>Wir haben noch nicht genug.</i>	Wij hebben nóg niet genoeg.
<i>Ich weis nicht / warum ihr so beliebt syd.</i>	Ik weet' niet waaróm gij zoo bemind zijt.

Onvolmaakte Tijd.

<i>Ich war vor diesem beliebt / ich aber nicht mehr.</i>	Ik was voor deesen bemind, maar nu niet méér.
<i>Wir waren damals ganz beliebt.</i>	Wij waren toen zeer bemind.

Volmaakte Tijd.

<i>Du bist jederzeit beliebt gewesen.</i>	Gij zijt altijd bemind geweest.
<i>Ihr syd niemals so beliebt gewesen / als wir.</i>	Gijl. zijt nooit zoo bemind geweest als wij.

1. Toekomende Tijd.

Ihr werdet allezeit beliebt seyn. Gij zult altijd bemind zijn.
Ihr werdet bald genig haben. Gij zult haast genoeg hebben.

2. Toekomende Tijd.

Sie würden beliebt seyn / wann Zij zouden bemind zijn, zoo
sie nicht diesen Fehler begangen hätten. zij dien misslag niet begaan hadden.

Onbepaalde Wijs.

Ich möchte gern beliebt seyn. Ik zou wél bemind willen zijn.
Zoodanig zijn ook dergelijke schikkingen, wanneer dezelve van een' Voórnaam vermeld zijn, bij v.

Ich bin dir gut. Ik wensch' u goed toe.
Ich habe dich lieb. Ik beminn' u.
Ich werde ihm gram. Ik begin hém te haaten.
Ich will ihm wohl. Ik wensch' hém goed toe.
Ich lasse ihn los. Ik laat hém vrij.

Want het is éven eens als of het Saamengestelde Wérkwoorden waren.

gut seyn / goed wenschen. lieb haben / liev hebben.
gram werden / gram worden. wohl wollen / goed toewenschen
waarbij men alléén de persoon voegt, waar op dezelveu betrekkelijk zijn, bij v.

Gut seyn / goed toewenschen.

Ich bin dir gut / Ik wensch u goed toe.
Ich war dir gut / Ik wenschte u goed toe.
Ich bin dir gut gewesen / Ik hebb' u goed toegewenscht.
Ich war dir gut gewesen / Ik hadd' u goed toegewenscht.
Ich werde dir gut seyn / Ik zal u goed toewenschen.
Ich würde dir gut seyn / Ik zou u goed toewenschen.
Ich würde dir gut gewesen seyn / Ik zou u goed toegewenscht hebben.

Gram werden / haaten.

Ich werde dir gram / Ik haat' u.
Ich würde dir gram / Ik haatte u.
Ich bin dir gram geworden / Ik hebb' u gehaat.
Ich war ihm gram geworden / Ik hadd' hém gehaat.
Ich werde ihm gram werden / Ik zal hém haaten.
Ich würde ihm gram werden / Ik zou hém haaten.
Ich würde ihm gram geworden seyn / Ik zou hém gehaat hebben.

IV. Van

IV. Van de Wéderhoorige Wérkwoorden.

Jch ärgere mich /	Ik erger' mij.
Jch gräme mich /	Ik bedroev' mij.
Jch quäle mich /	Ik kwel' mij.
Jch rühme mich /	Ik beroem' mij.
Jch tröste mich /	Ik troost' mij.
Jch erlustige mich /	Ik verlustige mij.

Wij zullen een Staaltje hunner Tijdvoeging' geeven, ná aangemerkt te hebben dat 'er geen onderscheid is tusschen de Tijdvoeging dér wéderhoorige régelmaatigen én die dér onrégelmaatigen, tén zij in de Saamengestelde tijden, daar het lijdende Deelwoord verschillend is.

Sich erfreuen / zig verheugen.

Jch erfreue mich /	ik verheug' mij.
Du erfreuest dich /	gij verheugt u.
Et erfreuet sich /	hij verheugt zig.
Wir erfreuen uns /	wij verheugen ons.
Ihr erfreuet euch /	gijl. verheugt u.
Sie erfreuen sich /	zij verheugen zig.
Jch erfreuete mich /	ik verheugde mij.
Jch habe mich erfreuet /	ik hebb' mij verheugt.
Jch hatte mich erfreuet /	ik hadd' mij verheugt.
Jch werde mich erfreuen /	ik zal mij verheugen.
Erfreue dich /	verheug u.
Sich erfreuen /	zig verheugen.
Sich erfreuet haben /	zig verheugt hebben.
Sich zu erfreuen /	om zig te verheugen.

Maar gelijk 'er wéderhoorige Wérkwoorden zijn van verscheiden andere kleine woorden saamengesteld, zoo moeten wij ook doen zien, hoe dezélfen getijdvoegd worden, *bij v. sich etwas einbilden / zig iets inbeelden; sich etwas heraus nehmen / zig iets aanmaatigen*, zijn onder het getal dier Wérkwoorden, waarvan het ééne régelmatig én het andere onrégelmatig is. Zie hier de voornaamste Tijden.

Jch bilde mir was ein /	ik beeld mij iets in.
Du bildest dir was ein /	gij beeld u iets in.
Et bildet sich was ein /	hij beeld zig iets in.
Wir bilden uns was ein /	wij beelden ons iets in.
Ihr bildet euch was ein /	gijl. beeld u iets in.
Sie bilden sich was ein /	zij beelden zig iets in.

Ich bildete mir was ein / ik beeldde mij iets in.
 Ich habe mir was eingebeildet / ik hebb' mij iets ingebeeld.
 Ich hatte mir was eingebeildet / ik hadd' mij iets ingebeeld.
 Ich werde mir was einbilden / ik zal mij iets inbeelden.
 Ich würde mir was einbilden / ik zou mij iets inbeelden.
 Bilde dir was ein / beeld u wat in.
 Sich was einbilden / zig iets inbeelden.
 Sich was eingebeildet haben / zig iets ingebeeld hebben.
 Sich was einbilden / om zig iets in te beelden.

Wederhoorig Onrégelmatig Werkwoord.

Ich nehme mir was heraus / ik maatig' mij iets aan.
 Du nimmst dir was heraus / gij maatigt u iets aan.
 Er nimmt sich was heraus / hij maatigt zig iets aan.
 Wir nehmen uns was heraus / wij maatigen ons iets aan.
 Ihr nehmet euch was heraus / gijl. maatigt u iets aan.
 Sie nehmen sich was heraus / zij maatigen zig iets aan.
 Ich nahm mir was heraus / ik maatigde mij iets aan.
 Ich habe mir was heraus genommen / ik hebb' mij iets aangemaatigd.
 Ich hatte mir was heraus genommen / ik hadd' mij iets aangemaatigd.
 Ich werde mir was heraus nehmen / ik zal mij iets aanmaatigen.
 Ich würde mir was heraus nehmen / ik zou mij iets aanmaatigen.
 Nimm dir was heraus / maatigt u iets aan.
 Sich was heraus nehmen / zig iets aanmaatigen.
 Sich was heraus genommen haben / zig iets aangemaatigd hebben.
 Sich was heraus zu nehmen / om zig iets aan te maatigen.
 Er zijn eindlijk saamengestelde Spreekwijzen, dewelken zig ook door alle de Tijden voegen. Zie hiervan twe tot voorbeeld.

Sich mit etwas breit machen / zig érgens op verho-
 vaerdigen.

Ich mache mich breit damit / ik verhovaardig mij 'er op.
 Du machest dich breit damit / gij verhovaardigt u 'er op.
 Er macht sich breit damit / hij verhovaardigt zig 'er op.
 Wir machen uns breit damit / wij verhovaardigen ons 'er op.
 Ihr macht euch breit damit / gijl. verhovaardigt u 'er op.
 Sie machen sich breit damit / zij verhovaardigen zig 'er op.
 Ich machte mich breit damit / ik verhovaardigde mij 'er op.
 Ich habe mich damit breit gemacht / ik hebb' mij 'er op verho-
 vaerdigt.

Ich

**Ich hätte mich breit damit gemacht / ik hadd' mij 'er op verho-
vaerdigt.**

**Ich werde mich damit breit machen / ik zal 'er mij op verho-
vaerdigen.**

**Ich würde mich damit breit machen / ik zou 'er mij op verho-
vaerdigen.**

**Mache dich breit damit / verho-
vaerdig 'er u op.**

**Sich damit breit machen / zig érgens op verho-
vaerdigen.**

**Sich damit breit gemacht haben / zig érgens op verho-
vaerdigd hebben.**

**Sich damit breit zu machen / om zig érgens op te verho-
vaerdigen.**

Sich was zu gute thun / zig goed doen.

Ich thue mir was zu gute / ik doe mij goed.

Du thust dir was zu gute / gij doet u goed.

Er thut sich was zu gute / hij doet zig goed.

Wir thun uns was zu gute / wij doen ons goed.

Ihr thut euch was zu gute / gijl. doet u goed.

Sie thun sich was zu gute / zij doen zig goed.

Ich that mir was zu gute / ik deedé mij goed.

Ich habe mir was zu gute gethan / ik hebb' mij goed gedaan.

Ich hatte mir was zu gute gethan / ik hadd' mij goed gedaan.

Ich werde mir was zu gute thun / ik zal mij goed doen.

Ich würde mir was zu gute thun / ik zou mij goed doen.

Thu dir was zu gute / doe u goed.

Sich was zu gute thun / zig goed doen.

Sich was zu gute gethan haben / zig goed gedaan hebben.

Sich was zu gute zu thun / om zig goed te doen.

**De Bijvoegende Wijs schikkt de woorden een weinig anders in de
schikking' met het Saamenvoegsel daß / dat, bij v.**

**Daß ich mich breit damit mache / dat ik 'er mij op verho-
vaerdige.**

**Daß ich mich breit damit mache / dat ik 'er mij op verho-
vaerdigde.**

**Daß ich mich breit damit gemacht habe / dat ik 'er mij op verho-
vaerdigd hebbe.**

**Daß ich mich breit damit gemacht hätte / dat ik 'er mij op verho-
vaerdigd hadde.**

**Daß ich mich breit damit machen werde / dat ik 'er mij op verho-
vaerdigen zal.**

**Daß ich mich breit damit machen würde / dat ik 'er mij op verho-
vaerdigen zoude.**

Daß ich mir was zu gute thue / dat ik mij goed doe.

Daß ich mir was zu gute thate / dat ik mij goed deedé.

Daß ich mir was zu gute gethan habe / dat ik mij goed gedaan hebbe.

Daß ich mir was zu gute gethan hätte / dat ik mij goed gedaan hadde.

Daß ich mir was zu gute thun werde / dat ik mij goed doen zal.

Daß ich mir was zu gute thun würde / dat ik mij goed doen zoude.

V. Van de Onperfoonlijke Wérkwoorden.

'Er zijn nóg Onperfoonlijke Wérkwoorden, die men nóch op zig zélven, nóch op anderen kan toepaffen, én die nóch daad, nóch lijdung te kennen geeven. Men gebruiktze alléén om de geschiedenissen, de veranderingen dér natuur, de pligten, de gewoontens én de zeden dér mēnschen te kennen te geeven. Zij kunnen mēt de Vóornaamen *ich / du / er /* niet saamengaan, én men zet vóór dezélfen hēt woord *es / 't* wēlk mēt alle de tijden overéénkomt, *bij v.*

<i>es</i> regnet / hēt régent.	<i>es</i> gebáhet <i>sich</i> / hēt past.
<i>es</i> sneepet / hēt sneeuwv.	<i>es</i> gejiemet <i>sich</i> / hēt voegt.
<i>es</i> frieret / hēt vrieft.	<i>es</i> tragt <i>sich</i> <i>zu</i> /
<i>es</i> thauet / hēt dooit.	<i>es</i> begiebt <i>sich</i> / } hēt gebeurt,

Deese Spreekwijfen wórdē somtijds veel uitgestrekter, *bij voorbeeld.*

es will verlauten / óf *es* gehet die Rede / men zegt.
es ist nicht Sitte im Lande / hēt is 's lands gewoonte niet.
es ist was unerhörtes / hēt is iets ongehoords.

Dezélven gaan allen naar de volgende Voorbeelden.

Onperfoonlijk Régelmatig Wérkwoord.

es gejiemet *sich* / hēt voegt.
es gejiemete *sich* / hāt voegde.
es hat *sich* gejiemet / hēt heeft gevoegd.
es hatte *sich* gejiemet / hēt had gevoegd.
es wird *sich* gejiemen / hēt zal voegen.
es würde *sich* gejiemen / hēt zou voegen.

Bijvoegende Wijs.

dat *es* *sich* gejieme / dat hēt voege.
 dat *es* *sich* gejiemete / dat hēt voegde.
 dat *es* *sich* gejiemet habe / dat het gevoegd hadde.
 dat *es* *sich* gejiemet hätte / dat hēt gevoegd hadde.
 dat *es* *sich* gejiemen werde / dat hēt voegen zal.
 dat *es* *sich* gejiemen würde / dat hēt voegen zou.

Onperfoonlijk Onrégelmatig Wérkwoord.

Toonende Wijs.

es friert / hēt vrieft.
es froor / hēt vroor.

Bijvoegende Wijs.

dat *es* friere / dat hēt vrieft.
 dat *es* frore / dat hēt vroor.

es hat

es hat gefroren / het heeft gevroren. *sen.* **daß es gefroren habe / dat het gevoren hebbe.**
 es hatte gefroren / het had gevoren. **daß es gefroren hätte / dat het gevoren hadde.**
 es wird frieren / het zal vriesen. **daß es frieren werde / dat het vriesen zal.**
 es würde frieren / het zou vriesen. **daß es frieren würde / dat het vriesen zou.**

De andere Werkwoorden worden ook somtijds Onpersoonlijk. *bij v.*
 es erfreuet mich / het verheugt mij.
 es erzhnet mich / het spijt mij.
 es belustiget mich / het vermaakt mij.

Men kanze zelfs op alle de personen toepassen, *bij v.*
 es vergnüget mich / het vergenoegt mij.
 es vergnüget dich / het vergenoegt u.
 es vergnüget ihn / het vergenoegt hem.
 es vergnüget uns / het vergenoegt ons.
 es vergnüget euch / het vergenoegt ulieden.
 es vergnüget sie / het vergenoegt hun.
 Zoo is het ook met de andere Tijden.

*Er zijn échter ook Onpersoonlijke Werkwoorden, welke, vóór zig de Vóornaamen ich / du / er / niet konnende dulden, evenwel de Vóornaamen mich / dich / ihn / uns / euch / sie / agter zig neemen, *bij v.* es verdreufit mich länger in watten / het verdriet mij langer te wagen.

es verdreufit dich / het verdriet u.
 es verdreufit ihn / het verdriet hem.
 es verdreufit uns / het verdriet ons.
 es verdreufit euch / het verdriet ulieden.
 es verdreufit sie / het verdriet hen.
 es verdroß mich / dich / ihn / uns / euch / sie.
 es hat mich / dich / ihn / uns / euch / sie verdroffen.
 es hatte mich / dich / ihn / uns / euch / sie verdroffen.
 es wird mich / dich / ihn / uns / euch / sie verdrießen.
 es würde mich / dich / ihn / uns / euch / sie verdrießen.

Bijvoegende W's.

daß es mich / dich / ihn / uns / euch / sie verdrieße.
 daß es mich / dich / ihn / uns / euch / sie verdröffe.
 daß es mich / dich / ihn / uns / euch / sie verdroffen habe.
 daß es mich / dich / ihn / uns / euch / sie verdroffen hätte.
 daß es mich / dich / ihn / uns / euch / sie verdrießen werde.
 daß es mich / dich / ihn / uns / euch / sie verdrießen würde.

Het is

Het is hetzelfde met die geenen welken men met den Geever plaats, *bij v.*

Es geijent mir / dir / ihm / ihr / uns / euch / ihnen.

(hét voegt mij, u, bém, haar, ons, ul. bèn.)

Es gebürt mir / dir / ihm / ihr / uns / euch / ihnen.

(hét gebeurt mij, u, bém, haar, ons, ul., bèn.)

Es gehöret mir / dir / ihm / ihr / uns / euch / ihnen.

(hét hoort mij, u, bém, haar, ons, ul., bun, toe.)

De tijdvoeging is 'er niet moeielijk van, én het is der Schoolieren pligt zig daarin te oefenen.

De tweede soort van Onpersoonlijke Wérkwoorden zijn die geenen welken in plaats van de persoonlike Vóornaamen, zig bedienen van den onéigen of onbepaalden Vóornaam man / men, het geen zeer bij 't gebruik der Fransche taal komt. Men gebruikt dénzélven, wanneer de persoon onzélker, of wanneer men dezélve niet noemen wil, *bij v.*

man sagt / men zegt, man hoffet / men hoopt, man glaubet / men gelooft, man hat Nachricht / men heeft narigt, man bildet sich ein / men beeldt zich in.

Voor het overige verándert dat man geenzints de tijdvoeging, zij blijft altijd in haar weesen, of men moest de Vóornaamen mir / dir / ihm / ihr / uns / euch / ihnen, sie / daarbij voegen, om de persoonen te bepaalen, gelijk wij 't reeds hebben aange-toond, *bij v.*

man glaubet mir / dir / ihm / ihr / uns / euch / ihnen.

(iemand gelooven.)

man liebet mich / dich / ihn / sie / uns / euch / sie.

(iemand beminnen.)

VI. Van het Hulp-wérkwoord thun / (buiten gebruik.)

Men vind nóg hier-én-daar luiden, die zig nóg van eene andere soort van Hulp-wérkwoorden in hunne Tijdvoeging' bedienen 't Is waar dat de oude Hoogduitschers dezelve dikwils in hunne werken gebruikten, én dat het nog in Engeland én in Hólland in zwang gaat. Men neemt het Wérkwoord thun / in zijn uitgestréktheid om alle de Tijden, alle de Getalen én alle de persoonen van 't Wérkwoord, het welk men voegen wil, saamen te stellen, dit laatste altijd in de Onbepaalde Wijs' blijvende, *bij v.* in plaats van te zeggen.

ich esse / ik eet, zegt men : ich thue essen.

ich gehe / ik gaa, - - - - ich thue gehen.

ich reise / ik reis, - - - - ich thue reisen.

OPITZ zelve 'een man van groot wartzien én van Dichtkundige gedagtenis') heeft hetzelfde nog gebruikt, wanneer hij zegt:

Ein tetes Nafthubs!

Darum die Bürger sonst die Finger lecken thum.

Een vet Hazelboen, *waarna de burgers gewoon zijn hunne vingeren te lekken.*

Maar deese spreekwijze is seden belagchelijk geworden, en nauwelijks ziet men dezelve in Winkel- én Afsbags-knégters door de vingeren. Maar onder dit belagchelijk gebruik moet men de volgende Spreekwijzen niet verwaren.

kund thum/ kond doen.

wel thum/ zeer dden.

zu wissen thum/ doen wettens

zu liebe thum/ verplichten.

sanft thum/ zagtes doen.

wohl thum/ goed doen.

Want deese Spreekwijzen zijn van 't getal der Saamengestelde Wérkwoorden; waarvan wij reeds Voorbeelden gegeven hebben.

VII. HOOFDSTUK.

Van de Deelwoorden, von den Mittelwörtern.

Wij hebben de Deelwoorden in de Onbepaalde Wijs' der Wérkwoorden, (wanneer 'er dezelve was) altijd wel aangetekend, maar gelijk dezelve van eene bijzondere natuur' zijn; iets van den Naam, en iets van het Wérkwoord hebbende; zo moeten wij 'er in 't bijzonder van spreken.

Wij zullen eerst zien, watze met het Wérkwoord én vervolgens wat ze met den Naam gemeen hebben. 'Er zijn Hoogdutsche Taalkenners, die 'er geen woord van gesproken hebben. 't Geenze met de Wérkwoorden gemeen hebben bestaat in twee Hoofd-punten.

1.) Datze een zekeren tijd aanwijzen, *bij voorbeeld, ein Schreiber, een man die schrijft*, betekent een man die daadlijk schrijft, het geen het woord Schreiber / schrijver niet uitdrukt. Ein geschriebener Brief, *een geschreeven brief* in 'e tegendeel geeft een voorleden tijd, waarin de brief geschreeven is te kennen. Het is het zelve met de Deelwoorden ein Liebender, *een man die bemind én geliebet*, die bemind is geweest, Engender, *die draagt, getragen* / gedraagen, sommigen deeser laatste

latfen geeren egter ook een tegenwoordigen tijd, als ook een voorleden tijd te kennen, *bij v. ein belobter Mann / een man die men prijft; ein beliebter Freund / een vriend die men bemind, geeren niet alleen eenen man of vriend te kennen, die men voordeelen geprezen of bemind heeft, maar die men nog prijft en bemind, &c. Ein gelehrter Mann / een geleerd man, geeft niet alleen eenen man die eertijds geleerd is geweest, te kennen, maar eenen man die het nog is, &c.*

2.) 't Is dat dezelve, gelijk de Werkwoorden, de daad en de lijdung te kennen geeven, *bij voorbeeld, ein Wirkender / een die werkt, drukt iets werkljks uit, en dat gewirkt / dat gewirkt is, iets dat van de werking eens anderen lijd. Ein Lehrender / een man die leert, betekent die geene die zig de moeite geeft om een' ander te onderwijfen. Ein Gelehrter / een geleerde, geeft in 't tegendeel die geene te kennen, die onderweesen is geweest. Men erkent deefe laatfen aan de Lettergreep *ge*, die dezelve altijd in den Voorleden Tijd verzet, uitgenomen 1.) in de Deelwoorden der saamgestelds Werkwoorden, en 2.) sommige Deelwoorden der Onzijdige Werkwoorden, die, hoewel de Lettergreep *ge* hebbende, nooit ~~ne~~ lijdunge te kennen geeven.*

Nog meken wij hien in 't voorbijgaan aan, dat 'er geen Deelwoord is in de Hoogduitsche taal 't welk de Toekomende Tijd te kennen geeft. Zoo dat, hoewel 'er liiden zijn die zeggen en schrijven: *zin zu lebendes Buch / een boek het welk nog gelezen moet worden; zin zu schreibender Brief / een brief die nog geschreeuen moet worden*, zoo is 't van geen goed gebruik, en het is beter te zeggen: *Ein Buch / das noch gelesen / ein Brief / der noch geschrieben werden soll.* Men zegt egter zeer wél in de tijtels: *Hochwührender / Hochschührender Herr / het welk de Néederduitsche tijtel is Hooggeëerd.*

Men zal terstond zien wat de Deelwoorden met de Naamen, en voornaamlijk met de zelfstandige Naamen gemeen hebben, zoo men op de Geslachten, op de Naamvallen en op de Getalen wil letten. Want 1.) wordenze alzoó wél met het onbepaalde, als met het bepaalde Lidwoord gezet, *bij v. ein liebender / eine liebende / ein liebendes / een of eene die bemind, en der / die / das liebende / sie bemind.* 2.) Wordenze geboogen door alle de Naamvallen, gelijk de andere

dere toevoeglijke Naamen, *bij v. des Liebenden / van den geenen die bemind, dem Liebenden / aan den geenen die bemind, &c.* 3.) Zij zijn ook van het een en ander getal, *bij v. die Liebenden / of enkel Liebende / de geenen die beminnen; der Liebenden of Liebender / van de geenen die beminnen, &c.* Gelijk 'er niets bijonders in hunne buiging is, en datze gelijk die der andere Toevoeglijke Naamen saamgesteld worden, zoo zullen wij het hierbij laten, ons vergenoegende met het geene wij hiervan veel hooger gezegd hebben. (pag. 124. en 127.)

VIII. HOOFDSTUK.

Van de Bijwoorden, van den Nebenvoortert.

Wij hebben reeds de beschrijving van het Bijwoord gegeven, pag. 44. 't is een woord, hetwelk de betekenis van 't Werkwoord bepaald, *bij v. Ich gehe / ik ga; is een Werkwoord, 't welk de wijs waarop men gaat nog niet te kennen geeft. Voeg 'er bij bald / baast; oft / dikwils; tart / sterk; langsam / langzaam; schnell / snel; voran / vooraan; hinterher / agter; op deese wijs ziet men hoe ik ga. De Bijwoorden hebben dan betrekking op de Werkwoorden en op derzélver daad of lijding, en niet op de Naamen, noch op de Voornaamen. Maar de Doelwoorden, als van de natuur van 't Werkwoord hebbende, zijn daar ook betrekkelijk op, *bij v. ein Liebender / een man die bemind, men kan zeggen ein beständig Liebender / een die standvastig bemind; ein gehebter / een bemind man; men kan zeggen; ein herzlich Geliebter / een die hartlijk bemind is.**

De Bijwoorden zijn van 't getal der onbuigbaare Wordjes die altijd dezélfde blijven, op wat wijs menze schikt. En dat is het geene 't welk het gebruik daarvan zeer gemakkelijk maakt, wijl men niet noodig heeft dezélfen te buigen, noch te voegen. Zij hebben ook geen geslacht, getal, noch tijden, noch personen. Al wat zij met de Toevoeglijke Naamen gemeen hebben, bestaat hierin datze, gelijk zij, de drie trappen van vergelijking hebben, *bij v.*

Ich gehe stark /
ik ga schielijk;

stärker /
sterker;

am stärksten.
het sterkste.

Sch

Joh komme oft/
ik kom' dikwils,
Joh schreibe schön/
ik schrijv' wél,

biter/
dikwils,
schöner/
beter,

am öfsten.
het meeste.
am schönsten.
het beste.

Maar men kan alle de Trappen zoo niet vergelijken, want 'er zijn Onregelmaatigen, die andere woorden in den vergelijken- den en overtreffentien trapp' gebruiken, *bij v. bald heeft niet baldt / am baldesten / maar bald / baast, eher / eerder, am ebsten / bés eerste.* Om dezélfen te kennen, moet men bij het goede gebruik en bij de goede Schrijvers blijven.

Wat de verschillende Klassen der Bijwoorden aangaat, 'er zijn die te kennen geeven,

*de Plaats, den Tijd, de Hoedanigheid, de Hoeveelheid,
bés Getal, de Orde, de Vergelijking, de Vergrooiting,
den Stånd, de Verzekering, de Onkenning, bés Slot.*

Wij zullen dezélfen in zeer grooten getale tót voordeel der Vreemdeelingen bijbrengen, om dat men dezélfen kennen moet, om de taal wél te verstaan.

Maar alvorens daar tót over te gaan, zullen wij van hunne Saamenstelling' spreken. Daar zijn 'er enkelen en saamengestelden. De enkelen *bij v.* zijn: *hie / hier; da / daar; hin / daar door; her / hierdoor; heut / béden; gestern / gisteren; früh / vroeg; spät / spade.* De saamengestelden of afgeleiden komen of van de Naam- of Werkwoorden. Men voegt, *bij voorb.* bij eenige Zelfstandige Naamen de Lettergreep *weise / om 'er Bijwoorden van te maken, bij v. paarweise / bij paaren; spielweise / speels- wijze; gesprachweise / sprakweise.* Bij de anderen voegt men de Lettergreep *lich /* alzo is 't dat van *Schimp / Ehre / Herr /* komt *schimplich / schandlich; ehrlích / eerlich; hartlich / beerlich;* maakt; van den Toevoegelijken Naam *heilzaam / heilzaam;* maakt men *heilzaamlich / heilzaamlich;* van *gut / goed;* maakt men *gütlich / goedig;* van *böse / boos;* maakt men *böslích / booslich;* van 't Werkwoord *thun / doen,* maakt men *thunlich / doenlich;* van 't Werkwoord *mögen / mogen;* maakt men *möglich / mogelijc.* &c. &c.

Zie hier de voornaamste Lettergreepen; wélken dienen om dezélfen saamen te stellen, zoo van Zelfstandige als van Toevoegelijke Naamen.

bar / wonderbar / wonderbaar; achtbar / achtbaar; nembar /
namenlich; brauchbar / bruikbaar.
haft / manhaft / klooslich; tugenhaft / deugdlich.

bald /

- balb / außerhalb / van buiten; innerhalb / van binnen; oberhalb / van boven; unterhalb / van onderen.
- band / allerhand / van allerhande soorten.
- icht / fleschicht / vleeschlijk; flecticht / vleektig; bergicht / bergagtig.
- ig / gnädig / genadig; gütig / goedig; ewig / eeuwig; barmherzig / barmhartig.
- isch / kindisch / kindsch; weibisch / wijfsch.
- ley / allerley / allerlei; mancherley / vielerley / veelelei.
- lich / kindlich / kinderlijk; väterlich / vaderlijk.
- lös / erblos / erfloos; ehlos / eerloos; fruchtlos / vrugteloos; gottlos / godloos.
- sam / arbeitsam / arbeidzaam; mühsam / met moeite.
- selig / armelig / armzalig; mühselig / moeielijk; saumselig / achteloos; trübselig / droeviglijk.
- wärts / anderwärts / elders; herwärts / hérwaarts; hinwärts / dérwaarts, vorwärts / voorwaarts; hinterwärts / achterwaarts, &c.

De Toevoeglijke Naamen eindigende in *ig*, *én* in *isch*, kunnen Bijwoorden worden zonder de Lettergreep *lich*, daar bij te voegen, *bij v.* Er hat mich gutig aufgenommen / *bij heeft mij vriendelijk ontvangen*; er ist mir türkisch begegnet / *bij heeft mij wreed behandelt*,

*t Is hetzelfde met verscheiden lijdende Deelwoorden, *bij v.* Er hat mich geneigt angesehen / *bij heeft mij gunstig aangezien*; er hat mich erwünscht empfangen / *bij heeft mij gewenscht ontvangen*.

*Er is buiten dat een groot aantal Toevoeglijke Naamen, die Bijwoorden worden, zonder iets daaraan te veranderen, *bij v.*

recht / wél.

schlunn / slim.

gerad / régt.

kurz / kórt.

lang / lang.

hoch / hoog.

Zélf s kan men zeggen dat alle de Toevoeglijke Naamen schier Bijwoorden zijn, wanneer dézélven zonder Lidwoorden gebruikt, én niet geboogen worden.

Wat dérzélver Saamenstelling betrêft, zij wórdén deels mét zig zélven, en deels mét andere woordjesgebonden, *bij v.* van *het én van nadj* / komt *hernadj*; van *vor én van hin* / komt *vorhin*; van *anter én van weg* / komt *unterweges* / *onder wég*; van *Wuth* / én van *willig* / komt *Wuthwillig* / *moedwillig*.

Somtijds komen 'er zélfs drie óf vier kleine woorden in húnne Saamenstelling, *bij v.* um *seinet willen* / *om zijnen wille*; von *seinet-wegen* / *van zijnen wégen*; von *oben herab* / *van boven*; *hin-unter = wárts* / *beneden*; *irgend = wo = hin* / *érgens*; von *allenthalben = het* / *van alle kanten*, &c. Maar in dat opzigte moet men bij hêt bepaalde gebruik blijven, én 'er geen naar zijnen zin willen smeeden, nóch dezélven onnodig t'saamen voegen, gelijk wanneer men zégt: *dahier* / om te zéggén *hier* / *bier*; *auheute* / om te zéggén *heute* / *béden*, *ansprechen* / om te zéggén *sonst* / *anders*, *daarénboven*, &c.

Zie nu hier de Bijwoorden vólgens húnne verschillende Klassen, én

I. De Bijwoorden van plaats', Nebenwörter des Orts.

Daar is 'er van verscheiden soorten, die de vraagen beántwoorden, *Wo?* *Wohin?* *waar?* *Woher?* *van waar?* *Wodurch?* *waardoor?*

1.) Wanneer men vraagt *Wo?* *waar?*

hier / *alhier* / *hierseibst* / *hier*.
dort / *dorten* / *daar*.
oben / *boven*.
droben / *daar boven*.
innen / *in*.
hyerinnen / *hierin*.
darinnen / *daarin*.
anderswo / *andervárts* / *élders*.
auswárts / *van buiten*.
inwendig / *inwéndig*.
auswendig / *uitwéndig*.
allérewegen / *overál*.
heimwégen / *nérgens*.
dahém / *t'huis*.
zu Hause / *t'huis*.
außer Hause / *buiten 's huis*.

da / *alda* / *dafelbst* / *daar*.
drüben / *aant dén anderen kant*.
unten / *onder*.
drunten / *daar gins*.
außen / *uit*.
hieraußen / *hieruit*.
daraußen / *daaruit*.
sonst wo? *érgens anders*.
irgends / *érgens*.
irgend / *irgendwo* / *op eenige*
nirgends / *nérgens*. plaats.
zugegen / *in tégenwoordigheid*.
gegenwärtig / *tégenwoordig*.
außer Landes / *buiten hêt land*.
weit von hier / *vér van hier*.
hier zu Lande / *in dit land*.

abwesend /

abwefend / afwezend.
 hinten / agter.
 vornen / voor.
 oben auf / oben drauf / bovenop.

aufferhalb / uit den lande.
 oben an / bovenaan.
 unten an / onderaan.

2) Wanneer men vraagt

Wohin? *Waar naar toe?*

hieber / hierheen, dahin / daarheen.

dahinwärts / daar door,

dorthin / daarheen.

herüber / hieröver.

hinüber / van dien kant.

hinab / hinunter / beneden.

hinauf / boven.

herab / herunter / hier beneden.

herauf / hier boven.

hinein / in, hinaus / uit.

hierwärts / hierdoor.

herein / daherein / hierin.

heraus / daheraus / hieruit.

mitten inne / midden in.

dahinein / hierin.

dazwischen / tuffchen beide.

dahinans / daaruit.

unten an / unten / onderaan.

dorthinein / daarin.

jenfeits / van dien kant.

dorthinaus / daaruit.

diesfeits / van deefen kant.

anderswohin / érgens anders.

gegenüber / tégenöver.

nach oben zu / naar boven toe.

zur Seite / bezijden.

nach unten zu / naar beneden toe.

überwerts / overdwars.

nach vorne zu / naar vooren toe.

aller Orten / aller Enden / overal.

nach hinten zu / naar agteren toe.

allenthalben / überall / } al.

vorwärts / voorwaarts.

nirgendhin / } nergens heen.

hinterwärts / agterwaarts.

nirgendwohin / } nergens heen.

langfihin / in die lange / langs.

zur Rechten / tér régter.

quer über / in die quer. dwars door.

zur Linken / tér linker.

hin und her / hierēndaar.

rechts und links / régts en links.

über und über / overal.

hinten nach hinten her / agter.

drüber und drunter / boven én beneden.

voran / voraus / vooraan.

rechtshin / linkshin / régtsheen,

hinten drein / in 't gevolg.

linksheen.

witten hinein / midden in.

heim / nach hause / naar huis.

3) Wanneer men vraagt *Woher? Waar van daan?*

von hier / von daher / van hier.

nirgendsher / nergens van daan.

von dorten / von dorten her / } van

irgendwoher / érgens van daan.

von dannen / } daar.

allenthalben her / } overal

von dannen her / } van daan

von allen Orten her / } van daan

von innen / van binnen.

von allen Enden her / }

von außen / van buiten.

von oben her / } van boven.
 von droben / } van boven af.
 von oben herab / }
 von unten her / } van beneden.
 von drunten / } van beneden
 von unten herauf / } (af.
 von hinten / van agteren.
 von vornen / van vooren.
 von Hause / van huis.
 von ferne her / van verre.

von beiden Seiten / van beide zijden.
 von allen Seiten / van alle zijden.
 von der Rechten her / van de regter zij.
 von der Linken her / van de linker zij.
 von der Nähe / van daar naast.
 von der Ferne / van verre.

4) Wanneer men vraagt *Wodurch?* *Waarvoor?*

durch dies oder das / door dit of door dat.
 hierdurch / dadurch / hier door.
 dortdurch / daardoor.
 dahindurch / hier heen.
 dort hindurch / daar heen.
 untenweg / van onderen.
 obenweg / van boven.
 dahinans / hieruit.
 dorthinans / daaruit.
 hintenheran / van agteren door.
 voranweg / van vooren door.
 dahinauf / hierboven door.
 dahinunter / daar onder door.

danebenhin / tér zijden door.
 seitwärts herum / hierom.
 dahinüber / hieröver.
 dahinab / hieraf.
 gleichaus / } gelijk uit.
 gleich durchhin / }
 gleich hinauf / } gelijk op.
 gerade hinauf / }
 gleich hinab / } gelijk af.
 gerade herab / }
 gleich hinüber / gelijk hieröver.
 gleich hinunter / gelijk hierönder.
 gerade zu / régtuit.
 gerade hinaus / de régte wég.

Wanneer men vraagt *Wie weit?* *Hoe ver?*

hieher / }
 bis hieher / } zoo ver.
 soweit / }
 nicht weiter / niet verder.
 bis zum Ende / tót aan het einde.
 so weit als möglich / zoo ver als mogelijk.

bis hinauf / }
 bis dahin / } tót daar toe.
 bis hinab / }
 bis dorthin / }
 immer weiter / altijd verder.
 immerfort / altijd voorwaarts.

II. De Bijwoorden van Tijd, *Nebenwörter der Zeit*

zijn ook genoegzaam in eene groote menigte, en beantwoorden ingelijks verscheiden vraagen.

1) Wan-

1) Wanneer men vraagt Wann? Wanneer?

heut / heden.
 gestern / gisteren.
 vorgestern / eergisteren.
 vor Tage / voor den dag.
 frühmorgens / 's morgens vroeg.
 Vormittags / voormiddags.
 Nachmittags / namiddags.
 gegen Abend / tégen den avond.
 etwas spät / wat laat.
 sehr spät / zeer laat.
 morgen / morgen.
 übermorgen / overmorgen.
 erster Tage / één van deese dagen.
 den folgenden Tag / den volgenden dag.
 den dritten Tag / den derde dag.
 den Tag hernach / den dag hierna.

des Nachts / 's nachts.
 des Morgens / 's morgens.
 des Tages / des daags.
 des Abends / des avonds.
 bey Tage / bij dag.
 bey Nachts / bij nacht.
 Sonntags / zondags.
 Montags / maandags.
 diesen Abend / deesen avond.
 diese Nacht / deesen nacht.
 künftiges Jahr / toekomstend jaar.
 auf den Sommer / aanstaanden zomer.
 allezeit / immer / }
 stets / immerdar / } altijd.
 immerfort / }
 allemal / alle keeren.
 unaufhörlich / } onophoudelijk.
 ohn Unterlaß / }

2) Wanneer men vraagt Seit wann? sedert wanneer?

seit einer Stunde / sedert een uur.
 seit heute früh / sedert van den morgen.
 seit gestern spät / sedert gisteren laat.
 seit gestern Abends / sedert gisteren avond.
 seit vorgestern Mittags / sedert eergisteren middag.
 seit heute Morgens / sedert van den morgen.
 seit drey Tagen / sedert drie dagen.
 seit einer Woche / sedert een week.
 seit einen halben Jahre her / sedert een halv jaar.

seit vielen Zeiten / sedert veele Eeuwen.
 von alten Zeiten her / van oude tijden af.
 von der Sündfluth her / van den zondvloed af.
 seit Adams Zeiten / sedert Adams tijd.
 von Anbeginn der Welt / van den beginne der waereld af.
 von je her / van allen tijd.
 eben erst / van dat oogenblik af.
 von Ewigkeit her / van Eeuwigheid af.
 von Zeit zu Zeit / van tijd tot tijd.

seit vielen Jahren/ sedert veele jaaren. von Menschen Gedanken her/ van menschen geheugen af.
 seit undenklichen Jahren her/ van onheughlike tijden.

3) Wanneer men vraagt Wie bald? *Is het haast?*

bald/ alshald/ sogleich/ haast, zoo augenblichlich / in een oogenblik.
 stracks / straks. alsofort / zoo met een.
 geschwind / schielijk. mit anbrechende Abend / met het
 zur Stunde / terstond. aankomen van den avond.
 im Augenblick / op dit oogenblik. mit anbrechendem Tage / met het
 in kurzen / in 't kort. aanbreeken van den dag.
 nimmermehr / niemals / nooit. aus eben / ten eersten.
 behende / met 'er haast. (sten. nächstens / in weinig tijds.
 mit eben / ebenens / met den eer- den nächsten Tag / den naaste
 ohne Berrug / unverzüglich / zonder dag.
 in aller Eil / met 'er haast. (uitstel. je eher / je besser / hoe eerder, hoe
 ungefüunt / zonder toeven. flugs / ras, gauw.) lieber.
 nach dickent / na deelen.

4) Wanneer men vraagt Wie lange? *Hoe lang?*

so lange es dauert of währet / zoo bis Midymittage / tót na den
 lang als het duurt. middag.
 bis auf diesen Tag / tót op dee- noch immer / nóg altijd.
 sen dag. bis auf den Abend / tót den avond.
 bis istund / tót nu toe. bis Morgen / tót morgen.
 bis auf diese Stunde / tót op dit bis in Nacht of Winternacht /
 uur. tót den nacht, tót middernacht.
 bis her / bis is / bis dato / tót nu bis übers Jahr / tót toekomen-
 toe. de jaar.
 bis auf die Woche / tót de toe- Jahr aus Jahr / ohne Unterlaß /
 komende week. ohn Ende / zonder ophouden.
 unaufhörlich / immerfort / gednu- ohne Aufhören / undablässig on-
 rig, zonder ophouden. òphoudelijk, zonder end.
 in Ewigkeit / eeuwiglijk.

5) Wanneer men vraagt Wie oft? *Hoe dikwils?*

selten / zelden. dann und wann / bisweilen / un-
 einmal / eenmaal. terweilen / somtijds.
 ein einzig mal / een eenig maal. nicht selten / dikwils genoeg.
 mehr-

mehrmals / vielmals / verschei-
den maalen.
etliche mal / altemet.
niemals / nooit.
täglich einmal / eens daags.
zwei in der Wochen / twémaal's
weeks.
all mein Leben lang / al mijn lee-
ven lang.
unendliche mal / onéindig maal.
öftmals / öfters / dikwils.
unzählige mal / ontelbaar maal.

stündlich / 'op alle uur.
täglich / daaglijks.
wöchentlich / weeklijks.
monatlich / maandlijks.
jährlich / jaarlijks.
von Jahr zu Jahr / van jaar tót
jaar.
alle Tage / alle dagen.
von Tage zu Tage / van dag
tót dag.

6) Wanneer men vraagt zu welcher Zeit? op wat tijd?

Allesmal / iederzeit / altijd.
tzo / nun / nummehr / igunder /
nu.
schon längst / norlångst / 't is
lang geléden.
zuvor / vorhin / van te vooren.
vor Zeiten / ouds tijds.
vor Alters / van ouds.
immer und ewig / eeuwiglijk.
über ein Kleines / straks.
in kurzem / in 't kórt.
für und für; geduuriglijk.

vormals / eertijds.
neulich / lechtich / laatstleden.
damals / toen.
hernach nachmals / nachter na-
maals.
spät und früh / vroeg én spade.
niemals / nooit.
in einer Weile / in eenigen tijd.

allmählig / zagtjes.
nochmals / nóg eens.
übers Jahr / over een jaar.

unterdessen / mittlernweile / onder-
tusschen.
nach und nach / alléngskens.
wiederum / abermal / wéderóm.
zeitig genug / tijdig genoeg.
alle mein Lebtag / al mijn leeven.
nun und nunmehr / nimmer-
meer.

III. De Bijwoorden van Hoedanigheid, Nebenvörter der Beschaffenheit.

Zig schikkende naar de zaken waarmede dezélfen overéén-
komen, zijn óf Geest'lijk, óf Ligchaam'lijk.

1) De Geest'lijken.

Christlich / kristelijk.
heidnisch / heidensch.
flüchtig / voorzigtiglijk.

aufichtig und redtschaffen / op-
rechtlijk én rechtmatiglijk.
redlicher Weise / tér goeder trouw.

einfältig / eenvoudiglijk.
 weislich / wijslijk.
 thöricht / dwaaslijk.
 wijsig / verstandig.
 dunn / domlijk.
 listig / listig.
 verschlagen / door list.
 schlau / schranderlijk.
 durd trieben / met spitsvindigheid.
 ehrlich und redlich / eerlijk en
 deugdlijk.
 grämisch / met droevheid.
 hämisch / verraaderlijk.
 schrecklich / schriklijk.
 furchterlich / ijselijk.
 hezhaft / moediglijk.
 rühn / teet / stoutlijk.
 frech / verwegén / vermételijk.
 toll / dol.
 wild und schüchtern / wild én
 zohm / tam. (woeft.
 muthwillig / moedwillig.
 widerlich / met afkeer.
 willig / willig.
 gern / gaerne.
 unger / ongaerne.
 billig / billijk.
 unbillig / onbillijk.
 fälschlich / valschlijk.
 wahrhaftig / waaragtig.
 männlich / manlijk.
 weiblich / verwijvd.
 mündlich / mondlijk.
 schriftlich / schriflijk.
 öffentlich / openlijk.
 in geheim / geheimlijk.
 offenbar / klaarlijk.
 ins besondere / bijzonderlijk.
 tugendhaft / deugdlijk.
 lasterhaft / godlooslijk.

© hinterlistig / bedriegelijk.
 betrüglid / op eene bedriegelijke
 trüandlich / schandelijk. wijze.
 löblich / prijslijk.
 rühmlich / heerlijk.
 ansehnlich / aanzienlijk.
 verächtlich / verächtelijk.
 gütig / goedig.
 zornig / toornig.
 grimmig / wütend / woedend.
 hösslich / hósslijk.
 böuerisch / boersch.
 grob / gróv.
 artig / beschaavd.
 unartig / onbeschaavd.
 zu Wasser / te water.
 zu Lande / te land.
 zu Pferde / te paerd.
 zu Fuß / te voet.
 plump / plomp.
 wohlgezogen / op eene wijze die
 de opvoeding te kennen geeft,
 ungezogen / kwaad opgebracht.
 freundlich / vriendlijk.
 feindlich / vijandlijk.
 lustig / vrolijk.
 traurig / treurig.
 betrubt / bedroeft.
 bestimmt / bekoemert.
 gesellig / gezellig.
 einsam / alleen / éénzaam, alléén.
 ernstlich / ernstlijk.
 scherzhaft / schertzende.
 spaßhaft / blijdelijk.
 freywillig / vrijwillig.
 gezwungen / gedwongen.
 mit Fleiße / uitdruklijk.
 nachlässig / nalaatig.

tünslid

finglich / konstiglijk.
 ungeschickt / ongeschikt.

zu liebe / om de liefde,
 zu Troß / in weerwil.

2) De Ligchaamlijken.

Kalt / koudelijk.
 eiskalt / zeer koudelijk,
 warm / heijß / warm.
 siedendheiß / ziedendheet.
 fett / vét.
 mager / mager.
 gerade / régt.
 uneben / onéffen.
 naß / nat.
 trocken / droog.
 feucht / vochtig.
 hart / hard.
 weich / week.
 süß / zoet.
 sauer / zuur.
 rauh / ruw.
 glatt / eben / glad, éffen.
 langsam / langzaam.

dürre / droog.
 dick / dik.
 dünn / dun.
 schlant / op een ongedwongewijze.
 geschmeidig / buigzaam.
 krumm / krom.
 behende / spoedig.
 schön / schoon.
 häßlich / garstig / lélijk.
 lieblich / lievelijk.
 abscheulich / afschuwelijk.
 rund / rond.
 hoch / hoog.
 tief / diep.
 langlich / lang.
 kurz / kórt.

*En verscheiden anderen van
 die soort, die men in de Woor-
 denboeken vinden kan.*

IV. De Bijwoorden van Grootte, Nebenwörter
der Größe.

Bevatten meest allen eene vergelijking met anderen, bij v.

groß / groot.
 klein / klein.
 größer / grooter.
 kleiner / kleiner.
 lang / lang.
 kurz / kórt.
 weit / wijd.
 eng / éng.
 dick / dik.
 dünne / dun. (met al.
 nichts / niets. gar nichts / niet

länger / langer.
 am längsten / het langste.
 minder / minder.
 aufs mindeste / voor het minste.
 nicht daß mindeste / niet het
 minste.
 einmal für alle mal / eens voor
 al.
 zu guter leht / voor het laatste.

ganz und gar nichts / volstrekt viel / veel. (niets.)	je länger / je lieber / 2 hoe meer. je mehr / je besser / 3 hoe beter.
überausviel / in groote menigte. erschrecklich viel / schriklijk veel.	abermal / voor de tweede maal. noch einmal / nóg eens.
mehr / meer.	wieder von neuem / van nieuws. zuviel / allzuviel / te veel.
noch mehr / nóg meer.	gar zu viel / veels te veel.
am meisten / am mehesten / het meeste.	doppelt zu viel / nóg eens zoo veel.
wenig / weinig. weniger / weiniger. am wenigsten / het weinigste.	mehr oder weniger / meer of min- der.
aufs wenigste / voor het weinig- lange / lang. (ste.)	zwiefach / dubbeld.

V. De Bijwoorden van Order én Wanörder, Nebenwörter der Ordnung und Unordnung.

1) Bijwoorden van Order.

Anfangs / anfänglich / aanvang- lijk.	ordentlich / ordenlijk. fürzlich / kortlijk.
soann / hernach / hierna.	weitläufig / 2 breedvoerig. ausführlich / 3
darnach / darauf / daarna.	deutlich / duidelijk.
nachmahls / nachgebends / na- maals.	genau / naauwkeuriglijk.
endlich / ziele / leglijk / eindelijk.	kurzgefasst / beknóptlijk.
erstlich / eerstelijk.	nach und nach / alléngskens.
schliesslich / zum Beschlusse / eindelijk.	allgemach / allmählig / al zagtjes.
übrigens / un übrigen / voor het overige.	künftig / in 't toekomende.
nach der Reihe / reihenweise / naar den rang.	

2) Bijwoorden van Wanörder.

Verwirrt / verward.	rücklings / schreijelings. (re.)
durch einander / vermischt / ver- mengt / vermengt.	eins ins andere / het een in 't ande- das hinderste / het ag- terste voor.
das oberste zu unterst / het on- derste boven.	alles unter einander / alles onder malkanderen.

drücker

boven het ander onder. / het eene alles über einem Staufen / alles op een hoop.

amordentlijk / onordenlijk.

verfehrt / averégts, verkeerd.

verfummelt / verminkt.

Zie pag. 150. de Getalen van schikking van verdeelinge en van évenrédigheid, betrékking hebbende op onze V. Klasse der Bijwoorden.

VI. De Bijwoorden van Vergelijking. Nebenwörter der Vergleichung.

Zijn bijna dezelfde als die van Grootte, dus zullen wij niet dan de noodzaaklijken bijbrengen.

1) Om te Vergelijken, Vergleichende.

Eben so groß / oder so klein / éven zo groot óf éven zo klein. gleich breit / van dezelfde breedte. von einer Dicke / van eener dikte.

eins wie des andere / het eene gelijk het andere. von gleicher Stärke / van gelijke sterkte.

gleichsam als / gelijk als. des gleichen / desgelijks. sowohl als / zoo wél als.

gerade so dick / éven zoo dik. nicht weniger / niet minder. nichts weniger / niets minder.

ebener maßen / op dezelfde

gleicher gestalt / wijze.

2) Om te Verkleinen, Verkleinernde.

Kleiner als / kleiner dan. nicht halb so groß / niet halve zo groot.

es langer nicht an die Hälfte / het maakt de helft niet uit. ungleich schwächer / onvergelyklijk zwakker.

sonder Vergleich / zonder vergelijking. viel weniger als / veel minder dan.

3) Om tegen te stellen, Entgegensetzende.

Dagegen / hergegen / in tegen-deel. hingegen / in Gegentheil / in tegendeel.

nicht so hoch / zoo hoog niet. viel niedriger / veel laager.

VII.

VII. De Ondervraagende Bijwoorden, Nebenwörter des Fragens.

Dezelven slaan op Perfoonen, op zaaken, op Tijden, op Plaatsen, op de Grootte en Hoedanigheid der Zaaken.

1) Op Perfoonen, auf Personen.

Wer? wie? welder? welke?	welche/ welke?
was für einer? wat voor een?	was für eine? wat voor eene?
wessen? van wie? wiens?	durch wen? door wie?
wes ist das Bild? wiens beeld	wem gehört das? wien hoort
is dat?	dat toe?
zu wem? aan wie? wien?	für wen? voor wie?
mit wem? met wie?	von wem? van wie? wiens?

2) Op Zaaken, auf Sachen.

Was? wat?	womit? waar mede?
was denn? wat dan?	wodurch/ waar door?
warum? waarom?	woraus/ waaruit?
weshwegen? om welke reden?	wie viel? hoe veel?
weshalben? weshalven?	ist nicht so? is 't niet zoo?
woran? waaraan?	woher? waar van daan?
waju? ju was? waartoe? tot	wovon? waar van?
wat einde?	

3) Op Tijden, auf Zeiten.

Wann? wanneer?	wie bald? hoe vroeg?
seit wann? sedert wanneer?	wie spät? hoe laat?
wie oft? hoe dikwils?	zum wievielften mal? de hoe-
wie vielmal? hoeveelste maal?	veelste maal?
wie lange? hoe lang?	wie geschwinde/ hoe gezwind?
wie langsam? hoe langzaam?	

4) Op Plaatsen, auf Orten.

Wo? waar? woher? waarvan	wohin? waarheen? wodurch?
daan?	waardoor?
wie weit? hee vér?	wie fern? hoe vér?
wie nah? hoe na?	gelt/ es ist weiter? is het niet
ist nicht eben so weit? is het niet éven zoo vér.	zoo, 't is vérder?

von

von wo? of von wannen ist er? . . . gelt es ist näher? 't is nader bij,
waar is hij van daan? . . . is 't niet zoo?

5) Op de Grootte der zaaken, auf Größen.

Wie groß? hoe groot?	wie vielweniger? hoeveel min-
wie lang? hoe lang?	der.
wie breit? hoe breed?	wird nicht immer größer / würde
wie schmal? hoe smal?	het niet altijd grooter?
wie klein? hoe klein?	wie viel größer? hoe veel groo-
wie kurz? hoe kort?	ter?
wie dick? hoe dik?	um wie viel stärker? hoe veel
wie dünn? hoe dun?	sterker?
wie vielmehr? hoeveel meer?	kann man auch übersehen? kan
	men 't ook overzien.

6) Op de Hoedanigheid der zaaken, auf Beschaffenheiten.

wie kalt? hoe koud?	ists nicht ein Elend? is 't niet
wie warm? hoe warm?	een elende?
ists nicht besser so? is 't niet be-	wie viel lieber? hoe veel lie-
ter zoo?	ver?
um wie viel schlimmer? hoe veel	wirds nicht immer ärger? würde
te schlimmer?	het niet altijd ärger?
hat man nicht seine Noth? heeft	kann man sich auch retten / kan
men niet zijn moeite?	men zig ook redden?
ists nicht allerliebste? is het niet allerlieft?	
bleibs wohl bey'm Alten, zullen wij bij ons oude verdrag blijven?	

VIII. De Vast-stellende én Ontkennende Bijwoorden, Nebenvörter des Bejahens und Verneinens.

Besluiten die geenen waarvan men zig bedient om detwijffelingen te kennen te geeven, én om de waarheid te verzekeren en te betuigen.

1) De vast-stellende Bijwoorden, Bejahende.

Ja so ist es / ja, zoo is het.	wie gesagt / gelijk ik gezeid hebb'.
dem ist also / het is alzo.	streulich wohl / ja, zonder twijffel.

nichts

nicht anders / niet anders.	ohne Zweifel /	} zonder twijfel.
ohne Bedenken / zonder beden-	Zweifels ohne /	
ungezweifelt / ontwijffelbaar. (ken.	Zweifels frey /	

2) De Ontkennende Bijwoorden, Verneinende.

Nein / neen. nicht doch / neen neen.	nichts / niets. gar nicht / gansch
durchaus nicht / voltrekt niet.	niets.
	gan; und gar nicht / geheel en al
	niets.
niemals / nooit.	mit nichten / niet, niet.
nirgends / nergens.	keinesweges / geenszins.
niemand / niemand.	nun und nimmermehr / noch nu,
nimmermehr / nimmermeer.	noch nooit.

3) De Twijffelende Bijwoorden, Zweifelnde.

Wer weiß ob / wie weet of.	vielleicht / misschien.
im Falle daß / in geval' dat.	auf den Fall / in dit geval',
so oder so / zoo of zoo.	wie oder wann / hoe en wan-
ist dies oder das? is 't dit of	neer.
dat?	nun oder niemals / nu of nooit.
heut oder morgen / heden of	ob dies oder das / of dit of dat.
morgen.	

4) De Betuigende Bijwoorden, Beheurende.

gewiß / zekerlijk.	wahrhaftig / waaragtig.
versichert / gewisselijk.	unfehlbar / onfeilbaar.
unstreitig / onbetwistlijk.	auf mein Wort / op mijn
bey meiner Treue / bij mijn trouwe.	woord.
so wahr ich lebe / zoo waar als	ein Wort ein Mann / een woord
ik leeve.	een man.
bey meiner Seele / bij mijn ziel.	auf meine Ehre / op mijne eer.

IX. HOOFDSTUK.

Van de Voorzetselen, van den Bortwörtern.

De Voorzetselen zijn kleine onbuigbaare woorden, welken den Teeler, of den Geever, of den Aanklaager, of den Neemer, én somtijds den Teeler én den Geever, én somtijds den Aanklaager én den Neemer te gelijk beheerschen, *bij voorbeeld:*

Vom Himmel / durch die Luft / bis auf die Erde.
van den Hémel, door de Lucht, tót op de Aarde.

Meines Bortworts wegen / tót mijn voordeel.

Ich sehe ihn vor mir stehen / ik zie hem voor mij staan.

En dat is het geheele onderscheid het welk onder dezélfen te maaken is. 'Er zijn 'er die altijd dénzélfden Naamval beheerschen, anderen die dan den eenen, dan den anderen, maar in eene zékere órder beheerschen.

Wij zullen eerst de Voorzetsels, die altijd dénzélfden Naamval beheerschen, opgeeven, én vervolgens die geenen, welken in zékere Spreekwijzen twé verschillende Naamvallen regeeren.

1) Voorzetsels die den Teeler beheerschen.

Vermóge dessen / uit hoofde van dat.

laut seines Briefes / volgens den inhoud zijns briefs.

wegen der Zusage / om de belóvte.

seines Wortes halben / zijns woords halven.

um des Himmels willen / om des hémels wille.

anstatt meiner / in plaats van mij.

diesseits des Berges / aan deese zijde van den berg.

senseit des Grabens / aan de overzijde van de graff.

Kraft seiner Zusage / uit hoofde zijner belóvte.

in Beyseyn meiner / in mijne tégenwoordigheid.

in Vollmacht seiner / uit kragt zijner volmagt.

in Gegenwart meiner / in mijne tégenwoordigheid.

Inhalts dessen / uit kragt zijns inhouds.

befage dessen / uit kragt zijns gezegdens.

vermittels dessen / mits deesen.

unam

unangesehen / alles Einwendens / onāngezien alle tegenstellingen.
 uneracht aller Schwierigkeiten / ondanks alle zwaarigheden.
 aller Sorgfalt ungerachtet / niet tegenstaande alle zorgen.

2) Voorzetsels die den Geever beheerschen.

Bey mir / bij mij.
 neben mir / néven mij.
 zu mir / aan mij.
 mir entgegen / tégen mij.
 dir zuwider / tégen u.
 nächst ihm / naaf hém.

zunächst mit / alleernaast mij.
 nach mir / na mij.
 gegen über mir / tégen over
 mij.
 zwischen mir und ihm / tusschen
 mij én hém.

3) Voorzetsels die den Aanklaager beheerschen.

durch mich / door mij.
 gegen mich / tégen mij.
 ohne mich / zonder mij.
 sonder ihn / zonder hém.

für alle / voor allen.
 gen Jerusalem / naar Jerufalem,
 wider alle / tégen allen.

4) Voorzetsels die den Neemer beheerschen.

Aus der Schlacht / uit den slag.
 mit aller Gewalt / met alle geweld.
 nebst seiner Gesellschaft / met zijn gezelschap.
 sammt seinem Gefolge / met zijn gevolg.
 von dem Kriege / van den oorlog.
 von Hause aus / van het huis af.
 von seiner Jugend auf / van zijner jeugd af.
 Des Reichs ob der Ens / Oostenrijk op de Ens.
 ob dem Guten halten / voor het goede houden.

Nu volgen de voorzetsels die twee Naamvallen beheerschen.

i) Den Teeler én den Geever.

Ausser Landes / én außer dem Lande / uit het land.
 außerhalb Landes / én außerhalb dem Lande / uit het land.
 innerhalb des Landes / én dem Lande / in het land.
 oberhalb des Berges / én dem Berge / op den berg.
 unterhalb des Hügel / én dem Hügel / onder den heuvel.

2) de Aan.

2) De Aanklaager én de Neemer.

Es kömmt an mich / dat kömt mij.	es liegt an mir / het hangt van mij af.
es fällt auf mich / het valt op mij.	es beruhet auf mir / het is in mijn magt.
es gehet über mich / het gaat over mij.	es schwebet über mir / het hangt over mij.
er dringt in mich / het dringt in mij.	es steckt in mir / het steekt in mij.
er geht in die Kirche / hij gaat naar de Kerk.	er ist in der Kirche / hij is in de Kerk.
wirf es hinter dich / wèrp het agter u.	es liegt hinter mir / het legt ag- ter mij.
wirf es neben dich / wèrp het névens u.	es liegt neben mir / het legt névens mij.
wirf es unter dich / wèrp het onder u.	es liegt unter mir / het legt on- der mij.
wirf es zwischen mich und dich / wèrp het tusschen mij én u.	es liegt zwischen mir und dir / het legt tusschen mij én u.

Door deese voorbeelden ziet men, dat deese Voorzetsels den Aanklaager bestieren, wanneer dezélfen eene beweging van eene plaats naar dené andere, én den Neemer, wanneerze eene rust te kénnen geeven.

X. H O O F D S T U K.

Van de Saamenvoegfels, von den Bindewörtern.

De Saamenvoegfels dienen om de verschillende denkbeelden én gedagten te saamen te binden, *bij voorbeeld*, wanneer ik zegg:

Himmel und Erden werden vergehen / aber meine Worte ver-
gehen nicht. *Hemel én Aarde zullen voorbijgaan, maar mijne
woorden zullen niet voorbijgaan. Und én aber zijn twé Saa-
menvoegfels zonder welke de réde geene Saamenbinding zou
hèbben.*

Daar zijn 'er van verscheidene soorten; want ze zijn:

U

1) Saa-

1) Saamenkóppelende, Verknúpfende.

Und / én. auch / ook.	nicht minder / niet minder / niet
gleichfalls / gelijk als.	minder.
ebenermassen / } desgelijks.	gleichgehalt / op dezelfde wij-
desgleichen / } se.	
weiter / daar benevens.	dazu auch / gelijk ook.
darneben auch / daar beneven	außer dem noch / behalven dat
ook.	nóg.

2) Weórstreevige, Zwiédelaufende.

Aber / maar. oder / óf.	in Gegenbeile / in tégendeel.
fordern / maar.	hinwiderum / wéderóm.
ungeachtet / } onángezien.	widrigenfalls / in geval van 't té-
nángesehen / } gengestelde.	
hingegen / tégen.	nichts bestimmter / niet te min.

3) Veróorzaakende, Verursachende.

Denn / want. also / alzóo.	meinethalben / } om mijnent.
deswegen / déswégen.	deinethalben / } om uwent, om
daber / van daar	seinethalben / } zijnent, om on-
deshalben / } déshalven.	unferthalben / } zent, om ulti-
desmal / aangezien.	eurethalben / } den, om hun-
weil / dewijl.	ihrenthalben / } nent halve.
dieweil / om dat.	demnach / dem zu Folge / ge-
deswegen / om die réden.	vólglijk.
derowegen / daarom.	desomehr / dés te méer.
jemeht / te méer.	je weniger / } dés te wei-
	deso weniger / } niger.

um meinetwillen óf wegen }
 um deinetwillen óf wegen }
 um seinetwillen óf wegen }
 um unferwillen óf wegen }
 um euretwillen óf wegen }
 um ihrentwillen óf wegen }

om mijnen, om uwen, om zijnen,
 om onzen, om ulieden, om hun-
 nen wille.

4) Uitsluitende, Ausschließende.

Entweder / oder / óf, óf.	so wenig dieß als das andere /
oder / aber / óf.	de een zo weinig als de ander.

entweder

weder dieß noch das / noch de een, noch de ander. dieß oder jenes / dit of dat.	eins von beyden / een van beiden. keines von beyden / geen van beiden. nichts von allem / niet met al.

5) Vergunnende, Entgegensetzende.

Als ob / als of. obgleich / wengleich / } of obfchon / obwohl / } schön. nichtsdestoweniger / nochtans.	oder / of. doch / jedoch / edoch. dennoch / jedennoch / égter. nichts desto minder / niet te min.

6) Bedingende, Bedingende.

Wo / wenn / wofern / zoo. ob / zoo. wo nicht / zoo niet. wills Gott / } so Gott will / } so het Gode geliebt es Gott / } beliebt.	da / dafern / in geval dat. wo ich lebe / } wen ich lebe / } zoo ik leewe. ausgenommen / uitgenomen.

7) Voortzettende, Fortzettende.

Nachdem / na dat. indessen / égter. unterdessen / ondertuffchen.	interweilen / somtijds. die Zeit über / staande dien tijd. den Tag über / gedurende den dag.
In währender Zeit / in dien tus- schenen tijd. stehenden Fußes / térfond. im übrigen / voor het overige.	die Nacht hindurch / gedureen- de den nagt. ferner / weiter / behalven dat. immerfort / altijd.

8) Besluitende, Abwekkende.

daß / dat, auf daß / damit / op dat. in der Meynung / in de meening. vorsehlich / } mit Fleiß / } voorbedagtelijk.	in der Absicht / met inzien. in dem Vorhaben / } met voog- des Vorhabens / } neemen

XI. HOOFDSTUK.

Van de Tuffchenwérpfelen, von den Zwischenwörtern.

De Tuffchenwérpfels drukken de gelegenheid des verstands uit, waarin zig de spreekende Persoon bevindt.

De natuur, die de groote meesteresse aller taalen is, heeft 'er ons in overvloed geleverd. Tén dien opzigte moet men voornamelijk de driften beschouwen, die den geenen die spreekt ontroeren, én die hem aanzetten de andere insgelijks te bewegen. Naar dat de vreugd óf de droevheid, de vrees óf de hoop, de moed óf de angst, de verächtling óf de verwondering onze ziel inneemt, zoo verkiesen wij die uitroepingen, die dezelve uitdrukken, *bij v.*

Ach! ich Elender! ach! ik eléndige!
Weh! mir Armen! wee! mij arme!
Lustig ihr Freunde! lustig vrienden!

Wij zullen dezelve in haare verschillende rangen verdeelen.
Daar zijn 'er

1) Om te klaagen, Klagende.

Ach! ach! ach! ach!	mir Armen! ik arm mensch!
ach weh! au weh! ach wee!	ich Elender! ik eléndige!
ach und weh! 'o groot ongeluk!	leider Gottes! ach, mijn God!
weh mir! wee mij!	Gott erbarme es!
leider! helaas!	God erbarme zig!
Gott erbarme es!	
daß es Gott erbarme!	

2) Om zijne vreugd uit te drukken, Jauchzende.

Hey / heya! hey!	lustig! lustig!
juchhep! goed, he!	sa / sa! sa, sa!
wohl mir! wél mij!	wohl uns! wél ons!

3) Om

3) Om aan te zetten, Aufmunterende.

auf/ auf! op, op!	nur frisch! vrolijk!
wohlan! welân!	siehe da! zie daar!
wolher! kom aan!	lieber! ey lieber! ik bid u!
getrost! lustig!	unversaagt! lustig!
frisch gewagt ist halb gewonnen!	wel gewaagt is halv gewonnen.

4) Om te wenschen, Wünschende.

Gebe Gott! Gód geeve hêt!	hilfy lieber Gott! hélp, lieve
Wolke Gott! gave Gód!	God!
der Himmel gebe es! } de hémel	Gott helfe euch! } Gód helpe
geb es der Himmel! } geeve hêt.	helfe euch Gott! } u.
weyn es doch des Himmels Wille	Gott befohlen! Góde bevoolen.
ware/ ach, zoo hêt de hémel	lebt wohl! vaar wél!
wilde.	
Glück zu! } dat dat u geluk toe-	es geschehe! siät, hêt geschiede.
Glück auf! } bringe!	

5) Om een afkeer te kennen te geeven, Verabscheuende.

Weg! weg damit! wég daarmee!	psuy! psuy dich an! foey! foey
packe dich fort! } pak u wég!	gij slégte!
strolche dich weg! }	geh mir aus den Augen! gaat
	uit mijne oogen!

6) Om te zweeren, Schwörende.

Wahrhaftig! waarächtig;	so wahr/-als ich vor euch stehe!
so wahr Gott lebet! zo waar	zoo waar als ik voor u sta.
als Gód leeft!	
Gott ist mein zeuge! Gód weet	so wahr ich ein ehrlicher Mann
het!	bin! zoo waar als ik een
auf Treu und Glauben! bij mijn	eerlijk man ben!
geloov!	auf Ehre und Redlichkeit! op
bey meiner Seele! bij mijn ziel!	mijne eer!

7) Om tégen iemant te raafen, Sluchende.

Strafe mich GOTT! óf GOTT strafe mich! GóD straffe mij!
 der Teufel hole mich! de Duivel haale mij!
 daß dich der Donner und das Wetter erschlage! dat u de Donder
 verplétte!
 zum Henker! naar dén hénker! zum Teufel! naar dén Duivel!
 geh! daß du den Hals zerbrichst! gaaz én breek u dén hals.
 daß dich die schwere Noth! dat u de vallende ziekte tégen dén
 grond wérpe.
 Geh! in aller Teufel Namen! loop in aller duivelen naam.

Einde dér Woord-grondinge

óf

Einde van het twéde Deel dér Hoog-
 duitfche Spraak-kónst'.

D E R-

D E R D E D E E L,
V A N D E
H O O G D U I T S C H E S P R A A K -
K O N S T ,

Belangende
D E W O O R D - S C H I K K I N G ,
Die Wortfügung.

I N L E I D I N G

T O T D E W O O R D - S C H I K K I N G I N ' T A L G E M E E N .

Iedere taal heeft haare bijzondere wijze om de deelen dër Réde saamen te voegen, welke wij tót hier toe uitgelegt hebben, om daar door den zin onzer woorden des te beter te doen verstaan. 't Is de gewoonte dër oude Vaderen van een Vólk, welke de wijze, waaróp hunne nakomelingschap spreken moest, hèt eerste heeft ingevoerd: Maar deesse hebben de spraak volmaakt, of zij hebben 'er tén minsten veel in verándert, door den omgang, én door de aanmérkingen dieze over de gemaklijkheid dër uitdrukkingen gemaakt hebben. Wij zullen hier niet spreken van 't geene men zou kunnen volbrèngen door eene algemeene Spraak-kónst, welke ons de órde dër gedagten op hèt natuurlijkste zou ontdekkèn, dit buiten ons oogmèrk zijnde. 't Zal ons genoeg zijn hier in 't voorbijgaan aan te mérken; dat elk vólk zig verbeeld dat zijne órde dër schikking 't beste mèt de natuur dër gedagten overèen komt. Maar zij bedriegen zig allen, om dat ze niet aanmérken dat hèt hunne moedertaal is, welke hun terstond hunne denkwijze heeft ingeschrèpt.

De Hoogduitsche taal heeft ook haare geheel bijzondere wijze om de woorden te schikken. Dezèlve is égtèr zeer verándert sèdert den tijd van O T T F R I E D, (Monnik van Weissenburg; waar van wij hèt van de IX. Eeuw gerijmd Evangelium hebben) óf zèlfs van U L F I L A, Priester der Góttèn in de IV. Eeuw, waarvan wij de vier Evangélièn hebben) dat is: sèdert omtrént 1400 jaaren. Ydere Eeuw heeft bijna nieuwe spreekwijzen ingevoerd, van de nabuurige talen genomen: én wij hebben zèlvs aangemèrkt dat men sèdert Keiser Karel de V.

reeds verscheiden nieuwe wijzen om de woorden te schikken heeft ingevoerd, téwijl veele andere, die voor twé honderd én zélf's voor hónderd jaaren nóg in aanzien waren, oud en vernietigd zijn geworden.

Is niet dat 'er nóg eenige voorstanders der oudheid zijn, die dezélve voltrekt wéderóm in aanzien willen hebben. Maar het groote getal van oude Schrijveren, die Duitschland sédert dén tijd van OPITZ, heeft voortgebracht, én waarmede bijzonderlijk deese XVIII. Eeuw alle de Kónsten én Weetenschappen verrijkt heeft, geeft onzen tijd een onwéderspreeklijk voorrecht, om zijne schikking-órde boven die der Ouden te kiesén. Voegen wij hier bij de moeite, die zoo veel Taalkenners sédert anderhalve Eeuw genomen hebben, om de schikking der Hoogduitsche taale te volmaaken, én men zal mèt mij overéénstemmen dat, óf men móest hunnen arbeid onnut verklaaren, men bekennen moet, dat de hédendaagsche taal haare voorréchten heeft.

Wij zullen ons hier niet ophouden mèt de verschillende schikkingswijse van zékere Hoogduitsche Landschappen. Men weet wél dat dezélve heel anders in Boven Duitschland op dén DONAU dan op dén RHYN is; dat die geenen die dén Oever van de WESER bewoonen, hunne woorden heel anders te saamen binden dan de inwooners van dén ODER; dat men aan dén oorsprong deeser rivieren heel anders spreekt dan aan haare monden; dat de MEIN én de ELBE op haare oévers zeer verschillende Bijspraaken hebben, naar dat dezélve meer óf min van de oude spraak onthouden hebben. Men móet dan, gelijk de Italiáanen te wérk gaan, én geeven de voorkeur aan de Bijspraak van het grootste Hóv, gelégen midden in 't land, dezélve volmaakende naar de régels der Schrijveren die tót de opcieting der taale het meeste hebben toegebracht. Ik will' zeggen, *dat men zig naar de Bijspraak van het Hóv van Dresden régelen moet, én naar de régels én de scherpe aanmérkingen, door de Hoogduitsche Maatschappij van Leipsig ons sédert veele jaaren gegeeven, om daar door de schikking der Hoogduitsche taal te bepaalen.* En dit gaan wij doen in dit derde Deel onzer Spraak-kónst, 't welk over de Woord-schikking handelt.

I. HOOFD-

I. H O O F D S T U K.

Van de Schikking' dér Geslachtwoorden, von Fügung der Geschlechtsörter. •

Men weet wél dat de Zélfstandige Naamen dér Hoogduitsche, zoo wél als die dér Grieksche Taal' zoodanig van de Geslachtwoorden houden, datze dezélfen niet veel zouden kunnen misfen. Dit gebruik is égtér in zékere régels ingesloten, die men noodzaak'lijk weeten moet, om dezélfen niet tégen te g. n. Deese régels zijn 't die wij gaan geeven, én die wij door goede voorbeelden zullen tragten op te hêderen.

I. Régel.

Hét Geslachtwoord moet altijd mét zijn zélfstandig, zijn Toevoeg'lijk, óf mét zijn Deelwoord in hét zélfde Geslacht, Gétal én in dén zélfden Naamvall' overéénkomen, *bij voorb.*

Der Hausvater / die Hausmutter und das Gesinde / madden in dem Hause eine kleine Gesellschaft aus / die durch eine gute Einrichtung den ersten Grund zur Wohlfahrt eines Staates leget.

De Huisvader, de Huismoeder én de Huisgenooten maaken in dén huffe een klein Gezelschap uit, hetwélk door eené goede Inrigting de eerste gronden van eenen Staat' légt.

NB. De Spreekwijzen: das ist mein Leib / dit is mijn lijf; Kinder und Bücher / das sind insgemein die Erbsiúcke der Gelehrten / kinderen én boeken, zijn gemeenlijk de érvenis dér Geleerden: maaken hier geen uitzondering aan dén régel, om dat hét Voórnaamen én geene Bijwoorden zijn, gelijk de uitlegging zulks aan 't oog vertoont.

II. Régel.

Hét Geslachtwoord moet altijd vóór zijn zélfstandig Woord gezét wórdén, én nooit agter, *bij v.*

Ein Mann / der Ehre liebt / hat immer was zu straffen.
Bald schärfet er den Sinn / bald schärfet er die Waffen.

Zwey Dinge machen uns in aller Welt bekannt /
 Die Bassen uns das Buch; der Degen und Verstand.
 Een man, die de eer bemint, heeft altijd iets te doen.
 Dan schérpt hij zijn verstand, én dan schérpt hij zijne wa-
 penen.

Twédingen maaken ons beroemd in de waereld.
 De wapenen én de boeken; de dégen én het verstand.

NB. Men wil daar door niet zéppen dat men geen ander woord tusschen het Geslachtwoord én het Zélfstandige zétten moet; want men zét dikwils een óf verscheiden woorden én voornaamlijk een óf verscheiden Toevoeglijke Naamen óf Deelwoorden tusschen dezélfen, *bij v.* de Dichter B E S S E R zégt:

Die/ Gott und ihrem Mann getreueste Kalliste /
 De Gode én haaren mann' getrouwste Kalliste.

Dus zégt men ook:

Der tapfere und heldenmüthige Prinz Moriz von Sachsen.
 De dappere én manhaftige Prins Maurits van Saxen,
 Der gnädige und barmherzige Gott.
 De genadige én barmhértige Gód.
 Der tiefe und schnellfließende Rhodanus,
 De diepe én snéloopende Rhone.

III. Régel.

Men moet nooit hét bepaalde voor hét onbepaalde Geslacht-woord zétten, nóch dit voor hét andere.

NB. 't Is ligt om te weeten, wanneer men zig van hét eene óf van hét andere bedienen moet; want wanneer men van eene bepaalde zaak' spreekt, zoo moet men hét bepaalde Geslachtwoord gebruiken, *bij v.*

der Strasburger Münster-Thurn / de Torén dér Hoofd-
 Kerk van Straasburg.
 die Erfurter Glocke / de klok van Erfórt.
 das Capitol / hét Kapitoel.

Zoo men zig hier van hét onbepaalde Geslachtwoord *ein* / *eine* / *ein* / *bediende*, zoo zoude hét dezélfde zaak niet méér betékenen, maar zou zélfz hét oor kwétfen.

Maar wanneer hét een onbepaalde zaak betékent, zoo bedient men zig alléén van hét onbepaalde Geslachtwoord, *bij v.*

Einem

Einem stehenden Feinde muß man eine goldene Brücke bauen.

Eenen vlugtenden Vijand moet men een gouden' brug bouwen.

IV. Régel.

Wanneer men verscheiden Zélfstandige Naamen de een na de andere zet, zoo is hêt niet noodig Geslachtwoorden daar bij te zètten, *bij 7.*

Geduld und Hoffnung / Zeit und Glück machen alles möglich
Geduld én hoop, tijd én geluk maaken alle dingen moog'lijk.

NB Om de réde nadruklijker te maaken, voegt men 'er somtijds hêt Geslachtwoord bij, *bij v.* OPITZ zègt.

Den Bankelmuth / den Meid / den Haß / die Weibersinnen /
De ontkandvastigheid, de nijd, de haat én hêt verstand dér Vrouwen.

V. Régel.

Wanneer men hêt Geslachtwoord vóór hêt eerste van twé of verscheiden Zélfstandige Naamen van hêt zélfde Geslacht zet, zoo is hêt niet noodig hêtzélve vóór de andere te zètten, *bij v.*

Der Smerz und Jammer nehmen täglich zu.
de smart én de elénde neemen daag'lijks toe.
die Angst und Noth sind nicht auszuspreden.
de angst én nood zijn niet uit te spreken.

VI. Régel.

Wanneer men Zélfstandige naamen van verschillende Geslachten verzaamelt, én hêt eerste een Geslachtwoord van nooden heeft; zoo moet men ook hêt Geslachtwoord vóór alle de andere zètten, *bij v.*

Der Tod / die Hölle / das jüngste Gericht und das ewige Leben / sind die wichtigsten Dinge / die ein Mensch zu betrachten hat,
De dood, de hël, hêt laatste oordeel én hêt eeuwige leeven, zijn de gewigtigste dingen, die eên mênsh te betragten heeft.

NB. Hêt zou niet verdraag'lijk zijn te zèggen: der Tod / Hölle / jüngste Gericht und ewige Leben / &c. men zou in zèkere

kere Naamvallen nóg beter doen, het eerste Geslachtwoord ook geheel én al uit te laten, *bij v.* *Tod / Sünde / Teufel / Leben und Grad: / das alles hat er in seinen Händen / dood, zonde, het leeven én genade, dit alles is in zijne banden.*

VII. Régel.

Men zét geen Geslachtwoord vóór de Eigen-naamen van Mannen, van Landen én van Stéden, *bij v.*

César hat Gallien bezwungen. César heeft de Gaulen overwonnen.

Alexander hat sich ganz Indien unterwürfig gemacht. Alexander heeft zig ganfch Indiën onderdaanig gemaakt.

Cicero ist zu legt von Antonis Freunden sehr übel gehalten worden. Cicero wierd eind'lijk van Antonius vrienden zeer kwaad behandeld.

Deefe Régel heeft maar drie uitzonderingen, te weeten:
1) Wanneer men een Toevoeg'lijke Naam vóór dén Eigen-naam zét, *bij voorb.*

das große Rom / het groote Romen.

der tapfere Scipio / de dappere Scipio.

die schöne Marianne / de schoone Marianne.

2) Wanneer de vreemde woorden geen Hoogduitschen uitgang dulden, *bij voorb.*

David liebte den Jonathan / David had Jonathan lief.

Judith hieb den Holofern das Haupt ab /

Judith hiew Holofernus het-hoofd af.

3) Wanneer de Eigen-naamen gemeen worden, *bij v.*

Er ist ein Hercules seiner Zeit / hij is een Hérkules van zijn tijd.

Sie ist eine Penelope / zij is eene Penelope.

VIII. Régel.

De Eigen-naamen van Vólkeren, van Rivieren, van Bérgen, van Bosfchen én van Beesten behouden hun Geslachtwoord, *bij voorb.*

Paulus schreibt an die Römer. Paulus schrijft aan den Romeinen.

César geht über den Rhein. César gaat over dén Rhijn.

Det

Der Schwarzwald ist ein weis- läufiger Wald.	Het zwarte woud is een uitge- strekt woud.
Hannibal hat die Alpen erstiegen.	Hannibal is over de Alpen ge- toogen.
Der Bucephalus war Alexan- ders / und der Rossfanat Don Quisshotens Pferd.	Bucéfalus was het paerd van Alexänder en Rossfanat dat van Don Quichot.

o IX. Régel.

Wanneer men twé Zelfstandige Naamen te saamen voegt, én de eene vóór dén anderen in dén Teelenden Naamvall' gezet is, zoo verliest de laatste dészélfs Geslachtwoord, *bij v.* (OPITZ zégt.)

Des Himmels treue Günst wird dich mit dem begaben.
's Hémels trouwe gunst zal u geëven, &c.

† Zou eene geheel andere zaak zijn, zoo de Noemer vóór dén Teeler ware: want dan zou men de twé Geslachtwoorden moeten zetten, tén ware het eerste een Eigen-naam was, *bij v.*

Die Augen des Herrn sehen auf die / so ihn fürchten.	De oogén dés Heeren zien op de geenen die hém vreesen.
Die Hand des Herrn ist nicht verkirret.	De hand dés Heeren is niet verkórt.

X. Régel.

Hét woord **GOTT** wórdt zonder Geslachtwoord gezet, wanneer hetzélve de waare GóD beteként; maar wanneer het alléén een denkbeeld, afgescheiden van de Gódhoid óf van de valsche Goden, te kénnen geeft, zoo zet men 'er ook het Geslachtwoord bij, *bij v.*

In het eerste géval zégt men gemeen'lijk.

GOTT wird mir helfen.	GóD zal mij hélpén.
GOTT es Wille muß doch ge- schehen.	Góds wil móet tóch geschie- den.
GOTT will ich trauen.	Ik zal op GóD vertrouwen.
GOTT will ich lassen rathen.	Ik zal mij op GóD verlaaten.
Don GOTT will ich nicht lassen.	Ik zal GóD niet haten yaaren.

Maar

Maar in het tweede geval; zie hier hoe de Dichter OPITZ zig uitdrukt.

Wo kann ein Herr / wie er ist / seyn?
Ein Gott / wie unser Gott allein.

Waar kan 'er een Heer zyn, gelijk hij is?
Een God, gelijk onze God alleen.

En men zegt ook van de Afgoden óf valsche Goden:

der See-gott / de God dér Zee. } *ziet pag 53. én*
der Wind-gott / de God des Winds. } *54. wat wij over*
der Liefes-gott / de God dér lieve. } *dit onderwérp ge-*
der Höllengott / de God dér helle. } *zeid hebben.*

Of gelijk de Dichter FLEMMING zegt:

Wis der Gott der güldnen Glu- Ondertuffchen dat de God dér
 ten / Gouden gloeden, die de
Der die braunen Woren brennt / bruine Mooren brandt, in
In die hesperischen Fluthen / de Hesperische Vloeden met
Freygelassnes Bügels rennt. vrijgelaaten teugel réndt.

XI. Régel.

De Geslachtwoorden kunnen dikwils door hunne eindigende letter aan de Voorzetselen óf aan de Toevoeglijke Naamen vast gebonden worden, *bij v.* in plaats van te zeggen: an das licht / zegt men: ans licht / *bij het licht*; in plaats van bey dem Tische / zegt men beym Tische / *bij de tafel*; in plaats van, von dem rothen / zegt men, vom rothen / &c. Ziet wat wij over dit onderwérp gezeid hebben, pag. 48.

Dus zegt men ook:

Laß dem Herr guter Dinge seyn. Weest vrolijk van herten.
Ein Tag guter Borschaft. Een dag van goede tijding.
Voll guter Wissenschaft und un- Vol van goede weetenschapp'
 sträfliches Wandels. én van eenen onbestrafflijken
 wandel.

XII. Régel.

Wanneer men een Voórnaam voor een zélfstandigen Naam zét, zoo kan 'er geen Geslachtwoord zijn, *bij v.*

Mein Kurfürst / sagt man mir durch gründlichen Bericht
Erkennt / ob ich ein Lied geschrieben oder nicht.

Onze

Onze Keurvorst, naar het geene men mij voorzeker zegt, erkent térfond aan een wérk, óf ik hetzélve gemaakt hebb', óf niet.

Mein Freund ist noch nicht an-
gelangt/ und dein Bruder ist
schon wieder verreiset.

Euer Haus ist nicht weit von un-
serm Garten.

Ihr Land ist weiter gegen Sü-
den gelegen.

Mijn vriend is nóg niet aange-
komen én uw broeder is reeds
wéder op reis.

Uw huis is niet vér van onzen
tuin.

Hun land is vérder naar het
zuiden gelégen.

II. HOOFDSTUK.

Van de Schikkinge dér Naamen, von Fügung
der Hauptwörter und Beywörter.

I. Régel.

De Toevoeglijke én de Zélfstandige Naam, komen
altijd overéén in hetzélfde Getal, én in dénzélfden
Naamvall', *bij voorb.*

Ein gutes Wort findet ein gu- Een goed woord vindt altijd
te Stelle. eene goede plaats.

óf gelijk de Dichter OPITZ zegt:

Liebe/ wer sich selber haßt!

Aber wer kein gutes Leben

Will der freyen Kuh ergeben/

Sucht sich von der argen Last/

Suchet für das süße Leiden/

Felder/ Wild/ Gebüsch und Heiden.

Bemin, die zig zélfven haat! maar die hun goed leeven
aan eene vrije rust zullen willen opofferen, zullen zig van
dien kwaaden last ontbinden, én in plaats' van dat zoete lij-
den, zullenze het Vêld, het Wild, de Bosschen én de Hei-
den zoeken.

II. Régel.

De Toevoeglijke Naam, hét zij in rijm óf onrijm,
moet altijd vóór zijn Zélfstandigen gezét wórdén, *bij v.*

Der rotte Wagen / de roode wagen, (*én niet der Wagen roth*.)
die rotten Wunden / de roode wonden, (*én niet die Wunden roth*.)

In de oude Hoogduitsche Dichtkonst, én zelfs in onrijm, vindt men dikwils de Toevoeg'lijke agter den Zelfstandigen Naam, **bij v. auf Elias Wagen roth: Jesu deine Wunden roth: das auch ein Tröystein Fleine / &c.** het geen niet meer te volgen is. En zelfs **OPITZ** heeft hetzelfde reeds gemijdt, gelijk wij door ten zijner Voorbeelden zien:

So kam der Heyden Volk weit von dem Nilusstrande /
Von Taurus Klippen her / den heißen Niederlande /
Den wilden Thracien / den schweißenden Euphrat /
Und was der Mutsumd mehr für große Länder hat.

Zoo kwam het Heidensch volk ver van de boorden des Nijs, van de klippen van den Berg Taurus, van de heete Zanden van het land der Médeg, van het woeste Thraciën, van den draaienden Euphraat, én van alle de andere groote Landen, die de Ongeloovigen bezitten.

III. Régel.

Wanneer de Toevoeg'lijke Naam, somtijds na zijn Zelfstandigen gezet moet worden, als de zin-uiting eener voorstelling te kennen geevende, zoo verliest hetzelfde zijne uitgangen van Geslacht én Naamvall', én wordt als onbuigbaar, *bij v.*

Godt ist gnädig und barmherzig; **Gód** is genadig én barmhartig;
zig; die Menschen aber sind gottlos und ungerecht. maar de menschen zijn god-
loos én onrechtvaardig.

Men zou hier moeten zeggen: **Godt** ist der Gnädige und Barmherzige / und die Menschen sind Gottlose und Ungerechte. Maar deese Toevoeglijke Naamen, na hunne Zelfstandige gezet zijnde, als éene uiterdrukking, verliesen hunnen uitgang van Geslacht én Naamvall'. *Zie wat wij reeds over dit onderwerp gezeid hebben, pag. 130. én 131. Tweede aanmerking.*

NB. Het kan ook gebeuren, dat de Toevoeglijke Naam bij het Werkwoord ist / gezet wordt, vóór zijn Zelfstandigen, én onbuigbaar blijft, **OPITZ** zegt:

Du sprichst schon oftmals ja / eh als man bitten kann.
So freundlich ist dein Sim!

Gij zegt dikwils ja, alvorens men u iets kan vraagen;
Zoo goedhartig is uw geest.

IV. Régel.

Wanneer men twee óf verscheiden' Zélfstandige Naamen verzamelt, zonder dat dezélfen door het Saamenvoegsel und óf oder/ t'saamengevoegd zijn, zoo is 'er altijd een óf verscheiden' in dén Teelenden Naamvall', *bij voorb.*

God des Himmels und der Erden. God des Héhels én dér Aarde.

Die Strahlen der Sonne beleuchten und erwärmen den ganzen Erdboden. De stráalen dér Zonne verlichten én verwarmen het gantsche aardrijk.

Somtijds wordt de Teeler vóór gezet, *bij v.*

Des Herrn Auge sieht auf die Gerechten; er höret ihr Flehen, und hilft ihnen. De oogén des Heeren zien op de rechtvaerdigen, hij hoort hun gebéd, én hélp't hén.

Des Winters Frost reiniget die Luft von vielen ungesunden Dünsten. De koude des Winters reinigt de lucht van veele ongezonde dampen.

V. Régel.

Wanneer men twee óf verscheiden' Zélfstandigen Naamen te saamen voegt, die één én dezélfde betekenis hebben, zo blijvenze alle zélfz zonder Saamenvoegsel, in dénzélfden Naamvall', *bij v.*

die Stadt Leipzig/
Kaifer Franz/
König August/
Kürprinz Friederich.

de stad Leipzic.
de Keiser Franciscus.
de Koning Augustus.
de keurprins Frédrik.

Alle deese voorbeelden zijn Noemers, én het is hetzelfde met de andere Naamvallen, *bij v.* OPITZ zegt:

Du stammst von Leuten her/
Die häufig vor der Zeit durch ihr so kaltes Meer
Mit heißer Brunnst gesetzt; und Rom/ das Haupt der Erden/
Der Böller Königin/ gezwungen jahm zu werden.

Gij stamt van die lieden af, die, eertijds hunne koude zee met eene kookende hitte overvaarende, Romen, de Hoofdstad dér Waereld, de Koningin dér Vólkeren, gedwongen hebben, zig ménschelijker aan te stellen.

HER / GOTT / Vater / und HER meines Lebens!
Heere, Gód, Vader, én Heere mijnes levens!

VI. Régel.

De Toevoeglijken wórdén Zélfstandige Naamen, wanneer men een Lidwoord: vóór hunn' onzijdig Geslacht plaatst, *bij voorb.*

Ihr lieben Herren wie habt ihr	Lieve Heeren, wat hebt gij
das Eitele so lieb?	hét ijdele liev.
Ich liebe das Grüne weit über	Ik houd' veel méér van het
die andern Farben.	groene dan van de andere
	vérwen.

Somtijds laat men de sluitende uit de Toevoeglijke Zélfstandige gewórdene woorden, zie daar een dichtkundig Voorbeeld van OPITZ.

Das ist ihr ganzes All / ihr Trost und ihre Ruh/
Das einer über uns dieß große Kund verwalte.

Dat is zijn Al, zijn troost én rust,

Dat 'er één boven ons is, die dit groote Waereld-wérk-
tuig bestiert.

Sein Gut wird ihm von GOTT auch wenn er schläft / bescheret /
Gód geeft hém zijn goed, zélf's wanneer hij slaapt.

Er hanét sein Herz zu sehr an das Zeitliche.

Hij is dit tijdlike te zéér toegedaan.

VII. Régel.

De Onbepaalde Wijs dér Wérkwoorden kan dikwils zélfstandig wórdén, door voor hén hét onzijdige Lidwoord te zétten, *bij v.*

Das Schweigen ist eine edle Kunst. Hét zwijgen is een édele konst.

Um des Lebens und Sterbens halber. Om dés leevens én stervens
onzekerheidshalve.

Wij hebben (pag. 58. én 93.) reeds voorbeelden van deese spreekwijzen gegeven, én men schrijft deese woorden altijd met groote kapitale letteren, gelijk wij *bezéve* pag. 98. hebben aangemerkt.

VIII.

VIII. Régel.

Men bedient zig somtijds ook van eenige andere Tijden én Persoonen dér Wérkwoorden, als van een' Zélfstandigen Naam, *bij v.*

Das Muß Dat moeten is een harde nood: verplicht te
 ist ein harte Muß } zijn, om iets tégen zijn zinn' te doen.
 Ein Sab ich / ist besser als zehn Een ik heb' is beter dan tien
 hatt ich! ik had'.

Het is hetzelfde met de Vóornaamen, *bij v.*

Das Mein und das Dein / Het mijne én het uwe ver-
 macht viel Händel in der wéken veel krakeels in de
 Welt. waereld.

Die Meinen sind / Gottlob! De mijnen zijn, Gód lóf, ge-
 wohl auf. zond.

Ein jeder liebet die Seinigen. Een ieder bemindt de zijnen.
 Ihr werdet von den Eurigen Gij wórdt van de uwén zeer
 übel gehalten. slégt behandelt.

Wir haben von den Unstigen Wij hebben van de onzen nóg
 noch keine Nachricht. geen' narigt.

Die Seinigen besuchen ihn De zijnen bezoeken hém daag-
 täglich. lijks.

D E T E E L E R.

IX. Régel.

De Zélfstandige woorden, wéiken een Vaderland, eene Geboorte, een Ampt, een Beroep óf Ambagt betekenen, neemen de plaats van dén Teeler van het andere Zélfstandige Naamwoord in, *bij v.*

Er ist seiner Geburt ein Deutscher / hij is een Hoogduitscher
 van geboorte.

Er ist seiner Ankunft ein Schlesier / hij is een Silésier van afkomst.

Er ist seines Geschlechts ein Edelman / hij is een Edelman van
 geslacht.

Er ist seiner Bedienung / ein geheimter Rath / hij is een geheime
 Raadshéer van zijne bediening.

Er ist seiner Lebensart ein Gelehrter / hij is een geleerde van beroep.

Er ist seines Handwerks ein Schneider / hij is een snijder van
 zijn ambagt.

Men zègt ook wanneer men van iemants ouderdom spreekt.

Seines Alters im zehnten / dreyßigsten / funfzigsten Jahre.
In het tiende, dertigste, vijftigste jaar zijns ouderdoms.

Maar men stelt deese spreekwijzen ook in den Neemenden Naamvall', bij v.

Er ist ein Sachs von Geburt / hij is een Saxer van geboorte.
Er ist ein Graf von Geschlecht / hij is een Graav van geslachte.
Er ist von Anfunft ein Bürgerlich / hij is een Burger van afkomst.
Er ist von Lebensart ein Soldat / hij is een Soldaat van beroep.

X. Régel.

De woorden viel *veel*; wenig *weinig*; genug *genog* én satt *moede*, hebben dikwils de hoedanigheid van Zelfstandigen, én bestieren de andere Zelfstandige naamen, bij voorbeeld.

Er macht viel Befens / viel Auffehens / viel Lärmens und Schreyens. Hij zwétf, pronkt, tiert én schreeuwt geweldig.

Es ist nicht viel Hirns in seinem Kopfe. Hij heeft niet veel herssens in zijn hoofd.

Und viel Volkes folgte ihm nach. En veel volks vólgede hém na.

Trinke ein wenig Weins um des Magens willens. Drink een weinig wijns voor uwe maag.

Ich habe des Dings genug. Ik hébb' 'er genoeg van.

Die Langmuß / der Beswanz des Zornes / der allein.

Genug schon Lasters ist / kommt dir vom Mächtern seyn.

De zagzinnigheid, door wèlkers toedoen gij uwen toorn bedwingt,

Die alléén reeds een groote ondeugd is, komt van uwe gematigdheid.

O Welt! ich bin dein satt. O waereld! ik bèn u moede.

Mèrk dat dit dein hier de Teeler is, én wil zoo veel zèggen als deiner van u.

XI. Régel.

De Getalige Naamen einer / zwey / drey / &c. eßliche / einige / viele / mehr / weniger / keiner / niemand, bestieren dén

dén Teeler vóór zig, óf dén Neemer na zig mèt hèt voorzèttel aus óf von *bij v.*

Da kam seiner Jünger einer und fragte ihn.

Er hat seiner Bedienten zween abgeschaffet.

Wir waren unfer drey.

Sie waren ihrer sechs.

Welche unfer Landsteute sind verunglückt.

Viele unsers Mittels sind dabey gewesen.

Unker sind mehr oder weniger als der Eurigen.

Einer von der Schaar.

Zween aus der Versammlung.

Viele aus unfer Bürgerchaft.

Welche aus unserm Mittel.

Einige von unsern Freunden.

Wenige aus unserm Orden.

Niemand von uns ist dabey gewesen.

Keiner von ihnen hat dieser Handlung beygewohnt.

Daar kwam een zijner leerlingen én vraagde hém.

Hij heeft twé van zijne bedienten afgeschafft.

Wij waren drie van de onzen.

Zij waren zés van de hunnen.

Eenigen onfer Landslieden zijn veróngelukt.

Veelen onder ons zijn daarbij geweest.

'Er zijn 'er meêr óf min van de onzen dan van de uwen.

Een van de schaafe.

Twé uit de vergadering.

Veelen uit onse burgerije.

Eenigen onder ons.

Eenigen onzer vrienden.

Weinigen uit onze órden.

Niemand van ons is 'er geweest.

Geen van hun heeft deese zaak bijgewoont.

XII. Régel.

Wanneer men zig van hèt Ondervraagende Bijwoord wenn? bedient, | zoo zèt men dén naam dér dagen in dén Teelenden Naamvalle. En na de vraag wie oft? zèt men insgelijks dén dag én hèt jaar in dén Teelenden Naamvalle, *bij v.*

Wann ist das geschehen? Sonntags / Montags / Dienstags / Mittwochs / c.

Er ist des Tages und des Nachts immer geschäftig.

Sind nicht des Tages zwölf Stunden?

Wanneer is dat geschied? Zondags, Maandags, Dingsdags, Woensdags, &c.

Hij is dag én nagt bélig.

Zijn 'er geen twaalf uren op dén dag?

Der Doctor besuchet ihn zwey- mal des Tages.	De Dóktor bezoekt hém twé- maal 's daags.
Des Monaths zweymal.	Twémaal 's maands.
Ich lasse mir des Jahres ein oder zweymal zur Aber.	Ik laat' mij een óf twémaal 's jaars ader laten.

NB. Men zou zig van deese Spreekwijzen niet kunnen be-
dienen, wanneer men van de week spreekt.

XIII. Régel.

De Zelfstandige Naamen, welken eene genégenheid,
eene meening, eenen wil, een' toelèg óf dén toestand
eener zaake betekenen, worden ook in dén Téeler
geplaatst, *bij voorb.*

Der Fürst befindet solches sei- nes gnädigen Wohlgefallens.	Zalks is dés Vorsten wélgeval- len.
Solches kan meines Ernests nicht geschehen.	Zulks kan mijns oordeels niet geschieden.
Der König gebet alles Ernstes sich darnach zu richten.	De Koning gebied érnstlig zig daar na te rigten.
Ich habe solches möglichstes Fleißes gethan.	Ik hebb' dat met dén grootste ijver gedaan.
Meines Wissens hat man noch nie etwas dergleichen ge- hen.	Mijns weetens heeft men nóg nooit iets dérgelijks gezien.
Meines Erachtens ist das sehr unrecht gehandelt.	Mijns bedunkens is dat zeer slégt gedaan.
Meines Bedünkens ist das so.	Mijns bedunkens is dat zoo.
Ich bin des Vorhabens / diesen Nachmittag einen Spazier- gang zu thun.	Ik hebb' voorgenomen dee- sen namiddag eene wande- ling te gaan doen.
Ich bin nicht Willens / mich in den Handel einzumengen.	Ik will' mij met deese zaak niet bemoeien.
Er gehet gerades Weges nach Frankfurt.	Hij gaat régelrégt naar Frank- fórt.
Er hat mich überwáhnter Wei- se empfangen.	Hij heeft mij ontvangen zoo als ik kóm' te zéggen.
Vorgedachter Massen.	Zoo als men gezeid heeft.

XIV.

XIV. Régel.

De Toevoeglijke Naamen die een' overvloed óf een gebrék, eene misdaad óf eene onnosselheid, eene bekwaamheid óf onbekwaamheid, eene vergeetenheid óf gedagtenis betékenen, eischen dén Teeler, *bij v.*

Er hat viel Geldes und Gutes. Hij heeft veel gèlds én goeds.
Ein Haus voll Geldes und Silber's. Een huis vol gouds én zilvers.

Schreuen / die alles Borraths leer sind. Schuuren van allen voorraad ontbloot.

Er ist aller Dinge bedürftig. Hij heeft aan alles gebrék.

Ich bin der Sadye los. Ik bèn van die zaak vrij.

Er ist der Frevelthat schuldig. Hij is aan dien srooden aanslag schuldig.

Ich bin dessen unschuldig. Ik bèn 'er onschuldig van.

Ich bin keiner Hülfe fähig. Ik bèn tót alle hulp onbekwaam.

Er ist dessen wohl fähig. Hij is 'er wél bekwaam toe.

Ich kann mich dessen gar nicht crinnern. Ik zóór mij dit niet konnen herinneren.

Ich kann euer nicht vergessen. Ik kan-u niet vergeeten.

NB. Hèt woord *vergeffen* / wórdt ook mèt dén Aanklaager gezèt, *bij v.* Ich habe das schon längst vergessen / ik *bèbb'* dat al lang vergeeten.

D E G E E V E R.

XV. Régel.

De Toevoeglijke Naamen, die een nut óf schade, eene onverschilligheid, eene gemakkelijkerheid, zwaarigheid óf onmogelijkheid betékenen, eischen dén Geever des Persoons, *bij v.*

Das ist dem Lande nützlich und vorteilhaft. Dat is dén Lande nuttig én voordeelig.

Das Landen und Leuten er-spriesslich. Dat is voor de Landen én voor de Inwoonderen heilzaam.

Das ist mir schädlich und nachtheilig.	Dat is mij schadelijk én na-deelig.
Der Sohn ist dem Vater ähnlich.	De Zoon gelijkt dén Vader.
Diese Arbeit ist mir nicht leicht / sondern schwer.	Dees' arbeid is mij niet ligt / maar zwaar.
Diese Last ist mir unerträglich.	Die last is mij onverdraag'lijk.
Das ist mir und meines gleichen unmöglich.	Dat is mij én mijns gelijken onmoogelijk.
Einem Faulen ist das leichteste schwer / ja unmöglich.	Eenen luyard valt het ligste zwaar , ja zelfs onmoogelijk.
Einem fleißigen wird auch das schwerste leicht.	Eenen vlijtigen valt zelfs het zwaarste ligt.

DE AANKLAGER.

XVI. Régel.

Al wat eene maat, eene grootte, eene afgeleghed of een' tijd betekent eischt dén Aanklaager na de vraag, wie lang? *hoe lang? bij v.*

Das Haus ist sechzig Fuß breit.	Dat huis is zestig voet breed.
Das Dach ist zehn Ellen lang.	Dat dak is tien éllen lang.
Der Thurm ist hundert Klaf tern hoch /	Die toren is hondert roeden hoog.
Das Feld ist funfzehn Morgen groß.	Dat veld is vijftien morgen groot.
Regensburg ist zwölf Meilen von Nürnberg.	Regensburg is twaalfmijlen van Nurenburg.
Er blieb drey Tage bey mir.	Hij bleef drie dagen bij mij.
Ich bin zehn Jahre alda gewesen.	Ik ben daar tien jaaren geweest.
Er ist dreyßig Jahre alt.	Hij is dertig jaar oud.
Sara war neunzig Jahre alt / als sie den Isaak gebahr.	Sara was négentig jaar oud , toen zij Isaak baarde.

XVII. Régel.

Wanneer eene zaak naar eene plaats gaat óf dat dezé-
 ve in beweeging' is, óf dat zij 'er eene te kén-
 nenv geeft; zoo wórdt zij altijd gevolgt van dén Aanklaa-
 ger mét de Voorzetsels *gen/ gegen/ vor/ nach/ auf/*
darauf zu / óf darauf los / bij v.

Er fährt <i>gen</i> Himmel.	Hij vaart op naar dén Hémel.
Die <i>Dutschen</i> rücken <i>gegen</i> <i>elmad.</i>	De Hoogduitschers rukken naar Belgrado.
Sie haben sich <i>vor</i> Temeswar gelaagrt.	Zij hebben zig voor Temeswar gelegerd.
Er geht <i>nach</i> England.	Hij gaat naar Engeland.
Er denkt <i>nach</i> Rom.	Hij denkt naar Romén te gaan.
Er zielt <i>auf</i> den Thurn. (zu.)	Hij mikt op dén .toren.
Die Kugel fliegt <i>auf</i> den Wall	De kogel vliegt naar de wal toe.
Er geht <i>auf</i> mich los.	Hij komt naar mij toe. (ter.)
Er tritt <i>vor</i> den Richter.	Hij verschijnt voor dén Réch.

D E N E E M E R .

XVIII. Régel.

De Zelfstandige Naamen, die een' lóy óf. eene
 laaking te kén-
 nenv geeven, eifchen dén neemer mét het
 Voorzetsel *von óf an / bij v.*

Ein Weibebild <i>von</i> schöner Ge- stalt.	Een vrouw van eene schoone gestalte.
Ein Mann <i>von</i> vortrefflichem Verstande.	Een man van een uitmuntend verstand.
Ein Mensch <i>von</i> schlechter Art und <i>vor</i> böser Aufführung.	Een man van eenen slechten aart én van een slegt gedrag.
Er ist reich <i>an</i> Gaben der Natur.	Hij is rijk in gaven der Natuure.
Sie ist <i>an</i> Schönheit unver- gleichlich / und <i>an</i> Tugenden vortrefflich.	Zij is in schoonheid onverge- lijkelijk én in deugden voor- trefflijk.

NB. Maar hét is eene Fransche Spreekwijse te zéggen, ein
 Mann *von* Verstande; een man van verstand; ein Mensch *von*
 Vermögen een man van vermogen; eine Frau *von* Stande / een
 vrouw van aanzien. Men moet altijd een Toevoeglijk woord
 hebben om te kén-
 nenv te geeven óf dat verstand, dat vermogen,
 óf dat aanzien groot óf middelmaatig óf klein is.

XIX. Régel.

Wanneer eene zaak op zekere plaats is, of dat dezelve 'er van daan komt, zoo zét men de plaats met dén Neemer, zig in het eerste geval van de Voorzetsels vor' in/ auf/ an/ én zu/ én in het tweede van von én aus bedienende.

Voorbeelden van het eerste Geval.

Er steht vor dem Richter.	Hij staat voor dén Réchter'.
Gott wohnet im Himmel.	Gód woont in dén Hémel.
Die Musen sitzen auf dem Hélikon.	De Musen zitten op dén Hélikon.
Die Vaticanische Bibliothek ist zu Rom.	De Vatikaansche Bibliotheek is te Rome
Die Universität zu Leipzig.	De Universteit te Leipzig.
Ich bin zu Hause.	Ik bén t'huis.
Das Gewürmte in und auf der Erde.	Het kruipende gedierte op de
Die Vögel in der Luft.	De vogelen in de lucht. (aarde.
Die Fische in dem Wasser.	De visschen in het water.
Der Wald am Berge;	Het bosch bij dén bérge.

Dichtkundig voorbeeld
van KANITZ.

In den Wäldern/ auf den Höhen/
In den Thälern/ an den Seen.
Such ich wider die Gewalt.
Meines Schmerzens Aufenthalte.

't Is in de bosschen, op de hoogtens, in de dalen én op dén oever dér Meiren, dat ik eene schuilplaats zoeke tegen het geweld mijner smérte.

Voorbeelden van het tweede Geval.

Er zieht aus dem Lande.	Hij gaat uit dén Lande.
Er kommt von dem Berge/ von der See her/ etc.	Hij komt van dén bérge, van de zee, &c.

Van de Saamenstelling dér Zélfstandige én Toevoeg'lijke Naamen.

XX Régel.

Wanneer men eene zekere maat uitdrukken, of eene zekere vergelijking maaken wil, zoo is het eene geheel

heel bijzondere oerlijkheid in de Hoogduitsche Taale, dat men een Toevoeglijk woord aan het end van een Zelfstandig zét, én 'er daar door een saamengestelde Toevoeglijke Naam van maakt, *bij v.*

Om te zéggen: hoch óf weit wie der Himmel / *alzoó hoog óf alzoó uitgestrékt als den bémel*, zie hier hoe men hetzelfde saamenstelt.

OPITZ. { Dein himmelhoher Sinn / *uw verstand dat zig alzoó hoog als den bémel verhest.*
Dein Sinn ist himmelweit *uw verstand, het welke alzoó uitgestrékt is als den bémel, &c.*

Het is hetzelfde met de andere Spreekwijzen van die natuur, *bij v.* om te zéggen: so dick als ein Daumen / zégt men: daumendick; om te zéggen: so rund als ein Zirkel / zégt men: zirkelrund; om te zéggen: so roth als die Sonne / zégt men: sonnenroth; om te zéggen: so rund als der Himmel / zégt men: himmelrund

Dichtkundige Voorbeelden van OPITZ én DACH.

Darf auf der wüsten See nicht immer furchtsam schweben /
Von Winden ungeführt / da zwischen Tod und leben
Ein daumendickes Bret / *ic.*

Niet verplicht is altijd op de zee te drijven, geheel van vrees bewaangen én door de winden bewogen, daar 'er tusschen dood én leeven slechts een schot van een duim dikte is.

Volkommen zirkelrund / erleuchtet / hell und klar.

Volkomen cirkelrond, verlicht, helder én klaar.

Diese sonnenrothe Wangen /
Und dein himmelrund Gesicht.

Die zonnenroode wangen én uw hémelrond gezigt.

Dus zégt men met eene dér Hoogduitsche Taale bijzondere kragt.

eisenhart / ijszhard.

eiskalt / ijskoud.

ellenlang / éllenlang.

faustdick / vuistdik.

federleicht / véderlig.

feuerheiß / vuurheet.

fingerlang / vingerlang.

band /

handbreit / handbreed.
 flasterdief / vaandiep.
 meilemweit / mijlwid.
 stahlfeist / staalvast.
 steinhart / steenhard.
 wolkenhoch / wolkenhoog.
 zentnerschwer / céntenaarzwaar.

} Zie ook pag.
 142.

XXI. Régel.

De Toevoeglijke naamen, die een' overvloed óf een gebrek betékenen; wórden ook zeér gemaklijk bij Zélfstandigen gevoegd, om slegts één woord te maaken, *bij voorb.* om te zéggen:

reich an Gnade /	zegt men	gnadenreich /	genadenrijk.
reich an Geist /	- -	geistreich /	geestrijk.
reich an Sinn /	- -	sinnreich /	zinrijk.
reich an Liebe /	- -	liebreich /	lievdenrijk.
reich an Trost /	- -	trostreich /	troostrijk.
reich an Kunst /	- -	kunstreich /	konstrijk.
reich an Freude /	- -	freudenteich /	vreugdénrijk.
arm an Geist an Wit /	- -	geistarm /	wigarm, geestarm.
arm an Gedanken /	- -	gedankenarm /	arm in gedagten.
voll an Andacht /	- -	andachtsvoll /	vol van aandagt.
leer von Lust /	- -	lustleer /	leeg van lucht.
voll von Kummer /	- -	kummervoll /	vol kommer.
voll von Sorgen /	- -	sorgenvoll /	vol zorgen.
ohne Boden /	- -	bodenlos /	bodemloos.
ohne Grund /	- -	grundlos /	grondloos.
ohne Sinnen /	- -	sinnlos /	zinloos.
ohne Trost /	- -	trostlos /	troostloos.
los von Herren /	- -	herrenlos /	heerenloos.
frey von Kummer /	- -	kummerfrey /	kommervij.
frey von Sorgen /	- -	sorgenfrey /	zorgvrij.

Wat de Saamenstelling dér woorden betréft, zoo is het goed dat de Schoolleren hier herhaalen hetgeen wij reeds pag. 60. ten opzigte dér Zélfstandige, én pag. 121 én 122. ten opzigte dér Toevoeglijke Naamen gezéid hebben.

XXII. Ré-

XXII. Régel.

Hèt is niet goed deese saamenstellingen te vér te brèngen, nóch zig te dikwils daarvan te bedienen, nóch tén dien einde al te lange woorden saamen te voegen.

Eénigé Dichters van de voorgaande Eeuw hètzelve gedaan hebbende, zoo heeft de Heer DE KANITZ, wiens smaak zoo uitgeleesen was, dezélfen zeer wél bestraff in een Schimpfchrift over de Dichtkonst, wanneer hij zegt:

Ein flammenschwangerer Dampf beschwärt das Lustrevier.

Der stralbewånzte Blig bricht überau herrfür.

Een zwaren damp van vlammen verduistert de lucht.

Het weérlicht met dén staart des bliksems, dringt overal door de Wolken.

NB. Hèt staat ook niet vrij de eens ontvangen woorden te veranderen, nóch te zeggen, *bij v. geinvoll / trostvoll / sinvoll / in plaats van geistreich / trostreich, sinnreich.*

En hèt zou nog onverdraaglijker zijn te zeggen, *bij v. sinnleer / trostleer / óf sunnrey / trostrey / in plaats van te zeggen sinnloos, trostlos.*

Dus moet men altijd bij 't gebruik blijven.

XXIII. Régel.

De Zélfstandige Naamen die de wijze, de eigenschap, de gelijkenis, de afhankelijkheden, óf een deel van een' mènsch óf beest te kènnen geeven, wórdèn zeer wél bij dér naam van die mènschen óf beesten gevoegd, *bij voorb.*

der Sinn eines Weibes / hèt verstand eens wijfs, wórdt gezeid *in één woord: der Weibersinn.*

die Art eines Helden / de wijze eens Hélds, wórdt gezeid *in één woord: die Heldenart.*

das Auge eines Falken / hèt oog van een' Valk, wórdt gezeid: *ein Falkenauge.*

die Klauen eines Tygers / de klauwen van een Tijger, die Tygerklauen. *das Spiel der Kinder / hèt kinderspél: das Kinderspiel.*

das Herz eines Mannes / een mannenhart: ein Männerherz.

die Brut der Schlangen / de slangenáart: die Schlangenbrut.

das Ohr eines Esels / hèt ezelsóor: das Eselsohr.

der Kopf einer Ochs / de ófsenkóp: ein Ochsenkopf.

die Schnauze eines Schweines / de snuit van eene zwijn: ein Schweinschnauze.

der

der Rüssel eines Elephanten / de Olifants-snuit : ein ~~Elephanten-~~
rüssel.

die Tasse eines Bären / de beerenpoot : eine Bärennase.

die Flügel des Adlers / des arends vleugel : Adlersflügel.

der Schwanz des Fuchses / de vosse-staert : der Fuchsschwanz /
welkers figurlijke betékenis door hêt woord vleierij uitge-
drukt wordt.

Alle deese uitdrukkingen geeven eene bijzondere kragt dér
Hoogduitsche Taale te kennen.

XXIV. Régel.

Men maakt nóg eenige dergelijke Saamenstellingen
door hêt saamenvoegen van twee Zélfstandige woorden,
maar hêt zou moeielijk zijn, dezélfen aan eenen régel te
onderwépen.

Wij zullen 'er hier alleen de zéldzaamste voorbeelden van
geeven, de anderen overal in-groote ménigte gevonden worden-
de, vooral in de goede Woordenboeken. Maar wanneer men
'er nieuwe wil maaken, zoo moet men de overéenkómst wél in
acht neemen; nóg slaagt men juist niet in allen, nóch in allen
tijden, *bij voorb.*

Berührungsschlangen / verleidings-slangen.

das Richteramt / hêt Richterámp.

die Dichtkunst / de Dichtkonst.

die Mondsucht / de maanziekte.

die Streitart / de wapenbijn.

ein Schulregent / een Schoolmeester, &c. &c.

ein Gartenhaus / een Lusthuis.

De woorden, saamengesteld van Toevoeglijke Naamen, van
Werkwoorden, van Bijwoorden, van Voorzetsels én van Saa-
menvoegfels worden hêt best door hêt leesen én door dén om-
gang geleerd.

VAN DE TOEVOEG'LIJKE NAAM- WOORDEN.

XXV. Régel.

Na dén Vérgelijkenden Trapp' zét men altijd, als óf
denn / én ná dén overtréffenden, von óf unter / met
hunne Naamvallen, óf enkel dén Teeler zondet Voor-
zetsel, *bij voorb.*

So tröste dich damit / dat du mein wehrter Gast /

Nicht weniger als (denn) dort / hier zu besetzen hast. KANITZ.

Troost u, mijn waarde vriend, met de gedagte dat gij hier
minder dan daar; meester zijt.

Zeh bleibe wer ich bin,

OPITZ.

Benn ich zu Fuße geh / und Struma prächtig fährt /
Der zwat so viel nicht kann / doch aber mehr verzehret /
Denn einer der nichts weiß / als nur verständig seyn.

Ik blijf' voor mij altijd dezelve die ik ben.

En wanneer ik te voet gaa zoo goed als ik kan.

Zoo laat zig Struma in eene pragtige zégewagen sleepen.

Hij, die zoo veel niet kan, maar die uit staatkunde veel meer
verteerd dan een man, die alleen rede gebruikt in de
dingen, welken hij doet.

Die für die Liebste dann von allen ward erkannt / OPITZ.

Sprang zu ihm in die Blut / und ward mit ihm verbrannt.

De geene die men erkénde hém hèt meest van allen be-
behaagd te hebben, wierp zig in hèt vuur 't welk hém
verteerde, en wierd mèt hém verbrand.

Die Schönste unter den Weibern. Deschoonste onder de vrouwen.
Der beste Bräutigam des Ró- De bête Bruidegom van hèt
mischen Reichs. Roomsche Rijk.

XXVI. Régel.

Wanneer men eene vergelijking maakt, zoo wórdt
de vaststéllende Trap van hèt woord als / én de verge-
lijkende van de woorden *ie* / *desto* / én *vice versa* ge-
vólt, *bij voorb.*

Wer ist der / der so leicht die herrlichsten Passäste.

Als Gartenhauser baut?

KANITZ.

Wie is de geene, die éven ligt de allerpragtigste Paleisen
als Kaartenhuisen maakt?

Je länger / je lieber.

Hoe langer, hoe liever.

Je mehr / je besser.

Hoe meer, hoe beter.

Je länger hier / je später dort.

Hoe langer hier, hoe laater
daár.

Je mehr man verthut / desto
weniger behält man.

Hoe meer men verteed, hoe
minder men behoudt.

Je fleißiger man studiret / desto
gelehrter wird man.

Hoe vlijtiger men studeert,
hoe geleerder men wórdt.

Du mußt desto mehr auf deine
Muttersprache halten / je
mehr sie an Alter / Reichthum
und Nachdruck den andern
Sprachen vorgeht.

Dés te meer moet gij van uwe
moedertaal houden, hoe meer
zij de andere taalen door ha-
ren ouderdom, door haaren
rijkdom én door haaren na-
druk overtreft.

XXVII.

XXVII. Régel.

De woorden Mann/ Fuß én Schuh/ worden na de Getalen in het Enkelvoud, maar alle de anderen in het Meêrvoud gezèt, *bij v.*

zehn Mann/ tien man. }
zwanzig Mann twintig man. } én niet Männer.

hundert Fuß/ hondert voet. }
tausend Schuh/ duisend voet. } én niet Füße.

In't overige dér woorden, gebruikt men het Meêrvoud, *bij v.*

zehn/ zwanzig/ dreßsig Meilen/ 10. 20. 30. uuren.
achzig/ neunzig/ hondert Pfunde/ 80. 90. 100. pond.
schzig lotte/ zëstig loot.

XXVIII. Régel.

De Getalen worden dikwils alléén gezèt, zonder Zêlfstandige Naam, maar hetzelfde wordt 'er onder verstaan.

Dichtkundig voorbeeld van OPITZ:

Der mit dem Eide spielt/ mit sechsên prächteig sühete/
Und/ wem er löge schon/ bey seinem Adel schwüre.

Die met den Eed speelde, zig pragtig met zessen liet voeren, én zelfs, wanneer hij loog, bij zijnen Adel zwoer.

Dus zègt men ook: auf allen Vieren gehn/ op vier pooten gaan, volgens dénzélfden Dichter.

Als' wie ein junger Löw / im Fall er seine Knochen
Im Maule/ seine Mähni auf beyden Schultern merkt.
Und alle Viere steht mit Klauen ausgestärkt.

Gelijk een jonge Leeuw, wanneer hij zijne tanden in den muil, zijne maanen op beide schouders gewaar wordt, én zijne vier pooten met klauwen gewapend ziet.

Was einer weis/ das erfahren wat één weet, dat weeten
tausend. - duisenden.

Saul hat tausend geschlagen/ Saul heeft 'er duisend verslagen,
David aber zehntausend. maar David tien duisend.

XXIX. Régel.

Men drukt dikwils door een Toevoeg'lijk Naamwoord de hoedanigheid eener zaake uit, wanneer dat Toevoeg'lijke van zijn Zelfstandige met het Voorzetsel von of an/ gevolgt wordt, *bij* v.

Der heiß von Worten ist / und frostig an Geblütte.

Den teuen außen trägt / den Ha'ten im Gemüthe.

Die heet van woorden is, én koud van bloed,

Die uitwéndig den Leeuw, én inwéndig den Haas voedt.

Ein Frauenzimmer von selte-
ner Schönheit.

Een Juffrouw van eene zeld-
zaame schoonheid.

Man ist oft kränker am Gemü-
the / als am Leibe.

Men is dikwils kranker van ge-
moed dan van ligchaam.

Reich an Jammer und Noth.

Rijk in nood én elende.

Arm an Geiste.

Arm van geest.

An Zucht und Tugend groß.

Groot in kuischheid én in deugd.

Groß an Wissenschaft und Er-
fahrung.

Groot in weeten-schap én er-
varenheid.

III. HOOFDSTUK.

Van de Schikking' dér Vóornaamen.

I. Régel.

De Vóornaamen komen met hunne Zelfstandige naamen overeen in Geslacht, in Getal én in Geval, én worden altijd vóorgezet, *bij* v.

Wir sind durch deinem Grimm Noth / Bus / und Unflath worden /
Vor dieser ganzen Welt. OPITZ.

Wij zijn door uwen toornals drék, voor de gansche Waereld
geworden.

Ich sehe meinen Leib / wie ein Gewand / verschleijßen. KANITZ.

Ik zie mijn ligchaam, als een gewaad, verslijten.

In Gott ruhe meine Seel allein /

Und hält sich in sich selber ein.

OPITZ.

In God rust mijne ziel alléén,

En houd zig in zig zelve één.

Y

II. Ré-

II. Régel.

De Betrékkelijke Voórnaamen welker én der / komen met den Zélfstandigen Naam, die vóór dezélfven gaat, in 't zélve Geslacht én Getal overéén, maar wóorden in den Naamvall' wélken hét vólgende Wérkwoord veréischt, geplaatst, bij v.

Hast also / da man dich für Jüngling noch geschätzt /
Den grünen Lorberkranz auf deinen Kopf gesetzt /
Der 180 Kronen trägt. OPITZ.

Alzo is 't dat gij, daar men u nóg maar voor eenen jongeling aanzag, den groenen Lauwerkrans op uw hoofd, dat nu kroonen draagt, gezet hebt.

Das Pferd / welches gestern Hét paerd dat gisteren verkógt
verkauft worden / gefällt mir wierd, staat mij niet ján.
nicht.

Was kann ein Soldat Herr für Hufe Simen haben /
Dem allzeit die Vernunft im Becher liegt begraben /
Und auf dem Glase schwimmt? OPITZ.

Wat voor kloeke zinnen kan zulk een mánfch hebben, wiens vernuft altijd in den beker ligt begraaven, én in 't glas zweemt?

NB. Gelijk deese Betrékkelijke Voórnaamen dikwils op eene geheele rédevoering, óf op eene spreuk, óf op een voorafgaand verhaal, én die dezélfden zijn in den Noemer én Aanklaager van 't Meérvouwd, slaan kunnen, zoo moet men zórg draagen, dat hetzélve de réde niet verward. Dit kan dies te gemak'lijker geschieden, wijl de Hoogduitsche taal zig laat verplaatsen, invoegen dat de Noemer niet altijd voorgaa. Zie hier een verward voorbeeld.

Es sind 16. treffliche Schiffe aus Dünkirchen ausgelaufen /
welche der Holländer Kriegsschiffe verfolget / und die man nachgehends nicht mehr gesehen.

Men zou hier niet kunnen oordeelen, waar op dat welke én dat die / slaan, óf 't op de Schépen van Duinkerken is óf op die dér Hollanderen die vervolgt zijn gewóorden; én die men naderhand niet méér gezien heeft. Dergelijke verwarringen moet men dan wél zien te mijden.

III. Ré-

III. Régel.

De Wéderhoorige Vóórnaam, hebbende sich in dén Geevat, zoo wél als in dén Aanklaager, (*zie pag. 158.*) zoo moet men dénzélven gebruiken, wanneer hij iets anders betékent; maar wanneer de daad met dén wérkenden persón overéénkomt, zoo moet men zig van de Vóórnaamen *ihn/ ihu én sie/* ook niet bedienen, *bij voorb.*

Men moet niet zéggen: *Er hat ihn vorgenommen / bij heeft zig voorgenomen; er hat ihm eine lust gemacht / bij heeft zig zélven een dienst gedaan.* Men moet zéggen: *Er hat sich vorgenommen; er hat sich eine Lust gemacht.* Zie hier het onderscheid in een dichtkundig voorbeeld van OPITZ:

Wer nichts für Gut und Land

*Als Wein vergossen hat / der macht sich zwar bekant /
Doch nicht durch Tapferkeit; muß bösen Menschen trauen /
Die ihn / und sich und mich oft zu verkaufen trauen.*

Al wie voor zijn land niet dan wijn vergooten heeft,
Maakt zig wél bekend, maar niet door zijne dapperheid;
Hij verkwift zijne goederen, maar eindelijk stelt hij zig bloot,
Voor boose mēnschen, wier boosen aart,
Zélf s' omtrent hunne vrienden, noch geloov', noch wēt
hebbende,

Nérgens anders om denken, dan om hēn, én zig zélven,
én mij té verkoopen.

IV. Régel.

De Vóórnaam *selbst / selber óf selbstē /* geeft dér réde dikwils een geheel bijzonderen klēm, óf tén minsten veel lichts, wanneer men dénzélven bij een' anderen Vóórnaam behoorlijk voegt, *bij v.*

Soll ich denn auch beschreiben /

*Wie du den Rest der Zeit zuweilen willst verreiben /
Und dich die selber gibst? OPITZ.*

Zal ik dan ook beschrijven, hoe gij 't overige van uwen tijd wilt doorbrēngen én u aan u zélven overgeeven?

Er selbst / er selbst wat groß. Hij zélv, hij zélv was groot.

In Felde nimmt das Hefen
 Dir keine Sorgen hin - doch kennst du Maasse hier:
 Denn wer nichts anders weis / wird endlich selbst sein Thier /
 Und lernet grunfsam feyn / zc. OPITZ.

De jacht op het Veld doet u uwe zórgen vergeeten, maar gij
 kénd hierin úwe maate: want wie niet anders weet, wórdt
 eindelijk zélf een dier, én leert wreedaartig zijn.

V. Régel.

De Vóórnaam selbst wórdt dikwils vóór zékere an-
 dere Vóórnaamen gezét, als selbander/ selbdritte/ selbvierte/
 &c. men neemt 'er alléén de letter íst wég, om het
 geluid dáárvan te verzagten, *bij v.*

Wir giengen selbander dahin / Wij gingen 'er mét ons twéén
 naar toe.

Er kam selbdritte zu mir. Hij de derde kwam bij mij.

VI. Régel.

De Latijnsche Lettergreep, MER, in de Vóórnaamen
 wórdt in 't Hoogduitsch door dén Vóórnaam selbst / én
 door het woord eben/ dat bijna nóg kragtiger is, uitge-
 drukt, *bij v.*

Das ist es eben.

Dat is 't zélf.

Wir eben sind die Unglücklich-
 sten.

Wij zélven zijn de ongelukkig-
 sten.

Ihr eben hábt Schuld daran. Gij zélve hébt 'er schuld aan.

Halt ein / verführter Sinn!

Drum eben straf ich dich / weil ich besorget bin /

Es möchte / was ichund noch leicht / ist zu vermehren /

Sich endlich unvermerkt in dir Natur perkehren. KANTZ.

Staa stil, vervoerde zinnen! daárm is 't dat ik u bestraff,
 om dat ik vreesse dat het geen nóg ligt geweert kan wór-
 den, zig eindelijk ongemékt in Natuur verändere.

VII. Régel.

De Vóórnaam ich / wórdt dikwils zélfstandig, niet
 alléén in dén Noemer, maar ook in zijne andere
 Naamvallen, *bij v.*

Wien

Mein halbes Ich / und ganzer Sinn /
 Samt dem ich in Gesellschaft bin. OPITZ,
 De hélfst van mij zélve, én alle mijne gedagten, waarmede ik
 in gezélschap bén.

Mein ander Ich / mein ganzer Ich. Mijner ander mij zélve, mijn al.

NB Deeze régel is goed, wat dén Noemer betréft, maar hij heeft in de andere Naamvallen geen plaats; want men zégt niet: Das Wir und Dir / maar das Mein und Dein / *bét mijne én bét uwe.*

VIII. Régel.

Hét woord für wórdt bij de ondervraagende Vóórnaamen gezét, zonder onderscheid van Geslacht óf Naamval, *bij voorbeeld,*

Was was für einer Macht thust du das?

Uit wat voor eene macht doet gij dat?

Was ist das für ein Mann / dem Wind und Meer gehorsam sind?

Wat voor een man is dat, dien de wind én de zee gehoorzaam zijn?

Zu was für einem Zwecke / in was für einer Absicht thut ihr das?

Uit wat inzigt doet gij dat?

IX. Régel.

De Vóórnaam so / wélke in de plaats' van welches / óf van der / die / das / gezét wórdt, wanneerze betrekkelijk zijn, is in alle de Geslachten én Naamvallen onbuigbaar, *bij v.*

Das Volk / so an der Erden / klebet.

Het vólk dat aan de aarde kleeft.

Der Jammer und das Beßlagen / so jedermann führet / ist unbeschreiblich.

De elénde én de klagten, die ieder ééni doet, zijn onbeschrijf'lijk.

X. Régel.

Men zégt niet meér männiglich / nóch jedermänniglich / maar énkél jedermann / óf ein jeder / óf, zoo men wil, alle / *bij voorb.*

Jedermann weis das ich auf. Iederéén weet dat ik oprécht richtig bin.

Ein ieder ist dessen überzeu- Een ieder is 'er van overtuigt,
get.
Alle gesehen es einmützig. Alle ménschen stemmen 't een-
paarig toe.

XI. Régel.

Men kan somtijds de Vóórnaamen *der / die / das / die-
ser / derselbe / zc.* in eene réde uitlaaten, zonder dat het-
zélve den zin benadeele, *bij v.*

Wer zu dem Reichthum eilt / muß anders was ersehen

Als Verschmacher Kunst.

RACHEL.

Die tót den rijkdom hêlt, moet iets anders kiezen, dan de
kónst van vaerzen te maaken.

Ein hoher Sinn / der nur nach seinem Ursprung schmeckt /

Kann / was der Pöbel sucht / mit leichter Müß vergessen.

Een verheven geest, die zijnen oorsprong alleen voelt, kan,
wat het Vólk zoekt, ligtlijk vergeeten.

XII. Régel.

Wanneer men in eene réde twé personen óf twé
zaaken onderscheid, zoq wórdt in 't geene daaróp
vólgst, de eerste rang door *jener / én* de laatste door
dieser / aangetoond, bij voorb.

Zwey Dingen dienen sehr zu
meiner Besserung / ein aufrich-
tiger Freund / und ein offenba-
rer Feind. Jener strafet mich
heimlich / wenn ich übels thue;
dieser rücket mich öffentlich vor /
beyde nöthigen mich solches zu
unterlassen.

Twé dingen dienen zeer tót
mijne bétering, een oprécht
vriend én een openbaare vijand.
Deese bestrafst mij in 't geheim.
wanneer ik kwaad doe; geene
verwijt mij het zélve openlijk.
Beiden nodigen mij zulks te
laaten.

Men bedient zig ook tót dat einde van de woorden *der eine /
der andere / de een, de ander, bij v.*

Der eine laget / es sey wahr der
andere spricht das Gegeheil.

De één zegt dat het wáar is,
de ander spreekt het tégen-
deel.

NB. Hier bij zoude men nóg kunnen voegen verscheiden aan-
merkingen over het gebruik der Vóórnaamen; maar men zal de-
zélven gemakklijker door het leesen van goede boeken, dan
door de régelen kunnen leeren; daarom gaan wij dezélven met
stilzwijgen voorbij.

IV. HOOFD-

IV. HOOFDSTUK.

Van de Schikking' dér Wérkwoorden.

I. AFDEELING.

Van dén Noemer mèt hèt Perfoon'lijké Wérk woord.

Ieder pérfoonlijk Wérk woord, dat in de Onbepaalde Wijs niet staat, verëischt vóór zig eenen uitgedrukten Noemer óf die daarónder verstaan wórdt, 't zij een zélfstandige Naam óf Vóórnaam, van dénzélfden Perfoon én van 't zelve getal, *bij v.*

Die Ehre unterhált, die freyen Künste. De eer onderhoudt de fraaie konsten.

Gefálligkeit macht Freunde/ die Wahrheit aber zucht sich den Haß zu. De toegeevenheid maakt vrienden, maar de waarheid baart haat.

Ich habe dir wohl gefaget/ daß es sich nicht thun ließe. Ik hadd' u wél gezeid, dat hèt niet kon geschieden.

Die Menschen sind allezeit ungerect/ sie sind so boshaft/ daß man es nicht beschreiben kann. De ménschen zijn altijd onréchtvaerdig, zij zijn zoo vol boosheid, dat men dezélfen niet zou kunnen beschrijven,

Mein Blut/ mein Vaterland sind kalt / Doch deine rührende Gewalt Erhiget mich mit starken Trieben Dein hoher Arm hat mit erhóhet; Denn vor der Nachwelt Augen steht / Was deine Sau! gethan/ was meine Hand gesthrieben.	}	PIETSCH in zijn Ode aan den Prins EU- GENIUS.

Mijn bloed, mijn Vaderland zijn koud; maar hèt geweld uwé daaden verhit mij mèt sterke beweegingen. Uw magtigen arm heeft mij verhoogt; want hèt geené uw arm gedaan én mijne hand geschreeven heeft, is voor de oogen dér Nako- melingschapp'?

II. Régel.

De Noemer wórdt agter hèt Wérkwoord gezèt, wanneer men eene vraag doet, *bij v.*

Wer ist der Herr/ des Stimme ich hören soll?
 Wie is de Heer, wiens stem ik hooren moet?
 Wie ist er denn sein Sohn?
 Hoe is hij dan zijn Zoon?

Aanmèrking op deesen régel. Hèt gebeurt dikwils dat de Hulp-Wérkwoorden, die gemeenlijk naaft hunne Wérkwoorden geplaatst worden, 'er van afgescheiden zijn, wanneer men eene vraag doet, zoo dat de Noemer óf een andere Naamval tusschen beiden komt, *bij v.*

Wo soll ich hingehen vor deinem Geiste? Wo soll ich hinfliehen vor deinem Angesichte?
 Waar zal ik heenen gaan voor uwen Geest? waar zal ik heenen vlieden voor uw aangezigt?

Soll mich die Hand des Herren ewig drücken?
 Verfolgt er mich als einen Feind? KANITZ.
 Zal mij de hand des Heeren eeuwig drukken? Vervólgd hij mij als zijn vijand?

III. Régel.

Men laat ook dikwils de woorden wenn / dafern / wofern / in eene conditioneele réde uit, én dan wórdt de Noemer agter hèt Wérkwoord geplaatst, *bij v.*

Schläft er / so wirds besser mit ihm.
 Indien hij slaapt, zo zal hij béter worden.
 Sagst du mir solches zu / so ist es gut /
 Zo gij 't mij beloovt, is 't goed.

Aanmèrking op deesen régel. Hèt zélve heeft nóg plaats, wanneer men iets met beleefdheid vraagt, *bij v.*

Geruhen Eure Majestät nur / zu befehlen: so zc.
 Uwe Majesteit gelieve te beveelen: &c.
 Belieben Sie mir doch das zu geben: zc.
 Hébt de goedheid van mij dat te geeven: &c.
 Thun Sie mir das zu gefallen: so wil ich zc.
 Doet mij dien dienst: zo wil ik &c.

Doch

Doch wollest du dabey mit solchen Glauben geben /
 Der mein Verdienst für nichts und dich für alles hält. KANITZ.
 O dat gij mij daarbij zulk geloov wildet geeven . 't welk mijn
 eigen verdienste voor niets houdt , én in u alles weêrvindt.

IV. Régel.

De Noemer wórdt agter de Gebiedende Wijs van 't
 Wérkwoord gezèt , om den persoon , aan den welken
 men gebied , duidelijk te kénnen te geeven , *bij v*
 Geh du dahin / gaa , gij 'er. Tritt du hieher / kom hier gij.
 Nehmt ihr dieses. Neem gij , dat,
 Bezahlt ihr diesen Mann. Betaal gij , dien man.

Rafen meine stolzen Feinde /
 Großer Gott / so segne du / ic. NEUKIRCH.
 Raafen mijne dolle vijanden , groote GóD , zégent gij mij.
 Wirke du in meinen Sinnen /
 Wohnen wir in Schatten bey / ic. KANITZ.
 Wérk gij zélve in mijne zinnen. Weest mèt mij in de scha-
 duwen dés nagts?

V. Régel.

De Hulp-wérkwoorden sein / werden / bleiben / ontvan-
 gen eenen Noemer zoo wél agter als voor zig , *bij v*.
 Der Zorn ist eine kurze Ra- De toorn is eene kórtte raaze-
 rey. rije.
 Das Alter ist an sich eine Krank- De ouderdom is in zig zélven
 heit. eene ziekte.
 Du bist ein Tygerhier. Gij zijt een Tijger.
 Er ist ein Herkules. Hij is een Hérukles.
 Du wirst ein Salomo deines Gij zult een Salomo van uw
 Volkes werden. volk wórdén,
 Er wird König werden. Hij zal koning worden.
 Die Erde bleibt unbeweglich. De aarde blijft onbeweeglijk.
 Er blieb beständig sein Sónner. Hij bleev besténdig zijn be-
 schërmer.

VI. Régel.

De Noemer wórdt ook vóór én agter hèt Wérk-
 woord heissen / gezèt , wanneer hèt *noemen* óf *beeten*
 betékend , *bij v*.

Er heist <i>Wunderbar / Raab /</i>	Hij heet <i>Wonderlijk , Raad ,</i>
<i>Kraft / Held / ewig Water /</i>	<i>Stérke Góð , Vader der</i>
<i>Friedefürst.</i>	<i>Eeuwigheid , Vreede-wórst.</i>
Er heist <i>Maria Theresia.</i>	Zij heet <i>Maria Theresia.</i>

II. HOOFDSTUK.

Van dén Teeler mèr hèt Wérkwoord.

I. Régel.

Om de vraage *wessen ?* te beantwoorden, gebruikt men dén Teeler van 't Zelfstandige woord, *bij v.*

<i>Besj óf wessen ist das Bild und die Uberschrift? des Kaisers.</i>	Van wie is dit beeld én dat opschrift? van dén Keiser.
<i>Sie ist eines Sohnes genesen.</i>	Zij is van eenen zoon bevallen.
<i>Er weigert sich dessen.</i>	Hij weigert dit te doen.
<i>Ich habe mich dessen erinnert.</i>	Ik hebb' hèt mij herinnert.
<i>Er besinnet sich eines andern.</i>	Hij verándert van gevoelen.
<i>Man muß ihn eines bessern belehren.</i>	Men moet hém béter onderrichten.
<i>Ich kann mich dessen nicht erwehren.</i>	Ik kan dit niet belétten.
<i>Ich erfreue mich dessen.</i>	Ik verheug' er mij over.
<i>Er ist Todes verfahren</i>	Hij is dood.
<i>Er ist eines plöglischen Todes verbliden.</i>	Hij is schielijk overleeden.
<i>Sie würdiget ihn keines Anblickes.</i>	Zij verwaerdigt hém niet eens aan te zien.

II. Régel.

Wanneer hèt Wérkwoord seyn eene gedagte, genégenheid óf eenen afkeer te kénnen geevt, veréifcht hèt eenen Teeler, *bij v.*

<i>Ich bin der Meynung/ des Sinnes/ des Glaubens.</i>	Ik bén van die gedagte, van dat gevoelen, van dat geloov.
<i>Er ist des Vorhabens.</i>	Hij heeft zig voorgenomen.
<i>Sie sind des Dinges satt.</i>	Zij zijn die zaak moede.
<i>Ich bin der Arbeit müde.</i>	Ik bén dén arbeid moede.
<i>Ich bin des Lebens müde.</i>	Ik bén hèt leeven moede.

Es ist meines Thuns nicht. Dat past mij niet.
 Es ist meines Amtes nicht. Ik bèn daar geen Réchter over.
 Er ist Willens * Hij is van voorneemen
 *NB. Men zegt kwaallijk in Willens / veel minder er bats in Willens.

III. Régel.

De Teeler wórdt ook agter hèt Wérkwoord leben gezèt, wanneer hèt in dén saamenhang, vertrouwen, hoop én verzékering te kènnen geeft, *bij voorb.*

Ich lebe der gewissen Hoffnung / Ich hoope zékerlijk, dat ik nóg
 ich werde noch eine Hülfe fin- hulp zal vinden.
 den.

Ich lebe des ungezweifelten Ik hebb' een onwankelbaar,
 Vertrauens. vertrouwen.

Ich lebe der vollkommenen Zu- Ik bèn volkomen verzékert.
 versicht.

Aanmerking op deesen régel. Buiten dien Naamval vereischt 't Wérkwoord leben eenen Aanklaager, gelijk de meeste dér andere daadelijke Wérkwoorden, *bij v.*

Er hat einen Monat / ein Jahr / hundert Jahre gelebet.

Hij heeft één maand, één jaar, honderd jaaren geleefd.

IV. Régel.

De Teeler wórdt ook bij de Wérkwoorden wahrnehmen / warten / pflegen / gezèt, *bij v.*

Er nimme seines Amtes wahr. Hij noemt zijn ampt waar.

Er wartet seines Feldes. Hij zórgt voor zijne vélden.

Er pfleget seiner Kinder. Hij draagt zórg voor zijne kinderen.

Ich will deiner in der Vorstadt Ich zal u in de Vóórstad wag-
 warten. ten.

V. Régel.

De Wérkwoorden lachen / spotten / sich schämen / sich rühmen / veréischen ook dén Teeler, *bij v.*

Ich lache der Thorheit / des Ik lach' over de dwaasheid, over
 Stolzes / der Einfalt dieser de hovaerdije, over de een-
 Leute. vovoudigheid deeser lieden.

Ich

Ich spotte der Blindheit dieses Volks.	Ik spótt' met de blindheid van dit vólk.
Wir rühmen uns der Unschuld / der Freyheit / des guten Willens / der Ehrlichkeit. &c.	Wij verhovaerdigen ons op de onnozelheid, op de vrijheid, op den wil, op de eerlijkheid.
<i>Aanmérking</i> , Het Wérkwoord rühmen / daad'lijk zijnde, verëischt den Aanklaager, <i>bij v.</i> Ich rühme eure Aufrichtigkeit / ik prijs' uwe opréchtigheid.	

VI. Régel.

Mén zét ook dén Teeler bij de Wérkwoorden sich annehmen / sich unterfangen / sich unterwinden / sich bemächtigen / sich bemeistern / sich entschlagen: *bij v.*

Er nahm sich der Armen / der Wittwen und Waisen an.	Hij droeg zórg voor de armen, voor de wéduwen én de weefen.
Er unterfieng sich einer großen Sache.	Hij ondernam eene groote zaak.
Ihr unterwindet euch eines unerhörten Dinges.	Gij onderneemt eene ongehoorde zaak.
Der Feind bemächtigte sich der Stadt / und bemeisterte sich des ganzen Landes.	De vijánd bemagtigde de stad én maakte zig meester van 't gantsche Land.
Wir entschlagen uns aller Sorgen / und alles Kummer's.	Wij ontslaan ons van alle zórg' én van alle kómmer.

VII. Régel.

De Wérkwoorden die eene berooving' óf gewillige verlaating' van een goed te kénnen geeven, verëischen ook dén Teeler, *bij v.*

Er hat sich des Lebens verziehen.	Hij heeft zijn leeven verzaakt.
Ich kann dessen entbehren.	Ik kan dat ontbeeren.
Ich begeben mich meines Vortheils.	Ik staa van mijn voordeel af.
Ich entschlage mich dessen.	Ik staa 'er van af.
Ich entäußere mich der ganzen Sache.	Ik ontslaa mij van die gantsche zaak.
Sie berauben sich dieses Gutes.	Zij berooven zig van dat goed.
Entledige dich deiner Schulden.	Ontlast u van uwe schulden.

Erhalte

Enthalte dich böses zu thun / so darfst du dich keiner Strafe besorgen.

Onthou u van kwaad te doen, zoo zult gij geen straf te vreesen hebben.

Aanmèrking. De Wérkwoorden sich etwas entziehen / los schlagen / abtreten / weggeben / zijn van deesen régel uitgesloten, verèischen dén Aanklaager van de zaak' én den Geever des persoons.

VIII. Régel.

De Teeler wórdt insgelijks bij de Wérkwoorden sich gebrauchen / én sich bedienen / item genießen / bedürft / nòthig haben / gezèt *bij v.*

Man gebrauchet sich seiner in wichtigen Geschäften. Men gebruikt hém in gewigtige zaaken.

Gebrauche dich deines Vortheils. Bedien u van uw voordeel.

Bedienet euch dieser Gelegenheit. Bedien u van die gélegenheid.

Er genießt seines Vermögens und seines Lebens in Ruhe. Hij geniet zijne goederen, én zijn leeven in ruste.

Ich bedarf vieler Dinge. Ik hebb' veele dingen noodig.

Er bedarf deines Rathes und Beystandes. Hij heeft uwen raad én uwen bijstand van nooden.

Ich habe eurer Treu nòthig. Ik hebb' uwe getrouwheid van nooden.

Aanmèrking. Deese drie laatste Wérkwoorden wórdn dikwils bij dén Aanklaager gezèt.

IX. Régel.

De Wérkwoorden denken / vergessen / sich erinnern / sich verwundern / sich erbarmen / verèischen ook dén Teeler, *bij v.*

Ich denke noch der vorigen Zeiten. Ik gedènk' dén, voorigen tijd nóg.

Kann auch ein Weib ihres Kindes vergessen? Kan ook eene vrouw haar kind vergeeten.

Ich erinnere mich dessen. Ik herinner mij dit.

Seine Aelteru verwunderten sich dessen / das von ihm gesagt ward. Zijne ouders verwonderden zig, over hèt geene men van hém zeide.

Herr Gott / himmlischer Vater erbarme dich unser. Heere Gód, hémelsche Vader, hebt medelijden mèt ons.

X. Régel.

X. Régel.

Men zet ook dén Teeler bij de Wérkwoorden anlagen beschuldigen / überführen / überzeugen / zeihen, bij v.	
Man klaget ihn des Ehebruchs an.	Men beschuldigt hem van overspél.
Man beschuldiget ihn des Diebstahls.	Men beschuldigt hem van diefstij.
Ich will dich deines Verbrechens überführen.	Ik zal u van uwe misdaad overtuigen.
Man hat ihn einer Frevelthat überzeugt.	Men heeft hem van een' snoeden aanslag overtuigt.
Welcher unter euch kam mich einer Sünde zeihen?	Wie onder u kan mij van zonde bestraffen?

Alphabétische Tafel dér Wérkwoorden, die dén Teeler verëischen.

Anlagen /	{ Man klaget ihn des Hodyverraths / des Watermordes und des Kirchenraubes an / mén beschuldigt hem van hoogverraad, van vadermoord én van kerkenroov. (op.
Annehmen /	{ Sie nehmen sich meiner an / zij neemen mijn pattij Er nimmt sich der Armen an / hij draagt zörg voor de armen.
Außerern /	{ Er äußerte sich seines Amtes und Ansehens / hij verliet zijn ampt én aanzien.
Bedienen /	{ Ich bediene mich eines Schreibers / ik bedien' mij van eenen Schrijver. Er bedient sich meiner Hülfe / hij bedient zig van mijn' bijstaad.
Bedürfen /	{ Er bedarf meiner nicht / hij heeft mij niet van nooden. Der Herr bedarf ihrer / de Heere heeft 't van doen. Er begiebt sich dieses Vorzuges / hij staat van dat vóórrecht af.
Begeben /	{ Wir begeben uns dieser Vortheile nicht / wij staan van die voordeelen niet af.
Belehren /	{ Ich will dich eines bessern belehren / ik zal 't u wél béter leeren.
Bemächtigen /	{ Der Feind bemächtiget sich unsers Landes / de vijand bemagtigt ons land.

Bemei-

- Bemeiffen /** { Er bemeifferte ſich unfers Hauſes / hij maakte zig meeſter van ons huis.
 { Sie hat ſich meines Herzens bemeiffert / zij heeft mijn hart ingenomen.
- Berauben /** { Er iſt ſeines Vermögens beraubet / hij is van zijne goederen berooft.
- Befcheiden /** { Ich beſcheide mich deffen / ik weet' dat wél.
- Befchuldigen /** { Man beſchuldiget dich der Schmeichelen / men beſchuldigt u van vleijèrie.
- Beſinnen /** { Beſinne dich für der vorigen Jahre / gedènk der vorige jaaren.
- Entbehren /** { Ich kann ſeiner wohl entbehren / ik kan hèm wél miſſen. *Men zègt ook: etwas entbehren.*
- Entbrechen /** { Ich muß mich wohl deffen entbrechen / ik moet dit wél miſſen. Er entbrach ſich meiner / hij miſte mij.
- Enthalten /** { Enthaltet euch des Spottens / onthou u van ſpöternije.
- Entledigen /** { Ich will dich des Gefängniſſes entledigen / ik zal u uit de gevangeniſſe verlöſſen. Entlediget mich dieſes Beſuchs / ontslaa mij van dat bezoek.
- Entſchlagen /** { Entſchlaget euch ſeines Umganges / aller Sorgen / ontslaa u van zijnen omgang', van alle zör-gen.
- Entſinnen /** { Ich kann mich deffen nicht entſinnen / ik zoude hèt niet kunnen onthouden.
- Entüberigen /** { Wir können ſeiner entüberiget ſeyn / wij kunnen hèn wél ontbeeren.
- Erbarmen /** { Wer ſich des Armen erbarmet / über den werd ſich den HErr wieder erbarmen / wie zig over de Armen erbarmt, over diea zal GóD zig wèder erbarmen.
- Erinnern /** { Erinnert ihr euch deffen nicht? heugt hèt u niet?
- Erwähnen /** { Er erwähnt ſeiner Treue gar oft / hij gewaagt dikwils van zijne getrouwheid.
- Erwehren /** { Sich des Feindes erwehren / zig tégèn dèn vijand verweeren.
 { Ich könnte mich der Mücken nicht erwehren / Ik kon mij tégèn de muggen niet verweeren.

Freuen/

- Freuen /** { Jüngling! freue dich deiner Jugend / jongeling
verheug u over uwe jongelingschapp'. *Men*
zegt ook: sich über etwas erfreuen.
- Gebrauchen /** { Ich gebrauchte mich meiner Augen noch wohl /
Ik bedien' mij nóg zeer wel van mijne oogen.
{ Er gebrauch't sich keiner Jungé rechtschaffen /
Hij bedient zig zeer wél van zijne tonge. *Maar*
het Wérkwoord brauchen / eischt den Aan-
klaager, bij v.
Ich bräuche mein Geld selbst /
Ik hebb' mijn geld zelfs noodig.
- Gedenken /** { Gedente meiner / mein GÖtt / im Besett /
Mijn Gód, gedènk mijner tén bekè.
{ Ich will deiner gedenken /
Ik zal uwer gedènkè.
- Genesen /** { Sie ist einer Tochter genesen /
Zij is van eene Dógter bevallen.
- Genießen /** { Er genießt seines Ertheils in Ruhe /
Hij geniet zijn érfdeel in ruste.
- Gerösten /** { Ich tröste mich deines Bestandes /
Ik vley' mij mèt uwen bijsland.
- Harren /** { Täglich harre ich dein / *dat 's te zèggen*: deiner
Daagelijks hoop ik op u. *Maar men gebruikt*
harren niet.
- Hoffen /** { Wierd eertijds bij den Geever gezèt, maar men
zègt nu, auf etwas hoffen.
- Lachen /** { Ich lachte der Thoren / die sich ihrer Ruhe berau-
ben / ik lagche mèt de gékken, die zig van
hun' rust berooven. *Maar men zègt ook*:
über einer lachen.
- Leben /** Der Hoffnung leben / in hoop' leeven.
- Mangeln /** { Sie mangeln des Ruhmes / het ontbreekt hun
aan roem. *Men zègt onpersoon'lijk*: es man-
gelt an diesem óf das mangelt mir.
- Pflegen /** { Seines Leibes pflegen / weil er noch jung ist.
Voor zijn ligchaam zórgen, térwil hij nóg
jong is.
- Rühmen /** { Ein weiser rühme sich nicht sein r Weisheit /
Een Wijse beroeme zig niet in zijne wijsheid.
- Schämen /** { Schämt euch eurer bösen Thaten /
Schaam u over uwe boose daaden.

Seyn

- Seyn/** { Der *Meening* seyn/ van meening' zijn. Er is
reines *Herjens*/ hij is rein van harte. *Guter*
Art seyn/ van goede afkomst' zijn.
- Spotten/** { Der *Himmel* spottet ihr/ (*dat 's te zeggen ihrer.*)
De hémel spót met hun.
- Uebersühren/ Uebersweisen/ Ueberzeugen.** Ich habe ihn *desser*
üfersührt/ überzeuget! ik hebb' 'er hém van overtuigt.
- Unterfangen/ Unterstehen/ Unterwinden.** Sich einer *That* un-
terfangen/ unterwinden/ eene daad onderneemen. Ich rathe
euch/ daß ihr euch *dessen nicht* unterstehet/ ik raad' u dat gij
hét u niet onderstaat.
- Verbleichen/** Er ist *Todes* verbleichen/ hij is dood:
{ Er ist eines *plötslichen* *Todes* verfahren.
Hij is schielijk overléden. *Buiten deesse Spreek-*
wijse heeft 't woord verfahren eene geheel an-
dere betekenis, bij v. Er ist *grausam* mit
mir verfahren/ hij heeft mij wreed behandeld.
- Verwundern/** { Ich verwundete mich *dessen/ ik verwonder' er mij*
over. Men zegt ook: sich über etwas verwun-
dern/ zig érgens over verwonderen.
- Verzeihen/** { Sich seines *lebens* verzeihen/ alle hoop van zijn
leeven te behouden, verliezen. *Hét Wérk-*
woord verzeihen/ is oud geworden; men zegt
beden begehen.
- Wahrnehmen/** { Seiner *wahrnehmen/ voor* zig zélve zorgen. *Bui-*
ten dat beteként hét Wérkwoord wahrnehmen
bemerken, bij v. Habt ihr das *wahrgenom-*
men? hebt gij dat bemékt?
- Warten/** Wartet meiner im *Garten/* wagt mij in dén tuin.
- Weigern/** { Was wolleth ihr euch *dessen* weigern?
Waaróm wile gij 'er u over verschoonen?
- Würdigen/** { Der *Prinz* würdiqet euch seiner *Gnade.*
De *Prinz* verwaerdigt u zijner genade.
- Zeihen/** voor *beschuldigen*, *beschuldigen/ is niet méér in gebruik!*

III. AFDEELING. Van dén Geever mèr hét Wérkwoord.

I. Régel.

De Geever wórdt gemeentlijk vóór óf agter hét Wérkwoord gezet, wanneer men vraagt *Wem? aan wie? bij v.*

Z

tWem

Wem bringt ihr das? Mir bringt er/ er bringt mirs.	Aan wie brengt hij dat? aan mij brengt hij 't, hij brengt 't mij.
Wem gebt ihr die Schuld?	Wien geeft gij 'er de schuld van?
Euch messe ich selbige bey. Ich gebe euch selbstén die Schuld.	U geef' ik ze. Ik geef' 'er u zélve de schuld van.

II. Régel.

De Wérkwoorden die eene gift óf berooving, eene nuttigheid óf schade betekenen, eischen dén Geever, *bij wóerb.*

Gebt mir den Theil der Güter/ der mir gebhet.	Geef mij hèt deel dér goeds- ren, dat mij toekomt.
Das alles will ich dir geben.	Ik zal u dit alles geeven.
Das nützet mir/ das ist mir nüt- zlich und vorteilhaftig.	Dat is mij nut én voordeelg.
Das schadet mir/ das ist mir schädlich/ nachtheilig.	Dat schaad mij, dat is mij schaa- delijk, nadeelig.
Er nimmt mir das Brod aus dem Munde.	Hij neemt mij hèt brood uit dén monde.
Er zieht mir das Kleid vom Leibe.	Hij neemt mij 't kleed van mijn lijf.
Gebet es euren Bruder.	Geef hèt uwen broeder.

III. Régel.

De Geever wórdt ook gezèt bij de Wérkwoorden *sagen/ spreken/ verspreken/ verbietben/ befehlen/ gebor-
chen/ volgen/ bij v.*

Jüngling/ ich sage dir/ stehe auf! Was sagt dein Vater zu dir? Er spricht zu mir zc.	Jongeling, ik zègg' u, staa op! Wat zegt u uw vader? Hij zegt mij &c.
Ich verspreche dir meine Freund- schaft.	Ik beloov' u mijne vriend- schap.
Er verboth ihnen/ sie sollten niemanden sagen.	Hij verbood hun hèt niemant te zèggen.
Befehl dem Herrn deine Be- fehle.	Beweel dén Heere uwe wégen.

Du / was ich dir gebiete / (be- fehle.)	Doe wat ik u gebiede.
Es ist geschehen / was du mir be- fohlen hast.	Ik hebbs' gedaan 't geene gij mij bevolen hebt.
Mein Kind / gehorche mir / und sey gehorsam meinen Worten.	Mijn kind, hoor naar mij én zijt mijner woorden ghehoor- zaam.
Herr ich will dir folgen / wo du hingehst.	Heere, ik zal u volgen, waar gij ook gaan zult.

IV. Régel.

De Wérkwoorden *thun / dienen / lohnen / belsen / ver-
zeihen / vergeben / en widerstehen / eischen ook den Geever,*
bij voorb.

Du mir den Gefallen / diene mir ereu und ehrlich / so will ich dir mich deinen Verdiensten lohnem.	Doe mij dien dienst, dien mij trouw én eerlijk én ik zal u naar uwe verdienste beloo- nen.
Herr / hilf uns! wir verderben.	Heere, hielp ons! wij ver- gaan.
Was hilft mir das?	Wat hélpt mij dat?
Es hilft mir nichts.	Het hélpt mij niet.
Beweis mir meine Missethat / und vergib mir meine Sün- den.	Vergeev mij mijn misdaad én gun mij de vergiffenis mij- ner zonden.
Ein Freund widersteht dem andern.	Een vriend wederstaat den an- deren.
Widersteht dem Teufel / so fleucht er von euch.	Wederstaa den Duiyel, én hij zal van u wég vlieden.
Man ist mir zuwider.	Men spreekt mij tégen.
Man widersetzet sich mir.	Men wederstaat mij.
Man steht mir im Wege.	Men staat mij in den wég.

V. Régel.

De Geever wórdt insgelijks gezét bij de Wérk-
woorden *begegnen / weichen / vergelten / erwiedern / gleichen /
vergleichen / bij v.*

Nütze dich, daß du ihm nicht an- ders als freundlich begegnest.	Wagt u, dat gij hem niet an- ders dan vriend'lijk bejegent.
Er begegnete mir auf dem Straße.	Ik kwam hem op straat tegen.

Beidhet dem Stolzen.

Sie find dem Feinde gewichen.

Berätht mir nach meinen Wer-
ten.

Ich will dir auf alle Weise er-
wiedern.

Der Sohn gleicht dem Vater.

Wer ist ihm gleich?

Wijkt voor den stouten.

Zij zijn voor den vijand ge-
weken

Vergéld mij naar mijne wer-
ken.

Ik zal het u op alle wijze we-
dergeeven.

De zoon gelijkt den Vader.

Wie is hem gelijk.

Aanmerking. Men bediëtt zig niet dan heel zelden van 't Werkwoord vergleichen in deesse Schikking; om dat het eigenlijk den Neemer eischt, *bij v. eines mit dem andern veraleiden / erne zaak met de andere vergelijken, hier als evenredigheid van doen zien.*

VI. Régel.

De Werkwoorden nennen / seigen / weisen / winken / rufen / zurufen / eischen ook den Geever, *bij v.*

Nennet mir nur einen.

Ich will euch sehn nennen.

Zeiget mir euer Geld.

Ich will dir den Weg weisen /
den du wandeln sollst.

Weiset mir euren Garten.

Seine Schwester winkte mir.

Ich will dir einen Wink geben.

Ich rief ihm (zu dem)

Herrn in meiner Noth.

Du hast mir gerufen.

Hast du mir gerufen?

Rufet ihm zu / daß er komme.

Noem 'er mij slegts één van.

Ik zal 'er u tien noemen.

Laat mij uw geld zien.

Ik zal u den weg wijzen, dien
gij gaan moet.

Laat mij uw tuin zien.

Zijn zuster wénkte mij.

Ik zal u een' wénk geeven.

Ik riep den Heere in mijner
nood aan.

Gij hebt mij geroepen.

Hebt gij mij geroepen?

Roep hem dat hij come.

Aanmerking. Wanneer nennen zoo veel als heissen / betekent, dan eischt het den Aanklaager; *bij v. Er nennet mich seinen Freund / bij noemt mij zijnen vriend.* Men moet ook rufen met anrufen / bereinrufen en herbeyrufen / niet verwarren, om dat deesse laatste den Aanklaager eischen, *bij v. Rufe mich an in der Noth / roep mij aan in den nood.* Rufet ihn herein / Laat hem inkomen.

VII. Régel.

De Geeyer wórdt ook gezét bij de Wérkwoorden
gónnen / wúnshen / erzählen / verkündigen / weisagen / pro-
pheseyen / bij v.

Ich gönne dir das Glück. Ik gunn' u dat geluk.
Et misgönnet mir das weinige / Hij misgunt mij het weinige
so ich habe. dat ik hebbe.

Ich wúnsh'e euch viel gutes. Ik wónsch' u veel goeds.

Was erzählet ihr mir neues? Wat vertelt gij mij nieuws?

Man verkündiget mir etwas er- Men verkondigt mij iets
wúnshetes. wénschlijks.

Was weisaget ihr mir? Wat voorzegt gij mij?

Ich prophesize euch Heil und Ik verzegg' u heil én vréde.
Frieden.

Man hat mir vorhergesaget / das Men heeft mij voorzeid, dat
es so gehen würde. het zoo gaan zoude.

VIII. Régel.

De Geever wórdt nóg gezét bij de Wérkwoorden
anbeims'tellen / Klagen / trauen / danken / leben / sterben / bij v.

Ich stelle dir's anheim / Ik geef' het aan uwen wil over,
Er hat mir seine Noth getlaget. Hij heeft mij zijn nood doen
kennen.

Ich traue euch nicht. Ik vertrouw' u niet.
Er will mir alles anvertrauen. Hij wil mij al zijn goed toever-
trouwen.

Wir danken dir für alle deine Wij danken u voor alle uwe
Wohlthaten. weldaaden.

Ich lebe / dir lebe ich / dir sterbe Heere, u leev' ik, u sterf'
ich. ik.

Unser keiner lebet ihm selber. Niemand onser leeft zig zelve.
Unser keiner stirbt ihm selber. Niemand onser sterft zig zelve.

NB. Deese twé laatste voorbeelden worden niet dan in de
heilige Schrijfwijse gebruikt.

IX. Régel.

De Wérkwoorden bereiten / langén / reichten / leihen / bies-
sen / borgen / bezahlen / bringen / eischen dén Geever ván
dén Persoon én dén Aanklaager van de zaak, bij v.

Bereitet dem Herrn den Weg.
 Langet mir das her.
 Reichet mir das Buch.
 Leihet mir zwanzig Thaler.
 Ich will sie euch borgen.
 Er heut mir seine Hand.
 Morgen mußt du mirs bringen.

Beyahle mir / was du mir schul-
 dig bist.
 Ich will dir alles abtragen /
 (entrichten / bezahlen.)

Bereid den wég des Heeren.
 Reik mij dat toe.
 Geef mij dat boek.
 Leen mij twintig Daalders.
 Ik zal u dezélfven leenen.
 Hij bied mij zijne hand.
 Gij zult het mij morgen brèn-
 gen.

Betaal mij, 't geen gij mij schul-
 dig zijt.
 Ik zal u alles betalen.

X. Régel.

De Wérkwoorden *abschlagen / versagen / weigern; steu-
 ren / wehren / drohen / trogen / zijn* aan den Geever van
 den Persoon niet minder gewend, én somtijds aan dien
 van de zaak', *bij voorb.*

Er hat mirs rund abgeschlagen.
 Er versaget mir alles.
 Ich weigere dir meinen Bey-
 stand nicht.

Steuert dem Hebel beyzeiten.
 Behret dem Einbruche des
 Feindes.
 Drohe ihm deine Feindschaft.

Troge nicht einen Mächtigeren
 als du bist.

Hij heeft 't mij rot gewelgerd.
 Hij weigert mij alles.
 Ik weiger' u mijn' bijstand niet.

Verhèlp het kwaad bijtijds.
 Kant u tégen den inval des
 vijands.
 Dreig hém met uwe vijand-
 schap.

Trotsseer geenen magtiger dan
 gij zijt.

NB. Somtijds eischt trogen ook den Aanklaager, *bij v. was
 trogest du mich? waarom trotsseert gij mij? 't Is béter te zeg-
 gen. Was bietest du mir trots? waarom bist gij mij op?*

XI. Régel.

De Geever wórdt ook gezèt bij de Wérkwoorden
*opfern / räuchern / schmäucheln / häucheln / liebösen / auf-
 warten / aufpassen / aufslauern / bij v.*

Dem Herrn opfern.
 Sich dem Herrn aufopfern.

Dén Heere offeren.
 Zig dén Heere opofferen.

Dem

Dem Bösen rüchtern,
 Er häuchelt mir.
 Ich mag ihm nicht schändeln.
 Ich kann keinem liebkoosen.
 Die Diener warten ihren Herren auf.
 Er passet mir täglich auf / er laztret auf mich.

Dén Afgód bewierooken.
 Hij veinst tén mijnen opzigte.
 Ik wil hém niet vleijen.
 Ik kan niemant lievkoosen.
 De knégten wagten op hunne meesters.
 Hij legt mij alle dagen laagen, hij bespied mij.

XII. Régel.

Alle de Wérkwoorden met het Voorzetsel *zu* / saamgesteld, eischen dén Geever, *bij voorb.*

Ich sehe die schon lange zu.
 Ich habe ihm das zugeacht.
 Sie haben mir etwas zubereitet / zugeschnitten.
 Man hat ihm brav zugestunken / zugefegt.
 Einem etwas zulangen / zutragen / zuführen / zuschaffen / zubringen / zulegen / zuweisen / zc.

Ik hebb' ú een' langen tijd aangezien.
 Ik hebb' hém dat toegedacht.
 Zij hebben mij wat toebereid.
 Men heeft hém braaf toegedronken, voorgezet.
 Iemant iets toelangen, toedragen, toevoeren, verschaffen, toebrengen, toeleggen, toewijzen, &c.

Aanmerking. Deese Wérkwoorden beheerschen noot den Geever des Persoons. Zoo dat, waar 'er geen is, zij 'er geen en beheerschen,
 Das trifft nicht zu. Dat tréft zig niet.
 Das langt nicht zu. Dat is niet genoeg.
 Es wird schon zureichen. Het zal wel genoeg zijn.

XIII. Régel.

De Geever wórdt ook gezét bij alle Wérkwoorden saamgesteld met de Voorzetsels *nach* én *vor* / *bij v.*

Folget mir nach / ihr Freunde!
 Es zieht ihm ein großer Haufen nach.
 Er hat immer einige Diener / die ihm nachtreten.

Vólg mij na, mijne vrienden!
 Een groote troep volgt hém.
 Hij heeft altijd eenige Dienaren die hém volgen.

Ich kann dir nicht immer nach- laufen/ (nachgehen.)	Ik kan u niet altijd nalooopen.
Er spricht mir alles nach.	Hij spreekt mij alles na.
Ich kann ihm nichts unkehres nachfagen.	Ik zou van hem geen kwaad kunnen zeggen.
Er trägt ihm seinen Mantel nach.	Hij draagt hem zijnen Mantel na.
Geh mir mit gutem Exempel vor/ so will ich dir folgen.	Gaa mij met een goed voor- beeld voor, zoo zal ik u vol- gen.
Reite mir vor.	Rijd mij voor.
Wir werden ihm noch wohl vorkommen.	Wij zullen hem nog wel voor- komen.
Soll ich euch vorlegen?	Wilt gij dat ik u voordiene?
Er hat mir ein Kapitel aus der Bibel vorgelesen.	Hij heeft mij een hoofdstuk uit den Bijbel voorgelezen.
Die Menschen können Gott nichts vorschreiben.	De Menschen kunnen Gode niets voorschrijven.
<i>NB. Men berbaalt hier de Aanmerking van den voorigen regel.</i>	

TAFEL DER WERKWOORDEN,

die den Geever van den Persoon eischen.

Abfordern/ wêdervragen.	aufwarten/ dienen.
absagen/ afzeggen.	Befehlen/ beveelen.
abschlagen/ weigeren.	begegnen/ ontmoeten.
abtragen/ betaalen.	bereiten/ bereiden.
anbefehlen/ aanbeveelen.	bezahlen/ betaalen.
angebieten/ toebehooren.	bezugen/ betuigen.
anmerken/ aanmerken.	bieten/ darreiden/ bieden.
anheimstellen/ aan iemants wil overgeeven.	borgen/ borgen.
ankündigen/ aankondigen.	bringen/ brengen.
anschlagen/ anheften/aanslaan.	Danken/ danken.
antragen/ aanbieden.	dienen/ dienst doen.
antragen/ aanzeggen.	dräuen/ drohen/ dreigen.
anzetteln/ smeeden.	Empfehlen/ aanbeveelen.
anzünden/ aansteeken.	entbieten/ openbaaren.
anzustreuen/ laaghen leggen.	einrichten/ te vrêde stellen.
aufpassen/ oppassen, versplenden.	entziehen/ berooven.
	erhandeln/ koopen.

erlaufen/

erkaufen / wéderkopen.
 erdffnen / openen, ontdekken.
 erftehen / bij dén opflag koopen.
 erwiedern / antwoorden.
 erzählen / verhaalen.
 Folgen / nachfolgen / vólgén.
 frohnen / fröhnen / dagwérk doen.
 Geben / geeven.
 gehören / toebehooren.
 gehorchen / gehoorzaamen.
 gleichen / gelijken.
 gönnen / gunnen.
 Heucheln / veinzen.
 helfen / hélpén.
 Klagen / klaagen.
 läugnen / nicht gefehen / loochenen.

langen / langén.

leben / leeven.
 leihen / leenen.

leuchten / lichten.
 liebkoosen / lievkoofen.
 lohnen / hét loon betaalen.
 lügen / liegen.
 misgönnen / misgunnen.
 nachbeten / nabidden.
 nachbringen / nabréngen.
 nachgeben / aftaan.
 nachgehen / nagaan.
 nachjagen / nachlaufen /

} najaa-
 gen, na-
 loopen.

nachrennen / nachspringen /
 nachtrachten / verlangen.
 nachsehen / dén rang geeven.
 nehmen / neemen.
 nennen / noemen.
 nützen / nut zijn.
 Opfern / offeren.
 Orpheligen / voorzéggen.
 Rauben / steelen.
 rauchern / wierookén.
 reichen / toereiken.

rufen / roepen.
 Sagen / zéggen.
 schaden / schaaden.
 schenken / schénken.
 schmaudeln / vleijen.
 sprechen / spreekén, zéggen.
 stehlen / steelen.
 sterben / sterven.
 steuern / verhelpén.
 Thun / doen.
 trauen / vertrouwen.
 trotzen / trótsfeeren.
 Verbiethen / verbieden.
 vergrüßen / verbitteren.
 vergeben / vergeeven.
 vergönnen / zulassen / vergunnen,
 toelaaten.

vergönnen / misgönnen / misgun-
 nen.

verhalten / verhele / verstecken,
 bérgeén.

verkündigen / verkondigen.
 versagen / weigeren.
 versprechen / belooven.
 verweisen / verwijten.
 verzeihen / vergeeven.
 vorhalten / verwijten.
 vorlesen / voorleesen.
 vorrenten / voorrijden.
 vorsagen / vóorzéggen.
 vorschreiben / voorschrijven.
 vortreten / voortreedén.

Weigern / weigeren.
 weisen / wijzen.
 weisagen / voorzéggen.
 widersprechen / wéderstaan.
 widersprechen / tégenstellen.
 widersreiten / twistén.
 winken / wénken.
 wünschen / wénschen.
 Zeigen / aantoonén.
 zubringen / toebréngen.
 ubereiten / toebereiden.

zuführen / toevoeren.
 zulangen / genoeg zijn.
 zulegen / bijvoegen.
 zusaen / belooven.

zufchaffen / verschaffen.
 zusehen / zutrinken / toe drinken.
 zutragen / toedragen.

NB. Zoo ons eenig Wérkwoord, dat den Geever des Per-
 soons eischt, ontgaan is, zal het leesen van goede boeken het
 zelve ligt vergoeden.

IV. AFDEELING.

Van den Aanklaager mèt het Wérkwoord.

I. Régel.

Alle daadlijken Wérkwoorden eischen eenen Aan-
 klaager, wanneer men kan vraagen, *Wen? wie? Was /*
wat? bij v.

Fürchtet Gott / und ehret den
 König.

Liebe deinen Nächsten / als dich
 selbst.

Gott lieben / - ist die höchste
 Weisheit.

Gutes thun / und Böses meiden /
 ist die Pflicht aller Men-
 schen.

Cain hat seinen Bruder Abel
 erschlagen.

Vrees God, en eert den Ko-
 ning.

Hebt uwen Naasten lieve, als
 u zelve.

God beminnen, is de hoogste
 wijsheid.

Het goede doen en 't kwaade
 mijden, is de pligt aller
 menschen.

Kain heeft zijnen broeder Abel
 gedood.

II. Régel.

De Naamen die eene maat of ruimte betékenen,
 worden dikwils bij de Wérkwoorden, in den Aanklaa-
 ger, gevoegd, *bij voorb.*

Das Tuch kostet die Elle drey
 Thaler.

Der Garten ist funfshundert
 Schritte lang.

Er reiset täglich zehn Meilen.

Der Thurm ist hundert Ellen
 hoch.

Dat laken kost drie kroonen
 d'el.

Die tuin is vijf-honderd schre-
 den lang.

Hij reist daag'lijks tien mij-
 len.

Die toren is honderd ellen
 hoog.

Da

Der Baun ist zwö Klaffern dick.	Die boom is twé vaam dik.
Er ist drey Jahr auf Reisen ge- wesen.	Hij is drie jaaren op reis ge- weest.
Der letzte Krieg hat acht Jahr- re gedauret.	De laatste oorlog heeft agt jaa- ren geduurt.
Die Jungfer ist schon sechzehn Jahre alt.	Die juffrouw is al zestien jaa- ren oud.

III. Régel.

Wanneer men van de waarde eener zaake spreekt, zoe eifcht het daad²lijke Wérkwoord niet alleen eenen Aanklaager, maar nóg eenen anderen Naamval met de Voorzetsels *um / unter / óf für / bij voorb.*

Ich habe das Haus für zehn- tausend Thaler gekauft.	Ik hebb' dat huis voor tien duis- end kroonen gekogt.
Den Garten kriegt ihr nicht ein- mal ums Geld.	Gij zult dien tuin niet eens voor geld hebben
Ich gebe mein Pferd nicht un- ter funfzig Thaler.	Ik geef' mijn paerd niet onder de vijftig kroonen.

IV. Régel.

De Wérkwoorden die eene beweging van de eene plaats naar de andere te kennen geeven, eischen altijd dén Aanklaager, *bij voorb.*

Wo gehst du hin? auf die Jagd / auf das Feld.	Waar gaat gij? naar de Jagt, naar het veld,
Wir gehen in die Kirche / in die Stadt / in den Garten.	Wij gaan naar de Kerk, naar de Stad, naar dén tuin.

Aanmerking, Men sluit 'er alleen uit, de Voorzetsels *zu en nach / wélken* altijd dén Geever eischen, *bij v.*

Er kömmt zu mir.	Hij kömt bij mij.
Er geht dem Walde zu.	Hij gaat naar het woud toe.
Gehet ihr nach Hause?	Gaat gij naar huis?
Morgen reiset er nach Paris.	Mórgen gaat hij naar Parijs.

V. Régel.

Er zijn Wérkwoorden die twé Aanklaagers behceer-
schen

schen dén een van dén Persoon, én dén ander van de zaak : waár onder is : lehren / nennen / heißen / machen / fragen / *bij v.*

Er lehret sie seine Sitten und Rechte. Hij leert hun zijne wetten én Réchten.

Er lehre mich deine Steige. Heere leer mij uwe wégen.

Er nennet ihn seinen Freund. Hij noemt hém zijnen vriend.

Er heisset mich seine Tochter. Hij noemt mij zijne Dógter.

Wenn du mich demüthigest / so machest du mich groß. Wanneer gij mij vernédert, zoo maakt gij mij groot.

Er fragte mich etwas, Hij vragde mij iets.

Aanmérking. Hét Wérkwoord *machen* / wórdt ook geschikt bij hét Voorzetsel *zu* / gévolgt van dén Geever, *bij v.* Er machte ihn zu seinem Kanzler, *bij* maakte hém *zijn* Kanzler.

VI. Régel.

De meeste dér wéderhoorige Wérkwoorden eischen ook dén Aanklaager, *bij v.*

Ich besinne mich / ik bezinn' mij.

Ich erinnere mich / ik herinner mij.

Er erkühnet sich / hij verstout zig. (zaake.

Du bekommst dich ohne Ursache / gij bekommert u zonder oor-

Sie bemühen sich sehr / zij geeven zig veel moeite.

Wir schämen uns / wij schaamen ons.

Aanmérking. Men moet 'er van uitzonderen sich einbilden / sich vorstellen / sich helfen / sich ratzen / die, schoon wéderhoorigen den Geever beheerschen.

VII. Régel.

De meesten dér Onpersoonlijke Wérkwoorden eischen ook dén Aanklaager, *bij v.*

Es regnet große Tropfen / het régent groote druppels.

Es frieret Eis / het vriest ijs.

Es schiet sich / es gesieht sich / es gebähret sich / het pakt, het betaamt.

Es gehört sich / het moet zijn.

Es trägt sich zu / het gebeurt.

Es wundert mich / het verwondert mij.

Es verlanget mich / het verlangt mij.
 Es betrifft mich / het betreft mij.
 Es erbarmet mich / het erbarmt mij.
 Es rühret mich / het raakt mij.

Aanmèrking. Uit deesen Règel moet men sommige Wérk-
 woorden, die dén Geever eischen, uitzonderen, *bij v.*

Es ahnet mir / es schwanket mir / ik hebb' een geheim voorgevoe;
 Es begegnet mir / er wiederfährt mir / het gebeurt mij. (len.
 Es behaget mir / het behaagt mij.
 Es dünkt mir / het dunkt mij.
 Es fällt mir leicht (schwer) het valt mij ligt (zwaar)
 Es gebührt mir / het komt mij billijk toe.
 Es gefällt mir / es beliebt mir / het belieft mij.
 Es gehört mir / het hoort mij toe.
 Es gelingt mir / es geräth mir / ik slaag', het gelukt mij.
 Es grauet mir / ik hebb' 'er afkeer van.
 Es ist mir leid / 't is mij leed.
 Es mangelt mir / es gebricht mir / 't ontbreekt mij.
 Es misfällt mir / het mishaaft mij.
 Es mislignet mir / es misrätth mir / ik slaag' niet.
 Es träumet mir / ik droom'.

'Er zijn twé dingen aan te mérken op deese Stóff?

1) Dat de meesten dér Wérkwoorden die dén Geever eischen
 volgens de III. Afdeeling van dit Hoofdstuk, te gelijk ook dén
 Aanklaager van de zaak' eischen, gelijk men hetzelfde ziet in dén
 V. Règel van deese IV. Afdeeling', *bij v.*

Er hat mir die Nachricht gegeben / hij heeft mij berigt gegeven.
 Des Vaters Segen bauet den Kindern Häuser / de zegen des
 Vaders bouwt dén kinderen huizen.

Unser täglich Brod / gib ons Heute / ons dagelijks brood geef
 ons héden.

Om die zélve réde is 't dat de Aanklaager én de Neetner som-
 tijds te saamen bij het Wérkwoord gezèt worden, *bij v.*

Erlöse uns von Übel / verlos ons van den boosen.

2) Dat 'er zékere woorden zijn, wier gemeen gebruik onzeker
 én twijfelagtig is, *bij v.* lassen / lehren / lohnen.

Lassen / wordt somtijds in dén Aanklaager, somtijds bij dén
 Geever gezèt, én dit is 't geen deszélfs gebruik twijfelachtig
 maakt. Maar men moet in acht neemen, dat men 's bij dén
 Aan-

Aanklaager niet zèt dan wanneer hèt *behelpsaam* is, én bij dèn Geever dan wanneer hèt een daad'lijk Wërkwoord is, *bij v.*

*Laß mich (te weeten geben) denn die Morgenrothe bricht an /
Laat mij gaan, want den Dageraad komt aan.*

Laß mich een Tag vollenden / laat mij dèn dag volèinden.

Hier is hèt Wërkwoord behulpzaam; maar in de volgende voorbeelden is hèt daad'lijk.

Er läßt mir das Haus und nimmt den Garten /

Hij laat mij 't huis, én neemt dèn tuin.

Ich lasse dir den Rock / und behalte den Mantel /

Ik laat 'u den rökk' én beboude dèn mantel.

Lehren / hoewél 'er mënshen zijn, die dit Wërkwoord bij dèn Geever zetten; hètzelve met hèt Wërkwoord *lernen* / verwarende, hèt goede gebruik wil dat men hètzelve bij dèn Aanklaager zette, *bij v.*

Herr lehre mich thun nach deinen Wohlgefallen /

Heere, leer mij doen naar uw wèlbehaagen.

't Is hètzelvde met lohnē / én 't abuis moet hèt goede gebruik nooit beneemen, dat men hètzelve bij dèn Aanklaager zette, *bij v.* Man lohnet mich / *men geeft mij mijnen loon.* Es lohnet nicht die Mühe / *'t is de moeite niet waerdig.*

V. AFDEELING. De Roeper mèt hèt Wërkwoord.

I. Régel.

Men zèt gemeenlijk den Roeper vóór óf agter de Gebiedende Wijs, *bij voorb.*

Herr / höre mein Wort / und merke auf meine Rede.

Heere! hoor mijn woord, én mèrk op mijne réde.

Vernimme mein Schreyen / mein König und mein Gott!

Hoor mijn schreien, mijn Koning én mijn Góð!

Träufelt ihr Himmel von oben.

Druip af van boven, o hémelent!

Gib mir / mein Sohn / dein Herz.

Geev mij uw hart, mijn zoon.

Aanmèrking. Dat is van geene volstrèkte noodzaak'lijkheid; want somtijds is de Roeper uitgelaaten, én men moet 'er hèn onder verstaan, *bij v.*

Bringet geschwind Feuer her. / Laß mich hören deine Stimme.

Brèng gezwind vuur hiet. / Laat mijuwe stem hooren.

De

Der Feind hat dir dein Schloß / dein Haus hinweg gerissen;
 Fleuch in der Mannheit Burg / die wird er nicht beschiesen.
 De vijand heeft uw slot, uw huis om vérr' gesmeeten.
 Maak u van eene man'lijke dapperheid bolwerken!
 't Is de béste toevlugt tégen alle gevallen.
 En de zékerste schuilplaats.

II. Régel.

De Roeper neemt gemeenlijk de plaats van dén Noemer, wanneer men tégen iemand mét kragt' spreekt, én in dien Naamvall' is het, dat hij 't Wérkwoord buiten de Gebiedende wijze naast zig kandukden, *bij v.*

Du GÖD! bist außer aller Zeit.

Von Ewigkeit zu Ewigkeit /

Eh noch die Welt vorhanden / &c.

DACH.

Gij, o GóD! zijt vóór alle tijden, van alle eeuwigheid, vóór dat de waereld in weezen was.

Du aber / lieber Herr! du pflegest nicht zu schlafen /

Dein Auge schlummert nicht.

OPITZ.

Maar gij, Heere! gij slaapt nooit, uw oog sluimert niet.

III. Régel.

De Roeper kan ook voor 't Wérkwoord gezét wórdén, wanneer men eene vraag doet, óf iets mét ijver wénscht, *bij v.*

Verhängniß! siehet es allein in deinen Händen /

Den Zeiger auf die Zahl des Todes hinzuwenden?

O noodlot! is 't in uwe magt alléén, dén wijsér op het uur des doods te doen draaijen.

Hälste meines matten Lebens!

Doris! ist es dem vergebens /

Daß ich kläglich um dich thu?

KANITZ.

Helst van mijn zwakke leeven!

Doris! is 't dan te vergeefs,

Dat ik u beklag'?

Möchte doch mein Elend / o
 Herr! das Eingeweide deiner
 Barmherzigkeit bewegen!

Mogte tóch mijn elénde, o
 Heer! de ingewanden uwet
 barmhértigheid beweegen.

VI. AFDEELING. De Neemer met het Wérkwoord.

I. Régel.

Alle Wérkwoorden eene oorzaak, een wérktuig, eên' tijd, eene handelwijs, een gezelschap of eenen bijstand betékenende, ontvangt eenen Neemer, én wórdt zonder onderscheid vóór of agter het Wérkwoord geplaatst, *bij v.*

Wie die Fische mit der Anqel /
also werden auch die Mien-
schen durch die Wollust gefan-
gen.

Gelijk de visschen met den
angel, alzoó wórdten ook de
ménschen door de wéllust
gevangen.

Aus Liebe zur Tugend sündigen
die Frommen nicht gern.

Uit lievede voor de deugd
zondigen de vroomen niet
gaerne.

Aus Furcht vor der Strafe
scheuen sich die Gottlosen zu
sündigen.

Uit vrees' voor de straff' zoni-
digen de Godloosen niet.

Wenn ich nach dem alten Bunde /

Und dem allgemeinen Schluss /

Endlich in der letzten Stunde /

Mit dem Tode kämpfen muß.

KANITZ.

Wanneer ik eind'lijk op mijn laatste uur.

Vólgens de oude wét des noodlótts.

't Welk wil dat alle ménschen sterven,

Mét de dood zal moeten kampen.

Es ist nicht leicht sein Glück mit
gleichem Muthe zu ertragen.

't Valt niet ligt zijn voorspoed
met een gelijk gemoed te
verdraagen.

Er hat mit seinem Volke das
ganze Land verheeret.

Hij heeft met zijn vólk het
gantsche land verwoest.

II. Régel.

Elk Wérkwoord, dat te kénnen geóvt dat men is of blijft op eene plaats, of bij eene zaak, eíscht den Neemer met de Voorzetsels in/ bey/ auf/ über/ én anter/ *bij voorb.*

Dass du lange lebest im Lande /
das dir der Herr dem Gott
gegeben wird.

Op dat gij lang leeft in het
Land, 't wélk de Heere uwe
Gód u geeven zal.

Herr /

Der/ bleibe bey uns/ dem es will Abend werden. Dasß du lange lebest auf Er- den. Er liegt Tag und Nacht über den Büchern. Ist Saul auch unter den Pro- pheten? Er woebet in der Stadt. Er ist auf dem Lande. Alle die im Himmel/ auf Er- den und unter der Erden sind.	Heere, blijf bij ons, want de avond komt. Op dat gij lang leeft op de aarde. Hij ligt nagt én dag op de boe- ken. Is Saul ook onder de Profce- ten. Hij woont in de stad. Hij is op het land. Al die in dén hémel, op de aarde-én onder de aarde zijn.

III. Régel.

De lijdende Wérkwoorden schikken zig met dén Nee-
mer, die door het Voorzetsel von of mit bestierd
wórdt, *bij v.*

Ein weiser Fürst wird von seinen Untertanen geliebet. Die Schlacht ist mit dem Bey- stande der Bündgenossen ge- wonnen worden.	Een verstandig Vórst wórdt van zijne onderdaanen bemint. De slag is met dén bijstand dér Bondgenooten gewon- nen geworden.

*Tér vervuilinge deeser verscillende Afdeelingen zullen wij
geeven den*

IV. Régel.

Twé of verscheiden énkelvouwdige Naamen of Vóór-
naamen eischen een meérvouwdig Wérkwoord, in den
verkiegbaaren pèrsoon, *bij voorb.*

Die Wuth und der Zorn ver- wirren den Verstand. Die Nacht/ die Liebe und der Wein rathen u nichts gutes. Dein Vater und ich haben * dich mit Schmerzen gesucht.	De woede én de toorn beroe- ren het verstand. De nagt, de liefde én de wijz raaden niéts goeds. Uw vader én ik hebben u met smarte gezógt,

NB. Men heeft hier * het Wérkwoord in dén eersten Per-
soon van 't meérvouwd gezét, om dat hetzelfde voor dén twe-
den te verkiefen is. Dus is ook de tweede voor dén derden te
verkiefen, die niet gezét wórdt, dan waar deese twé eerste geen
plaats hebben, *bij v.*

Du und dein Freund / wäret meine Zuerficht.	Gij en uw vriend, waart mijn vertrouwen.
Wirkenshaft und Tugend sollen allezeit treue Freundinnen seyn.	Weetensclap en deugd moeten altijd trouwe vriendinnen zijn.
Veracht und ein zutes Kopf sind oft beyfammen.	Armoede en een goed verstand vindt men zelden tsaamen.

VII. A E D E L I N G.

Van de Schikking der Saamengefelde Werkwoorden.

Wij hebben reeds toen zien dat de afgezonderde Voorzetsels zig van de Werkwoorden in onderscheidene tijden afzonderen, en het is goed den Vreemden te doen zien, waar men dezelve plaatsen moet. Ten dien einde zullen zij de volgende Regels alleen hebben in acht te neemen.

I. Regel.

In den Tegenwoordigen en Onvolmaakten tijd van de Toonende en van de Gebiedende Wijs der daadlijke Werkwoorden, wordt het afgezonderde Voorzetsel alleen geplaatst, agter het Zelfstandige woord, of agter het voornaamswoord door 't Werkwoord bestierd, en gevolg lijk heel agter aan, *bij voorb.*

Wir kamen von der Reife ge- funden in unser Vaterland zu- rück.	Wij kwamen van de reise ge- zond in ons Vaderland te- rugge.

Sie griffen den Feind mit un- erschrockenem Muth an.	Zij talden den vijand met on- verschrokken' moed aan.

II. Regel.

Maar wanneer het Saamengefelde maar een behulpzaam Werkwoord is, en 'er nóg een ander Werkwoord in de periode is, zo houdt men 't afgezonderde Voorzetsel niet tot 't laatste, maar men plaatst hetzelfde vóór het tweede Werkwoord, *bij v.*

Sie fiengen frühmorgens mit Sonnenaufgange an zu schla- gen/ (niet zu schlagen an.)	Zij begonnen vroeg in den morgen, met der zonnen op- gang te slaan.

Ich hebe morgen an zu arbei- ten/ (niet zu arbeiten an.)	Ik beginn' morgen te arbeiden.

Rufet ihn her zum Essen/ (niet zum Essen her.)	Roep hem om te eten.

Nimm

Zimm deinen Bruder mit zum Neem uwen broeder niet u oth
tanzen / (niet zum tanzen te danzen.
mit.)

III. Régel.

In alle de andere Geslachten, Wijsen én Tijden blij-
ven de Saamengestelde Wérkwoorden altijd in hunne
bindinge; zoo het is dat men 'er de Lettergreep ge in
den Volmaakten tijd' van het Lijdende, en de Letter-
greep nu in de Onbepaalde Wijsen, niet bijvoegt; *bij v.*
Er wolte gern / daß ich herkäme. Hij wilde gaerne, dat ik hier
kwam'.

Sie werden herkommen.

Zij zullen hier komen.

Ich bin hergetommen.

Ik ben hier gekomen.

Er biest mich herzukommen.

Hij bid mij hier te komen.

Man hat mit viel böses nach- Men heeft veel kwaads van mij
geredet. gesproken.

Man hütete sich jemanden böses nachzureden.

Men wachte zig van iemand
kwaad te spreken.

IV. Régel.

Maar wanneer de Wérkwoorden van een onafschei-
delijk Voorzétfel saamengesteld zijn, moet men de
Lettergreep ge t'eenemaal in den Volmaakten Voorle-
denen Tijd' uitlaaten, en het nu van de Onbepaalde
Wijs' vóór 't woord, en niet in 't midden plaatsen, *bij v.*

Ich habe mich seiner entschlagen / (niet entgeschlagen)

Ik hebb' mij van hem ontslagen

Ich danke mich seiner zu entschlagen / (niet entzuschlagen.)

Ik denk' mij van hem te ontslaan.

Ich habe ihm viel zu verdanken / (niet verzudanken.)

Ik hebb' hem veel te danken.

VIII. AFDEELING.

Van de Schikking' der Onbepaalde Wijsen.

I. Régel.

Wanneer twé Wérkwoorden zig zonder Saamen-
voegfel bij elkander vinden, wordt het ééne in de
Onbepaalde Wijs' gezet, *bij v.*

Er lebrtet meinen Arm einen Hij leert mijnen arm eenen
ehernen Bogen spannen. koperen boog spannen.

Er läßt mich grüssen.
 Ich will dich lehren Gutes thun.
 Er will nicht arbeiten.
 Ich soll es nicht wissen.
 Wir sahen ihn gehen.
 Ich fand ihn sitzen oder liegen.
 Er lernet tanzen / reiten / sechten.
 Er geht beteln.
 Ich will mich geben.
 Driß ihn schweigen.

Hij laat mij groeten.
 Ik zal u leeren goed te doen.
 Hij wil niet arbeiden.
 Ik moet het niet weeten.
 Wij zagen hem gaan.
 Ik vond hem zitten of leggen.
 Hij leert danssen, rijden, vég-
 (ten).
 Hij gaat bedelen.
 Laat mij gaan.
 Doe hem zwijgen.

II. Régel.

'Er zijn Wérkwoorden die bij anderen gevoegd zijnde, in de Onbepaalde Wijs met het Voorzetsel *zu* / willen gezet worden, *bij v.*

Ich hoffe es zu erleben.	Ik hoop 't te beleeven.
Ich wüschte euch zu sprechen.	Ik wénch' u te spreekén.
Ich rathe dir das zu thun.	Ik raad' u dat te doen.
Gebet mir was zu essen und zu trinken.	Geev mij wat te eeten én te drinken.
Ich denke dahin zu gehen.	Ik dénk' 'er te gaan.
Ich meinete dich daselbst zu finden.	Ik meende u daar zélf s te vinden.
Wir rathen euch / ihm zuvorzukommen.	Wij raaden u hem voor te komen.
Bereitet euch / ihm nachzufolgen.	Berei u hem naar te volgen.

III. Régel.

De Wérkwoorden *sehen* / *hören* / *lernen* / *lassen* / *wollen* / *müssen* / *können* / *mögen* / *dürfen* *beigen* / *eischen* *dén* *tegenwoordigen Tijd*' van de Onbepaalde Wijs', in plaats van *dén Volmaakten Tijd*, *bij v.*

Ich habe ihn reiten <i>sehen</i> / (in plaats van <i>gesehen</i> .)	} ik heb' hem zien rijden.
Habe ihr es sagen <i>hören</i> ?) (in plaats van <i>gehört</i> .)	
Er hat reiten <i>lernen</i> (in plaats van <i>gelernt</i> .)	} Hij heeft rijden geleerd.

Ich habe es sagen wollen / <i>(in plaats van gewollt.)</i>	Ik hebb' het willen zeggen.
Er hat mich grüßen lassen / <i>(in plaats van gelassen.)</i>	Hij heeft mij laten groeten
Er hat glauben müssen daß / <i>(in plaats van gemußt.)</i>	Hij heeft moeten gelooven, dat &c.
Ich habe es nicht glauben können / <i>(in plaats van gekonnt.)</i>	Ik hebb' het niet kunnen gelooven.
Ich habe es nicht sagen mögen / <i>(in plaats van gemocht.)</i>	Ik hebb' het niet willen zeggen.
Er hat es nicht thun dürfen / <i>(in plaats van gedorft.)</i>	Hij heeft het niet durven doen.
Wer hat nichts thun können / <i>(in plaats van gekonnt.)</i>	Wie heeft 't u geheeten te doen.

IV. Régal.

De Hulp-wérkwoorden, scheiden zig gemeenlijk af van hunne Wérkwoorden in den Volmaakten én meêr dan Volmaakten Tijd, zoo dat zij in de Toonende wijze, én na het Saamenvoegsel staan, wanneer 't Saamenvoegsel dat hetzelfde vóórgaat, *bij v.*

Ich bin vor vielen Jahren in Paris sehr veranigt gewesen.	Ik bèn voor veele jaaren in Parijs zeer vergenoegt geweest.
Der Friede zu Aachen soll nunmehr völlig zur Richtigkeit gekommen seyn.	De vréde te Aken moet nu t'éénemaal geslooten zijn.
Es heißt / daß dieser Friede keinen langen Bestand haben werde / und daß bald ein neues Kriegsfuer in Europa aufgehen solle.	Men zegt dat deese vréde geen langen duur zal hebben, én dat het Oorlogsvuur zig wél haast in Europa zal ontsteecken:
NB. Mén kan ook het Saamenvoegsel <i>daß</i> / uitlaaten, én dus zeggen.	
Es heißt / der Achner Friede sey nun völlig geschlossen / oder solle nun völlig geschlossen seyn; es werde bald ein neues Kriegsfuer in Europa angehen.	Men zegt de vréde te Aken is t'éénemaal geslooten, maar den Oorlog zal zig haast in Europa weêr ontsteeken.

IX. AFDEELING.

Van 't Gebruik dér Tijden in de Wérkwoorden.

I. Régel.

Men bedient zig dikwils van dén tégenwoordigen in plaats van dén toekomstenden Tijd, *bij v.*

Wenn ich nach Dresden komme/
so besuche ich dich gewiß.

Wanneer ik te Drésden zal ko-
men, zal ik u zékerlijk gaar
bezoeken.

Wenn ich übers Jahr um diese
Zeit lebe / so schenke ich dir
ein Buch.

Zoo ik over een jaar om dee-
sen tijd leev', zal ik u een
boek schénken.

Wenn du mir von dir Nachricht
gibst / so bleibe ich dir die
Antwort nicht schuldig.

Zoo gij mij van uwe tijdingen
geeft, zal mijn antwoord
niet agter blijven.

II. Régel.

Wanneer men iets verhaalt, zoo bedient men zig van dén tégenwoordigen Tijd in 't spreken van voor-
lédene dingen, om dezélfen dies te leevendiger te
kunnen voorstellen, *bij v.*

Ich komme in der Stadt an/
und frage, wo der gute Freund
wohnet. Man weiset mir seine
Wohnung. Ich treffe ihn glück-
lich zu Hause an; und wir um-
armen einander mit großer Freu-
de. Er bittet mich bey ihm zu
bleiben; und wir bringen unsere
Zeit ganz angenehm zu.

Ik kom' in de stad, 'én vraa-
ge waar mijn vriend woont.
Men wijst mij zijne wooning.
Ik vind' hém gelukkiglijk 't huis,
én wij omhelzen elkanderen
met veel vreugde. Hij bidt
mij bij hém te blijven én wij
bréngen onzen tijd zeer ver-
maakelijk dóór.

III. Régel.

Wanneer men Latijnsche Schrijvers vertaalt, moet men voor dén Voorlédenen Volmaakten Tijd dér Latij-
nen, dén Onvolmaakten Tijd dér Hoogduitsche Taale
gebruiken, daar de Franschen zig in die gevallen van
hunnen Historischen tijd, dewélke hun énkél Volmaak-
ten tijd is, bedienen, *bij v.*

SUETONIUS schrijft in 't leeven van César.

Annum agens Cæsar XVI. patrem amisit, sequentibusque
Coff - - -

Coff. --- Corneliam, Cinnae filiam, duxit uxorem: ex qua illi mox Julia nata est; neque ut repudiaret illam, compellit Dictatore Sylla ullo modo potuit.

Als César ins sechstehnte Jahr gieng / verloofte er seinen Vater. Unter den nächsten Bürgermeistern heirathete er des Cinna Tochter / Cornelia: von welcher ihm bald Julia geboren ward: ja er konnte auch vom Dictator Sylla durchaus nicht bewogen werden / jene zu verlossen.

César den ouderdom van zèftien jaaren bereikt hebbende, verloor zijnen vader. Onder de volgende Burgemeesters, trouwde hij Cornelia, Dóchter van Cinna, bij wien hij éven naderhand Julia verwekte: én konde nooit door dén Dictator Sylla bewoogen worden om die te verstootten.

IV. Régel.

Het gebeurt tóch somtijds dat men den Hoogduitschen Volmaakten Tijd voor den Volmaakten der Latijnen gebruiken moet, om 't béter uit te drukken, bij voorbeeld.

SALUSTIUS zegt.

Igitur initio reges diversi; pars ingenium, alii corpus exercebant: etiam tum vita hominum sine cupiditate agitabatur; sui cuique satis placebant.

Ansánylich haben also verschillende Kónige / theils ihren Bestand / theils ihren Körper geubet. Damahls ist das menschliche Leben noch durch keine Begierden bestúrmet worden; einem jeden hat noch das Seine am besten gefallen.

Alzoo hebben van dén beginne verscheiden Koningen, deels hun verstand, deels hun ligchaam geóeffend. 's Ménschen leeven was nóg door geene begeerlijkheden bestórm gewórdén, een ieder had nóg 't geene hém het béste geviel.

NB. Deese Régels zijn zoo volstrékt niet, óf men kan'er van afwijken; én het is zoo noodzaaklijk niet zig in zoo verre te bedwingen, als men des Schrijvers zin maar wél vat.

V. Régel.

Wanneer men bene zaak verhaalt waar van men getuige geweest is, én waaraan men deel gehad heeft, zoo bedient men zig van den Onvolmaakten Tijd; maar wanneer men van eene zaak spreekt die anderen zonder onze deelgenootschap gedaan hebben, zoo bedient men zig van den Volmaakten Tijd, bij v.

In 's eerste geval moet men zeggen:

Beslern bewirhete Cajus ver-
schiedene gute Freunde / und
Titius war auch dabey.

Cajus onthaalde gisteren eenige
zijner vrienden én Titius was
ook daarbij.

In 's tweede geval moet men zeggen:

Beslern hat Cajus verschiedene
gute Freunde bewirhet / und
Titius ist auch dabey gewesen.

Cajus heeft gisteren eenige zij-
ner vrienden onthaalt, én
Titius is ook daarbij geweest.

VI. Régel.

De Hoogduitschers, geen wénfchende Tijd hebben-
de, zoo bedient men zig in haarc plaats' van hêt saa-
menbindend Kóppelwoordje, mèt deese uitroepingen:
o! ach! ach daß! wollte GÖtt! óf van dén Onvolmaakten
Tijd dér Hulp wérkwoorden mögen / Können / wollen /
sollen / *ic.* dezélven bij de Onbepaalde Wijs' van een
ander Wérkwoord voegende, *bij voorb.*

O hätte ich Flügel / daß ich flö-
ge! *ic.*

O hadd' ik vleugels om te
vliegen! &c.

Ach! möcht ich in deinen Ar-
men / allerliebster Schatz er-
warmen!

Ach! mogt' ik mij in uwe ar-
men, allerlievste schat, ver-
warmen!

Ach! daß die Hilfe aus Zion
über Israël káme!

Ach! dat de hulpe uit Sion
over Israël kwame!

Wollte GÖtt / daß ich so glück-
lich wäre!

Gave Gód dat ik zoo gelukkig
ware!

Euch / ihr Zeiten! die verlaufen /

Kómt ich euch mit Blut erkaufen!

KANITZ.

Gij, o Tijden, die verloopen,

Kon ik u mèt bloed hérkoopen!

X. AFDEELING. Van de Onpersoonlijke Wérkwoorden.

I. Régel.

Wanneer de Onpersoonlijke Wérkwoorden eene zaak
bevéstigen óf enkel loochenen, gaan de Woordjes man
óf es voor; maar wanneer men een vraag doct, zét
men dezélven agter, *bij v.*

Man sagt / men zét.

sagt man das? zégt men das?
man

man schreibt / men schrijft.	schreibt man dieses? schrijft men
man schläft / men slaapt.	schläft man? slaapt men? (dat?
es regnet / het régent.	regnet es? régent het?
es schneet / het sneeuwt.	schneet es? sneeuwt het?
es thaut / het dooit.	thaut es? dooit het?
es frieret / het vriest.	frieret es? vriest het?
es geht wohl / het gaat wel.	geht es wohl? gaat het wel?
man lebt / men leeft.	wie lebt man? hoe leeft men?
man isst und trinkt / men eet en drinkt.	isst und trinkt man? eet en drinkt men?

II. Régel.

De Onpersoonlijke Werkwoorden die met *man* geschikt worden, eischen den Aanklager van de zaak, hoewel zij den Geever van den Persoon eischen, *bij v.*

Man trinkt den besten Wein.	Men drinkt den besten wijn.
man isst Gebratenes und Gesotenes.	Men eet gebrade en gezode,
man geht seine Straße.	Men gaat zijnen weg.
man läugnet alles.	Men lochent alles.
man hoffnet alles.	Men hoopt alles.
man besorget viel Böses.	Men vreest voor veel kwaads.

Uitgenomen de volgende, die wij op pag. 282. reeds aangewezen hebben.

man klaget mir seiner Noth /	Men klaagt mij zijnen nood.
man sagt mir viel Neues.	Men zegt mij veel nieuws.
man hilft ihm / &c. &c.	Men helpt hem, &c. &c.

III. Régel.

De Persoonlijke Werkwoorden die den Aanklager eischen, eischen denzélven, ook Onpersoonlijk genomen zijnde, *bij v.*

Man liebet und lobet mich /	Men lieft en prijft mij.
man bittet mich /	Men bidt mij.
man versichert mich /	Men verzekert mij.
man tröstet und stärket mich.	Men trooit en sterkt mij.

NB. Hieronder moet men de Onpersoonlijke plaatsen, die met het woordje *es* geschikt worden, *bij v.*

Es gehört sich. Dat behoort zoo.

es begiebt sich / es trägt sich /
 es belüftet mich /
 es betrübet mich /
 es dauret mich /
 es erbarinet mich /
 es findet sich /
 es gebühret sich /
 es geziemet sich /
 es jammert mich /
 es reuet mich /
 es schicket sich /
 es vergnüget mich /

het gebeurt.
 dat vermaakt mij.
 dat bedroeft mij.
 dat deert mij.
 dat erbarmt mij.
 het vindt zig.
 het is billijk.
 het is betaamelijk.
 het jammert mij.
 het berouwt mij.
 dat schikt zig.
 dat vergenoegt mij.

IV. Régel.

De Onpersoonlijke Wérkwoorden, die eene drift of wulpsche begeerte betekenen, schikken zig niet alleen met het woordje *es* / maar ook met den Voornaam *mich* 't woordje *es* uitlaatende, *bij v.*

mich dünket /
 mich dürstet /
 mich friert /
 mich gelüftet /
 Es hungert mich / men kan zeggen:
 mich jammert des Volks.
 mich reuet.
 mich schläfert.
 mich schmerzet /
 mich verlangt /

mij dunkt.
 mij dorst.
 ik ben koud.
 mij lust.
 mich hungert / *mij hongert.*
 dat volk jammert mij.
 mij rouwt.
 ik hebb' slaap.
 het smart mij.
 ik verlange.

V. Régel.

De Onpersoonlijke Wérkwoorden, die den Geever bestieren, kunnen insgelijks met *mir* / geschikt worden, 't woordje *es* wegneemende, *bij v.*

Mir begegnet /
 mir behaget dieses /
 mir beliebt es so /
 mir gebühret das /

het gebeurt mij.
 dat behaagt mij.
 dat belieft mij zoo.
 dat gebeurt mij.

mir-

mit gefäße selbes /
mit glücket es /
mit hat geträumet /
mit schadet es /

dat staat mij aan.
dat gelukt mij.
ik hebb' gedroomd.
dat schaad mij.

VI. Régel.

De Onperfoon'lijke Werkwoorden, die eene zaak, waarvan de oorzaak natuurlijk is, én waaraan de menschen niets toe brengen, te kennen geeven, bestieren geen Naamval, *bij v.*

es bliest / het bliftent.
es donnert / het dondert.
es friert / het vriest.
es hagelt / het hagelt.
es regnet / het régent.
es schneet / het sneeuwt.

es jitters and bebt / het zittert
én leevt.
es brennet / het brand.
es wettert / het stormt.
es stinkt / het stinkt.
es faulet / het rot.

NB. Men zegt évenwél: es regnet groffe Tropfen / het régent groote druppels; es friert Eid / het vriest ijs.

V. HOOFDSTUK.

Van de Schikking' dér Deelwoorden.

I. Régel.

De Hoogduitsche Deelwoorden komen, gelijk hunne Toevoeg'lijke, met hunne Zelfstandige Naamen over-één in Geslacht, getal én geval, *bij v.*

Ein liebender Mann /
eine liebende Frau /
ein liebendes Kind /
ein geliebter Sohn /
eine geliebte Tochter /
eins geliebtes Kind.
der gewünschte Tag.
die gewünschte Nacht /
das gewünschte Licht /
ein ersehnter Morgen /
eine ersehnte Stunde.

Een lievhébbend man.
eene lievhébbende vrouw.
een lievhébbend kind.
een geliefde zoon.
eene geliefde dóchter.
een geliefd kind.
de gewénschte dag.
de gewénschte nacht.
't gewénschte licht.
een lang begerde morgen.
een afgebéden uur.

ein

ein verdammes Wort /	een verdoemd woord.
ein segnender Vater.	een zégenend vader.
eine segnende Mutter /	eene zégenende moeder.
ein segnendes Kind /	een zégenend kind. <i>Mood.</i>
die hohe vor Auen schwebende	de hooge voor oogenzweevende
die seit vielen Jahren herrschen-	de sedert veete jaren heer-
den lässt der Uppigkeit und	schende ondeugden der pragt
Berschwendung.	én verkwistinge.

II. Régel.

Hèt Deelwoord agter een Wérkwoord gezèt, betekent den staat van den Persoon óf van de zaak, *bij v.*

Ich fand ihn stehend.	Ik vond hém stérvende.
Er redete sitzend.	Hij sprak zittende.
Er starb stehend.	Hij stierv staande.
Er kam eilend. <i>(rather</i>	Hij kwam schielijk.
Er lebet unverwählt / unverheis	Hij leeft ongetrouwt,
Er war ganz erschrocken und	Hij was gansch verschrikt én
verwirret.	verwart.
Er liegt ganz entkräftet / schwach-	Hij legt gansch kragtelooz, kwij-
tend und ätzend.	nende én klaagende te bed.
Er thut es unwissend.	Hij doet hèt onweetende.
Er verhält sich leidend dabey.	Hij gedraagt 'er zig lijdend in.

NB. Men moet zig wél wagen om 'er e bij te voegen, hèt welk onnut zijn zoude, zélfz in hèt Vrouw'lijke Geslacht, zégende, leidende, wissende / gelijk sommigen zeer t'onpas doen.

III. Régel

't Is in tégendeel een abuis de Deelwoorden buiten hunnen waaren zin te plaatsen, dezélfen op zaaken toepassende, wanneer zij de Persoonen eigen zijn, óf dezélfen daadelijk maakende, wanneerze alleen lijdende zijn, *bij v.*

Es ist ihm wissend / om te zéppen: 't is hém bekènd: want wissend is den persoonen toegeschreeven, zoo dat men zou moeten zéppen: es ist ihm bekannt.

Die zu ihm tragende Liebe óf begende Freundschaft / om te zéppen: de lieude én vriendschap die men hém toedraagt. Want tragende én begende zijn daadelijke Deelwoorden; maar de lieude óf vriendschap, die men iemand toedraagt, draagt niet toe,

toe, wyl zij toegedragen wórdt; zoo dat men zéggen moet: die ju ihm getragene liebe én gehegte Freundſchaft.

Die von ihm habende gute Meynung / om te zéggen: *de goede gedagte die men van bém heeft.* Want het is de gedagte niet die heeft, maar zij is 't die men heeft; dus moet men zéggen: die gute Meynung die man von ihm hat.

Ein ſaugend Kind / ein ſtillend Kind / om te zéggen: *een kind dat nóg aan de bórſt is.* Want het kind zoogt niet, maar het wórdt gezoogd; én men moet dan zéggen: ein ſaugend Kind ein Kind das noch an der Mutter Bruſt ſauct.

IV. Régel.

De Deelwoorden in end / in naarvólging' van 't Griekſch én 't Latijn, zijn in de Hoogduiſche Taale niet meér in gebruik, voorál aan het begin eener perióde, *bij v.*

Schreibend ſchickte er mich ju ſeinem Vater / dat wil zéggen: *térwyl bij ſchreev, zondt bij mij naar zijnen Vader.* Maar dat woord ſchreibend is van geen nieuwen ſtijl meér, om dat het veel béter is te zéggen: in wáhrendem Schreiben / óf indem er ſchrieb.

'Er is niet meér dan anlangend / betreffend / én wáhrend daſſ waarvan de twé eerſte betekenen: wat aanbeangt, &c. óf wat betreft, én het derde: *térwyl.* Nóg is 't béter dat men de ſpreekwijſe op deeſe wiſe draait: Was nun anlangt / was dieſes (óf jenes) betrifft / *wat dat betreft, indem térwyl,* bij v. anlangend / (óf was ſeinen lebens wandel anlangt) ſo können wir, folgendes ſagen / *wat zijn leevensloop aangaat, können wij 't vólgende zéggen: Etc. Betreffend / (óf was das Geld anbetrifft) ſo ich euch ſchuldig bin / wat 't geld betreft dat ik u ſchuldig bèn.* Wáhrend / (óf indem) er mich ſchlug / ſchloß ich ihm die Thür ju / *térwyl bij mij ſloeg, sloot ik bém de deur toe.*

V. Régel.

Men bedient zig ook niet van dén Voorlédén Tijd van 't Deelwoord aan het begin dér Perioden, gelijk men in de Franſche Taal doet, *bij v.*

Hét zou niet voegen in 't Hoogduiſch te zéggen: *Erfchreckt durch deine Worte / kann ich dir nichts antworten / ontſteekt door*

door *uwe woorden*, *zou ik u niets kunnen antwoorden*. *Vernügt über deinen Antrag*, *ergreif ich ihn mit beyden Händen*, *Vergenügt over uw voorstel*, *ombéls' ik hetzelfde met beide de handen*. Men zegt veel *béter*: *da du mich durch deine Worte erschrecket hast* / *so &c.* *Indem ich mich über deinen Antrag sehr vernügte* / *so / &c.*

Deese manieren van spreken, *erschrecket / ontstelt*; *vernügt / vergenügt*; zijn *ciertlijk* in 't *Fransch*; maar in 't *Hoogduitsch* zijn dezélfen *wanspreken*, waarvan *zig een goed Schrijver nooit bediend heeft*.

Mét één woord, om een goed gebruik *dér Deelwoorden te maaken*, heeft men *de twee eerste regels*, die wij *opgegeeven hebben*, maar te volgen.

VI. HOOFDSTUK.

Van de Schikking' der Hulp-wérkwoorden.

I. Régel.

De Hulp-wérkwoorden *baben / sein / én wáden / moet mén in dén Volmaakten én méér dan Volmaakten Tijd nooit wégneemen*, zonder eene *gewichtige oorzaake én eene groote noodzaak'lijkheid*, uit *vrees* van de *redc te verwarren*, én *onverstaanbaar te schrijven*, *bij v.*

Wanneer men *schrijft*, *da er bey mij gewesen*; *da ich vernommen*; *da er geboren und gestorben* / *ic.* zoo is 't *twijffelachtig*, of men 'er *ist of war / habe of hatte / ward of worden* / onder *verstaan moet*; én dit is 't *wélk dén zin deefter woorden zéér duister maakt*: zoo dat men *altijd zéffen én schrijven moet*.

Da er bey mij gewesen *ist* / wanneer hij bij mij geweest is.
 da er bey mij gewesen *was* / na dat hij bij mij geweest was.
 da ich vernommen *habe* / wanneer ik vernomen hebbe.
 da ich vernommen *hatte* / wanneer ik vernomen hadde.
 da er gestorben *was* / wanneer hij gestorven was.
 da er geboren *ward* / wanneer hij geboren was.
 da er geboren *worden* / wanneer hij geboren wierd.

II. Ré-

II. Régel.

Wanneer 'er vóór de Hulp-wérkwoorden een conditioneel Saamenvoegfel gaat, gelijkerwijs wann' wenn/ dafern/ wofern/ im Falle/ &c. zoo wórdén dezélfen na de andere Wérkwoorden geplaatst, geheel aan 't einde dér Periode; maar wanneer men deese Saamenvoegfels wegneemt, zoo zet men de Hulp-wérkwoorden geheel aan 't begin, *bij v.*

Wann' du das überlegen wollest/ zoo gij dat wildet overleggen.

Dafern sie das gethan haben/ zoo zij dat gedaan hebben.

Im Falle/ ihr euch entschließen könnet/ in gevalle gij daar toe kond besluiten.

Of zonder deese Saamenvoegfels.

Wollest du das überlegen/
so würde er wieder dein Freund
werden.

Haben sie das gethan? so müssen
sie es auch verantworten.

Könnet ihr euch entschließen/
so wollen wir mit einander
reisen.

Wilde gij dat in aanmerking
neemen, zoo zoude hij weder
uwen vriend wórdén.

Hebben zij dat gedaan, zoo moeten
zij 't ook verantwoorden.

Kond gij u daartoe beweegen,
zoo zullen wij te saamen reizen.

En wanneer men vraagt.

Sollen wir dahin gehen?
Wollen wir diesen Schimpf
erdulden?

Würde man nicht eben so denken?

Zullen wij 'er naat toe gaan?

Zullen wij deesen schimp dulden?

Zoude men niet éven zoo denken.

III. Régel.

In alle de aanzettingen of wenschingen, daar geen o dass! of ach! vóór gaat, wórdt het Hulp-wérkwoord ook voor zijns Wérkwoord geplaatst, *bij v.*

Laßt uns von hinnen gehen! laat ons hier van daan gaan!

Laßt uns eilen! laten wij ons reppen! (beleeven!

Möchten wir doch den Tag erleben! mogten wij doch dien dag

Müßten wir nur den Jammer nicht mit ansehen!

Moesten wij dien jammer maar niet aanzien!

IV. Ré-

IV. Régel.

Wanneer verscheiden Hulp-wérkwoorden zig in 't gevolg van een ander Wérkwoord bevinden, op dat ze niet te dicht op elkander volgen, zoo moet men 'er één voor, én de andere agter zétten, *bij v.*

*Ich versich're dich / dat' ich da- Ik verzéket' u, dat ik 'er ge-
bin wírd'e gekomen sem / komen zou zijn, zoo ik 'er
menn ich níet wáre abgehal- niet van afgehouden ware
ten worden. geworden.*

V. Régel.

Wanneer het Wérkwoord wóden een ander Wérkwoord behulpsaam is, zoo verliest hetzélve de Lettergreep *ge* 't welk het tén anderen in den Volmaakten én méér dan Volmaakten Tijd heeft; maar wanneer het een Wérkwoord voor zig zélven is, zoo behóúdt het die Lettergreep, *bij v.*

*Ich bin belehret worden / (niet geworden) / ik bèn ónderweesen ge-
(wóden.*

Du bist geliebet worden / (niet geworden) / gij zijt bemind geworden.

Er íj befórdert worden / (niet geworden) / hij ís bevórdert geworden.

Er íst Doctor geworden / (niet worden) / hij ís Dóctor geworden.

Er íst Hófrath geworden / (niet worden) / hij ís Hófraad geworden.

Het is het zélve mèt het Wérkwoord wóllen / *wíllen*, *bij v.*

Ich habe das thun wóllen / ik hébb' dat wíllen doen.

Aber ích habe níet gewóllt / maar gij hébt níet gewílt.

VI. Régel.

Men moet het Behulpsaame haben / nooit verdubbelen, in den Volmaakten én méér dan Volmaakten Tijd, want het is een abuis te zéggen:

Ich habe es íhm gesaagt gehabt / ik hébb' het hém gézeid.

Ich hatte es íhm gesaagt gehabt / ik hadd' het hém gézeid.

Alle deese gehabt zijn overtóllig én zéggen niets méér: het is dan genoeg te zéggen: *Ich habe es íhm gesaagt. Ich hatte es íhm gesaagt.*

VII. Régel.

Wanneer men in eene periode zig heeft begonnen te bedienen van een' zékeren Tijd van een Hulp- óf ander Wérkwoord moet men voortgaan mèt 't zélve tót aan 't

't laaften te gebruiken, tén waare dat de zaak veranderinge eifchte, *bij v.*

Er fprach zu mir / ich follte ihm, wenn ich wollte und Edante / (*niet will & kann*). den Gefallen thun. Wenn ich aber nicht dörfte oder möchte / (*niet darf & mag of gedorfte & gemocht*) fo bätche er mich doch / ihn zu krenken; verbände sich auch mit aller Aufachtigkeit / mich fchadlos zu halten.

Hij zeide mij, dat ik, indien ik wilde én konde, hém dien dienst zoude doen. Maar zoo ik niet durfde of niet wilde, hij mij évenwél badt hém te verfchoonen: én dat hij zig ook met alle opréchtheid verbond, om mij fchadeloos te houden.

Was ich vermocht habe / das habe ich gethan / (*niet that ich of thue ich*) fo gu ich gewußt und gekonnt. (*niet weis of kann*.) 't Geene in mijn vermoogen is geweest hebb' ik gedaan, zoo goed ik gewéeten én gekonnen hebbe.

Was ich zu deinem Besten nützlich befinden werde / das werde ich nicht unterlassen; will dir auch mit allem Vermögen beystehen. Wat ik tót uwen beſte nuttig bevinden zal, dat zal ik niet nalaaten te doen, ik zal u ook met alle vermogens bijstaan.

NB. *Wij zullen in 't vervolg niet dan Aanmérkingen geeven over de onbuigbaare deelen dér Réde, én deefe Aanmérkingen zullen in hun gebruik tót Régels kunnen dienen.*

VII. HOOFDSTUK.

Van de Schikking' dér Bijwoorden.

Aanmérkingen over hun gebruik.

I. Aanmérking.

'Er zijn Bijwoorden die tót Zélfstandige Naamen dienen in zékere bijzondere Schikkingen, gelijkerwijs zijn: Nichts / Nun / Guy / Pfuy / Ja / Nein / *ic. bij v.*

Er bascht ein großes Nichts.

Hij krijgt een groote niet met al.

Aus Nichts wird Nichts.

Uit niets wórdt niets.

In einem Nun.

In een oogenblik.

Bb

Das

Das Niem oder Niemals eines Christen.	Het tegenwoordige of het na-maals een's Christen.
Das Nur und Nur der Welt.	De verschooveling en het voor-werp van 's waerolds veräch-
In einem Nur.	In een oogenblik. (ting'.
Dem Ja / gilt nicht mehr als mein Nein.	Uw ja gékt niet meer dan mijn neen.

II. Aanmerking.

De meeste Toevoeg'lijke Naamen kunnen Bijwoor-den worden, méj enkel hunnen Geslacht-uitgang er/ e/ es/ wég te wérpen, of de Lettergreep lich/ neemen-de, *bij voorbeeld.*

gut machen / goed maaken.	gerade klopfen / régt klóppen.
schlimm schreiben / slégt schrijven.	fromm werden / wijs worden.
krumm buigen / krom buigen.	kurz schneiden / kórt snijden.

Deesen dulden geheel én-al de Lettergreep lich/ niet, of het moest in eenen geheel anderen zinn' weesen, *bij v. wanneer ik zegge:*

Er th't sich gütlich.	Hij doet zig zélven goed.
Ich bin nur küniglich da gewes-en.	Ik ben 'er voor een' kórtentijd geweest.
Das Holz ist langlich.	Dat hout is wat lang.

't Zija nóg wél Bijwoorden; maar 't is de zélfdezinn niet meer. Maar, leicht / schwer / heilsam / geborsam / grimmig / heilig / selig / grob: én dergelijke andere, neemen enkel de Lettergreep lich aan, zonder van betékenis' te veranderen, *bij v.*

Das kann leicht (of leichtlich) geschehen.	Dat kan ligt geschieden.
Das geht schwer (of schwerlich) an.	Dat zal niet dan met moeite gaan.
Man muß den lastern heilsam (of heilsamlich) vorbeugen.	Men moet de ondeugden heil-zaamlijk téngaan.
Königliche Befehle muß man sich gehorsamlich unterwerfen.	Men moet zig met getoor-zaamheid aan 's Konings be-velen onderwérpen.
Man muß nicht so grimmiglich verfahren.	Men moet 'er zoo verwoed niet méj te wérk gaan.
Er arbeitet immer äusiglich.	Hij wérkt altijd ieverig.
Elias lebte heiliglich.	Eliás leefde heilig.
Das heißt gröblich fehlen.	Dat heet groot'lijks feilen.

III. Aanmèrking.

Er zijn ook Zelfftandige Naamen, die de Lettergreepen lich / sam / én bar / aanneemende, Bijwoorden worden, op dezèlde wijze als zij Toevoeg'lijke Naamen worden, *bij voorbeeld.*

van Herr / Heer komt herrlich / heerlijk.

van Wirth / waard -- wirthlich / zainlijk.

van Bier / cieraad -- pierlich / cierlijk.

van Lob / lóv -- -- loblich / lov'lijk.

van Ehre / eer -- -- ehrlích / ehrfam / ehrtbar / eerlijk.

van Furcht / vrees -- furchterlich / vreeslijk; furchtkam / schroom-
ächtig.

van Wunder / wonder, *komt* wunderlich / wonderlijk, eigentzinnig; wundersam / wonderlijk; wunderbar / wonderbaarlijk.

Zie wat wij gezèid hebben van de vormings der Bijwoorden, p. 289.

IV. Aanmèrking. *

Alle Bijwoorden worden gemeenlijk bezijden de Wèrkwoorden geplaatst, met dit onderscheid, dat dezelven in de Bijvoegende én Onbepaalde wijze vóór, én in alle de andere wijzen agter gaan, *bij v.*

Bijvoegende Wijs. { das ich stark laufe / dat ik schielijk loope.
 { daß ich schön schreibe / dat ik wèl schrijve.
 { daß ich bald komme / dat ik haast come.

Onbepaalde Wijs. { stark laufen / hard loopen.
 { schön schreiben / wèl schrijven.
 { bald kommen / haast komen.

Toonende Wijs. { ich laufe stark / ik loop hard.
 { ich schreibe schön / ik schrijf wèl.
 { ihr bleibet lange / gij blijft lang.

Gebiedende Wijs. { lauf geschwind / loop hard.
 { schreib gut / schrijf wèl.
 { komm bald / kom haast, &c.

NB. In de Saamengestelde tijden wordt het Bijwoord tusschen het Hulp- én het Wèrkwoord gezèt, *bij v.*

Ich bin stark gelaufen / ik hebb' hard geloopt.

Ich habe fleißig geschrieben / ik hebb' vlijtig geschreeven.

Ich werde bald antworten / ik zal haast antwoorden.

V. Aanmèrking.

De dubbelde Ontkèning, die in de voorige Eeuw in gebruik was, is 't éénemaal afgeschaff, zoo dat men niet meêr zegt, *niemals nicht / nichts nicht / keiner nicht / om te betèkenen nooit, niets, geen*, men vergenoegt zig ênkelt te zeggen *niemals / nichts / keiner / bij voorb.*

Ich habe ihn niemals gesproden.

Ik hebb' hém nooit gesproken.

Dadurch entgeht euch nichts.

Daardoor verliest gij niets.

Es thut ihn keiner gleich.

Niemand kan hém daarin gelijkèn.

VI. Aanmèrking.

't Is iets wonderlijks in de Hoogduitsche taal, dat men hêt woord *nicht* aan hêt einde eener Spreuke kan zètten, *bij voorb.*

Godt verläßt die Seinen nicht /
Ein Soldat muß den Degen füh-
ren / aber ein Gelehrter nicht.

God verlaat de zijnen niet.
Een Soldaat moet dèn déger
draagen, maar een Geleerde
niet.

Thut es nicht.

Doe hêt niet.

Brandet ihn nicht.

Gebruik hém niet.

Führet ihn nicht.

Lei hém niet.

Aanmèrking. De réde daarvan is dat de Ontkèning in de Hoogduitsche taal niet dan voor de Bijvoegende én Onbepaalde Wijs' der Wèrkwoorden gezèt wòrdt, én dat ze altijd agter de andere wijsen, gaat, *bij v.*

Ich sage dir / daß ich dich nicht
höre.

Ik zègg' u dat ik u niet hoore.

Ich kann / will und mag es nicht
thun.

Ik kan, wil én mag hêt niet
doen.

Ich habe es nicht gehört.

Ik hebb' hêt niet gehoord.

Ich werde es nicht hören.

Ik zal hêt niet hooren.

VII. Aanmèrking.

De Ontkèning *nicht* wòrdt somtijds bij de Wèrkwoorden gevoegd, om 'er Zèlfstandige Naamen van te maaken, *bij voorb.*

Das Wollen und Nichtwollen.

Het willen én hêt niet willen.

Das haben und Nichthaben.

Het hebben én hêt niet hebben.

Das

Das Wissen und Nichtwissen. Het weeten én het niet weeten.
 Nichtmehrthum ist die beste Niet meer doen is het beste
 Buse. leedweezen.

VIII. Aanmérking.

Men moet de Lettergreep un én Obn/ voor de Toevoeglijke én Zelfstandige woorden niet veranderen, om dat zij de wegneemende a dér Grieken is, zoo dat men niet moet schrijven, *bij voorb.*

- ohnmöglich voor unmöglich / onmogelijk.
- Ohnmöglichkeit - - - - - Unmöglichkeit / onmoogelijkheid.
- ohnwissend - - - - - unwissend / onweetend.
- Ohnwissendheit - - - - - Unwissenheit / onweefenheid.
- ohnachtsam - - - - - unachtsam / onächtsaam.
- Ohnachtsamkeit - - - - - Unachtsamkeit / onächtsaamheid.

NB. Men moet schrijven ohnmächtig / zwak, om dat het komt van Ohnmacht / zwakheid; niet Ohngefähr / (maar ungefähr) *bij toeval*, om dat het niet komt van ohne én van Gefahr of Gefährde / maar van Gemachren of gewahr werden; het welk het ontkennende woordje un / eischt, én het teken zijn's oorsprong behouden moet.

IX. Aanmérking.

In de Werkwoorden moet men de Voorzetsels óf Bijwoorden vor én vor niet verwarren, het eene afscheidelijk én het andere onafscheidelijk zijnde, *bij v.*

vertreiben / voortdrijven, is het zelve woord niet als vertreiben / verdrijven.

vorgeben / voorgeeven, is zeer verschillende van vergeben / vergeeven.

verweisen / toonen, wijzen, is verschillende van verweifen / bestraffen, bannen.

vorlegen / voorleggen, voordienen, is verschillende van verlegen / verleggen, verschikken, den doorgang sluiten, een boek laten drukken.

vorgehen / vórgaan, verschilt van vergehen / vergaan; sich vergehen / irgehen / van den réchten wég raaken, struikelen;

vorwerfen / verwijten, verschilt van verwerfen / verwérpen.

NB. Vor / geeft altijd een' tijd óf plaats te kennen, en vor geeft het nooit te kennen. Vor is altijd lang, én vor altijd kort.

X. Aanmèrking.
 Men bedient zig overal en wèl te r'ècht van 't woord
 voor / waar hèt een tijt of eene plaats betékent, gelijk
 de latijnsche woorden *ante*, *pro* én *coram*, bij v.

't Is een abus te schrijven sürlegen in plaats van vorlegen /
 voorleggen, sürdreiben / in plaats van vordreiben / voorschrij-
 ven, sürstellen in plaats van vordstellen / voorstellen &c. Want men
 móet oversl voor schrijven, om dat dezèlven een plaats betéke-
 nen, Hèt is hètèlfdè mèt die geenen die eenen tijt te kèn-
 nen geeven, gelijk zijn vorgelien / voorgaan; vorlaufen / voor-
 loopen; vorlesen / voorleesen; vorkommen / voorkomen, &c. Hèt
 is hètèlfdè mèt de Zèlftandigen die van dèrgelijke Wèrkwoor-
 den afgeleid worden. Men móet dan nooit schrijven, surgeben /
 surlaufen / surlesen / surkommen / &c.

XI. Aanmèrking.

Men móet zig in tégendéel van sür niet bedienen,
 dan wanneer men iets doet in de plaats, in dèn naam
 of om de liefde van een' ander, 't geen de Latijnen
 door *pro* uitdrukken, bij v.

sür einen bitten / voor iemant bidden.

sür einen sprechen / schreiben / zahlen / leiden / &c.

voor iemant spreken, schrijven, betalen, lijden.

Der Fürbitter / 2 de voorbidder. die Fürbitte / 2 de voorbid-
 der Fürsprecher / 3 de voorbidder. die Fürsprache / 3 ding.

NB. Men móet Fürschrift / Verzoekschrift, van Vot(s)chrift /
 Vörschrift, wèl onderscheiden.

Wat hèt woord Vormund Voogd, betrèft, hètèlve is reeds
 r'ègen de r'ègelen van zoo lang een vootschrift ingevoerd, dat 'er
 geen kans is om 'er iets in te veranderen, om te zèggen: Fürmund.

XII. Aanmèrking.

Men móet van de Bijwoorden uit verscheidene woor-
 den t'f amengesteld niets afnijden, dat dezèlven dui-
 ter of opbelzinnig zoude kunnen maaken, bij v.

Men móet, gelijk 't gemeene vólk, niet zèggen én spreken
 vor voor bußer / buiter, naar voren

vorgelien /

voorzien/	voor	hervorzien/	buiten trekken.
voortreten/	• • •	hervortreten/	verschijnen.
voorbringen/	• • •	hervoorbringen/	voor den dag brengen.
raus/	• • •	beraus/	hieruit.
mein/	• • •	binein/	hierin.
rab/	• • •	berab/	beneden.
rauf/	• • •	berauf/	boven.
runter/	• • •	berunter/	hieronder.
runter/	• • •	hinunter/	daar ginter, &c.

Want deese afwijkingen verwarren den zin der woorden zeer, en maaken met 'er tijd de taal onzeker en wankelende, en de schielijkheid die men in 't spreken zoekt, moet den oorsprong der woorden niet ontkennen maaken.

XIII. Aanmerking.

Men moet de Lettergreep an niet zetten vóór Werkwoorden, die daardoor in geenerlei wijze bepaald zijn, om meer of minder te betekenen dan dezelve anders betekenen.

Dus schrijft men onseigenlijk in de Kancelarijen,

anserbern/	voor	erforbern/	vóorderen.
anseressen/	• • •	eressen/	begrijpen; oordeelen.
anbedeuten/	• • •	bedeuten/	beduiden.
angewáchten/	• • •	gewáchten/	bewaaren, verzekeren.
anerlauben/	• • •	erlauben/	toelaaten.
anheut/	• • •	heut/	heden.
anjosst/	• • •	josst/	anders, &c.

't Is de woorden zonder noodzaakelijkheid en te vergeefs vergrooten.

Aanmerking. 't Is heel anders met anweithen/ anweithen/ anweisen/ anzeigen/ anmerken/ &c. want deese Werkwoorden hebben hunne grondrede, en zonder de Lettergreep any betekenen ze iets minder, bij v. weisen/ zeigen/ wijzen, maar anweisen/ anzeigen/ aanwijzen, &c.

XIV. Aanmerking.

Het Bijwoord desto/ is altijd gevolgd van ie/ én ie/ van desto/ behalven in sommige Spreuken, daar het woord ie tweemaal gezet wordt, bij voort.

Ich werde dich desto höher schätzen / je größer die Freundschaft ist / die du mir hierdurch erzeigst.	Ik zal u dies te hooger achten, hoe grooter de vriendschap is, die gij mij daar door bewijst
Je mehr Proben deiner Liebe du mir gegeben hast / desto früher werde ich auf Gegen-dienste denken.	Hoe meer blijken uwer liefde gij mij gegeven hebt, dies te ijveriger zal ik gelegenheden zoeken om u wederzijd-sche diensten te bewijzen.
Je länger hier / je später dort.	Hoe langer hier, hoe spader daar.
Je länger / je lieber.	Hoe langer, hoe liever.
Je krummer Holz / je bessere Kräfte.	Hoe krommer hout, hoe betere krukken.
Je ärgerer Schelm / je besser Glück.	Hoe grooter schelm, hoe beter geluk.

XV. Aanmérking.

Men moet nooit de Bijwoorden aan 't begin eener Periode plaatsen, óf men moest eene zaak willen te können geëven, die met haastigheid in eene ontstelpisse der ziele gedaan wordt. Dan zegt men zeer wél, *bij v.*

Bald will ich da sein!	Ik zal 'er ténstond zijn!
Sogleich soll es geschehen!	Dat zal zoo gelijk geschieden!
Stracks will ich kommen!	Ik kom' voort!
Plöglich fiel das Haus ein!	Het huis viel schielijk in!
Baum war er angelanget / als etc.	Nauwlijks was hij aangeland, óf &c.

NB. Maar de Franschen na te willen volgen, beginnende de Periode met een Bijwoord, én te zeggen: *bij v.* Schon brach der Tag an / alree brak den dag aan; dat is de orde der schikking' over hoop wërpen' welke het Bijwoord nooit, dan na het Wérkwoord zet; óf tén minsten na het Hulp-wérkwoord, in den Saamengestelden tijd, *bij v.*

Sie fechten tapfer / zij wégten dapper.

Wir haben herrlich gelüftet / wij hebben eene volkomene overwünning behaald.

Unsere Heere wollen Löwenmüthia Kämpfen /

Onze légers zullen als leeuwen kampen.

Aanmés.

Aanmèrking. Wanneer men van eene bepaaling van tijd spreekt, zoo mag men de Periode met het Bijwoord schon / wèl beginnen, *bij v.*

schon in meiner Jugend / reeds in mijne jeugd,

schon in unserer Väter Zeiten / reeds in onzer vaderen tijd.

XVI. Aanmèrking.

De Bijwoorden, die een gevolg van tijd te kennen geeven, worden ook meest aan het begin van de Periode gezet, *bij v.*

Damabls geschah es.

Nachmals hat sich die Sache geändert.

Nachdem man die einheimischen Sachen in Ordnung gebracht / so gieng der Feldzug an.

Als dieß ge'dreben war /

Da Jesus geboren war.

Seit der Zerstörung Jerusalems / sind die Juden in alle Welt zerstreuet /

Toen geschiedde het.

In 't vervolg veranderde de zaak.

Na dat men de inwendige zaken in orde gebragt hadd' , begon de veldtocht.

Als dat gedaan was.

Toen Jesus geboren was.

Sedert de verwoesting van Jerusaleem, zijn de Jooden door de gantsche waereld verstroot.

Men zou zig van so bald / niet kunnen bedienen, dan van den beginne eener Periode; *bij v.*

so bald er ins Zimmers trat / sprach er.

Zoo dra hij in de Kamer trad; zeide hij.

Uitgenomen, wanneer hetzelfde vóór denn óf und gaat,

XVII. Aanmèrking.

Verscheiden Bijwoorden schikken zig niet alléén met de Werkwoorden, maar ook met de Naamen, met de Deelwoorden én met andere woordjes, *bij v.*

sehr schleunig / zeer schielijk.

ganz früh / heel vroeg.

höflich fleißig / zeer vlijtig.

sehr artig / zeer aartig.

nur einmal / maar eens.

kaum ein paarmal / maar een paar maalen.

heftig erzürnet / schrik'lijk vertoornt.

ein sehr geliebter Sohn / een' zeer geliefde zoon.
 innigst geliebter Freund / boesem-vriend.
 gerade zu / régtút.
 gleich gegen über / régt tégen over.
 schlecht weg / slégt wég.
 lange hernach / lang daarna.
 weit davon / verre van daar.
 Kurz darauf / kórt daarop.
 gleich hinterher / te gelijk.

XVIII. Aanmérking.

't Is dan niet te verwonderen dat zekere Bijwoorden de Zelfstandige Naamen in zekere gevallen bestieren, *bij v.* De eenen den Teeler, als:

Innerhalb der Stadt / in de stad.
 außerhalb unsers Gebiets / buiten ons gebied.
 jenseit des Rheins / aan geené zijde den Rhijn.
 diesseit der Alpen / aan deesse zijde de Alpen.
 laut meines Versprechens / naar mijne belófte.
 Kraft seiner Zusage / naar zijn gegéeven woord.
 vermóge seines Ansehens / ten aanzien zijn's vermogens.

De anderen den Geever, *bij v.*

weh eich! wee u!

wohl uns! wat zijn wij gelukkig!

Somnigen den Neemer, *bij v.*

seit dem Tage / sédert dén dag.
 seit dem Male / sédert deese maal.
 seit der Stunde / sédert hét uur.
 längst dem Flusse / langs de rivier.
 neben dem Ufer hin / langs dén oever.
 nächst dem Meere / naast de zee.

XIX. Aanmérking.

De hierónder staande Bijwoorden volgen op deese

wijze:

Wann = = alsdann.

wenn = = so.

so lange = = bis / óf als.

wie = = so / also.

gleichwie = = also.

so weit = = als.

basern = = so.

wofers = = so.

weit = = so.

dieneft = = so.

nachdem = = so.

sowohl = = als.

Bij

Bij Voorbeeld.

Wann du das Deine thun wirst / alsdenn werde ich auch das Meine thun.	Wanneer gij het uwe zult doen, zal ik het mijne ook doen.
Wenn du trübt / so kumm, So lange will ich wutten / bis du fertig bist.	Kom, zoo gij wilt. Ik zal wagten, dat gij vaardig zijt.
So lange wird er spielen / als er Geld hat.	Hij zal speelen zoo lang hij geld heeft.
Wie du es mit mir machest / so mach' ich es mit dir auch.	Gelijc gij het met mij maakt, maak' ik het ook met u.
Gleichwie es queng in den Zei- ten Noth / also wird es seyn bey der Salust des Mith- schensohns.	Gelijk het ten tijde van Noach was, alzoo zal het ook zijn bij de toekomte van den zoone des menschen.
So weit kann man dieks er- lauben / als es billig ist.	Zoo verre kan men dit toelaa- ten als het billijk is.
Dasern er kumm / so will ich ihn beherbergen.	Indien hij komt, zo zal ik hem herbergen.
Weil ers verlangt / so soll ers haben.	Dewijl hij het vraagt, zoo zal hij 't hebben.
Als ich das gesehen / so habe ich mich geändert.	Wanneer ik dat gezien hadde, zoo heb' ik mij verändert.
So wohl die Deinen als die Meinigen.	Zoo wel de uwen als de mij- nen.

VIII. HOOFDSTUK.

Van de Schikking' der Voorzetselen.

I. Aanmèrking.

De Voorzetsels warden voornaamlijk voor de Naamen en voor de Voornaamen geplaatst, die zij in zekere Naamvallen bestieren; maar dezelve worden ook op verscheiden wijzen bij de Werkwoorden gevoegd, zoo datze dan voor, dan agter zijn, bij v.

Voet is een Voorzetsel, wanneer men zegt: vor dem Hause / voor het huis; vor mir / voor mij; maar men voegt hetzelfde ook bij de Werkwoorden schreiben / teken / sagen / geben / &c. en dat

dat, dan vóór, als: vorschreiben / vorlesen / vorsagen / vorgehen / &c. dan agter, als: ich schreibe vor / du liefst vor / er saget vor / wir gingen vor / &c. 't Is mèt hunnen bijstand dat de meeste Saamengestelde Wèrkwoorden gefórmeert wóorden. v

Wij hebben reeds in 't IX. Hoofdstuk van hèt tweede Deel, (pag. 303.) aangetoond, wèlke Naamvallen dér Naamen' én Voórnaamen de Voorzetsels bestieren. Wij hebben dérhálven niet noodig hiervan Règels te geeven, én hèt zal ons genoeg zijn sommige bijzondere Naamvallen in aanmèrking te neemen, die van deese Règelen afwijken, óf die hèt abus zoude willen invoeren, *bij v.*

II. Aanmèrking.

De Saamengestelde Voorzetsels *umber / voerber / dahin / hinterber / &c.* wóorden dikwils van 't gebruik afgezonderd, *bij v.*

Dieser wird vor mir her gehen / deese zal mijn Voórløoper zijn.

Er wurf das Buch da vor mich hin / hij wierp hèt boek daar voor mij neer.

Er gieng hinter dem Wagen her / hij ging agter dén wagen.

III. Aanmèrking.

Hèt Voorzetsel ohne bestierd gemeenlijk dén Aan- klaager, wanneer hètzelve vóór zijn Zélfstandigen Naam gezèt wórdt; maar wanneer hètzelve agter gezèt wórdt, bestierd hèt dén Teeler, *bij v.*

Zweifels ohne wirst du mich fragen.

Gij zult mij buiten twijffel vraagen.

Maar hèt is eene geheel bijzondere manier van spreekén, die op geenerlei wijze kan gevolgd wóorden; want men zou konnen zeggen, *bij v.* Kummers ohne / zonder kummer; Gefahr ohne / zonder gevaar.

IV. Aanmèrking.

Hèt Voórtzetsel wegen wórdt dikwils vóór zijn' Zélfstandigen Naam gezèt, maar somtijds ook agter, als willen én haben / die nooit vóór wóorden gezèt, *bij v.*

Eines bösen / oder zweydeutigen Wortes wegen / muß man mit keinem Freunde brechen.

Men moet mèt geenén vriend breeken, om eens kwaad én dubbelzinnig woords wille.

Um deines Herzens Härteigkeit wiffen.	Om uwes harten hardigheid wille.
Deines Befens halber habe ich das gethan.	Dit hebb' ik om uw baften ge- daan.
Wegen der Wahrheit und Tu- gand muß man auch etwas leiden.	Om de waarheid én deugd moet men ook iets lijdén.
Von wegen der Kinder enghen sich oft die Aelteren das Nöthige.	Om dér kinderen wille beroo- ven zig de Ouders dikwils van hêt noodige.

V. Aanmérking.

Tén anderen beftiert hêt Voorzetsel von dén Neemer
'ar is egter eene manier van fpreeken, daar hêrzélve
dén Teeler duld, *bij voorb.*

von Aleters' her / van ouds.

maar men zegt niet:

von Anfangs her / om te zeggen, van dén beginne.

NB. Dat zélve Voorzetsel fchikt zig fomtijds met an / fomtijds
met auf / *bij v.*

O Gott / ich bin nicht werth / daß du mit fo viel Güte /

Von Kindesbeinen an / bis diesen Tag erzieht.

O Gód, ik bèn al hêt goede niet waerd, 't wèlk gij mij van
kindsbeen af, tót deefen dag toe, beweefen hebt.

Das habe ich alles gehalten von meiner Jugend auf.

Alle deefe dingen hebb' ik van mijner jeugd af gehouden.

⓪ VI. Aanmérking.

Hoewél gegén gemeen'lijk dén Aanklaager beftiere,
zoo eifcht égter zijn faamengestéld Woord entgegen dén
Geever, *bij v.*

Et kam mir entgegen / hij kwam mij tégen.

laßt uns ihm entgegen gehen / laaten wij hém tégen gaan.

Aanmérking. Sommigen verwarren 't woord gegén met wi-
der; hoewél hêt eerfte altijd in 't vriendelijke verftaan wórdt, én hêt
andere in tégendeel van de onderneemingen een's vijands: want
gegen wórdt gezégt van die opréchte genégenheid, dewèlke een
vriend dén anderen betoont; én wider van die haat óf die vijand-
fchap, die men tégen iemand koeftert, *bij v.*

Ich kann nicht sagen / daß er gegen mich anders als freundlich
gesinnt sey / ik kan niet zeggen dat hij jegens mij anders dan
vriend'lijk gezind is.

Du redet wider deinen Bruder / Gij spreekt tegen uwen broeder.

Zuwider / seyn / betekent altijd, tegen zijn.

Zugegen seyn / wil alléén zeggen, tegenwoordig zijn.

Ein Gegenstand / een voorwerp. Das Widerpiel het tegendeel.

VII. Aanmérking.

Het Voorzetsel sijn bestiert altijd den Aanklaager, én
betekent eene bepaaling der eigenschapp' en nuttigheid,
als ook eene zorg die men voor een's andermans
zaken draagt, waarvan men, om zoo te zeggen, de
plaats bekleed, *bij v.*

Das ist sijn bestimmet,
Das was sijn eich aufgehoben /
mitgebracht / gekommen / ge-
faßt.

Sijn wen kaufest du das ;

Sijn meinen Bruder.

Godt forget sijn uns.

Christus hat sijn uns gelitten /
und ist sijn uns gestorben.

Der Schwatter spricht sijn sei-
nen Klienten.

Der Burge steht und zahlet sijn-
den Schuldner.

Dat is voor mij bestemd.

Dat was voor u bewaard, mee-
gebracht, gekomen, gekogt.

Voor wie koopt gij dat ?

Voor mijnen broeder,

Godt zorgt voor ons.

Christus heeft voor ons gele-
den, én is voor ons gestorven.

De Advokaat spreekt voor zij-
nen cliënten.

De borg antwoord én betaald
voor zijnen schuldenaar.

VIII. Aanmérking.

Het Voorzetsel sijn eischt somtijds den Aanklaager,
én somtijds den Neemer, volgens de Vraag, *bij voorb.*

Op de vraag Wann? *wanneer? mo? waar?* antwoord men
met den Neemer.

Wann hat er gelebet ?

Vor fünfzig Jahren.

Vor meiner Zeit.

Vor zweyen Jahrhunderten.

Wo siehet er ?

Vor seinem Hause.

Wanneer heeft hij geleevt ?

Voor vijftig jaaren.

Voor mijnen tijd.

Voor twé eeuwen.

Waar staat hij ?

Voor zijn huis.

Wo steht sein Haus?
Vor der Kirche.
Wo bist du gewesen?
Vor dem Thore.

Waar is zijn huis?
Voor de Kerk.
Waar zijt gij geweest?
Voor den Poort.

Op de vraag, *Wohin?* *waar?* antwoord men met den Aanklaager.

Wo gehst du hin?
Ich gehe vor den Richter.
Ich trete vor den Altar.

Waar gaat gij naar toe?
Ik ga voor den Réchter.
Ik ga voor het Altaar.

Der Feldherr ~~setzt~~ sich vor die
Spitze seines Heeres.

De Veldheer steld zig aan 't
hoofd zijns légers.

Aanmérking. Gelijk dit alles, nóg niet genoeg is, om allerlei twijffelingen over deese woorden wég te neemen, zoo heeft men maar op te merken, dat men zig altijd van *vor* / bedient, daar de Neemer gebrutsklijk is, *bij v.* *Ich heule vor Unruhe meines Herzens; ik schreeuw om de onrust mijns barten;* want men zou kunnen zeggen: *vor großer Unruhe / ter oorzaak' eener grooté onruste.* Daardm moet men zeggen, *vornehm / voortrefflich / én niet fürnehm / voornaam; fürtestlich / voortreffelijk.* Want van twé dingen kan men wél het beste kiezen, maar men neemt het eene voor het andere niet.

IX. Aanmérking.

Hét Voorzetsel *gegen* bestiert anders den Aanklaager; maar in de Saamenstelling' met *über* / eischt het den Geever, *bij v.*

Gegen mir über.
Der Kirche gegenüber.

Tegen over mij.
Tegen over de Kerk.

Er wohnt gegen dem Rath.
hauk über.

Hij woont tegen over het
Raadhuis.

X. Aanmérking.

De Voorzetsels *neben / hinter / unter / zwischen / eischen* den Geever én den Aanklaager; te weeten den Geever, wanneer dezélfven eene rust te kénnea geeven, *bij v.*

Er sitzt neben mir / hij zit naast mij.

Er steht hinter euch / hij staat agter u.

Sie steht unter dem Baume / zij staat onder den boom.

Er

Er hält das Brod zwischen den Fingern.
Hij houdt het brood tusschen de vingeren.

Dén Aanklaager, wanneer dezélven eene beweging van de eene plaats naar de andere te kennen geeven.

Setze dich neben mich / zèt u naast mij.
Tritt hinter mich / zèt u agter mij.
Wirf es unter den Tisch / wèrp het onder de tafel.
Der Hund nimmt den Knochen zwischen die Zähne.
De hond neemt het been tusschen de tanden.

NB. Deese tiende Aanmèrking spreidt zig ook uit over an / auf / über / én in / bij v.

Er hat an mich geschrieben / hij heeft mij geschreeven.
Ich denke an sie / ik denkè aan hun.
Er geht auf den Berg / hij gaat op dén berg.
Sie lachen über mich / zij lagchen over mij.
Wir gehen über die Brücke / wij gaan over de brug.
Er geht in die Kirche / hij gaat naar de kerk.
Wir gehen in den Wald / wij gaan naar het woud.
Es ist an mir / 't is aan mij.
Es hängt über ihm / het hangt boven hem.
Er liegt auf dem Tische / hij legt op de tafel.
Er steht in der Kammer / hij staat in de kamer.

XI. Aanmèrking.

Men moet in 't gebruik de Voorzetselen bey én zu niet verwarren, nóch hun valsche Naamvallen toeschrijven, *bij v.*

Men moet niet zeggen:

Er kömmt bey mir,

Hij komt bij mij.

Er ist bey mich.

Hij is bij mij.

Ich komme zu Sie /

Ik kom' tot u.

Ich bin bey Sie gewesen /

Ik ben bij u geweest.

Maar men moet zeggen.

Er komme zu mir.

Er ist bey mir.

Ich komme zu Ihnen.

Ich bin bey Ihnen gewesen.

NB. Men begaat dikwils dezelfde mislagen met de Voorzetselen von én mit / *bij v.*

Men

Men moet niet zeggen :

Jch habe das von Sie. }
 Ik hebb' dat van u. }
 Jch kam eben von Sie. }
 Ik kwam van u. }
 Jch will mit Sie gehen. }
 Ik zal met u gaan. }
 Jch will schon mit Sie da- }
 von sprechen. }
 Ik zal 'er u wél over spree- }
 ken. }

Maar men moet zeggen :

Jch habe das von Ihnen.
 Jch kam eben von Ihnen;
 Jch will mit Ihnen gehen.
 Jch will schon mit Ihnen davon
 spreken.

Het is bijna hetzelfde met alle de andere Voorzetselen, bij v.

Men moet niet zeggen :

Jch will das durch Ihnen aus- }
 richten. }
 Ik zal dit door uw toedoen }
 verrigten. }
 Jch liess mich nebst sie melden. }
 Ik liet mij névens u melden. }
 Jch thue das von wegen Ihnen }
 óf Sie. }
 Ik doe dat om uwen wil- }
 le. }
 Jch gieng hinter Sie. }
 Ik ging agter u. }
 Jch werde ja nicht vor Sie ge- }
 hen. }
 Ik zal niet vóór u gaan. }
 Jch gehöre hinter Ihnen. }
 Ik moet agter u gaan }
 Jch begehre den Rang nicht ú- }
 ber Ihnen. }
 Ik begeer' den rang niet bo- }
 ven u. }
 Es ist mir Ehre genug nach }
 Sie zu gehen. }
 't Is voor mij eers genoeg }
 agter u te gaan. }

Maar men moet zeggen :

Jch will das durch Sie aus-
 richten.
 Jch ließ mich nebst Ihnen mel-
 den.
 Jch thue das von wegen Ihrer/
 oder von ihrentwegen.
 Jch gieng hinter Ihnen.
 Jch werde ja nicht vor Ihnen
 gehen.
 Jch gehöre hinter Sie.
 Jch begehre den Rang nicht
 über Sie.
 Es ist mir Ehre genug nach Ih-
 nen zu gehen.

XII. Aanmérking.

Verscheiden Voorzetsels worden verándert in Bij-
woorden, én bestieren dan geenen Naamvall', *bij v.*

Alles was ich um mid an ha- *Al' wat, ik om én aan hebb'.*
be.

Es lauft über und über.

Het spreidt zig aan alle kanten

Es dringt durch und durch.

Het dringt door én door. (uit.)

Es kommt so nach und nach.

Het komt alléngskens.

Et ist überall oben drauf.

Hij is altijd de bovenste.

Er weis weder aus noch ein.

Hij weet niet méér waar zig
heen te wénden.

XIII. Aanmérking.

Men moet nooit an mich / voor mir zétten, *bij v.*

Er gab es mir / (*én niet an mich*) hij gav het mij.

Ich habe es ihm gegeben / (*niet an ihn*) ik hebb' het hém gegeeven.

Man hat es dem Hofe berichtet / (*niet an den Hof*) men heeft
het tén hove berigt.

Er saget es mir / (*niet an mich*) hij zeide het mij.

XIV. Aanmérking.

'Er zijn Voorzetsels, die vóór sommige Zélfstandige
Naamen zonder Woordlijde gezét worden, zonder dat
men dezélfen dus in andere manieren van spreeken
zoude kunnen gebruiken, *bij v.*

Er geht zu Felde.

Hij gaat te vélde.

Er lebet bey Hofe.

Hij leeft tén Hove.

Er geht nach Hofe.

Hij gaat naar het Hóv.

Er fällt zu Boden.

Hij valt op den grond.

Er sinkt zu Grunde.

Hij sinkt tót den grond.

Er geht zu Bierre / zu Weine.

Hij gaat bier, wijn drinken.

Er geht zu Rathhause.

Hij gaat naar het Raadhuis.

Der Mann ist bey Jahren.

Die man is al bejaard.

Der ist bey Vermögen.

Hij heeft vermögen.

Das ist von Silber / von Hely z.

Dat is van zilver, van hout, &c.

NB. Men moet niet zégen: Ein Mann von Stande / von
Vermögen / von Verdiensten / von Eigenschaften / om te zégen:
*een man van aanzien, van middelen, van verdiensten, van boe-
damigheid. Nóch: Ein Frauenzimmer von Schönheit / von Tugend / om*

om te zeggen: *een vrouw van schoonheid van deugd.* Want het is niet genoeg, dit in 't algemeen te zeggen, men moet de zaak bepalen: en deese manieren van spreken zijn van goed gebruik. Zeg dan: *en Maria van velen of weinigen Verstaande/ een man van veel of weinig verstands.* Eine Frau von seltner von großer *Edelheit/ een vrouwe van eene zeldzame schoonheid.*

XV. Aanmerking.

De Voorzetsels *nach / zu / bey / en von /* worden zonder Woordlidje geplaatst voor de Zelfstandige Naamen *Hof / Haus / Tisch /* en vóór de Eigen-naamen der Steden, *bij v.*

Ich reise nach Rom / ik reis' naar Rome.

Er ist zu London / hij is te Londen.

Ich komme von Paris / ik kom' van Parijs.

Es liegt bey Amsterdam / het legt bij Amsterdam.

Er geht nach Hofe / er ist bey Hofe / er kommt von Hofe.

Hij gaat naar het hof, hij is aan het hof, hij komt van het hof.

Er ist zu Hause / er kommt von Hause / er geht nach Hause.

Hij is t'huis, hij komt van huis, hij gaat naar huis.

Vor Tische / vóór het eeten. Nach Tische / na het eeten.

Sie sind bey Tische / zij zijn aan tafel.

Wir gehen zu Tische / wij gaan aan tafel.

Sie kommen von Tische / zij komen van tafel.

het woord *Tafel* duld dezelve schikking niet. Men moet zeggen: *zur Tafel gehen / bey der Tafel seyn / von der Tafel kommen.*

XVI. Aanmerking.

De Naamen van Steden en van Landschappen duden ook voor zig sommige der gemelde Voorzetselen, zonder Woordlidje, uitgenomen *zu en von / bij v.*

Er ist aus Silesien / hij is uit Sileziën.

Er geht nach Frankreich / hij gaat naar Frankrijk.

Er lebt in Schottland / hij leeft in Schotland.

Es liegt bey Brabant / het grénst aan Brabant.

Men moet alle de naamen van Steden uitzonderen, die zonder Woordlidje niet zouden kunnen gezet worden, *bij v.*

Er ist aus der Schweiz / hij is uit Zwitserland.

Er geht nach der Pfalz / hij gaat naar den Paltz.

Es liegt in der Turken / het legt in Turkijën.

Er kommt aus dem Elsass / hij komt uit den Elzas.

XVII. Aanmérking.

Hèt Voorzetsel nu wórdt in de Tijtels voor de Naamen dér Koningrijken én Landschappen in een' geheel anderen zin geplaatst, om dat hetzelfde een Heerschap-
 pij aanwijst, *bij v.*

Karl der VI. in Germanien / Hispanien / etc. König.
 Karel de VI. Koning van Germanien én Spanjen, &c.
 Kurfürst zu Sachsen / zu Mayn / Keurvorst van Saxon, van Méntz.

Men zegt ook :

König in Frankreich / in Polen / in Preussen / etc.
 Koning van Frankrijk, van Poolen, van Pruiffen, &c.
 König von England / von Spanien / von Portugal.
 Koning van Engeland, van Spanjen, van Pórtugal.

XVIII. Aanmérking.

Twé óf verscheiden Zelfstandige Naamen van verschillend Geslacht, óf van tweéderlei soort, na een Voorzetsel geplaatst, verliesen hun Woordlidje én hunnen Naamval.

Nógtans zegt men zeer wél in der Noth / *in den nood*, in dem Tode / *in den dood*; Maar wanneer men dezélfen saamvoegt, moet men zéggen, *bij v.*

In Noth und Tod / in nood én dood.

Mit Gut und Blut / met goed én bloed.

In Freud und Leid / in vreugd én droevheid.

Mit Rath und That / met raad én daad.

Durch Feuer und Wasser / door vuur én water.

Auf Tod und Leben / tén dood én leeven.

Bei Brod und Wasser / bij brood én water.

In Ketten und Banden / in ketenen én banden.

Einen von Land und Leuten jagen /

Iemant uit zijn land jagen.

Einen ohne Klang und Gesang begraben.

Iemant zonder omstandigheden begraven.

XIX. Aanmérking.

Hèt Voorzetsel nu beteként somtijds zoo veel als *auf* én *in* / én hèt Voorzetsel vor / zoo veel als *aus* óf *wegen* / *bij v.*

Zu Pferde/	dat's te zèggen:	auf dem Pferde/ te paard.
Zu Schiffe/	" " "	auf dem Schiffe/ te scheep.
Er liegt zu Bette	" " "	im Bette/ hij legt te bed.
Er geht zu Bette	" " "	ins Bette/ hij gaat naar bed.
Zu Waarte gehen	" " "	auf den Waart/ naar de markt gaan.
Zu Stuble gehen	" " "	auf den Stubl/ tén stoelgang gaan.

Er bekommert sich zu Tode / (*dat is*) auf den Tod /

Hij bekommert zig tót dén dood.

Wir ist nicht wohl zu Wurbe / (*dat is*) im Wurbe.

Ik ben niet wél gemoed

Etwas zu Papiere bringen (*dat is*) aufs Papier.

Iets op 't papier brengen.

Er zittert vor Furcht / (*dat is*) aus Furcht / hij zittert van yrees.

Vor Hunger / vor Kummer sterben / (*dat is*) wegen des Hungers / wegen des Kummer's. Van hunger, van kommer sterven.

't Is niet zonder réde dat wij hier zoo veele Aanmèrkingen geeven, óf, zoo gij wilt, Règelen op de Voorzetselen.

Want 1. Zijn dezélfen in hun goed gebruik één dér grootste schoonheden aller Taalen; én dezélfen wél te verstaan, is de kragt dér uitdrukking' té bezitten.

2. Daarin is 't dat de grootste mislagen begaan worden, vooral in zékere Landschappen; én die mislagen in de boeken sluipe, zijn allen bekwaam om de Taal te bederven.

3. Men heeft wél geheele boeken over het gebruik dér Latijnsche Voorzetselen geschreeven, (*bij v. TURSELLIN*) zoo dat het geene, anderen geoorloofd is geweest, ons niet verboden is.

4. Men zou 'er nóg een groot getal bij kunnen voegen; maar dit zal voor dit maal genoeg zijn, én zal die geenen, die 'er zig wél van zullen willen bedienen, tót groote huttigheid strekken.

IX. HOOFDSTUK.

Van de Schikking' dér Saamenvoegfelen.

I. Aanmèrking.

Hèt Saamenvoegfel und én andere dérgelijken, dienen om de Zélfstandige Naamen in hèt zélfde Getal én in

dén zélfden Naamvalle t'saamen te voegen, én de aan-
 éénchakeling van de éene Periode met de andere te
 maaken, *bij v.*

Geduld und Hoffnung / geduld én hoop.

Sticht und Zeit / geluk én tijd.

Zeit und Stunde, is noch nicht da / tijd én uur is nóg niet daar.

Ernädigster König und Herr / genadigste Koning én Heer.

Mein Herr und mein Gott! Mijn Heer, én mijn Gód!

NB. Wat het Getal aangaat, het gebeurt somtijds dat eene
 zaak, die volgens haare natuur het Enkel óf het Meervoud
 alleen heeft, bij eene andere moet gevoegd worden die van het
 zélfde Getal niet is, én dat geschied éven eens, *bij v.*

Kaiser und Stände des Reichs. De Keiser én de Staaten des
 Rijks.

Sonne / Mond und Sterne,

De Zon, de Maan én de Starren,

So wohl der König als seine Un-
 terthanen.

Zoo wél de Koning als zijne
 Onderdaanen,

II. Aanmèrking.

De Saamenvoegfels in 't algemeen dienen insgelijks
 om Wèrk woorden t'saamen te voegen in dézélfdé Wijs⁹
 én in dén zélfden Tijd, én om de verschillende Perioden
 eener réde aan éen te schakelen, *bij v.*

Wo er geht und steht,
 Was wir wünschen und hoffen.

Waar hij gaat én staat.
 Wat wij wenschen én hoo-
 pen.

Das können ihr thun oder lassen,
 Er trat ihm das Land mit al-
 len landesherrlichen Hoheiten
 und Gerechtigkeiten ab; und
 hat sich dessen zu ewigen Zei-
 ten / für sich und seine Nach-
 kommen / beyderley Ge-
 schlechtes / begeben.

Dat kond gij doen óf laten.
 Hij gav hem het Land over
 met alle zijne landsheerlijke
 Tijtels én Réchten, én ver-
 zaakte dezélfde voor altoos
 zoo wél in zijnen naam' als
 in dien zijner nakomeling-
 schap, van beiderlei geslacht.

III. Aan-

III. Aanmerking.

'Er zijn Saamenvoegfels, die nooit alléén gaan, én die verzeeld willen zijn, én op dat de réde wél verstaanbaar zij, zoó moet men niet nalaaten dezélfen wél te verzállen, bij v.

Weder is altijd gevolgd van noch.

Er sbeuet weder God noch	Hij vreesf noch God, noch
Menschen / weder Lode noch	ménfchen, noch dood, noch
leben.	leeven.

Wiewohl is altijd gevolgd van doch of van jedoch.

Wiewohl er noch sehr sibel	Hoewél hij nóg zeer slégt zij,
daran ist / so ist doch noch Hoff-	zo is 'er nógfans hoopevoor
zung vorhanden / das er wie-	handen, dat hij wéder op-
der aufkommen werde.	komen zal.

Wiewohl ich nicht sonderlich	Hoewél ik niet zonderling daat-
dazu geneigt bin: jedoch um kí-	toe geneigt zij, zoo kan ik
ner Armuth willen kan ich mich	mij tén aanzien zijner armoede
dessen nicht entschlagen.	de daarvan niet ontslaan.

Zwar is altijd gevolgd van gleichwohl of van jedoch / jedennoch.

Ich liebe dich zwar herzlich;	Ik hebb' u hart'lijk lief, dat
du aber liebest mich gleichwohl	is waar, maar nógfans bemind
nicht.	gij mij niet.

Ich will dir zwar gerathen /	Ik will u wél helpen, edoch
jedoch mit dem Bedinge / das du	mét beding, dat gij 'er een
es wohl anwendest.	goed gebruik van maakt.

Du hast zwar viel gutes an	Gij hebt wél goede hoeda-
dir / jedennoch ist es eine richtigte	nigheden, dat 's waar, nógfans
Sache / das du noch lange nicht	is 't eene zékere zaak dat gij
vollkommen bist.	nóg lang niet volmaakt zijt.

Nicht allein is gevolgd van sondern auch.

Ich vermache dir nicht allein	Ik maak' u niet alléén mijn
mein Haus / sondern auch Hab-	huis, maar ook alle mijne goe-
und Gut.	deren.

Entweder is altijd gevolgd van oder.

Entweder bist du toll / oder du	Gij zijt gek, of gij zult het
willst es werden.	wórden.

Wie is altijd gevolgd van so.

Wie k'ing er immer seyn mag / Hoe wijs hij ook zijn moge
so hat 'er toch noch niet alle Weisheit gefressen. / zoo heeft hij toch nóg niet all' de wijsheid d'ér waereld.

Obschon / obgleich / obwohl / *zijn altijd gevolgd van so / doch / of van gleichwohl / of van nichts desto weniger.*

Ob ihr schon gelehrt seyd / so ist gleichwohl noch viel / das ihr nicht wisset. / Hoewel' gij geleerd zijt, zoo zijn 'er nóg tans veele dingen, die gij niet weet.

Ob wir gleich reich sind / so können wir doch nicht allen Leuten helfen. / Al zijn wij rijk, zoo kunnen wij toch alle menschen niet helpen.

Ob ich wohl gern helfen wollte / nichts desto weniger fällt es mir wegen meiner Armuth unmöglich. / Al wilde ik gaerne helpen, zoo is 't mij toch onmoog'lijk t'ér oorzaak' mijner armoede.

IV. Aanmérking.

De meeste d'ér Saamenvoegselen worden aan 't hoofd d'ér réde gezèt; 'er is niet dan *und / auch / doch / aber /* en alle de besluitende Saamenvoegsels, die dan vóór, dan agter de andere woorden gezèt worden, *bij v.*

Und es begab sich / das etc.	En hèt geschiedde dat &c.
Auch dieses ist noch zu merken.	Daar is ook aan te mérken.
Doch will ich dir nichts vor schreiben.	Nóg tans will' ik u niets vóór schrijven.
Aber nach dreyn Tagen trug sich zu / etc.	Maar na drie dagen gebeurde hèt, &c.

Also bleibt es dabey / <i>of</i> }	} Alzoo blijft hèt daarbij.
Es bleibt also dabey /	
Daher ist es ungewiß / <i>of</i> }	} Hèt is dan onzeker.
Ungewiß ist es daher /	
Deswegen sage ich / <i>of</i> }	} Daaróm zegg' ik.
Ich sage deswegen /	

V. Aanmérking.

De Saamenvoegsels *willen / halber /* worden altijd gezèt agter de woorden die eene oorzaak' te kennen gee-

geeven: maar wegen óf von wegen / kunnen vóór én agter gezèt wórdén, *bij v.*

Wegen deiner Bosheit / óf }
 Deiner Bosheit wegen / }
 Eurer Laster halber.
 Nun unkerer Sünden willen.
 Von wegen deiner großen
 Barmherzigkeit.
 Die Tugend ist schätzbar um
 ihrer selbst willen.

Wégens uwe boosheid.
 Wégens uwe misdáaden.
 Om onzer zonden wille.
 Van wegen uwe groote barm-
 hartigheid.
 De deugd is beminlijk om haar
 zélf's wille.

VI. Aanmérking.

Hét Saamenvoegfel dáß eischt de Toonende Wijs, wanneer 'er van eene zékere zaak', en de Bijvoegende Wijs, wanneer 'er van eene twijffelágtige óf onzékere zaak' gesproken wórdt, *bij v.*

Ich versichere dich / daß ich
 dein Freund bin.
 Du siehst ja / daß man dich hö-
 her scházet / als andere deines
 gleichen.
 Wir wissen daß Crósus reich
 gewesen ist.
 Bemühe dich / das du gelehrt
 werdest.
 Ich hoffe / daß uns alles gelin-
 gen werde.
 Er will nicht glauben / daß ich
 sein Freund sey.
 Ihr meynet / daß ich reich sey.
 Ich wóllte / daß er kame.

Ik verzekeer' u dat ik uw vriend
 bèn.
 Gij ziet wél, dat men u meér
 acht dan anderen uw's ge-
 lijken.
 Wij weeten dat Crésus rijk ge-
 weest is.
 Tragt geleerd te wórdén.
 Ik hoop' dat ons alles gelukken
 moge.
 Hij wil niet gelooven, dat ik
 zijn vriend zij.
 Gij meent dat ik rijk bèn.
 Ik wénschte dat hij kwame.

VII. Aanmérking.

Men kan somtijds het Saamenvoegfel dáß / uitlaaten, na een' wensch, een verzoek, eene hoop óf verzéke-
 ring, *bij v.*

Ich hoffe, es werde gewiß ge-
 schehen.

Ik hoop' dat hét zékertlijk ge-
 schieden zal.

Ich wüñsche Gott wolle Sie
in feinen Schutze nehmen.

Ich bitte / Sie geben sich keine
Wauke.

Er versicherte mich / es wáre
wahr.

Ik wensch' dat God u in zijne
hoede neeme.

Ik bidd' u dat gij u geen moei-
te geevt.

Hij verzekerde mij dat het wáar
was.

VIII. Aanmérking.

In eenen wéñsch, bestierd het Saamenvoegsel d'af al-
tijd de Bijvoegende Wijs, *bij v.*

O dat du den Himmel zerrißest/
und fúhrest herab!

Ach / das dieses gescháhe!

O dat gij den hémel opende én
hier benéden kwaamt!

Ach dat dit geschiedde!

IX. Aanmérking.

Wanneer het gebeurt, dat men verscheiden woor-
den agter malkanderen van dezélfde soorte te voegen
heeft, zoo zét men het Saamenvoegsel und niet dan
voor het laatste, *bij v.*

Gut Regiment / gut Better /
Bucht / Ehr / fromm Gemahl /
fromme Kinder / gute Freunde /
grote Nachbarn und besléen-
den.

Eene goede burgerwét,
goed weer, tugt, eene vroom-
me huisvrouw, vroomme kin-
deren, goede vrienden, ge-
trouwe nabuuren én dergelijken.

Zoo is het niet gelegen, wanneer 'er altijd twé dingen zijn,
die bij élkander moeten gevoegd wórdén; want dan zét men
altijd een und tusschen beide, *bij v.*

Kleider und Schuhe.
Hánde und Füße.
Stoet und Degen.

Kleederen én schoenen.
Handen én voeten.
Stok én dégen.

X. HOOFDSTUK.

Van de Schikking' d'ér Tuffchenwérpfelen.

I. Aanmérking.

Veele Tuffchenwérpfels komen in de réde, zonder
enigen Naamvall' te bestieren, én 'er is niet dan wobl /
én

en weby die daarvan uitgezönderd zijn, om dat dezé-
ven den Goever beskieren, *bij v.*

Wohl mir!	Wat ben ik gelukkig!
Wohl uns des feinen Herrn!	Wat zijn wij gelukkig zulk eenen meester te hebben!
Wehe mir / daß ich ein Fremdling bin zu Mesch!	Wee mij, die te Mesach een vreemdeling ben!
Wehe dir / Chorazin!	Wee u, Chorazin!
Wehe dir / Bethsaida!	Wee u, Bethsaida!

II. Aanmèrking.

De meeste Tuffchenwèrpfels worden aan het begin dèr rede gezèt, uitgenomen *leider! wonder! traum! wils Gott!* *bij v.*

Es ist leider! mit uns dabîn gekommen,	't Geen te beklagen is, is, dat wij zoo ver gekomen zijn.
Sie meynen / wunder! was sie gerhan haben,	Zij roepen, wonder! over 't geene zij gedaan hebben.
Wir wollen euch / wils Gott! übers Jahr besuchen.	Wij zullen u, zoo het Gode be- lievt! over één jaar bezoeken.
Sie haben / traum! dem Feinde viel Abbruch gerhan.	Zij hebben, zèkerlijk, den vij- and veel afbreuk gedaan:

XI. HOOFDSTUK.

Van de Verbloemde Woorden-Schikking'.

De latijnsche Taalkenners hebben eene goede ménigte van woorden uitgevonden, om zekere veranderingen óf schikkingen, die van de gewoone manier van spreken afwijken, te verschoonen. Zij hebben dezélfen in 't algemeen de schoone naam van FIGUREN gegeven, in naervölging' van die dèr Wèlspreek- kunde. Wij zullen hier niet onderzoeken, wie die geenen zijn, die dezélve uitgevonden hebben; het zal ons genoeg zijn te weeten dat zij daar door de mislagen die zij in hunne beste Schrijvers ontmoeteden, hebben willen vernissen.

Zoo wij ons wilden ophouden met dèrgelijke uitdrukkingen te zoeken in de Hoogduitsche Taal', zouden wij weinig verlegen zijn

zijn om 'er een zeer goed getal van te vinden. Maar gelijk men dezélven veeléer onder het getal dér miſlagen, dan onder de ſchoonhèden eener Taale rekenen moet, zullen wij deeſe ſtóf voorbijgaan, zonder daar over breedvoeriger te ſpreken: vooral om dat hetzelfde dén Vreemdelingen van geen' nut zoude kunnen zijn, wier voordeel ons voornaamſt oogmerk in dit wérk geweest is. 'Er blijft ons dah niet over dan van de Hoogduitſche Spreekwijſen te ſpreken, én dat is 't, 't geene wij in het volgende Hoofdstuk zullen doen.

XII. HOOFDSTUK.

Van de Hoogduitſche Spreekwijſen óf Manieren van ſpreken, die dér Hoogduitſche Taal' eigen zijn.

Iedere taal heeft haar onéigen zéggen, óf haare manieren van ſpreken, die haar alléén eigen zijn, én die men woord-voor-woord in eene andere taale niet zou kunnen overdragen. 'Er is geen twijffel of de Hoogduitſche Taal zal ook de haare hebben, en dat is het geene de ondervinding maar al te veel te kennen geeft aan die geenen, die zig met het vertaalen bemoeien, *bij v.*

Sich mit etwas breit machen / ergens roem op draagen.

Sich auf etwas viel einbilden / veel wérk van iets maaken.

Einem in den Ohren liegen / iemant in de ooren luisteren.

Einem den Gang ablaufen / iemant voorkomen.

In die ſoorten van uitdrukkingen beſtaat de wáare kragt eener taale, én de geenen die zig daarvan behéndig weeten te bedienen, doen zien dat zij dezélve in dén grond veritaan.

De geenen in tégendeel, die ſchrijven in diervoegen dat men dezélven woord-voor-woord in eene andere taal' kan overzétten, hebben zékerlijk het weefenlijkſte daarvan nóg niet geſmaakt. Wanneer zij de onéigen bewoordingen eener andere taal' in de hunne óf die van de hunne in eene vreemde taal naauwkeurig uitdrukken, dan is al wat zij ſchrijven van malkanderen niet dan wanspraak.

Men moet zig door de zichtbaare ſchoonhèden van 't Franſch, van 't Engeliſch én van 't Latijn zoo niet laten blinddoekken, dat

dat men onëigene bewoordingen daarvan in de Hoogduitsche taal overzette op eene wijze, die naar pijniging én slaavernij zweemt; en hierin hebben veele onzer Overzetteren gezondigt.

Men zegge niet dat dit het middel is om de Hoogduitsche taal te vernijken. Want het zou zekèrlijk zijn óf men dezelve eeh vreemd' cieraad wilde geeven. Wie zou niet lagchen, zoo ik deese Fransche Spreekwijzen aldus vertaalde?

Se faire jour, sich Tag machen.

Il est du metièr, er iss vom Handwerke.

Tuer le tems, die zeit tödten.

Promener ses yeux sur le champ, seine Augen über das Feld spaziren lassen.

De onëigene Gezègdens dèr Engelsche Taale zijn nóg aartiger, al' zou het alléén in de schikking' zijn. In deese ontmoetingen moet men zig bedienen van de uitdrukkingen die dèr Hoogduitsche taale meest eigen zijn, én die in dén zinn' dèr vreemde taalen geen ingang hebben.

De Hoogduitsche Taal heeft onder haare Spreekwijzen een groot getal Leenspreuken, die dén aart dèr Natie genoegsaam ontdekken. Dit geeft dezelve eene kragt van uitdrukking', die de Vreemdelingen mèt verwondering' aanzien, én die zij in hunne taal niet zouden kunnen bereiken. Wij zullen 'er een staaltje van geeven in de Verzameling die wij bij deese Spraak-konst zullen voegen, én die een ieder zal kunnen vermeerderen, naar dat hij het goed zal vinden. Een Vreemdeling, die deese manieren van spreken wél zal verstaan én toepassen, zal zig kunnen beroemen, dat hij het Hoogduitsch wél verstaat.

Einde van de Woorden-schikking',

óf

van het derde Deel dèr Spraak-konst.

VIERDE

VIERDE DEEL
 VAN DE
 HOOGDUITSCH E SPRAAK-KONST.
 BEHÈLZENDE
 EEN KORT BEGRIP DER MAATKLANK.

I. HOOFDSTUK.

Van de Langheid én Korteheid der Lettergreepen.

I. §. Men noemt een Lettergreep lang, wanneer het geluid, in het uitspreken derzelve, in vergelijking van de andere, langer stil staat, *bij v.* in de woorden;

König / Koning.
 Herzog / Hertog.
 Leben / leven.

Bauer / Boer.
 Trummel / trommel.
 ewig / eeuwig.

De eerste Lettergreepen deeser woorden zijn altijd lang, wijl het geluid der uitspraak 'er langer op blijft, dan op de volgende. In tegendeel zijn de laatste Lettergreepen langer in de volgende woorden:

beliebt / gelievd. Gedicht / gedicht. genau / nauwkeurig.
 dabey / daarbij. Verstand / verstand. Vernunft / vernuft.

Wijl het geluid in 't spreken 'er langer op drukt.

II. §. Dus ziet een ieder bij zig zelve wat men door eene korte Lettergreep verstaat; te weten eene Lettergreep waarop het geluid in 't geheel niet of minder stil staat, dan op de volgende: in

Alain / Aluin.
 gewis / gewis.
 geschwinde / schielijk.

wodurch / waar door.
 verderben / bederven.
 Geschrey / geschreeuw.

zijn

zijn de eerste Lettergreepen kórt; in tégendeel zijn het de laatste in de vólgenden woorden:

Echt / écht.

Deer / het uwe.

Unruh / onrust.

Naam / naam.

Rath / Raadsheer van 't Hóv. Nothdurft / nooddrúft.

wij het geluid minder op dezéve rust, dan op de daarbij zijnde Lettergreepen.

III. §. Behalven deese lange-én kórte Lettergreepen, die buiten kijf zijn, zoo zijn 'er nóg een groot getal onzékere, die men dan kórt én dan lang kan uitspreken, naar dat het de saamenbinding met de andere, óf de zin en het oogmerk van den geenen die spreekt, eischen. De Lettergreep Rath / raad, is bij v. van die soort. Want hoewel men dezéve met réde lang maakt, wanneerze alleen is; kan dezéve nóg tans in de opstelling' dan lang, dan kórt zijn. In het woord Rathhaus / Raadbus, bij v. is deese Lettergreep lang én in dat van Rath / Raadsheer van 't Hóv, is dezéve Lettergreep kórt. Hetzélve geschied tén opzichte van het woord Hausbuis. Want gelijk deese Lettergreep in Rathhaus kórt was; zoo kan dezéve in tégendeel lang zijn in Hausath / buisraad. En men heeft aangemerkt dat bijna alle de woorden van éene Lettergreep eene onzékere maat hebben.

IV. §. Dus vind men den oorsprong van alle maat' dér Lettergreepen, in de natuur zelve dér Hoogduitsche Uitspraak': En ik zie niet dat ooit Natie dezéve élders heeft konnen vinden. Om de maat der Lettergreepen te bepalen, heeft men niet méér dan deese drie hierboven vóorgeschrévene régels nodig, zoo lang eene taal leevendig is, én dat men dezéve leert met het spreken in een Land, daar de uitspraak goed is. Maar wanneer zulk eene taal door den inval én de mengeling dér vreemde Natien, haare zuiverheid, haare schoonheid én haare fraaie uitspraak verlooren heeft; dan moet men zékerlijk régels zoeken, waar door de maat dér Lettergreepen beslooten én bepaalt kan wórdén.

V. §. Men heeft aangemerkt onder de Latijnen, én dat kan insgelijks onder de Hoogduitschers gélden, dat (I. Régel) alle Lettergreép geschreeven met een Twéklank lang is. Zoodanig waren hierboven de Lettergroepen Kónig / Koning; Bau in Bayer / Boer; insgelijks de laatste in genusnaarwkeurig, dabey / daarbij; Alaun / aluin; Geschrey / gescreuw; die lang buiten twist zijn. En deese régel is bijna over

overal toepasselijk; hoewél zij eenige uitzonderingen duld, *bij v. Lauf / loop*, is van zig zélve én in *Kaufbavn / loopbaan*, lang; maar dezélve Lettergreep is in *Ablauf / aloop*; *Wenlauf / wedloop*; *Zeitlauf / tijdloop*, kórt, om dat het geluid op de eerste Lettergreep valt, die den zin bepaalt. *Bey* is lang in *Beystand / bijsland*, maar deese Lettergreep alléén, wórdt dikwils kórt, zijnde van den dérden rang dér woorden van onzékere maate.

VI. §. De II. Régel van de latijnsche Maatklink is deese: Ieder Vokaal, van twé óf méér Médeklinders, maakt eene Lettergreep lang. De Hoogduitschers neemen dénzélfden régel bijna altijd in acht. Want de eerste Lettergreepen in *fallen / vallen*; *sterben / sterven*; *sinnen, denken*; *kommen / komen*; *morden / vermoorden*; *brummen / mörren*, &c. zijn altijd évenéens lang. Maar gelijk de Latijnen eene uitzondering maakten tér oorzaake dér helderluidende letteren *l, m, n, r*, wanneer zij een ander Médeklinder ontmoeteden; zoo heeft de Hoogduitsche Taal ook haare uitzonderingen. Want hoewél zij deese helderluidende letteren in de maatklink voor Médeklinders aanneemt, zoo zijn 'er nógtans gevallen in onze taal, dat een Vokaal, gevolgt van twé óf méér Médeklinders, kórt uitgesproken wórdt; *bij v. Mord moord*, in *Selbstmord zelvsmoord*; *Stadt* in *Hauptstadt / hoofdstadt*, &c.

VII. §. De III. Régel is ook aan te mérken, dewélke deese is: verscheiden Lettergreepen én Médeklinders wórdén niet door de hierboven aangetoonde rédenen lang, maar door de gewoonte dér uitspraak. Men noemt dat in 't Latijn: *Autoritate (Poëtarum scilicet) produci*. En dat is bijna de ééniqste réde van de maat' eener Lettergreep in eene doode taale, die, tén tijde dat ze leevendig was, haar gezag van de gewoone uitspraak' ontving. Op deese wijze zijn de eerste Lettergreepen in *sagen / zégen*; *geben / geeven*; *lesen / leesén*; *loben / looven*; *Spuren / spóoren*; én in een groot getal van woorden van twé Lettergreepen, lang, hoewél 'er nóch Twéklank, nóch twé óf méér Médeklinders agter eene Vokaal zij; 't is het gehoor 't wélk het ons hédén leerd; De nakomelingen, zoo de uitspraak verándert, zouden hétzélve niet kunnen leeren, dan door het leesén van Dichters die tégenwoordig schrijven.

VIII. §. Men kan 'er tóch deese vierde Régel bijvoegen: De kleine woorden *ab/ an/ aus/ bey/ dag/ durch/ ein/ für/ hin/ her/ um/ mit/ nach/ vor/ weg/ will/ en/ zu/* zijnde een gedeelte van een Zélfstandig Naam of Wérkwoord, zijn altijd lange Lettergreepen, *bij v.*

*ablegen/ afléggén.
ausstílgén/ útdélgén.
darbítehen/ aanbíedén.
Eínnáhmé/ ontvángst.
hínreísn/ heénreísn.
mítgéhén/ meégaán.
vórgéhén/ vóórgaán.
wíllsáhnén/ toéstaán.*

*ánbríngén/ pláatsén.
béytrágnén/ bíjdrágnén.
Dúrchgáng/ dóórgáng.
Gúrbitte/ vóórbíddíng.
Mísgúnst/ níjd.
Náchttrétn/ vólgn.
wégnwérfén/ wégnwérfén.
Zúspredén/ vérmaánén.*

't Zou een téken van eene kwaade uitspraak' én van een kwaad gehoor in de Dichtkonst zijn, zoo men deese Lettergreepen als kórte gebrúikte, al waren de vólgné Lettergreepen lang.

IX. §. Dezélfde kleine woorden, *ab/ an/ auf/ ans/ bey/ ein/ für/ her/ hin/ mit/ nach/ von/ vor/ um/ weg/ weil/ en/ zu/* zig in de saamenstelling aan hèt eínde bevíndé, hébén hèt gelúid évenéens lang, *bij v.*

*hínáb/ benéden.
beráuf/ bóven.
hínéín/ bínnen.
dáber/ dáarvár.
dámit/ dát.
híevón/ híervár.
dáráín/ dáarín.
diewéíl/ dewíjl.*

*dáráín/ dáarín.
dáráús/ dáarúft.
dáfür/ dáarvóór.
dáhín/ dáar.
dénnách/ óm dát.
bévór/ vóóráán.
hínwégn/ ván dáar.
hínzu/ bíj, té.*

Dus ziet men dúídelíjk, dát de maat van díe Lettergreepen ín de gántsche Hoogdútsche taal' bepaald ís, hèt zíj dát dezélfven zíj áán hèt hóófd óf áán hèt eínde van éen wóórd bevínden. De régels spreekén 'er híer níet ván, dán vóór zóó veél zíj met éen ánder wóórd saamengestéld zíj.

X. §. Wíj kómmén óp dezélfde wíjse éeníge régels der kórte Lettergreepen ópgeéven. V. Régel: Wánnér ééne Vokáál zíj vóór éené ándere bevínd, zóó máákt dezélfve de

D d

Letter-

Lettergreep kórt, dat ziet om zoo te spreken niet dan op vreemde woorden; kunnende de Hoogduitsche taal de verzaameling van Vokaalen niet dulden, *bij v.*

Diane/	Josua/	Migail/	Gloria/
Historie/	Centurie/	Comödie/	Tragedie/
Ceremonie/	Evangelium/	Korte/	Hosianna/ &c.

Het woord *Lilien/ Lelien*; zou dezelve maat hebben; zoo men hetzelfde niet liever tot twee Lettergreepen wilde brengen, door *Liljen* of *Liljen* uit te spreken, om de al te slappe uitspraak te mijden. *Zion* is daarvan uitgezonderd, hebbende de eerste Lettergreep lang.

XI. §. VI. Regel: De uitgangen in de woorden van meer dan drie Lettergreepen *e/ en/ er/ et/ eln/ ern/ én* *es* zijn altijd kórt, *bij v.*

die Liebe/ de liefde.	die Seele/ de ziel.
geben/ geeven.	nehmen/ neemen.
Vater/ vader.	Mutter/ moeder.
Ihr saget/ gij zegt.	Ihr sprecht/ gij spreekt.
Du bittest/ gij deest.	Du bittest/ gij bidt.
es mangelt/ het ontbreekt.	es ärgert/ het érgert, &c.

Men zondert daarvan alleen uit het woord *Jeß/ jeest*, hetwelk in de Saamenstelling somtijds lang wordt, *bij v. Ostertest/ Paaschfeest; Weihnadttest/ Kérsmis*; hoewel het om de waarheid te zeggen veeleer onverschillend is. Want in *Buffest/ Boetfeest; Pfingstest/ Pinksterfeest*, is het altijd kórt.

XII. §. VII. Regel: De voorste Lettergreepen *be/ er/ ge/ um/ ver* en *ze* zijn altijd kórt, al volgt er een Vokaal of Médeklinker op, *bij v.*

beiben/ erven.	bewegen/ beweegen.
erachten/ gissen.	erwegen/ bedenken.
gelingen/ gelukken.	gerümpert/ geërgert.
umgeben/ omgeeven.	umarmen/ omhelzen.
verachten/ verdrieten.	verachtet/ verächt.
zertheilen/ verdeelen.	zerschneiden/ in twee snijden, &c.

XIII. §. VIII. Regel: De tweklank ou aan het einde van een' eigen Naam wordt kórt, *bij v.*

Torgau / Pegau / Brissgau / 2 naamen van Steden én gewes-
Sundgau / Lindau / &c. 5 ten in Duitschland.

Men moet niet gelooven dat dezelve lang wórdt in de woorden van drie Lettergreepen, wijl ze somtijds op die wijze in dicht gebruikt wórdt. Zij is maar onverschillend, én kan in navólging' dér uitgangen van de woorden van meer dan drie Lettergreepen, op beide wijzen gebruikt wórden.

XIV. §. voor 't overige heeft deese IX. Régel eene vaste waarde. All' de Lettergreepen, die niet lang zijn, door hier boven gemelde redenen, kunnen als kórt wórden aangezien. Ook om dat in de Saamenstelling van twé woorden, het eerste altijd het geluid ontvangt, waaruit vólgt dat het twéde, tén aanzien van het eerste, kórt wórdt, wat voor maat het zélve ook hebben kan, *bij v. Schuh / schoen*, is van zig zélve lang; maar zoo ik zegg': ein *Handschuh / een handschoen*, dan wórdt het zélve kórt. *Schlag / slag*, is eveneens lang, maar in *Handschlag / handslag*, beroovt het eerste woord hetzelfde van zijne maate, zoodanig dat het kórt wórdt. In *Donnerschlag / is het onverschillend én kan op beide wijzen gebruikt wórden.*

XV. §. Tén opzigte van de onbepaalde Lettergreepen heeft men de Xde Régel in acht te neemen: De kleine woorden hierboven niet aangetoond, zijn lang én kórt. *Want* wanneer men zegt: *Ja / ja / ja, ja; nein / nein / neen, neen*, valt het geluid op het laatste. 't is hetzelfde met *so / see*. *Es / hies*, verándert ook. *Want* men zegt ook wél:

Es vergeht mir ál le lust /

länger hier zu leben.

ik verlies' allen lust om langer hier te leeven.

Als:

Sólt es gleich bisweilen scheinen / &c.

Zou 'er zélf dikwils eenigen schijn weesan, &c.

Herzélvde geschied met in in, *aus op*, von van, mit met, bey bij, zu te, durch door, bald baast, én met alle de anderen van die soort. De Bijwoorden, die van een toevoeglijk woord worden afgeleid, zijn alleen uitgezonderd, *bij v.* groß groot, schön schoon, lang lang, kurz kórt, tief diep, hoch hoog, &c. die het geluid altijd lang hebben.

XVI. §. Xide Régel: De uitgangen *bar / bast / beit / teit / lein / inn / lich / niß / sal / sam / schaft / thun én ung /* zijn van onbepaalde maate: zoo dezélfen aan 't gevolg van eene lange Lettergreep in een woord van twee Lettergreepen zijn, dan wórdenze kórt, *bij v.*

adlybar / achtbaar.

wehrhaft / wél gewapend.

Gutheit / goedheid.

Frommheit / vroomheid (*bud*
woord buiten gebruik.)

Abenteuerlein / vertélfel.

tróstlich / troostlijk.

Kenntniß / kennis.

Irrsal / dwaaling.

rathsam / raadzaam.

Freundschaft / vriendschap.

Irrthum / fout.

Handlung / daad.

Maar dezélfen können lang zijn, alsze zig na eene kórtte Lettergreep in een woord van méér dan drie Lettergreepen bevinden, *bij v.*

wunderbar / wonderbaar.

tugendhaft / deugdzaam.

Fingerlein / pink.

Königin / Koningin.

wunderlich / wonderlijk.

Finsterniß / duisternis.

Sicherheit / zékerheid.

Ehrbarkeit / eerbaarheid.

arbeitsam / arbeidszaam.

wanderschaft / reis.

Fürstenthum / vorstendom.

Besserung / bekeering.

Ik zegge dat dezélfen lang können wórdén; dit verhindert niet dat ze ook kórt zijn in de Dactijlische Vaersén.

XVII. §. Om de maat der Lettergreepen aan te toonen, hebben de Taalkundigen een kleine régte lijn voor de langen én eene kromme voor de kórtten aangenomen. Zij zéttén dezélfen boven de Lettergreepen óf op haare plaats, om derzélfen langheid én kórtheid aan te wijzen. Zoo ik *bij v.* de Maatklank der woorden *unwervelich* én *entweter* / wilde aantóonen zoude ik 't op deese wijze doen.

— U — U
un- ver werv- lich.

U — U —
ent- et- de- ter.

Men oordeele nu wat geluid het zijn zoude zoo men dezélfen dus uitsprak:

^U ^I ^U ^I
un ver wes lich.

^I ^U ^I ^U
cut er be ter.

Wie zou zulk eene wantaal begrijpen? 't Is als óf men in 't Fransch het eerste vaers van de Ode van BOILEAU op de verovering van Namen uitsprak.

^U ^I ^U ^I ^U ^I ^U ^I
Quelle docte & sainte yvresse.

verkeerd als volgt:

^U ^I ^U ^I ^U ^I ^U ^I
Quelle docte & sainte yvresse.

XVIII. §. XIIde Régel: Alle de Lidwoorden vóór de Zélfstandige Naamen, én all' de Vóórnaamen vóór de Wérkwoorden, zijn van onbepaalde maate. Dat is te zeggen, wanneer het Zélfstandige óf het Wérkwoord met eene lange Lettergreep begint, dan zijn de kleine voorgaande woorden kórt, *bij v.*

^U ^I
der Mann/ de man.

^U ^I ^U
ich lie be/ ik bemin.

^U ^I
die Frau/ de vrouw.

^U ^I ^U
du liebest/ gij bemindt.

^U ^I
das Kind/ het kind.

^U ^I ^U
er liebet/ hij bemind. }

^U ^I ^U
die Menschen/ de ménschen.

Maar zoo dezélfen van kóрте Lettergreepen gevolgd worden, dan geeft men haar een lang geluid, *bij v.*

^I ^U ^I ^U
der Gerechte/ de régtvaardige.

^I ^U ^I ^U
du bemúhest/ gij neemt moeite.

^I ^U ^I ^U
die Geliebte/ de geliefde.

^I ^U ^I ^U
er genießt/ hij geniet.

^I ^U ^I ^U
das erwúnschte/ het gewénschte.

^I ^U ^I ^U
wir verderben/ wij vergaan.

die ^UVerfluchten, de vervloekten. ^Uht ^Ugeminnet / gij wint.

ich ^Uerbarine / ik heb meelijden. ^Usic ^Ubegheeren / -sij begeeren.

XIX. §. Dit zijn de noodzaaklijkste regels, die men verplicht is waar te nemen om de Hoogduitsche Maatnaak te bepaalen, zoo men de woorden goed wil uitspreken. Want 'er is aan te merken, dat men dezelve geduurig in acht neemt, in de Dichtkonst niet alleen, maar ook in on dicht én in de gewoone réde. Het zou eene zeer wonderlijke taal; én zeer on aangenaam zijn, indien men alle de Lettergreepen éven lang maakte. Het oor moet een ieder overtuigen dat 'er korte én lange Lettergreepen zijn.

XX. §. Men zou niet kunnen gelooven hoewel 'er in elke taal aan 't ware geluid eener Lettergreep gelegen legt, om een woord op deese of op geene wijze, of in 't geheel niet te begripen, *bij v.* het woord Gebet / kan twee zaken betekenen, naar dat men de eerste Lettergreep lang of kort uitspreekt.

Zoo ik zegg': ^Ugebet / dat wil zeggen: *geevt*; maar zoo ik zegg'

^UGebet / of ^Ubéter ^UGebet; dan is dat woord afgeleid van *bitten* *bidden*; en betekend: *gebed*.

't is hetzelfde met *erblich*. Zeggende: ^Uerblich / zoo wil men zeggen *erflijk*, én het zelve woord *erblich* uitsprekende, dan wordt het afgeleid van *erblichten* *bleek wbrden*, én betekend *bij. Sierv* in dén bepaalden Volmaakten Tijd.

II. HOOFDSTUK.

Van de verschillende voeten der Hoogduitsche Vaerzen.

I. §. Alle de Lettergreepen van iedere taal eene zekere langheid of kórtheid hebbende, zoo is 't klaar dat 'er zéls in eene réde in on dicht, eene behoorlijke verscheidenheid moet heerschen om dezelve het oor aangenaam te maaken. Dit is 't, welk, men het getal van dén wélspreekenden stijl' noemt, waarin de Schrijvers de een dén anderen overtréffen. Om 'er in uit te munten, moet men een sijn gehoor hebben, tót welker beslissing' men de

als ORPHEUS én AMPHION, vereénigden zig des te gewilliget daarmede. Zij vonden op deeſe wijsſe eene geregelde orde van voeten uit, of eene Poetiſche Cadans, volgens welke zij hunne vaerzen maakten. Gelijk men de lange én korte Lettergreepen op verſcheiden wijsſen kon mengen, zoo maakte men verſchillende voeten, waarop, om zoo te zeggen, hunne vaerzen gingen.

V. §. De allerkleinſte ſoort van enkele voeten beſtaat in twee Lettergreepen of Deelen: anders zouden dezélfen al te hard én te ſnyf zijn. Zoo de Lettergreepen, die den voet uitmaaken lang zijn, als in *Dorica voordragt*, noemt men hem een *Spondeas*. Hij treed zeer ſtaartig aan. Maar een Vaers het welk van Spondeën alléén zou ſaamengeſteld zijn, zou al te ſleepende weefen: om die réde heeft men niet goedgevonden om 'er te maaken. Maar men heeft dezélfen dikwils onder andere voeten vermengt, gelijk de zesvoetige Vaerzen én de Jambidér Ouden ons daarvan overtuigen,

VI. §. De tweede ſoort van voeten is van twee korte Lettergreepen ſaamengeſteld, men noemt dezélfve *Pyrrifche*. Deeſe is al te ligt én te ſnel, én liep gevolgljik met eene ongelooſlijke ſnelheid, als men 'er heele Vaerzen van maakte. Dezélfve zou niet anders luiden dan als een muſiek geheel van dubbele haaknooten ſaamengeſteld. Gelijk deeſe geen genoegſaamen indruk van haar zoet geluid zou geeven, zoo zou ook de ziel aan den anderen kant, den zin van een vaers deeſer ſnelheid, niet konnen bevatten, nóg minder zou zij 'er van aangedaan weefen; om die réden gebruikt men het zélfve niet, dan door het bij lange Lettergreepen te voegen in den *Anapeſtus* én in den *Dactylus*.

VII. §. Het midden tuſſchen deeſe twee ſoorten van voeten zijn de *Trocheus* én de *Jambus*, die van twee Lettergreepen ſaamengeſteld zijn, waarvan de eene lang, én de andere kort is. De *Trocheus* begint met de lange en eindigt met eene kort-

te als *Water vader*, *Water moeder*, *hoffen boopen*, *lieben be-
minnen*. Deeſe luid zeer aangeflaam én heeft, om zoo te ſpre-
ken, een vrolijk én leevendigen gang; zoo ſchrijft ORITZ:

— U
licke

VIII. §. Van all' de voeten met drie Lettergreepen, die de Grieken en Romeinen in hunne Dichtkónst gebruiken, zijn 'er bij ons slegts drie in gebruik. De eerste is de *Dactylus*, waar van de eerste Lettergreep lang is en de twee laatste kórt, bij v.

gón | d' | gódd | lijke, hijn | mlid | de | bémel | sbe, mē | sch | lide | mē | sch | b | lijke &c.

De tweede heet, *Amphibrachis*; zijn eerste Lettergreep is kórt, de tweede lang, en de derde weer kórt. De Hoogduitsche taal heeft eene zeer groote ménigte van dergelijke woorden, bij v.

ge | neig | te | gené | gene, be | lieb | te | aangē | naam, ver | geb | te | anno | dig,

Ge | dan | ten | gedag | ten. Onze nieuwe Dichters hebben 'er zig veel van bedient, en GUNTHER is 'er vooral in gelukt.

De derde is de *Anapestus*, die saamgesteld is van twee kórtte Lettergreepen en eene lange op het laatste. De woorden die deese voeten maaken zijn in de Hoogduitsche taal niet zeldzaam, bij v.

en | de | me | in | on | ge | me | en; Ma | je | sit | Ma | je | steit, un | et | hort | on | ge | boort,
zonder te rékenen dat men dien voet gemak'lijk door de saamenstelling maakt: gelijk het geluid van dit fransche Vaers is:

Je | rap | el | le | en | leur | camp | Pin | con | flans | te | vic | toi | re.

III. HOOFDSTUK

Van de Rijmen der Hoogduitsche Dicht-Kónst.

I. §. De uitvinding van den Rijmslag komt buiten tégenpraak den Hoogduitschers toe. Alle de Vólkere van Europa zijn hén nagevólgd, en zoo de naauwe paalen die wij ons voorgeschreeven hebben, hēt niet verhoeden, zouden wij 'er de óvertuigendste rédenen van konnen ópleveren. * 't Is waar dat de Italiaanen en de Engelschen somtijds gedichten zonder rijmen

* De eerste Dichter uit Provence, Godefroy Rudel was een Hoogduitscher van geboorte, gelijk zijn naam hēt genoeg te kennen geeft: die tégenwoordig nóg in Duitschland gevonden wrdt, en betekend een' boeren hond óf dógge: van bém is 't dat alle die uit Provence, alzoó wél als die uit Norman- dien.

men maaken, maar het scheelt veel, dat dezélfen zoo veel als de gerijmde Vaerzen het oor vleijén. De Hoogduitsche Dicht-konst, in navolging van de Grieksché én Latijnsche, zou dezélfé des te gemaklijker missen konnen, om de néttigheid van haare Maatliank. Ik denk' egter datze een gedeelte van haare zagtheid zou verliezen, zoo men 'er het rijm t'eenemaal van afsneed. Verscheiden Gedichten van eenige onzer nieuwe Dichteren dienen tén bewijse aan een sijn' gehoor.

II. §. Men zegt dat twé of méér régels of vaerzen rijmen, wanneer hunne laatste Lettergreepen bijna het zélfde geluid hebben. De Hoogduitsche Dicht-konst heeft drie soorten van rijmen: dat is te zéggén, naar dat een, of twé of drie eindigende Lettergreepen van twé of méér régels een zweemend geluid hebben. Men noemt de rijmen van de eerste soort, *Mankijke Rijmen*, bij v.

Macht /	Stein /	Genuß /	Fähigkeit.
Pracht /	klein /	Bedruff /	Ergebenheit etc.

Die van de twéde soort, *Vrouwlijke Rijmen*; misschien óm dat het geluid daarvan teederer én zagter is, bij v.

leben /	leeven.	erlangen /	verkrigén.
geben /	geeven.	unterfangen /	durven.

Man zou die van de derde soort *Kinderagtige Rijmen* kunnen noemen: wijl hun geluid eenigfins het geraas nabootst, hetwelk de kinderen met hunne bellen maaken.

— 0 0	predigen /	prédiken.	— 0 0	brüderlich /	broederlijk.
— 0 0	entleiden /	verlossen.	— 0 0	läderlich /	ontachtg.

III. §. Van deefé Rijmen zijn de volgende régels in acht te neemen.

I. Régel,

dien, én uit Italiën zijn, de konst van Rijmen geleerd hebben. Want Ottfried, Munnik van Weissenburg op den Rijn had reeds in de IX. Eeuw onder Koning Lodewijk, Zoon van Karel den Grooten, de Euangelisten in 't Hoogduitsch berijmd: een wérk 't wélk men nóg beeft, én dat de Hoogduitschers met een weinig oplettendheids verstaan.

I. Régel.

De Manlijke Rijmen moeten op de derde Letter-greep het geluid lang hebben. Ik sprek', gelijk men het ligt begrijpt; van de lange Lettergreepen, volgens de regels van onze Maatklank, en niet volgens die der Romeinen of der Grieken.

II. Régel.

De Rijmen zijn goed, in zoo verre zij het geluid régt hebben. Dat is te zeggen: de lettergreepen, die een scherp geluid hebben, rijmen niet met die, welken een sleepend geluid hebben. Bij v. *Juß* en *Stnuß* komen niet over-een, om dat het eerste een sleepend geluid, en het tweede een scherp geluid heeft.

III. Régel.

Een juiste Rijm moet, zoo veel het mogelijk is, dezélfde Vokaalen hebben, maar de eindigende Medeklinkers moeten ten minsten onder het getal van die weesen, welken met een zélfde zintuig worden uitgesproken.

IV. Régel.

De woorden, die rijmen, moeten vóór zig hunne Vokaalen, of verschillende Medeklinkers hebben, of zij moeten 'er in 't geheel geen hebben. (*).

V. Régel.

Men moet de Manlijke rijmen door geen al te stoute uitlaatingen maaken, en nóg minder door de eindigende Vokaal van een woord af te snijden.

VI. Régel.

De Vaerzen, die goed rijmen, moeten in den beginne of in het midden geen geluiden hebben overéenkommende met die, waarmede de regels of de vaerzen eindigen.

VII. Ré-

* 't Is gébeel het tégendeel in de Fransche Dicht-konst die veel van de rijke Rijmslagen houdt.

VII. Régel.

Men moet in een Gedicht de menigvuldige herhaling van dezelfde rijmen mijden; uit vrees van de ooren lastig te vallen, óf in den zelven tijd de armoede eener taale óf des Dichters te verraden.

VIII. Régel.

De Vrouwlijke rijmen moeten woorden zijn, die de allerlaatste Lettergreep op één na, lang én de laatste kort hebben.

IX. Régel.

De Vrouwlijke rijmen eischen dat de Vokaalen én Médeklinders in het midden óf aan het einde der rijmen, veel nauwkeuriger overéén komen, dan het de Manlijke rijmen vereischen.

X. Régel.

Evenéens moet men hier met méér zórgs dan in de Manlijke rijmen mijden, twé Vaerzen te eindigen, die rijmen moeten, het eene met een woord van een scherp én het andere met een woord van een slepend geluid.

XI. Régel.

Men moet in acht neemen dat twé woorden, waarvan het eene met eene dubbele, én het andere met denzelfden enkelen Médeklinder geschreeven wordt, niet rijmen.

XII. Régel.

Wat den Twéklank á betreft, 't is bijzonder dat hij van zig zélven verschilt, naar dat hij voor een *W* óf *ß* gaat. In het eerste geval wordt hij scherp, bij v. *müssen / moeten; Schlüssen; (den Geever of Neemer in 't meêrvoud van den Zelfstandigen Naam sluitredén)* én de *ß* verdeelen zig, tusschen de twé Lettergreepen. In tégendeel is hij lang in *büßen boeten, Süßen (den Geever of Neemer in 't meêrvoud van den Zelfstandigen Naam voet)* versipen / verzagten, én de letter *ß* behoort v'eenemaal tot de laatste Lettergreep. 't Is het zélve in *schließen / sluiten, fließen / vlieten; genießen / genieten*. Zoo men een sijn gehoor wil vergenoegen, zoo rijmen die woorden, om dezelfde reden, niet met *Müssen (den Geever of Neemer in 't meêrv. van den Zelfstandigen Naam Noot, wissel weten, Gewissen / gewisse, zettischen / gescheurd*.

IV. HOOFD.

IV. HOOFDSTUK.

Van de verschillende Soorten van Dichten, die onder de Hoogduitschers in gebruik zijn.

I. §. De Hoogduitsche taal is zeer geschikt tot alle de Soorten van Dichten, bekend onder de oude én nieuwe Vólkere; de Voorbeelden daarvan zijn zoo gemeen, dat niemant daaraan zou kunnen twiiffelen. De soorten, het meeste in gebruik, zijn de *Jambus*, de *Trocheus* én de *Dactylus*. Wij zullen slegt's twé woorden van elke deeser drie soorten zeggen.

II. §. In 't Hoogduitsch kan men *Jambische Vaerzen* van verschillende langheid maaken; en wij hebben 'er van ééne voet tot agt voeten. Hetzelfde kan men van de *Trocheische Vaerzen* zeggen. Die twé soorten zijn in onse taal zeer gemeen. De *Dactijlsche* soort is zoo gemeen niet. Ik kenn', uitgenomen GUNTHER, géén van onze Dichters, die een geheel Gedicht in Dactijlsche Vaerzen gemaakt heeft. Die soort vindt men heel dikwils met de twé voorigen geméngd. Men heeft onze Dichters slegt's open te slaan om de voorbeelden deeser drie soorten te vinden, waaraan men, in naarvóling' dér Grieken én Romeinen, verschillende naamen geeft, volgens het getal én de verdeling dér voeten, die men in de Vaerzen óf regels in acht neemt. Voor het overige heeft men in 't Hoogduitsch Helden-dichten, Treur- én Blijsoelen op rijm gemaakt, Opera's, Harders-zangen en andere Toneeldichten, Schimpdichten, Treurdichten, Zéndbrieven op rijm, Odes zoo heldhaftig als zedelijk, vrolijk én dertel, Klinkdichten én Rondeelen, allerhande soorten van Punt-dichten én Sneldichten. Hunne beroemdste Dichters van de voorige Eeuw zijn OPITZ, DACH, GRYPHIUS, FRANCK, LOHENSTEIN, FLEMMING, KANITZ en BESSER. Van de tegenwoordige Eeuw achten wij NEUKIRCH, PIETSCH, GUNTHER, GOTTSCHED, HAGEDORN, HALLER, de Baron van SCHÖNAICH, GEILERT én LESSING, zonder eene ménigte anderen te rekenen, die hunne verdienste in verscheiden soorten van Dicht-kónsten hebben. Om 'er dén Leefer eenig staaltje van te geeven, zullen wij ons bepalen met hun een' Avond-zang aan te bieden, waarmede de Universteit te Leipsich dén doortócht van H. K. H. Mevrouwé de Dauphine vierde, te gelijk ook een Ode van Mr. GOTTSCHED, Professer te Leipsich, waarmede hij de gelukkige geboorte van Mijnheer dén Hértog van Bourgogne gezongen heeft, die wij waerdig geoordeeld hebben, in alle Landen meerder bekend te moeten zijn, dan zij het tot nóg toe zijn.

AVOND-

A V O N D Z A N G,

waarmede de Universiteit te Leipsich (den 15. Jan. 1747.)
den Doortocht van H. K. H.

MEVROUWE DE DAUPHINE

vierde.

Das Chor der Gracien und Liebesgötter.

Arie.

Erheint / ihr muntern Musensöhne!
Hier kömmt die königliche Schöne;
Hier kömmt / die Ludwig auserwählt/
Der Frankreichs Hoffnung sich vermählt.
Dies Götterkind muß ihr empfangen!
Sie eilt / auf Galliens Verlangen:
Drum laß Sie / werthes Pleißharben /
Nicht unverehrt vorübergehn.
Erscheint ihr muntern zc.

Phila- Was hör und seh ich? Welche Schaar
ris. Von Liebesgöttern / Eherz und Lachen /
Stelle dich an meinen Thoren dar;
Will mir die Nacht zum Tage machen?
Wes ist die englische Gestalt /
Der Schönen / die Auroren gleich erscheinet?
Vielleicht ist es Dianens Ebenbild /
Das durch sein Silberlicht die Stadt mit Glanz erfüllt?
Doch nein: ich seh auf allen Seiten
Die Gracien den Zug begleiten:
Ich seh / es flattert hin und wieder
Der Amouretten Goldgefieder
Um den geschmückten Wagen her.
Ja Hymen selbst kömmt nicht von ungefahr /
Mit seiner Fackel in der Hand /
Erstreck vorangegangen;
Und hat / durch ein gesticktes Band /
Das Posthorn um die Schultern hangen.
Nein: solch ein Auszug schickt sich für Auroren /
Und für des Phobus Schwester nicht.
Nun seh ich Sie! Es ist Josephens Angesicht /
Die Frankreichs Erbe sich erklopft!

Es ist ein Götterkind aus Sachsens Heldensaal;
 Ein großer Königssohn ward neulich ihr Gemahl:
 Ihr Musen! Habt ihr mich vernommen;
 So heißt den hohen Gast willkommen.

Arie.

Das Chor Willkommen / theure Josephine!
 der Musen/ Erscheint uns nicht aus Deiner Mine

Der Liebesgöttin süßer Stieg /

So wie sie aus dem Meere stieg?

Willkommen hier auf unsern Hügelnd

Wir sehn dich ist zum erstenmal:

Ah! aber auch zu unster Qüaal;

Weil Lieb und Huld den Schritt besüßeln:

Willkommen theure Josephine! &c.

Philu- Ja freylich / theureste Prinzessin; Sachsens Throner
 cis. Du eilst mit schnlider Begierde /

Von da / wo sich die Eib ergießt /

Dahin / wo Rhein' und Selte fließt /

Wohin die Franken sonst gebüngen /

Als sie nur deutscher Faust der Römer Macht bezüngen /

An Ruhm ist diesem Reich kein Reich auf Erden gleich.

Sein Kronprinz hat dein Engeln gleiches Wesen:

Zur Fülle Seines Glücks erklesen.

Du wirst beglückt! Ah! aber wir verlieren

Der holden Blicke Segensart /

Die mit besondrer Reizungsart

Die Herzen großer Fürsten ruhren /

Und fremder Völker Aug entzücken:

D könnt es uns / Dich zu behalten / glücken!

Arie.

Symen. Du hast dein Ziel zu hoch gestellt:

Verlang es nicht / o Philurene!

Es wartet dort auf Seine Schöne

Der Lilgenkrone junger Held.

Er sieht / von zarter Sehnsucht voll /

Nach Seiner neuen Augenweide /

Die Ihn nach bangem Wirwerleide /

Mit neuer Liebe laben soll.

Du hast dein Ziel &c.

Pbl.

Philis. Sie ziehe denn mit Heil und Segen:
 Des Himmels Hand bestreu auf allen Wegen
 Mit sunsten Blumen Weg und Spur!
 Es wandle die Natur/
 Auch wider ihr gewohnt Gesetze/
 Die Flocken von dem Schnee/ des Winters kalte Schätze/
 Zu Dienst der theuren Josephinen/
 In lauter Ligen und Jasminen.
 Sie sitze künft'ig Frankreichs Thron!
 Ist küssen Liebesflammen/
 Mit Erben/ die durch Sie aus Sachsens Helden stammen:
 So herrsche einst in Paris: Ihr Kronenwerther Sohn!
 Auf Klio! laß auch Frankreichs Dichter spinnen.
 Wie hoch sie künft'igbin dieß Kleinod prägen müssen.

Arie,

Klio.

Singt ihr hochberühmten Schwäne,
 An den Ufern jener See!
 Singet mit erfreuter Brust
 Weisens Berth und eure Lust;
 Preiset mit geschärften Tönen
 Diesen Ausbund deutscher Schönen!
 Diese Sächsische Dauphine/
 Schenken euch mit froher Wine
 Pohlens Haupt und Sachsens Lust/
 Josepha Tochter/ und August.
 Singt ihr hochberühmten etc.

Frank. Ich seh es wohl/ wie viel man mir verbirbt!
 reichs Wohl! dieß Königliche Kind/
 Schutz Soll künft'igbin so weit verehrt werden.
 Geist. Als Ludwigs Szepter reicht auf Erden/
 Vom Mittelmeer/ bis an den Ocean/
 Vom Rheine/ zu den Pyrenäen/
 Noch mehr: wo Titan spät in Ithetis Arme fällt;
 Bohin Columbus uns die Wege kund geihan/
 Soll Ihres Namens Ehrfurcht gehen.
 Ein Fluges Volk wird Sie auf Händen tragen/
 Und ganz Europa wird einst sagen:
 Sie sey die glücklichste der Welt!

Befeligtes Sachsen!
Betrübe dich nicht;
Dein Stämmhaus wird wachsen!
Obgleich sich Josepha der Seyne verspricht,
Wig künftig die Beste des Himmels zerbricht,
Aus Bayern bestimmet die Vorsicht und Liebe
Dem theuersten Charprinz ein Kaiserlich Kind;
So stillen sich wieder die sehnlischen Triebe,
Bey dreifachen Kränzen, die Nympfen dir winden.
Befeligtes Sachsen! &c.

philus. Dies alles / und noch mehr /
fis. Was Huld und Ehrfurcht nur erlangen können /
Wend ich und Sachsen Ihr mit trauern Herzen abzun;
Siebt uns Josepha nur im Scheiden noch Gebor.
Ach! wollte Sie hinsort auch in enfernten Brängen /
Ihr Vaterland / wo Sie die Welt erblicket /
Wo Sie zuerst dem Glück im Schöß gefessen /
Und beyder Aeltern Herz entriekt /
Und mich Zeulebens nicht vergessen!
Ihr Mufen auf! und suchet mit frohen Seiten /
Den ungeholnen Wunsch der Ehrfurcht zu begleiten.

Arie.

Das Chor. Wirf Du / Preis der Prinzessinnen!
der. Dorten Ludwigs Herz gewinnen /
Mufen. Der Dir lautes Glück verspricht;
So vergiß doch Sachsen nicht!

Wirf Du Frankreich glücklich machen /
Wenn Dem Volk mit Lust und Lachen
Wig und Künste höher treibt;
Werden Dich die Dichter ehren:
Denk / daß auch in unsern Chören
Deines Namens Denkmal bleib.

Wirf Du / Preis der Prinzessinnen!
Dortan Ludwigs Herz gewinnen
Der Dir lautes Glück verspricht;
So vergiß doch Sachsen nicht!

ODE

O O D E

VAN Mr. GOTTSCHED,

Op de gelukkige Geboorte

VAN ZIJNE KONINGLIJKE HOOGH.

DEN HERTOG VAN BOURGOGNE.

Ihr Mufen! habt ihr mich erhört
 Als unser Pleisathen mit lustersüßtem Herzen/
 Die angeflammeten Hochzeitkerzen/
 Von Galliens Dauphin und Sachsens Schmuck verehet;
 Warf damals eure Götterhand,
 Geweihte Körner in den Brand/
 Davon in Meißens Flur noch iht die Herzen lodern;
 Warum soll ich / bey neuer Lust /
 Nicht auch bey starkgerührter Brust /
 Ein günstig Lorbeerreiß aus eurem Hayne fodern?

Ja! krönt mit freudig Stirn und Haar/
 Und heft mit holder Hand die matte Leyer säumen;
 Ihr seht den Weihrauch aufwärts klümmen;
 Der Völker Andacht dringt zu Tempel und Altar,
 Besingt / wo ihr empfindlich seyd /
 Die höchst erwünschte Fruchtbarkeit
 Des Erben von Bourbon / und unsrer Josephine /
 Zwoy Völker sind zugleich entzückt /
 Ein kleiner Erbprinz wird erblickt
 Des gallischen Dauphins / der sächsischen Dauphine.

Die Sonne lachet / die Elbe lacht.
 Es freuet sich August / wie Ludwig der Geliebte,
 Versailles / das sich fast berübet /
 Steht nun in froher Glut / und brennt in schönster Pracht.
 Zehet nur / ihr Flammen! Holz und Stein;
 Die Glut / so unsre Herzen weihn /
 Ersetzt den Verlust mit unversehnten Freuden.
 So ruft Paris / so ruft das Land;
 Und Fama macht der Welt bekant /
 In was für Wollust sich die treuen Völker weiden.

Wie dort/ nach ängstender Gefahr/
 Columbus/ auf der Fahrt in unbekanntem Meeren/
 Den Freudenthränen nicht kann wehren;
 Denn seinen Blicken stellt die neue Welt sich dar.
 Viel Monden hatt' er schon geschifft.
 Lust/ Brod und Wasser ward zum Gift:
 Des heißen Weltstrichs Brand hat alles angesteckt:
 Fast jede Stunde mehrt die Noth/
 Der Aufruhr droht ihm schon den Tod:
 Dafern der dritte Tag kein neues Land entdeckt.

Der Schiffmann jagt/ Columbus kann
 Den kranken Steuermann nun länger nicht vertrauen.
 Die Furcht nimmt zu / und wird am größten:
 Denn selbst das dritte Licht bricht voll Verzweiflung an.
 Ich sehe Land! so ruft mit Macht/
 Der auf dem höchsten Masten wacht/
 Der langen Schiffart Zweck begierigst auszuspähen/
 Betrost! das neue Land ist da!
 Das Ende der Gefahr ist nah!
 Und jeder klettert hinauf/ die Wahrheit selbst zu sehen.

Sie sehn es starrend und entzückt:
 Und wer vermag allhier mit angemessnen Bildern/
 Des Seemanns Regungen zu schildern;
 Als er/ nach so viel Angst/ der Reise Schluß erblickt?
 Ein neues Leben füllt die Brust:
 Der Sieche selbst wird stark vor Lust/
 Der Sterbende sogar singt wieder an zu leben.
 Ein Lobgesang steigt himmelan/
 Dem Gott der Wunder schaffen kann/
 Für das geschenkte Heil den treusten Dank zu geben.

O Frankreich! schau alhier dein Bild /
 Dein Königsstamm beruht auf Ludwigs einzigem Erben;
 Und der sieh die Gemahlin sterben /
 Bevor ihr Fruchtbarkeyn des Reiches Wunsch erfüllt.
 Du jagst und trauerst hier mit Recht:
 Doch Sachsens Königlich Geschlecht /
 Aus Wittelindens Blut / ersetzt was du verlohren.
 Josepha / unser Schönen Preis /
 Des Rautenstammes schönstes Reis /
 Wird Ihm zur Linderung / und Dir zum Trost erkohren.

Nun hoffest Du / an Sehnsucht reich.
 Es steh'n allgemach viel Tage / Monden / Jahre.
 Die Klemmuth liegt schon am Altare /
 Und stehe un eine Frucht / und weine und jagt zugleich.
 O! ruft sie: bist du Ludwigs Stamm /
 Erärnter Himmel! denn so gram /
 Daß unkr Lilgenbett soll wekend untergeben?
 Erhöre Frankreichs Wunsch und Flehn!
 Laß endlich dein Erbarmen sehn /
 Und aus der Kummernacht ein Freudenlicht entstehen.

Die Vorsicht hört der Andacht Ruf:
 Sie hört und winkt zugleich mit holden Gnadenblicken,
 Man sieht den Segen abwärts rücken /
 Der Frankreichs halbe Lust vor einem Jahre schuf.
 Die schönste Hoffnung zeigt sich:
 Josepha! Frankreich trägt Dich /
 Wenn ihm sein Wunsch gelingt / zeitlebens auf den Händen.
 Die Zeit ist da: Lucina winkt!
 Doch Muth und Lust und Hoffnung sinke /
 Des Himmels Hand will ihm noch keuen Erbprinze senden.

Wie die Natur halb lacht / halb weint /
 Indem im Frühling sich die Bitterungen mengen /
 Wann Dünste sich in Tropfen drängen /
 Blewobl zu gleicher Zeit die warme Sonne scheint /
 So fülle hier der Franzen Brust /
 Theils banger Schmerz / theils süße Lust /
 Ein zewifelhafter Lauf erhob sich zu dem Himmel /
 Halb klingt er stob / halb misvergnügt /
 Den Dank / der in de Lüften steigt /
 Besetzt an Stärke fast ein feujendes Getümmel.

Kein Wunder! der im Himmel sitzt /
 Und aller Thronen Heil nach seiner Wage lenket /
 Den einen / fremden Herrschern schenket /
 Den andern gar zerschlägt / den dritten gnädig stüzt /
 Der oberste Monarch der Welt /
 Hat' einen Rathschluß fest gestellt /
 Davon Europens Blick den Ausgang jüngst vernommen /
 Erieß: O Frankreich! tröst' dich!
 Dein Erbprinz folgt / wann Friederich /
 Der Sachsen Churprinz erst ein Segenspfand bekommen.

Sey / höchste Weisheit! tausendmal
 Für den erfüllten Schluß von Sachsenland gepriesen.
 Wie gnädig du dich ihm gewiesen /
 Das jetzte / nächstes Jahr / die Wirkung deiner Wahl.
 Ein kleiner Friederich August
 Erfüllte jedes Herz mit Lust /
 Das um den Elbestrand / am Muld- und Saalkrom wohnt /
 Vor andern hat der Pleiße Rand /
 Und unsre Philuris erkannt /
 Wie hold die Voricht sey / die auf den Wolken thronet.

Nun ehles Frankreich! hoffe du:
 Der Schickung Rathschluß wird hinfort auch dich vergnügen,
 In kurzem wird sich alles fügen:
 Der Himmel sinne bereits auf deiner Völker Rath.
 Wie lang hat Burgunds Herzogthum /
 Der voriger Behercher Ruhm /
 In seines Prinzen Glück und Namen blühen sehen!
 Mir nächstem bringt es günstig Glück
 Sein altes Vorrecht neu zurück;
 Was seinen Glanz erhöht / das wird nun bald geschehen.

Der Tag ist da / die Nacht bricht ein /
 Die Ludwigs Stamm bekriegt / und Frankreich glücklich macht.
 Lucina ist bereits erwacht;
 Und eh man sichs versieht / wird sie geschäftig seyn.
 Beglückter Vater! dessen Blick
 Zuerst des Himmels Meisterstück
 Auf Josephinens Schooß entzückt bewundern können!
 Glück zu! erfreut Königin!
 Wer bringt die Post dem König hin?
 Kein Hofmann wird so leicht dieß Glück dem andern gönnen,

O könnte doch mein Augenstraal /
 Durchlauchte Wächlerin! in deine Zimmer blicken;
 Und da mit Zauber und Entzücken
 Den kleinen Herzog sehn / der Frankreichs Herzen stahl.
 Die Liebesgötter kamen schon (*)
 Nunmehr um deinen ersten Sohn /
 Wie neulich / da Du schiedst / um deine Reisewagen;
 Wie wollte ich durch ein Wiegengesang /
 Das schicksal / so ihm schuldig blüht /
 Aus frober Abndung ihm in lähnen Bildern sagen!

* Dieß zielt auf eine Arie in der Serenade / womit Ihre Kön. Hoheit
 in Leipzig ist beschret worden.

Er herrscht einmaal / er herrscht gewiß!
 Und baut / als König einst das Heil beglückter Staaten:
 Und / wird den Abndung Wink gerathen /
 So bemunt sein starker Arm der Völker Kummerniß,
 Geliebt / wie Ludwig und August /
 Wird er der Unterthanen Lust /
 Der Nachbarn treuer Freund / der Feinde Furcht und Schrecken;
 Der Wissenschaft und Künste Schutz /
 Und weis / der Barbarey zu Trug /
 Den Frevel abzuthun / die Tugend zu bedecken.

Monarch! so siehst Du Dein Geschlecht /
 Durch Gottes Segenshand / zum Heil des Thrones wachsen,
 Dies Wohl entspringt zum Theil aus Sachsen:
 Ihr Franzen! drum verehret desselben Zweige recht.
 Paris erhebt der Fügung Rath /
 Es dringt mit Macht ins Heiligthum /
 Wo Ludwig und sein Hof dem Himmel Opfer bringen:
 Auch Dresden brennet Weihrauch an /
 Und will / wie es schon oft gethan /
 Für seines Hauptes Glück dem Höchsten Lieder singen.

O König! dessen Stammbaum schon
 In halb Europa sich zum Wunder ausgebreitet;
 Und künftig sich noch weiter spreitet;
 Wie herrlich wird dadurch dein segensreicher Thron!
 Dort / wo Vesuv und Aetna glüht /
 Der Jferstrom zur Donau fliehet /
 Und sich der Seynen strand mit weißen Lilgen schmücket;
 Da blüht ja Sachsens Kaute schon:
 Und hier am Elbstrom wird dein Sobu
 In gleicher Fruchtbarkeit und Segenskraft erblicket.

● ● ●

Wie manches Reich wird nicht dereinst-
 Die Zweige deines Stamms als seine Herrscher / ehren;
 Bis / wenn sich stets die Keiser mehren /
 Du / Herr! der Segensquell von ganz Europa scheinst.
 Ihr Mufen! stärket meinen Blick /
 Und zeiget mir dieß felne Glück /
 In Jahren / die erst spät nach unsern Zeiten kommen:
 Zeigt mir das Land / wo Tagus fließt /
 Und was der Ocean umschlenkt /
 Von Sachsens Kartenschock in Eid und Pflicht genommen.

● ● ●

Ihr Quellen! wo der Elbe Flus
 Aus mancher feuchten Kluft mit vollen Röhren dringet:
 Ihr Hügel / die Ihr Erzte bringet /
 Wo Carpath's kalte Stern in feuchten Wolken ruhe;
 Auch dir / o großes Römerreich /
 Ist zar kein Reich auf Erden gleich /
 Doch wird dich einst / wie sie / August's Geschlecht regieren;
 So wird der halbe Kreis der Welt
 Jedoch der Zukunft Vorhang fällt /
 Und läßt mich alles dieß / nur als im Nebel / spüren.

Einde dér Spraak-konst.

VERZAAMELING DER GEMEEN ZAAMSTE WOORDEN.

Om de Hoogduitsche Taal te leeren spreken.

Van de Góðheid én de dingen die haaren dienst betrèffen.
Von der Góðheit / und den Dingen so den Gottesdienst-
angehen.

- God, Gótt. de Zaligheid, die Seligkeit.
Jesus Kristus, Iesus Christus. de Apóltelen, die Apóstel.
de Heilige Geest, der Heilige Geest. het Vormsel, die Firmelung.
de Heilige Drieëenheid, die heilige Drieëenheit.
de Schepper, der Schöpfer. het Heilig Nagtmaal, das heilige Abendmahl.
de Verlosser, der Erlóser. de Doop, die Taufe. Jung.
de Zaligmaaker, der Seligmacher. 't laatste Olyfel, die letzte Oel.
de Heiligmaaker, der Heiligmaaker. een Jood, ein Jude.
de Schépping, die Schöpfung. een Heiden, ein Heide.
de Verlossing, die Erlósung. een Türk, Mahometaan, ein Türk / Mahometaner.
de Heiligmaaking, die Heiligung. een Kristen, ein Christ.
de Heilige die D. Jungfrau. een Roomsche, ein Rómisch-Katholischer.
Maagd, } Maria de Mutter Gótt.
de Engel, der Engel. een Lutheriaan, ein Lutheraner.
de Aarts-Engel, der Erzengel. een Hervórmde, ein Reformiter.
de Heiligen, die Heiligen. 't Gebéd des Heeren, das Unser Vater / óf das Vater Unser.
de Hémel, der Himmel. de Afgoderije, die Afgótterey.
het Paradijs, das Paradies. een Afgód, ein Abgott / ein Gótt.
de Hèl, die Hölle. een Afgodendienaar, ein Góttendiener.
het Vagevuur, das Fegfeuer. de Huichelaarije, die Hächelen.
de Duivel, der Teufel. een Huichelaar, ein Hächler.
de Gódsdienst, die Religion. de Schijnheiligheid, die Scheinheiligkeit.
de Bijbel, die Bibel. een Schijnheilige, ein Scheinheiliger.
het Geloov, der Glaube. (thum. de Ketterije, die Ketterey / ligger.
het Kristendom, das Christenthum. een Ketter, ein Ketzter.
het loodendom, das Judenthum.
het Heidendom, das Heidenthum.

Van

Van 't Heel-ál én van de Elementen.

Von der Welt und den Elementen.

De Waereld, die Welt.	de Weerlicht, der Blij.
't Heel al, ^{der Erdboden.} ^{der Erdkreis.}	de Donder, der Donner.
de Aarde, die Erde.	de Bliksem, der Donnerkeil.
de Zee, das Meer.	de Hagel, der Hagel.
het Water, das Wasser.	de Sneeuw, der Schnee.
de Lugt, die Luft.	de Vórst, der Frost.
het Vuur, das Feuer.	het ijs, das Eis.
de Zon, die Sonne.	de rijp, der Reif.
de Maan, der Mond.	het gladd' ijs, das Glatteis.
de Starren, die Sterne.	de daauw, der Thau.
de Wolken, die Wolken.	de nével, der Nebel.
de Zondvloed, die Sündfluth.	de koude, die Kälte.
de Wind, der Wind.	de warmté, die Wärme.
de Régen, der Regen.	de hitte, die Hitze. (rúnge)
de Aardbeeving, das Erdbeben.	de lugt matiging, die Witte
	de Régenboog, der Regenbogen.

Van den Tijd én van de Jaargetijden.

Von der Zeit und den Jahreszeiten.

een Jaar, ein Jahr. (mond.	de Middernagt, die Mitternacht.
Januarij, der Jänner / Winter.	de Mórgen, der Morgen.
Februarij, der Hornung.	de Avond, der Abend.
Maart, der März / Iengmond.	een Maand, ein Monat.
April, der April / Ostermond.	een Oogenblik, ein Augenblich.
Mei, der May / Bonnemond.	de Lente, der Frühling.
Junij, der Brachmond.	de Zomer, der Sommer.
Julij, der Heurmond.	de Hérfst, der Herbst.
Augustus, der August / Erntemond.	de Winter, der Winter.
Septémber, der Herbstmond.	de Zondag, der Sonntag.
October, der Weintmond.	de Maandag, der Montag.
November, der Wintermond.	de Dingsdag, der Dienstag.
Decémber, der Christmond.	de Woensdag, die Mittwoch.
een Week, eine Woche.	de Donderdag, der Donnerstag.
de Dag, der Tag.	de Vrijdag, der Freitag.
de Nagt, die Nacht.	de Zaturdag, der Sonnabend /
de Middag, der Mittag.	et der Samstag.

het

- het Uur, die Stunde.
 Nieuw-jaarsdag, der Neujahrstag.
 drie Koningen, der Heiligen drey
 Könige Tag.
 Vrouwendag, Ichtemesse.
 de reiniging van de Maagd,
 Maria Reinigung.
 de Slemp tijd, Fastnachten.
 de Vasten, die Fastenzeit.
 Palm-zondag, der Palm-Sonn-
 tag.
 de witte Donderdag, der gelüne
 Donnerstag.
 de goede Vrijdag, der Char-
 freytag.
 de goede Week, die Charwoche.
 Paaschen, Ostern.
 Hémelvaartsdag, Himmelfarth.
 Pinkster, Pfingsten.
 't Jaargetije, die Jahrzeit.
 de Morgen, die Morgenzeit.
 de Avond, die Abendzeit.
 de Dageraad, die Morgenröthe/
 de Ondergaande Zon, die Abendröthe.
 de Opgang der Zon, der Sonnen
 Ausgang.
 de Ondergang der Zon, der
 Sonnen Untergang.
 het aanbreeken van den Dag,
 der anbrechen der Tag.
 de dag van Gisteren, der gestrige
 Tag.
 de dag van heden, der heutige
 Tag.
 de dag van morgen, der morgen-
 de Tag.
 veertien dagen, vierzehn Tage.
 Sacraments-dag, das Frohleich-
 nams Fest.
 St. Jan, der Johannis-Tag.
 het Feest der Apostelen, die
 Apostel Feste.
 Allerheiligen, Allerheiligen.
 Daags te vooren, der heilige A-
 bend.
 Kers-avond, die Christnacht.
 Kers-dag, Weihnachten.
 de Oogit, die Ernte.
 de Wijnöogst, die Weinlese.

Van het Eeten én Drinken.

Vom Essen und Trinken.

- het Brood, das Brod.
 de Wijn, der Wein.
 het Bier, das Bier.
 het Vleesch, das Fleisch.
 de Visch, der Fisch.
 gezooden, Gefottenes.
 gebraaden, Gebratens. Brod.
 een stuk Broods, ein Stuck.
 een Pastij, eine Pastete.
 een Sóp, eine Suppe.
 de Saus, die Brühe / die Tunke.
 een Vleesch nat, eine Fleischbrühe.
 het Nagerégt, der Nachtsch.
 de Kaas, der Käse.
 de Tafel, der Tisch.
 het Tafel-laken, das Tischend.
 het Servét, das Telleruch.
 een Stoel, ein Stuhl.
 een Més, ein Messer.
 een Vórk, eine Gabel.
 een Lépel, ein Löffel.
 een Bórd, ein Teller.
 een Schotel, eine Schüssel.
 een Zoutvat, ein Salzfah.

een

een Kandelaar, ein Leuchter.
 een Kaars, ein Licht.
 een Snuiter, eine Lichtpfege.
 een Konfoor, eine Kohlpflanze.
 een Bekken, ein Becken.
 een Handvat, ein Handfaß.
 een Glas, ein Glas.
 een Vles, eine Flasche.
 een Kom, ein Napf.
 een Hand-doek, ein Handtuch/
 het Zout, das Salz. (Quele.
 de Péper, der Pfeffer.
 de Gember, der Ingwer.
 de Olie, das Öl.
 de Asijn, der Essig.
 de Mostert, der Senf.
 de Suiker, der Zucker.
 de Kaneel, der Zimmet.
 de Kappers, die Kapern.
 Ossen-vleesch, Rindfleisch.
 Kalvs-vleesch, Kalbfleisch.
 Schaapen-vleesch Hammelfleisch.
 Lams-vleesch, Lammfleisch.
 Varkens-vleesch, Schweinefleisch.
 een Henne, ein Huhn/eine Henne.
 een Haan, ein Hahn.
 gehakt Vleesch, gehackt Fleisch.
 Zwoeserik, Kälberrnisch.
 een Wórst, eine Wurst.
 een Taart, eine Torte.
 de Ham, der Schinken.
 een Saucijs, eine Bratwurst.
 een Kapoen, ein Kapaun.
 jonge Hoenders, junge Hühner.
 jonge Duiven, junge Tauben.
 Snippen, Schnepfen.
 Patrijzen, Rebhühner.
 Lijsters, Krammersvögel/
 Leeuwrikken, Lerchen.
 Wagfels, Wacheln.

Faisanten, Fasanen.
 een Gans, eine Gans.
 een End-vogel, eine Ente.
 een Haas, ein Hase.
 het Wildbraat, das Wildbrät.
 de Konijn, das Kaninchen. (tel.
 het Speenvarken, das Spanfer-
 een Kalvsnierstuk, ein Vieren-
 braten.
 een Schaapenbout, eine Keule.
 een Schaapen-schouder, ein
 Hammelschlegel.
 de Uije, die Zwiebel.
 de Knóflook, der Knoblauch.
 het Spék, der Speck.
 de Oranje-appel, die Pomeranze.
 de Citroen, die Zitrone.
 het Eij, das Ey.
 een Struif, ein Eiertuchen.
 de Kreeft, der Krebs.
 de Karpel, der Karpfen.
 de Forel, die Forelle.
 de Tong, die Scholle.
 de Aal, der Aal.
 de Zeett, der Schley.
 de Haring, der Haring.
 de Oester, die Auster.
 de Zalm, der Salmen.
 de Stókvisch, der Stockfisch.
 Erwten, Erbsen.
 Linzen, Linsen.
 Boonen, Bohnen.
 de Spinagie, der Spinnat.
 de Artichókken, die Artischocken.
 Spérgles, der Spargel.
 de Kool, der Kohl.
 Blomkool, Blumenkohl.
 de Rijst, der Reis.
 de Appel, der Apfel.
 de Peer, die Birne.

Pé-

Pézikken, Pstschén.
 Karlsen, Kirschen.
 Prúimen, Pfáumeh.
 Vijgen, Jetgen.
 Franboosen, Himbeeren.
 Druiven, Koseinnen.
 Amandelen, Mandeln.

Kastanjen, Kastanien.
 Olijven Oliven.
 Moerbeijen, Draulbeeren.
 Queén, Quitten.
 Mispelen, Mispeln.
 Nooten, Nüsse.
 Haafenooten, Hakeknüsse.

Van de Bloedverwantschap.

Von der Blutsverwantschaft.

Stamboom, der Stammbaum.

het Geslacht register, das Ge-
 schlecht Register.

de Vader, der Vater.

de Moeder, die Mutter.

de Grotváder, der Großvatter.

de Grootmoeder, die Großmutter.

de Overgrootvader, de Ketter-
 vader.

de Overgrootmoeder, die Ketter-
 moeder.

de Vooróudeten, die Vordátern.

de Zoon, der Sohn.

de Dóchter, die Tochter.

de Neev, z. óf d. zoon. der Enkel.

de Nigt, z. óf d. Dóchter, die
 Enkelin.

een agter Kleinzoón, ein Urenkel.

eene agter Klein dóchter, eine Ur-
 dóchter.

de Broeder, der Bruder. (enkelin.)

de Zuster, die Schwester.

de Oom, vaders br. der Better.

de Oom, moeders br. der Oheim.

de Moey, Vaders zu. die Base.

de Moey, moeders zu. die Muh.

de Neev, der Nefse / (me.)

de Nigt, die Nichte. (sterk ind.)

de Neev, de Nigt, Gestrwi-

volle Neev, leiblicher Better.

vólle Nigt, leibliche Muhme.

de Schoon- / der Schwager.

broeder, / der Stiefbruder.

de Schoon- / die Schwagerin.
 zuster, / die Stiefschwester.

de Stief- / der Stiefvater /
 vader, / der Schwiegervater.

de Stief- / die Schwiegermutter.
 moeder, / die Stiefmutter.

de Schoonzoon, der Stiefsohn.

de Schoondóchter, die Stiefdóch-
 ter.

de Schoonzoon, der Eibam,
 de zoonsvrouw. des Sohnstweib.

de Nakomelingschap, die Nach-
 kommenschaft.

het Huwelijk, der Ehestand.

de Ondertrouw, die Verlobniss.

een ondertrouwde, ein Verlobter.

eene Ondertrouwde, eine Ver-
 lobte.

de Bruidegom, der Bráutigam.

de Bruid, die Braut.

de Bruilóft, die Hódyzeit.

het Huwelijksgoed, die Ehesteuer.

een Wédwnaar, ein Wittwer.

eene Wéduwe, eine Wittwe.

de Gevader, der Gevater.

de Gemoeder, die Gevatterin.

het Doopvaderschap, die Ge-
 vatterschap.

het Bloedverwantschap, die Ver-
 wandschaft.

de Broederschap, die Brúderschaft.

Tweelings broeders, Zwillingge-
 brúder.

Tweelings zusters, Zwillingge-
 schwister.

een Bloedvriend, ein Verwandter.	een Vriend, ein Freund.
eene Bloedvriendinne, eine Verwandte.	eene Vriendinne, eine Freundin.

Van den Mênſch en deszeifs Deelen.

Vom Menschen und deffen Theilen.

het Ligchaam, der Leib.	de Oxel, die Achsel.
een Lijk of dood ligchaam, eine Leiche / of todtter Körper.	de Arm, der Arm.
een Geraamte, ein Todtengerippe.	de Elleboog, der Ellenbogen.
het Vel, die Haut.	de Vuist, die Faust.
het Hoofd, der Kopf.	de Hand, die Hand. (Hand.
het Aangezigt, das Angesicht.	de Palm van de hand, die flache het boyenste van de hand, die verwendete Hand.
het Voorhoofd, die Stirne.	de Vinger, der Finger.
het Oog, das Aug. (Aen.	de Duim, der Daumen.
de Wênkbrauwen, Augenbrau.	de Nagel, der Nagel.
de Oogleden, die Augenlieder.	de Bôrst, die Brust.
de Oogappel, der Augapfel.	de Bulk, der Bauch.
het Oor, das Ohr.	de zijde, die Seite.
de ſel, das Ohrlapplein.	de Navel, der Nabel.
het Hair, die Haare.	de Heupe, die Hüfte.
de ſlaap van 't hoofd, die Schlaf.	de Dije, der Schenkel.
de Wangen, die Backen.	de Knie, das Knie. (Knie.
de Neus, die Nase.	de Waij van 't been, die Knieb.
de Mond, der Mund.	het Been, das Bein.
de Lippen, die Lippen.	de Kuit, die Wade.
het Gehemelte, der Gaumen.	de Schinkel, das Schienbein.
de Tand, der Zahn.	de Enkel, der Knöchel.
het Tandvleesch, das Zahnfleisch.	de Voet, der Fuß.
het Kakebeen, der Kinnbacken.	de Voetzool, die Fußsohle.
de Tong, die Zunge.	de Hiel, die Ferse.
de Huij, das Häutlein.	de Toon, die Zehe.
de Kin, das Kinn.	het Gewrigt, das Gelenk.
de Baard, der Bart.	een Been, ein Bein. (Bein.
de Hals, der Hals.	het Gelaat, die Gestalt, das Anse.
de Keel, die Kehle.	de Koleur, die Gesichtsfarbe.
de Nek, das Genick.	de Gestalte, die Leibesgröße.
de Schouder, die Schulter.	de Gang, der Gang.
de Rugge, der Rücken.	de Gebaarden, die Gebärden.
de Ruggraat, der Rückgrat.	't Bekkeneel, die Hirnshale.

de

de Heffenen, das Gehirn.
 het Bloed, das Blut.
 de Ader, die Ader.
 de Póls ader, die Pulsader.
 de Póls, der Puls.
 de zenuw, die Spannaeder.
 de Pees, die Slachse/ Senne.
 de Spieren, die Muskeln/ of die
 Múuse-am Fleisch.
 het Hart, das Herz.
 de Long, die Lunge.
 de Strót-ader, die Luftröhre.
 het Middelfrif, das Zwerczfell.
 de Strót, der Schlund.
 de Maag, der Magen.
 de Léver, die Leber.
 de Gal, die Galle.
 de Milt, die Milz.
 de Darmen, das Gedárme.
 de Ingewanden, das Eingewetde.
 de Blaas, die Blase.
 het Speekfel, der Speichel.
 het zweet, der Schweiß.

de Snót, der Nás.
 een Hikdamp, ein Nilps.
 een Wind, ein Wind.
 de Pis, der Harn.
 de drék, der Koch/ of der Dreck.
 de vijf zinnen, die fünf Sinne.
 het Gevoel, das Fühlen.
 het Gezigt, das Gesicht.
 het Gehoor, das Gehör. (ruel.
 de Reuk, das Riechen/ of der Ger.
 de Smaak, der Geschmact.
 de Ziel, die Seele.
 de Geest, der Geist.
 het Verstand, der Verstand.
 de Rede, die Vernunft.
 de Gedagte, der Gedanken.
 het Oordeel, das Urtheil.
 de Wil, der Willen.
 het Geheugen, das Gedächtniß.
 de Inbeelding, die Einbildungs-
 kraft.
 het natuurlijk Verstand, der na-
 turtide Verstand.

Van de Toevallen, Ziektens én Onvolmaaktheden van
 den Ménsh.

Von den Zufällen der Krankheiten und Mängeln
 des Menschen.

het Geluk, das Glück.
 het Ongeluk, das Unglück.
 het Geval, der Zufall.
 een onvermijdelijk Toeval, ein
 unvermeidlicher of unverskener
 Zufall.
 het Noedlot, das Schickfal.
 het Horoscopium opmaaken, die
 Nativitat stellen.
 Waarzeggen, wahrsagen.
 de Berpette, der Schlagfluß.

een zweer, ein iurliches Ge-
 schwür.
 de Aambórstigheid, die Eng-
 brústigheid.
 een Aambórstige, ein Engbrústi-
 ger.
 de Hartklopping, das Herzflop.
 een Pestbuil, eine Pestbeule. fen.
 het koud Vaur, der kalte Brand.
 een Zinking, ein Fluß.
 een verstikkende Zinking, ein
 Ectectfluß.
 de Kanker, der Krebs.

de Pëstbuil, der Karfunkel.
 de koude Pis, die kalte Seiche.
 't Kolijk, das Bauchgrimmen.
 de besmettelijke ziekte, die An-
 steekende Zeuche.
 de Stuijpen, das Nervenucken.
 de Kramp, der Krampf.
 de jeuking, das Jucken.
 de Overgeeving, das Erbrechen.
 of das Uebergeben.
 de Loop, der Durchlauf.
 de roode Loop, die rotte Ruhr.
 een Gezwel, die Geschwulst.
 de vallende S die fallende Sud'r.
 ziekte, die schwere Noth.
 de Roos, die Kof.
 het Keelgezwel, die Eräume.
 de Koorts, das Fieber.
 de allendaagfche Koorts, de der-
 dendaagfche Koorts, de vier-
 dendaagfche Koorts, das täg-
 liche/ drey viertägige Fieber.
 de Moederziekte, die Mutterbe-
 schwerde.
 een Bloedvin, ein Blutgeschwür.
 de Sproeten, die Somersprossen.
 een puist in 't Gezigt, eine Finne
 im Gesichte.
 de Huivering, der Schauer.
 de Schurft, der Grind.
 de Druipert, der Tripper.
 de jicht, das Podagra/ das Zp-
 perlein.
 het Kraauwel, die Kräge.
 het Graveel, der Gries.
 de Waterzugt, die Wasserfucht.
 de Geelzugt, die Gelbfucht.
 de Melaatsheid, der Auffag.
 de Slaapziekte, die Schlassfucht.
 de Tandpijn, die Zahnschmer-
 zen. (weh:
 de scheele Hoofdpijn, das Kopf-
 de Zwaarmoedigheid, die
 Schwerinuth.

de Geraaktheid, die Bicht/ der
 Slag.
 de Pëst, die Pestilenz.
 de Dolheid, der Wahnsinn/ die
 Raserey.
 de Teering, die Schwindfucht.
 de Steen, der Stein.
 de Pleuris, das Seitenfleden.
 de Purperziekte, das Fleckfieber.
 de Longziekte, die Lungensucht.
 de Maselen, die Masern.
 de Hoest, der Husten.
 de Verkoudheid, der Schnupfen.
 de Heupjichte, das Hüftweh.
 de Scheurbuik, der Scharboel.
 de Venusziekte, die Venusseuche.
 de Kinderpokjes, die Kinderpö-
 cken.
 de zwijmeling, der Schwindel.
 eene Snee, eine Schmarre.
 een Wond, eine Wunde.
 een Lidteken, eine Narbe.
 een Val, ein Fall.
 een Kneuzing, eine Quetschung.
 een zieke, ein Kranker.
 de ziekte, die Krankheit.
 een Blinde, ein Blindet.
 een Manke, ein Lahmer.
 een Verlamde, ein Gelähmter.
 een Snapper, ein Geiferer.
 een Stammeraar, ein Stammer.
 een Eenöog, ein Eindugtiger.
 een Bogchel, ein Bucklichter.
 een Kaalköp, ein Kahlkopf.
 een Linkte, ein Linker.
 een Eenhandigen, ein Einhan-
 diger.
 een Stommen, ein Stummer.
 een Dooven, ein Tauber.
 een Snótneus, ein Nostigter.
 een Dwérg, ein Zwerg.
 een Reus, ein Riese.

Van Beroepen en Handwerken.
Von Gewerben und Handwerken.

- Een Akkerman, ein Ackermann.
 een Apteeker, Apothécar, ein
 Apotheker.
 een Arts, ein Arzt.
 een Barbier, ein Barbierer.
 een Bakker, ein Bäcker.
 een Brouwer, ein Bierbrauer.
 een Fonteinier, Bronmeester, ein
 Brunnenmeister.
 een Drukker, ein Buchdrucker.
 een Boekverkooper, ein Buch-
 händler.
 een Boekbinder, ein Buchbinder.
 een Beeldhouwer, ein Bildhauer.
 een Draaijer, ein Drechsler /
 een Diev, ein Dieb. (Dreher.
 een Yzerkraamer, ein Eisen-
 händler.
 een Slager, ein Fleischer / ein
 Metzger.
 een Voerman, ein Fuhrmann.
 een Landmeeter, ein Feldmesser.
 een Schermmeester, ein Fecht-
 een Visscher, ein Fischer. (meister.
 een Hovenier, ein Gärtner.
 een Goudsmit, ein Goldschmied.
 een Leerbereider, ein Gerber.
 een Portépemaaker, ein Sürtler.
 een Glasemaaker, ein Glaser.
 een Houthakker, ein Holzhauer.
 een Hoedemaaker, ein Hüter / of
 Hutmacher.
 een Handschoenmaaker, ein
 Handschuhmacher.
 een Hennipkammaaker, ein He-
 chelmacher.
 een Jaager, ein Jäger.
 een Juwelier, ein Juveliter.
 een Koopman, ein Kaufmann.
 de Kooplieden, die Kaufleute.
 de Koopmanschap, die Kaufs-
 mannschaft.
 een Kaartenmaaker, ein Karten-
 macher.
 een Koperlager, ein Kupfer-
 Schmidt.
 een Bontwérker, ein Kürschner.
 een Plaatsnijder, ein Kupferstecher.
 een Kraamer, ein Krämer.
 een Tinnegieter, ein Kannen-
 gießer.
 een Kamsmaaker, ein Kammacher.
 een Kuiper, ein Küfer of Fass-
 binder.
 een Mandemaaker, ein Korbmach-
 er.
 een Koppelaar, ein Kuppler. (ein.
 eens Koppelaarster, eine Kupple-
 een Knoopenmaaker, ein Knopf-
 een Kók, ein Koch / (macher.
 een Kaarstenmaaker, ein Lichtgie-
 her / of Lichtmacher.
 een Looijer, ein Lohgerber.
 een Weever, ein Leinweber.
 een Messenmaaker, ein Messen-
 schmidt.
 een Schilder, ein Maler.
 een Métselaar, ein Maurer.
 een Moolenaar, ein Müller.
 een Musikant, ein Musikant.
 een Munter, ein Mäntzer. (ber.
 een Moordenaar, ein Mordelörder.
 een Nestelmaaker, ein Nadler.
 een Wacht, ein Nachtwächter.
 een Nagelsmit, ein Nagelschmidt.
 een Papiermaaker, ein Papierma-
 cher.
 een Pasteibakker, ein Pasteten-
 becker.
 een Pruikenmaaker, ein Perücken-
 macher. (meister.
 een Rékenmeester, ein Rechen-
 een Riemer, ein Riemer. (gießer.
 een Gieter, Geelgieter, ein Roth-
 een

een Roover, ein Räuber.
 een Hélder, ein Schäfer.
 een Bórduurder, ein Seidensticker.
 een Lijnslaager, ein Seiler.
 een Schoenmaaker, ein Schuster.
 een Snijder, ein Schneider.
 een Zwaardveeger, ein Schwertse-
 ger.
 een Schaarenslijper, een Sches-
 renschleifer.
 een Schoolmeester, ein Schul-
 meiter.
 een Schrijfmeester, ein Schreib-
 meister.
 een Taalmeester, ein Sprach-
 meister.
 een Smit, ein Schmied.
 een Schrijfwérker, ein Schreiner.
 een Spiegelmaaker, ein Spiegel-
 maker.
 een Koornmaaijer, ein Schnitter.
 een Schoorsteenveeger, ein
 Schornsteinfeger.
 een Zadelmaaker, ein Sattler.
 een Slootenmaaker, ein Schlosser.

een Lakenweever, ein Tuchma-
 cher.
 een oude Kleerkooper, ein
 Tröpler.
 een Dansmeester, ein Tanzmeister.
 een Schrijfwérker, ein Tischer.
 een Póttbakker, ein Töpfer.
 een Tapijtmaaker, ein Tapezierer.
 een Horlogiemaaker, ein Uhrma-
 cher.
 een Verkooper, ein Verkäufer.
 een Waarzegger, ein Wahrsager.
 een Wagenmaaker, ein Wagner.
 een Wondheeler, ein Wundarzt.
 een Waschkooper, ein Wasch-
 lichthaber.
 een Lakenvulder, ein Walker.
 een Wijnkooper, ein Wein-
 händler.
 een Wijngaardenier, ein Winzer.
 een Timmerman, ein Zimmermann.
 een Tinnegieter, ein Zinngießer.
 een Tandtrekker, ein Zahnbrecher.
 een Toveraar, ein Zauberer.
 een Tichelbakker, ein Ziegelbren-

Van Mans én Vrouwen Kleederen.

Von Mans und Frauen - Kleidern.

een Kleed, ein Kleid.
 een Alledaags Kleed, ein All-
 tagskleid.
 een Zondags Kleed, ein Sonn-
 tagskleid.
 een effen Kleed, ein Slechtes
 Kleid.
 een gestikt Kleed, ein gesticktes
 Kleid.
 een Rouwkleed, ein Trauerkleid.
 een Hoed, ein Hut.
 de opslag van den Hoed, die
 Kränze am Hut.

de Snoer, die Hutchnur.
 een Muts, eine Mütze.
 een Paruik, eine Perücke.
 een Das, ein Halstuch.
 een Mantel, ein Mantel.
 een Kraag, ein Uberschlag.
 de Vest, die Weste.
 de Broek, die Hosen.
 de Kouffen, die Strumpfen.
 de Schoenen, die Schuhe.
 het Hémd, das Hemde.
 het Kamisool, das Kamisoll.
 de Mouw, der Ärmel.

- de Opslagen, die Aufschläge.
 de Lóbbens, die Handkrausen /
 of Manschetten.
 de Japon, der Schlofrock.
 de Zak, der Schubfack.
 de Véderbos, der Federbusch.
 de Knoop, der Knopf.
 het Knoopsgat, das Knopfloch.
 de Handschoen, der Handschuh.
 de Neusdoek, das Schnupstuch.
 de Mof, der Muff of der
 Schlupfer.
 de Kouffebanden, die Knie / of
 Strumpfbänder.
 de Géspen, die Schuhsnallen.
 de Draagband, das Degengehánt.
 een Horologie, eine Sackuhr.
 de Ring, der Ring.
 de Tabaksdoos, die Tabaksdose.
 de Kam, der Kamm.
 de Poeder, der Puder.
 de Kambórfstel, diekehrbürste.
 de Schoenbórfstel, die Schuhbürste.
 het Kapsel, das Kopftuch.
 de Kaper, die Haube / of Kappe.
 het Keurslijv, der Schnurleib.
 de Voorschoot, die Schürze, das
 Vortuch.
 de Sluijer, der Sleyer.
 een Paerelnoer, ein Perlen-
 Schnur.
 een gouden Ketting, eine goldene
 Halskette.
- de Oorringen, das Ohrenge-
 hánt.
 de Planchét, das Blanschét.
 de Armbanden, die Armbänder.
 het Toilet, der Nachtwisch.
 de Spéel, die Stecknadel. (Pissen.
 het Spéelkussen, das Nadel-
 de Schaar, die Schere.
 de Vingerhoed, der Fingerhut.
 de Naald, die Nähnadel.
 het Gaaren, der Zwirn.
 het Blankétfel, die Schminke.
 het Moesje, das Schminke-
 sterlein.
 een Hoofdnaald, die Naarnadel.
 een Reukwater, ein wohlriechend
 Wasser.
 de Doos, die Schachtel.
 édele Gesteeentens, Edelgesteine.
 de Kleinoodjen, die Kleinodien.
 het Lijwaat, die Leinwand.
 de Zijde, die Seide.
 de Wol, die Wolle.
 de Stijffel, die Stärke.
 de Wasch, die Wäsche.
 het Linnen, das weiß Gezeug.
 een Kóker, ein Futteral.
 de Diamant, der Demant.
 een Smaragd, ein Smaragd.
 een Turkois, ein Türkis.
 een Robijn, ein Rubin. (Schirm.
 een Zonnescerm, ein Sonnen-
 een Régenscerm, ein Regen-
 schirm.

Van de Studie én van de Schrijv-Konst.

Vom Studieren und der Schreibern.

- de Studeorkamer, die Studierstu-
 het Boek, das Buch. (be.
 het Schrijft, die Schrift.
- het Papier, das Papier.
 een boek Papier, ein Buch
 Papier.

een

- een blad Papier, ein Bogen Pa-
 een Riem, ein Keiß. (pier.
 een Blad, ein Blatt.
 een Bladzijde, die Seite eines
 Blattes.
 de Kant, der Rand.
 de Régel, die Zeile.
 een Pen, eine Feder.
 de Inkt, die Tinte.
 de Inktkoker, das Schreibzeug.
 het Pénnemés, das Federmesser.
 het Zand, der Streuland.
 de Zandkoker, die Sandbüchse.
 de Passer, der Zirkel.
 de Kaers, das Licht.
 de Lamp, die Lampe.
 een Waschlicht, ein Wachlicht.
 de Waschaers, der Wachstock.
 een Lantaern, eine Laterne.
 een Bril, eine Brille.
 het Parkément, das Pergament.
 het Tafel- der Bücherschrank.
 boekje, die Schreibtafel.
 het Pótloot, der Bleystift.
 de Liniaal, das Lineal.
 de Lés, die Lektion.
 de Overzetting, die Uebersetzung.
 een Dóctor, ein Doctor.
 een Licénciáat, ein Licentiat.
 de Konstleeráar, ein Magister.
 de hooge School, die Universität.
 een Profésor, ein Professor.
 de Gódsgeleerdheid, die Gottes-
 gelahrtheit.
 de Réchtsgeleerdheid, die
 Réchtsgelahrtheit.
 de Geneeskunde, die Arzeneykunst.
 de Wijsgeerte, die Weltweisheit.
 de vrije Konsten, die freyen
 Künste.
 de Spraak-konst, die Sprachkunst.
 de Redeneerkunde, die Vernunft-
 lehre.
 de Réderijk-konst, die Redekunst.
 de Musiek, die Musik / óf / Tons-
 kunst.
 de Rékenkonst, die Rechenkunst.
 de Landmeetkonst, die Messkunst.
 de Starrekunde, die Sternkunst.
 de Starrekijkkunde, die Stern-
 deurenkunst.
 de Wiskonst, die Mathematik.
 de Aardrijksbeschrijfkunde, die
 Erdbeschreibung.
 de Dichtkonst, die Dichtkunst.
 de Bouwkonst, die Baukunst.
 de Metaalscheiding, die Schmelz-
 kunst.
 een Brief, ein Brief.
 een Briefje, ein Zettel.
 het Signét, das Petschaft.
 het Omslag, der Umschlag.
 een Zégel, ein Siegel.
 spaansch Lak, das Siegellak.
 een Ouwel, eine Oblate.
 een Getal, eine Zahl.
 een Cijffer, eine Ziffer.
 het Vouwbeen, das Falzbein.
 de Lésenaar, das Pult.

Van de deelen des Huises, én van het Huisraad.

Von den Theilen des Hauses / und vom Hausrath.

- Een Kasteel, ein Schloß.
 een Paleis, ein Palaß.
 een Huis, ein Haus.
 de Deur, die Thüre.
 het Duim-ijser, die Thürangel.
 het Slót, das Schloß.

- een Hangslot, ein Vorlegschloß.
 de Sleutel, der Schlüssel.
 een Looper, ein Hauptschlüssel.
 een Gréndel, ein Kiegel.
 een Klink, eine Klinke.
 een Hamer, ein Klopser.
 de Schèl, die Schelle.
 een Sluippoort, eine Hinter-
 thüre.
 een Pan, eine Stube.
 eene Kamer, eine Kammer.
 de Zaal, der Saal.
 den Oven, der Ofen.
 de Plaats, der Hof.
 de Put, der Brunnen.
 de Keuken, die Küche.
 de Spijskamer, die Speisekammer.
 de Böttelaarij, die Kellerey.
 de Kelder, der Keller.
 de Stal, der Stall.
 de Schup, der Schuppen.
 de Duivenvlugt, der Taubenschlag
 het Hoenderhok, das Hühnerhaus.
 het Sekreet, der Abtritt.
 de Verdieping, das Stockwerk.
 de Trap, die Treppe/ die Stiege.
 de Trappen, die Stufen.
 de Zolder, der Boden.
 het Dak, das Dach.
 het Dakvenster, das Dachfenster.
 de Gével, der Giebel.
 de Latten, die Latten.
 een Weerhaan, ein Wetterhahn.
 de Goot, die Dachrinne.
 het Venster, das Fenster.
 het houten Venster, der Fenster-
 laden.
 de Vloer, der Boden.
 de Schoorsteen, die Feuermauer.
 het Uithangbórd, das Schild.
 de Muur, die Mauer.
 de Klinkert, der Mauerstein.
 de Kalk, der Kalk.
 de Wandkalk, der Gips.
 de Balk, der Balken.
 de Lei, der Schieferstein.
 de Gang, der Gang.
 een Luchtgat, ein Luftloch.
 eene Luiffel, ein Schirmdach.
 eene Tafel, ein Tisch.
 een Tapijt, ein Teppich.
 eene Laa, eine Schublade.
 een Spiegel, ein Spiegel.
 het Tapijtbehangfel, die Tapete.
 een Stoel, ein Stuhl. (rey.)
 een Leuningstoel, ein Lehstuhl.
 een Armstoel, ein Armfessel.
 een Schabél, ein Eßfel.
 een Kussen, ein Polster.
 een Voetebankje, ein Fußstempel.
 een Kast, ein Schrank / of
 Kleiderschrank.
 een Kóffer, ein Koffer.
 een Kapstók, ein Mantelfack.
 een staand Horologie, eine
 Wanduhr.
 een Zandlooper, ein Sanduhr.
 een Kroon, ein Kronenleuchter.
 een Kandelaar, ein Leuchter.
 de Snuiter, die Leuchtpage.
 een Kruik, ein Krug.
 een Vaas, ein Gefäß.
 een Schop, eine Schaufel.
 een Tang, eine Zange.
 een Vuurfchèrm, ein Feuer-
 schirm.
 een Béd, ein Bett.
 de Górdijnen, die Vorhänge.
 de Stroozak, der Strohsack.
 de Kakstoel, der Nachstuhl.

Hèt geen men in de Keuken én in de Kelder vindt.

Was man in der Küche und in dem Keller findet.

De Haard, der Heerd.	de Braadpan, die Bratpfanne.
hèt Vuur, das Feuer.	de Lardeerpriem, die Spicknadel.
de Vlam; die Flamme.	de Drievoet, der Dreifuß.
de Rook, der Rauch.	de Kétel, der Kessel.
hèt Roet, der Ruß.	de Doorslag, der Durchschlag.
hèt Hout, das Holz. (Holz.)	de Pan, der Tiegel.
een dik Brandhout, ein Scheit.	de Zoutvijsel, das Reibeisen.
een Takkebos, ein Reisbund / of	de Roofter, der Korf.
de Kool, die Kohle. (eine Belle.)	de emmer, der Massereimer.
de Steenkoolen, die Steinkohlen.	een Tobbe, der Zober.
de Turf, der Torf / of Brennerbe.	een Kuipje, ein Kübel. (Löffel.)
een brandend Hout, ein Brand.	de Schuimspaan, der Schaum.
de Asch, die Asche.	de Vijsel, der Mörfel. (ne.)
de Snaphaan, das Feuerzeug.	de Taartenpan, die Tortenpfanne.
de Vuursteen, der Feuerstein.	een Bësem, ein Bësem.
de Tonder, der Zunder. (ein.)	een Vat, ein Faß.
de Zwavelstok, das Schwefelholz.	een Oxhoofd, ein Fäßein.
't gezwaveld Lint, der Schwefelfaden.	de Deuvik, der Zapfen.
de Blaasbalg, der Blasebalg.	de Spon, das Spund.
de Vuurschop, die Feuerstaukel.	een Kraan, ein Zapfbahn.
't Vaatwèrk, das Küchengeschirr.	een Hével, ein Heber.
een Pót, ein Hasen / ein Topf.	de Duigen, die Hafftauben.
een Hakmés, ein Hackmesser.	een Hoepel, ein Keil.
een Dëksel, ein Deckel.	de Drank, das Getränk.
een Kom, ein Napf.	de Stelling, die Lagerbäume.
een Braadspit, ein Bratspieß.	een Kelderboor, ein Kernbohrer.
een Draaispit, ein Bratwendel.	een Tréchter, ein Trichter.
	een Stópper, ein Stöpsel / of Kork.
	een Kurkentrekker, ein Korkzieher.

Hèt geen men in eenen Stal vindt, én wat hèt Rijden bejréft.

Was man in einem Stalle findet / und was zum Reiten gehört.

de Stalknégt, der Stallknecht.	hèt Hool, das Heu.
de Krib, die Krippe.	hèt Stróo, das Stroh.

- de Ruif, der Kofbarn.
 de Tróg, der Trog.
 de Haver, der Haber.
 de Zeev, das Sieb.
 het Haver-wan-Mandje, die Futerschwinge.
 de Róskam, die Striegel.
 een Kaptoom, ein Kappraum.
 een Eetkorf, ein Maulkorb.
 een Hoefijfer, ein Hufeisen.
 een Springriem, ein Sprung-
 het Gebit, das Gebiß. (riemen.
 de Stangen, die Stangen.
 de Teugel, die Zügel.
 het Kinstuk, die Kinnkette.
 de Keelriem, der Kehliemen.
 de Borstriem, der Brustriemen.
 het Hoofdstel, das Hauptgestell.
 een Schabrak, eine Schabraete /
 Satteldecke.
 een Zadel, ein Sattel.
 een Toom, ein Zaum. (men.
 de Staartriem, der Schwanzrie-
 de Górdriem, der Gurtriemen.
 de Zadelboom, der Sattelbogen.
 de Halsster, die Halfter.
 de Dégen, der Degen.
 de Pistoolen, die Pistolen.
 de Stijgbeugels, die Steigbügel.
- de Zweep, die Peitsche.
 de Spitsroe, die Spießruthe /
 of die Gärte.
 de Stévels, die Stiefeln.
 de Spooren, die Sporen.
 een Héngst, ein Hengst.
 een Ruin, ein Wallach.
 een Merrie, eine Stute.
 een Veulen, ein Füllen.
 een Kétje, ein Klepper.
 een Doodëter, eine Schind-
 mähre.
 een Telpaerd, ein Zelter.
 een Boschganger, ein Bossgänger.
 een grijsPaerd, ein Grauschimmel.
 een Spaansch Paerd, ein spanisch
 een Vós, ein Fuchs. (Pferd.
 een Appelgrauw-paerd, ein
 Apfelgrau.
 een Moor-paerd, ein Rapp.
 een Vlék paerd, ein Rücken-
 schwimmel.
 eengesprikkelpaerd, eine Schecke.
 een Trékpaerd, ein Zugpferd.
 een Zadelpaerd, Sattelpferd.
 een Pakpaerd, ein Packpferd.
 een Kóppelpaerd, ein Koppel-
 een Koets, eine Kutsche. (Pferd.
 een Wagen, ein Wagen.
 een Kar, ein Karren.

Van 't Tuinwérk, van de Bloemen-én Boomen.

Von Gartenwerk / Blumen und Bäumen.

- de Tuin, der Garten.
 de Tuinier, der Gärtner.
 een Boomgaard, ein Baumgarten.
 een Moestuin, ein Krautgarten.
 een Bloempérk, ein Blumenbeet.
 een Tuinbed, ein Gartenbeet.
 een Bed, ein Mistbeet.
 een Latboom, ein Geländer.
- een Bloem, eine Blume.
 een Knóp, eine Knospe. (Schon.
 een Fluweelbloem, eine Taufend-
 een Koornbloem, eine Korn-
 blume.
 een Klókje, eine Glockenblume,
 het Manderkruid, die Vergif-
 weinnicht.

de Passiebloem, die Passionsblume.
 de Hijacint, die Hyacinthe. (me.
 de Jasmijnbloem, die Jasminblu-
 de Keiserkroon, die Kaiserkrone.
 de Narcis, die Narzisse.
 de Lelle, die Lilie / of Elise.
 de Heul, der Mohn. (me.
 de Sneeuwbloem, die Schneebli-
 de Sleutelbloem, die Schlüsselblü-
 de Roos, die Rose. (sch.
 een Tuberoos, eine Tuberosf.
 een Tulp, eine Tulpe.
 een Fiöol, eine Veilchen.
 een Boom, ein Baum.
 een Struik, ein Strauch.
 de Wörtel, die Wurzel.
 de Stam, der Stamm.
 een Tak, ein Ast.
 een Takje, ein Zweig.

een Sprultje, ein Reis.
 een Blad, ein Blatt.
 de Schors, die Rinde.
 een Laan, ein Gang.
 de Schaduw, der Schatten.
 de Fontein, der Springbrunnen.
 een Amandelboom, ein Mandel-
 baum.
 een Vijgenboom, ein Feigenbaum.
 een Peerenboom, ein Birnbaum.
 een Appelboom, ein Apfelbaum.
 de Palmboom, die Palmbaum.
 een Hagedoorn, ein Hagedorn.
 een Rooseboom, ein Rosenstock.
 een Lindeboom, eine Linde.
 een Eikenboom, eine Eiche.
 een Wijngaard, ein Weinstock.
 de Wijngaard-rank, die Weinreben.
 een Loofdak, eine Sommerlaube.
 een Berkenboom, eine Birke.

Van de Vogelen.

Een Arend, ein Adler.
 een Merel, eine Amsel.
 een Oerhaan, ein Auerhahn.
 een éxter, ein Aelster.
 een Kwikstaert, ein Bachstelze.
 een Heihaan, ein Wirtshahn.
 een Kanarievogel, ein Kanarienvogel.
 een Lijster, eine Drossel.
 een éndvogel, ein Entvogel.
 een Eende, eine Ente.
 een Talink, eine Kriechente.
 een Faisant, ein Fasan.
 een Vink, ein Fink.
 een Vlédermuis, ein Fledermaus.
 een Gier, ein Geyr. (märke.
 een bastard Nagtegaal, eine Gras-
 een Gent, ein Gänserich.
 een Wediswal, Groenvink, ein Grünfink.

Von den Vögeln.

een Goudvink, ein Goldfink.
 een Gans, eine Gans.
 een Roodbórtje, ein Gründling.
 een Vlasvink, ein Hänfling.
 een Giervogel, ein Habicht.
 een Haan, ein Hahn.
 een Haselhoen, ein Haselhuhn.
 een Hén, eine Henne.
 een Ringelduiv, eine Holztaube.
 een jong Hoén, ein jung Huhn.
 een Kuiken, ein Küchlein.
 een Kraai, eine Krähe.
 een Kraanvogel, ein Kranich.
 een Koekoek, ein Kuckuk.
 een Kievit, ein Kybis.
 eene Leeuwrik, eine Lerche.
 een Koolmees, eine Meise.
 een Nachtuil, eine Nachtkaule.

- een Nagtegaal, eine Nachtigall.
 een Pelikaan, ein Pelikan.
 een Paauw, ein Pfau.
 een Papegaai, ein Papagey.
 een Ringduif, eine Ringeltaube.
 een Rijger, ein Reiber.
 een Roertomp, eine Kohrdommel.
 een Rave, ein Rabe. (Schwalbe.
 een Gierzwaluw, eine Rhein-
 een Patrijs, ein Rebhuhn.
 een Roodkeeltje, ein Korbfeldyen.
 een Struisvogel, ein Straus.
 een Snip, eine Schnepfe.
 een Putter, ein Stieglitz.
 een Zwaan, ein Schwan.
 een Oijevaar, ein Storch.
 een Sperwer, ein Sperber.
 een Spreeuw, ein Staar.
 een Zwaluw, eine Schwalbe.
 een Mosch, ein Sperling.
 een Spécht, ein Specht.
 een Duij, eine Taube.
 een Traggans, eine Trappe.
 een Duiker, ein Taucher.
 een Tórtelduij, eine Turteltaube.
 een Wagtel, eine Wachtel.
 een Kalkoen, ein Welscherhahn.
 een Hóppe, ein Wiedhopf.
 een Kuikendiev, ein Weib.
 een Waterhoen, ein Wasserhuhn.
 een Koninkje, ein Zaunkönig.
 een Cijsje, ein Zitschen.

Van de Visschen. Von de Fisschen.

- Een Aal, ein Aal.
 een Oester, eine Auster.
 een Barbeel, eine Barbe. (Bley.
 een Braassem, eine Brasse / eine
 een Baars, ein Barsch.
 een Dólsijn, eine Delphin.
 een Forél, eine Forelle.
 een Zeebraassem, ein Goldkarp:n.
 een Grondeling, ein Gründling.
 een Haring, ein Haring.
 een Zeekreeft, ein Hummer / See-
 een Snoek, ein Hecht. (Krebs.
 een Zeekrabbe, eine Krabbe.
 een Nijlraaf, eine Karausche.
 een Karper, ein Karpfen.
 een Kreeft, ein Krebs.
 een Lamprei, ein Lamprete.
 de Stókvisch, der Stockfisch.
 een Zalm, ein Lachs.
 een Kongerail, ein Meeraal.
 een Makteel, eine Makrelle.
 een Móssel, eine Muschel.
 een Ruisvoorn, eine Pleke.
 een Bokking, ein Pickling.
 een Tarbotje, eine Plateis.
 een Róch, eine Roche.
 een Kwab-aal, ein Stint.
 een Spiering, ein Stint.
 een Steur, ein Stör.
 een Zeelt, eine Sähene.
 een Smeerling, ein Schmerling.
 een Lèng, ein Stockfisch.
 een Sardijn, eine Sardelle.
 een Schol, eine Scholle.
 een Blei, ein Weisfisch.
 een Walvisch, ein Wallfisch.
 een Stékelbaars, ein Zander.
 een Homvisch, ein Milchner.
 een Kuitvisch, ein Kögner.
 een Vin, eine Flossfeder.
 een Schub, eine Schuppe.
 een Graat, eine Grate.

de Hom, die Milk,

de Kult, der Kogen,
de Gal, die Galle.

de Kreefts-schaaren, die Krebs-
scheeren.

de Wammen, die Râfern.
een hoofd van dén Snoek, ein
Nachtkopf.

Van de Viervoetige Dieren.

Von den vierfüßigen Thieren.

Een Aap, ein Aff.
een wilden ós, ein Auerochs.
een Bok, ein Boek.
een Buffel, ein Bisselochs.
een Bever, ein Biebar.
een Beer, ein Bär.
een Das, ein Dachs.
een Hert, ein Damhirsch.
een Esel, ein Esel.
een Eikhorentje, ein Eichhorn.
een eland, ein Eland.
een Oliphant, ein Elephant.
een Wild Varken, ein Eber.
een éénhoorn, ein Einhorn.
een Vós, ein Fuchs.
een jong Varken, ein Frischling.
een Veulen, ein Füllen.
een wilde geit, eine Gansse.
een hert, ein Hirsch.
een Rheelkalv, ein Hirschkalb.
een Hond, ein Hund.
een Haas, ein Hase.
een Hamel, ein Hammel.
een Veldmuis, ein Hamster.
een Teev, eine Hündin.
een Hinde, eine Hindin, / of
Hirschkub.
een Jagthond, ein Jagdhund.

een Frét, ein Alts / of / Sing.
een égel, ein Zigel.
een Konijn, ein Kamindchen.
een Kalv, ein Kalb.
een Koe, ein Kuh.

een Kémel, ein Kameel.
een Kat, eine Kaze.
een Lam, ein Lamm.
een Luipaerd, ein Leopard.
een Leeuw, ein Löwe.
een Locht, linx, ein Luchs.
een Mól, ein Maulwurf.
een Muis, eine Maus.
een Muilésel, ein Maulésel.
een Marter, ein Marder.
een Meerkat, eine Meerkaze.
een ós, ein Ochs.
een Paerd, ein Pferd. (thier.
een Panther dier, ein Panzer.
een Rhee, ein Reh.
een Schaap, ein Schaf.
een Merrij, eine Sture. (hundaem.
een Schoothondje, ein Schoos.
een Zwijn, ein Schwein.
een Speenvarken, ein Span-
ferkel.
een Yser-varken, ein Schweinigel.
een Stier, ein Stier.
een Tijger, ein Tiger.
een wild Zwijn, ein Wildschwein.
een Wolf, ein Wolf.
een Windhond, ein Windhund.
eene Hgsewindhond, ein Wind-
een Ram, ein Widder. Spiel.
een Wésel, ein Biesel.
een Geit, eine Ziege.
een Civétkat, eine Ziebekaze.
een wilde Zeug, eine Zuchtau.
een bonte Marter, ein Zobel.

Van

Van de kruipende Dieren, insecten én Wurmen.

Van den kriechenden Ehteren / Ungeziefer /
und Würmen.

een Adderslang, eine Natter.	een Hommelbije, ein Hornisse.
een Basiliscus, eine Basiliske.	een Krékel, eine Grille of Heimke.
een Krokodil, ein Krokodil.	een Wesp, eine Wespe.
een Waterslang, eine Wasser-	een Made, eine Käsemade.
een Pad, eine Kröte, (Schlange.	een Molenaar, ein Maysäfer.
een Draak, ein Drach.	een Neet, eine Nisse.
een Huisjes-slak, eine Schnecke.	een Platuis, eine Filzlaus.
mit dem Hause.	een Vlieg, eine Fliege.
een Slak zonder huisje, eine	een Kapél, ein Sommervogel.
Schnecke ohne Haus.	een Oorwurm, ein Ohrwurm.
een Kikvorsch, ein Frosch.	een Luis, ein Laus.
een Hagedis, eine Eidere.	een Vloo, ein Floh.
een Salamander, ein Molch.	een Weegluis, eine Wanze.
een Slang, eine Schlange.	een Bloedzuiger, ein Blutigel.
een Schildpad, eine Schildkröte.	een Schörpioen, ein Scorpion.
een Bije, eine Biene. (fliege.	een Paerdenvlieg, eine Kossbremse.
een spaansche Vlieg, eine spanische	een Mót, eine Motte / of
een Spin, eine Spinne.	Schabe.
een Hommel, eine Hummel.	een Wurm, ein Wurm.
een vliegend Hert, ein Hirschtäfer.	een Aardwurmtje, ein Würmlein.
een Koornwurm, ein Kornwurm.	een Zijwurm, ein Seidenwurm.
een Rups, eine Raupe.	een Houtwurm, ein Holzwurm.
een Springhaan, eine Heuschrecke.	een Pier, ein Regenwurm.
een Ziertje, eine Milbe.	een Glinsterwurm, ein Johannes-
een Pissebed, eine Mauertfel.	wurm.
een Mug, eine Wücke.	een Bijenzwerm, ein Bienen-
een Kevervlieg, ein Kossäfer.	schwarm.
een Mier, ein Ameise.	een Bijenkörv, ein Bienentorb.

Van de Metaalen én Verwén.

Van den Metallen und Farben.

Het Goud, das Gold.	het IJser, das Eisen.
het Zilver, das Silber.	het Loot, das Bleij.
het Koper, das Kupfer.	het Plaatkoper, das Erz.
het Tin, das Zinn.	het Katoen, das Messing.

het

het Staal, der Stahl.
 de Zeilsteen, der Magnet.
 het Kwikzilver, das Quecksilber.
 het Blik, das Eisenblech.
 het Koperdraad, der Drath.
 de Zwavel, der Schwefel.
 het Koperrood, der Grünspan.
 het Bergrood, der Zinnober.
 Lijfverwe, Leibfarbe.
 Vleeschverwe, Fleischfarbe.
 Hoogrood, Hochroth. (be.
 Oranjeverwe, Pomeranzenfar.
 Donkergeel, Dunkelgelb.
 Bleekgeel, Bleichgelb.
 Olijfverwe, Olivenfarbe.
 Isabelverwe, Isabelfarbe.
 Goudgeel, Aurorafarbe.

Perzikbloemverwe, Pfirsichblüt-
 farbe.
 Karmosijn, Karmesinroth.
 Rooserood, Rosenroth.
 Vuurverwe, Feuerfarbe.
 Zeegroen, Meergrun.
 Zilvergrauw, Silbergran.
 Aschgrauw, Aschfarbe.
 Kastanjebruin, Kastanienbraun.
 Tichelsteenvérwe, Ziegelsteinfar.
 Wit, weiß. (be.
 Zwart, schwarz. rood, roth.
 Groen, grün. geel, gelb.
 Blauw, blau. grauw, gran.
 Bruin, braun. vioolkleur, violet.
 Hémelsblauw, { himmelblau /
 { blasblau.

Hèt geen men op 't Land én in de Stad ziet.

Was man auf dem Lande und in der Stadt siehet.

Een Berg, ein Berg.
 een Dal, ein Thal.
 een Klip, ein Fels.
 een Woestijn, eine Wüste.
 een Woud, ein Wald.
 een Boschje, ein Gehüsch.
 een Wei, eine Viehweide.
 een Hooiland, eine Wiese.
 een Brug, eine Brücke.
 een Groef, eine Grube.
 een Stroom, ein Fluss.
 een Beek, ein Bach.
 een Vijver, ein Teich.
 een Meir, ein See.
 een Moeras, ein Morast. (Pfuhl.
 een Mòdderpoel, eine Pfütze / ein
 een Schuit, ein Schifflein.
 een Vlek, ein Flecken.

een Dòrp, ein Dorf.
 een Schaapskool, ein Schäfererh.
 een Schaap-perk, eine Schaaflin.
 een Schuur, eine Scheuer. (be.
 een Voorstad, eine Vorstadt.
 de Sloot, der Graben.
 de Wal, der Wall.
 de Muuren, die Ringmauer.
 de Straat, die Gasse / Straße.
 de Deur, das Thor.
 de Tooren, der Thurn.
 een Huis, ein Haus.
 een Kerk, eine Kirche.
 een Klókkentoooren, ein Glocken-
 thurn.
 het Gasthuis, der Spital.
 't Gevangenhuys, das Gefängniß.
 't Stadhuis, das Rathhaus /
 't Tólhuis, das Zollhaus.

de

de Kermis, die Messe / of der Jahrmarkt.	een beploegd Land, ein gebau- ter Acker.
een Hérbérg, ein Gasthof / of Herberge.	het Koorn, das Getráyde.
een Kroeg, ein Wirthshaus.	de Haver, der Haber.
de Vleeschhal, die Fleischbank.	de Boekweit, der Buchweizen.
de Vischmarkt, der Fisch- markt.	de Tarw, der Weizen.
een Molen, eine Mühle.	de Garst, die Gerste.
een Sluis, eine Schleuße.	de Rogge, der Roggen.
de Vóddemarkt, der Tródelmarkt.	de Wikke, die Wicken.
een onbebouwd Land, ein Brachacker.	het Onkruid, das Unkraut.
	de érten, die Erbsen.
	de Linzen, die Linsen.
	het Hooi, das Heu.

Van dén Dans én van de Musiek-Instrumenten.

Vom Tanz und musikalischen Instrumenten.

Eene Allemande, ein deutscher Tanz.	de Bas, der Bass / of die Grund- stimme.
een Menuet, ein französischer Tanz.	de Bassó Continuo, der General- bass / of der Hauptbass.
een Spaansche dans, ein spani- scher Tanz.	een Opera, ein Singspiel.
een Siciliaansche dans, ein sic- liamscher Tanz.	een Nachtmusiek, eine Nachts- musik.
een Poolische dans, ein polnischer Tanz.	een Zing-gedicht, ein Singge- dicht.
een Engelsche dans, ein engländ- scher Tanz.	een gezongen verhaal, das Re- dende.
een loopende Dans, ein laufender Tanz.	een Hérdersluit, eine Schalmey.
een Boerendans, ein Bauertanz.	een Viool, eine Geige.
een oude Dans, ein alter Bau- rentanz.	een Viool de Gambe, eine Bass- geige / of tiefe Geige.
een lustige dans, ein Gassenhauer.	een Zakviool, eine Sackgeige.
de Bovenzang, der Distant / of die Singstimme.	een Dubbelviool, eine Doppelt- geige.
de hooge Stem, der Alt / of die Mittelstimme.	een Fluit, eine Flöte.
de Middellstem, der Tenor / of die tiefte Mittelstimme.	een Mondfluit, eine Schnabel- flöte.
	een Dwarsfluit, ein Querflöte.
	een Boerenluit, eine kleine Flöte.
	een Zakpijp, eine Sackpfeife.
	een Guitara, eine Zitter.

een

een Klavecimbaal, ein Klavier.	een Trompét, eine Trompette.
een Spinét, ein Spinnet.	de Pauken, die Pauken.
een Luit, eine Laute.	een Lier, eine Leyer.
een Harp, eine Harfe.	een Strijkstok, eine Fiedelbogen.
een Orgel, eine Orgel.	een Kam, ein Steg auf der Geige.
een Jagthoorn, ein Posanne.	de Snaaren, die Saiten.

Doopnaamen, Taufnamen.

Adelaida, Adelheit.	Catharina, Catharina.
Adolf, Adolph.	Christiaan, Christian.
Adriana, Adriane.	Christina, Christina.
Adriaan, Adrianus.	Christoffel, Christoph.
Albinus, Albinus.	Clara, Clara.
Aalbrégt, Albrecht.	Claas, Claus.
Alexander, Alexander.	Claudia, Claudia.
Amadéus, Amadeus.	Claudius, Claudius.
Amélia, Analia.	Clémens, Clemens.
Ambrosius, Ambrosius.	Córnélis, Cornelius.
Andries, Andreas.	Cósmus, Cosmus.
Angelika, Angelika.	Crispijn, Crispinus.
Anna, Anna.	Ciriakus, Ciriakus.
Antonius, Anton.	Desidérius, Desiderius.
Antonia, Antonia.	Diederik, Dietrich.
Antoontje, Antondyen.	Dénijs, Dionysius.
Arnoldus, Arnold.	Dionijfia, Dionysia.
Augustinus, Augustin.	Dominikus, Dominikus.
Augustus, August.	Dorothea, Dorothea.
Aurélia, Aurelia.	Everhardus, Eberhard.
Balduin, Balduin.	Eduard, Eduard.
Balthasar, Balthasar / Balthfer.	Gillis, Gaidius.
Barber, Barbara.	Eliás, Elias.
Bartholoméus, Bartholomäus.	Ernst, Ernst.
Basilus, Basilius.	Esaiás, Esaias.
Benedictus, Benedict.	Eucher, Eucharicus.
Bérnardus, Bernhart.	Eusebius, Eusebius.
Blasius, Blasius.	Eustachius, Eustachius.
Brigitte, Brigitta.	Fabricius, Fabricius.
Carel, Carl.	Florentijn, Florentinus.
Casper, Caspar.	Frans, Franz.

Frédrik

Frédrik, Friederich.	Maria, Maria. Martha, Martha.
Joris, Georg.	Maarten, Martin.
Gervasius, Gervasius.	Matthéus, Mathäus.
Gódfried, Gottfried.	Maximilián, Maximilian.
Gregorius, Gregorius.	Michel, Michael of Michel.
Gunter, Günther.	Michieltje, Michielchen.
Gustavus, Gustav.	Maurits, Moris.
Johannes, Hans.	Nikofius, Nikajius.
Hermanus, Herman.	Nikodémus, Nikodemus.
Héndrik, Heinrich.	Nikolaas, Nikolas.
Hieronimus, Hieronymus.	Noäch, Noach.
Hilarius, Hilarius.	Paulus, Paul.
Hugo, Hugo.	Pieter, Peter.
Jakob, Jakob.	Philippus, Philipp.
Jacoba, Jakobine.	Reinhard, Reinhard.
Jakel, Jakel.	Reinoud, Reinhold.
Jeremias, Jeremias.	Remigius, Remigius.
Ignatius, Ignatius.	Romanus, Romanus.
Innocentius, Innocentius.	Rudolf, Rudolph.
Jan, Johann.	Sigismundus, Siegmund.
Johanna, Johanna.	Simon, Simon.
Jannetje, Johannchen.	Sixtus, Sirtus.
Isabella, Isabelle.	Stéphanus, Stephan.
Julia, Julia.	Steven, Stephanin.
Juliánus, Julchen of Julianden.	Susanna, Susanna.
Julius, Julius.	Santje, Susgen.
Justinas, Justina.	Théobald, Theobald.
Lazarus, Lazarus.	Théodorús, Theodar.
Leentje, Lehen.	Timotheus, Timotheus.
Leonardus, Leonhard.	Tobias, Tobias.
Lijsje, Liesgen.	Valérius, Valerius.
Laurens, Lorenz.	Valentijn, Valtin.
Lotharius, Lotharius.	Veronika, Veronika.
Lukas, Lukas.	Vincént, Vincenz.
Lukretia, Sukretia.	Ulricus, Ulrich.
Lodewijk, Ludwig.	Ursula, Ursula.
Magdeleen, Magdalena.	Wouter, Walther.
Markus, Markus.	Wilhelm, Wilhelm.
Margaréta, Margareta.	Wilhelmijn, Wilhelmine.
Margrietje, Margaretden.	Zacharias, Zacharias.

De Landen én Vólkeren.

Die Lánden und Vólker.

- De vier Waereld-deelen, die vier Welttheile.
 Europa, Europa.
 een Europeër, ein Europäer.
 Afrika, Afrika.
 een Afrikaan, ein Afrikaner.
 Amérika, Amerika.
 een Amérikaan, ein Amerikaner.
 Asia, Asien.
 een Asiaan, ein Asiaten.
 Arabien, Arabien.
 een Arabier, ein Araber.
 Arméniën, Armenien.
 een Arménier, ein Armenier.
 Bejéren, Bayern.
 een Beijer, ein Bayer.
 Barbarijeh, die Barbaren.
 Boheemen, Böhmen.
 eert Boheemer, ein Böhmer.
 Bourgonje, das Herzogthum Burgund.
 het Graavschap Bourgonje, die Graafschap Burgund.
 een Bourgondier, ein Burgundier.
 een Bourgonder, ein Burgunder.
 Braband, Brabant.
 een Brabander, ein Brabantier.
 Brandenburg, die Mark-Brandenburg.
 een Brandenburger, ein Brandenburgier.
 Brittanje, Britanien.
 een Brittanier, ein Britanier.
 Kandien, Cambien.
 een Kandier, ein Cambianer.
 Katalonien, Catalonien.
 een Katalonier, ein Catalonier.
 China, China.
 een Chinees, ein Chineser.
 Cypren, Cypren.
 een Cyprianer, ein Cyprianer.
 Croatien, Croatien.
 een Croaat; ein Croat.
 Dénemarken, Dänemark.
 een Deen, ein Däne.
 Duitschland, Deutschland.
 een Duitscher, ein Deutscher.
 Elzas, Elsass.
 een Elzasser, ein Elsassier.
 Engeland, England.
 een Engelschman, ein Engländer.
 Egypten, Egypten.
 een Egyptenaar, ein Egyptier.
 Finland, Finnland.
 een Finlander, ein Finn / of Finnländer.
 Vlaanderen, Flandern.
 een Vlaaminger, ein Flanderey / of Niederländer.
 Frankrijk, Frankreich.
 een Franschman, ein Franzos.
 Friesland, Friesland.
 een Fries, ein Fries / of Friesländer.
 Gasconje, Gasconien.
 een Gasconjer, ein Gasconier.
 Genève, Genf.
 een Genèveer, ein Genfer.
 Génua, Genua.
 een Genues, ein Genueser.
 Götland, Gotland.
 de Götthen, die Goten.
 de Graubonders, Graubünden.
 een Graubonder, ein Graubänder.

- Griekenland, Griekenland
 een Griek, ein Griech.
 Hessen, Hesse.
 een Hès, ein Hess.
 Hólland, Holland.
 een Hóllander, ein Hólländer.
 Hólstéin, Hólstéin.
 een Hólstéiner, ein Hólstéiner.
 Indiën, Indien.
 een Indiaan, ein Indier.
 Ierland, Irland.
 een Ier, ein Irlander.
 Italiën, Itálien of Wéltfáland.
 een Italiaan, ein Italiener.
 Judéa, das Jüdische Land.
 Karinthie, Kärnten.
 een Karinthier, ein Kärntner.
 Lítauwer, Litthauen.
 een Littauer, ein Litthauer.
 Lijfáland, Liffland.
 een Lijfálander, ein Liffländer.
 Lombárdiën, die Lombardey.
 een Lombardier, ein Lombarder.
 Lotharingen, Lothringen.
 een Lotharinger, ein Lothringer.
 Mooren-land, Moerenland.
 een Moor, ein Mohr.
 Málta, Malta.
 een Maiteefer, ein Malteser.
 Máltaan, Maltland.
 een Miltáner, ein Maltländer.
 Mós-kouw, Moskau. (ter.)
 een Mós-kovieter, ein Moskowit.
 Napels, Neapolis.
 een Napolitaan, ein Neapolitaner.
 de Néderlandén, die Néderlande.
 een Néderlánder, ein Néderlánder.
 Oostenrijk, Oesterreich.
 een Oostenrijker, ein Oesterreicher.
 Pérsiën, Perse.
 een Pérsiaan, ein Persianer.
 de Páltz, die Pfalz.
 een Páltzer, ein Pfälzer.
 Piémónt, Piemont.
 een Piémóntees, ein Piemonteser.
 Polen, Pohlen.
 een Polák, ein Pohl of Polak.
 Pommeren, Pommern.
 een Pommeraan, ein Pommer.
 Pórtugal, Portugal.
 een Pórtugees, ein Portugies.
 Prússen, Preußen.
 een Prús, ein Preuss.
 Rusland, Rußland.
 een Rusch, ein Rußländer.
 Schótlánder, Schottland.
 een Schót, ein Schottländer.
 Zwaben, Schwaben.
 een Zwaab, ein Schwab.
 Spanjen, Spanien.
 een Spanjaard, ein Spanier.
 Saxen, Sachsen.
 een Sax, ein Saxe.
 Savóijen, Savoyen.
 een Savóijaard, ein Savoyer.
 Siciliën, Sicilien.
 een Siciliaan, ein Sicilianer.
 Silésiën, Schlesien.
 een Silésier, ein Schlesier.
 Zweedén, Schweden.
 een Zweed, ein Schwed.
 Zwitserland, die Schweiz.
 een Zwitser, ein Schweizer.
 Zévenbérge, Siebenbürgen.
 een Zévenbérger, ein Siebenbürg.
 Stiermark, Steyermark. (ger.)
 een Stiermarkter, ein Steyermarkter.
 Tartariën, die Tartarey.
 een Tartaar, ein Tartar.

Turkijen, die Türken.
 een Turk, ein Türke.
 Hongarijen, Ungern.
 een Hongaar, ein Unger.

Venétien, Venedig.
 een Venetiiaan, ein Venetianer.
 Westfalen, Westphalen.
 een Westfaling, ein Westphalinger.

Krijgswwoorden. Kriegswörter.

Een Stadhouders-haller, ein Stadthalt.
 een Bevelhebber, ein Befehlshaber.
 de Veldheer, der Feldherr.
 de Veldmaarschalk, der Feldmarschall.
 de Veldtuigmeester, der Feldzeugmeister.
 de Generaal-Majoor, der Feldwachtmeister.
 de Majoor, der Oberwachtmeister.
 de Kapitein, der Hauptmann.
 de Luitenant, der Unterhaupt.
 de Véndrig, der Fähnrich. (thann.
 de Sérgeant, der Feldwebel.
 de Kapitein des Arms, der Fähnrich.
 de Voeragie-Meester, der Rechnungsführer.
 een Rittmeester, ein Rittmeister.
 een Korpóraal, ein Rottmeister.
 een Lanspassaat, ein Gefreuter.
 een Ruiters-diger, ein Reiter.
 een Veldprédiker, ein Feldprediger.
 de Quartiermeester, der Lagermeister.
 de Légermeester, der Lagermeister.
 de Provoost, der Stöckmeister.
 een Léger, ein Kriegsheer.
 't Voetvólk, das Fußvólk.
 de Ruitetij, die Reiterei.
 een Curassier, ein Kürassier / of ein geharnuschter Reiter.
 een Dragonder, ein leichter Reiter.

een Muskéttier, ein Leibschütz.
 een Sólfaat met een Vuurroer gewapend, ein Flintenschütz.
 een Karabiner, ein Büchschütz.
 de Regimént-stav, der Regimentsstab.
 de Heirshaaren, die Kriegshere.
 een Officier, ein Kriegsbeauter.
 de Voothoede, der Vortrab.
 de Agterhoede, der Nachtrab.
 een Détachement, ein abgefordertes Haufen.
 een Regiment, ein Regiment.
 een Battailjon, eine Schaar van 400. bis 500. Mann.
 een Esquadron, ein Geschwader.
 eene Compagnie, eine Fahne.
 een Overlooper, ein Flüchtling / of ein Ueberläufer.
 de Marsch, der Zug / der Aufbruch / der Heerzug.
 de Veldtóg, der Feldzug.
 de Veldslag, die Schlacht / of die Feldschlacht.
 een Schérmutseling, ein Schermutzel.
 de Aftóg, der Rückzug. (Halt.
 't Corps de Réserve, der Divertissement.
 een Légerwacht, das Wachtbause / of die Wache.
 een Pikét, eine Feldwache.
 het Geschut, das Geschütz.
 de Kartouwen, die Kartouchen.
 de Mórter, der Mörser. (fall.
 de Aanval, der Angriff / of der An-

- de Verdéiging, die Verthei-
gung.
- de Schansgraaver, der Schans-
gráber.
- de Loopgraaven, der Laufgraben.
- de Toegangen, die Laufárben.
- de Verschansing, die Verschan-
zung.
- Ondergraaven, untergraben.
- Blokeeren, einschließen / sperren.
- de Blokade, die Sperrung der
Zufuhr.
- de Voorraad, der Vorrath.
- de Amunitia, die Kriegsbedarfniß.
- de Leevensmiddelen, die Lebens-
mittel.
- het Voeragie, das Pferdesutter.
- de Ordonnantie, die Befórderung.
- het Bevel, der Befehl.
- de Behandeling, Handgreep, die
Handgriffe.
- de Wapenen opneemen, ins
Gewehr treten.
- het Garnisoen, die Besatzung.
- 't Veldléger, das Feldlager.
- de straatén des Légers, die Gassen
des Lagers.
- in 't Rinkét staan, reiheweis
nebeneinander stellen.
- de naamen afroepen, die Namen
abrufen.
- in Gelederen afdeelen, in Glied-
der abtheilen.
- het Geweer op Schouder, das
geschulterte Gewehr.
- de uitrusting, die Ausrüstung.
- het hoofd eens Légers, die Spitze
eines Kriegsbeeres.
- een Gelid, ein Glied.
- een Voetknégt, ein Fußknecht.
- een Speerruiter, ein Sperrreiter.
- een Buschietér, ein Büchsenweis-
- een Pijper, ein Pfeifer. (ter.
- een Trommelslager, ein Trommel-
schlager.
- de Trommel, die Trommel.
- de Tamboer-Majoer, der Regt-
mensttrommelschläger.
- een Slingeraar, ein Schleudener.
- een Slinger, eine Schleuder.
- de Rondé, die Runde.
- de Patrouille, die Patrouille.
- de Tap toe, der Zapfenstreich.
- een Spion, ein Kundschafter / of
Espion.
- een Zoetelaar, ein Marquetenter.
- een Vrijwilliger, ein Freiwilliger.
- de Wapenen, die Waffen.
- een Degen, ein Degen.
- de Degenknóp, ein Degenknopf.
- 't Gevél, das Gefäß.
- het Hoefblad, das Stuchblatt.
- de Kling, die Klinge.
- de Schéde, die Scheide.
- de Sabel, der Säbel.
- de Rug van den Degen, der
Rücken.
- het scherpe van den Degen, die
Schneide.
- de vlakke Degen, der flache Degen.
- een Pook, ein Dolch.
- een Vuurroer, ein Feuerrohr.
- een Weimans Roer, ein Pirsch-
rohr.
- een getrokken Roer, ein gezogen-
nes Rohr.
- een Donderbusch, ein Doppel-
- de Loop, der Lauf. Rohr.
- de Lade, der Schaft.
- de Trèkker, der Spannert.
- de Kólf, der Kolben.
- de Plaat, das Schloß.
- de Veer, die Feder im Schlosse.
- het Laadgat, das Zündloch.
- de Pan, die Zündpfanne.
- het Staal, der Pfannendeckel.

de

de Haan , der *Sohn*.
 de Laadstok , der *Ladestock*.
 de Kruidhoorn , das *Pulverhorn*.
 de Proptrèkkers Krèsser , der
Krètzger.
 de Kogeltrèkker , der *Kugzieher*.
 de Kogel , die *Kugel*. *Kugel*
 een Kèttinkogel , eine *Drach-*
de Hagel , das *Schrot*.
 de Lont , die *Lunte*.
 de Laading , die *Ladung*.
 een Speer , eine *lanze* / of ein *Speer*.
 een Piek , ein *Spieß*.
 de Staf van een Piek , der *Schaft*
am Spieß.
 een Harnas , ein *Küris*.
 het Bòrststuk , das *Bruststück*.
 het Rugstuk , das *Ruchstück*.
 een Stòrmhoed , eine *Sturm-*
haube.
 een Maliehènd , ein *Danzherbende*.
 een Kòlder , ein *Koller*. *Helms*.
 een Hèlm , ein *Sturmhut* / ein
 een Halskraag , ein *Ringtragen*.
 een Siarp , ein *Feldzeichen*.
 Malie-handschoenen , *Danzher-*
Handschuh.
 Ysere Handschoenen , *blecherne*
Handschuh.
 het Vaendel , Vèndel , die *Fahne*.
 een Trompèt , eine *Trompète*.
 de Trommèlstòkken , die *Trom-*
mèlflèppel.
 een Stuk , ein *Stück*.
 een Vèld-stuk , ein *Feldstück*.
 Batterijstuk , ein *Mauerbrecher*.
 een Slangstuk , eine *Feldschlange*.
 een Affuit , eine *Stucklafette*.
 een Brandawabber , ein *Stück-*
yuffer.
 een Laadstok , ein *Ladeschäufel*.
 een Stamper , ein *Schollen*.

een Lontestok , eine *Bändruche*.
 een Kogel , eine *Stückkugel*.
 een gloeiende Kogel , ein *glühende*
Kugel.
 Kettingkogel , eine *Kettinkugel*.
 een Bómbe , eine *Bombe* / of
Sprengkugel.
 een Granaat-bal , eine *Granate*.
 een Vuurwèrk , ein *Feuerwerk*.
 een Vuurpijl , eine *Kackere*.
 een Vuurkrans , ein *Feuertad*.
 een Broodkar , ein *BrodKarren*.
 een Bagagie-wagen , ein *Pack-*
wagen.
 een Tènt , ein *langes Zelt*.
 een Pavilioen , ein *rundes Zelt*.
 een Schipbrug , eine *Schiff-*
brücke.
 een Bok , ein *Bock*.
 een Windas , eine *Winde* / eine
Hebel.
 een Ladder , eine *leiter*.
 een Ròlbout , ein *Balkholz*.
 een Kanonschoot , ein *Stückschuß*.
 een Houw , ein *Nieb*.
 een Steek , ein *Stich*.
 zig versterken , *sich fest machen*.
 de Wapenen betóveren , das
Gewehr versprechen.
 Krijgsvòlk , *Kriegsvòlker*.
 Doortógt , der *Durchzug*.
 een vliègend Léger , ein *fliegend*
Lager.
 de Slagórdèr , die *Schlachtord-*
nung.
 de Reien , die *Reihen*.
 eene Escórtè , ein *Geleit*.
 een Belègering , eine *Belagerung*.
 een Krijgslist , eine *Kriegslist*.
 een Overval , ein *Überfall*.
 een Beklimming , eine *Überstei-*
gung mit Leitern.

het Alarm, der Larmen.
 de Oorlog, der Krieg.
 de Overwinning, der Sieg.
 de Nederlaag, die Niederlage.
 de Soldij, der Soldat.
 het Randsoen, das Heerd. (ver)
 het Winterleger, das Winterla-
 de Inkwartiering, die Einquartie-
 rung.
 de Monstering, die Musterung.
 een Paspoort, ein Gelübdtis.
 de Saavegrinde, die Schutzwacht.
 de Schildwacht, die Schildwacht.
 een Vlughteling, ein Flüchtling.
 een Ruitervagt, eine Reitwacht.
 een Légerjongen, ein Trostbub.
 een Vornakke, ein anvertrögend
 der Soldat.
 de Trommel slaan, die Trommel
 führen.
 de Reveille slaan, die Reveille schla-
 gen.
 de Vergadering slaan, die Vergat-
 terung schlagen.
 de Aftogt blaasen, den Trabab/
 den Zapfenstreich schlagen.
 de Chamade slaan, ein Zeichen/
 mit den Trommel geben/ daß
 man etwas anzufagen habe.
 Contramineeren, ein gegengraben.
 Ontwapenen, entwaffnen.
 Plonderen, plündern.
 beklimmen, mit Leitern ersteigen.
 een Stormléveren, einen Sturm
 thun.
 't Leeven schenken, das Leben
 schenken.
 een Geschut vernagelen, ein
 Stück vernageln.
 de Deuren oploopen, die Thore
 auffprengen.

werven, anwerben.
 Neermaaken, alles niedermachen.
 een Mijn doen springen, eine
 Mine springen.
 een Uitval doen, einen Ausfall
 thun.
 Soldaaten werven, werben.
 Slag léveren, eine Schlacht liefern.
 met het Vaandel speelen, die
 Fahne schwingen.
 den Degen grijpen, zum Degen
 greifen.
 te Paerd stijgen, zu Pferde stei-
 gen.
 Storm loopen, Sturm laufen.
 naar de Wacht trekken, auf die
 Wacht ziehen.
 Stormenderhand inneemen, mit
 Sturm erobern.
 zig op Diferétie overgeeven, sich
 auf Gnad und Ungnad ergeben.
 Alarm blaasen, Lärm blasen.
 een Betèg uithouden, eine Be-
 lagering aushalten.
 uittrokken, ausziehen.
 met Zak en Pak uittrokken, mit
 Sack und Pack ausziehen.
 met vliegende Vaandels, staande
 Trommel, een kogel in den
 mond én brandende Lont uit-
 trekken, mit fliegenden Fahnen/
 klingendem Spiele/ Kugel im
 Munde/ und brennender Lunte
 ausziehen.
 eene Citadél, eine feste Burg.
 eene Vésting, eine Festung.
 de Buitenwérken, die Außenwer-
 ke.
 de Wal, der Wall.
 de Borsfwéering, die Brustwehr.
 de Paalwérken, das Pfahlwerk.

't Ból-

't Bolwérk, das Bollwerk.
 een Schietkat, eine Kasse auf dem
 Bollwerk.
 een Kafemat, ein Morstafel.
 Hoornwérk, ein Hornwerk.
 de Schietgaten, die Schießlöcher.
 een Reduit, eine vierseitige
 Schanze.
 een Batterij, ein Schwabitz.
 een Vrieffe Ruitcr, ein spani-
 scher Rüter.
 een Schanskórv, ein Schanz-
 forb.

de bedekking voor het Vjand-
 lijk Geschut, eine Bedeckung
 vor dem feindlichen Geschüt.
 een ondergegravené Doorgang,
 om de vesting te naderen, ein
 geldmittener Gang in die Erde,
 der Festung zu nahen.
 een Brés, ein Wallbrud.
 een Contrescharp, ein bedeckter
 Weg.
 de Capitulatie, die Handlung zur
 Ubergabe.
 de Stad tót overgeeven dwingen.
 den Ort zur Ubergabe bringen.

VERZAAMELING VAN DE GEMEEN-
 ZAAMSTE HOOGDUITSCHÉ TOEVOEGLIJKE
 NAAMWOORDEN.

Abendlich / wésflijk.
 abendtheuerlich / waaghalzig.
 abergläubisch / bijgeloovig.
 abermalig / nog een.
 aberwichtig / dwaas.
 abführend / afdrijvende.
 abgängig / dat aftrék heeft.
 abgeteilt / afgebeedeld.
 abgebildet / afgebeeld.
 abgeborget / ontleënd.
 abgebracht / vernietigd.
 abgebrannt / afgebrand.
 abgebrochen / afgebrooken.
 abgebrühet / afgebroeid.
 abgedanket / afgedankt.
 abgedroschen / geslaagen.
 abgedrückt / getrokken.
 abgefallen / gedraaid.
 abgefunden / toegedeeld.
 abgegossen / afgegooten.
 abgehend / vervallen.
 abgehobelt / éffen gemaakt.
 abgekochet / gekookt.
 abgelebt / afgeleevd.

abgelegen / afgelegen.
 abgeleitet / afgeleid.
 abgelöscht / uitgewischt.
 abgelesen / afgeleest.
 abgelöst / afgelöst.
 abgemaklet / afgemaald.
 abgemattet / afgemat.
 abgemergelt / verzwakt.
 abgenommen / afgenomen.
 abgenüthiget / afgeperst.
 abgenüthet / verfleeten.
 abgeordnet / afgevaerdigd.
 abgeprügelt / afgepróft.
 abgeredet / overleid.
 abgerichtet / afgerigt.
 abgerissen / opgereeten.
 abgesandt / afgezant.
 abgeschafft / afgeschafft.
 abgeschickt / afgeschikt.
 abgeschickt / gezonden.
 abgeschieden / afgescheiden.
 abgeklärt / geweigerd.
 abgeklüffen / geëindigd.
 abgeschymact / smaakloos.

abgefchnitten / afgefneeden.
 abgefchoyft / afgefchuimd.
 abgefchoren / gefchooren.
 abgefchuppert / afgefchubd.
 abgefezet / afgezet.
 abgefondert / afgezonderd.
 abgefotten / gezooden.
 abgeftammet / afkomstig.
 abgeftäubert / afgeftoft.
 abgeftorben / afgeftorven.
 abgethan / afgedaan.
 abgetremmet / losgetornd.
 abgewandelt / afgeleid.
 abgewandt / afgewend.
 abgewechfelt / verwiffeld.
 abgewöhnt / afgewend.
 abgetahlet / betaald.
 abgetehrt / verteerd.
 abgejirfelt / afgemeeten.
 abgezwungen / gedwongen.
 abgöttifch / afgodifch.
 abnehmend / afnoemend.
 abfcheulich / affchuwlijk.
 abfchüffig / overhellend.
 abfonderlich / afzonderlijk.
 abtriefend / walgend.
 abwechfelnd / veranderlijk.
 abwezend / afweezend.
 achtbar / agtbaar.
 achtfam, aandschtig.
 adelig / adelijk.
 albet / eenvoudig.
 all / alles.
 allgegenwärtig / overaltégen-
 woordig.
 allgemein / algemeen.
 allnächtig / ahnagtig.
 alldäglich / dagelijks.
 allwissend / alweetend.
 alte / oud.
 allich / een weinig oud.

anbefohlen / aanbevolen.
 anbetenswürdig / aanbiddens-
 waardig.
 andächtig / godvrugtig.
 anderthalb / anderhalv.
 anfällig / befmettelijk.
 angebiffen / afgeknabbeld.
 angebobren / aangeboren.
 angebobret / doorftooken.
 angebracht / befteed.
 angebrannt / gebrand.
 angebrochen / opgefneeden.
 angebunden / gebonden.
 angedeutet / aange-toond.
 angedungen / aangedongen.
 angerbet / aangeërvd.
 angefangen / aangevangen.
 angeffelt / geboeid.
 angefeudtet / nat gemaakt.
 angeflammt / ontftooken.
 angeflüctet / gebonden.
 angeftreffen / geknabbeld.
 angefüllet / gevuld.
 angehenket / gehangen.
 angeflaget / befchuldigd.
 angeflebet / geplakt.
 angeleidet / gekleed.
 angeleimmet / gelijmd.
 angelötet / gefoldeert.
 angenagelt / genageld.
 angenehin / aangenaam.
 angefaget / aangezeid.
 angefeffen / woonagtig.
 angefpannet / aangespannen.
 angeftectet / aangeftooken.
 angeftifter / aangezèt.
 angeftrich / gefchilderd.
 ängftigen / angftig.
 anklebend / aankleevend.
 anmuthig / aanvallig.
 annehmlich / aanneem'lijk.

anflage

anſchlagtig / verniftig.
 anfehnelich / aanzienlijk.
 anftändig / betaamelijk.
 anftectend / aanfteevend.
 anverwandt / verbonden.
 anweſend / tegenwoordig.
 arbeitſam / arbeidsaam.
 ärgerlich / ärgerlijk.
 argliſtig / argliſtig.
 arwbdhniſch / wantrouwig.
 arin / arm.
 armſelig / ellendig.
 artig / artlich / aardig.
 auferſtanden / verreeſen.
 auferzogen / opgebragt.
 aufgeblaſen / opgeblaafen.
 aufgebunden / opgebonden.
 aufgedeckt / ontdekt.
 aufgefangen / onderschept.
 aufgehäufet / overlaaden.
 aufgehoben / vernietigd.
 aufgeräumt / korſelhoofdig.
 aufgerichtet / afgerigt.
 aufgeschoben / uitgeſtelt.
 aufgeſpannt / gespannen.
 aufgeweckt / vrolijk, leevendig.
 aufmerkſam / opmerkſaam.
 aufrichtig / oprécht.
 anfrühlich / wederſpannig.
 augenſcheinlich / oogſchijnlijk.
 ausbündig / uitmuntend.
 ausdrücklich / uitdrukkelijk.
 auſerleſen / uitgelezen.
 auſſerlich / uitvoerig.
 ausgearbeitet / gearbeid.
 ausgelassen / uitgelaaten.
 ausgeeret / geleegd.
 ausgerichtet / verrigt.
 ausgerubet / geruſt.
 ausländiſch / uitlandſch.

auſſig / melaatsch.
 äußerlich / uiterlijk.
 auſträllig / voordeelig.
 B.
 Bändig / bedwingelijk.
 bang / bang.
 bar of baar / gereed.
 barbariſch / barbaarsch.
 barfüßig / ontschoeid.
 barmhertig / barmhertig.
 bäuriſch / boerſch.
 bedacht / bedagt.
 bedeckt / bedekt.
 bedenklid / bedenkelijk.
 bedienlich / dienſtlijk.
 befindlich / bevindlijk.
 beſörderlich / bevörderlijk.
 begabet / voorzien, bedield.
 begierig / begeerig.
 begierlich / begeerlijk.
 beglückt / gelukkig.
 begreiffen / begrijpelijk.
 begütert / rijk.
 behaftet / onderwörpen.
 beharrlich / duurzaam.
 behend / behendig.
 beherzt / stout.
 beyde / beiden.
 benderley / de een én de ander.
 beißend / bijtend.
 bekannt / bekend.
 bekehret / bekéerd.
 bekleet / bevlékt.
 bekleidet / gekleed.
 beſümmert / bekommerd.
 belagert / belégerd.
 beleidigend / beledigend.
 beliebig / aangenaam.
 belobt / prijſenswaerdig.
 beluſtigend / vermaaklijk.

bequem / bekwaam.
 beraust / et / dronken.
 berechtig / gegrond.
 bereidsam / bereid / welspreekend.
 bereit / gereed.
 bereitet / bereid.
 bereitwillig / bereidwillig.
 berühmt / beroemd.
 besagt / gemeld.
 beschädigt / beschadigt.
 beschäftigt / bezig.
 beschämt / beschaamd.
 bescheiden / bescheiden.
 beschimpet / beschimpt.
 beschmiert / morsfig.
 beschmitten / afgesneeden.
 beschränkt / bepaald.
 beschreiblich / uitspreeklijk.
 beschuldigt / vol schulden.
 beschuldigt / beschuldigd.
 beschwerlich / ongemakk'lijk.
 besessen / bezeten.
 besorgt / bezörgd.
 besser / beter.
 das beste / 't best.
 beständig / bestendig.
 bestehend / bestaande.
 bestimmt / bestemd.
 bestrift / ontsteld.
 besucht / bezoedeld.
 betagt / bejaard.
 bedauerlich / betreurlijk.
 betrogen / bedrogen.
 betrübt / bedroevd.
 betrüglích / bedrieglijk.
 belägerig / bedlegerig.
 beugsam / buigzaam.
 bewandert / érvaaen.
 bevestiget / bevestigd.
 beweegt / bewoogen.

beweglich / beweeglijk.
 bewehrt / gewapend.
 beweislich / bewijs'lijk.
 beygehend / bijgevoegd.
 bezuberend / glanstrijk.
 bindig / verbindend.
 bitter / bitter.
 blaß / bleek.
 blätterig / bladrijk.
 blau / blaauw.
 bläulich / blaauwagtig.
 blind / blind.
 bligend / blixemend.
 bloß / bloot.
 blühend / bloeiend.
 blutend / blutig / bloedig.
 böß / boos.
 boshast / boosaardig.
 brav / braav.
 brauchbar / bruikbaar.
 bräuchlich / gebruikelijk.
 braun / bruin.
 brat / breed.
 brennend / brandend.
 bresthaft / gebrékkig.
 brüderlich / broederlijk.
 brünstig / gloeiend.
 buchstäblich / letterlijk.
 buchelicht / gebult.
 bunt / bont.
 bürgerlich / burgerlijk.
 bußfertig / boetvaardig.

-E.

Christlich / kristelijk.
 Chymisch / Scheikunstig.

D.

Dämisch / onbesuisd.
 dankbar / dankbaar.
 demmerig / duister.
 demuthig / nederig.

Dens

denkend / denkend.
 dergelyken / dergelyke.
 deutch / duidelyk.
 deutch / duitsch.
 dicht / vast.
 dief / dik.
 diebisch / dievagtig.
 dienstich / dienliik.
 dienstbar / gediensftg.
 dienstlos / dienstloos.
 dienstwillig / dienstwillig.
 dienstvrey / dienstvrij.
 doppelt / dubbel.
 doornicht / doornagtig.
 drechtigt / drékkig.
 dreist / stout.
 dringend / dringend.
 drohend / dreigend.
 duistig / dunstig / dampig.
 dumpfig / vogtig.
 dünn / dun.
 dunkel / donker.
 durchdringend / doordringend.
 durchgängig / algemeen.
 durchgehend / doorgaande.
 durchlocht / gezift.
 durchscheinend / doorschijnend.
 durchtrieben / doortrapt.
 dürstig / arm.
 dürr / droog.
 durstig / dorstig.
 düster / duister.

E.

Eben / effen.
 echt / egt.
 ectig / hoekig.
 edel / édel.
 edelmützig / edelmoedig.
 ehelich / huwelijks, matrimoniael.
 ehrbar / eerbaar.

ehrenrührig / smaadelijk.
 ehrlich / eerliik.
 ehlos / eerloos.
 ehfsam / eerzaam.
 ehwürdig / eerwaardig.
 eich / gezwooren.
 eifrig / ijverig.
 eigemützig / baatzugtig.
 eigentlich / eigenliik.
 eigenhümlich / eigen.
 eifertig / vaerdig.
 eilig / haastig.
 einerley / éénerlei.
 einfach / enkel.
 einwältig / éénvowwdig.
 eingedenk / gedagtig.
 eingefaßt / ingezet.
 eingeheizt / gewarmd.
 eingemacht / gecorrijt.
 eingemauert / bemuurt.
 eingeschoben / vooronderfteld.
 eingeschlossen / ingeslooten.
 eingewurzelt / ingeworteld.
 engezogen / afgetrokken.
 einhällig / éénparig.
 einig / éénig.
 einmützig / éénstemmig.
 einsam / éénzaam.
 einträchtig / ééndragtig.
 einträglich / voordeelig.
 einzig / éénig.
 eitel / ijdel.
 eitelhaft / walgende.
 elend / éllendig.
 empfindlich / gevoelig.
 emsig / vlijtig.
 eng / eng.
 englisch / engelagtig.
 embloßet / ontbloot.
 ensfernet / afgelegén.

entgegen

entgegen / strijdig.
 entlehnt / ontleend.
 entübrigt / ontlaagen.
 entsetzt nd / verrukkend.
 entzündet / ontsteeken.
 erbarmlich / érbarmlijk.
 erbaulich / stigtelijk.
 erbeuert / gebedeld.
 erbittert / toornig.
 erblich / érflijk.
 ererbt / geërvd.
 erfahren / ervaren.
 erfordlich / dooordingend.
 erfreulich / vrolijk.
 erfrischend / verfrissend.
 ergeben / overgegeeven.
 ergeßlich / vermaakelijk.
 erhaben / verheven.
 erinnerlich / herinnerende.
 erkännlich / erkentlijk.
 erlaubt / toegelaaten.
 erleidlich / verdraaglijk.
 erleuchtet / verlicht.
 erlogen / valsch.
 ermesslich / meestelijk.
 ermüdet / moede.
 ernsthaft / érnstg.
 erörtert / beslist.
 erpidt / voornemen.
 erquickend / verkwikkend.
 erst öflich / uitpuettelijk.
 erschrocklich / verschrikkelijk.
 erlossen / verzoopen.
 erfonnen / verzonnen.
 erspart / gespaard.
 erspreßlich / voordeelig.
 erstickt / verstikt.
 erschoten / gestooken.
 erwachsen / tót redelijke jaaren
 gekomen.
 erwählt / verkooren.

erweislich / beweesen.
 erwünscht / wenschelijk.
 erwürgt / gewurgd.
 erzürnet / vergramd.
 erzwungen / gedwongen.
 eßhaft / plomp.
 äußerlich / uiterlijk.
 ewig / eeuwig.

5.
 Fabelhaft / fabelagtig.
 fahig / bekwaam.
 fahrlässig / agteloos.
 falsch / valsch.
 faltig / geplooid.
 farbige / verwig.
 faul / yadig.
 fehlbar / feilbaar.
 feig / bloot.
 feil / veilbaar.
 fein / fijn.
 feindlich / vijändig.
 feist / vét.
 felsig / yol klippen.
 fern / ver-afgelegen.
 fertig / vaerdig.
 fest / vast.
 fett / dik.
 feucht / vochtig.
 feurig / vuurig.
 feyerlich / plechtig.
 filzig / vrékkig.
 finster / duister.
 flach / vlak.
 fleckig / bevlakt.
 fleischig / vleesig.
 flüchtig / vlijtig.
 fliehend / vlugtende.
 fließend / loopende.
 flüchtig / vlugtig.
 flüßig / vloeibaar.

folgend /

folgend / volgende.
 förmlich / uitdrukkelijk.
 französisch / fransch.
 fräßig / gulzig.
 frech / roekeloos.
 fremd / vreemd.
 freudig / vreugdijg.
 freundlich / vriendelijk.
 frey / vrij.
 freygebig / milddaadig.
 freywillig / vrijwillig.
 friedlich / vreedzaam.
 frisch / frisch.
 froh / vrolijk / vrolijk.
 fromm / vroom.
 frostig / kouwelijk.
 fruchtbar / vruchtbaar.
 früh / vroeg.
 süglich / gevoelig.
 fürchterlich / schrikkelijk.
 fürchtzaam / beschroomd.
 fürslich / vorstelijk.
 fürwichtig / nieuwsgierig.

G.

Gallicht / galchtig.
 gangbar / gangbaar.
 gang / gantsch.
 gar / gaar.
 garstig / lelijk.
 gebirgig / bergagtig.
 geboren / gebooren.
 gebotzen / gebooden.
 gebräuchlich / gebruikelijk.
 gebrechlich / gebrékkelijk.
 gebüct / gebukt.
 gebühlich / betaamelijk.
 gebürtig / geboortig.
 gedämpft / getemd.
 gedruckt / gedrukt.

geduldig / geduldig.
 gefährlich / gevaarlijk.
 gefällig / behaaglijk.
 gefällig / verscheenen.
 gefalten / gevouwen.
 gefangen / gevangen.
 gefassen / ijverig.
 geflochten / gevlochten.
 geflügelt / gevleugeld.
 geträgig / gulzig.
 gefroren / bevrooren.
 gegossen / gegooten.
 gebact / gehakt.
 gebässig / hartelijk.
 geheim / geheim.
 gehörig / behoorlijk.
 gehorsam / gehoorzaam.
 geil / geil.
 geistlich / geestelijk.
 geisig / gierig.
 gelassen / bevreedigd.
 gelb / geel.
 gelegen / gelégen.
 gelehrsam / leerzaam.
 gelehrt / geleerd.
 geleert / toegegd.
 gelind / toegeevend.
 gemächtig / gemakkeijk.
 gemäßiget / gemaatigd.
 gemäset / gemest.
 gemein / gemeen.
 genannt / gezeid.
 genau / naauw.
 geneigt / geneigd.
 gemüsam / genoegzaam.
 gerad régt.
 geräuchert / gerookt.
 geraum / ruim.
 gerecht / billijk.
 gerichtlich / gerichtelijk.

gring

gering / gering.
 geronnen / geronnen.
 gerimpelt / gerimpeld.
 gesalbet / gezalvd.
 gesamt / gekoppeld.
 gekhäftig / bezig.
 gescheid / verstandig.
 geschickt / geschikt.
 geschliffen / gesleepen.
 gesdlossen / geslooten.
 geschmeidig / taa.
 geschmölzen / gesmolten.
 geschuypt / geschubt.
 geschwäftig / snappig.
 geschwind / gezwind.
 geschwollen / gezwollen.
 geschworen / gezworen.
 gesegnet / gezegend.
 gefellig / gezellig.
 gekke / gezet.
 gesamet / gezinde.
 gesittet / gemanierd.
 gesonnen / geneegen.
 gesotten / gezouden.
 gespiet / gespitt.
 gesponnen / gesponnen.
 gesprächig / spraakzaam.
 gestaltet / gesteld.
 geständig / bekennende.
 gestrig / van gisteren.
 gestickt / gestikt.
 gestiefert / gelaerd.
 gestirmt / gestérnd.
 gestodien / gestoolien.
 gestriekt / gebreid.
 gestürze / gestört.
 gesund / gezond.
 gethan / gedaan.
 getheilt / gedeeld.
 getreu / getrouw.
 getroff / getroost.
 gewaltig / magtig.
 gewebt / geweeven.
 gewichtig / gewichtig.
 gewinnstüdig / winzugtig.
 gewis / gewis.
 gewissenhaft / godvrugtig.
 gewogen / toegedaan.
 gewöhnlich / gewoonlijk.
 gewolbt / overwulfd.
 gewonnen / gewonnen.
 geworben / gewórvrr.
 gewürzt / gekruid.
 gezienend / betaam'lijk.
 gezwungen / gedwongen.
 giftig / vergiftig.
 glänzend / glanzig.
 gläsern / van glas.
 glatt / glad.
 glaubhaft / glaublich / geloof'lijk.
 gleich / gelijk.
 glimpstid / bescheiden.
 glüclich / gelukkig.
 glühend / gloeiend.
 gnädig / genadig.
 golden / gulden gouden, van goud.
 göttesfürchtig / godvrugtig.
 götlich / godd'lijk.
 godlos / godd'loos.
 gottselig / godzalig.
 graslich / gras'lijk.
 gram / vijandlijk.
 grau / graauw.
 gräulich / grauwächtig.
 graulich / gruwelijk.
 grausam / wreed.
 greiflich / tastelijk.
 griechisch / grieksch.
 grummig / verwoed.
 gründig / schurfig.

grob /

grob / gróv.
 grof / groot.
 grofmoedig / grootmoedig.
 grún / groen.
 grúndlich / grondig.
 grúnend / groenend.
 gúltig / géldig.
 gúnstig / gunstig.
 gut / goed.
 gútig / goedáartig.
 gúthátig / goeddoende.
 gutwíllig / goedwillig.

S.

Såren / van haar.
 bager / ingekrompen.
 halb / halv.
 balsfarrig / hardnekkig.
 hånisch / boosaardig.
 handgreiflich / tastelijk.
 hånfen / van hennip.
 barsch / ruw.
 hart / hard.
 hastig / haastig.
 háufig / overvloedig.
 hauslich / huislijk.
 háufigig / woonáchtig.
 heftig / héftig.
 heidnisch / heidensch.
 heilbar / geneesbaar.
 heilig / heilig.
 heillos / heilloos.
 heilsam / heilzaam.
 heimlich / heimelijk.
 heiser / heisch / heesch.
 heisch / heet.
 heiter / helder.
 hell / klaar.
 herb / scherp.
 heroisch / heldhaftig.
 herrisch / heerschzuchtig.
 herrlich / heerlijk.

heerschaftlich / heersáchtig.
 heerschend / heerschend.
 heisch / moedig.
 heilig / liev.
 heilig / hart'lijk.
 heizoglich / hértoglijk.
 heizugerkend / hartiterkend.
 heilig / móstig.
 hummlich / hémeelich.
 hinter, van agteren.
 hinderlich / hinderlijk.
 hinfend / mank.
 hinterlistig / slim.
 hinfallig / vergank'lijk.
 hinlássig / agteloo.
 historisch / historisch.
 heilig / heet.
 hoch / hoog.
 hochmúchtig / trotsch.
 hochtig / hóbbelig.
 hochfártig / hovaerdig.
 hóflich / hóvlijk, becesf.
 hónisch / verágtend.
 hol / hól.
 hold / toegedaan.
 holdselig / beminnelijk.
 holpericht / ruig.
 hólzern / van hout.
 hólzig / houtig.
 hóbsch / hups.
 hubelicht / ongedaan.
 hungerig / hongeri.
 hurtig / gezwind.

S.

Såhe / schielijk.
 jachjornig / oplopend.
 jáhrlig / jaarig.
 jáhrlig / jaarlijks.
 jámmerlich / jammerlijk.
 inbrúnstig / vuurig.
 inlándisch / inlandesch.

imes

innerlicly / innerlijk.
irden / van aarden.
irdisch / aardfch.
irri / irrend / doolend.
irrig / valsch.
jüdisch / joodsch.
jung? jong.
jungfräulich / maagdelijk.
jüngst / de jongste.

K.

Kahl / kaal.
Kälbern / kalve.
Kalt / koud.
Karg / gierig.
Kandern / koeterig.
Kaiserlich / keiserlijk.
Kest / stout, vermetel.
Kernbar / kern'lijk.
Kernich / wat hard.
Keusch / kuifch.
Kindisch / kindfch.
Kindlich / kinderlijk.
Kirr / tam gemaakt.
Kittlich / kittelagtig.
Klaglich / klaag'lijk.
Klar / klaar.
Klein / klein.
Klug / wijs.
Knapp / gering.
Knechtlich / dienstbaar.
Knottig / noestig.
Königlich / koninglijk.
Kostbar / kostbaar.
Köstlich / kostelijk.
Kortig / bellijk.
Kraftig / kragtig.
Kraftlos / kragtloos.
Krank / krank.
Kranklich / ziekelijk.
Krautig / schurft.

Kraus / gekroest.
Kriechend / kruipend.
Kriegertich / oorlogsgezind.
Kropfig / kwabbig.
Krumm / krom.
Kühlend / verkoelend.
Kühn / kün / vrijmoedig.
Künmerlich / moeielijk.
Kund / kundbar / bekend.
Kundig / ervaren.
Künstlich / künstlich / konstig.
Kurz / kort.
Kurzweilig / kortswijlig.

L.

Lächelnd / lagchende.
Lächerlich / belachlijk.
Lahn / lam.
Lang / lang.
Langlicht / langwijlig.
Langrund / langrond.
Langsam / langzaam.
Langmuthig / langmoedig.
Langweilig / verdrietig.
Langwierig / langduurig.
Lass / gemakkelijk, vermoed.
Lasterhaft / ondeugend.
Lasterlich / eerloos.
Latinisch / latijnsch.
Lau / laulich / laauw.
Lauwend / vlugtende.
Läufig / vloeiende.
Lautig / luizig.
Laut / luid, helder.
Lauter / zuiver.
Lebend / lebendig / leevendig.
Lederhaft / lekker.
Leder / léderen.
Ledig / leer / ledig.
Leib eigen / slaafsch.
Leiblich / ligchaamelijk.

leiche

leicht / ligt.
 leichtfertig / ligtvaardig.
 leichtgläubig / ligtgeloovig.
 leidend / lijdend.
 leidlich / lijdelijk.
 leimacht / leemagtig.
 leinen / linnen.
 leis / lfgt.
 lesbar / leserlijk / leesbaar.
 legt / laaft.
 leutselig / bekeft.
 lieblich / beminneijk.
 liebreich / lieverrijk.
 liebreijend / bekoorlijk.
 liegend / liggend.
 lind / aelind / -zagt.
 link / links.
 listig / listig.
 löblich / loflijk.
 loctig / gekruld.
 los / boos.
 locker / dat lughtgaten heeft.
 lüderlich / ongeréged.
 lustig / luchtig.
 lügenhafte / leugenagtig.
 lüftern / van eene ongerégelde
 eelust.
 lustig / vermaakelijk.

M.

Mächtg / magtig.
 mager / mager.
 magnetisch / aantrekkende.
 majestätisch / staatic.
 mancherley / verscheide.
 manchfaltig / ménigvuldig.
 mangelhaft / gebrékkig.
 mannbar / manbaar.
 männlich / mann'lijk.
 maßig / maatig.
 enastig / vét.
 matt / mat.

meisterlich / meesterlijk.
 menschlich / menschlijk.
 merklid / merkelijk.
 merkfaun / opmerkzaam.
 merkwürdig / merkwaardig.
 mild / mild.
 minder / minder.
 misgönstg / nijdig.
 mislich / onzeker.
 mistrauisch / mistrouwend.
 misvergnügt / onvergenoegd.
 misleidig / meedoogend.
 mitágtig / zuidelijk.
 mittelmäßig / middelmatig.
 möglich / mogelijk.
 monatlich / maandelijks.
 mondftüchtig / maanziek.
 morastig / moerassig.
 mörderisch / moordardig.
 müd / moede.
 mühsam / moeielijk.
 mündlich / mondelijk.
 mumter / leevendig.
 murb / murw.
 murrisch / bedroefd.
 müßig / vadfig.
 muthig / moedig.
 mütterlich / moederlijk.
 muthwillig / moedwillig.

N.

Nachbarlich / nabij.
 nachdenklich / nadenkelijk.
 nachlässig / nalaaftig.
 nächst / het naast.
 nächtlich / duisterlijk.
 nacktend / naakend.
 nagend / knaaftend.
 nahe / nabij.
 nahrhaft / voedzaam.
 nahhaft / genaamd.

H h

narrisch /

narrisch / dwaas.
 nâschig / snoepig.
 natûrlich / natuurlijk.
 nebelicht / névelâgtig.
 neidisch / nijdig.
 nervicht / zenuwachtig.
 nett / zindelijk.
 nen / nieuw.
 neulich / voorleden.
 nidrig / nul, van geener waarde.
 nieder / nieberig / laag.
 niedertrâchtig / verâchtelijk.
 nieblig / lékker.
 noch / nôdig / noodig.
 nothdûrstig / nooddruftig.
 nachtern / nachter.
 nutz / nuttig / nuttig.

O.

Obgenannt / bovengenoemd.
 ober / opperft.
 oberste / de hoogste.
 ochenhaft / boerich.
 offen / open.
 offenbar / openbaar.
 offenberzig / openhartig.
 offentlig / openlijk.
 ohnmâchtig / onmachtig.
 ordentlich / ordenlijk.

P.

Papieren / van papier.
 papistisch / roomsch.
 parteyisch / partijdig.
 pergamenten / van parkement.
 persônnlich / personeel.
 pestilentijsch / besmettelijk.
 pflichtmâsig / pligtmatig.
 platt / plat.
 plôsglich / schielijk.
 plump / plomp.
 poetisch / poëtisch.

possirlich / aardig.
 prachtig / prachtig.
 preiswûrdig / prijswaerdig.
 priesterlich / priesterlijk.
 prophetisch / propheetisch.
 pur / zuiver.

R.

Rachgierig / wraakzuchtig.
 rathsam / raadzaam.
 ratsberlich / raadsheerlijk.
 tammelich / ontugtig.
 rar / zeldzaam.
 rasend / raafend.
 raubgierig / roofigierig.
 rauchend / rookend.
 râuderig / beroekt.
 râudig / schurft.
 rauch / ruig.
 raub / scherp.
 raumig / ruim.
 rauschig / dronken.
 recht / récht.
 redlich / geréchtelijk.
 rechtmâsig / réchtmatig.
 rechtschaffen / waarâchtig.
 redlich / oprécht.
 rege / beweegbaar.
 regelmâsig / régelmatig.
 regterend / regeerend.
 reich / rijk.
 reif / rijp.
 rein / rein.
 reinlich / zindelijk.
 reisfertig / reisvaerdig.
 reisend / voorbijsaande.
 reitend / te paerd rijdende.
 reizend / aantrekkelijk.
 reuend / boetvaerdig.
 richterlich / gerichtelijk.
 ridtig / recht, rechtvaerdig, geregeld.

ritterlich /

ritterlich / ridderlijk.
 rob / raauw. groen.
 romisch / roomich.
 rofenroth / rooferood.
 roth / rood.
 rozig / snöttig.
 ruchlos / onheilig.
 rudybar / rugtbaar.
 rücfällig / wederkeerig.
 rückgangig / mislukt.
 rückständig / overblijvende.
 ruhig / geruist.
 rühmlich / priflijk.
 rund / rond.
 rungelich / gerimpeld.

S.

Sacht / zagt.
 saftig / sappig.
 falzig / zout.
 sandig / zandig.
 sanft / flap.
 sanftmüthig / zagtzinnig.
 sattfam / genoegzaam.
 sauber / zuiver.
 sinnfelig / langzaam.
 saur / sauer / zuur.
 säurlich / wrang.
 saursüß / zuurzoet.
 schwachmatt / schaak én mat.
 schwächte / gespikeld.
 schwadhaft / beschadigd.
 schädlich / schadelijk.
 schal / vervloogen.
 schäl / scheel.
 schalhaft / schelmachtig.
 schamhaft / beschaamd.
 schamroth / schaamrood.
 schandbar / schändlich / schandelijk.
 scharf / scherp.
 scharfsinnig / scherpzinnig.

schärf / gefchaerd.
 schätzbar / schatbaar.
 scheinbar / blijkbare.
 scheinend / schijnende.
 schelmisch / kwaadaardig.
 scherzend / lagghend.
 scherzhaft / kortswijg.
 scheu / beschroomd.
 schensich / afschuwendig.
 schief / scheev.
 schielend / scheel.
 schiffbar / bevaarbaar.
 schimmelicht / beschimmeld.
 schimpflich / smaadelijk.
 schlafend / slaapende.
 schläferi / slaaperig.
 schlaflos / slaaploos.
 schlafsuchtig / slaapsuigtig.
 schlammig / modderig.
 schlank / dun.
 schlau / slim.
 schlecht / gemeen.
 schlechterhaft / leker.
 schleichend / kruipende.
 schleppend / slepende.
 schlümn / ondeugend.
 schloutrich / waggelend.
 schlummerig / slompig.
 schlüssig / sluitend.
 schwächrig / uitgerijfeld.
 schwachhaft / smaakelijk.
 schwächlich / smaadelijk.
 schmal / smal.
 schmandelnd / vleisend.
 schmeidig / taal.
 schmierig / smeurig.
 schmerzhaft / smertelijk.
 schmutzig / morsig.
 schneidend / snijgend.

ſchnel / snel.
 ſchnippich / verächtende.
 ſchnöd / gering.
 ſchön / ſchoon.
 ſchrechtloſ / vreesagtig.
 ſchrää / ſchuin.
 ſchriftlich / ſchriftelijk.
 ſchuchtern / ſchuw.
 ſchuldig / ſchuldig.
 ſchulftand / verwaard.
 ſchwach / zwak.
 ſchwammig / ſponsachtig.
 ſchwanger / zwanger.
 ſchwarz / zwart.
 ſchwaghaft / ſnappig.
 ſchwefelicht / zwavelig.
 ſchwer / zwaar.
 ſchwermüthig / zwaarmoedig.
 ſchwierig / ongemakkelijk.
 ſchnlich / waarig, verliefd.
 ſeicht / laag.
 ſeiden / zijden, -van zijde.
 ſelig / zalig.
 ſeltſam / zeldzaam.
 ſicher / zeker.
 ſichtbar / zichtbaar.
 ſich / ziek.
 ſiegend / zegepraalend.
 ſibern / zilveren.
 ſingend / zingend.
 ſinnlich / zinnelijk.
 ſinnloſ / zinloos.
 ſinnreich / vernuftig.
 ſittig / ſittſam / geſchikt.
 ſittlich / zedelijke.
 ſitzend / zittend.
 ſolch / zulk.
 ſonderbar / ſonderlich / zonderling.
 ſorgſältig / zorgvuldig.
 ſpaniſch / ſpaaniſch.

ſparſam / ſpaarzaam.
 ſpat / pát / traag.
 ſpiſſindia / ſneedig.
 ſpiſ / ſpiſſig / ſpits.
 ſpöttiſch / ſmaadelijk.
 ſprod / ruw.
 ſtachlich / ſteekende.
 ſtaumlend / ſtamelende.
 ſtandhaft / ſtandvaſtig.
 ſtark / ſterk.
 ſtaatslich / ſtaatalijk.
 ſtaubicht / ſtuisig.
 ſteif / ſtijf.
 ſteinicht / ſteenachtig.
 ſterbend / ſtervende.
 ſtet / ſtát / ſtaat.
 ſtill / ſtíl.
 ſtinkend / ſtinkend.
 ſtolz / trótsch.
 ſtórriq / wonderlijk.
 ſtrafbar / ſtraſſich / ſtrafbaar.
 ſtreitbar / ſtrijdbaar.
 ſtreitig / ſtrijdig.
 ſtreng / ſtrèng.
 ſtumm / ſtóm.
 ſtumpf / ſtomp.
 ſtürmiſch / ſtórmiq.
 ſuynſigt / moeraſſig.
 ſündig / zondig.
 ſündlich / ſchuldig.
 ſüß / zoet.
 ſüßlich / laf.

Tadelhaft / beſtraffelijk.
 tãglich / dagelijks.
 tapfer / dapper.
 taub / doov.
 tauſlich / goed.
 taumlend / waggelend.
 teig / teigtig / week.

tauſlich /

teufelich / duivelfch.
 ehätig / wérkzaam
 ebeelhaft / deelächtig.
 ebeuer / duur.
 ehierich / dierlijk.
 ebonig / leemächtig.
 ebränend / weenende.
 ehunlich / doenlijk.
 tief / diep.
 tieffinnig / diepzinnig.
 tobend / woedend.
 tödlich / doodelijk.
 todt / dood.
 tötörich / gék.
 toll / dol.
 tölpich / misselijk.
 tünend / klinkend.
 töpfern / aardfch.
 tragbar / draagbaar.
 träge / faul / traag.
 traurig / treurig.
 trefflich / tréffelijk.
 treu / trouw.
 treulos / trouwloos.
 triefend / walgend.
 trocken / droog.
 tröstlich / trojtreid / troostelijk.
 eribfelig / éllendig.
 trunken / dronken.
 tüchtig / bekwaam.
 tüctich / listig.
 tugendfam / tugendhaft / deugd-
 tuhm / dumm / dom. (saam.
 tunfel / dunkel / donker.
 türfich / turksch.
 tyrannifch / tyränifch.
 U. B.
 Väterlich / vaderlijk.
 übel / flégt.
 überdrüßig / onlustig.

übereilt / overhaaft.
 überflüßig / overvloedig.
 übergoldet / verguld.
 überhäuft / overlaaden.
 überläßig / verveelend.
 übermüßig / onbeschaamd.
 übernächtig / van gisteren.
 übernatürlid / bovennatuurlijk.
 überfchwänglich / onafmeetelijk.
 überfichtig / fcheel.
 überzogen / bedékt.
 üblich / gebruikelijk.
 verachtet / verächt.
 verächtlich / verächtelijk.
 veränderlich / veranderlijk.
 verantwortlich / verantwoordelijk.
 verbannen / verbannen.
 verbessert / verbeterd.
 verbindlich / verpligtende.
 verblendet / verblind.
 verborgen / verbörgen.
 verboten / verboden.
 verbrannt / verbrand.
 verbunden / verpligt.
 verdächtig / verdagt.
 verdammlich / verdoemelijk.
 verdammt / verweesen.
 verdaulich / verteerend.
 verdeckt / bedékt.
 verderblich / verdérv'lijk.
 verdienstlich / verdienstelijk.
 verdorben / verdórven.
 verbrießlich / verdrietig.
 verdrossen / gemelijk.
 verewigt / veréeuwigd.
 verfallen / vervallen.
 verfälscht / vervalscht.
 versänglich / nadeelig.
 verfloffen / voorleden.

verflucht / vervloekt.
 vervolgt / vervolgd.
 vergangen / voorbijgegaan.
 vergeblich / vergeeffich.
 vergänglich / vergankelijk.
 vergeftich / vergeetelijk.
 v raiſtet / vergeeven.
 vergmigt / vergeenoegd.
 verhartet / verhard.
 verhaſt / haatelijk.
 verheirathet / getrouwd.
 verhinderlich / hinderlijk.
 verhurt / ontugtig.
 verſappet / vermomd.
 verſehrt / verkeerdt.
 verſtut / verkort.
 verlegt / gewond.
 verſchanderlich / lafterzugtig.
 verliebt / verliefd.
 verloft / verloofd.
 verlobren / verlooren.
 vermeidlich / vermijdelijk.
 vermiſcht / gemengd.
 vermuhtich / bewijſlijk.
 vermuſtig / rédelijk.
 verrâchterlich / verraadelijk.
 verrucht / eerloos.
 verſchieden / verſcheiden.
 verſchlagen / ſlim.
 verſengt / verzengd.
 verſet / verzet.
 verſichert / verzekerd.
 verſilbert / verſilverd.
 verſtândig / verſtândig.
 verſtândlich / verſtaanlijk.
 verſtoct / verhard.
 verſtopft / geſtôpt.
 verſtummet / afgehouden.
 verſucht / beproevd.
 verſteutelt / duivelfch.

vertigt / verdelgd.
 verträglich / gemeenzaam.
 vertraulich / geméenzaam.
 vertraut / vertrouwd.
 verwant / vermaagdfchapt.
 verwegen / roekeloos.
 verweſlich / verwérpelijk.
 verweslich / verderffelijk.
 verwundet / gewond.
 verzuftend / verrukkend.
 verzuſfelt / wanhoopig.
 viehiſch / onbeſchoft.
 viel / veel.
 viereftig / vierkantig.
 umliegend / omleggend.
 umſtândig / omſtândig.
 unânlich / ongelijk.
 unanſtândig / onbetaamelijk.
 unartig / zondig.
 unbândig / ongetemd.
 unbarinherzig / onbarmhartig.
 unbegrifflich / onbegrijpelijk.
 unbekannt / onbekend.
 unbekümmert / onbekommerd.
 unbekhâdig / onbeſchadigd.
 bekeelt / onbezielt.
 unbefonnen / onbezonnen.
 unbeſtândig / ongeſtaadig.
 unbeweglich / onbeweeglijk.
 unbewohnt / onbewoond.
 unbiſig / onbillijk.
 unhrôlich / ontrouw, wreed.
 undankbar / ondankbaar.
 undienlich / ondienſtig.
 uneben / onëffen.
 unrecht / onwettig.
 unehrlich / onëerlijk.
 unheimig / ongelijk.
 unendlich / onëindelijk.
 unentbehrlich / noodzaakelijk.

unerbiddlich / onverbiddelijk.
 unerforschlich / ondoordringelijk.
 unergründlich / grondeloos.
 unerhört / ongehoord.
 unerlaubt / ongeoorloofd.
 unermetlich / onmeetelijk.
 unerstlich / onverzadelijk.
 unerstroffen / onvertzaegd.
 unerwartet / onverwagt.
 untâhig / onbekwaam.
 unfehlbar / onfeilbaar.
 ungebührlich / onbetamelijk.
 ungeduldig / ongeduldig.
 ungehalten / kwaad.
 ungeheuer / gedrogtelijk.
 ungehorsam / ongehoorzaam.
 ungeneigt / ongemeen.
 ungenannt / naamloos.
 ungeneigt / ongenegen.
 ungetad / oneffen.
 ungerecht / onrechtvaardig.
 ungeroemt / ongerijmd.
 ungetadelt / onvoorzigtig.
 ungeschickt / ongeschikt.
 unfitig / onhebbelijk.
 ungesund / ongezond.
 ungetut / onbedreeven.
 ungewohnt / ongewoon.
 ungetadelt / ongeteld.
 ungezogen / onordenlijk.
 ungewisfelt / ongetwijfeld.
 ungewungen / ongedwongen.
 ungläubig / ongeloovig.
 ungläublich / ongelooftbaar.
 ungleich / ongelijk.
 unglücklich / ongelukkig.
 ungnädig / onverschuldigd.
 unguiltig / kragtelooz.
 ungunstig / ongeneigd.
 ungesund / onbeschaafd.

unkuusch / onkuusch.
 unkräftig / onmachtig.
 unkundig / onkundig.
 unlustig / bedrukt.
 unmaßig / onmaatig.
 unmittelbar / onmiddelbaar.
 unmöglich / onmogelijk.
 unmundig / onmondig.
 unmarstig / bedroefd.
 unmarlich / onnatuurlijk.
 unnothig / onnoodig.
 unnut / onnut.
 unmordlich / ordenloos.
 unparteylich / onpartijdig.
 unpäßig / onpaffelijk.
 unrecht / onrecht.
 unreif / onrijp.
 unrein / onrein.
 unrichtig / valsch.
 unrubig / onrustig.
 unschlüssig / onzeker.
 unschuldig / onschuldig.
 unsicher / onzeker.
 unsumig / onzinnig.
 unsterblich / onsterffelijk.
 unstreitig / onbetwistelijk.
 unterschieden / onderscheiden.
 unterschiedlich / onderscheidelijk.
 unversetzt / ingedrongen.
 unterthänig / onderdaanig.
 unterwürdig / onderworpen.
 untheilbar / ondeelbaar.
 untreu / ontrouw.
 untüchtig / onbekwaam. (hijk.
 unüberwindlich / onoverwinne-
 unveränderlich / onveranderlijk.
 unverantwortlich / onverantwoor-
 delijk.
 unverbesserlich / onverbeterlijk.
 unverbotten / toegelaaten.
 unverbrennlich / onbrandbaar.

unbetrouwlich / onverteerd.
 unbedekt / ongedekt.
 unverdrossen / luchtig.
 unversälscht / onvervalscht.
 unvergüet / onvergenoegd.
 unverhast / onverhoopt.
 unverleht / onverbreekelijk.
 unvermeidlich / onvermijdelijk.
 unvernünftig / onvermogend.
 unvernünftig / onredelijk.
 unverrichtet / onverrigt.
 unverrückt / standvastig.
 unverschamt / onbeschaamd.
 unverschuldet / onschuldig.
 unversehen / onvoorzien.
 unverschämlich / onverzoenelijk.
 unversorgt / onbezorgd.
 unverständlich / onverstandig.
 unverwerflich / onbestraffelijk.
 unverweslich / onverderfelijk.
 unverschämlich / onvertzaagd.
 unverschämlich / onnadeelig.
 unwerth / verachtelijk.
 unwillig / onwillig.
 unwissend / onweetend.
 unwürdig / onwaardig.
 unzeitig / onrijp.
 unzufrieden / misnoegd.
 unzulänglich / ongenoegzaam.
 vogelfrey / vogelvrij.
 volkreich / volkrijk.
 voll / vol.
 vollblütig / bloedrijk.
 vollkommen / volkomen.
 vollständig / volstandig.
 vonnöthen / noodzaakelijk.
 verderb / voorgaande.
 vorgedacht / gemeld.
 vorig / vorig.
 vorläufig / voorafgaande.

vornehm / gewigtig.
 vorräthig / voorraads.
 vorsehtich / voorbedagtelijk.
 vortheilhaft / voordeelig.
 vortrefflich / voortreffelijk.
 vorwitzig / nieuwsgierig.
 üppig / ontuchtig.
 uralt / zeer oud.
 ursprünglich / oorspronkelijk.

W.

Wachsam / waaksaam.
 wachsend / wassende.
 wacker / wakker.
 wahnwitzig / krankzinnig.
 wahr / waar.
 wahrhaft / waarachtig.
 wahrscheinlich / waarschijnlijk.
 wallend / kookende.
 wandelbar / veranderlijk.
 wankend / waggelend.
 wandelbar / ontsteld.
 während / duurende.
 warm / warm.
 wasserig / vochtig.
 wermüthig / bedrukt.
 wehrhaft / weerbaar.
 wehrlos / wapenloos.
 wehr / waerd.
 weiblich / vrouwelijk.
 weich / week.
 weidlich / zagt.
 weidmüthig / téder.
 weidlich / dapper.
 weise / wijs.
 weiß / wit.
 weit / ver.
 weis / vervallen.
 weltlich / wereldsch.
 wenig / weinig.

wesent.

weſentliċ / weſenliċ.
 wichtiq / gewigtig.
 wideriq / ſtrijdig.
 widerſpanſtig / wederſpannig.
 widerivãrtig / tegenſtrijdig.
 wild / wild.
 williq / willig.
 willfãhrliċ / willekeurig.
 windicht / winderig.
 winnig / dwergãchtig.
 wirtliċ / daadelijk.
 wiſſend / wiſſentliċ / bekend.
 wõdãrntliċ / wekelijks.
 wohnhaft / woonãchtig.
 wohlbedacht / overlaid.
 wohlbeſtelt / geveſtigd.
 wohlbedel / edel.
 wohllehrwãrdig / eerwaerdig.
 wohlſeit / goedkoop.
 wohlgebildet / welgedaan.
 wohlgefãllig / aangenaam.
 wohlgemuth / mœedig.
 wohlgerathen / welgeboren.
 wohlgeſinnet / welgezind.
 wohlgeuogen / zeer toegenegen.
 wohlklingend / welluidend.
 wohlredend / welspreekend.
 wohlriechend / wêriekend.
 wohlſhãtig / wêldoende.
 wohlwãnſtig / welluſtig.
 wudertliċ / woekerig.
 wunderbar / wonderbaar.
 wunderliċ / wonderlijk.
 wãrdig / waerdig.
 wurmfichtiq / wurmſteekig.
 wũſt / ſchwũnſig / mœrſſig.
 wũſt / woefſt.
 wiſhend / woedend, raafend.
 wũthig / verwoed.

3.
 Zaghaft / vreesãchtig.
 zãbe / kleevig.
 zãhlbar / tãlbaar.
 zãhnloſ / tand'loos.
 zãhn / tam.
 zãhnriſch / twiſtgierig.
 zart / tээр.
 zãrtliċ / zagt.
 zãnderiſch / traag.
 zechfrey / gelag vrij.
 zehrfrey / vrijgehouden.
 zeitig / rijp.
 zeitliċ / tijdelijk.
 zerrireuet / verſtrooid.
 ziemliċ / rãdelijk.
 zierliċ / fraai.
 zinsbar / cijnſbaar.
 zitternd / ſidderend.
 zornig / toornig.
 zichtig / kuilſch.
 zuckersũß / ſukkerzoet.
 zuſãllig / gevallen.
 zuſrieden / te vreden.
 zugehõrig / toebehoorende.
 zugeſpiet / geſpitt.
 zugerhan / toegedaan.
 zukunſtig / toekomende.
 zulãnãliċ / gendegzaam.
 zulãſſig / toegelaaten.
 zureichend / genoeg.
 zuſtãndig / toebehoorende.
 zurãglicċ / voordeelig.
 zuwider / ſtrijdig.
 zweifelhaft / twiſſelãgtig.
 zweydeutig / dubbelzinnig.
 zweyerley / twээрlei.
 zwiefãltig / dubbeld.
 zwiefãltig / zwifſig / verſchillend.

GEMEENZAAME SAAMENS PRAAKEN.

Eerste Saamenspraak.

Spreekt gij -Duitsch mijn Heer?

Ja mijn Heer, ik spreek het een weinig, zo dat ik mij even kan doen verstaan.

Spreek dan met mij.

Zeer gaerne.

Hoe heet dat in 't Duitsch?

Dat heet *Elleboogen*.

Ik ben u zeer verpligt.

Wilt gij nog meer met mij spreeken?

O-ja, waarom niet?

Gij zult mij een zeer groot vermaak aandoen.

Zeg mij, waar gaat men een glas wijn drinken?

Hier ligt bij Mijnheer.

Ik ben hier vreemd, en kenne geen straat.

Waar komt gij dan van daan?

Ik kom uit Frankrijk.

Gij komt uit Frankrijk, en spreekt zo goed Duitsch?

Ik twijfel zeer, dat ik goed Duitsch spreek.

Een Duitscher kan zekerlijk niet beter spreeken, dan gij spreek.

Ach! nu vleid gij mij.

Ersten Gespräch.

Spreeken sie deutsch / mein Herr?

Ja mein Herr / ich spreche es ein wenig / so dass ich mich eben zu verstehen geben kann.

So reden sie denn mit mir.

Ganz gern.

Wie heisst dieß auf deutsch?

Es heisst *Ellenbogen*.

Ich bin Ihnen sehr verbunden.

Wollen sie noch mehr mit mir reden?

Ach ja / warum nicht?

Sie werden mir einen sehr großen Gefallen erweisen.

Sagen sie mir doch wo geht man hin / um ein Glas Wein zu trinken?

Hier allernächst mein Herr /

Ich bin allhier fremd / und kenne keine Straße.

Wo können sie denn her?

Ich komme aus Frankreich.

Sie kommen aus Frankreich / und reden so gut deutsch?

Ich zweifle sehr / dass ich gut deutsch spreche.

Ein Deutscher kann ja nicht besser reden / als sie reden.

Ach! sie schmeicheln mir nur.

Ves.

Vergeev mij, Mijnheer.

Indien ik goed Duitsch ver-
sonde zo zou mijn eerste zorg
niet zijn om na eenen Taal-
meester om te zien.

't Is niet meer noodig, dat
gij 'er eenen zoekt.

Gij gelooft dan, dat ik 'er
geen meer noodig heb?

Neen, Mijnheer, gij zijt
reeds sterk genoeg om 't ove-
rige door den ommevang alléén
te kunnen leeren.

Dat zou mij zeer lief zijn.

Um Verzeihung/ mein Herr.

Wenn ich gut Deutsch wüßte /
so würde ich mich nicht erst um
einen Sprachmeister umsehen.

Es ist nicht mehr nöthig / daß
sie einen suchen.

So glauben sie denn / daß ich
keinen mehr nöthig habe?

Nein / mein Herr / sie sind
schon so stark / daß sie das übrige
durch den Umfang allein erler-
nen können.

Das wäre mir wohl sehr lieb.

Tweede Saamenspraak.

Goeden morgen, Mijnheer.

Ik verzoek' u tóch niet kwa-
lijk te neemen, dat ik zoo vroeg
bij u kome.

Waaróm, wat is 't?

't Is geene al te aangenaame
tjding, dien ik u bringe.

Hoe zoo, hoe zoo?

Mijnheer uw Vader is dee-
sen nacht doodelijk krank ge-
worden.

Ach, wat ben ik 'er van
ontfeld!

Kleed u schielijk én kom met
mij.

Is zijne ziekte dan zoo ge-
vaarlijk?

Rep u maer, gij zult zijnen
toestand zien.

Ach, wat ben ik bedroefd!

Trek uw Japon uit én doe
andere kleederen aan.

Zweytes Gespräch.

Guten Morgen/ mein Herr.

Sie wollens doch nicht übel
nehmen / daß ich so früh zu ihnen
komme.

Warum? warum? was ist es?

Es ist eben keine so gar erfreu-
liche Bottschaft / so ich ihnen
bringe.

Wie so / wie so?

Ihr Herr Vater ist diese
Nacht tödtlich krank geworden.

Das ist mir etwas erschreckli-
ches!

Geschwind / ziehen sie sich an /
und kommen mit mir.

Ist denn seine Krankheit so
gefährlich?

Machen sie nur / machen sie
fort / sie werden bald sehen / wie
es um ihm steht.

Ach / ich bin sehr betrübt!

Ziehen sie ihren Schlafrock aus
und legen andere Kleider an.

Heb

Heb maar een weinig ge-
dults. ik zal aanstonds gereed
zijn.

Wie is 'er bij mijnen Vader?

Mejuffrouwen uwe Zusters,
de Dócter én de Wondheeler.
Heeft men hem doen laten?

Neen, Mijnheer, nóg niet.
Wat zeld de Dócter van zij-
ne ziekte?

Hij schudt het hoofd.

Dat zou een téken van slég-
te hoop weefen.

Laaten-we maar hoopen dat
hij béteren zal

Laaten-we dan gaan, op dat
ik hem zélve zie.

Haben sie nur eine kleine Ge-
duld / ich werde sogleich fertig
seyn.

Wer ist indessen bey weinem
Vater?

Ihre Jungfer Schwestern /
der Doctor und der Wundarzt.

Hat man ihm schon zur Ader
gelassen?

Nein / mein Herr / noch nicht.

Was sagt der Doctor zu seiner
Krankheit?

Er schüttelt den Kopf.

Das wäre ein Merkmaal
schlechter Hoffnung.

Wir wollen in alle Wege hof-
fen / daß es besser mit ihm wer-
den kann.

Lasset uns denn gehen / damit
ich ihn selber sehe.

Derde Saamenspraak.

Waar is mijn Knégt Anto-
nius?

Hij is zoo éven uitgegaan.

Wie heeft hem uitgezonden?

Niemand, ik geloov dat hij
voor zig zélven is uitgegaan.

De schurk! moet hij buiten
mijn verlotf uitgaan?

Hij heeft gezeid, dat hij tén
eersten zou weérkomen.

Als hij komt, zéndt hem in
mijne Kamer.

Heel wel, Mijnheer, ik zal
't niet nalaaten.

Zeg hem ook, dat hij een
Kaers mee-bréngt.

Drittes Gespräch.

Wo ist mein Bedienter / der
Anton?

Er ist allererst ausgegangen.

Wer hat ihn ausgeschicket?

Niemand / ich glaube er ist für
sich selbst ausgegangen.

Der Schurk! soll er ohne
meine Erlaubniß ausgehen?

Er hat gesagt / daß er gleich
wieder käme.

Wann er kommt / so schicken
sie ihn auf mein Zimmer.

Sehr wohl / mein Herr / ich
werde nicht erinangeln.

Sagen sie ihm auch / daß er
ein Licht mitbringe.

Mijn

Mijnheer, ik bidd' u mij te verschoonen, dat ik zoo lang uitgeweest ben.

Zie toe dat gij een andermal buiten mijn kennis niet weer uitgaat.

Ik zal 't niet weer doen.

Gaa mij eene Kaers haalen.

Hier hebt gij 'er eene.

Brèng deesen Brieu naar de Póst.

Moet ik 'er de pórt van betaalen?

Ja, hier hebt gij een Kroon, zie wat de Brieu kóft, én voor 't overige zult gij van het beste Póst-papier koopen.

Moet het verguld zijn?

Ja zèkerhijk, gij weet dat ik geen ander gebruik.

Moet ik nóg érgens anders gaan?

Neen, loop ras, én kom tén eersten wèderóm.

Mein Herr/ Sie wollen wir verzeihen/ daß ich so lange ausgehien bin.

Ein andermal unterstehe euch nicht/ ohne mein Vorwissen weg zu gehen.

Ja werde es nicht mehr thun.

Gebet und holeet mir ein Licht.

Hier haben Sie eins.

Traget diesen Brief auf die Post.

Wußt ich ihn frey machen?

Ja/ hier habe ihr einen Thaler/ sehet was der Brief kostet/ und für das übrige Geld kaufet mir vom besten Briefpapier.

Soll es vergoldet auf dem Schnitt seyn?

Ja/ freylich/ ihr wisset/ daß ich kein anders brauche.

Habe ich noch anderswo mit hin zugehen?

Nein/ gebet nur hurtig/ und kommet auß geschwindeste wieder.

Vierde Saamenspraak.

Hoe bevíndt gij u, Mijnheer?

Zeer wél, om u te dienen.

Ik ben u zeer verpligt.

Believd het u niet te zitten?

Ik bedank' u zeer.

Gij zult mij d'eer aandoen, een weinij bij mij te blijven.

Viertes Gespräch.

Wie befinden Sie sich/ mein Herr?

Sehr wohl/ Ihnen aufzuwarten.

Ich bin Ihnen höchlich verbunden.

Belieben Sie sich nicht niederzusetzen?

Ich danke Ihnen gehorsamst.

Sie werden mir ja die Ehre an thun/ ein wenig bey mir zu bleiben.

Voor

Voor ditmaal is 't mij onmogelijk te blijven.

Is 't geoorlooft dat men u vraage, waar gij zoo schielijk denkt te gaan?

Mijnheer de Graaf N. heeft mij om 8. uuren bij zig bescheiden.

Gij kent dan Mr. den Graav?

Wij kennen elkander sedert lang.

Ieder een zegt, dat 't een zeer beminnelijk Heer is.

Ja, in der daad, ik vinde dat het een voorbeeld der deugd is.

Kent gij ook Mevrouw zijne Gemaalin?

Ik hebbe d'eer niet van haar zoo bijzonderlijk te kennen.

't Is eenē zeer schoone Vrouw, en door zeldsaame eigenschappen onderscheiden.

Wijl gij dan nu niet langer bij mij blijven wilt, zoo hoop ik toch een andermaal de eer te hebben van u langer bij mij te zien?

Ik maak' staat, in het kort die eer te zullen hebben.

Ik heb de eer van u te groeten. Vaarwél, leef altijd gezond.

Es ist mir dießmal nicht möglich / mich aufzuhalten.

Mit gürtiget Erlaubniß zu fragen / wo denken Sie denn so eilig hin?

Der Herr Graf N. hat mich um 8. Uhr zu sich beschieden.

So seyn Sie denn mit dießen Herrn Grafen bekannt?

Wir kennen uns schon seit länger Zeit.

Jedermann saget / daß er ein sehr liebenswürdiger Herr sey.

Ja / in Wahrheit / ich finde an ihm ein recht's Muster der Tugend.

Kennen Sie auch seine Frau Gemahlin?

Ich habe nicht die Ehre / dieselbe so eigentlich zu kennen.

Sie ist eine Frau von vortreflicher Schönheit / und ausserleichen Eigenschaften.

Weil Sie denn also nicht bey mir bleiben wollen: so werde ich doch die Ehre haben / daß ich Sie ein andermal länger bey mir sehe.

Ich werde mir diese Ehre nächstens vorbehalten haben.

Ich empfehle mich Ihnen. Leben Sie wohl.

Vijfde Saamenspraak.

Nigt, hoe vindt gij het weer?

Het beïaagd mij niet veel.

Zoudt gij van daag niet willen gaan wandelen?

Fünftes Gespräch.

Jungfer Baake / wie gefallt Ihnen das Wetter?

Es gefallt mir nicht gar wohl.

Möchten Sie heute nicht spazieren gehen?

Was-

Waarlijk, het Weer nodigd
mij niet tot dat vermaak.

Wat hebt gij dat tegen dat
Weer?

Ziet gij niet Neen, dat 't
gaat regenen?

Ach, het ſcheet veel, wij
zullen van daar geen regen
hebben.

Hebt gij dan zo een grooten
hat omte gaan wandelen?

Het gezelschap dat ons ge-
noedigd heeft is te aangenaam,
dan dat wij thuis zouden blij-
ven.

Wie is 'er dan in dat gezelschap?

Daar zijn allen onze buuren,
goede vrienden en vriendinnen.

Waar komen zij dan te sa-
men?

In mijn's Vaders tuin.
Ik verheug' mij zulks te ver-
neemen.

Tén aanzien van dat aange-
naame Gezelschap, zal mijne
Nigt niet weigeren ook daarbij
te zijn.

Ik besluit daartoe niet veel
genoegen.

De Klók staat, het is tijd
om te gaan.

Blijf hóg wat, wij zullen
eerst een kopje Koffij drinken.

Wij verzuimen te veel tijds,
niet ons hier langer op te hou-
den.

Neen, neen, wij hebben
nog tijd over.

Wahrlich / das Wetter macht
mir keine Lust darzu.

Was haben Sie an den Wet-
ter auszusetzen?

Schon sie nicht / Herr Vater /
daß es bald regnen werde?

En / es hat sich wohl / wir be-
kommen heut keinen Regen.

Haben Sie denn so große
hat / wandeln zu gehen?

Die Gesellschaft / so uns eines
geladen hat / ist sehr angenehm /
daß wir sollten zu Hause bleiben.

Wer ist denn in dieser Gesells-
schaft?

Es sind alle unsere Nachbarn
gute Freunde und Freundinnen.

Wo kommen sie denn zusam-
men?

In meines Vaters Garten.
Ich erfreue mich solches zu
vernehmen.

In Ansehung dieser angeneh-
men Gesellschaft wird sich die
Jungfer Boase nicht weigern /
auch dabei zu seyn.

Ich entschliesse mich darzu mit
vielen Vergnügen.

Die Stunde schlagt / es ist
Zeit zu gehen.

Bleiben Sie noch ein wenig /
wir wollen erst ein Köpgen Caf-
fe trinken.

Wir verstimmen zu viel Zeit /
wenn wir uns allhier lange auf-
halten.

Nein / nein / wir haben noch
Zeit übrig.

Zèſde Saamenſpraak.

Goeden avond, Waard.

Grooten dank Mijnheer.

Ik zou bij u willen t'huis leggen.

Hèt is mij een eer u te ontvangen.

Hèbt gij goede Bedden Mijnheer?

Dat ontbroekt in mijn huys niet.

Hoe veel mijlen hebt gij van daar afgelegd?

Ik hebb' eene moeielijke reis gedaan.

't Is ligt te denken, daar hèt den gantschen dag gedonderd én geblikſemd heeft.

Dat was mijn geringſte kummer; maar mijn paerd is kreupel geworden.

Ik zal hem door den Smit laaten bezigtigen.

Doe dat Mijnheer, ik wil hèt gaerne betaalen.

Wat belieft u te ſpijſigen?

Wijl hèt van daar Vaſten-dag is, zoo beger' ik niet dan èene Soup én een paar Eijeren.

Wat voor Wijn bekevt 't u te hebben? roode of witte?

Brèng mij eenen goeden Rhijſchen Wijn.

Dit alles is tot uwen dienſt. Zult gij hier eenige dagen blijven?

Ik kan 't niet zeggen, 't is naar ik mijne zaaken in order zal kunnen brèngen.

Sechſtes Geſprach.

Guten Abend / Herr Wirth.

Schönen Dank / mein Herr?

Ich möchte bey Ihnen einkehren.

Es iſt mir eine Ehre / Sie zu empfangen.

Hat der Herr gute Betten?

Das fehlt in meinem Hauſe nicht.

Wie viel Meilen haben Sie hier zurückgelegt?

Ich habe eine mühsame Reife gehabt.

Es iſt leicht zu denken, denn es hat den ganzen Tag gedonnert und geblitzt.

Dies wäre mein geringſter Kummer: aber mein Pferd iſt lahm geworden.

Ich will es durch den Schmit beſichtigen laſſen.

Der Herr thue dieſe, ich will es gern bezahlen.

Was beliebt Ihnen zu ſpeiſen?

Weil es heute Faſtag iſt / ſo begehre ich nichts als eine Suppe und ein Paar Eyer.

Was beliehen ſie vor Wein? rothen oder weiſen?

Bringen mir einen guten Rhein-Wein.

Alles dieſes ſteht Ihnen zu Dienſten. Werden Sie einige Tage allhier verbleiben?

Ich kann es nicht wiſſen, nachdem ich meine Sachen in Ordnung werde bringen können.

Zéven-

Zevende Saamenspraak.

Hoe heet de Snijder, die u dat Kleed gemaakt heeft?

Hij heet Meester Jakob.
't Is een wél gemaakt Kleed.

Hèbt gij het Laken duur betaald?

De é! kóft mij 8 Rijksgulden.

Dat gaat nóg al aan.

De kleur behaagt mij zeer wél.

't Is de kleur naar de hédendaagsche mode.

Ik hebb' lust om 'er mij een dergelijk te laten maaken.

Hét zal u wél aanstaan.

Zoo gij wilt, zal ik met u gaan naar den Koopman, bij den welken ik dat zélve laken gekógt hebbe.

Laat hém haalen.

Wilt gij dat ik den Snijder ook te gelijk laat komen?

Ik wil het wél, hét is ééne boodschap.

Maar ik hebb' geen gelds genoeg bij mij, om 't laken te gelijk te kunnen betaalen.

Hoe veel ontbreekt u, om twintig Kroonen te maaken?

Ik gaa mijn Geld tellen.

Gij hebt meer dan gij noodig hebt.

Wilt gij ook dergelijke Voefing als de mijne?

Ik zal 'er mijn gedachten over laten gaan.

Stebentes Gespräch.

Wie heist der Schneider / den ihnar diefes Kleid gemacht hat?

Er heist Meister Jakob.

Es ist ein wohl gemachtes Kleid.

Haben sie das Tuch theuer bezahlet?

Der Stab kostet mir 8 Reichs Gulden.

Das geht noch wohl an.

Die Farbe gefallt mir übers aus wohl.

Es ist an anigo die Modefarbe.

Ich habe lust mir eines dergleichen machen zu lassen.

Es wird ihnen wohl anstehen.

Wann sie wollen / so will ich mit ihnen zu dem Kaufmanne gehen / bey welchem ich dieß Tuch gekauft habe.

(holen.)
Schicken sie hin / und lassen ihn

Soll ich den Schneider auch zugleich kommen lassen?

Meinet halben / es geht in einem hin.

Aber ich habe nicht so viel Geld bey mir / daß ich das Tuch sogleich bezahlen kann.

Wie viel fehlen ihnen an zwanzig Thalern?

Ich will mein Geld gleich zahlen.

Sie haben mehr als vorndthen ist.

Wollen sie auch dergleichen Futter / als das meinige ist?

Ich will mich darauf bedenken.

Maar, zoo ik ook een gouden gestikte Vest daar bij liet maken?

Dat zou zig niet kwalijk te saamen schikken.

Ik vrees tóch, dat de menschen mij zouden uitlagchen.

Och neen, dat geschied niet.

Wie? wenn ich auch eine goldgestickte Weste darzu machen ließe?

Es würde sich nicht übel zusammen schikken.

Jedoch ich besorge, man würde mich auslachen.

Oh ja wohl! das geschieht nicht.

Agste Saamenspraak.

Wat goede tijding brengt gij ons mede van de Leipziger Mis.

Men spreekt 'er van niets zonderlings.

Hoort men niets van den Oorkóg?

Sedert dén laatsten slag is alles stil.

Is het verlies der Vijanden zoo groot als men het maakt?

Het scheidt veel.

De Couranten melden égtér, dat 'er meer dan 1000. Man op het Veld gebleeven zijn.

Wie alle de Couranten gelooft, die is bedrogen.

Zoo zig het Lijv-Regiment niet zoo wél gehouden had, zoo zou het gantschelijk in de Pan gekakt zijn geworden.

Hoe gaat het met de Belagerten?

Niet te wél, zeer slecht.

Zij hebben eert schrikkelijk Vuur uit te staan.

Hier bij hebben zij niet veel Levensmiddelen meer.

Achtes Gesprácht.

Was bringen Sie uns gutes neues mit / aus der Leipziger Messe?

Man spricht allort von nichts sonderlicken.

Hört man nichts vom Kriege?

Seit der letzten Schlacht ist alles stille.

Ist denn der Verlust der Feinde so groß / als man ihn macht?

Wey weitem nicht.

Die Zeitungen sagen doch / daß mehr als 1000. Mann auf der Stelle geblieben seyn.

Bei allen Zeitungen glaubet / der ist betrogen.

Wenn sich das Leib-Regiment nicht so wohl gehalten hätte / so wäre es ganzlich in die Panne gehalten worden.

Wie geht es den Belagerten?

Nicht gar wohl; sehr übel.

Sie haben ein grausam Feuer auszusuchen.

Dochß diesem haben sie auf nicht lange mehr Lebensmittel.

Zoo

Zoo zullen zij zig dan moeten overgeeven.

Het kan niet anders zijn.

Deese Oorlog brengt den Lande eene onherstelbaare schade toe.

Zoo de vréde niet haast gemaakt wórd, is alle hoop verloren.

En met dit alles zullen zig nóg de Onderdaanen zoo schielijk niet herstéllen.

So werden sie sich doch ergeben müssen.

Es kann nicht anders kommen.

Dieser Krieg bringet dem Lande einen unerstlichen Schaden.

Wenn der Friede nicht bald erfolget / so ist alle Hoffnung verlohren.

Und democh werden sich die Unterthanen sobald nicht wieder erhohlen.

Négende Saamenspraak.

Hoe komt het Mijnheer, dat gij 'er zoo bedroeft uitziet?

Ik ben van daag van geen goed humeur.

Mag men wél vraagen, wat 'er de réde van zij?

Ik zou u met geen verdrietig verhaal lastig willen vallen.

Gantsch niet, Mijnheer.

Wij zullen liever een andermaal daar van spreken.

Hébt maar de goedheid van het mij nu te zéppen.

Neen, neen, ik vrees dat gij 't weder zoudt zéppen.

Met zulke gedagten belédigt gij mij.

Neem niet kwalijk, zoo ik u mijne moeiëijkheden niet kan ontdekken.

Ik mérk' wél; gij maakt 'er een geheim van.

Neuntes Gespräch.

Wie kommt es / mein Herr / daß Sie so verdriesslich aussehen?

Ich bin heute gar nicht aufgeräumt.

Darf man wohl fragen / was die Ursache davon sey?

Ich möchte Ihnen mit keiner verdriesslichen Erzählung beschwerlich seyn.

Im geringsten nicht / mein Herr.

Wir wollen lieber ein andermal davon reden.

Belieben Sie mir es doch nur zu sagen.

Nein / nein / ich besorge Sie möchten es weiter sagen.

Wir solchen Gedanken beleidigen Sie mich.

Nehmen Sie nicht übel / daß ich Ihnen mein Anliegen nicht erkennen kann.

Ich merke wohl / sie machen ein Geheimnis daraus.

Maar, zoo ik het raade?

Ik gebove niet, dat gij het raaden kunt.

Wilt gij om een' Ducaat wedden dat ik het raade?

Ja, om een Ducaat!

't Is de weigering van Me-
juffrouw Lijaje, die de oorzaak
van uwen kommer is, niet waar?

Ik ben verwondert, wie heeft
u oenen zulken goeden Raader
gemaakt?

Nu is 't uwe beurt om te
raaden, wie het mij mag gezeld
hebben.

In die kunst ben ik zoo be-
dreeven niet als gij.

Ik zou u nog wel meer kun-
nen zeggen, zoo gij het be-
geerde.

Wie aber / wenn ich es wohl
errichte?

Ich traue es Ihnen nicht zu /
das Sie es errathen.

Gibt's einen Ducaten / ich er-
rathe es?

Ja es gilt einen!

Nicht wahr! Junger Lies-
gens abschlägliche Antwort ist
die Urfach ihres Kummers?

Ich erstaune: wer hat Sie zu
einen solchen guten Rath: herrn
gemacht?

Ist es an Ihnen / zu rathe /
wer mir es mag gesagt haben.

In dieser Kunst bin ich nicht
so geschickt / als Sie.

Ich könnte Ihnen noch wohl
mehr sagen / wann Sie es ver-
langten.

Tiende Saamenspraak.

Hoe is 't met uwe gezond-
heid Mijnheer?

Ik bevind mij wél Góð dank.

Hoe vaart Mijnheer uw
Broeder?

Zoo verre als ik weet, hebb'
Ik hem zeer gezond gelaaten.

Zal hij dit Jaar niet in Duitsch-
land komen?

Ik twijfel zeer.

Wij hebben hem sedert lang
verwagt.

Wat voor groote zaaken
heeft hij dan, die hem ophou-
den.

Zehntes Gespräch.

Wie steht es um die Gesund-
heit / mein Herr?

Gutlob / ich befinde mich
wohl auf.

Wie lebt der Herr Bruder?

Wie ich nicht anders weiß /
habe ich ihn sehr gesund / ver-
lassen.

Wird er dieses Jahr nicht
nach Deutschland kommen?

Ich weiß sehr.

Wir haben ihn schon längst
erwartet.

Was hat er denn für große
Eaatsgeschäfte / die ihn abhal-
ten?

Hij heeft 'er geene zonderlinge maar hij vrees't voor het reizen.

Het reizen is maar eene verlustiging.

't Is waar, maar hij blijft daarenboven gaerne t'huis.

Hij houdt dan veel van zijn gemak.

Ja, hij houdt 'er zeer veel van.

Wilt gij mij de eer aandoen van dit Middagmaal met mij voor lief te neemen?

Ik ben 'er u hartelijk voor verplicht.

Ik bidd' u dat gij geen omstandigheden maakt.

't Is mij leed, dat ik mij ergens anders versprooken heb.

Laat het nu weder afzegen.

Vergeef mij, dat zou niet passen.

Het zal dan voor een andermaal zijn.

Er hat eben keine sonderlichen / aber er scheuet das Reisen.

Das Reisen ist ja nur eine Lust.

Es ist wahr / aber dennoch bleibt er gerne zu Hause.

So liebet er denn die Gemächlichkeit sehr.

Ja er liebet sie überaus sehr.

Wollen Sie mir die Ehre anthun / und diesen Mittag mit mir vorlieb nehmen?

Ich bin Ihnen dafür herzlich verbunden.

Ich bitte / Sie wollen keine Umstände machen.

Es ist mir leid / daß ich mich schon anderswo versprochen habe.

Lassen Sie es nur wieder absagen.

Erlauben Sie mir / das würde sich nicht schicken.

So sey es denn auf ein andermal.

Elvde Saamenspraak.

Weet gij al Mijnheer, dat wij morgen op een' grooten Maaltijd uitverzôgt zijn?

Neen, Mijnheer, ik weet 'er geen woord van.

Ach, gij houdt u nu, óf gij 'er niets van wist.

Zoo ik het wiste, waarom zou ik het verbergen?

Ik verzeker u, dat wij morgen zeer vrolijk zijn zullen.

Eilstes Gespräch.

Mein Herr / wissen Sie schon / daß wir auf morgen zu einem grossen Schmause eingeladen sind?

Nein / mein Herr / ich weiß kein Wort davon.

Ach / sie stellen sich nur so / als ob Sie es nicht wüßten.

Wenn ich es wüßte / was hätte ich nöthig / es zu läugnen?

Ich sage Ihnen daß wir morgen sehr lustig seyn werden.

Maar hoe zal dat toegaan?

Gij zult het zien.

Zou men in 't Gezelschap van zood veel schoone Vrouwen, die daar bij zullen zijn, niet lustig zijn?

Dat verstaat zig van zig zelve.

Daar zal ook zonder twijffel Musiek bij zijn?

Zonder twijffel wij zouden anders zonder Musiek eenen Rechten dans maaken.

Tegen wat uur zijn wij uitgezocht?

Ten eersten na den eeten.

Is het Landgoed van den Heer N. hier verre van afgelegén?

't Zijn maar twe kleine uren.

Maar komen wij 's avonds weer in de Stad?

Ik zoude het niet kunnen zeggen.

Daar is niet aangelégen, al kwamen wij overmorgen eerst t' huis.

Ik zal dan om 2. uren precies met mijne Koets bij u zijn, om u af te haalen.

Ik verlaate 'er mij op,

Aber / wie soll das zugehen?

Sie werden es schon sehen.

Sollte man in Gesellschaft so vieler schönen Frauenzimmer / die dabey sind / nicht lustig seyn?

Das versteht sich von sich selbst.

Sonder Zweifel wird auch Musik dabey seyn?

Allerdings / denn ohne Musik würden wir einen schlechten Tanz machen.

Auf welche Stunde sind wir denn eingeladen?

Gleich nach der Mittagsmahlzeit.

Is es weit von hier auf des Herrn N. Landgut?

Es sind nur zwei kleine Stunden.

Kommen wir aber des Abends wieder in die Stadt?

Ich würde es nicht zu sagen.

Es liegt nichts daran / wann wir auch übermorgen erst wieder zu Hause sind.

Ich will denn punct / 2. Uhr mit meiner Kutsche bey Ihnen seyn / um Sie abzuholen.

Ich verlasse mich darauf.

Twaalvde Saamenspraak.

Mijnheer uw Neev heeft mij gezéid, dat hij zeer kwaad op u is.

Hoe zoo? wat hebb' ik hem dan voor rede daar toe gegeven?

Zwölftes Gespräch.

Ders Herr Bauer hat mich gesagt / daß er sehr böse auf Sie sey.

Wie so? was habe ich ihm denn für Anlaß dazu gegeben?

Hij

Hij is niet te vrède, dat gij uit wilt ſcheiden met Hoogduitsch te leeren.

Dat zou wél een' zeldſaamen toorn zijn.

Is 't dan waar, dat gij die ſpraak moede zijt?

In 't tégendeel, ik bemiaze nu meer dan ooit.

Hoe meer men ſtudeert, hoe meer ſchoonhèden men 'er in aantréft.

Ik bekénne, dat ik dèrzélfver rijkdom onuitputbaar vinde.

Gij doet wél, dat gij nóg eenige maanden in Duitschland blijft.

Ik hébb' nóg niet beſlooten in mijn Vaderland te rug te keeren.

Hébt gij al veele Hoogduitsche Boeken geleefen?

Omtrént twaalv,

Ik zoude u wél raaden, dat gij de nieuwſte Hoogduitsche Schouwſpèlen leeft.

Waaróm raad gij mij chourſpèlen?

Om dat men daarin gemeenlijk dén régten Kèrn eener ſpraak vind.

Waarlijk, dat is eenen goeden raad.

Maar heeft men ook goede Hoogduitsche Toneelſtukken?

Onze Toneelen ontbeeren die nu niet meer.

Hébt de goedheid van 'er mij eenigen op te noemen.

Er iſt niéht zufrieden / daß Sie aufhören wollen deutſch zu lernen.

Das wäre wohl ein ſeltſamer Zorn!

Iſt es dann wahr / daß Sie dieſer Sprache überdrüſſig ſeyn?

Im Gegentheile / ich liebe ſie mehr als jemals.

Je mehr man ſie ſtudiret / deſto mehr Schönheiten triſt man darinnen an.

Ich bekénne / daß ich ihren Reizthum unerſchöpflich finde.

Sie thun wohl / wenn Sie noch etliche Monate in Deutſchland bleiben.

Ich bin noch nicht geſonnen / in mein Vaterland zurück zu kehren.

Haben Sie ſchón viel deutſche Bücher geleſen?

Etwann ein Duzend.

Ich wollte Ihnen wohl raten / daß Sie die neueſten deutſchen Schauſpiele læſen.

Warum raten Sie mir eben Schauſpiele?

Weil man darinnen gemeinlich den rechten Kern einer Sprache findet.

In Wahrheit / daß iſt ein guter Rath.

Hat man aber auch gute deutſche theatraliſche Stücke?

Das fehlet itziger Zeit unſern deutſchen Schaubühnen nicht mehr.

Beſiehen Sie mir doch einige zu nennen.

Doe mij de eer aan én kom aan mijn Huis, daar zal ik u mijn' gantsche Bibliothéek laten zien.

Ik zal 'er zekerlijk wat schoons zien.

Ik zal u dezélve laten zien, zoo als ik ze hebbe.

Eer ik na Frankrijk te rug keere zal ik mij een goed aantal der nieuwste én beste Hoogduitsche Boeken verschaffen.

Gij zult niet kwalijk doen om dat 'er in gantsch Frankrijk geene Hoogduitsche Boeken verkógt worden.

Thun Sie mir die Ehre an / und kommen zu mir / da will ich Ihnen meine ganze Bibliothek weisen.

Da werde ich etwas schönes sehen.

Ich zeige sie Ihnen / so gut als ich sie habe.

Ehe ich nach Frankreich zu rick gehe / will ich mir eine gute Anzahl der neuesten und besten deutschen Bücher anschaffen.

Sie werden nicht übel thun / denn in ganz Frankreich giebt es keine deutsche Bücher zu verkaufen.

VERZAMELING

Van sommige Hoogduitsche Spreekwijzen, de gemeenzaamste én de noodzaaklijkste om te weten.

Om te bidden én te vermaanen,

Mijn waarde Vriend, doe mij dien dienst.

Mijn waarde Heer, bewijs mij die gunst.

Mijn waardste en Allertievste Vriend, ik bidd' u van gantscher harte.

Mijn hart, mijn schat, weest toch verbiddeijk.

Zoudt gij die goedheid niet willen hebben.

Zu bitten und zu ermahnen.

Mein lieber Freund / thut mir doch den Gefallen.

Mein werther Herr / erweisen Sie mir doch diese Gefälligkeit.

Mein werthester und allerliebster Freund / ich bitte sie herzlich.

Mein Herz / mein Schatz / lassen Sie sich doch erbitten.

Wolten Sie nicht so güttig seyn?

Om beleefdheid te bewijzen.

Uw Dienaar, Mijnheer.

Um Höflichkeit zu erweisen.

Ihr Diener / mein Herr.

Uw

Uw gehoorzaamste Dienaar.
Ik bèn gantschelijk de uwe.
Ik kufs' u de handen.
Verlaat u op mij.
Zie, zoo het u belieft, of
ik u ergens in kan dienen.
Gij hebt maar te beveelen.

Gij zult de goedheid hebben
van mij maar te beveelen.
Ik wacht op uwe bevelen.
Wijl gij het dan zoo hebben
wilt.
Tót uwew dienst.
Ik bèn u tén hoogsten yer-
plicht.
Het zou een groote onbe-
leefdheid van mij zijn.
Ik zal dien misflag niet be-
gaan.
Het is mijn' pligt u te die-
nen.
Gij zijt al te verpligtende.
Ik weet niet, hoe ik de ver-
pligtingen, waar méde ik aan
u verbonden bèn, vergelden
zal.

Dero gehorsamster Diener.
Ich bin gänglich der Ihrige.
Ich küsse Ihnen die Hände.
Verlassen Sie sich auf mich.
Belieben Sie zu sehen / ob ich
Ihnen in etwas dienen kann.
Sie belieben mir nur zu befehlen.
Sie haben nur zu befehlen.

Ich warte auf Dero Befehl,
Weil Sie es denn so haben wol-
len.
Zu Dero Diensten.
Ich bin Ihnen höchstens ver-
bunden.
Es wäre eine große Unhöflichkeit
von mir,
Ich werde diesen Fehler nicht
begehen.
Es ist meine Schuldigkeit / Ich
nen aufzuwarten.
Sie sind gar zu höflich.
Ich weis nicht / wie ich mich von
der Schuldigkeit / mit welcher
ich Ihnen verbunden bin /
werde los machen können.

*Om te klaagen, te hoopen
en te wanhoopen.*

Wat bèn ik ongelukkig, als dat
zoo is.
Ik arm en ellendig Mensch!
Wij arme en ellendige Lieden!
Hoe bèn ik tóch zoo ongeluk-
kig?
Waar zijn wij toe gebracht?
't Is met ons gedaan, wij zijn
verlooren.

Stich zu beklagen / zu
hoffen / und die Hoffnung
zu verlieren.

Wie unglücklich werde ich nicht
seyn / wenn dem also ist.
Ich armer und elender Mensch!
Wir armen und elenden Leute!
Wie bin ich noch so unglücklich!
Wo ist es mit uns hinkommen?
Es ist aus mit uns! wir sind ver-
lohren!

Dat ontbrak 'er maar alleen aan.
Dat is 't eigenlijk, wat mij verdriet.

Dat is het kwaad.
Dat is waarlijk slecht gedaan.
Bén ik niet de ongelukkigste onder alle menschen?
Wat zal men doen?

Men moet geduld neemen.
Men moet zig den Godd'lijken wille onderwerpen.
Dit is alles, wat men doen kan.

Men moet vroeg of spade sterven.
Men vindt overal brood te eeten.
't Is het zélve of men op deefte of op geene wijze sterft.

Nur dieses schlet noch.
Das ist eben / was mich verdriest.

Dieses ist eben das Uebel.
Das ist gewisß übel gethan.
Bin ich nicht der Unglücklichste unter allen Menschen?
Was soll man machen? was ist zu thun?

Man muß Geduld haben.
Man muß sich dem göttlichen Willen unterwerfen.
Dies ist alles / was man thun kan.

Es muß gestorben seyn / früh oder spät
Man findet allenthalben Brod zu essen.
Es gilt gleich / man sterbe auf dieß oder eine andere Art.

Spreekwijzen om te bevestigen, te bewilligen, te gelooven, en te weigeren.

Het is waar.
Het is tóch waar.
Het is maar al te waar.
Om de waarheid te zeggen.
In der daad, het is zoo.
Wie twijfelt 'er aan?
Daar is geen twijffel aan.
Ik geloov' ja, neen.
Hij denkt heel anders, dan hij spreekt.
Niemand zou zulk eene ongerijmdheid willen zeggen.
Gij zult nóg wel durven zeggen dat de kneeuw niet wit is.
Dat zal nooit geschieden.
Ik zou wél wat willen wedden.

Rebensarten der Bejahung / des Beyfalls / des Glaubens und des Versagens.

Es ist wahr.
Es ist doch wahr.
Es ist nur allzuwahr.
Die Wahrheit zu sagen.
So ist es in der That.
Wer zweifelt daran!
Daran ist kein Zweifel.
Ich glaube ja / nein.
Er denkt ganz anders / al er sagt.
Kein Mensch würde dergleichen Thorheit vorbringen.
Ihr dürft nur noch sagen / daß der Schnee nicht weiß ist.
Das geschieht nimmermehr.
Ich wollte wohl etwas wetten.

Ik

Ik geloove, dat gij ſcherft,
 Ik zegge het met régtén érnſt.
 Men kan u wél gelooven.
 't Mag dan zoo zijn.
 In Góds Naam.
 Zagt, zagt, zonder geraas,
 't Is genoeg.
 Dit ook niet.
 Mèt één woord, hij zal niets
 hebben.
 Dat zou weiniger dan niets zijn.
 Zwiġ, én ſpreek 'er mij niet
 meer van.
 Als ik in uw plaats was.

Ich glaube / ihr ſcherzet.
 Ich ſage es in rechtem Ernſte.
 Man kann euch wohl glauben.
 Es mag denn alſo ſeyn.
 In Gottes Namen.
 Sachte / ſachte / ohne Lärmen,
 Es iſt genug / es iſt ſchon gut.
 Dieſes auch nicht.
 Mit einem Worte / er ſoll gar
 nichts haben.
 Das wäre wohl weniger / als
 nichts.
 Schweiget / und redet mir nicht
 mehr davon.
 Wenn ich an eurer Stelle wäre.

Om te vraagen.

Wat zal dat zijn?
 Wat dunkt 'er u van?
 Hoe, Mijnheer?
 Wat belieft u?
 Waaróm zoo veele omſtandig-
 heden?
 Is het waar, dat - - ?
 Wie zou durven?
 Waartoe zal dat dienen?
 Hebt gij zoo veel moeds als ik?
 Kan men weeten, óf?
 Zoude het béter zijn? dat --
 Zoudt gij niet béter doen?
 Naar wie vraagt hij?
 Wie heeft naar mij gevraagd?
 Heeft niemand naar mij ge-
 vraagd?
 Waar méde houdt gij u beſig?
 Heeft hij 'er u niet van ge-
 ſproken?
 Waar méde bréngt gij uwen
 tijd door?
 Waar méde houdt gij u op?
 Waaróver klaagt gij?

Zu fragen.

Was ſoll dieß ſeyn?
 Was dünket euch davon?
 Wie mein Herr?
 Was beliebt Ihnen?
 Warum ſo viel Befens?
 Is es gewiß / daß - - ?
 Wer wird ſich wohl unterſiehen?
 Wozu ſoll das dienen?
 Habt ihr ſo viel Herz als ich?
 Kann man nicht wiſſen / ob?
 Würdet es beſſer ſeyn? das - - ?
 Würdet ihr nicht beſſer thun?
 Nach wem fraget er? (wenn.)
 Wer hat nach mir gefraget?
 Hat niemand nach mir gefra-
 get?
 Womit beſchäftigen ſie ſich?
 Hat er nicht mit euch davon ge-
 redet?
 Wo mit vertrieben ſie ihre Zeit?
 Mit was bringet ihr die Zeit hin?
 Worüber klaget ihr?

Om

Om iemand goed toe te wenschen.

De Hemel behoeft u daar voor!
 God geeve u veel geluks!
 Ik wensche u alles goeds.
 God sta u bij.
 God vergeeve 't u.
 God lóv, God zij dank.
 God geleide u.
 Vaar wél, tót wéderziens.
 Vaar wél.
 Wél bekomme 't u.
 God zégene u.
 Zijt van harten welkom.

Jemanden Gutes zu wunschen.

der Himmel behüte euch dafür!
 Gott gebe euch viel Glück!
 Ich wünsche euch alles Gutes!
 Gott sehe euch bey / helfe euch.)
 Gott vergebe es euch.
 Gott lob / Gott sey Dank.
 Gott beleihe euch.
 Gott befohlen / bis zum Wiederer-
 leben sie wohl. (sehen.
 Wohl bekomme es euch,
 Gott segne euch. (men
 Seyd uns von Herzen willkommen.

Om de vreugd én het misnoegen te kennen te goeven.

Wat vermaak! wat vreugd!
 Ach, wat voor eer!
 Wat ben ik vergenoegd!
 Wat ben ik gelukkig!
 Wat een gelukkige dag is dat!
 Wat een geluk!
 Dat gaat mij tót aan 't hart,
 dat gaat mij door 't hart.
 Laat mij met vrede.
 't Is mij leed.
 Loop, bemoei u met uwe zaaken.
 Gaa mij uit den weg.
 Dat is érgelijk.
 Dat is onverdraaglijk.

Freude und Mißvergnügen anzeigen.

Welche Lust! welche Freude!
 Ach was für Ehre!
 Wie vergnügt bin ich nun!
 Wie glücklich bin ich!
 Welch ein glücklicher Tag ist das!
 Welch ein Glück!
 Das geht mir bis ans Herz! das
 geht mir durchs Herz.
 Laß mich zufrieden.
 Es ist mir leid. (Sachen.
 Geht mir / und wartet eures
 Geht mir aus den Augen.
 Das ist ärgerlich.
 Es ist nicht auszufehen.

Om te verbieden.

Ik verbiede u te spreken.
 Zeg geen woord, hou uw' mond.
 Roer dat niet aan.
 Ik verbiede 't u nóg eenmaal.

Zu verbieten.

Ich verbiete euch mehr zu reden.
 Saget kein Wort / haltet das
 Rühre das nicht an. (Maul.
 Ich verbiete es dir noch einmal.

Om

Om Gods wil, doet het tóch niet.	Um Gottes Willen / thut es ja nicht.
Wagt u wél, dat gij dat doet.	Sehet euch wohl vor / daß ihr das nicht thut.
Wagt u daar voor.	Hütet euch darvor:
Ik wil niet, dat gij dat doen zult.	Ich will nicht / daß ihr dieses thun sollet.
Dat is ons bij lijvs én leeverts- straf verboden.	Das ist uns bey Leibes- und Le- bensstrafe verboten.
Ik zal het u wél belétten.	Ich wills euch wohl wehren.

V E R Z A M E L I N G

Van eenige Hoogduitſche Taal-eigens én Spreekwoorden.

(Zie wat wij 'er van gezeid hebben p. 412.)

Wie A zaid, moet ook B zeggen.	Wer A sagt / muß auch B sa- gen.
Dén Vijand afstreek doen.	Dem Feinde Abbruch thun.
't Is alle dagen nóg geen Avond.	Es ist noch nicht aller Tage Abend.
Zalig én twémaal zalig zijn die, &c.	Selig und aber selig sind die x.
Dat is afgedorſcht Stroo.	Das ist abgedroschen Stroh.
Een gezwórén' Vijand.	Ein abgefahter Feind.
Iemand met leevendige Vérwe afmaalen.	Einen mit lebendigen Farben abmahlen.
Iemand tér dood verórdeelen.	Einem das Leben abspredens:
Op beide schouders draagen.	Auf beyden Achseln tragen.
Iemand over de schouders aan- zien.	Einen über die Achseln ansehen.
Zig in alles schikken.	Sich in alles schicken.
Ampt bréngt winst.	Amte bringt Rappen.
Pak uw' biesén,	Geh packe dich fort.
Andere tijden, andere zeeden.	Andere Zeiten / andere Sitten.
Hij zal in zijn vél stérven.	Er wird nicht anders.
Welke Mugg' heeftu gebeeten.	Was sicht euch an?
Dat gaat mijn eer aan.	Das geht meine Ehre an.
Zig een' zaak laaten aangelégen leggen.	Sich eine Sache hoch angelegen seyn lassen.

Daar

Daar komt hij aanvliegen.	Da braunt er angestochen.
Niets op iemand winnen.	Einem nichts anhaben.
Iemand zwart maaken.	Einem einen Eckardfleck anhängen.
Iemand een bokking geeven.	Einem eins anhängen / (anmachen.)
Hij zal aanloopen.	Er wird anlaufen.
Het schikt er zig alles toe.	Es schießt sich alles dazu an.
Voor slégt bij iemand te buék staan.	Uebel bey einem angeschrtebet seyn.
Iemand met scheele oogen aanzien.	Einem mit schelen Augen ansehen.
Iemand alle bedenk'lijk kwaad aandoen.	Einem alles gedrannte Herzleid anthun.
Door eenertkaren appel bijten.	In einen sauren Apfel beißen.
Een arm hovaerdig man is afschuwelijk.	An armer Leute Hofart wischet der Teufel den Arsch.
Kwaade hen, kwaad eij.	Art läßt nicht von Art.
Iemand afróssen.	Einem mit ungebrannter Asche
Iemand de poren verzetten.	Einem eins verfehen. (abreiben)
Iemand leugens op den mouw spéllen.	Einem eins aufbinden.
Iemand tégen.	Einem aufbringen.
Prachtig uitzien.	Sich prächtig aufführen / (prächtigt ontkiehem.)
Zig vroeg opmaaken.	Sich früh aufwachen.
Iemand de tanden laten zien.	Es mit einem aufnehmen.
Iemands vriendschap verzaaken.	Einem die Freundschaft aufsd-
Een kop opzétten.	Den Kopf aufsehen. (gez.)
Iets verkeerd doen.	Das Merd bey dem Schwanz aufsäumen.
Dén Vijand te gemoet trécken.	Dem Feinde unter die Augen gehen.
Groote oogen opzétten.	Große Augen machen.
Uit de oogen, uit het hart.	Aus den Augen / aus dem Sinn.
Gantsch uitgejaaten zijn.	Ganz ausgelassen seyn.
Zijn ^o gal tégen iemand uitbraaken.	Seinen Zorn über einen auslassen.
Iemand braaf uitschelden.	Einem ausrichten wie ein Bettelbub.
Zijne schaade inhaalen.	Seine Scharte auswerfen.

Iemand

Iemand tot zijn' pligt brengen.
Die het geld heeft, zegene 'er
zig zelve eerst mede.

Dat is mij een zwaar kruis.
Zig vernederen.

Met kwaade munt betaald wor-
den.

Weeten, wat daar achter steekt.
Ik weet 'er u geen dank voor.
Zoo dat aan het groene hout
geschiedt, wat zal 'er aan 't
dorre gedaan worden.

Zeer ziek zijn.

Alles loopt in 't wild.

Met de Noorder Zon verrei-
sen.

Iemant den duim op de oogen
houden.

Het met iemand houden.

Zijn teering naar zijn heering
In ontugt leeven. (Schikken.)

Denken én herdennen.

Door dik én dun loopen.

Dienstloos zijn.

't Is goed te verschoonen 't
geene men niet meer verbé-
teren kan.

Wel gedongen én rijk'lijk be-
taald.

Gekleed als een pop.

Dat is mij een' doorn in 't oog.

Van dreigen stérvt men niet.

De zwaarigheden gaerne mij-
den.

Iemand een rad voor de oogen
draaien.

Met zijne meening doordrin-
gen.

Door de Vijanden heen slaan.

Behoudens uw eer.

Einen zu Paaren treiben.

Der das Kreuz hat / segnet sich
selbst am essen.

Das ist mit ein schweres Kreuz
zu kreuze kriechen. (haben.)

Des Teufels Dank von etwas

Bissen / was dahinter steckt.

Ich danke dir mit dem Teufel.
Beschiet das am Rosenstock /
was will am Dornenstrauch
werden?

Hart darnieder liegen.

Es geht alles drunter und drüber.

Heimlich davon wijchen.

Einem den Daumen auf dem
Auge halten.

Mit jemanden unter der Decke
liegen.

Sich nach der Decke strecken.

Schläumen und Dämmen.

Hin und her denken.

Durch dick und dünne laufen.

Dienstlos seyn.

Zu gechehenen Dingen muß
man das Beste reden.

Genau gedungen / und richtig
bezahlt.

Gepußt wie ein Docke.

Das ist mit ein Dorn im Auge.

Von Drohen stirbt man nicht.

Wohin wo das Bret am durch-
nesten ist.

Einem eine blaue Dunst machen.

Mit seiner Meynung durch-
dringen.

Sich durch den Feind durch-
hauen.

Ihr Wort in Ehren.

Te belooven is adèlijk, maar te houden is boerſch.

't Huwelijk ſleept vreugd én droevheid na zig.

Behoudens de eer van 't Gezèlſchap.

Grooten dank, uw Onderdaanige Dienaar.

Eere die eere toekomt.

Luftig in eere, kan niemand weeren.

Eigenlòv ſtinkt, eigenroem hinkt.

Doet uwe dingen mèt oplettenheid.

Wat gij 'er ingebrokt hebt, dat zult gij ook opèeten.

Zig in een ampt dringen.

Hij heeft invallen als een oud huis.

Iemand bij een ander in klein-àchting brèngen.

Iemand eene vrees aanjaagen,

Ergens eer mède inleggen.

't Boek des Ontvangſts en der uitgaave.

Zij heeft een Kind gekreegen.

Het einde kroond het Werk.

Een geheim tot aan het graf bewaren.

Iets mèt eede beveſtigen.

Dat is een vollagen leugen.

d'Een Ezel ſchèld den anderen voor een Zakkendrager uit.

Men moet eeten om teeleven.

't Ey wil kloeker zijn, dan de hen.

Eijeren in de pan, zoo komen daar geen kuitens uit.

Zufagen iſt edelmänniſch / halten iſt baueriſch.

Eheſtand / Ehebeſtand.

Mit Ehren zu melden.

Ich bedanke mich der Ehren.

Ehre dein Ehren gebühret.

Luſtig in Ehren / kan niemand weeren.

Eichenlaub ſtinkt / Eigenruhm hinkt.

Eile mit weile.

Was ihr eingebrochet habet / das ſollt ihr auch auſſen.

Sich in ein Amt dringen.

Er hat Einfalt wie ein alt Haus.

Einen bey einem einbauen.

Einem eine Furcht einjagen

Ehre mit was einlegen.

Das Buch der Einnahme und Ausgabe.

Sie hat ein Huſen abgerennet.

Ende gut / alles gut.

Etwas mit unter die Erde nehmen.

Etwas eiblich erhärten.

Es iſt erſunken und erlogen.

Ein Efel ſchilt den andern einen Sackträger.

Esſen und trinken hält Leib und Seele zuſammen.

Das Ey will kluger ſeyn / als die Henne.

Eyer in die Pfanne / ſo werden keine Kuglein daraus.

Een Melsje bedriegen.
 Iemant laagen leggen.
 Iemant in de reden vallen.
 De Wólv in den Schaapsstal
 sluiten.
 Geen Ambagt zoo gering óf 't
 voed zijn Meester.
 Iemant een kouden schrik op 't
 lijv jaagen.
 Den boog te vast spannen.
 Iemant een misdaad aantijgen.
 De een is de aanlegger, de an-
 der de uitvoerer van de zaak'.
 Die geld uitleent, verliest zijn
 goed én zijn vriend.
 Die bórgen wil, kome morgen,
 Zig aan de ongebondenheid
 overgeeven.
 Alles gelukt den geenen, dien
 de fortuin gunstig is.
 Daar komt 't eigenlijk op aan.
 Nooddruft heeft geen wet.
 De oogen zijn hem reeds ge-
 brooken.
 Overal bekend zijn.
 Hoog, gezag, voeren.
 Om den pót draaien.
 Zig bij Contract verbinden.
 Tót eere, opklimmen.
 't Geluk baart Benijders.
 Een zaak openbaar maaken.
 Die bediening bréngt veel op.
 In iemants dienst zijn.
 Hij verdient 't brood niet dat
 hij eet.
 Zijn brood zoeken.
 Dat verwijt moet ik alle dagen
 hooren.
 Iemant de keel nauwer toe-
 binden.
 Een nutteloose konst.

Ein Mägdelein zu Fasse bringen.
 Einem eine Fallbrücke bauen.
 Einn ins Wort fallen.
 Den Bock zum Hürther fesseln.
 Ein Handwerk hat einen goldenen
 Boden.
 Einen in Bootshorn jagen.
 Den Bogen zu hoch spannen.
 Etwas zu Holzeln drehen.
 Der eine dreht die Wolzen / und
 der andere muß sie verschießen.
 Sorgen macht Sorgen.
 (morgen)
 Wer will borgen / der komme
 In Straus und Saufe seyn.
 Wer das Glück hat / führe die
 Braut davon.
 Das ist die Braut / darum muß
 Noth bricht Eisen. (tanzet)
 Die Augen brechen ihm schon.
 Weit und breit bekannt seyn.
 Hoch am Brote seyn.
 Um die Sache gehen / wie die
 Kaff um den heißen Brein.
 Einem Brief und Siegel geben.
 Zu Ehren bringen.
 Glück bringt Meid.
 Etwas unter die Leute bringen.
 Es giebt gute Brocken bey dem
 Dienst.
 In jemand's Brode seyn.
 Das Brod ist an ihm verlohren.
 Nach Brode gehen.
 Ich muß es alle Tage auf dem
 Brode essen.
 Einem den Brodkorb höher hán-
 gen.
 Eine Brodlose Kunst.

Zijne hoop is in rook verdweenen.

In de ongebondenheid leeven.

In de busch blaasen.

Zig slap lagchen.

Te bont maaken, de maaten te buiten gaan.

De waardigheid zijn uit een' Eene poging doen. (last.

Zijne lust botten.

Het vat den bodem uitschooten.

Wat is een blaauwe verschoning.

Lui worden.

Hij doet meer dan hij blikken laat.

Langs 't land gaan bedelen.

Men kend den Vogel aan zijn Voeren.

Zig met eens andermans Vee ten vergieren.

Iemant plukken.

De zaak is nog vére te zoeken.

Iemant 't vel over de ooren haalen.

Een oud vel.

Iemant blaauwe oogten slaan.

Van vére heeft men goed te liegen.

Flugten, de hieken laten zien.

Geld bij den visch.

Dat is een ongegronde verschoning.

In troebel water visschen.

Met een's andermans zaak' zijn voordeel doen.

De Grooten verrijken zig met het bloed der geringen.

Een huwbaare Dógter.

Hij is ligt geraakt.

Een onbeschoften Vlúgel.

Hongerige Vliegen bijten het schérp?

Een woord te grabbelen smijten.

Seine Hoffrang ist in Damm gefallen.

Nureis und buben.

In die Büsche blasen.

Sich buclich lachen.

Es zu bunt maachen.

Wästen sind Wästen.

Auf den Busch klopfen.

Seine lust büssen.

Dem Fuß den Boden ausstoßen.

Das sind faule Fische.

Sich auf die faule Seite legen.

Er hat es hinter dem Ohr.

Sich durchs Land sehen. (ran.

Man kennet den Vogel an den Federn.

Sich mit fremden Federn schmücken.

Einem den Pentel sagen.

Das ist noch in weitem Felde.

Einem das Fell über die Augen ziehen.

Ein altes Fell.

Eine blaue Feste machen.

Von ferne langs man geht.

Fersengeld geben.

Geld für die Fische?

Das sind faule Fische.

In träben Wässern fischen.

Wey einer Sache etwas fischen.

Von kleinen Fischlein werden die Fische groß.

Ein Mägdlein/ das schon stüts ist.

Es hindert ihn eine Fliege an der Nase.

Eine unverschämte Fliege.

Hungerige Fliegen fuchen mit schwärffen.

Ein Wort fliegen lassen.

Zaa-

- Zaaken boven zijn vermogen ondernemen. Fliegen wollen ohne Flügel; die die Flügel gewachſen ſind.
- Een haveloofſe, geplukte vogel. Einer mit dem es gar nicht fort will.
- Om trouwen denken. Auf Freiers Füſſen gehen.
- Bij den Drommel te biegtē gaan. Dem Fuchſ dencken.
- De roodhairigen deugen, voor 't grootſte gedeelte niet. Fuchſen ſollen gute Menſchen ſeyn.
- List niet geweld paaren. Den Fuchſſchwanz an die Schwanzhaare ſtecken.
- Een groot kwad wordt dikwils uit eene kleine oorzaak geboren. Ein kleiner Funken macht ein groß Feuer.
- Dat begint eerst te gaan! Das geht / das es funkt.
- Iemant vijfvingerkruid op het Kinnēbakken geeven. Einem Fünffingertraut auf die Backen legen.
- Iemant beenen maaken. Einem Füſſe machen.
- Een Gevangen op vrije voeten ſtellen. Auf freyen Fuß ſtellen.
- De vlugt neemen. Den Weg unter die Füſſe nehmen.
- Hij deugt nergens toe. Er kann weder gehen noch Ever legen.
- De oogen beginnen mij te draaiē. Er wird mir grün and gelb vor den Augen.
- Daar ſtaat galg en rad op. Da ſteht Galgen und Rad drauf.
- Luiden die 't op galg en rad aanlēgen. Leute / die es auf Galgen und Rad wagen.
- De galg verleeft haar recht niet. Was an Galgen gehet er läuft nicht.
- Laat u hangen, loop naar de galg? Geh an Galgen.
- Hij wordt toornig. Die Galle läuft ihm über.
- Een zaak aan den gang helpen. Etwas in Gang bringen.
- Zij ſpinnen geen goed gaaren met elkanderen. Sie ſpinnen kein gut Garn mit einander.
- Een ieder ſchrept behaagen in zijn's geſikten. Garſtiger Speck und ſindende Butter ſchreien ſich wohl zuſammen.
- De zaaken bij den rechtē naam noemen. Dem Kinde ſeinen Namen geben.
- Iemant een zaak opdringen. Einem etwas an die Hand geben.

- Iemant iets tén besten geeven. Einem etwas zum besten geben.
 Iemants raad volgen. Auf einen etwas geben.
 Zig mèt weinig woorden uitdruken. Etwas kurz geben.
 Dat heeft mij nóch goed nóch kwaad gedaan. Das gibt und nimmt mir nichts.
 In diepe gepeinen zijn. Stets in tiefen Gedanken seyn.
 Gedagten zijn tól vrtj. Gedanken sind zollfrey.
 Zij zijn van gelijke waarde. Sie sind eines Gefieders.
 Iemant in 't Vaarwater zitten. Einem ins Gebäge kommen.
 Zoo als hij gaat én staat. Wie er geht und steht.
 Dat gaat op 't leeven af. Es geht ans Leben.
 Dat gaat 'er op lós. Es geht drauf los.
 Zoo gaat 't in de waereld'. Also geht es in der Welt.
 Wie weet wat 'er van wórdén zal? Wer weis wie es nóch gehen wird?
 Men zèt zig tót drinken, tót speelen, &c. Er geht an ein saufen / spielen / zc.
 De Planeeten draaiën om de aarde. Die Planeten gehen um die Erde.
 De Rivier drijvt vol ijs. Der Strom geht mit Eise.
 Hèt Woud is vol wild. Der Wald geht voll Wild.
 De Vijver krielt van Visch. Der Teich geht voll Fische.
 Onbezonnen heenen praaten. Ins Gelag hinein reden.
 Hij is van géld voorzien als een pad van veeren. Er hat einen Beutel mit Geld / so groß wie ein Affenschwanz.
 Hèt géld maakt alles. Geld ist die Lösung.
 Hèt géld is schaars. Es ist Geldklemme Zeit.
 Op een's anders genade leeven. Eines andern Gnade leben.
 't komt mij niet gélegen. Es ist mir nicht gelegen.
 De zaak zoo naauw niet neemen. Es so genau nicht nehmen.
 Vergenoeging gaat boven rijkdom. Wer sich genügen läßt / hat immer genug.
 Een kleiné misslag ontveinen. Sünfe gerade seyn lassen.
 De Wijn is dit jaar niet gelukt. Der Wein ist dieß Jahr nicht gerathen.
 Handgemeen wórdén. Einander in die Haare gerathen.
 't Gaat hoé 't gaat. Auf ein Gerath wohl.
 Hij zal wat laaten vallen. Er wird es wohl geringer geben.
 Dat is zoo goed als gedaan. Es ist so gut als geschehen.
 't Is mèt hém gedaán. Es ist um ihn geschehen.
 Eenigints gek zijn. Mit Naasenschnot geschossen seyn.

Kórt én dik is ongeschikt.

Alles daar latende, zal ik dit
maar zeggen.

Een ieder zoekt zijns gelijken.
Gezelschap van twé mans én
twé vrouwen.

Daar is nóch staert nóch steel
aan.

Gewonnen spél hebben.

Vuur én vlam spugen.

't Yser smeeden terwijl 't heet
is.

Dat is een moeiëlijke zaak.

Dat is een Goud-mijn voor hém.

In 't heim'lijke mét iemant
spóttén.

Ieder woord in de Goud-schaal'
weegen.

In 't Gras bijten.

Iemants eere aantasten.

Iemants recht aantasten.

Hét vuur vat van alle kanten.

Iets bij dén taft vinden.

Hij heeft 't te gróv gemaakt.

Dat kóst een hoope géld.

Een zaak geheel bederven.

Iets tót dén grond uitvórschen.

In iemants geheim indringen.

Gouden bérgeu belooven.

't Is goed mét hém te zijn.

't Is hier wel te houden.

Gij hebt goed praaten.

Mijn oogen beginnen mij te
bedriegen.

Die plant doet geen voordeel
in dit Land.

Kurz und dick hat kein Ges-
schick.

Nies andere zu geschweigen / will
ich nur dieses sagen. (gem.)

Gleich und gleich gefellet sich
Gesellschaft von zween Manns-
und zween Weibspersonen.

Das ist weder gebauen noch ge-
stochen.

Gewonnen Spiel haben.

Gift und Galle spugen.

Das Eisen schmieden / weil es
noch glüend ist.

Das ist ein glüend Eisen.

Das ist keine Goldgrube.

Denken wie Goldschmieds-Jun-
ge.

Jedes Wort auf die Goldwaage
legen.

Ins Gras beißen.

Einem an der Ehre angreifen.

Einem in sein Recht greifen.

Das Feuer greift um sich.

Etwas im Griffe haben.

Er hats zu grob gemacht.

Das kostet etwas ehrliches.

Etwas in Grund und Boden
verderben.

Auf den Grund einer Sache
kommen.

Einem in die Karte gucken.

Göldene Berge versprechen.

Es ist gut ihn seyn.

Hier ist gut um leben.

Ihr habt gut sagen.

Meine Augen wollen nicht mehr
gut thun.

Das Gewächs thut nicht gut
in diesem Lande.

Men kan niet te veel goed doen.

Dat is een moeielijke zaak.
Door de twistingen der Groo-
ten. lijden de Onderdaanen
meest.

Ik ben niet bang voor hem.
Ik acht' het minder dan niets.
Daar zal u geen leed over ge-
schieden.

Daar is geen goed hak aan hem.
Een zaak met huid én met haar
betaalen.

Alles op een hair-breed weeten.
Zijn goed én bloed ten onder-
pand geeven.

Wat heb' ik daarbij gewonnen?
Daar zijt ge gevangen.
Het heeft geen nood.

Ja tóch! 't is wél zoo.
Men zeg't dat hij rijk is, 't is
wél zoo.

Hij misbruikt zijn vermogen.
Een zaak verwerven.
Iemant op zijn halze hebben.
Iemant vervloeken.

Dat kost den hals.
Alles zal op uwen hals komen.
Zijn goed in ontucht doorbren-
gen.

Iemant tót een' last' zijn.
Hals over kóp.
Schatèren van lagchen.
Hij heeft 't geloogen.
Een gevaarlijke zaak ondernee-
men.

Goede gedagten van iemant
hebben.

Alles over dezelfde kamm'
scheeren.

Iemant voor den gek houden.

Des Guten kann man nicht zu
viel thun.

Das Ding hat Haften.
Wenn sich große Herrn raufen /
so müssen die Unterthanen die
Haare dazu hergeben.

Ich fürchte ihn nicht ein Haar.
Ich achte es nicht ein Haar.

Es soll euch nicht ein Haar ge-
krümmet werden.

Es ist kein gutes Haar an ihm.
Eine Sache mit Haut und Haaren
bezahlen.

Alles haarklein wissen.
Sein Hab und Gut zum Pfande
setzen.

Was hab ich davon?
Du hast du es.
Es hat keine Noth.

Es hat sich wohl.
Man sagt er sey reich / es hat
sich wohl.

Der Haber sticht ihn.
Eines Dinges habhaft werden.
Einen auf den Hals haben.

Einen alles umgürtet auf den
Hals wünschen.

Das kostet den Hals. (fallen,
Es wird alles auf deinen Hals
Sein Gut durch den Hals jagen.

Jemanden auf dem Hals liegen.
Über Hals und Kopf.
Aus vollem Halse lachen. (gen.

Das hat er in seinem Hals gelo-
Halsbrechende Arbeit über sich
nehmen.

Wiel auf einen halten.

Alle gleich halten.

Jemanden für einen Narren
halten.

Iemant

Iemant iets kwalijk neemen.
 Houd 't mij tén goeden.
 Hij geeft niet ligt over.
 Ik neem' dat zeer tór harte.
 Doe toch wél uw' pligt.
 Hij is de haan van 't Dórp.
 Dat is raſbaar.
 De hand van iemant afrekken.
 Ik zou daar niet, de minſte
 moeite om willen neemen.
 Dat is een gedaan wérk.
 Mèt de eene hand geeft hij
 én mèt de andere neemt hij
 te rugg'.

Een ſchoon, leesbaar ſchrift.
 Handgemeen wórdén.
 Dén Koophandel toegedaan
 zijn.

Ergens een handwérk van ma-
 ken.

Weeten waar de Klók hangt.
 Dén grooten Heer ſpeelen.
 Een neus-wiſſen, die alles wee-
 ten wil.

Een pogcher, dén dapperen
 ſpeelende als 'er niet te vras-
 ſen is.

Als Jantje niets leert, zal Jan
 niets wraeten.

Iemant in 't harnas jaagen.
 Van 't hoofd tót de voeten
 gewapend.

Veel handen zijn dén haas zijn
 dood.

Daar ligt dén haas vertórgen.
 Hij is wat gekjes.

Een Haafen-hart hebben.
 Inlet haafen-pad kiefen.
 Iemant op de hand lijken.
 In de paan' haken.
 De paalen te buiten gaan.
 't Is een wildzang.

Einen etwas für ábel halten/
 Haltet wir es zu gut.
 Es hält hart.
 Das liegt mir hart an.
 Haltet euch wohl.
 Er ist Hahn in Korbe. (ſen.)
 Das kann man mit Händen grei-
 Die Hand von jemanden abziehen.
 Ich wollte keine Hand drum
 verwenden.
 Das hat Hände und Füſſe.
 Mit der einen Hand giebt er es/
 mit der andern nimmt er es
 wieder.

Eine ſchöne / leſerliche Hand.
 Handgemein werden.
 Der Handlung zugethan ſeyn.

Ein Handwerk aus etwas ma-
 den.

Wiſſen wo es hangt und langt.
 Den großen Hauen ſpielen.
 Hans in allen Gaſſen.

Hans hinter der Mauer.

Was Hänſchen nicht lernt / wird
 Hans nicht können/
 Einen in Harniſch bringen.
 In vollem Harniſch.

Viel Hunde ſind des Haſen Todt.

Da liegt der Haſe im Pfeffer.
 Er iſt ein Haſe.
 Ein Haſenherz haben.
 Das Haſenpauer ergreifen.
 Einem auf der Haube ſeyn.
 Einem in die Pfanne hauen.
 Über die Schnur hauen.
 Man weiß nicht / ob es gehauen
 oder geſlodén iſt.

Een goede Huishoudster schikt haar teering naar haar neering.

Hij wil uit zijn vel springen.
Ik wilde niet in zijn plaats weesen.

De huid verkoopen voor dat de Wólv gevangen is.
Hij deugt niet metál.

Zijn lijv duur verkoopen, zig dapper weeren.

Iemant bij de kladden krijgen.

Met de huid betaalen.

Hij is 'er heelhuids van afgekomen.

Hij zal zig nooit beteren.

't Is een goed mentsch.

Ik beev' als ik 'er aan denk'.

Iemant berispen.

De heeler is zoo goed als de steeler.

't Is een hoofdig mentsch.

't Is hier duur leeven.

Iemant heeten liegen.

Zoo wil mij Góð helpen!

Dat zal u niet veel helpen.

Tót dén laatsten penning betaalen.

Geen dúit in de waereld hebben.

Een Meisje gebruiken.

De Kruik gaat zoo lang te water tót dat zij zinkt.

Iemant bespóttén.

Stréngé Heeren regeeren niet lang.

Mit vielem hót man haus / mit wenigem kommt man auch aus. (Gen.)

Er móchte aus der Haut springen.
Ich móchte nicht in seiner Haut stecken.

Die Haut verkaufen / in dessen dass der Wolf nicht im Walde läuft.
Er taugt nichts mit Haut und Haaren.

Sich seiner Haut wehren.

Einen auf die Haut greifen.

Mit der Haut bezahlen.

Er ist mit ganzer Haut davon gekommen.

Er wird die alte Haut nicht ablegen.

Er ist ein eheliche Haut.

Die Haut schauert mir / wenn ich daran gedenke.

Einen durch die Nadel ziehen.

Der Fehler ist so gut als der Stehler.

Er ist ein wunderlicher Heiliger.

Es ist hier ein heißes Pflaster.

Jemand lügen heißen.

So wahr wir Gott helfe!

Das wird euch nicht viel helfen.

Bei Heller und Pfening bezahlen.

Nicht einen blutigen Heller haben. (Kien.)

Einer Jungfer aufs Hemde

Der Krug geht so lange zum Wasser bis der Henkel bricht.

Einen herausnehmen / (herumholen.)

Stréngé Herren regieren nicht lang.

De gunſt d'ér Grooten is van
kórten duur.

Ik kan daar niet toe beſluiten.

Uit d'én overvloed d'és harten
ſpreekt de mond.

Hij is al mijn luſt.

De beſte man d'ér waereld.

Dat baart mij veel ongeruſtheid.

Men behoeft daarom geen to-
veraar te zijn.

Iemand Hémelhoog bidden.

Mijn géld is vervloogen.

Hij is dood.

Voert van hier.

Vérder denken.

Waar zal dat op uitkomen.

Diep in 't woud.

Zig in 't hart ſchaamen.

De drift d'ér jeugd.

Een zaak mèt drift verrigten.

Dat is mij te hoog.

In hooge eere houden.

Daar dank' ik u gantsch niet
voor.

De drift d'ér jeugd aſleggen.

In meening overéénstemmen.

Iemant hoornen opzètten.

Die Vrouw heeft de broek aan.

Hij heeft d'én moed verlooren.

Zig in d'én Huwelijken ſtaat
begeeven.

Onthoud-u van Dieverije én
van Overſpél.

Zij liggen altijd overhoop.

Herrungunſt iſt wie Apriſtwe-
ter.

Ich kann es nicht über mein
Herz bringen.

Wessen das Herz voll iſt / deſſen
gehet der Mund über.

Ich habe meine Herzensluſt an
ihn.

Ein herzfommer Mann.

Das geht mir ſehr im Kopfe
herum.

Das geht ohne Herzey zu.

Einen himmelhoch bitten.

Mein Geld iſt hin.

Er iſt hin.

Hinaus mit euch.

Weiter hinaus denken.

Wo will das endlich hinaus?

Tief in den Wald hinein.

Sich ins Herz hinein ſchämen.

Die Hitze der Jugend.

In der Hitze etwas thun.

Das iſt mir zu hoch.

In hohen Ehren halten.

Das danke dir ein ſpißiges Holz-
lein.

Die Hörner abſtoßen.

In ein Horn blaſen.

Einem Hörner aufſehen.

Die Frau hat die Hoſen an.

Das Herz iſt ihm in die Hoſen
gefallen.

Sich in den Stand der geſtickten
Hoſen begeeven.

Wo du biſt / halt reine Hand / und
ein wohlgeſtickt Hoſenband.

Will der eine Gott / ſo will der
andere Schwude.

De zaak vordert niet.
 Alles in overvloed hebben.
 Een doode hond bijt niet.
 Hij deugt nergens toe.
 Dat is de knoop.
 De zaak is nooit zoo vol-
 maakt óf 'er ontbreekt iets
 aan.
 Twee honden aan één been,
 (bot).
 Zij leeven saamen als kat én
 hond.
 Blaffende honden bijten niet.
 Boose honden hebben dikwils
 gescheurde ooren.
 Als men een hond wil slaan
 kan men ligt een stók vinden.
 Honger maakt rauwe boonen
 zoet.
 Niet wél bij 't vuur vertrouwd
 zijn.
 Veel hoeden onder eenen hoed
 brengen.
 Met een ander onder een' man-
 tel' schuilen.
 Moet ik dan zoo, wél aan dan.
 Een Ja-Broeder.
 Het Ja-woord van de Bruid
 krijgen.
 Ik hebb' 'er mijn woord nóg
 niet toe gegeven.
 Alles is aan 't Hóv' vol ge-
 vaar.
 De ménschen van huis én goed
 berooven.
 Zijn goed door de keel jaagen.
 Van twee jaaren én

Es will nicht hotten.
 Die Hülle und Fülle haben.
 Ein toter Hund beißt nicht.
 Er weis keinen Hund aus dem
 Ofen zu locken.
 Da liegt der Hund begraben.
 Der Knittel liegt allemal beyen
 Hunde.
 Zween Hunde an einem Le-
 den.
 Sie leben miteinander wie
 Hund und Katze.
 Bellende Hunde beißen nicht.
 Böse Hunde haben zerrißene
 Felle.
 Wenn man an den Hund will / so
 hat er das Leder gefressen.
 Hunger ist der beste Koch.
 Unter dem Feuer nicht wohl ver-
 wahrte seyn.
 Viel Köpfe unter einem Hut
 bringen.
 Mit einem andern unter dem
 Hütlein spielen.
 Muß es denn ja seyn / so sey es.
 Ein Ja Herr.
 Das Ja- Wort von der Braut
 holen.
 Ich habe mein Ja- Wort noch
 nicht dazu geben.
 Am Hofe gibis jáhe Syringe.
 Die Leute von Haus und Hof
 jagen.
 Das Geine durch die Gurgel
 jagen.
 Ein Jahr ums andere.

Bejaard zijn.	Bei seinen Jahren seyn / of viel Jahre auf sich haben.
Mét de jaeren wórdt méér wijs.	Verstand kommt nicht vor Jahren.
Dat u de dit én dat!	Das dich dieser und jener?
Nu én altoos.	Immer und ewig.
Laat héén zoo rijk zijn als hij wil.	Er sey immerhin reich.
't Zij zoo! ik geev 'er niet om.	Immerhin! ich achte es nicht.
Dwaalen is mēnsch'lijk.	Iren ist menschlich.
De uit dén dutt' hélping.	Die Benehmung des Irthums.
Gij zult daar gantsch niet wétkom zijn.	Du wirst da willkommen seyn; wie eine Sau im Judenhau.
De Woekeraar: speelen, woekeren.	Mit dem Judenspieße laufen.
Op de Meisjes verlékhtert zijn.	Auf das Jungtennisch verlockt seyn.
Van klein wórdt men groot.	Es ist kein Debs / der nicht zuvor ein Kalb gewesen.
Iemant smaad'lijk handelen.	Das Kalb ins Aue schlagen.
Mét een's anders Kalv ploegen.	Mit eines andern Kalbe pflügen.
Hét gouden Kalv aanbidden, de geesien vleien die alleen om hunnen rijkdomm' te achten zijn.	Das güldene Kalb anbeten.
De ondeugd dér mēnschen bedérvt de beste dingen.	Wo Gott eine Kirche hat / da hat der Teufel immer eine Kapelle darneben.
De deelen in gelijkheid brēngen.	Gleiche Brüder / gleiche Kappen.
Eén zaak in de warr' brēngen.	Den Karren in Roth führen.
Hij heeft de zaaken in de warr' gebtagt, én de zórg om ze te ontwarren aan een' ander' overgelaaten.	Er hat den Karren in Roth geworfen / ein anderer soll ihn heraus ziehen.
De Kaarten zijn wél geschudt.	Das Spiel ist wunderbar getarret.
De zaaken moeten een' anderen keer gegeven worden.	Man muß das Spiel anders tarren.
Kisten én Kasten brecken.	Kisten und Kassen erbrechen.
Alles in overvloed hebben.	Rüster und Kassen voll haben.
De kat in de zakk' koopen.	Die Katze im Sacke kaufen.

Dat

- Dat Meisje is zoo lekker als een Kat.
- 't Is een dubbelhartig man, hij vleid de menschen in hun bijzijn, maar verächt ze in hun afzijn.
- Hij houdt van smullen, maar 't moet hem geen geld kosten.
- Zig voor een nételige zaak in de bréste stéllen.
- 't Is geen kleinen weg van Parijs naar Romen.
- Hij meent de ékster op 't nést gevangen te hebben.
- Koop gaat boven lóv.
- 't Is een wonderlijke kóp.
- Her heele Gezin.
- Een ieder moet zig met zijne zaaken bemoeiën.
- Ik kreun' er mij niet aan.
- Dat is een harde zaak.
- De eene Spijker drijvt den anderen uit.
- 't Goede gebruik voor 't misgebruik laten vaaren.
- Kinders én Gékken zéggen de waarheid.
- De Kinderschoenen uitgetrokken hebben.
- De Kinderspélen vaarwél zéggen.
- 't Is niet alle dagen Kermis.
- De lust bekruipt hem.
- Ik zal 'er u de lust van beneemen.
- 't Is een zeer gevoelig man.
- 't Is een teere zaak.
- Hij kittelt zig daaróver.
- Dat is redélijk wét. gezeid.
- Iemant zijn gevoelen rondbórstig zéggen.
- Hij zal zig bezwaarlijk uit die zaak' reddén.
- Dies Magdelein ist eine vernachlässigte Kasse.
- Das sind böse Kassen / die vornen leeten und hinten fragen.
- Die Kasse frisst gern Fische / sie mag sie aber nicht fangen.
- Der Kasse die Eckelle anhängen.
- Von Paris bis Rom ist kein Kassenprung.
- Er glaubet es habe ihn ein Käselein gelecter.
- Kauf bricht Märche.
- Er ist ein wunderlicher Kauf.
- Kind und Keil.
- Ein jeder kehre vor seiner Thür.
- Ich kehre mich nicht daran.
- Das ist ein harter Keil.
- Ein Keil treibt den andern.
- Das Kind mit dem Bade ausschütten.
- Kinder und Narren reden die Wahrheit.
- Die Kinderschuhe vertreten haben.
- Die Kinderschuhe ablegen.
- Es ist nicht alle Tage Kirmes.
- Der Kigel niest ihn.
- Ich will dir den Kigel vertreiben.
- Das ist ein kühlicher Mensch.
- Das ist ein kühlicher Daniel.
- Er kügelt sich darüber.
- Klingt es nicht / so klappt es doch.
- Einem klaren Wein einschenken.
- Er wird lange an dieser Sache zu klauen haben.

Kleinmoedig worden.	Kleinlaut werden.
Iemant uitdagen.	Einen vor die Klinge fordern.
Onthoofd worden.	Über die Klinge springen.
Valsch geld in den Schatkist brengen.	Falsch Geld in den Kistenbe- utel werfen.
Zij is voor 't Klooster niet opgewaflen.	Es ist ihr kein Klosterfleisch ge- macht.
Hij doet alles met overhaasting.	Bei ihm ist alles Knall und Fall.
Dat is de knoop van de zaak.	Da steckt der Knoten.
Men moet de luiden niet naar 't uiterlijke beoordeelen.	Es sieht nicht alle Köche die lan- ge Messer tragen.
Vesle handen, bederven de zaak.	Das Koch verfahren den Bräu.
Op heete koolen staan.	Stehen wie auf Kohle.
In 't vergeet-boek stellen.	Mit der Kohle in Schorstein schreiben.
Zij gelijken elkander!	Sie kommen einander gleich.
Hij is in geleerdheid bij zijn Vader niet te vergelijken.	Er kommt seinem Vater an Ge- lehrtheit nicht gleich.
Wél te pas komen.	Eben recht kommen.
Het is bezwaarlijk bij hem te komen.	Es ist schwer an ihn zu kom- men.
Zijn verzoek tot iemant rigten.	Mit seiner Bitte an einen kom- men.
Zig oer een zaak niet bekom- meren.	An sich kommen lassen.
Ik kan niet op zijn naam komen.	Ich kann nicht wieder auf seinen Namen kommen.
Die ervenis is hem ten deel gefallen.	Die Erbschaft ist auf ihn ge- kommen.
Ik kom zoo even van de reis.	Ich komme eben von der Reise.
Uit de gewoonte geraaken, iets ontwenhen.	Aus der Gewohnheit kommen.
Uit iemants oogen gaan.	Etwas aus den Augen kommen.
Uit het geheugen raaken.	Aus den Sinn kommen.
In den zinn, in de gedagten komen.	In den Sinn kommen.

De ſchuld komt op hem.	Die Schuld kommt auf ihn.
Opgetogen van vreugde zijn.	Vor Freuden und Verwunderung aus ſich ſelbſt kommen.
• Een verborgen zaak ontdekken.	• Hinter etwas kommen.
• Een geheim ontdekken.	• Hinter eine Kunſt kommen.
• Dat is fraai om te zien.	• Das ſieht ſchön ins Geſicht.
• Bevallen, in de Kraam komen.	• Ins Kindbett kommen.
• Verdagt worden.	• In Verdacht kommen.
• Belasterd worden.	• Ins Gedröge kommen.
• In vergeetenheid geraaken.	• In Vergeſſenheit kommen.
• In 't vervaſt komen.	• In Abnehmen kommen.
• 't Is zoo ver' met hem gekomen, dat &c.	• Es iſt mit ihm ſo weit gekommen / das etc.
• Hij is tot 't uiterſte gebracht.	• Es iſt mit ihm auch äußerſte gekommen.
• In een ongeluk, in onganſt vervallen.	• In Unglück / in Ungnade kommen.
• Iemants geld bekomen.	• Einem übers Geld kommen.
• Iets verlieſen.	• Um etwas kommen.
• Ga, dat ik u nimmermeer zie.	• Geh / und komm mir nimmer unter die Augen.
• Buiten zinnen geraaken.	• Von Sinnen kommen.
• Vorderen, vorderingen maaken.	• Weit kommen.
• Tot iets geraaken.	• Zu etwas kommen.
• Wat zal 'er eindlijk van hem worden?	• Wohin wird es endlich mit ihm kommen?
• In een zaak wél getakken.	• In etwas wohl zurecht kommen.
• Met iemant wél te récht weeten te komen.	• Mit einem wohl zurecht kommen.
• Hoe veel moet gij hebben?	• Was kommt euch zu?
• Daar kome van wat 'er van komen wille.	• Es komme daraus was es wolle.
• 't Is naar 't valt.	• Nach dem es kommt.
• Van 't hoofd tot de voeten.	• Von Kopf biß auf die Füße.
• Zig ſtefk toelèggen.	• Den Kopf dran ſtecken.
• Iemant bij den kopp' vatten.	• Einem beim Kopfe nehmen.
• Elkandes bij de ooren krijgen.	• Einander beim Kopfe nehmen.
• Berouw hebben.	• Sich den Kopf kränzen.
• Met verlies te rugg' geſlagen worden.	• Mit blutigem Kopfe davon kommen.
• Een vrolijke geest.	• Ein luſtiger Kopf.
• Een ſchoon verſtand.	• Ein ſinnreicher Kopf.

Zoo veel hooffden zoo veel -zinnen.	Viel Köpfe / viel Sinne.
Den kóp is 'er mee' gemoeld.	Der Kopf steht darauf.
Zig naar een's anders zín schikken.	Sich in eines Kopf zu schicken wissen.
Zijn eigen kóp volgen.	Alles nach seinem Kopfe haben- wollen.
Dat is zoo mijn humeur.	Er hat meines Kopfs viel.
Iemant belédigen.	Jemand vor den Kopf stoßen.
Iemant boven het hooffd was- sen, te magtig worden.	Einem zum Kopf wachsen.
Iemant tot zijn pligt wéder- brengen.	Einem den Kopf zurecht (d. zwischen die Ohren) setzen.
Zig hardnekkig houden.	Den Kopf aufsetzen.
Zig uit een kwaade zaak rédden.	Den Kopf aus der Schlinge ziehen.
Den schijnheiligen speeten.	Den Kopf hangen.
Zig haasten.	Eilen / als wenn ihm der Kopf bremsie.
De hoorens opsteeken, den baas speeten.	Den Kopf emvor haben.
Iemant 't hooffd bieden.	Einem den Kopf bieten.
Een blaauwe schein loopen.	Den Korb bekommen.
Iemant van de hand wijzen.	Einem den Korb geben.
Van goed gewigt 'én alhoi zijn.	Von gutem Schrote und Korne- seyn.
Een persoon'lijken eed zweeren.	Einem körperlichen Eid schwö- ren.
Zij heeft dér Katt' de kaas toe- betrouwd.	Sie hat sich um ihr Kränzlein bringen lassen.
Kruid én lood.	Kraut und Loth.
Geduld is een zeldzaam kruid.	Geduld ist ein seltenes Krautlein.
Men wint altijd met een kleme winst.	Es es nicht gefischt / so ist es doch gefresset.
Vaarwél, Oorlog! ik ga' Koot planten.	Gute Nacht / Krieg! ich will zu Hause bleiben und Kraut stecken.
Kromme sprongen maaken.	Krumme Sprünge machen.
Geld dat strom is, maakt régt dat krom is.	Geld / das strom ist / macht ge- rade was krumm ist.

Als hij bôkt, is hij krom.
Door zijne geschênken winnen.
De neus optrekken.

Dat brêngt geen voordeel aan.
Zig in de Keuken bemôrst
hêbben
Hij zal niet lang leeven.

Een Koe met het Kalv krijgen,
een zwangere dogter trouwen.
Zig wreeken, zijn moed koelen.

In de ellênde zijn, van honger
stêrven.

De wijven tén deel vallen.
Hij tovert als een Spaansche
Koe.

Met konstgreepen omgaan.
't Fijne van de konst verstaan.
Zijn rékening niet vinden.

Iemant verôngelijken.
Kórt van stóf zijn.
Verwagt niet dat men u te zagt
behandelen zal.

't Is niet lagchenswaerdig.
Een lagchebêk.
Zonder vragt laaden.
Schêrp laaden.
Tén eeten nooden.
Voor 't Gericht dagvaarden.
Een haas op zijn' pafs' trêffen.
Het land ruimen.
Een vermaak'lijk Landschap.
Het wagten maakt dén tijd
lang.
Ik hêbb' hên goed schrijven.

Er ist krumm / wann er sich bûctet.
Mit der krummen Hand Kommen.
Das Maul of die Nase über et-
was krûmmen.

Das bringet nichts in die Küche.
Den Küchenschlüssel angehängt
haben.

Er wird den Kukuk nicht wie-
der schreyen hören.

Die Kuh mit dem Kalbe bes-
kommen.

Sein Mûchlein kühlen.

Hunger und Kummer leiden.

Auf die Kunkel verfallen.
Seine Künste sind so groß nicht:

Mit Kunstgriffen umgeben.
Die rechten Kunstgriffe wissen.
In der Rechnung zu Kurz Kom-
men.

Einem zu Kurz thun.
Kurz angebunden fern.
Nicht wahr! man soll euch ge-
wis auf ein Sammelbüßsen
sehen?

Hier ist Lachen zu verbeißen.
Ein Lächerlicher Kertl.
Blind laden.
Scharf laden.
Zur Mahlzeit laden.
Vor Gericht laden.
Einem Nasen im Lager schießen.
Das Land räumen.
Eine lustige Landschaft.
Wer warten muß hat langen Zeit.

Wenn ich lang an ihn schreibe.

De pot verwijt den ketel dat hij zwart is.	Ein Esel schilt den andern Langohr.
't Is een' blijk' calmer.	Er ist überaus langsam.
Van pijn' en smart' niet weten waar te blijven.	Sich vor Angst / Schmerz / etc. nicht zu lassen wissen.
Dat schijnt redelijk.	Das läst sich hören.
Hou dat voor gezeld.	lasset euch das gesaet seyn.
Een Knegt die een Heer wordt is onverdraag'lijk.	Wenn die Laus in Grund kommt / so wird sie stolz.
Lulsen in zijn' peis pooten.	Sich läuse in den Pelz setzen.
Op een boufeling blijven staan.	Die Laus um den Balg schinden.
Men weet noch wie leeft, noch wie stérvt.	Um Lebens und Sterbens willen.
Van leér trekken.	Vom Leder ziehen.
Iemant afkluppen.	Einem das Leder gerben.
Van een's andermans leér is goed riemen snijden.	Aus fremden Leder ist gut Riemen schneiden.
Mèt iemant op en neer gaan.	Mit einem heben und legen.
Dat zal mij tén leere strékken.	Das soll mir eine Lehre seyn.
Leergeld' goeven.	Lehrgeld geben.
Blijf van mijn lijf.	Bleib mir vom Leibe.
De drift der gierigheid.	Der leidige Geiz.
Zij zijn allen met een sôp overgooten.	Sie sind alle über einen Kessel geschlagen.
Zonder moeite wordt niets verkreegen.	Die gebratenen Lerchen fliegen einem nichts ins Maul.
Iemant de méttén leesén.	Einem den Leuten lesen.
Iemant in den wég zijn.	Einem im Lichte stehen.
Iemant bij den neus' leident.	Einem hinters Lichte stehen.
Een zaak wél onderzoeken.	Etwas bey'm Lichte besehen.
Ik bèn 'er blijde om.	Das ist mir lieb.
Dat valt mij mogélijk, dat doet mij leed.	Ich habe meine liebe Noth das mit.
't Zij hém liev' óf leed.	Es sey ihm lieb oder leid.
Ik weer' niet anders dan goed van hém te zéggen.	Ich weis nichts als liebes und gutes von ihm.
Iemant in 't gezicht' liegén.	Einem in den Ohren liegen.
Aan wie scheelt 't?	An wem liegt's?
Wat leid 'er aan gélegén?	Was liegt daran?
Wie leid 'er wat aan gélegén?	Wem liegt etwas daran?

- Jemant, gelijk de mens Koede
andere wagten.
- Een zaak ten einde brengen.
- Eene gat maaken van 't an-
dere te stoppen.
- Een Muis, is voor 'en gat,
ligt gevangen.
- Hij zal zijn verdiende loon
krijgen.
- Iemant om den tuin leiden.
- Het geschag lösen.
- Geld van de visch' krijgen.
- De tong bot geeven, vissen.
- Een zaak loslaten.
- Een Leerling vrij spreken,
Geld doet alles.
- Het zilver is zoo veel sijn.
- Kaestelen in de lucht bouwen.
- Lugt scheppen, in de minste
komen.
- Hij liegt 't in zijn' hals.
- Liegen dat 't barst.
- Toon mij een' leugenaar, ik wil
u een' diev toonen.
- Jemant van leugens overtuigen.
- Zig niet bedriegen laten.
- Iets voor een juist gezicht koo-
pen.
- Lont wilsen.
- Daar lust is, is allenarbeidzoet.
- Een vrolijke Gast.
- Daar moet toch niemant begi-
nen.
- Iemant iets zwaar maaken.
- Een zaak ligt maaken.
- Iemant bang maaken.
- Van den nood sene deugd ma-
ken.
- Mie der linken Hand ontfen
warten.
- Der Sache ein loch machen.
- Ein loch zu und das andre
aufmachen.
- Das ist eine schlechte Maus / Die
nur ein loch mis.
- Er wird seinen lohn bekommen.
- Loose Worte geben / ausfliegen.
- Das Gattlich lösen.
- Wohlt aus der Waare lösen.
- Die Zunge lösen.
- Sich einer Sache lossagen.
- Einen Lehrlingen lossprechen.
- Geld ist die Lösung /
- Das Silber ist soviel lösting.
- Schlösser in die Lure bauen / Er
luft bekommen. Lustschloffer
bauen.
- Er leugt es in seinen Hals.
- Lügen / daß sich die Balken die-
Ber hat, t der stiekt gern. (gen.)
- Einem jhma Eigner machen.
- Sich nicht lumpen lassen.
- Etwas um ein Lumpengeld kau-
fen.
- Lust riechen.
- Lust und liebe zu einem Dinge /
macht alle Müß und Arbeit
geringe.
- Ein lustiger Mensch.
- Einer muß den Anfang machen.
- Es einem schwer machen.
- Es einem leicht machen.
- Einem bang machen.
- Aus der Noth eine Tugend
machen.

Nadenken geeven.
 Zig in aanzien brengen.
 Zig op iets verheffen.
 Een zaak vernietigen.
 Dael in eenige zaak' hebben.

Dat komt van uwe eigenzinnigheid.
 Dat komt dat hij geen geld heeft.

Een zaak ondernemen,
 Zig te eeten zetten.
 Zig op weg begeeven.
 Zig onttrekken.
 Zig onzichtbaar maaken.
 Dat maakt hem eergierig.
 Een ding magtig zijn.
 Zig van een zaak' meester maaken.

Die eerst komt die eerst maant.
 Hoe veel geld heeft hij al verzoopen?
 Zig als eenen man betoonen, gedragen.
 Man tegen Man vègten.
 Die Dógter wordt manbaar.
 Zig naar den tijd schikken.

Ben ieder den mond open doen.

Iemant stégt bejegenen.
 Zijn neus overal in stoecken.

Op wien hébt gij 't gemunt?
 Mijnes achtens, naar mijn begrip.
 Zonder roem gesproken.
 Een meisje als melk én bloed.
 Die ziekte heeft hem getroffen.

Blaauwe maandag houden.
 De morgenfond heeft goud in den mond.

Wachbenten machen.
 Sich ein Ansehen machen.
 Sich mit etwas groß machen.
 Etwas zu nichte machen.
 Bey einer Sache etwas machen.

Das macht aus Eigenstun.
 Das macht / er hat kein Geld.

Sich an etwas machen.
 Sich über das Essen machen.
 Sich auf den Weg machen.
 Sich aus dem Stube machen.
 Sich auf die Seite machen.
 Das macht ihn ebergierig.
 Eines Dinges mächtig seyn.
 Eines Dinges mächtig werden.

Wer zuerst kommt der malt erst.
 Wie manchen Thaler hat er nicht versoffen?

Sich als ein gefeßter Mann beweisen.

Mann gegen Mann fechten.

Das Mägdlein wird manbar.

Den Mantel nach dem Beside hangen.

Den teuten in die Mäule kommen.

Einem übers Maul fahren!

Sich wie Raufedreß unter den Pfeffer mischen.

Ben meynet ihr?

Meiner Meynung nach.

Diese Krumm zu melden.

Ein Mägdlein wie Milch und

Die Krankheit hat ihn sehr mitgenomimen.

Blauen Montag machen.

Morgentunde hat Gold im Munde.

Hij is van de mugg' gebeten.
 Vliegen vangen.
 Hij durfde niet blaasen.
 Iemant van de moeite onthèffen.
 De spijs aan den mond brengen.

Het geheim bewaaren.
 Hij is zeer wèlspreekende.
 Wèl bespraakt zijn, de mond
 wèl weeten te roeren.
 Iemand den mond snoeren.
 Hij gromt den gantschen dag.

Een zaak verlooren geeven.
 Het is hem leet een zaak met
 geweld te behandelen.
 Goed maakt moed.
 Groot van moed én klein van
 goed.

Gij weet niet welk een moed ik
 1) bezitte.

Zijn moed aan iemant koelen.

Een wèlgeboren man.
 Hoe veel ménschen zijn door
 den Oorlog al vernield.
 Daar is geen leevendige ziel in
 huis.

Iets met de melk inzuigen.

Moedwillig kind, wat doet gij?
 Meer behandelt elk naar zijn
 staat.

De waereld vaarwèl zeggen.
 Iets op zijn duimptje hebben.
 Ik bèn in eene dringende nood-
 zaak'lijkheid.

Er bat Mücken.
 Mücken fangen.
 Er darf nicht muessen.
 Jemand der Mühe überheben.
 Mit der Speise zum Munde
 fahren.

Keinen Mund halten.
 Die Rede fließt ihm vom Munde.
 Ein gut Mundstück haben.

Einen mirbe machen.
 Er murret und schmurret den
 ganzen Tag.

Einer Sache müßig gehen.
 Müß ist ein bitter Krant.

Guth mache Muth.
 Viel Muth und wenig Guth
 haben.

Ihr wisset nicht / wie mir zu
 Muth ist.

Sein Muthlein an einem füh-
 len.

Ein ehrlich Mutterkind.
 Wie manch Mutterkind hat der
 Krieg-geseffen.

Es ist kein Muttermensch in
 Hause.

Etwas mit der Muttermilch ein-
 saugen.

Muthwill / was macht ihr da?
 Nachdem der Wiarn / nachdem
 bratet man ihm die Wurst.

Der Bekt gute Nägel geben.
 Etwas auf dem Nagel herfagen.
 Es brennt auch auf die Nägel.

Zig over een zaak' bedroeven.
Iemant de wicken snuiken,
kórten, de kragten benee-
men.

Een zaak aan dén spijker hangen.
De eene bésigheid bréngt de
andere voort.

Iemant in zijne eer' tasten,
Dat komt mijne eer te na.

Zijn hoogmoed verminderen.
Een schrander man die zijn
kóst weet te winnen.

Plaats daar men zijn kóst kan
vinden, zijn brood kan
winnen.

Een voordeelig handwérk
De Kerkelijke, staatkundige én
huishoudelijke órder.

Een goeden naam nalaaten.

Dat rand mijn' eerlijken naam
aan.

Béter is een goede naam dan
goede Olie.

Die de naam van vroeg opstaan
heeft, slaapt zélden lang.

Daar loopt een graantje gekheid
onder.

Dat is een goede Gék.
Een zaak vuurig beminnen.

Zig om een wisjewasje in twist
bréngen:

Iemant bij dén neus' leiden, om
dén tuín' leiden.

Iemant iets onder dén neus'
wrijven.

Sich in die Nágel beissen.

Einem die Nágel beschreiben.

Etwas an Nagel hängen.

Ein Nagel treibt den andern.

Einem zu nahe reden.

Das ist meiner Ehre zu nahe
geredet.

Es näher geben.

Ein naherhafter Mann.

Ein naherhafter Ort.

Ein naherhaftes Handwerk.

Der Lehr- Wehr- und Nähr-
stand.

Einem guten Namen hinterlas-
sen.

Das trifft meinen ehelichen Na-
men an.

Ein ehelicher Name ist besser
als ein großer Titel und Eh-
renzeichen.

Wer einmal seinen guten Na-
men verliert / bekommt ihn
schwerlich wieder.

Er ist ein halbe Narr.

Er ist ein guter Narr.

Den Narren an etwas gefesselt
haben.

Sich um die Narrenkappe fan-
ten.

Jemanden am Narrenseil her-
umföhren.

Einem etwas unter die Nase
reiben.

Iemant befchaamd maaken.
 Met befchaamde kaaken te rugg'
 Een neus krijgen. (keeren.
 Een ding voor den neus hebben.
 Zig zelf ondersoeken, in den
 boefem' taffen.
 Régt voorwaarts gaan. ○
 Daar zullen waanen vallen.
 Zijn geld aan hante waar be-
 fteeden. ○
 Beter is 't benijd dan beklagd
 te worden.
 Hij is tén einde zijner loop-
 baane.
 Een goede Vós houdt zijn
 neft rein.
 Ieder Vogel mint zijn neft.
 Mienwighheid.
 Nieuwe erwten zijn duur.

* Heeft geen nood dat hij
 komen zal.
 Zig ter naauwer nood redden.
 Bezwaarlijk aan zijn brood ko-
 Zijn gevoeg doen. (men.
 Nooddrift lijden.
 Hij moet 'er al weer toe ge-
 bruikt worden.
 Een Kind dampelen, fchielijk
 doopen.
 Iemant in noodweer neder-
 vellen.
 Zij is voor geen klooster opge-
 wassen, zij heeft geen Non-
 nenvleefch aan 't lijv.
 Hij is altijd dronken.
 Die de pót gebroken heeft,
 kan ze betaalen.
 Dat is een harde nood, een
 moeilijke zaak.
 Hij valt 'er in, als een exte
 in den Nooten boom.

Einem einen Nase drehen.
 Mit einer lange Nase abfehen.
 Eine Nase kriegen.
 Ein Ding vor der Nase haben.
 Sich selbst bey der Nase zupfen.
 Der Nase nachgehen.
 Es wird nasse Hagen fehen.
 Sein Geld an nasse Waare fe-
 gen.
 Es ist besser Neider als Mitlei-
 der.
 Sein Leben ist auf der Reize.
 Ein guter Vohs hält das
 Nest rein.
 Ein jeder Vogel lobt sein Nest,
 Neus vom Jahr.
 Die Erben find theuer / wenn
 sie noch etwas neus vom
 Jahr heifen.
 Es hat keine Noth/das es kommt.
 Mit genauer Noth davon kom-
 Zur Noth zu leben haben. (men.
 Seine Noth verrichten.
 Nothdrift leiden.
 Er muß der Nothnagel feyn.
 Einem Kinde die Nothwaufe ge-
 ben.
 Eine Nothwaufe begehren.
 Es ist ihr kein Nonnenvleefch ge-
 waffen.
 Er ist nie nütern.
 Wer die Nuffen gefreffen, mag
 auch die Schalen weatfehen.
 Das ist eine harte Nuff.
 Er fällt drein / wie Runz in die
 Nuffe.

In den hock' van den haard' zitten.	Hinter dem Ofen sitzen.
Mêe opone deuren handelen.	Etwas offen tragen.
Open lijv houden.	Den Leib offen halten.
De volle Zee.	Die offenkare See.
Iemant de ooren vol blaasen.	Einem in den Ohren liegen.
Iemant de ooren warm maaken.	Einem die Ohren warm machen.
Hij is nôg niet droog agter de ooren.	Er ist noch nicht hinter den Ohren trocken.
Iemant de ooren wasschen.	Einem den Kopf zwischen die Ohren waschen.
De Schelm agter de ooren hebben.	Den Schalk hinter den Ohren haben.
Hij heeft ze een vuisdick agter de ooren.	Er hat es Fausdick hinter den Ohren.
Berouw hebben, de ooren krabben.	Sich hinter den Ohren kratzen.
De ooren laten hangen.	Die Ohren hängen lassen / wie an überladener Esel.
Over een zaak' verlégen zijn.	Einem Floh im Ohr haben.
Kort van ooren zijn.	Kürliche Ohren haben.
Zijne hoorens opsteeken.	Die Ohren spitzen.
Een Paerd, (een Hond) de ooren afsnijden.	Einem Hunde (Pferde) die Ohren slugen.
Wat men goedwilig geeft wordt niet te rugg' gegeven.	Es giebt kein Pfaff kein Dyfse wieder.
Een zaak' bij 't régte end vatten.	Ein Ding am rechten Orte angreifen.
Een verliefd paar.	Ein verliehtes Paar.
Een wêlgelijkend paar.	Ein wohlgerâhtes Paar.
Mêe muilen gaan.	In Dammoffeln gehen.
Ik bekreun' mij uwer niet.	Ich passe nicht auf euch.
Pak u van hier.	Dachtet euch fort.
In 't grôs verkoopen.	In Daudch und Bogen verkaufen.
Paerten voor de Zwijnen wêpen.	Die Perlen vor die Schweine werfen.

Dat u de pest aantaste.
In de pann' hakken.
Van kwaad tót érgér vervallen.

Daar iemand stérvt moet men
hém begraaven.

Ik wenschte u duisend mijlen
van hier.

Van schaamté zwijgen.

Na een's andermans pijpen moe-
ten danssen.

Zwig én raak die koord niet
aan.

Zijne béste pijlen verschooten
hebben.

Die een duit niet acht zal nooit
een gulden bekomen.

Een gewillig paerd heeft geen
sporen van nooden.

Een zaak aan 't verkeerde énd
beginnen.

De armen wórdén doorgaans
meest verdrukt.

Ziektens komen schielijk én
gaan langzaam wég.

De bekwaamste man is niet
zonder gebréken.

Als de boer dronken is, loopen
de paerden in 't honderd.

Een vreemd paerd én eigen
sporen brangen ons schielijk
over dén wég.

De hén plukken zonder dat ze
schreeuwt.

Hij viel dat 't dreunde.

Hij geeft een eléndigen pen-
ning.

Hij heeft 't kruid niet uitge-
vonden.

Das dich die Pest táhre.

In die Pfanne bauen.

Aus der Pfanne ins Feuer fah-
len.

Wo einer hinsparret / da mag
ihn hinsparret.

Ich wollte du wárest / wo der
Pfeffer wáchst.

Die Pfeife einziehen.

Nach eines anderen Pfeife tan-
zen.

Halt ein mit deiner Pfeife.

Seine besten Pfeile verschossen
haben.

Wer den Pfening nicht achtet /
der kommt zu keinem Gros-
schen.

Ein willig Pferd braucht keine
Sporn.

Das Pferd beim Schwanz
aufháunen.

Auf die magern Pferde sehen
sich meistens die Mücken.

Krankheiten kommen zu Pferd /
und gehen zu Fuß wieder weg.

Es stolpert wohl ein Pferd / und
hat doch 4. Füße.

Wenn der Water geflossen / so
laufen die Pferde am besten.

Fremdes Pferd und eigene Spa-
ren machen kurze Meilen.

Die Gans pflicten / doch daß sie
nicht schreye.

Er fiel / daß es puffe.

Er giebt einen Groschen / daß es
pufft.

Er hat das Pulver nicht erfun-
den.

Iemant

Iemant de pòls voelen, aan dén tand, voelen.

Wat zal mij dat helpen?
Over een beufeling twisten.

In de ontugt leeven.

In zijne zaaken verägrteren.

Steelen als een raave.

De Ravens tót spijsje worden.

Loop naar de galg!

Voor dén duivel' vaaren.

Gode de wraake laten.

De magerste luisen blijven 't schérpst?

Eene taal rabraaken.

Hier is goede raad duur.

De onschuld kan de kwaadspreekenheid ligt verdrijven.

De tijd zal ons wél middelen verschaffen.

Ik weet' geen raad te kiesén.

Die goeden raad verächt is geen ondersteuning waerdig.

Een goede Raadgeever.

Iemants listen openbaaren.

In toorn' ontsteeken.

Raafen als de duivel.

De jeugd moet uitraafen.

Iemants goeden naam bekladden.

Hij is voor' geen klein gerugt vervaard.

De leeuwen huid vertoonen.

Iemant 't leeven beneemen.

Daar geweld heerscht, is récht onvermogende.

Ik zal hém tót réden brengen.

Tót alles bekwaam zijn.

Ik bevind' mij niet wél.

Men weet hém niet te verge-noegen.

Einem an den Puls fühlen.

Was soll mir der Quark?

Sich um einen Quark zanken.

Im Quark und Fraß leben.

Den Quergang gehen.

Stehlen wie ein Kabe.

Den Kaben zur Speise werden.

Daß dich die Kaben fressen!

Dem Teufel in Rachen fahren.

Die Rache Gott befehlen.

Das schlünstige Rath kaarret am meisten.

Eine Sprache radbrechen.

Nie ist guter Rath theuer.

Nite dich vor der That / der Lügen wird wohl rath.

Kommt Zeit / kommt Rath.

Ich weis mir nicht zu ratzen.

Wenn nicht zu ratzen steht / dem steht auch nicht zu helfen.

Ein guter Rathgeber.

Einem den Rang ablaufen.

Kappeltöpfisch werden.

Wie der Teufel rasen.

Die Jugend muß geraft haben.

Emem seinen guten Namen rauben.

Ein kleiner Rauch beißt ihm nicht.

Das Rauhe heraus rethen.

Einen aus dem Wege räumen.

Gewalt gehet vor Recht.

Ich will ihm den Kopf zu recht setzen.

In alle E ättel recht setzen.

Mir ist nicht recht.

Man kann ihm nichts rechtmachen.

Als ik mij niet bedrieg'.

Dat is de régte man.

Iemand récht verschaffen.

Gij hebt 't niet aan 't régte
énd.

Gelijk hebben.

Dat heet eerst récht hebben.

Zig met de bórst op iets toe-
leggen.

Iemant tót redén brengen.

Op 't gesprek van iets komen.

Laatenwe weer tót ons voorig
gespék komen.

Van de wijs raaken.

Dat zijn maar woorden in 't
wild.

Iemant in de redén vallen.

Niet vast in zija schoenen
staan.

Gij hebt goed praten.

Iemants eer te na komen.

In iemants belang spreeken.

Gespraakzaam zijn.

Ongespraakzaam zijn.

Zijn zaak stoutmoedig staande
houden.

Men zegt, de spraak gaat.

Iemant aan zijne spraak' ken-
nen.

Daar werd't hier niet van ge-
sprooken.

Iemant tór dége afróssen.

Iemant iets onder dén neus'
wrijven.

Zeer vérré benéden iemant
zijn.

Dat reikt niet vérré.

Dat rijmt wél maar daar is goen
redén in.

Wenn mir recht ist.

Das ist der rechte Mann.

Einem Recht geben.

Ihr seid nicht recht dran.

Recht dran seyn.

Das heißt was rechts seyn.

Etwas rechts lernen.

Einen zur Rede stellen.

Auf eine Rede von etwas kommen.

Laßt uns wieder auf unser vor-
ge Rede kommen.

Aus der Rede kommen.

Das sind nur Reden.

Einen in die Reden fallen.

Nicht auf keiner Rede bestehen.

Ihr habt gut reden.

Einem zu nahe reden.

Einem zu ferne reden.

Mit sich reden lassen.

Mit sich nicht reden lassen.

Uns Kraut reden.

Es geht die Rede.

Einem an seiner Rede kennen.

Es ist die Rede nicht hinon /

Einem redlich abschneiden.

Einem etwas unter die Nase
reden.

Einem das Wasser nicht rei-
chen.

Das reicht nicht weit.

Das reimet sich wohl / aber es
schickt sich nicht.

UIT.

UITTREKSEL DER KARAKTERS.
 VAN EPICETUS,
 UIT HET GRIEKSCH
 IN 'T NÉDER-ENHOOGDUITSCH
 Vertaald.

Er zijn zaaken, die van ons afhangen; anderen zijn 'er die van ons niet afhankelijk zijn.

Wij zijn meester over onze gevoelens, over onze genegenheden, over onze begeertens, in één woord, over alle onze daaden.

Maar 't hangt niet van ons af, gezondheid, rijkdommen, groote waerdigheden, noch alle andere zaaken, die buiten ons zijn, en die wij niet zelfs doen, te bezitten.

Om vergenoegd en vreedzaam te leven, moet men wel onderscheiden, het geene van ons afhangt, van de dingen die alleen uitwerksels zijn van 't geval, of van de natuur, of van de fortuin, of die aan de mensch'lijkheid verknogt en verbonden zijn.

't Hangt van ons niet af om in den overvloed, of onder een edel Geslacht, geboren te worden; veel verstand en ver dienste, veele schoonheid en gezondheid te bezitten.

Es giebt einige Dinge / welche in unsrer Macht sind / und andere / die nicht in derselben sind.

Wir sind Herrn über unsere Meinungen / Zuneigungen und über unser Verlangen / mit einem Worte / über alle unsere Werke.

Ungegen steht es nicht in unsrer Macht / daß wir Gesundheit / Reichthum / hohes Ansehen / noch andere Dinge besitzen / welche außer uns sind / oder die wir nicht selbst thun.

Man vermagt und rüthig zu seyn / muß man das / was in unsrer Macht steht / von den Dingen wohl unterscheiden / welche nichts anders / als Wirkungen des Schicksals / der Natur / und des Glückes sind / oder welche mit der Menschlichkeit verknüpft sind.

Es steht nicht in unserm Vermögen / daß wir im Reichthum / oder in einem hochansehnlichen Geschlechte geboren werden / daß wir viel Verstand / Verdienst / Schönheit oder Gesundheit bekommen.

Bij.

Bijaldien ons eenige deeser dingen ontbreeken, waarom 'er zik over bedroeft, wijl dit geensints aan ons te wijten is, en men 'er ons de schuld niet van geeven kan? Maar van ons alleen hangt 't af, beleefd en eerlijk te zijn, bescheidenheid en zagzinnigheid, goede trouw en eerbaarheid te bejagen.

De dingen die enkel en alleen van ons afhangen, zijn uit haaren aard vrij, zij kunnen, noch door verboden noch door beletselen verhindert worden; Integendeel, 't geene van ons niet afhangt, is zwak, der dienstbaarheid en der belemmeringen onderworpen en dikwils der eigenzinnigheid van anderen onderhevig.

Wij zijn meesters onzer haat, onzer vriendschapp', der bewegingen onzer harten, onzer gevoelens en onzer woorden.

Een Dwingeland kan in den Kerker werven, maar hij kan niet verhinderen, dat men hem verachte; dat men hem haate, dat men van zijne wreedheid spreekte, dat men hem in zijne onderneemingen dwarsboome.

De standvastigheid eens eerlijken mann's, die de hem aangedaane vervolgingen met on-

Wenn uns nun einige dergleichen Dinge fehlen / so muß man sich deswegen nicht bekümmern: weil in solchem Falle der Fehler nicht auf unserer Seite ist / und man uns selbstigen nicht mit Rechten vorrücken kann. Aber an niemanden / als an uns selbst / liegt es / daß wir artig und ehrbar sind / Gefälligkeit und Sanftmuth / ingleichen Afsicht und Redlichkeit bekommen.

Diejenigen Dinge / welche wir allein in unserer Macht haben / sind ihrer Natur nach frey / und können weder durch Verbote / noch Verhinderniß gehemmet werden. In Gegentheile diejenigen / welche nicht in unserer Gewalt sind / die sind schwach / der Dienstbarkeit und den Verwirrungen unterworfen / ja oft fremdem Eigennutze ausgefetzt.

Wir sind Herren 'ber unserm Haß und Freundschaft / über die Bewegungen unseres Herzens / über unsere Meynungen und Worte.

Ein Tyrann kann ins Gefängnis werfen: aber er kann nicht verhindern / daß man ihn verachte / daß man ihn hasse / daß man von seiner Grausamkeit rede / oder durch seine Unternehmungen einen Streid mache.

Die Standhaftigkeit eines ehrliebenden Menschen / welcher die ihm angethane Verfolgung ber-

ver-

verschrokkenheid verdraagt, verheft zig oneindig verte boven de geenen die hem vervolgen.

Zoo gij de groote goederen, die de wijsheid aanbrengt, verkrijgen wilt, moet gij ze niet met onverschilligheid aanzien, noch middelmaatige begeertens daarna betoonen. Gij moet gantschlijk afzien van sommige dingen én van de anderen u voor eenigen tijd onthouden. Want, indien gij met de waare goederen nog daarenboven rijkdommen én hooge waerdigheden, begeert, zoo zult gij 'er mischelen van versteeken blijven, niet oorzaake uwer eerste begeerlijkheden: maar 't is buiten alle twijffeling dat gij de eenige goederen verliesen zult die de vrijheid des verstands én de waare gelukzaligheid aanbrengen kunnen.

Men is eenen mensche niet zeer dankbaar voor dat hij zijne dagen doorbrengt met leesen, denken, peinzen, om zijn verstand met fraaie weetenschappen te vervullen, na dat hij door den arbeid én door de oeffening geleerd heeft wat in staat is zijne nieuwsgierigheid te vleiën; het Gemeenebest weet 't hem niet meerder dank, zoo hij niet dan verstandig is: hij wordt daarom niet beter gehuisvest, noch beter gekleed, noch meerder geacht.

hastig erubdet / erhebet ihn überaus weit über diejenigen / welche ihn verfolgen.

Wann du Berowegen / die große Güter / welche die Weisheit darreicht / erlangen willst: so mußt du dieselben nicht mit einer Gleichgültigkeit ansehen / noch eine nur mittelmäßige Begierde darnach haben; sondern du mußt gewissen Dingen gänzlich absehen / und dich etlicher anderer eine Zeitlang enthalten. Denn wenn du nebst den wahrhaften Gütern auch Reichthum und hohe Aemter begehrest / so wirst du vielleicht wegen deiner vorigen Begierde davon ausgehloffen; aber es bleibt ohne Zweifel / das du diejenigen Güter verliereß / welche die Gemüthsruhe und die rechte Glückseligkeit zuwege bringen.

Man machet nicht gar viel aus einem Menschen / wann er seine Tage mit lesen / Nachdenken / und Betrachtungen hinbringt; damit er seinen Verstand mit vorthefflichen Erkenntnissen anfüllen möge / nachdem er alles dasjenige gelernet / was seinen Neubegierde zu schmäueln fähig ist. Die Republik danket ihm deswegen nicht mehr / wann er nur gelehrt ist: man giebt ihm darum nicht bessere Wohnung / noch bessere Kleider / noch auch ein höheres Ansehen.

Eer-

Eertijds in de Gemeenebesten van Athéne en van Rome geraakte men tot het hoogste aanzien door de weetenschappen: de waardigheden en de bedieningen waren de belooning der verdienste; de tijden zijn verandert; en zoo als onze zeden thans verbastert zijn, is er weinig reden om te hoopen dat de weetenschappen in hunne voorige achting geraakenullen.

Gewen u, wanneer ge eenig droevig toeval ziet, dat u treft, te zeggen dat 't eene ekele verbeelding is, en de zaak niet zoo is als ze u voorkomt, na dat ge u dus versterkt hebt, bedien u dan van de grondregelen die ge hebt; onderzoek vooral, of het voorwerp, 't welk u aandoet, van den aard der dingen is die van u afhangen; want dit niet zoo zijnde, zegt dan zonder u te ontroeren dat 't uwe zaak niet is.

Het geluk of 't ongeluk der menschen hangt veelal van hunne verbeelding af: zij zijn gelukkig of ongelukkig, dan, wanneer ze het meenen te zijn.

Een schoon kleed, een schoon paerd, een schoon huis, een juweel, van geringe waarde is genoeg om ongemeene vreug-

; Etwols in der arthenischen und romischen Republik gelangte man vermoge der Wissenschaften zu allein. Die Würden und Ehrenstellen waren die Vergeltungen für Verdienste. Die Zeiten haben sich geändert, und nach derjenigen Art, nach welcher unsere Sitten eingerichtet sind, ist schwerlich zu hoffen daß die Wissenschaften das vorläufige Ansehen wieder erhalten.

Bei Betrachtung eines verächtlichen Gegenstandes gewöhne dich zu sagen, daß solches eine bloße Einbildung sey, und die Sache sey nicht so beschaffen, wie sie dir vorkommt. Wenn du auf diese Art gestärket worden, so bediene dich, derjenigen Regeln, die du hast, insbesondere uersuche, ob dieser Gegenstand, nach der Verträglichkeit deiner Vernunft, von der Beschaffenheit derjenigen Dinge sey welche in unserm Vermögen stehen; denn wenn dem nicht also ist, so sage ohne Bewegung: daß es dich nicht angehe.

Das Glück und Unglück der Menschen besteht meistens in ihrer Einbildung. Sie sind glücklich oder unglücklich, nachdem sie es zu seyn glauben.

Ein schönes Kleid, ein schönes Pferd, ein schönes Haus, ein Kleinod von geringem Werthe ist schon zulänglich, ihnen große

de te verwekken. Een gering soeval, het verlies eener kleinigheid, stort hen in eene naare droefgeestigheid.

Door hunne duistere verbeeldingen vergrooten zij het denkbeeld hunner ongelukken, om zig nog des te ongelukkiger te maaken; wanneer ze niets hebben dat hen bedroeft, gaan zij in 't toekomstige graaven, om 'er ongelukken te zoeken, die misschien noot gebeuren zullen; en deze vrees, die nergens op gegrond is, bedroeft hen meer dan eene waarschijnlijke zaak.

Men vliedt sig reeds te verkrijgen het geene waarna men vurig verlangt, en niet te zullen vallen in de ongelukken voor welke men bedugt is.

't is ongelukkig zijn, niet te verkrijgen het geene men begeert, maar 't is meer dan ongelukkig zijn, aan de onheilen welke men vreest, blootgesteld te zijn.

Zoo gij geen afkeer hebt dan van het geene dat enkel van u afhankelijk is, dan zult gij niet in de gevreesde onheilen gedompeld worden: Maar indien gij op eene verre-gaande wijze vreest voor dingen die 't niet in uw vermoegen is te vermijden, gelijk de armoede, de ziekten, de dood, dan zult ge altijd ongerust wesen.

Freude zu machen. Ein geringer Zufall / der Verlust einer geringschätzigen Sache / kann sie in eine entsetzliche Traurigkeit führen.

Sie vergrößern durch ihr düsteres Nachsinnen die Gestalt ihres Unglückes / und machen sich nur desto unglücklicher. Wenn sie keinen Kummer haben / so wählen sie in dem künftigen herum; und suchen unglückliche Begebenheiten / welche wirklich sich nicht nurmehr ereignen werden; und diese auf nichts gegründete Furcht plaget sie so sehr / als eine wirkliche Sache.

Man schmächtelt sich allezeit / daß man dasjenige was man mit Begierde wünschet / erlangen werde; und daß man in dasjenige Unglück / welches man befürchtet / nicht fallen werde.

Es heißt unglücklich seyn / wenn man dasjenige nicht bekommt / was man verlangt / aber das heißt mehr als unglücklich seyn / wenn man dem Elende / welches man scheuet / ausgesetzt ist.

Derohalben / wenn du nur vor demjenigen einem Abscheu hast / was einzig und allein in deiner Macht steht / so wirst du niemals in dasjenige gerathen / was du scheuest. Aber wenn du einige Uebel / welche zu vermeiden nicht in deinem Kräfte stehen / zu viel befürchtest / als Armuth / Krankheit und Tod / so wirst du allezeit unruhig seyn.

De

De Mensch verlangt, en dit is natuurlijk, om gelukkig te zijn; zelden vindt hij dat vaste punt, waarna hij altijd zoekt; en ondertusschen hangt 't van hem alleen af om 't te vinden. 't Geen ik zegg' schijnt eene wonderspreuk te zijn; bepaalt hij het geene gij hebt; verlang nergens na met ongeduld, en gij zult met weinig te vreden zijn.

Gaa niet buiten uwen kring; onderneem niet boven uwen staat, boven uwe vermogens, noch boven uw vernuft; zoo gij eenig ontwerp maakt, raadpleeg dan wel rijpelijk met de noodwendige middelen om 'er in te slaagen; dat doendē zult gij tot het geluk komen, 't welk gij zoekt; maar de Menschen aan die voorzorgen te willen onderwerpen, dat is als of ge van hun vórdren wilde, dat ze redelijk zouden zijn, en dit zijze niet. Altijd ongerust over het geene zij niet hebben, zijn ze nimmet vergenoegt met 't geene zij bezitten.

De Koopman dër zörge en dër bemoeienissen zijnes handels moede, rijkhalt naar de ruste dës Eenzamen, die van de ledigheid en de nuttelosheid zijnes afgezonderden levens een' afkeer hebbende, berouw heeft van zig tot een werkzaam en woelagtiger leven gezet te hebben.

Er ist natürlich an den Menschen / daß er glücklich zu seyn verlanget. Allein er gelanget selten zu dem Ziele / daß er alleszeit suchet; jedoch liegt es nur an ihm / daß er es finde. Es scheint / als sey das / was ich sage / einander schnurstracks zuwider; aber schränke dich in dasjenige ein was du hast verlange nichts mit Unruhe / so wirst du gar leicht zufrieden seyn.

Schreite nicht über deinen Besitz hinaus; unternimme nichts / was über deinen Stand / Vermögen und Verstand ist. Mümmst du etwas vor / so betrachte die nöthigen Mittel / desselben fähig zu werden / reiflich: auf solche Art wirst du zu dem gesuchten Glücke gelangen. Will man aber die Leute dieser Fürsorge unterwerfen / so heißt das / dieselben vernünftig machen wollen / da sie doch nicht vernünftig sind. Will dieselben nun wegen der Dinge, die sie nicht haben / allezeit unruhig sind: so sind sie auch mit dem / was sie besitzen / niemals zufrieden.

Ein von den Sorgen und Mühseligkeiten seiner Handlung verdrüsslich gemachter Kaufmann kuffet nach der Ruhe des Einsiedlers / welcher / da er seines Müßiggangs und der Unmöglichkeit seines einsamen Lebens genug hat / bedauert / daß er sich nicht in einen Stand begeben / darinnen es mehr zu schaffen giebt.

Ben

Een Edelman op 't Land levende, die aldaar de ruste genieten konde, brengt zigzelve ten ondergange door de inrigting' én verciering' zijns Landgoeds, niet te vreden met het huis, door zijne Voorvaderen bewoond, werpt hij 't geheel onder de voet, om zig een Paleis te bouwen, waaruit zijne Schuldëisschers hem verdrijven voor én alêer de vertrèkken volbouwt zijn.

't Zijn niet de dingen die de mênschen beroeren, 't zijn de gevoelens en de vooroordeelen die zij 'er van hebben.

De dood is in zig zelve geen kwaad; want was hij zoo afschuw'lijk, gewis'lijk was hij 't dan aan Socrates geweest. Alleen 't denkbeeld 't welk wij van den dood hebben, maakt ~~hem~~ zoo verschrikkelijk.

't Voegt alleen eenen Mênsche die weinig onderweesen en verlicht van verstand is, den schuld zijner eigen ongelukken op anderen te wèrpen. Men begint eenige verlichting des Verstands te èrlangen, wanneer men zigzelve met zijne onspoeden beschuldigt. Maar 't heet wijs te zijn, wanneer men nòch over zigzelve nòch over anderen klaagt.

De grootste menigte der dingen die ons verôntrusten én verlegen maaken verdienen niet dat men 'er op lette:

Ein auf dem Lande lebender Edelmann / welcher allda der Ruhe genießen könnte / bringet sich mit Einrichtung und Ausbierung seines Guts ins Verderben; und weil er mit der Behausung / darinnen seine Vorditern gewohnt haben / schlecht zufrieden ist / so reißt er dieselbe nieder und bauet sich einen Pallast aus welchem ihm seine Gläubiger heraus jagen ehe noch die Zimmer fertig sind.

Die Dinge selbst beunruhigen die Menschen nicht / sondern die Meynungen und Vorurtheile / welche sie von denselben haben.

Der Tod an sich ist kein Uebel: dem wenn er so furchtbar wäre / so wäre er dem Sokrates auch also vorgekommen; Dabero machet ihn nur die Einbildung so abscheulich.

Nur einem schlecht unterrichtet und schlecht erleuchteten Menschen kommt es zu / die Ursache seines eigenen Unglücks auf andere zu schieben; Und das heißt einziges Licht der Weisheit bekommen / wenn man seiner Widerwärtigkeiten wegen niemanden / als sich selbst anklaget. Aber alsdann ist man recht klug / wenn man weder über sich / noch über andere klaget.

Der weisse Theil derjenigen Dinge / die uns in Unruhe setzen oder unsere Ruhe stören / sind unserer Achtung nicht werth /

De reden, waarom sommige Eulden zoo veel standvastigheids beproeven in dingen, waarin anderen den moed verlooren geven, is om dat zij zig niet door hunne vooroordeelen leiden laaten; en dat ze gezond over de dingen oordeelen.

Socrates, ter dood' veroordeeld zijnde, onderhoudt zig gerust met zijne Rëchters, die hem schuldig verklaard hadden, zeggende: zoo gij nóg eenigen tijd gewagt haddet; zou mijn dood van zelve gekomen zijn en gij gehad hebben, het geen' gij begeert, want gij ziet, dat men in mijne jaaren, verre in zijne Loopbaane gevörderd, en zeer digte aan 't einde is. 't Zou ongetwijfeld een groote vertroosting voor u geweest hebben, mij te zien weëklagen, zugten, jammeren en smeeken, maar in al dit gevaar hebb' ik 't niet konnen noodig oordeelen, mij tót zoo lachhartig en schandelijk een zaak' te vernederen,

Gebruik geen ijdele toegeevenheid voor vreemde begaavheden die in u niet gevonden worden. Indien een schoon paerd zeggen kon, dat 't schoon is, dat zou te verdraagen zijn; maar wanneer gij, uzelfen toejuichende, zegt, dat gij een schoon paerd hebt, dan roemt ge over iets dat bij u niet gevonden wordt.

Wenn nun gewisse Leute / bey Gelegenheiten / in welchen andere den Muth verlieren / so viele Standhaftigkeit sehen lassen / so geschieht es / weil sie nicht durch ihre Vorurtheile geführt werden; sondern von den Dingen vernünftig urtheilen.

Als Sokrates zum Tode verdammert ward / so redete er ganz ruhig mit denen Richtern / welche ihn eben dazumal als strafbar erklärten / und sagte: Wann ihr noch eine kurze Zeit gewartet hättet / so wäre mein Tod von selbst gekommen / und ihr hättet erhalten / was ihr verlanger. Denn ihr sehet / daß man bey den Jahren / darinn ich bin / in dem Laufe sehr weit gekommen / und nahe an dem Ziele ist. Es wäre euch ohne Zweifel ein großer Trost gewesen / wenn ihr mich klagen / seuffen / weinen und bitten sehen könntet; aber in dieser Gefahr habe ich nicht vermeynet / daß ich schuldig sey / mich zu einer so niederträchtigen und schändlichen Sache zu verstehen.

Bezeige keinen eiteln Gefallen an anderer natürlicher Gaben / die nicht in dir sind. Wenn ein schönes Pferd sagen könnte / daß es schön sey / so wäre es erträglich. Wenn du aber / dich selbst zu loben / sagest: du habest ein schönes Pferd / so pralest du mit einer Sache / die nicht in dir ist.

Voor

Voor welke dingen dan kunt gij eene wettige toegeevenheid hebben? 't Is over het goede gebruik uwer reede. Zoo gij de zaaken beschouwt, zoo als ze in zigzelve zijn en 'er gezond over oordeelt; alsdan zult gij u zelve met alle recht toelijken en u verheugen over eene goede hoedanigheid die weesenlijk in u is.

Daar is geen zoo ongelukkig of kwalijk van bekwaamheden bedeed mensch, die zig niet verbeelt eenige verdienste te bezitten, of die niet zoekt zig zelve te doen gelden. Zoo hij in zig eenige gebreken erkent, meent hij dezelve of uitgewischt of door andere bekwaamheden vergoed te zijn, en hij beschouwt zig zelve enkel in zijne goede hoedanigheden. Men bedient zig van alles om het denkbeeld te vergrooten, 't welk men van zijne verdiensten heeft.

Een mensch in een pragtig huis woonende, van een groot getal bediendens opgepast worden, die een grootschen naam voert, en die eene menigte luisterrijke Voorouders in zijnen Geslachtlijst telt, verhoeraerdigt zig daarop, als of 't eene weesenlijke verdienste voor hem was, hij omwindt zig, om zoo te spreken, met die grootsche naamen, en eigent zig eene eere toe, waarop hij geene de minste aanspraak heeft: al deesen vreemden opschik verhindert niet dat hij een zót zij.

Wogegen Kannst du denn eine redtunfähige Gefälligkeit haben? vor den rechten Gebrauch deiner Vernunft. Wenn du die Dinge / wie sie an sich selbst sind / betrachtest / und richtig von denselben urtheilest; so wirst du dich mit recht glücklich erkennen / und einer wirklich in dir befindlich herrlichen Beschaffenheit genießen.

Es ist kein so unglücklicher / noch so schlecht mit Gaben versehener Mensch / der nicht irgend ein Verdienst zu haben vermeine / noch sich hervorzuhun suche. Findet er Fehler an sich / so bildet er sich ein / er vertilge / oder ersetze dieselben durch andere Gaben / und betrachtet sich nur auf seiner schönen Seite. Man bedient sich aller Mittel / um die Einbildung / welche man von seinen Verdiensten hat / zu vergrößern.

Ein Mensch / welcher in einem prächtigen Hause wohnt / der von einer großen Anzahl seiner Knechte bedient wird / der einen großen Namen besitzt / der in seinem Geschlechtsregister eine Menge Ahnen / die sich durch vortreffliche Thaten berühmt gemacht / daher zählet / als wenn es in Ansehung seiner ein persönliches Verdienst wäre: der umhüllet sich / so zu sagen / mit diesen großen Namen / und eignet sich einen ihm keineswegs gehörigen Ruhm zu. Allein alles dieses fremde Gezeug hindert nicht / daß er kein Narr sey.

Een Man op een schoon Paerd gezeeten, in een fraaie Koets voortgesleept, heeft veel voordeeliger gedagten van zig, dan wanneer hij te voet gaat of siegt gekleed is. De vergenoegdheid, op zijn Gelaat uitblinkende, is het bewijs der middelmaatigheid van zijn vernuft en van het geringe denkbeeld 't welk hij heeft van het geene prijenswaerdig en uitstekend is.

Het hoogste toppunt der buitenspoorigheid is, dat men zig verhoovaerdige op het geene men niet heeft. Luiden die in de geringheid geboren en opgevoedt zijn, wier Vaders goederen verkreegen hebben, 't zij door den Koophandel of door knévelarije of door het publiek te besteelen, geeven zig voor edelen uit, spreken stoutmoedig van hunnen adeldom in de tegenwoordigheid van luiden die hen niet kennen:

Zij herhaalen zo dikwils dat ze van goeden huise zijn, dat zij 'er de eenvoudigen en dat ze 'er eindelijk zigzelve van overtuigen; zij vergeeten wat ze zijn, en voeden zig met een' ingebeelden adeldom; maar ten minsten behoorden ze de voorzigtigheid te hebben om het Uithangbord van den Winkel waar hunne Ouders het laken uitstakden en aan eenen iegelijken verkogten, weg te doen neemen; dit toch is een sprekend bewijs tegen hunnen harssenschimmigen adeldom.

Ein Mensch, der auf einem schönen Pferde reitet / in einer schönen Kutsche fährt / hat viel vortheilhaftere Gedanken von sich / als wenn er in zerissenen Kleidern zu Fuße gieng. Die zufriedene Gesichtsbildung ist ein Zeichen seines geringen Verstandes und der wenigen Vorstellung dessen / was löblich und vor-trefflich ist.

Der höchste Gipfel der Thorsheit ist / wenn man sich eines Dinges rühmet / daß man doch nicht hat. Leute / welche in gemeinem Stande erzogen und geboren sind / deren Aeltern ihr Gut durch die Handlung / mit Plünderung der Völker / oder Bestehlung des gemeinen Bekens / zusammen gebracht haben / geben sich für Edelleute an / und reden ohne Scham von ihrem Adel bey Leuten / die sie nicht kennen.

Sie wiederholen so oft / daß sie von gutem Hause sind / daß sie die Einfältiger dessen überreden / ja daß sie endlich selbst solches glauben. Sie vergessen das / was sie sind / und weiden sich mit einem eingebildeten Adel; sie sollten aber wenigstens so vorsichtig seyn / daß sie von dem Kamladen / in welchem ihre Väter ihr Tuch auslegten / und jeden / der Kam verkaufen / das Schild hinweg thun: das ist ein Zitel / welcher ihrem in so hochachtlicher Einbildung beschiedenen Adel widerpricht.

Be.

Begeer niet dat de zaaken geschieden zouden, gelijk gij ze gaerne haddet; maar tragt u zèlven te schikken naar de wijze op welke zij geschieden: dit is 't middel om altijd vergenoegt te zijn.

De ziekte is alleen een hinderpaal voor 't ligchaam; maar zij belèt geensints den wille om te werken.

Een Mensch, die lamme én wanstallige beenen heeft, gaat op dezèlven mèt meerdere moeite, maar zijn geest heeft steeds dezèlfde vrijheid.

Voer dezèlfde redeneeringen over alle de dingen, die in dit leeven geschieden; én gij zult ondervinden, dat de gebeurtenissen, die andere becommenren, geene becommenissen voor u weesen zullen.

't Valt ligter zijnen wil te buigen, om dénzèlven te schikken naar de dingen die ons overkomen, dan de natuur dér gebeurtenissen te veranderen.

Waaröm bedroeven we ons, gelijk we doen, over dingen die wij niet in staat zijn te verhinderen? Zijn we niet reeds ongelukkig genoeg door onze eigen onspoeden, zonder 'er nog hèt hartzeer onzer overpeinzigen bij te voegen?

Waren de Menschen meesters over hun noodlót, zoo zouden ze zig lusterrijke Voorvaders maaken, ze zouden zig mèt

Begeere nicht / daß die Dinge geschehen sollen / wie du es wünschest / sondern beständige dich / mit der Art / wie sie geschehen / zufrieden zu seyn. Dieß ist das Mittel / allezeit vergnügt zu leben.

Die Krankheit ist nur eine Hinderniß des Leibes: sie verhindert aber keinesweges den Willen zu handeln.

Ein Mensch / der lahme und übelgestaltete Schenkel hat / geht auf denselben mit vieler Mühe; aber sein Gemäch behält allezeit einerley Freiheit.

Führe dergleichen Gedanken über alle Dinge / welche in deinem Leben geschehen; so wirst du finden / daß die Begebenheiten / welche andern Leuten viel zu schaffen machen / in Ansehung deiner / keine Beschwerlichkeiten seyn.

Es ist leichter / daß man seinen Willen beuge / um denselben denen uns begegnenden Dingen ähnlich zu machen / als daß man die Natur der Begebenheiten ändere.

Was wollen wir uns doch besträben / wie wir doch thun / über diejenige Sache / welche zu verhindern nicht in unserm Vermögen steht? Sind wir nicht schon wegen unserer eigenen Zufälle unglücklich genug / ohne dem Verdruß unserer Betrachtungen noch hinzu zufügen?

Wenn die Menschen über ihr Schicksal Meister wären / so würden sie sich durchlauchtige Ahnen schaffen / sie würden sich große

grooten rijkdommen bedeeleu, om alle de vermaak'lijkheden des levens te genieten, én de hoedanigheden des geestes én des ligchaams zouden den twéden rang bekleeden.

Wat ongeluk u ook overkome, zeg nimmer dat gij iets verlooren hebt; maar zeg dat ge 't weérgegeeven hebt.

Komt uw Zoon te sterven? zeg alsdan: dat ge hem weérgegeeven hebt aan den geenen van wien ge hem ontvangen haddet.

Beroovt men u van eene ervenisse? zeg insgelijks dat gij ze weérgegeeven hebt. Maar hij, die deeze onrechtvaerdigheid gepleegd heeft, is die niet een ondeugend Mensch? wat raakt 't u, door wat voor handen uw goed hersteld wordt aan den geenen, van wien gij 't ontleende.

Sttaande den tijd, dat hij ze u toevertrouwt heeft, zie haar aan, als eene vreemde zaak, én draag 'er dezelfde zorge voor, als een Reifiger voor de Hérbérg daar hij zijn verblijf genomen heeft.

De weinige dagen die wij op de Waereld doorbrengen, zijn mét duifenderlei op elkander volgende toevallen, die ons leven vergiftigen, getékend.

In wélken stand wij ons ook bevinden, is 't onmogelijk zig voor sommige ongelukken die ons overkomen schootvrij te stellen; dan, wanneer wij 'er het minst om denken.

Reichtümer zulegen / damit sie aller Annehmlichkeiten des Lebens genießen könnten: aber ihre Gemüthsbeschaffenheit würde erst den andern Rang haben.

Was dir auch für ein Zufall begegnet / so sage niemals / du habest etwas verlohren; sondern sage / du habest dasselbe wieder gegeben.

Stirbe dir nur dein Sohn / so sage: du habest ihn demjenigen wieder gegeben / der dir denselben gegeben hat.

Entzieht man dir eine Erbschaft: sage ebenfalls / du habest sie wieder gegeben. Aber ist das kein böser Mensch / der diese Ungerechtigkeit verübet hat? Was ist dir daran gelegen / durch was für Hände dein Gut dem wieder zukömmt / von dem du es erhalten hast?

In währender Zeit / da er dir dasselbe anvertraut / so sich es als ein fremde Sache an / und trage eben die Sorge für dieselbe / als ein Reisender für die Herberge / in welcher er sein Lager gemáhet hat.

Die wenigen Tage / so wir auf Erden zubringen / sind mit tausenderley auf einander folgenden / und unser Leben verzüßenden Zufällen bezeichnet.

In welchem Stande / daß wir auch seyn / so ist es unmbglich / daß man sich vor gewissen Unglücksfällen / die unverhofft über uns kommen / beschüge.

Eene onvoorziene dood be-
rooft ons van onze geliefde
Kinderen, die men met veel
zorgs én téderheids heeft opge-
voedt én die wij als de steun
én de verwagting van ons huis
aanmerkten.

De huifs'lijke elenden voegen
zig bij de andere kwaalen, né-
telige zaaken daar wij geen uit-
komst aanzien, magtige én kwa-
lijk gezinde vijanden zetten u
dén voet op dèn nékk', ont-
weldigen u uw goed door hunne
onrechtvaerdigheden én brén-
gen u tót de uiterste wanhoop.

Valsche Vrienden, na dat
ze u duisend ijdele dienstään-
biedingen gedaan hebben, ver-
raaden u, wanneer gij hunne
hulpe allernoodigst hebt. Lan-
ge én dikwils herhaalde ziek-
tens maaken ons hèt leeven tót
een' last, én berooven ons van
de onschuldige vermaaken,
welke wij zouden kunnen ge-
nieten, zij doen ons zulke hévi-
gen pijnengevoelen, dat men dèn
dood als eene gunst aanmerkt,
om dat men hoopt, dat hij een
einde van zoo veel kwaalen
maaken zal.

De heidensche Wijsgeeren
hebben uit hèt vernuft bewee-
sen, dat alles wat ons in dit
leeven overkomt, door de toe-
laating én de bevelen eener
Voorzientigheid geschied, die
alle de Schepsels regeert én ze
tót hun einde bestiert, volgens
de regelen eener wijsheid, die
zig in haare ontwerpen niet be-
driegen kan.

Ein unversehener Tod raubet
uns liebe Kinder / die man mit
vieler Sorgfalt und zarter liebe
erzogen / und die wir als Stützen
und die Hoffnung unsers Hau-
ses angesehen haben.

Das Hauskrenz kömmt zu an-
dern Unglücken / schlimme Hän-
del / gegen welche man kein Mit-
tel findet / mächtige und übelge-
sinnite Feinde setzen dir das Mes-
ser an die Kehle / entreißen dir
durch ihre Ungerechtigkeit dein
Vermögen / und stürzen dich in
Verzweiflung.

Falscher Freunde / tausenderley
leere Hülfsanerbiethungen ret-
ten dich aus keiner Noth. Lange
und oftmalige Krankheiten ver-
sauern uns das Leben / sie berau-
ben uns der unschuldigen Ver-
gnügungen / deren man genießen
könnte / sie lassen uns so herbe
Schmerzen empfinden / daß wir
den Tod für eine Gnade halten /
indem man hoffet / es werde der-
selbe so vielen Trübsalen ein En-
de machen.

Die heidnischen Weltweisen
haben aus der Vernunft erkannt:
daß alles / was uns in unserm Le-
ben begegnet / auf Befehl und Zu-
lassung einer Vorsehung / welche
alle Geschöpfe regieret / geschehe;
und welche / zufolge einer Weis-
heit / die in ihrem Vornehmen
nicht fehlen kann / dieselbe zu ih-
rem Ende führt.

Deese

Deefe voorzienigheid is geen- zints vatbaar voor afgunst, noch voor kwaadwilligheid, noch voor eenige hoegenaamde gemoeds- beweging: én wanneer zij som- tijds toelaat, dat duifend verdrie- tige zaakeri ons bedroeven; zoo én is dit niet door dén haat, die zij ons toedraagt, ook zijn 't geensints de uitwérking- en eener laaghartige boosheid.

Alle dingen, die wij zien wér- ken, wérken niet anders dan doot de beweging én door dén invloed dér eerste oorzaake: zoo dat, wanneer de mênfchen ons kwalijk handelen, zij daarin al- leen de bevélen van GóD tér uitvoer bréngen, die zig van hunnen boosen will' bedient om ons te verbéteren én te straffen; want schoon wij 't niet altijd begriipen, zoo zoekt hij nóg- tans enkel onze nuttigheid in de wéderwaerdighéden die ons bejégenen.

Want wij moeten ons geen onverbiddelijken GóD verbeel- den, die ons verwaarlooft, én die, noch door onze deugden, noch door onze ondeugden, be- wogen wórdt; hij heeft jégens ons eene vaderlijke téderheid, én zijne zórgen strékken zig zélfz tót de geringste dingen uit.

Deefe grondregels wél be- greepen zijnde, zullen van eene groote nuttigheid zijn, om ons in onze ongelukken te onder- steunen.

Diefe Vorsehung ist keines Neides, oder bösen Willens, noch irgend einer Gemüthsbe- wegung fähig: und wann sie oftmals zuläßt / daß tausend verdrießliche Dinge uns betrüben; so kann solches nicht aus etnem Hassen den sie gegen uns trübe / geschehen / auch sind es keine Wirkungen ei- ner niederträchtigen Bosheit.

Alle Sacken / so wir wirken se- hen / die wirken nur vermöge der Bewegung und des Eindruckes der ersten Ursache; und zwar so / daß wenn die Menschen uns bö- ses thun / sie nichts anders als Bediente der Befehle Gottes sind / welcher sich ihres bösen Wil- lens / um uns zu bessern und zu strafen bedient. Ob wir nun wohl solches nicht allezeit begrei- fen / so suchet er doch in denen uns zustoßenden Widerwärtig- keiten nichts / als unser bestes.

Denn wir müssen uns keinen unempfindlichen Gott einbilden / der uns verabsäu.nete / und der weder von unsern Tugenden / noch von unsern Lastern bewegt würde. Er hat gegen uns eine väterliche Zärtlichkeit / und seine Sorgfalt erstreckt sich auch auf die geringsten Dinge.

Diefe Grundlehren / wenn wir sie wohl verstehen / sind von ei- ner großen Hülfé / um uns in unsern Unglücke aufrecht zu halten.

E I N D E.

7

